נושאים באגרות הראי"ה

ארץ ישראל

218 אגרות · כרכים א', ב', ג', ד'

הנושא בקצרה, הנושאים המרכזיים שבו ומה מלמדות האגרות,

ונוסח כל האגרות שבנושא, כל אחת עם התמצית שלה

igrot.shlomo-aviner.net

הנושא בקצרה

ארץ ישראל היא הנושא הרחב ביותר באגרות, והיא נוגעת כמעט בכל נושא אחר. בדף זה מרוכזים העניינים הישירים: האהבה לארץ והקריאה לגדולי ישראל לשוב לחבת בניינה, קניית קרקעות ויסוד מושבות, השלום בתוך המושבות, והדאגה לעולים שיוכלו להתפרנס בארץ.

הרב קוק, שעלה ליפו בשנת תרס"ד (1904), רואה בעיניו את השינוי: "מצב מאיר כזה בא"י לא היו לנו מאז גלינו ממנה" (כרך א', אגרת קסא). לכן הרב קוק פונה שוב ושוב לרבני הגולה ולעשיריה, שישתתפו בבניין הארץ, ושלא ישאירו אותו בידי אחרים בלבד.

חבת הארץ

כרך א', אגרת א: לדוד־זקנו, ר' מרדכי גימפל יפה, לרגל עלייתו לארץ ישראל: הרב קוק שמח שהארץ זוכה לגדול כזה, ומברך שאוויר הארץ יוסיף לו חיים.

"ואוירא דא"י תוסיף עליו שנות חיים ותעצומות"

כרך א', אגרת קנט: קריאה לרבני הגולה וראשי הקהילות: בדורות הקודמים הדליקו צדיקים את אהבת הארץ. כעת נפתח פתח של תקווה, ויש לשוב לחבת בניינה.

"ומפתח תקות ישועה, שנפתח כחודו של מחט, נקוה לד' שיאר לנו לפתח פתחים רחבים, כפתחו של אולם"

כרך א', אגרת קסא: להרב שמואל אלכסנדרוב: מצב מאיר כזה בארץ ישראל לא היה מאז הגלות.

"ענן היאוש שהי' פרוש על דורות יוכל להתפזר בתנופת יד קלה"

כרך ד', אגרת אקמד: קריאה ליושבי ירושלים להתאזרח: ההודאה בארץ, שבה נשתבח יוסף, מתקיימת עתה בהתאזרחות החוקית.

"מצות ההודאה בארצנו הקדושה, היא המדה הקדושה שנשתבח בה יוסף הצדיק"

גאולת הקרקע ויסוד מושבות

כרך א', אגרת רכט: לאגודה לקניית קרקעות בביאליסטוק: הרב קוק משיב על שאלותיה המעשיות: איך רושמים קרקע, וכמה עולה התיישבות של משפחה.

"קצבת הסכום הרגילה בעד התאחזות משפחה בינונית, עם כל מכשיריה, לעבודת זרע, היא בערך שנים-עשר אלף פרנק"

כרך ב', אגרת תקנד: לחברה לקניית קרקעות בביאליסטוק: ברכה נלהבת על יסוד המושבה, ובמיוחד על הסעיף שהיא נוסדת על יסודות התורה.

"הנני אלופי היקרים, רוחץ בנחלי עדנים, וממולא שובע שמחות בעת כתבי אליכם דברי אלה"

כרך ב', אגרת תרצז: לאגודת 'נחלת אבות': הרב קוק תומך באגודה שמייסדת מושבות לשומרי מצוות, שיהיו לאות ולמופת.

"שובו בנים לגבולם, ויסוד הקודש, שהוא מקור החיים, קדושת התורה והמצוה באש דת קודש ואמונת אומן, מוכרח הוא שיבוסס בבנין הארץ"

כרך ד', אגרת אקצז: קריאה ליהודי כל הארצות: הקרן הקיימת כבר גאלה חלקי אדמה, אבל מעט לעומת מה שעומד להיגאל. כל העדות והמפלגות צריכות לתרום.

"דעו לכם כי השעה מוכשרת מאד כעת לרכוש לנו הרבה חבלי אדמה"

כרך ד', אגרת ארו: קריאה לתמוך בבני ברק, מקום התנאים, שבה החל הרב יצחק גרשטנקורן להתיישב.

"קומו נא לעזרת ד' בגבורים, להקים ארץ שממה מחורבנה"

שלום במושבות

בשנות יפו הרב קוק שימש גם בורר ומפשר במושבות. הרב קוק נזהר שלא לשלוט בהן, ופועל רק כדי להחזיר את השלום.

כרך א', אגרת רטו: למושבת ואדי חנין: הרב קוק אישר ועד רק כי המושבה הייתה הרוסה בלי הנהגה. אם רוב הקהל רוצה ועד אחר, יבחרו באספה כללית.

"רק מפני שראיתי המושבה הרוסה בלא שום הנהגה, הוכרחתי להתערב בדבר"

כרך א', אגרת רכד: לוועד פתח תקווה: תשובות מפורטות על פסק הבוררות במושבה, שהרב קוק עמד בראשו, בעניין החובש וזכות הבחירה.

כרך ב', אגרת שפו: לברון אדמונד דה רוטשילד: איכרי עקרון הם עובדים ישרים, והפקידות דוחקת אותם בשטרות שהם למעלה מכוחם.

"האכרים התמימים הללו נודעים הם לנו בארץ ישראל, לעובדים ישרים, עמלים בזיעת אפם, להביא לחמם מהארץ"

עבודה ופרנסה לעולים

כרך א', אגרת קס: לרבני הגולה: היישוב נשען על מכירת היין, אבל עשירים יראי שמים אינם קונים יין מארץ ישראל. בשנה שעברה נעקרו כרמים בגלל המשבר.

"הם אך החלו לעשות וד' יצא לקראתם"

כרך ב', אגרת תקמד: לוועד הזמני של 'אגודת ישראל': שאלת הפועלים הדתיים היא דרך ישרה להרים את ערך האגודה בארץ. הרב קוק מציע להקים חוות פועלים שומרי תורה.

"אם תמצא לנו בקרוב חות-פועלים אחת שהיהדות הנאמנה מושלת בקרבה, יש לקוות הרבה מהשפעתה"

כרך ד', אגרת ארכד: קריאה לסייע למחוסרי עבודה: העולים מחפשים עבודה ואינם מוצאים, ויש לעזור להם שלא יעזבו את הארץ.

"המצוקה הגדולה של אחינו העולים לארצנו הקדושה, בלבבות מלאות שאיפה לעבודתה ובנינה"

כרך ד', אגרת אקלד: לד"ר אברהם יעקב ברוור, על השם 'יזרעאלי' לעפולה: בארץ ישראל, ובפרט בזמן האתחלתא דגאולה, השם שקובעים ישראל הוא העיקר.

"יותר מחוור הוא שלא להתחשב כלל עם השם של הגויים, והשם אשר יקבע ע"פ ישראל בעלי המקום, זהו השם היסודי"

מה מלמדות האגרות

לראות את האור. "ענן היאוש שהי' פרוש על דורות יוכל להתפזר בתנופת יד קלה" (כרך א', אגרת קסא).

הגדולים צריכים לבנות. הרב קוק קורא לגדולי ישראל לשוב לחבת בניין הארץ (כרך א', אגרת קנט), ותומך במושבות על יסוד התורה (כרך ב', אגרת תרצז).

לא לשלוט, אלא לשמור על השלום. במושבות הרב קוק מתערב רק כשאין ברירה (כרך א', אגרת רטו).

לדאוג לעולים. אסור שעולה יעזוב את הארץ מפני שלא מצא פרנסה (כרך ד', אגרת ארכד).

הרב שלמה אבינר על הנושא

הרב אבינר מביא את דברי הרב קוק ב"אורות" שהדברים הנצרכים ליישוב ארץ ישראל הם "גופי תורה": בגלות היו העיסוקים המעשיים הכרח שיש לצמצם, ובארץ הם חלק מן התורה, כי בלעדיהם אי אפשר לבנות את הארץ. ועוד כתב הרב קוק שההתגברות הרוחנית העליונה דווקא מחזקת את התכנים המעשיים, ורק בימי החורבן, כשישראל נעקרו מאדמתם, נדחקה ההדרכה אל הרוח המופשטת לבדה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

הרצי"ה תיאר את קריאתו של הרב קוק לעם, שנים לפני השואה, לעלות לארץ: לא כקריאה למצוות יישוב הארץ או לקדושתה, אלא כקריאה פשוטה להצלת נפשות - של הדור, של ילדיו ושל העם כולו - מסכנה לגוף, לנפש ולנשמה, שאין ממנה מקום בטוח באף ארץ מארצות הגולה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"מסירות נפש למען ארץ ישראל" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: האם מותר למסור את הנפש על ארץ ישראל? שאלה שלא נשאלה בדורות הקודמים, שבהם יישוב הארץ היה כרוך תמיד בסכנה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"אורות ארץ ישראל פרק א - הקשר הנכון לארץ ישראל" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: ביאור הפרק הראשון של "אורות - ארץ ישראל": ארץ ישראל אינה אמצעי בלבד, אלא חטיבה אחת עם עם ישראל. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"מהי ירושת הארץ" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: קניית קרקעות היא מצווה גדולה והכנה, אבל מצוות ירושת הארץ במלואה היא ריבונות האומה בארצה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"רבי זירא - תורה, ארץ ישראל ומסירות נפש" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: דמותו של רבי זירא והקשר שבין תורה, ארץ ישראל ומסירות נפש. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"עיקר מצוות ארץ ישראל" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: עיקר מצוות ארץ ישראל אינו רק הישיבה בה, אלא הכיבוש הממלכתי - שהארץ תהיה בידינו. (מקור: מתוך ספרי הרב)

""גם כאן גלות"?" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: יש שטענו שאין טעם לעלות לארץ, כי גם בה השכינה בגלות - ומה התשובה לכך. (מקור: מתוך ספרי הרב)

""אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה"" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: מי שיושב בחוץ לארץ וכל עולמו צפייה לארץ ישראל - כאילו גר בה; ומה על מי שאינו מצפה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"הנבואה תלויה בארץ ישראל" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: הנבואה אפשרית רק בארץ ישראל או בעבורה, לפי הגמרא והכוזרי - ולכן גם תחיית הרוח קשורה בשיבה לארץ. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"ערכה של ארץ ישראל - בסודות התורה" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: בגלות הוצפן ערכה של ארץ ישראל בתוך סודות התורה, ולכן כדי להבינו צריך לעסוק בפנימיות התורה - והסיפור על הגרעין מכפר הרא"ה שבא למרכז הרב. (מקור: מתוך ספרי הרב)

קובצי מקורות בנושא

אגרות של הרב קוק, מקובצות לפי עניין (מתוך ספרי הרב)

שלבים פתאומיים בגאולה: בנספח שעניינו שגאולה יכולה לבוא גם בשלבים פתאומיים, "בדרך של דליגה", כדברי הנביא "ופתאום יבוא אל היכלו האדון", מביא הרב אבינר כמה אגרות של הרב קוק. (כרך א', אגרת קיב; כרך א', אגרת מז)

השפעת הנשמה על ההוויה כולה: בנספח שעניינו השפעת נשמת האדם על ההוויה כולה, מביא הרב אבינר את האגרת שבה נשאל הרב קוק כיצד לחזק את חיי הנפש לעבודת ה' בשמחה ובגבורה. (כרך א', אגרת שא)

נוסח האגרות

218 האגרות שבנושא, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת א

תמצית האגרת

תאריך ומקום: יום ב', פרשת ראה, תרמ"ח - זיימל

נמען: דוד־זקנו, הגאון ר' מרדכי גימפל יפה, אב בית דין רוזינאי

הרב קוק כותב לדוד־זקנו לרגל עלייתו הקרובה לארץ ישראל. הרב קוק משמח בכך שארץ הקודש זוכה לגדול כזה, אף שחוץ לארץ מתייתמת ממנו. הרב קוק מצטער שאינו יכול לבוא להיפרד ממנו, בגלל צורכי הציבור בעירו והשלמת החוברת הראשונה של כתב העת "עיטור סופרים". הרב קוק מבקש שיתפלל עליו במקומות הקדושים, ומציע לו לפרסם את חידושיו ב"עיטור סופרים".

עיקרי הדברים

- שמחה על עליית גדול הדור לארץ ישראל: "למי כל חמדת ישראל אם לא לארץ קודש".
- מחויבות הרב קוק כרב העיר מונעת ממנו לנסוע.
- כתב העת התורני "עיטור סופרים" שהרב קוק עורך.

נוסח האגרת

בע"ה[1], יום ב' "את הברכה במקום אשר יבחר ד'" תרח"ם[2], זיימל.

נוכח ד' דרכו, ויציץ עליו מחרכו, להביאו בשמחה אל המנוחה, עיר קודש ציון הברוכה, הוד כבוד אדוננו הדר תפארתנו, דו"ז[3] הגאון האמתי שר התורה צדיק כביר כקש"ת[4] מוהר"ר[5] מרדכי גימפל שליט"א[6], הגאבד"ק[7] רוזינאי.

שלו'[8] רב לכבוד הדרת גאון קדושת האדון שליט"א, שלו' לכל אשר לו, יאושר בארץ החיים, ובקרוב יחזה בנחמת ציון וירושלים, וישא רנה ותפלה בשער השמים, בעד השארית הנמצאה בגלות החל בכליון עינים, ובתוכם יזכר בחסד ורחמים דל תבונה וקצר ידים, עבד נקלה שואף ומשתוקק ליום בא מבשר עלי רמתים, לאמר גאל ד' את עמו נחם ציון וירושלים.

יום ו' עש"ק[9] העבר הגיעני מכתב מכבוד מר חותני הגאון הגאבד"ק פאניווזע שליט"א, שהיה אז בווארשה, ובתוכו ראיתי אור נוגה, אשר פתאום הבריק נגד עיני, תבנית כתב יד קודש כתוב הדר מאת הוד גאון חתנו הגאון אבד"ק[10] קאפולא שליט"א, אשר מאז טרם באתי באנשים הכרתיו מעט הייתי צמא לדעת ולשמוע ממנו דבר, וכה נעצרתי מסיבות שונות להפיק חפץ לבבי, וגם אדרעסתו לא ידעתי אל נכון, עד אשר מאת ד' היתה נסבה כי הוד גאון חתנו שיחי'[11] הקדימני הוא, ואכלם בסתר לבבי כי לא כך יאתה, - ובמכתבו יבשרני שמחה וגיל, מעורבת באי-רצון מעט, כי ביום ר"ח אלול הבעל"ט[12], בחסד ד' יתברך נכון הדר"ג[13] מר דודי-זקני האדון שליט"א לישא פעמיו קודש אל הארץ אשר ד' אלקינו דורש אותה. פחד ורחב לבבי לשמועה טובה, כי ארץ קדשנו תגיל בראותה בן נאמן, אשר בו תתפאר, ובהדר גאונו וקדושת צדקתו תשא ראש לכבוד ותפארת, שב אליה מארץ מרחק לרצות אבניה ולחונן עפרה. ושמחתי האמתית גרשה מפני רעיוני שוא, אשר התגנבו בחובי להתעצב, כי הלא ארצנו חסרא גברא רבא, בהעתיקו משכן כבודו בארץ חמדה, וממנה פנה זיו הוד והדר, אבל נחמתי אחרי שובי, לדבר

עם לבי, כי למי כל חמדת ישראל אם לא לארץ קודש, ורק זאת היא תפארתנו ותהלת כל עם ד', כי בארץ קדשנו שמה יתנוססו אדירי פארי דורנו מאירי עינינו באור ד'. ודי יאמץ חילו לנוב שמה בשיבה טובה, ואוירא דא"י[14] תוסיף עליו שנות חיים ותעצומות, להגביר חילים בתורתנו הק'[15] ועבוה"ק[16] לאורך ימים. - במכתבו יעירני כבוד הגאון חתנו שליט"א לדבר, אשר לולא דברי גדול בעם ד' הי'[17] ראוי שאמצא לזה בעצמי, ונפשי שוקקה מאד לחזות כעת, טרם יסע הדר"ג האדון שליט"א לארץ חמדה, את פניו בקודש. אמנם למורת חפץ נפשי הנני אסור באסורי ההכרח בעבודת עם ד' אלה בפ"ק[18] שי'[19], הנתונה על שכמי, כי לא אוכל בשום אופן לנסוע כעת בסבת צרכי-צבור נכבדים, העומדים כעת על הפרק, ובלעדי חלילה ילכו תמס. נוסף לזה עבודת העי"ס[20], אשר בשבוע זה תגמר בע"ה, כפי הנראה, ותצא החוברת הראשונה מביה"ד[21], תכריחני שלא לזוז ממקומי לעמוד על המשמר, ואף כי למען העיטור-סופרים היתה נחוצה לי נסיעה לווילנא, לא אוכל מפאת עבודת העיר הי"ו[22] הקודמת באיכות החיוב עלינו. ע"כ[23] ברכות צדיק כביר אבקשה כעת, כאלו הי' חפצי עולה בידי לראות פניו, כאשר פללתי, והי'[24] נא זכות מרן הדר גאון זקני ז"ל[25], אבוה דמרן שליט"א, עומד בעדי לפקדני לטובה בארץ החיים, להזכירני בתפלה במקומות המקודשים, שיחנני ד' דעה בינה והשכל בתוה"ק[26] ויראתו, ויותר לא אבקש, וכולא בי'.

בחתימת דברי אעיר, אולי יהי'[27] להוד גאונו לפעול איזה פעולה לטובת ארצנו הק', בשכנו בה בע"ה, יוכל להוציא מחשבתו הקדושה לאור ע"י[28] העיטור-סופרים ביתר שאת בע"ה.

ואצא בברכה לראש הדר גאון האדון, ינחהו ד' על מי מנוחות, ויביאהו לשלו'[29] אל המנוחה ואל הנחלה, לראות ציון עה"ק[30] וארץ צבי, ובשוב ד' שבות עמו יגל וישמח, בראות יחד כל עם ד' אלה שבים לציון ברנה.

כנפש הדר גאון האדון תפארת ישראל שליט"א, ונפש עבד צעיר משתחוה מרחוק בכבוד ומורא, חותם בברכה

אברהם יצחק הכהן

---

1. בע"ה - בעזרת השם
2. תרח"ם - השנה תרמ"ח (1887/1888) - כתובה בצירוף אותיות של מספר השנה
3. דו"ז - דוד זקני
4. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
5. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
8. שלו' - שלום
9. עש"ק - ערב שבת קודש
10. אבד"ק - אב בית דין קהילת
11. שיחי' - שיחיה
12. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
13. הדר"ג - הדרת גאונו
14. דא"י - דארץ ישראל

15. הק' - הקטן
16. ועבוה"ק - ועבודת הקודש
17. הי' - היה
18. בפ"ק - בפרק קמא (הפרק הראשון)
19. שי' - שיחיה
20. העי"ס - העיטור סופרים (שם כתב עת שערך הרב)
21. מביה"ד - מבית הדין
22. הי"ו - השם יברכהו ויחייהו
23. ע"כ - על כן
24. והי' - והיה
25. ז"ל - זכרונו לברכה
26. בתוה"ק - בתורתנו הקדושה
27. יהי' - יהיה
28. ע"י - על ידי
29. לשלו' - לשלום
30. עה"ק - עיר הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת טו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' לסדר וישב תרס"ד - (בויסק) **נמען:** אחיו, ר' שמואל הכהן קוק

הרב קוק מתנצל על קיצור מכתביו. הרב קוק מודיע שהעלייה לארץ ישראל קרובה לצאת אל הפועל, כי מזרזים אותו מיפו ומירושלים. לדבריו אין לבטל את ישיבת ארץ ישראל בגלל חששות, וצריך להתחזק בביטחון בה'. הרב קוק מברך את המשפחה על הולדת בן לאחותם רוחמה.

עיקרי הדברים

- ההחלטה לעלות לארץ ישראל.
- ביטחון בה' מול חששות.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. אחי היקר והנעים מר שמואל הכהן שליט"א[2], שלו'[3] לך ולכל אשר עמך באה"ר[4]. דבריך היקרים במכתבך הגיעני. והצדקה עמך, כי יותר מדאי הננו מקצרים במכתבים אליך יקירי. אמנם לא במעל נעשה הדבר כי"א[5] מטרדות-נפש שונות כידוע לך. פרטי דברים ממה שהעירות במכתבך בטח יפתור לך הכל ש"ח שי'[6]. ענין הנסיעה ב"ה כפי הנראה שנוציאה בחסדי השי"ת[7] אל הפועל באלו השבועות, כי הם מאיצים בדבר, וכן עוזרים להם מירושלים לזרזנו בזירוזין. ובאמת מה תועלת. באיחור, הלא סוף-כל-סוף אי-אפשר לבטל חלילה ענין ישיבת א"י[8] בשביל חששות ומיחושים, ואם בא אדם לחוש בכל עסקיו לחששות של רפיון-רוח כאלה הלא ישבת העסק והמלאכה בעולם. אך צריך להתחזק במעז שם ד', ובזה יאמץ לבנו בתקוה טובה ובבטחון, שיעזר לנו שיהי'[9] הכל על צד הטוב והמתוקן, ויחננו בבריות גופא. ובפרנסה מספקת ושלות השקט שמה בארץ חמדתנו, ונזכה לשמח ולשמח את כל אוהבי נפשינו מרחוק ומקרוב ברחמיו יתי'[10] המרובים. כתוב נא, אח יקר ונעים, מכל אשר עמדך לטובה. בטח נודיעך בע"ה[11] את זמן הנסיעה בפרטיות, למען תוכל לבא למיטוי כחפץ לבבנו. מז"ט[12] מז"ט לכולנו על הולדת בן לאחותנו רוחמה תחי'[13], יתן השי"ת להצלחה ואוי"ט[14] ויגדלוהו הוריו לתו"ח[15] ומע"ט[16], וכולנו נשמח בו ובהם ובכל מחמדי נפשינו שי'. והי'[17] ז"ש[18] וברכה, כנפשך היקרה ונפש אחיך דבק באהנ"פ[19] מצפה הצלחתך וטובך כה"י[20].

אברהם יצחק ה"ק[21]

[בויסק, ב' לסדר וישב תרס"ד[22]]

1. ב"ה - ברוך השם
2. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
3. שלו' - שלום
4. באה"ר - באהבה רבה
5. כי"א - כי אם
6. שי' - שיחיה
7. השי"ת - השם יתברך
8. א"י - ארץ ישראל

9. שיהי' - שיהיה
10. יתי' - יתברך
11. בע"ה - בעזרת השם
12. מז"ט - מזל טוב
13. תחי' - תחיה
14. ואוי"ט - ואורך ימים טובים
15. לתו"ח - לתורה ולחופה
16. ומע"ט - ומעשים טובים
17. והי' - והיה
18. ז"ש - זה שלום
19. באהנ"פ - באהבת נפש
20. כה"י - כנפשו היפה
21. ה"ק - הכהן קוק
22. תרס"ד - השנה תרס"ד (1903/1904)

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת יז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אדר תרס"ה - יפו **נמען:** אגודת "פרי עץ הדר"

הרב קוק שמח על הקמת האגודה לגידול אתרוגים כשרים בארץ ישראל, במקום האתרוגים המורכבים הנפוצים. הרב קוק מפרט שלושה תנאים למתן הכשר: בירור מקור הגרעינים, משגיחים שיבדקו את השורשים, ומשגיח בזמן הקטיף והאריזה, וגם הפרשת תרומות ומעשרות ושמירה מערלה. הרב קוק קורא לרבני חוץ לארץ לתמוך בכך, לחיזוק יישוב הארץ.

עיקרי הדברים

- כשרות אתרוגים וחשש הרכבה.
- חיזוק החקלאות היהודית בארץ ישראל.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה אדר תרס"ה[4].

לכבוד החברים הנכבדים אגודת "פרי עץ הדר", שלו'[5] וברכה.

מכתבכם הנכבד נכון הגיעני, לשמחת לבבי כי נמצאו לנו גואלים להמצוה הקדושה על אדמת הקודש, להציל את כלל עם ד' מהאתרוגים המורכבים, המתפשטים מאד בישראל לדאבון לב כל יראי ד' החפץ במצותיו באמת ותמים. והנני נכון מצדי לעמוד על ימינכם בכל אשר תשיג ידי הכהה. וכאשר תמלאו את הפרטים, המוכרחים לבירור כשרות האתרוגים ונקיונם מחשש הרכבה, אז הנני להעיד עליהם נגד כל עם ד' בתפוצות הגולה, שהם כשרים ומנוקים מכל מום זר. ובטוח אני באחב"י[6], שידעו לבכר את היתרון העקרי והיסודי של כשרות האתרוגים, בהיותם מובטחים מהרכבה וכשרים בבירור, על הדורים חצונים ויפויים המצויים בהאתרוגים המורכבים, שבאו להם מצד הגזע הלימוני.

ואלה הם הפרטים, שעל כבודם למלאות למען אוכל לתת את תעודת ההכשר ברוח נכון בע"ה[7]: א) לברר לפני בברור גמור את יסוד הגרעינים, שמהם נתגדלו עצי האתרוגים של כבודם, שנלקחו מפרי האתרוגים הגדלים פרא שאין עליהם חשש הרכבה. ב) שאעמיד משגיחים יראי ד' ומומחים לדבר, שיבדקו את הגנות בשרשיהם ע"פ[8] בדיקה מבוררת שלא הרכבו במין אחר. ג) שיהיה משגיח נאמן עומד בעת הלקיטה והחבישה, להעיד שלא יתערבו אתרוגים מורכבים או נחשדים בתוך האתרוגים הנקיים והברורים בכשרותם, בצרוף ההשגחה להפריש תרו"מ[9] כדת של תורה והזהירות מערלה.

וכאשר תמלאו אלה שלשת הפרטים אז אתן אי"ה[10] עדות נאמנה על הכשרות הבטוחה של האתרוגים, המתגדלים בידי אחינו עובדי אדמת הקודש. ואקוה שכל הרבנים הגאונים שבחו"ל[11], וכל יראי ד' ומהדרים במצות, וכל חובבי אדמת הקודש, אשר בכל תפוצות פזורי ישראל, יעמדו על ימינכם, לחזק ידכם בעבודת הקודש, כדי שתוכלו במשך הזמן להרבות גנות, עושי פרי עץ הדר כשרים, למען תוכל המצוה הק'[12] הזאת להתקיים כהלכתה ובירורה מכל עם ד', ולמען הוסיף כח ואמץ לישוב ארצנו

הקדושה, ולהעסיק את אחינו האכרים, העובדים בזיעת אפם את אדמת הקודש, בנטיעת גני אתרוגים כשרים כדת תוה"ק[13] לכבוד ולתפארת.

והשי"ת[14] יברך אתכם ויכונן מעשי ידיכם, ויזכנו לראות בשמחת ציון ובבנינה בקבוץ בניה לתוכה בשמחה, הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל, ומלאו פני תבל תנובה.

באתי על החתום, בחדש אד"ר[15] תרס"ה.

אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ה - השנה תרס"ה (1904/1905)
5. שלו' - שלום
6. באחב"י - באחינו בני ישראל
7. בע"ה - בעזרת השם
8. ע"פ - על פי
9. תרו"מ - תרומות ומעשרות
10. אי"ה - אם ירצה השם
11. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
12. הק' - הקטן
13. תוה"ק - תורתנו הקדושה
14. והשי"ת - והשם יתברך
15. אד"ר - אדר ראשון

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת כא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב מנחם אב (תרס"ה) - רחובות **נמען:** קריאה ציבורית (בעניין אסיפת המלמדים)

הרב קוק תומך ביוזמה לכנס את כל המלמדים ביפו ובמושבות, כדי לשפר את מצב החינוך והמלמדים, ומודיע שישתתף באסיפה.

עיקרי הדברים

- תיקון החינוך ומעמד המלמדים.

נוסח האגרת

ב"ה[1].

כאשר מצב החנוך בכלל, ומצב המלמדים בפרט, דורש תקון, והמלאכה רבה, וצריך לזה עצה וגבורה בע"ה[2], ע"כ[3] הנני שמח מאד על רוח טהרה ותפארה, שנתעורר בלב יחידי סגולה אשר באה"ק[4], לקרא אסיפה מכל המלמדים אשר בעיר הק'[5] יפו ובהמושבות ת"ו[6], לכונן מחשבות בעצה לרומם מצב החנוך והמלמדים. ואני תפלה יתן השי"ת[7] שתהי'[8] האסיפה הזאת התחלה לטובה, לקבע סדרים נכונים והליכות ישרות בדרכי החנוך, סדרים שיתנו כבוד ותפארת לתורה ולתעודה בישראל, ומעשי ידינו יכונן השי"ת ברב עז, לתקן מעמד הגון ומכובד לחנוך הילדים ע"י[9] מלמדים יראי ד' וחושבי שמו, שיהיו ראויים לעמוד בפרצות, לגדור גדר ביהודה, להרים קרן ביראת ד' על אדמת הקדש. ע"כ הנני מסכים בכל עז לחפץ כ'[10] המעוררים הנכבדים הנ"ל[11], והנני מוכן לקחת חלק באסיפתם הנכבדה בל"נ[12].

בעה"ח[13] י"ב מנ"א[14] [תרס"ה[15]] פה רחבות ת"ו.

אברהם יצחק הכהן קוק

אב"ד[16] דעה"ק[17] יפו והמושבות תובב"א[18].

1. ב"ה - ברוך השם
2. בע"ה - בעזרת השם
3. ע"כ - על כן
4. באה"ק - בארץ הקודש
5. הק' - הקטן
6. ת"ו - תבנה ותכונן
7. השי"ת - השם יתברך
8. שתהי' - שתהיה
9. ע"י - על ידי
10. כ' - כבוד
11. הנ"ל - הנזכר לעיל
12. בל"נ - בלי נדר
13. בעה"ח - באתי על החתום
14. מנ"א - מנחם אב
15. תרס"ה - השנה תרס"ה (1904/1905)

16. אב"ד - אב בית דין
17. דעה"ק - דעיר הקודש
18. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת כב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אייר תרס"ה - יפו **נמען:** ועד המושבה עקרון

הרב קוק שמע שרב המושבה עומד לעזוב ולחזור לירושלים, כי אין לו דירה הגונה. הרב קוק קורא לוועד לדאוג לדירה, כדי שהרב לא יעזוב, ומדגיש את גודל המצווה שיהיה רב קבוע במושבה בארץ ישראל.

עיקרי הדברים

- כבוד התורה וחשיבות רב במושבה.
- דאגה לפרנסת הרב ולמגוריו.

נוסח האגרת

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב אייר תרס"ה[4]

שלו'[5] וברכה לכ'[6] הועד הנכבד בעקרון ת"ו.

אחי האהובים, הגיע לאזני שכ'[7] הרב הגאב"ד[8] דעדתם שי'[9] יוצא מאתם, ושב למקומו הראשון, לירושלים עה"ק ת"ו. סבת צאתו שמעתי ג"כ[10], שהיא מפני שאין לו במושבה דירה הגונה. והנה למותר לי להרחיב הדברים, כמה גדולה המצוה הקדושה והתועלת של ישיבת רב ות"ח[11] גדול בתורה ויראת השי"ת[12] בכל קיבוץ ישראל, ובפרט בארץ ישראל, וביחוד רב גדול וחשוב, איש חמודות ממש שיקר למצא כמותו, ככבוד הרב הגאב"ד שליט"א[13]. מובטחני, שרגשי אהבת השי"ת ואהבת תוה"ק[14], שבקרב לבבכם הטהור פנימה, יתעוררו בזה, ותשתדלו בכל אשר יהי'[15] לאל ידכם להסיר את המניעה הזאת, ולהתאמץ שלא יזוזו מעמכם עטרת ותפארת עדתכם. והשי"ת[16] יהיה בעזרכם, והבטחת חז"ל[17] תיכף לת"ח[18] ברכה תסעדכם, לרומם קרנכם ולהצליחכם, וכל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות, ויראה פעלכם לטובה וכבודכם לתהלה ותפארת. מובטחני בעז רוחכם הנאמן לשם השי"ת ותורתו, להרבות כבוד התורה ואהבתם הערה בקרבכם, ואקוה שדברי המעטים יספיקו לקרב אתכם אל הפועל בזה, שלא תרד עדתכם ממעלת הקודש אשר זכתה לעלות, להיות בה רב גדול קבוע לדון ולהורות חקי השי"ת ומשפטיו על ישראל.

הנני חותם בברכה ואה"ר[19],

אברהם יצחק הכהן קוק

רב ואב"ד[20] בעה"ק[21] יפו והמושבות ת"ו.

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ה - השנה תרס"ה (1904/1905)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד

7. שכ' - שכבוד
8. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
9. שי' - שיחיה
10. ג"כ - גם כן
11. ות"ח - ותלמידי חכמים
12. השי"ת - השם יתברך
13. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
14. תוה"ק - תורתנו הקדושה
15. יהי' - יהיה
16. והשי"ת - והשם יתברך
17. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
18. לת"ח - לתלמידי חכמים
19. ואה"ר - ואהבה רבה
20. ואב"ד - ואב בית דין
21. בעה"ק - בעיר הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת כג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג אלול תרס"ה - יפו **נמען:** הרב יהודה ליב קארעץ

הרב קוק מאשר שהאתרוגים מן המושבות שעליהם נתן הכשר נבדקו ואין בהם חשש הרכבה, וההשגחה עליהם בידי תלמיד חכם ירא שמים. הרב קוק מעודד לקנות אתרוגים דווקא מגנות של חקלאים יהודים, כדי שהכסף לא ילך לסוחרים ולערבים, ולחזק את יישוב הארץ.

עיקרי הדברים

- כשרות אתרוגי ארץ ישראל.
- תמיכה בחקלאים היהודיים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ג אלול תרס"ה[4].

שלו'[5] וברכת השנים לכ'[6] הרב היקר איש חמודות מו"ה[7] יהודה ליב קארעץ נ"י[8].

הגיעני מכתבו היקר. ואשר דרש ע"ד[9] ההכשר שנתתי על האתרוגים, שבמושבות אחב"י[10] פה בארה"ק[11] ת"ו, ידע כבודו שהגנות שעליהן נתתי את ההכשר נבדקו כדין תורה ואין בהן שום חשש הרכבה כלל. והדבר מסור, תחת השגחתי בע"ה[12], ליד ת"ח[13] וירא-שמים מצויין, להשגיח שלא יהי'[14] בזה שום דבר תקלה ח"ו[15], והכל יעשה ע"פ[16] דין תוה"ק[17] בתכלית השמירה. וכל אותם הערעורים, הנשמעים בעולם ע"ד אתרוגי א"י[18], אינם נוגעים כלל להאתרוגים שעליהם נתון ההכשר שלי. ומי יתן ועם ד', בכל מקומות מושבותיהם, יהדרו לקחת אתרוגים למצוה דוקא ממושבות של אחינו אשר בארץ חמדה, אז ממילא יהי' הכל בע"ה בתכלית השמירה והתיקון. וכל המהומה באה מפני שאינם מבחינים כלל לקנות מהגנות של אכרינו, רק ממה שהסוחרים לוקחים מהערביים, שאין עליהם שום השגחה, והכסף הרב של אחינו הולך ע"ז[19], לא ליד אחינו העמלים בזעת אפם לעבוד את אדמת קדשנו, כ"א[20] לידי הערביים בעלי הגנות. ע"כ[21] ראוי מאד לחזק את ידי העובדים להרחיב את מטע האתרוגים בידי אחינו, שיהי'[22] באמת פרי עץ הדר, בלא שום חשש הרכבה, ומזה תצמח קרן ישועה לטובת ישוב ארצנו הק'[23], ואז גם הסוחרים יקנו מידי אחינו מהגנות הבדוקות, ויהי'[24] הכל בהכשר ברור לכבוד ולתפארת ארץ חמדתנו, ולהידורה והכשרה של המצוה היקרה והחביבה, שנשמח בה לפני ד' אלקינו ית"ש[25].

אחתום בברכה וכ"ט[26], כנה"י[27] ונפש דורש"ת[28] ומברכו בכוח"ט[29],

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ה - השנה תרס"ה (1904/1905)
5. שלו' - שלום

6. לכ' - לכבוד
7. מו"ה - מורנו הרב
8. נ"י - נרו יאיר
9. ע"ד - על דבר
10. אחב"י - אחינו בני ישראל
11. בארה"ק - בארץ הקודש
12. בע"ה - בעזרת השם
13. ת"ח - תלמידי חכמים
14. יהי' - יהיה
15. ח"ו - חס ושלום
16. ע"פ - על פי
17. תוה"ק - תורתנו הקדושה
18. א"י - ארץ ישראל
19. ע"ז - על ידי זה
20. כ"א - כי אם
21. ע"כ - על כן
22. שיהי' - שיהיה
23. הק' - הקטן
24. ויהי' - ויהיה
25. ית"ש - יתברך שמו
26. וכ"ט - וכל טוב
27. כנה"י - כנפשו היקרה
28. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו
29. בכוח"ט - בכתיבה וחתימה טובה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת כה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג תשרי תרס"ו - יפו **נמען:** ועד המושבה עקרון

בהמשך לאגרת כב, הרב קוק שולח חמישים נפוליון כתרומה ראשונה לבניית בית לרב המושבה, ומזרז את הוועד למצוא מקום מכובד לבית. הרב קוק מבטיח שימצאו עוזרים רבים לכך.

עיקרי הדברים

- בניית בית לרב המושבה.
- "מעלין בקודש ואין מורידין".

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ג תשרי תרס"ו[4].

ברכה ורב שלו'[5] לכבוד הועד הנכבד במושבה עקרון ת"ו.

אחדשה"ט[6].

כאשר שאלת בנין הבית לכבוד הרב דעדתם שליט"א[7] היא נוגעת בעיקר מעמד הרבנות, שזכתה עדתם כבר לקבוע לה יד ושם, להיות שרוי בתוכה רב גדול בישראל שכמותו שי'[8]. ומובטחים אנחנו בע"ה[9], שיקיימו "מעלין בקודש ואין מורידין", ועדתם שכבר נעטרה בעטרת מושב רבנות לא תרד מכבודה בקדושת תוה"ק[10]. והנה מאז נודעתי עד כמה ענין הבית עומד הוא ביסודו של עיקר קביעות הרב שי', הנני מצפה על יד לדרך ישועת ד', שימציא לנו דרך איך להחל במלאכה החל וכלה בעז"ה[11]. ע"כ[12] הנני שולח בזה לכבוד הועד את הסך חמישים נאפ', הראשונים להתחלת הענין הגדול הזה, וכפי רצונם הנכבד מאז, לשלם את חוב הבית, ע"י[13] דמי הדירה אשר שלמו עד כה, כן יתנהגו עם זה הסך בע"ה. ועתירתי שלוחה בזה לכבודם, שיהיו מזורזים במצוה רבה זו, לברר מקום מוכשר לבנין הבית לקביעות אורה של תורה במושבם, מקום נאה ומכובד כראוי לכבוד הרב הגי'[14] שי' הנכבד מאד בשערי ציון המצויינים בהלכה. והנני מלא תקוה ובטחון, כי כאשר יחלו את מעשיהם ימצאו עוזרים רבים, החפצים בכל לב להשתתף בהרמת קרן דת תוה"ק במושבות אה"ק[15], למען המשיך שפע ברכת ד' והצלחתו על אדמת קדשנו עדי עד, כי דבר אלהינו יקום לעולם. ותיכף לת"ח[16] ברכה ולא יתוסף עליהם בזה שום מעמס ועול, כי הכל מסייעין למלאכת שמים ותל"י[17] כל גדולי אה"ק מביטים בעין יפה בהדר ותפארת על כבוד הרב שי', אשר משמיא זכו להם שישכן בתוכם, באהבה וחבה יתירה.

והנני חותם דברי בברכה מעומק לבבי, שיצליחם ד' יתי"ש[18] במעשיהם, ויזכו לבצע את אשר יחלו בכי טוב, ויראו בהפרחת מושבם, הצלחתו ותפארתו, שלומו וכבודו, ורוממות קרן ישראל על אדמת קדשנו, ב"ב[19] בקרוב.

ואצפה למכתבם בקבלת המכתב, והסך הנ"ל[20] ע"י ר'[21] ישראל ארקין נ"י[22]. והי'[23] ז"ש[24] וברכה, כנה"ר[25] ונפש ידידם מצפה אשרם, ברכתם והצלחתם בכל לב ונפש,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ו - השנה תרס"ו (1905/1906)
5. שלו' - שלום
6. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שי' - שיחיה
9. בע"ה - בעזרת השם
10. תוה"ק - תורתנו הקדושה
11. בעז"ה - בעזרת השם
12. ע"כ - על כן
13. ע"י - על ידי
14. הג' - הגאון
15. אה"ק - ארץ הקודש
16. לת"ח - לתלמידי חכמים
17. ותל"י - ותודה לא-ל יתברך
18. ית"ש - יתברך שמו
19. ב"ב - בני ביתו
20. הנ"ל - הנזכר לעיל
21. ר' - רבי
22. נ"י - נרו יאיר
23. והי' - והיה
24. ז"ש - זה שלום
25. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת כז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ו) - יפו **נמען:** מכתב גלוי לבני התורה הצעירים בארץ ישראל

הרב קוק קורא לתלמידי החכמים לצאת מן הקיפאון ולרכוש את "העט": לכתוב, לחדש ולהשפיע בספרות תורנית קבועה ואיכותית. הרב קוק מבקש מהם לקבוע לימוד מסודר בתורת הלב והמחשבה, מן המוסר ועד סתרי תורה, בלי לזנוח את ההלכה שהיא היסוד, כדי שמציון תצא תורה. הרב קוק מזהיר ממחשבות קודרות ומלימוד שטחי, וקורא לקדש את החיים ולא להתרחק מהם.

עיקרי הדברים

- לימוד אמונה ומחשבה לצד ההלכה.
- יצירה תורנית וספרותית מארץ ישראל.
- קידוש החיים ושמחה בלימוד.

נוסח האגרת

מכתב גלוי

לכבוד אחינו הצעירים האהובים תופשי התורה היושבים על אדמת הקדש, שלום.

הנני כותב לא מפני שיש לי כח לכתוב אלא מפני שכבר אין בי כח לדום.

המצב שלנו הוא כ"כ[1] איום ודוקר, עד שלא יתן מנוח ללב. כל מחשבה, כל עצה, מוכרחת להתפרץ בפה ובכתב, אולי נמצא עצה, אולי רוח ד' תניחנו ונשאף רוח חיים. אנחנו מוכרחים לדבר כעת דברים דוקא אמיצים, דוקא חזקים וגדולים, למרות מה שאנחנו כ"כ שפופים ודלולי כח, ונדמה לנו כאילו אנחנו רק אנחנו הננו המיותרים בעולם, והכל מורים עלינו באצבעותיהם מניעים ראש ותמהים.

ואנחנו בקרבנו פנימה היש בנו רוח? הילין בנו עז? למה הננו הולכים כה שחים, מקומטים, נזחלים ונרעדים, ואנחנו באמת הננו צריכים וחייבים להיות מלאי אומץ ונאזרים בגבורה, אין עז אלא תורה.

העולם, אפילו העברי, עם כל שפלות מצבו, בעוה"ר[2], מ"מ[3] יש בו תנועה וחיים, רק אנחנו אין אנו יכולים לנקף באצבע להראות אות של תחיה.

שמא יאמר אדם שבגבורי-המעשה אין לנו מה לקנא, כשם שהם אינם מתגדרים במלאכתנו כך אין לנו להתגדר במלאכתם.

אבל בגבורי-הרוח, העומדים לנגדנו בזרע חשופה בשרביט של אש נורא... העט כבש לו את העולם, הוא רודה במחשבות, ברגשי הלב, וגם במעשים, בבטחה הוא עושה דרכו, חצים שנונים ומדקרות חרב במנוחה הוא שולח.

היעלה על הדעת, שאנו רשאים לחשות ולא לקנות לנו את הזיין המודרני הזה? אבל זה העט איננו "נהרא דמכיפיה מיבריך", הוא לוקח חילו מאוצר המחשבה, והמחשבה הפוריה היא באה רק מחיקור דין הבא אחרי הידיעה הרחבה, תולדת הגירסא והעיון יחדיו כשהם מתחברים עם הרגש והחיים.

ואנחנו למה לא נעשה לנו גם אנו עט, היבשו מוחותינו, חלילה? והם צריכים להיות כטל מלאים הגיון-אמת ודעת-קדש. התם כל רעיון מקרב לבנו פנימה?

ב"ה[4] הננו עוסקים בתורה, בגופי הלכות. צריכים אנחנו לשום לב, שהם הנם שערים למחשבה הפנימית ואוצר הגנוז אוצר יראת ד' טהורה, שהיא ראשית דעת ומקור חכמה.

אבותינו הגדולים הורישו לנו את האוצר הגדול והטוב בלב פנימה, בעמקי הנשמה, באר שכרוה תמיד והוסיפו עליה בכל דור ודור. ואנחנו הננו משתמשים רק מן המוכן, מספיחים ומספיחי-ספיחים, אפילו מבלי חזר על הישנות, ומכל-שכן שאין אנחנו נזקקים להוסיף, להרחיב ולחדש, ליתן פנים להגיוני-לבבנו באופן שיהיו ראוים להשמע.

הקובלנא הזאת היא ישנה, אבל היא מוכרחת להתחדש כפרוטגמא חדשה. רוח הקודש צווחת ואומרת: "ותופשי התורה לא ידעוני", ע"כ[5] תפוג תורה, "חכמת סופרים תסרח", ו"עמא דארעא אזלא ודלדלא", אין דובר דבר ואין מחזיק יד. לא עת חבוק ידים העת הזאת לנו, נושאי כלי ד'. בידנו טובנו, הודות למי ששכן שמו בציון כי הביאנו לארץ חמדה, מקום גיא חזיון, שחיי נשמות אוירה המחכים, הנותן חכמה חיים ונשמה לעם עליה.

אבל אנחנו צריכים מצדנו להתנער מעט, לשום לב לקול ד' הדופק בקרבנו בחדרי לבב פנימה. עת לעשות לד'. אנחנו חייבים להתחיל ללכת בדרך, אשר תביאנו לרכש לנו את העט, לבצר לנו מעמד בריא בספרות קבועה והגונה ותמידית, ומתגברת בכל גווניה לטובה, באופן שנוכל באמת לקדש שם שמים ולתת כבוד לתורה, תהלה לארץ חמדתנו, והוד והדר לירושלים עיר קדשנו. העט הוא בן המחשבה, והמחשבה היא מולדת הלמוד. על כן אנחנו כולנו חייבים להתעודד בחיל עוז ואומץ, בבטחון ובגבורה פנימית, לקבע מסכת ברחבה לכל המקצע הגדול של תורת הלב והמחשבה, לכל הלכות הדעות שבתורה, מתחתית המדרגה של הלמוד המוסרי היותר נמוך וקל עד רום פסגת המחשבה היותר עליונה ורוממה, עד מרום שיח קודש של רזי עליון וסתרי תורה.

אבל מאד מאד אנחנו חייבים בשמירת הסדר, וחלילה לדלג אף מדרגה קטנה, רק הכל כסדר, בדעה צלולה וגדולת הנפש, בזריזות ובמתינות, בסדר שיביאנו לדבר דברינו בשפה ברורה, נאה ומדוייקת, וד' יתן מפיו חכמה דעת ותבונה.

חלק גדול רשום ומצוין בכל יום ויום, אמנם רק חלק, כי ארבע אמות של הלכה הם היסוד, עיקר כח החיים, שהכל עליו נבנה, שאמנם הוא ג"כ[6] יגדל ויפרח, יחזק וינוב, לפי תחית המחשבה התובעת את תפקידה בחזקה, לפי המעלה הנפשית של אוצר הטוב, אוצר יראת ד' ודעת אלקים אמת. הכחות הנרדמים יעורו, המחשבה תשוב ותחיה, וישוב לנו העט, הכתב והמכתב, בעזרת אלקי ישענו, העט שיחולל נפלאות בימין ד' רוממה לתת גודל לשם ד' אלקי ישראל, לאוהבי שמו והוגי תורתו. ביחוד בני הישיבות הקבועים באהלה של תורה כל ימיהם, שאין עליהם לא עול הוראה ולא טרדת הצבור, שמגמתם היא רק לעסוק בתורה, ודאי אין הפרש באיזה מקצוע שבתורה שהנם עסוקים, עליהם החובה יותר גדולה לתת כבוד לשם ד' ולירושלים עיר הק'[7] ע"י[8] קביעת מסכת בלמודים הנוגעים לדעת ד'

בהרחבה, באופן שמקבוץ כולם יצמחו לנו מחברים, מחדשים, הוגי דעות וחושבי מחשבות טובות על ישראל, תורתו וארצו, עד שבהמשך הזמן ידע כל עם ד', הצמא מאד לדבר ד', שמציון תצא תורה ואורה. ולפני בא התור של מחברי ספרים יבואו לנו סופרים טובים מאמרים הגונים, ואיש יחד פני רעהו להיות מחדדים זה את זה ומדגילים זה לזה, גם בהלכה זו של תורת הלב, הכוללת ג"כ כל חכמת ישראל, השבויה עכשיו ביד אדונים קשים, ועלינו החובה לשבר בריחי ברזל, "למפתח בית האסורין דילה". אבל חלילה לנו להשתומם ולהתרחק מן החיים, אנחנו חייבים לעבוד עם החיים ובעד החיים, כדי לקדש את החיים, לרוממו ולעדנו. חלילה לנו ממחשבות קודרות ונוגות, המטמטמות את הלב ומחשיכות את הנפש. הן אינן באות כ"א[9] מלמוד של ארעי והבנה שטחית, אבל הלמוד הקבוע, השואף להגדיל את הרכוש של הידיעה, בפרט בהמקצוע הגדול של הדעה והמחשבה צריך שיעודד את הנפש וישמח את הלב.

"נקרא רע אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות".

נקוה שגם דברים מעטים שהם יוצאים מן הלב, ההומה והבוער, יכנסו אל הלב ויעשו פריהם. נסתפק בהתחלה קטנה, נדבר, נעורר, נכתוב, "זמר בכל יום, זמר בכל יום", "אבנים שחקו מים".

אך הבו לנו לבבות, "הבו האור הצפון". נאמר לציון קומי אורי כי בא אורך, וכבוד ד' עליך יזרח. ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך ד'. ד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים. כי לא יטוש ד' את עמו בעבור שמו הגדול, כי הואיל ד' לעשות אתכם לו לעם.

עבדכם אסיר התקוה לכבוד ציון ומקראיה ולשלום למודי ד' בניה בוניה,

אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקדש פה עה"ק[10] יפו והמושבות, תובב"א[11].

---

1. כ"כ - כל כך
2. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
3. מ"מ - מכל מקום
4. ב"ה - ברוך השם
5. ע"כ - על כן
6. ג"כ - גם כן
7. הק' - הקטן
8. ע"י - על ידי
9. כ"א - כי אם
10. עה"ק - עיר הקודש
11. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת לג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אדר תרס"ו - יפו **נמען:** ועד המושבה רחובות

הרב קוק מורה לוועד להתרות בבעלי בהמות דקות שמזיקות לנטיעות, ובעיקר לשקדים, ואם לא ישמרו עליהן - לקנוס אותם. הרב קוק מוסיף שיש לתקן את גידול הבהמה הדקה בארץ ישראל כך שיהיה רק באופן המותר.

עיקרי הדברים

- נזקי בהמות דקות.
- גידול בהמה דקה בארץ ישראל.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], אדר תרס"ו[4].

לכבוד ועד המושבה ברחבות ת"ו.

באה לפני קובלנא על בהמות דקות שמגדלים במושבה, והן מפסידות את הנטיעות, ביחוד את השקדים.

הנני בזה להעיר את כבוד הועד, שיתרה בבעלי הבהמות הנ"ל[5], שיזהרו מאד בשמירת בהמותיהם, שלא יזיקו. ואם אחרי ההתראה הראויה ב' וג' פעמים לא יסירו הבעלים את המאורעות של הנזקים, החובה על כבוד הועד לקנוס את בעלי הבהמות הנ"ל כפי ראות עיניו. ומה טוב הי'[6] אם ישימו לב לתקן את כלל המעוות שבגידול בהמה דקה באי"י[7] כ"א[8] ע"פ[9] אופן המותר.

ברגשי כבוד וברכה,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ו - השנה תרס"ו (1905/1906)
5. הנ"ל - הנזכר לעיל
6. הי' - היה
7. באי"י - בארץ ישראל
8. כ"א - כי אם
9. ע"פ - על פי

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת מא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז מרחשון תרס"ז - יפו **נמען:** הרב ד"ר יוסף זעליגער

על רעיון להקים "בית ספר גבוה לחכמת ישראל" בארץ ישראל. הרב קוק סבור שמסגרת רשמית מוקדמת מדי ועלולה להזיק. במקום זאת יש לטפח קבוצה קטנה של אנשים מעולים בארץ ישראל, לדאוג לצורכיהם, ולתת להם להעמיק בחכמת ישראל, כדי שתצא מהם ספרות קדושה וחיה שתשפיע על כל ישראל ועל העולם.

עיקרי הדברים

- חכמת ישראל ויצירה רוחנית מארץ ישראל.
- טיפוח יחידי סגולה לפני מוסדות.

נוסח האגרת

בע"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ז מרחשון תרס"ז[4].

הררי קודש ישאו ברכה לכבוד אוהב טהר לב, הרב הגדול בתורה, חכמה ויראה טהורה, דגול מרבבה מו"ה[5] יוסף שליט"א[6] ד"ר[7] זעליגער.

הכתיבה, ביחוד כתיבת מכתבים, היא לי עבודה קשה מאד. מצורף לזה רבו הדברים המטרידים אותי, בשיעבוד העבדות החביבה שעל שכמי, עבודת הרבנות שלי היחידה בעולמנו, רבנות ישובנו החדש בארץ אבותינו, המרובה בגוונים רבים של עבודה מרובה בתקות ורעיונות מחיי לב ומרהיבי נפש, מרובה בנחם ורוח ששון ומרובה ג"כ[8] ביגון לב ואנחת נפש, שגם המה מתוקים ונעימים הם, כי "מנופת צוף מתקו מרוריך", אבל מעכבים לפעמים הרבה את מהלך עבודת הרוח, ונקודת הכובד שלהם אצלי הם מטילים על הכתיבה. ע"כ[9] אני מוכרח למעט בשילום חובותי, היותר חביבים, במכתבים, אנוס אנכי בזה, וכל טובי לב ידונו אותי לכף זכות.

מובן הדבר, שאי אפשר לי לצאת ידי"ח[10] נגד כבודך, אדוני, לעומת הכבוד הגדול והאהבה הרבה שהבעת לעומתי. ואבקש בכל לב את סליחתך, אם אסתפק בדברים קצרים.

הרעיון להקים "בית ספר גבוה לחכמת ישראל באה"ק", בצורה פורמלית, הוא קדום בזמן. הכינוס והחיבור בצורה קבועה יפה הוא רק אחרי שכבר הכתה הנשמה הפנימית של ההכרה השלמה והרגש העמוק את שרשיה יפה. אבל כל זמן שהרעיונות העקריים, שהעולם מושתת עליהם, הם תלוים ברפיון, מוצצים רק ליחידי סגולה, וההמון הנחשב לסגולה רואה ואינו יודע מה הוא רואה, יוכל כינוס מנומס ומסודר להזיק הרבה יותר ממה שיועיל. היחש שבין בני סיעה כזאת, שלא נגמרה צורתו של כ"א[11] מהם, יהי[12] תמיד מצד המפורסם והגרוע שבכ"א[13], ויתקבצו לנו המון מגרעות בולטות, שמכולם יחד יצא רק סמל בלהות. חובתנו עכשיו היא "לנור לנו ניר", להעסיק את הכחות היותר מצוינים, שנוכל למצוא בכל מקום, ובפרט בארץ ישראל, בעסק הרחבת והעמקת ההכרה היותר עליונה ורוממה של חכמת ישראל, בתור הנשמה הפנימית של חכמת האדם, שהאחרונה דרושה לה כגוף לנשמה. הכרה זאת

בכל זהרה אי אפשר שתצא אל הפועל כ"א פה על אדמת הקודש, ארץ החיים וארץ אבות. רק כאשר יעלה בידינו להוציא לפועל תחיית איזה לבבות גדולים, שכשרון של חיים, של ששון ישע ורוח נדיבה, טמון בהם, למען יחלו לעבוד במנוחה ובגבורה, לא בחרדות של זועה היכולה רק לנכא את הלב ולשבר גרם, את העבודה של חפירת באר ישראל, ע"י[14] "שמע בישן תשמע בחדש", במלא מובנם של אלה הדברים. רק כשיברא לנו אסף קטן בכמותו, של אנשים כאלה על אדמת הקדש, עלינו תהיה החובה אז להרבות פעלים איך לטפחם ולכלכלם, להצילם מכל טרדות המעכרות את הרוח הנשא, ולהרחיב דעתם בכל אשר תשיג ידנו, ליתן להם יכולת להשתלם בבריאות הגוף והנפש, והכשר להרחיב את מדעם בידיעות שימושיות הנדרשות להההכרזה והפפולריות, כדי להודיע על ידם לכנסת ישראל שבגולה, כי פקד ד' את עמו, כי רוח הצפונית שהיתה מנשבת בכנורו של דוד החלה עוד הפעם לנשב במקום בה חנה דוד, ואפילו במדה קטנה מאד, "כאב מארץ קולך", ג"כ יהי' לבית ישראל למשיב נפש ואות חיים, בעת הרעה הזאת, ביחוד, שבנרות אנחנו חייבים לחפש איזה סם חיים, וטל של תחיה לעמנו. אם נתחיל מצעד מדוד וקטן כזה, נוכל לקוות שממנו יצמח צמח גדול וחשוב מאד, שתתחיל אה"ק[15] להשפיע כח ספרותי קדוש ונשגב הפורש את אורו על כל ישראל ועל כל העולם כולו. ולא כח ספרותי לבד, כ"א צפיה הגונה לטפח ג"כ אישים בעלי אופי נפלא, שיהיו נאזרים בגבורת הקדושה העליונה, השורה בארץ חיים, השואפת בעצמה להיות פורחת ועולה, הולכת ומתדמה לזמן האורה של הגבורה והנבואה, עם כל התנאים המוסיפים לאלה הדרישות כח וחיי אמת, שנולדו עם הדברים הטובים של הזמן החדש. אם נמצא בעלי לב, שיוכלו להבין סוד שיח כעין זה אצל אחינו בעלי היכולת בחו"ל[16], אז נדע נאמנה, שהננו מתחילים להצמיח צמח צדיק וקרן ישועה, ובבטחה נוכל להביט על עצמנו כשליחי החכמה העליונה, הממולאים בכח ימין ד' רוממה, הנטויה לטובה על עמו ונחלתו, "כי עת לחננה כי בא מועד". באופן כזה אמנם לא נוכל לצלצל להראות לרבים כ"כ[17] מהר את פעולתנו, אבל לבנו ידע כי דבר גדול אנחנו עושים לעמנו ולארצנו, ולאושר כל האדם יחד, להקיץ לתחיה באופן היותר ברור ובהיר את כל המגמות היותר טובות, שהשתוקקו אליהן מעולם טובי עמנו וטובי האנושיות בכלל, אחרי שכבר חדל להיות להן עדנה, אחרי שכבר נואשו מהן העולם בכללו רובו ככולו, "ובהר ציון תהיה פליטה והיה קודש". וספרות חיה כזאת, שתצא מכנסת ישראל החיה על אדמתה ההיסטורית והקדושה תזכיר לה את גאונה ואת עוזה, ותעורר ג"כ את כל העולם כולו משנתו הליטרגית, להקיץ לאור חיים חדשים, המאירים מן המזרח, שכל הארץ האירה מכבודה, בתכונה יותר בריאה, ובמהדורה יותר יפה ושלמה, אורה רוחנית וקדושה, שהיא מערצת, מאחדת ומקדשת, כל ניצוץ של חיים, כל קו של שלימות, כל נקודה של עז, של אהבה ושל תפארת, בכל מקום שתמצאנו, אורה שיודעת לזרות ולהבר כל סיג ופחתת באשר הם שם, "כאש מצרף וכבורית מכבסים".

יסוד כזה צריך להעשות בכבוד גדול וקדוש, בהשתדלות ליתן הכרה של אמונת אמת בערכו האדיר כאשר הוא, אבל בלא לחץ וצמצום פורמלי בראשיתו.

דברים רבים בזה תחת לשוני, כמובן, אבל הנני מוכרח לקצר.

אחתום בברכה מאהבה נאמנה מהררי קודש, ידידו מכבדו מאד,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. בע"ה - בעזרת השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. ד"ר - דוקטור
8. ג"כ - גם כן
9. ע"כ - על כן
10. יד"ח - ידי חובה
11. כ"א - כי אם
12. יהי' - יהיה
13. שבכ"א - שבכל אחד
14. ע"י - על ידי
15. אה"ק - ארץ הקודש
16. בחו"ל - בחוץ לארץ
17. כ"כ - כל כך

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת מו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כסלו תרס"ז - יפו **נמען:** כוללות הקהילות ביפו

אחרי שחברי הוועד התפטרו, הרב קוק קורא להקים ועד כללי ומרכזי לכל ענייני יפו, של אשכנזים וספרדים יחד, שישא את דגל האחדות. הרב קוק מציע שכל בית תפילה יבחר שלושה נציגים, והם יבחרו ועד של שנים עשר חברים לפחות באסיפה בביתו.

עיקרי הדברים

- ארגון קהילת יפו.
- אחדות אשכנזים וספרדים.

נוסח האגרת

לכבוד אחינו היקרים כוללות קהלות עיה"ק[1] ת"ו[2].

הנני מוצא את עצמי מחויב להודיע לכבודכם, שהננו עומדים עכשיו בפרק הקורא אותנו לעבודה נכבדה, כן עבודה נכבדה ביחושה למצב עירנו בתור עיר חשובה בישראל ובארץ ישראל, ונכבדה לכללות עמנו, המחזיק את עירנו לעיר המרכזית להישוב החדש, המושיט לנו תקוה ונחומים, וחפץ לראות בה חיי צבור עבריים חשובים ונכבדים. אחדים מחברי הועד הודיעו לנו באורח רשמי, שהנם מתפטרים ממשרתם. החדשה הזאת הרעישה אותי, בהוסיפה עלי מחדש עול עבודה, לסדר מעתה ועד חדש להנהגת עיה"ק, שמבלעדה הנני מסובל הרבה, אבל עם זה עודדה את רוחי לחוש, שאמנם עומדים אנו על מפתן של עתיד חדש, ברצות ד' דרכנו. מעתה החובה עלינו, אחים יקרים, לסדר ועד כללי ומרכזי לכל ענייני עה"ק[3], ועד חשוב גם בכמותו, בכחות פועלים הגונים, ועד שיהי'[4] נושא עליו את דגל האחדות הכללית, בהיותו מרכזי לכל פרטי הכינוסים, שהיו במצב בלתי מאורגן עד כה בעירנו, ושנתרבו ביותר בימים האחרונים, ובתוכו יהי'[5] חדור ג"כ[6] הרעיון להיות לכח מאחד את החיים הצבוריים והכלליים שממעל לגבול עירנו, וההכרה העצמית שבקרבו תהי'[7] חזקה, שהוא עומד על משמרתו על אדמת הקודש שהיא בית חיינו, במובן רחב וכללי. ואני הנני ידי עמכם בע"ה[8] לעבוד ולמשא בעד עמנו וערי אלקינו, ברוח אמונים לממשלה, הסוככת עלינו ביחש של כבוד והארת-פנים, ויחוש הגון נאמן ומכובד לפקידי הממשלות המגינות על זכיותיהם של אחינו נתיני ארצם, באופן חשוב ורצוי, ב"ה[9]. ותל"י[10] שכל אלה הכחות הנכבדים נכונים המה תמיד להיות עומדים על ימיננו, לתמכנו בהעמדת סדרים ישרים בחיי החברה וחיי המוסר שבקהלתנו בעין טובה ומבט מכובד.

הנני מציע לפני כבוד מעלתכם, אחים אהובים ונכבדים, שתקבעו במוצש"ק[11] ה' חנוכה הבעל"ט[12] אסיפות מוקדמות, ומכל מקום-תפילה מיוחד יבחרו השייכים לו שלשה נבחרים, ויתנו על ידם תעודה בכתב ובחתימות הנועדים כי המה באי כחם, והם יהיו הבוררים את חברי הועד, שיהיו לא פחות משנים-עשר איש במספר, לאשכנזים וספרדים יחדיו. והנבחרים הנ"ל[13] הנני בזה מתכבד לבקשם, כי יבואו אח"כ[14] לאסיפה של בחירה בביתי בערב יום ג' הבעל"ט, וע"פ[15] רוב דעות יבחר הועד המרכזי

הכללי, שהוא יהי, יחד עם הכח הרבני הנלוה עמו מצדנו, בעה"ית[16], המוסד הנושא את דגל השלו[17] והאחדות בעירנו. ואני תפילה לבוחר בארץ חמדה ב"ה, שיופיע על עצתנו וישכין בעירנו אהבה ואחוה ושלו[18] וריעות, ויראנו בישועת עמו ונחלתו בתתו מציון ישועה לישראל תפארתו בב"א[19].

והנני חותם ברגשי כבוד וצפיית ישועה,

הק[20] אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקדש פה עה"ק יפו והמושבות תובב"א[21].

(עה"ק יפו, כסלו תרס"ז).

---

1. עיה"ק - עיר הקודש
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. עה"ק - עיר הקודש
4. שיהי - שיהיה
5. יהי - יהיה
6. ג"כ - גם כן
7. תהי - תהיה
8. בע"ה - בעזרת השם
9. ב"ה - ברוך השם
10. ותל"י - ותודה לא-ל יתברך
11. במוצש"ק - במוצאי שבת קודש
12. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
13. הנ"ל - הנזכר לעיל
14. אח"כ - אחר כך
15. וע"פ - ועל פי
16. בעה"ית - בעזרת השם יתברך
17. השלו - השלום
18. ושלו - ושלום
19. בב"א - במהרה בימינו אמן
20. הק - הקטן
21. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת מז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז כסלו תרס"ז - יפו **נמען:** אחיו, הרב דב בער הכהן קוק

הרב קוק משתתף בצער יהודי רוסיה, ורואה בארץ ישראל סימני חיים ותקווה. הרב קוק קורא לחדש את חיבת ציון ברוח קדושה, כמו בימי הרב קלישר והרב אליהו גוטמכר מגרייץ, ולהעלות את הניצוצות שנפלו. הרב קוק מעודד עלייה ובניין הארץ בכל דרך, ומבקש מגדולי הרבנים לעשות למען תקומת האומה ולעסוק בפנימיות התורה בשפה ברורה. הרב קוק מוסיף שגם בריאות הגוף של תלמידי החכמים צריכה חיזוק.

עיקרי הדברים

- חיבת ציון ברוח קודש.
- עלייה ובניין הארץ.
- פנימיות התורה ובריאות הגוף.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ז כסלו תרס"ז[4].

אחי יקירי ומחמדי הרב הג'[5] המפורסם לשו"ת[6] מוהר"ר[7] דובער הכהן שליט"א[8], ונ"ב הרבנית והילדים היקרים שיחי'[9] לאוי"ט[10].

ב"ה על החוה"ש[11] אשר עמנו כולנו, כה לחי.

תוכל לשער, אח יקר ונכבד, כמה נתרגשנו ממכתבך היקר, כמה המה לבבנו עליכם, ועל כל אחינו היקרים הנתונים בלחץ אויב, בחשכת ארץ מאפלי', מקום תנים ומרבץ בני יענה. הושיעה ד' את עמך את שארית ישראל, צעק לבי, העלם מהרה מיון מצולה אל ההר הטוב הזה והלבנון, יחיו דגן ויפרחו על הרי ישראל, וישב עמי במהרה בנוה שלו'[12] ובמשכנות שאננות.

אסירי תקוה אנחנו מני אז, ובצדק נוכל להתנחם כי מעת צרה ליעקב ממנה יושע. סימני-חיים טובים ויפים ב"ה מתנוצצים לפנינו ולעינינו על אדמת קדשנו. האהובה והנעימה, היקרה והחביבה חבת בשר ורוח ונשמה, קול דודנו דופק, רוח חיים מרחף. יואל ד' ויפתחו הלבבות הרחוקים, ויחושו וירגישו את תנופת יד ד' אלקי ישראל, הקורא בקול באין אמר ודברים, אבל קול בכח קול בהדר, שובי בתולת ישראל, שובי אל עריך אלה.

במהדורה שניה, וביתר תוקף ועז, ביתר עמק וקדושה, הננו קריבים לחדש עכשיו את כל הרוחניות של חבת ציון, כמו שהיתה בשחר טל ילדותה, כמו שהיתה חיה בלבות אנשי קודש אשר החלו לטפחה ולטפל בה, כמו שהיתה באוצר-הלב של הגר"צ[13] קאלישער והגר"א[14] גרידיץ וסייעתם ז"ל[15], טרם נשברו הכלים שלה, טרם נפל אורה בעמקי הרע. ממש כמו בגנזי מעשי שמים וארץ, ממצולות ים מעמקי תהום רבה עלינו לשוב ולהעלות את כל הנצוצות שנפלו, שנשתקעו ונשתכחו, נתעבו ונתגשמו, ונטמאו בידים מסואבות, - אל הקדושה והברכה. עתה ישמעו הדברים בקול יותר מורגש כשיאמרו כראוי,

הרעמים הרבים פשטו הרבה עקמומיות שבלב, עתה מכריח הוא, בין מצב החמרי בין מצב הרוחני של כללות ישראל, לשוב אל אדמת הקדש בכל האופן שיעלה בידנו, להלקט אחד אחד או קבוצות קבוצות, להקים שוממות ארצנו הנשמה, בבנינים, במסחרים, באוכלסין, בחומריות וברוחניות, בכל מה שהוא מוסיף פעולה וחיים, הכל הוא אחרית ותקוה, הכל הוא סילול מסילת גאולת עולמים והצמחת קרן ישועה, שתוכל דוקא גם לגרום דליגה אלקית פתאומית, "ופתאום יבא אל היכלו האדון אשר אנחנו מבקשים".

כתוב נא, כתוב יקירי מכל אשר עמכם לטובה ולברכה. ואם עושים הם טובי הרבנים עכ"פ[16] ברעיון איזה דבר לתקומת האומה והתורה בגולה. אנו חייבים ומוכרחים להתרומם באמת ובקדושה כפי אותה המדה ויותר שההתרוממות החילונית ברוח גוברת, שהיא מונחת כגולם ומצפה לנשמת חיים. וכשם שהיא מזקת ומטמאה בהיותה לבדה, כן תהי מטהרת ומקדשת, מאירה ומחיה כשתופיע עליה נשמתה, מאור עולם מאוצר חיים. בקולי קולות ובלב אמיץ מלא חיים אמת ואמונה גדולה אנחנו צריכים להחזיק במעז נשמתא דנשמתא דאורייתא. ואין מעצור לד' להושיע כי לעולם חסדו. "ומשם הם עתידים ליגאל" ולעלות, התנערי מעפר, קומי, שבי. ירחם השי"ת[17] ויתן בלב חכמי תורה חפץ ועז לעסוק בהרחבה בפנימיותה של תורה, ולהסבירה בשפה ברורה, בכל אופן ומליצה האפשרית, כדי שיגלה ויראה אור קדוש ישראל באור גלוי ומפולש, עד "יצא כנגה צדקה וצדקתה כלפיד יבער". מובן שראשית כל הוא האמץ הגופני והחמרי ובריאות הנפש הטבעית, שהוקטנה והוחלשה הרבה יותר מכל אצל תלמידי חכמים. וזה בא ג"כ[18] מסיבות של ציורים מוטעים בכל המרחב של הדעה הפנימית, ומאפס מעשה וזעירות מחצדי חקלא עלה קמשונים. ועתה עת הזמיר הגיע בעה"י[19], ובידנו לקרב ולהחיש עת גאולה ושעת רצון, אם רק נרצה באמת. "וגברתים בד' ובשמו יתהלכו".

הנני חותם בברכה ורב עז ושלו'[20]. כתוב נא מכל אשר עמכם לטובה ולברכה, הכל באר היטב, ושמחני בדבריך הנעימים ויקרים. והשי"ת[21] ישמחנו בכפלים ויראנו בישועתו, והי'[22] זה שלו' וברכה, כנה"ר[23] ונפש אחיך דבק באהנ"פ[24] מברכך מקודש בכל לב ונפש חפצה,

הק'[25] אברהם יצחק ה"ק[26] הנ"ל[27]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. הג' - הגאון
6. לשו"ת - לשם ולתפארת
7. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. שיחי' - שיחיו
10. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
11. החוה"ש - החיים והשלום
12. שלו' - שלום
13. הגר"צ - הגאון רבי שם שמתחיל באות צ (כגון צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

14. והגר"א – והגאון רבי אליהו מווילנה
15. ז"ל – זכרונו לברכה
16. עכ"פ – על כל פנים
17. השי"ת – השם יתברך
18. ג"כ – גם כן
19. בעה"י – בעזרת השם יתברך
20. ושלו' – ושלום
21. והשי"ת – והשם יתברך
22. והי' – והיה
23. כנה"ר – כנפשו הרמה
24. באהנ"פ – באהבת נפש
25. הק' – הקטן
26. ה"ק – הכהן קוק
27. הנ"ל – הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' שבט תרס"ז - יפו **נמען:** אחיו, הרב דב בער הכהן קוק

הרב קוק דן בהצעה לייסד ישיבה ביפו ולהביא אליה את גיסם, ומסביר את הקשיים: רוב הבחורים הולכים לישיבות בירושלים. הרב קוק מציע לנסות קודם לשלוח שלוחים לגיוס כספים, ולשלב לימוד קבוע של מוסר. רוב האגרת עוסק באתרוגים מורכבים: בנוסף לפסול ההרכבה, יש לחשוש ל"בל תוסיף" מחמת חלק הלימון שבהם. בארץ ישראל התברר לו שכמעט כל האתרוגים שאין עליהם השגחה מורכבים, ולכן יש לתמוך באתרוגי המושבות. בסוף הרב קוק מברך את בני אחיו.

עיקרי הדברים

- אתרוגים מורכבים ו"בל תוסיף".
- הקמת ישיבה ביפו.
- חיזוק אתרוגי המושבות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט' שבט תרס"ז[4].

שלו'[5] וברכה לכבוד אחי יקירי ואהובי הרב הג'[6] המפורסם לשו"ת[7] מו"ה[8] דובער הכהן קוק שליט"א[9], ורעיתו הרבנית תחי'[10] וזרעם זרע ברך ד' לאוי"ט[11].

הגיעני מכתבך היקר, אשר שמחת בו את נפשנו משלומכם הטוב, ואנכי, מרוב טרדא ופיזור נפש באלו הימים מענינים שונים, נתעכבתי יותר מדאי, ואת כת"ר[12] הסליחה. כתוב נא יקירי מכל אשר אתך לטובה ולברכה, בקודש ובחול. מגיסנו הר"י[13] שי'[14] קבלתי מכתב זה לא כבר הוא מציע שאשלח משולחים ביחוד על החזקת ישיבה, ועל סמך זה להביאו הנה לאה"ק[15]. והאמת אגיד, שמחשבה זו. להביאו לפה למגיד איזה שיעור בשע"ת[16], היתה לפני במחשבה מאז. אך לפי המצב פה קשה לכונן בזה ישיבה חשובה של בחורים, כי עיקר השע"ת[17] היא ת"ת[18] דתשב"ר[19], ורק מלמדים אחדים נמצאו לגמ', ואחד אברך מופלג מצויין מפולין למד עם איזה נערים גפ"ת[20], ג"כ[21] לא בדרך הגדלות. כי הילדים המתגדלים, אותם שהם ראויים להשאר בני תורה, נמשכים הם לירושת"ו[22] להישיבות והקיבוצים הרבים אשר שמה, כן ירבו, וכבני ט"ז וי"ז כבר הם באים בנשואים ורחיים על צוארם, ואז ודאי א"א[23] להחזיקם כ"א[24] בכוחות גדולים של הישיבות המיוחדות לכך, שנמצאו להן, עסקנים חרוצים בארץ ובחו"ל[25]. ע"כ[26] נמנעתי מזה עד כה. אבל עכשיו נכנס הדבר בלבבי. אבל מסופקני אם יעשו חיל משולחים עתה ברוסיא על ענין חדש, וא"כ[27] יהי'[28] צורך תחילה לנסות הענין לשלחם בתור משולחים לת"ת[29] שע"ת[30], במקומות שלא נמצאו משולחים, שהוא כמעט כל מדינת רוסיא, זולת הר"י ראווין בן הרב מראצק ז"ל[31], שנוסע לקוקאז וסיביר, ומעט בפולין ובפט"ב[32] וסביבותיה. ואם יהי' אפשר להנהיג חשבון מיוחד מענין המשולחים החדשים, לדעת כמה הם מכניסים, ואם תספיק הכנסתם ליסד איזה ישיבה, דהיינו להחזיק לכה"פ[33] איזה מספר של בחורים גדולים, שיהיו ראויים לברכה. ואולי עוד אוכל להוסיף ע"ז[34] את ההתרגלות שע"פ[35] דרכי, דהיינו שיהי'[36] הלימוד של המוסר והיראה קבוע מדי

יום ביומו בשעה הגונה, לא בדרך ארעי, ולא בדרך התפעליות לבד, כ"א בדרך לימוד למען השגת תכלית ידיעה ככל הלימודים שבקודש ובחול, אולי יהי' אפשר אז לכונן ג"כ אופן שיבא הוא שי', וליסד עבורו ג"כ לכה"פ איזה מצב מצער לפי ההכרח. אבל דבר זה דורש הכנה גדולה וסבלנות מרובה, ינחנו השי"ת[37] בעצה טובה, ואנכי הנני מוקף טרדות ודאגות, כלליות ופרטיות, ממצב הבית והסביבה, מצורף לחפצי להיות מעיין ומתהלך בגדולות, מה שהטרדא מונעת מזה הרבה מאד. אמנם תוחלתי לד' היא, שיושיענו ע"ד[38] כבוד שמו ויראנו בישועתו.

באלו הימים כתבתי מעט בענין האתרוגים המורכבים, וזה זמן רב שלא עלתה בידי לכתב ענין בקצת אריכות בדבר הלכה. ונתעוררתי שחוץ ליתר החששות שיש במורכבים, הלא ראוי לחוש לחלק הלימון שיש בו ע"י[39] תערובת ההרכבה משום ב"ת[40], דזהו מינא אחרינא, דלכו"ע[41] יש בל תוסיף. ואפי'[42] להסוברים, דכיון דלולב א"צ[43] אגד אין כאן ב"ת, ואפי' אם אגדו ג"כ האגד לא מעלה ולא מוריד. דהאי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי, אבל כאן, כיון שבאמת העירו רבים, ובראשם בתשו' מוהר"מ[44] אלשיך, משום חסר, אלא שהמליצו ע"ז, די"ל[45] כיון דמחובר הוא בתולדה ביחד א"ז[46] חסר, אבל אם היו חותכים את החלק של הלימון, בכל מקום שהוא נמצא, ומפרידים אותן אז הי'[47] באמת חסר. וכה"ג[48] יש בירושלמי פ"ק[49] דערלה, דבעי על הרכבת היתר בערלה, איך הוא לוקה על כזית, הרי צריך לחשוב רק לפי חשבון היניקות, וכהא דאילן שנוטה לחו"ל בגיטין כ"ב, דטבל וחולין מעורבים זה בזה. א"כ[50] עיקר הכשירו בא מצד החיבור הטבעי, שהוא מחובר עם כל האתרוג, וא"כ הרי האגד נצרך לו, ודומה ממש לכמו שהי'[51] הדין למ"ד לולב צריך אגד, וכמו בתפילין, דחשיב ב"ת בפ' הנחנקין, משום דבעי זכרון אחד. והארכתי בזה בעה"י[52] היום ברשימה אפינקסי, ופלפלתי ג"כ בענין איסור ב"ת בשאר ימות החג. ולחכם שכמי"ב[53] יספיק הקיצור.

אפשר הדבר, שידפיס שמואל שי', או האגודה "פרי עץ הדר", איזה קונט' ממני בזה. ובאמת יהמה לבי מאד, כי לא הייתי יכול לשער בחו"ל[54], שלא ידעתי את טיב מטע האתרוגים בזמנינו, איך שכל האתרוגים, שאין עליהם השגחה, הם כמעט בודאי מורכבים. כי סדר הנטיעה ע"פ[55] לימודי הבוטאניק הוא להרכיב אתרוג בלימון דוקא. והאם יש מקום להסתפק שיעשו כן כל הגננים הנכרים, שאין מי שימחה בידם כלל, ואינם נכנעים כלל מהסוחרים שלהם אם ירצו להחמיר עליהם, שהם יודעים שסחורתם היא עוברת לסוחר, אפי'[56] ע"י הרכבה, ועוד יותר כי' לענין קיום האילן וחיזוקו הוא מועיל הרבה, וכן לענין שמירת הפרי ויפיו החיצוני. והפוסקים שדברו בזה כולם כמעט, ביחוד האחרונים, מפלפלים רק על חשש מורכב, וע"ז[57] הם בונים דיק איך לסמוך על הרוב והחזקה וכיו"ב[58], מה שעתה הכל נשתנה, שאין כאן שום חזקה כלל, כי אילן אתרוג טהור איננו עומד בקיומו כ"א לערך היותר גדול מעשר עד י"ב וי"ג שנה, ומה שייך חזקה ממקומות שקנו שם לפני מאות בשנים. ובאמת נמצאים מיעוטא דמיעוטא אתרוגים בלתי מורכבים, בשכם, ועוד באיזה כפרים ערביים, אבל הם גדלים פרא, ואין להם שום תואר הידור, ובשנים הקודמות היו באמת שולחים מכאלה, ועתה שהורגלו ביופי אתרוגים כאלה אין להם שום ערך בשוק, רק מהדרים אחדים נמצאים שדורשים אותם, והעולם משתמש דוקא במורכבים, ובאמת גם הכשרים בבירור הם ג"כ מורכבים, אבל ההרכבה נעשית בהם מב'

מיני אתרוג, שנמצאים עם פטמות ובלא פטמות וכיו"ב, ועי"ז[59] יכולים הם לצאת ג"כ בהידור לא כמו ההידור של ההרכבה הפסולה ממש, אבל מ"מ[60] ג"כ באופן הגון, אלא שצריך ע"ז טיפול מרובה לשמירה ולחידוש נטיעות תמיד. ומאד אחפץ שיזכנו השי"ת שיתפשטו יותר ויותר אתרוגי המושבות, שיש תקוה שע"י[61] הרחבתם יתרבו הנוטעים, ויבואו שנים שתוכל אה"ק[62] ע"י אחב"י[63] לתן אתרוגים בטוחים לכל ישראל, עד שיזכנו השי"ת לשוב כולנו אל אדמת הקודש לשמח פני ד' אלקינו לפני מקדשו בתנובת ארץ חמדה יכוננה עליון.

בנים חביבים ויקרים רפאל ונחום שמרי' שי' לאוי"ט, בכל לבבי אודה אתכם ואברככם עבור דבריכם היקרים, אשר היו לי לשמחת לב. החזיקו בדרככם הטובה הזאת וכתבו לי תמיד, בכל מכתב ומכתב שיכתוב כבוד אביכם אחי הרב שי', מכל אשר עמכם לטובה, וביחוד מלימודכם הטוב, אשר אקוה שתהיו מתמידים כראוי באהבת תורתנו הקדושה למען תצליחו. וכשנזכה להתראות יחד בשמחה על אדמת קדשנו, ועם כל אחינו בני ישראל חברים, נוכל להשתעשע עמכם בדברי תורה, בתנ"ך[64] ובגמרא, ובספרים קדושים רבים, ותהיו לתפארת ולנחת להוריכם היקרים ולכולנו, בעהשי"ת[65].

אחתום בברכה ובכל טוב באה"ר[66], כנה"ר[67] ונפש אחיך דבק באהנ"פ[68] מצפה לעזרת השי"ת וישועתו, בכלל ובפרט,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. שלו' - שלום
6. הג' - הגאון
7. לשו"ת - לשם ולתפארת
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. תחי' - תחיה
11. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. שי' - שיחיה
15. לאה"ק - לארץ הקודש
16. בשע"ת - ב"ישערי תורה" (שם מוסד)
17. השע"ת - השערי תורה
18. ת"ת - תלמוד תורה
19. דתשב"ר - דתינוקות של בית רבן
20. גפ"ת - גליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
21. ג"כ - גם כן
22. לירושת"ו - לירושלים תבנה ותכונן
23. א"א - אי אפשר
24. כ"א - כי אם

25. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
26. ע"כ - על כן
27. וא"כ - ואם כן
28. יהי' - יהיה
29. לת"ת - לתלמוד תורה
30. שע"ת - שערי תורה (שם מוסד חינוך ביפו)
31. ז"ל - זכרונו לברכה
32. ובפט"ב - ובפטרבורג
33. לכה"פ - לכל הפחות
34. ע"ז - על זה
35. שע"פ - שעל פי
36. שיהי' - שיהיה
37. השי"ת - השם יתברך
38. ע"ד - על דבר
39. ע"י - על ידי
40. ב"ת - בבא בתרא
41. דלכו"ע - דלכולי עלמא
42. ואפי' - ואפילו
43. א"צ - אין צריך
44. מוהר"ם - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
45. די"ל - דיש לומר
46. א"ז - אין זה; ב"של א"ז הרב": אבי זקני
47. הי' - היה
48. וכה"ג - וכהאי גוונא
49. פ"ק - פרק קמא (בציון מקור); "בפ"ק" במכתב: בפה קהילתנו
50. א"כ - אם כן
51. שהי' - שהיה
52. בעה"י - בעזרת השם יתברך
53. שכמי"ב - שכמותו ירבו בישראל
54. בחו"ל - בחוץ לארץ
55. ע"פ - על פי
56. אפי' - אפילו
57. וע"ז - ועל זה
58. וכיו"ב - וכיוצא בזה
59. וע"ז - ועל ידי זה
60. מ"מ - מכל מקום
61. שע"י - שעל ידי
62. אה"ק - ארץ הקודש
63. אחב"י - אחינו בני ישראל
64. בתנ"ך - בתורה נביאים כתובים
65. בעהשי"ת - בעזרת השם יתברך
66. באה"ר - באהבה רבה
67. כנה"ר - כנפשו הרמה
68. באהנ"פ - באהבת נפש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד שבט תרס"ז - יפו **נמען:** ועד המושבה רחובות

הרב קוק שמע שבמושבות עוקרים גפנים בשבת על ידי גויים, ומזהיר שזו מלאכה מפורסמת של ישראל שאסורה גם בקבלנות, ויש בה חילול ה'. הרב קוק מבקש מהוועד לפרסם את האיסור במודעות.

עיקרי הדברים

- שבת: מלאכה על ידי גוי.
- חילול ה' ביישוב.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד שבט תרס"ז[4].

לכבוד הועד הנכבד ברחובות ת"ו.

באתי כמזכיר, כאשר שמעתי שאחדים מקילים לעצמם באיזה מושבות, לעקור את הגפנים, ע"י[5] נכרים, בשבת קדש. והנה אין מהצורך לבאר לכל בן-תורה, שהוא איסור גמור לעשות מלאכה מפורסמת של ישראל בש"ק[6] ע"י נכרים, ולכל איש אשר רגש היהדות חי בקרבו אין צורך לבאר את העלבון והזילזול שיש בזה, וחילול-השם הנצמח ע"י חילול קודש כזה. ע"כ[7] יטיבו נא כבודם להודיע גלוי בשמי, ע"י מודעות, את האיסור לעקור אפילו בקבלנות ע"י נכרים ביום ש"ק[8]. והשי"ת[9] יזכנו לראות בבנין עם ד' על אדמת קדשו, לנטוע ולא לעקור, לבנות ולא להרס, יראו עינינו וישמח לבנו בב"א[10].

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש, פה עה-ק יפו והמושבות ת"ו.

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. ע"י - על ידי
6. בש"ק - בשבת קודש
7. ע"כ - על כן
8. ש"ק - שבת קודש
9. והשי"ת - והשם יתברך
10. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת סג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח אדר תרס"ז - יפו **נמען:** ועד בניין היקב ברחובות

הרב קוק מוחה בתוקף על הכוונה לבנות את היקב בשבת, ומזהיר שגם בדיעבד יהיה בכך ערעור על היקב.

עיקרי הדברים

- שמירת שבת בבנייה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ראש חדש אדר תרס"ז[4].

לכבוד ועד המועצה לבנין היקב ברחובות ת"ו, שלו'[5] וברכה.

שמעתי שמקבלי בנין היקב חפצים לבנות בשבת. והנני למחות ע"ז[6] בכל תוקף, כי אין ע"ז שום היתר כלל, ואפילו בדיעבד אם ח"ו[7] יעברו ע"ז יהי'[8] ערעור גדול על היקב בשביל זה. והנני בזה מעוררם לטובתם באמת, שימנעו אותם מחילול ש"ק[9]. והשי"ת[10] יצוה ברכתו עליהם ועל אדמת קדשנו בכלל.

ברגשי כבוד וברכה,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. שלו' - שלום
6. ע"ז - על זה
7. ח"ו - חס ושלום
8. יהי' - יהיה
9. ש"ק - שבת קודש
10. והשי"ת - והשם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת סט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ער"ח ניסן תרס"ז - יפו **נמען:** הרב אברהם בנימין קלוגר

הרב קוק מנחם את הנמען על פטירת חתנו. הרב קוק שמח שיצטרף למאבק להחזרת מצוות אתרוג לכשרותה: בימי אביו (ר' שלמה קלוגר) היה רק חשש למורכבים, וכיום כמעט כל האתרוגים מורכבים. הפתרון הוא מטעי אתרוגים בידי יהודים בארץ ישראל. הרב קוק מספר שקונטרס שלו בעניין זה עומד להידפס.

עיקרי הדברים

- כשרות אתרוגים.
- חיזוק חקלאי ארץ ישראל.
- תנחומים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ער"ח[4] ניסן תרס"ז[5].

ברכה ונחמה, אורה ושמחה, מהררי קודש ישלח צור ישראל לכ'[6] ידי"ע[7] הרב הגאון המפורסם נזר תפארה פ"ה, כקש"ת[8] מוהר"א[9] בנימין קלוגר שליט"א[10].

שלו'[11] שלו בכפילא. הגיעני מכתב כ"ג[12] שי'[13], ושמחה ויגון נפגשו בלבבי. שמחתי לראות מעשי אצבעותיו ולדעת משלומו הטוב, ולבבי נשבר לשמע האסון אשר קרהו מפטירת חתנו הרה"ג[14] ז"ל[15]. יגדור השי"ת[16] את פרצותיו ופרצות עמו ב"י[17], ולא יוסיף עוד לדאבה, וחדות ד' ואור ישע ימינו ב"ה תעודדהו, ותשגבהו חיל לאורייתא לאוי"ט[18], כחפץ לבבו הטהור.

וע"ד[19] האתרוגים, אשמח מאד שגברא רבא ככ"ג שי' יתן ידו עמנו לעדור בלא לב ולב, להחזיר עטרת המצוה ליושנה. כי בעוה"ר[20] עד כה כמעט שמצות אתרוג כהלכתה הולכת ומתבטלת, מפני המורכבים המתרבים על פני כל רוחב הארץ, ואין איש שם על לב. בימי הגאונים בעלי הקוני' פעה"ד[21], ובראשם כ'[22] מרן אביו מאוה"ג[23] זצ"ל[24], הי'[25] רק ספק וחשש מורכבים, ועתה נהפך הכל למורכבים. ואי אפשר להעמיד את המצוה על כנה, כ"א[26] ע"י[27] מטע אתרוגים באה"ק[28], ע"י אחינו עובדי אדמת הקודש, העומדים בחסדי השי"ת תחת פקודתי. ומי אשר לו לב קדוש ונאמן לשם השי"ת ואהבת מצוותיו ב"ה, ואהבת אה"ק[29] בוערת בלבבו, שלא יחפץ להיות משמיע לדבר הגדול הזה, לפעול בכל עז שישובו עם ד' לקנות אתרוגים כשרים מגנות אחינו באה"ק. ובעז"ה[30] גם ממני הצעיר הולך ונדפס בזה קוני' הגון ב"ה, יזכנו השי"ת לראותו כלול בהדרו, ולהיות מחובר לטהורים, צדיקי וגאוני עולם, לרומם את קרן אדמת קדשנו ולחונן קיום מצוה כמאמרה.

ואחתום בברכה ואה"ר[31],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ער"ח - ערב ראש חודש
5. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
6. לכ' - לכבוד
7. ידי"ע - ידידו עוז
8. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
9. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. שלו' - שלום
12. כ"ג - כבוד גאונו
13. שי' - שיחיה
14. הרה"ג - הרב הגאון
15. ז"ל - זכרונו לברכה
16. השי"ת - השם יתברך
17. ב"י - בני ישראל
18. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
19. וע"ד - ועל דבר
20. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
21. פעה"ד - פרי עץ הדר (קונטרס)
22. כ' - כבוד
23. מאוה"ג - מאור הגדול
24. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
25. הי' - היה
26. כ"א - כי אם
27. ע"י - על ידי
28. באה"ק - בארץ הקודש
29. אה"ק - ארץ הקודש
30. ובעז"ה - ובעזרת השם
31. ואה"ר - ואהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' ניסן תרס"ז - יפו **נמען:** האדמו"ר הרב אלתר נח הכהן

הרב קוק מאשר קבלת כספים מהאדמו"ר לבניין הארץ, ושמח שהאדמו"ר וחסידיו מתאגדים ליישוב הארץ ברוח קדושה. הרב קוק מציע לקנות כרמים נטועים, לייסד יקב ליין כשר ולקנות קרקעות. הרב קוק מתאר את בניין הארץ וירושלים כ"אתחלתא דגאולה" וקורא לנחם את ישראל.

עיקרי הדברים

- יישוב הארץ ברוח קודש.
- אתחלתא דגאולה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' ניסן תרס"ז[4].

יצוה צור חסדו, על איש חסידו, ידידי ורחימי הרב הצדיק מארא דרזין מו"ה[5] אלתר נח הכהן שליט"א[6], וכא"ל[7] ירום ונשא וגבה מאד, ברום מעלה בקודש סלה.

מכתב כת"ר[8], הכתוב ע"י[9] נאמן ביתו ידידנו הרי"ם[10] הכהן נ"י[11], וכן סכום הכסף, שילוח ראשון ושני, נכון בא לידינו. ומאד ישמח לבי, בהודות לד' כי טוב, כי כפי הנראה הנה החל אור ישראל ב"ה להגיה חשכנו, וחשק אהבת בנין אה"ק[12] וישובה, אשר החל לפעם את כת"ר ידי"נ[13] שי'[14] אשר רבים יהיו עמדו בע"ה[15], ושלמים מעם קדוש, שלמי אמונים, הנם דבקים באהבת אמונת קדש בכת"ר[16] כראוי לו, גם הם יוסיפו אמץ להעשות אגודה אחת, להגדיל פעלים בישוב ארץ חמדת עולמים, ע"י קדושת אש קודש, להבת קדושת אור אלקי ישראל ושם קדשו ב"ה, שלזה עינינו נשואות מאז ומקדם. ונקוה בעזה"י[17] לעמוד על ימין כ"ק[18] כת"ר ידינ"ע[19] שי' בכל הפרטים.

וכרמים נטועים יש לקנות, ב"ה, במסיבי עיה"ק ת"ו. וכן אם נעשה, ע"י קיבוץ לצדיקים, יקב לתוצאות יין כשר ומהודר מאה"ק[20], יש דרך לנטע כרמים חדשים ולקנות קרקעות חשובות בעה"י[21]. וכן ביתר עניני ישוב אה"ק יש כר נרחב וגדול לפני צדיקי אמת וקדושי עם קדוש להגדיל ולהאדיר. ואשרי כת"ר, שבו בחרה ההשגחה העליונה, ע"פ[22] המון מסיבותיה ויסורי הצדיקים שעברו עליו, להיות ציר שלוח לקחת חלק גדול בבנין ארץ חמדה, ובהרמת דגלה וכבודה. אקוה, שזכותא דא"י[23] תהי'[24] מעטרת את כת"ר בעטרת קדש, בנצח והוד, על ראש צדיק כת"ר יחולו, ועל גביהם הגבה למעלה ממקור הברכות יתברך, ויבוסמו בבוסמין דברכתא ואשר כבוד וחיים, ונהורא מעליא בשמחת קרבת אלקים אמת עדי עד, כל המחזיקים בידו ומסתופפים בצילו, צל החכמה ודעת ד' ב"ה. תלי"ת[25] על הטוב אשר עמנו. זכותא דא"י וזכות התורה ועבודה תמה של אבותינו, גדולי ישראל ז"ל[26], יעמדו לנו, לזכות להיות ראויים להתענג על טוב ד' בארץ חיים, באור יקרות וטל אורות, בב"א[27].

מצב אחינו ב"י[28] באה"ק[29] ת"ו הולך ואור בעה"י. עין בעין אנו רואים, כי בא עת לחננה. הארץ הנשמה הולכת ונבנית, ירושלים עיה"ק הולכת ומתפארת, ב"ה, בבנינים נחמדים ע"י אחב"י[30], הבאים לשחר

פניה ולבקש שלומה ופארה. רואים אנו, כי הנצנים נראו בארץ. כח אור קדוש אנו צריכים להעיר עתה, מבית ומחוץ, להוסיף חמדת עם ד' לארץ חמדה, וקדושתם של ישראל כשחר פרוש על ההרים מאיר אורה, באור נוגה מזוהר ארץ-צבי על כל נאות יעקב, לקרב קץ נחמה, ולרחם אום לא רוחמה, ובמקום אשר יאמר להם לא עמי אתם, יאמר להם בני אל חי. הגיע זמן לכל עבדי ד' לנחם את ישראל, לשמח לב עגומים בנחמת ציון וביסוד אתחלתא דגאולה, המתגלה ומתראה בבנין ארץ בית חיינו. יהי[31] נועם ד' את כ"ק מר ידי"נ שי' ומעשה ידיו יכונן, ויהי[32] בעזרו ליסד בציון אבן בחן פינת יקרת, ויחד עם עוד אורות ומעשים גדולים ויקרים יצורף להגלות הוד והדר על הררי קודש, חמדת צבי ישראל, להיות לגאון עולם משוש דור ודור, כדבר ד' הנאמן, הנוהג בחסדו כל דור. "אמר שומר אתא בוקר". והי[33] זה שלו[34] וברכת ד' מארץ חמדה והררי קודש לכת"ר[35] וכא"ל, כנה"י[36] ונפש ידי"נ קשור באהבתו ודורש"ת[37] ושלו[38] כל אשר לו וכל המסתופפים בצילו באה"ר[39],

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

יודיעני נא בפרטיות מכל ישועת ד' אשר עליו, הכל מפורש ושום שכל, כיד ד' הטובה בע"ה. ואמטי ברכתא לידיד חמיד הר' ישראל משה שי', הנאמן בעבודת הקודש לעדור בלב טהור.

ידידו הדושו"ט[40] הנ"ל[41]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. כת"ר - כבוד תורתו
9. ע"י - על ידי
10. הרי"ם - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ם (למשל: יעקב + ם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
11. נ"י - נרו יאיר
12. אה"ק - ארץ הקודש
13. ידי"נ - ידיד נפשי
14. שי' - שיחיה
15. בע"ה - בעזרת השם
16. בכת"ר - בכבוד תורתו
17. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
18. כ"ק - כבוד קדושת
19. ידינ"ע - ידיד נפשי עוז
20. מאה"ק - מארץ הקודש
21. בעה"י - בעזרת השם יתברך
22. ע"פ - על פי
23. דא"י - דארץ ישראל
24. תהי' - תהיה
25. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך

26. ז"ל - זכרונו לברכה
27. בב"א - במהרה בימינו אמן
28. ב"י - בני ישראל
29. באה"ק - בארץ הקודש
30. אחב"י - אחינו בני ישראל
31. יהי' - יהיה
32. ויהי' - ויהיה
33. והי' - והיה
34. שלו' - שלום
35. לכת"ר - לכבוד תורתו
36. כנה"י - כנפשו היקרה
37. ודורש"ת - ודורש שלומו ותורתו
38. ושלו' - ושלום
39. באה"ר - באהבה רבה
40. הדושו"ט - הדורש שלומו וטובו
41. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת עא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב פסח תרס"ז - יפו **נמען:** הוריו, אחיותיו וגיסו הרב יוסף רבין

מכתב ברכה לחג הפסח למשפחה. הרב קוק מתאר את הרגשת התקווה בארץ ישראל: לצד הצער על החורבן, ניצוצות של אור מתנוצצים בעלייה ובבניין, וקרני השחר של הגאולה מתפשטות. הרב קוק מתגעגע לבני המשפחה ומקווה שיזכו להתראות בארץ. בסוף הרב קוק שואל את גיסו על רעיון השלוחים.

עיקרי הדברים

- ברכה משפחתית לפסח.
- תקוות הגאולה בארץ ישראל.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ער"פ[4] תרס"ז[5].

אורה ושמחה, שלו'[6] וברכה, לכאאמו"ר[7] הרב הגדול מלא תוי"ר[8] וכל חמדה מו"ה[9] שלמה זלמן הכהן שליט"א[10].

ואמי מורתי היקרה וצנועה מנב"ת[11] מרת פערא זלטא תחי'[12] לאוי"ט[13], ואחיותי היקרות ונחמדות, מבנות ציון המסולאות, מרת רוחמה תחי', עם ילדיה הנעימים והאהובים שליט"א, ומרת פרידא בתי' תחי' לאוי"ט.

וכבוד חמדת נפשי דיתיב בתוונא דליבאי כי'[14] גיסי כאח לי הרב המאוה"ג[15] עדיו לגאון ותפארת מו"ה יוסף רבי שליט"א, וכא"ל[16] יתברכו בכט"ס[17], ודודתנו היקרה מרת וויטא תחי' בכ"ט[18], יתברכו כולם עדי עד, ברכת שמים מעל, וכל משאלות לבבם לטובה ימלא צור עולמים ב"ה, עוטר ישראל בתפארה ואוזרו בגבורה, המשביע לכל חי רצונו ית"ש[19].

שלו' שלו' וברכה מהררי קודש.

אמנם אי אפשר כהיום לצאת ידי חובת מכתב ארוך, כראוי ונכון לפי חפץ לבבינו, מפני דת היום הקדוש וחובת הכנת קדושת קבלת ליל התקדש החג, זמן חירותנו הבא עלינו לטובה, ביתרון אורה וקדושה שמחה ועז חופפת עליו בהר קודש אלקינו ב"ה. ועם כל מכאוב לבבנו על בית מקדשנו השמם לעינינו, ועל בני מלכים ושרי קודש, עם אלקי אברהם, ההולכים כעבדים על האדמה הטובה, ארץ הכרמל, המלאה הוד והדרת עולמים, על מקום גאון עזנו וצניף תפארת מלכותנו, אבל לא נוכל ג"כ[20] מהתעלם מנצוצי אורה וברקי זוהר, המתנוצצים כאבני נזר הנה והנה על אדמת הקודש. הלבבות הנדכאים של כל הקהל הגדול, ההולך וגדל ב"ה מנפוצות יהודה, הבאים מארבע כנפות הארץ, להאחז ולהנטע על גבול ישראל, הנם ג"כ מלאים תקוה ונחומים, ובעומק הנשמה הרגשת-כבוד מונחת, כי חשכת הגלות תחל להתפזר, ענניה השחורים והאפלים ילכו ויקלשו, משביבי אורות אשר יעלו ויראו מאהלי יהודה. קרני שחר הולכים ומתפשטים בהסתר ובגניזה, עומדים הכן לקול מבשר ואומר "שובי, שובי השולמית", כי

פקד ד' את עמו ורעה כרמל ובשן כימי עולם. כח החיים והבנין, עז הידידות לארץ חמדתנו, המתגלה מדי יום ביומו ביתרון חיל ועז על אדמת הקודש, כשהוא מתיצב בחזון לעומת השממון והיגון, שהיו מלאים עד אפס מקום בכל נאות יעקב בהרי יהודה וערי הקודש, הם יתנו לנו סימנים נאים, מרהיבים דעת ומפיקים נגה לנפש נענה, העטופה ביגון קודר על שבר בת עמנו, החומרי וביותר הרוחני הגדול מני ים, אשר רק אויר חיי נשמות של נחלת ד' יהי'[21] לרפואת תעלה, להזיל טללי אורות מקודש על גופות נשברות ועל נשמות שוממות,

ההרגשה הקדושה הזאת, שלבבות למאות ולאלפים מכל פזורי ישראל, אשר נקבצו אל ארץ חיים, הנם חשים בלב ברוח אומן ובטחון נמרץ, נותנת היא מעטה הדר ולוית חן ונעם על מועד החג הקדוש, ביחוד ליל התקדש חג זמן חרותנו, זוהר עליון ויפעת נוגה קדש, שרק על אדמת הקודש יוחש ויוודע. יזכנו צור יעקב ב"ה, לחזות מהרה בחדות קדש כולנו יחד, וכל עם ד' הוא כולו יחד, בשמחת ארץ חמדה, וגאולי ד' ישובון, וגאולת עולמים מהרה תופיע לעינינו בימינו, וראה כל בשר כי פי ד' דבר. והלב המלא אהבה נאמנה לאהובי נפשנו, הורינו היקרים עט"ר[22] שיחי'[23] וכל יקירינו שי'[24], משתוקק מאד לישועת ד' הכללית והפרטית, לזכות לחברת נועם כל מחמדי לבבנו, בנפש עליזה ושמחה, על ארץ חפץ, מתעורר הוא ביותר לכל עת חג ומועד קדש, והוא מוצא מנוחה בתקות ד' לימים הבעל"ט[25]. ומאד יקשה לבאר בזמן כזה את כל מחשבות לבבנו בשום שכל וחשבון, אשר הננו אסירי התקוה, שיד ד' בחסדו הגדול, אשר החל להראות אותנו, תעשה זאת לימים יוצרו, ע"כ[26] יהיו דברי מעטים, בברכת שלו' וברכה לכי'[27] הורי היקרים שי' ולכל אהובינו היקרים הי"ו[28], כנה"י[29] ונפש בנם עבדם חותם ביראת הכבוד וברכה נאמנה, ואחיהם דבק באהנ"פ[30] ודושו"ט[31] כה"י[32],

אברהם יצחק ה"ק

אהובי גיסי הה"ג[33] שי', יודיענו נא כת"ר[34] מכל אשר עמדו, ואם איזה דבר חידוש יש במצבו לטובה, והרעיון ע"ד[35] המשולחים, אם אפשר להוציא אל הפועל. הדברים צריכים חיזוק, והשי"ת[36] יהי' עוזר לנו.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ער"פ - ערב פסח
5. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
6. שלו' - שלום
7. לכאמו"ר - לכבוד אדוני אבי מורי ורבי
8. תוי"ר - תורה ויראה
9. מו"ה - מורנו הרב
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. מנב"ת - מנשים באהל תבורך
12. תחי' - תחיה

13. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
14. כ' - כבוד
15. המאוה"ג - המאור הגדול
16. וכא"ל - וכל אשר לו
17. בכטי"ס - בכל טוב סלה
18. בכ"ט - בכל טוב
19. יתי"ש - יתברך שמו
20. ג"כ - גם כן
21. יהי' - יהיה
22. עטי"ר - עטרת ראשי
23. שיחי' - שיחיו
24. שי' - שיחיה
25. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
26. ע"כ - על כן
27. לכ' - לכבוד
28. הי"ו - השם יברכהו ויחייהו
29. כנה"י - כנפשו היקרה
30. באהנ"פ - באהבת נפש
31. ודושו"ט - ודורש שלומו וטובו
32. כה"י - כנפשו היפה
33. ההי"ג - הרב הגאון
34. כת"ר - כבוד תורתו
35. ע"ד - על דבר
36. והשי"ת - והשם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת עב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג ניסן תרס"ז - יפו **נמען:** הרב אברהם מרדכי גאלדין

הרב קוק מאשר קבלת תרומה ושולח קבלות. הרב קוק קורא לתלמידי החכמים בגולה לעורר את אהבת ציון ולעודד עלייה וקביעת עסקים בארץ, כי רק מציון תבוא הישועה.

עיקרי הדברים

- עידוד העלייה לארץ ישראל.
- תפקיד תלמידי החכמים בחיבת ציון.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ג ניסן תרס"ז[4].

לכבוד ידי"נ[5] הרב המאוה"ג[6], חו"ב[7] סוע"ה[8], אוצר תו"ר[9], מו"ה[10] אברהם, מרדכי גאלדין שליט"א[11], שלו'[12] וברכה וכ"ט[13].

מכתבו הנכבד, בצירוף נדבתו של היקר ר'[14] אלי' ניעפאמנישצי נ"י[15] הגיענו, ע"י[16] כ'[17] מר חמיו הגביר הנכבד שי'[18], ונמסרו למקום אשר שולחו, והנני שולח בזה לכת"ר[19] את מכתבי הקבלות.

ואפריון אמטי למר ידי"נ שליט"א על דבריו היקרים, אשר רבות חכיתי לראות מעשי אצבעותיו. כי מאז הי'[20] אתנו לא זזה חבת הקודש, מאהבת תורה ויראת שמים, הספונה באוצר לב ונפש של כבוד אהובי שליט"א, מקרב לבבי תמיד, ומדי דברי בו זכור אזכרנו באהבה נצחת.

יודיעני נא כפעם בפעם משלומו הטוב, ושלו'[21] תורתו, ושלו' כלל אחינו שבגולה. השי"ת[22] יאיר להם באורו, ויתן בלבם אהבת אש קודש לארץ חמדתנו, ויתגברו בכל חילם ומאדם לעלות לאדמת קודש, ולקבע דירתם ועסקיהם על הררי קודש, אשר שם צוה ד' את הברכה לעמו עדי עד. ובזה בודאי יפתח לנו פתח גאולה וישועה, ושפע אור פדיון ממרומים יאיר לנו, כפי רבות התעוררות מעשנו בפועל, לכונן אגודת ישראל על האדמה הטובה אשר נשבע ד' לאבותינו. כי רק מציון ומקודש ישלח לנו עזרו, ורק בירושלים תהי'[23] ישועה לישראל, מיד ולדורות. וחובת כל ת"ח[24], וכל גבר ירא ד' באמת, שלא לחוש ולא לשקוט, ולעורר ישנים, לבשר אהבת ציון, וחבת ארץ צבי, לאחינו המדוכאים כבושי גולה. ומצדיקי-רבים אלה ככוכבים לעולם ועד יזהירו, כי הם הנה הנם שושביני דמטרוניתא, זו כנסת ישראל, האומרים לבת-ציון קומי אורי, שובי אל עריך אלה, שובי ואל תתחמקין, כי ברא ד' חדשה בארץ, ופקד ד' את עמו, ושמרו כרועה עדרו, ואבני נזר מתנוססות על אדמתו. ידעתי בטהרת לבב כי ידי"נ, כי יעמוד הכן ברוח ד', המופיע מתורת ד' אשר בלבבו, לאמץ חילים ולעודד לבבות למען עמנו וערי אלקינו.

והי'[25] ז"ש[26] וברכה בכל מעבדו, ורב שלו' לו ולתורתו, כנה"י[27] ונפש ידידו עז מברכו מלונ"ח[28].

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. חו"ב - חריף ובקי
8. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
9. תוי"ר - תורה ויראה
10. מו"ה - מורנו הרב
11. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. שלו' - שלום
13. וכ"ט - וכל טוב
14. ר' - רבי
15. נ"י - נרו יאיר
16. ע"י - על ידי
17. כ' - כבוד
18. שי' - שיחיה
19. לכת"ר - לכבוד תורתו
20. הי' - היה
21. ושלו' - ושלום
22. השי"ת - השם יתברך
23. תהי' - תהיה
24. ת"ח - תלמידי חכמים
25. והי' - והיה
26. ז"ש - זה שלום
27. כנה"י - כנפשו היקרה
28. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת עה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אייר תרס"ז - יפו **נמען:** מר זאב גלוסקין

הרב קוק מעביר תלונה של אגודת הכורמים ברחובות נגד הסינדיקט של היקב הכללי, ומבקש תשובה, אם לפשרה ואם לדין תורה. הרב קוק מצר על כך שיש המרחיקים את הרבנות מענייני היישוב מתוך פחד מהשפעתה, וכך מונעים מן היישוב כוח פועל חשוב.

עיקרי הדברים

- מקום הרבנות בבניין היישוב.
- סכסוכים כלכליים ביישוב.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב אייר תרס"ז[4].

אדון נכבד מר זאב גלוסקין נ"י[5].

הנני שולח בזה לכבודו מכתב שקבלתי מאגודת הכורמים ברחובות, שהם באים בקובלנא על הסינדיקט של היקב הכללי. מובן הדבר, שטענות כאלו צריכות הן לתשובה ולעצה, אם להתפשר עמהם בכי טוב או לברר את הענינים ע"פ[6] ד"ת[7]. ואנכי עם כל חפצי להיות פועל מסייע עם כל האחים הבונים את אה"ק[8], ענינים רבים הנם מתרחקים ממני, מסבת דעת הקהל שנמצאו בקרבו המפחידים מפני השפעת הרבנות, מבלי דעת אותה. ובזה הם חוטאים, - הגורמים הללו, - חטאה גדולה להתקדמות ישוב אחינו על אדמת הקדש, במנעם ממנה כח פועל חשוב כזה של הרבנות המרכזית הלאומית שבישוב החדש. איך שתהי'[9] הסבה, אבל אנכי הנני רחוק מידיעת כל תוכן המצב, הגורם להסכסוכים שבין האגודה שברחובות ובין היקב הכללי. ע"כ[10] יראה נא כבודו את הדברים האמורים במכתבם של הראשונים, ויכבדני בתשובתו הברורה.

ברגשי כבוד ובברכת ד' מציון,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. נ"י - נרו יאיר
6. ע"פ - על פי
7. ד"ת - דברי תורה
8. אה"ק - ארץ הקודש
9. שתהי' - שתהיה
10. ע"כ - על כן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת עח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד סיון תרס"ז - יפו **נמען:** הרב אליהו חיים מייזל, אב בית דין לודז'

הרב קוק מודיע לרב מייזל על כשרות אתרוגי אגודת "פרי עץ הדר" מן המושבות: הם נשמרים מהרכבה, מערלה ומטבל. כיום רוב האתרוגים בעולם מורכבים בלימון, ולכן חשוב שגדולי פולין יעודדו קנייתם, לטובת המצווה ויישוב הארץ.

עיקרי הדברים

- כשרות אתרוגי המושבות.
- פנייה לגדולי פולין.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד סיון תרס"ז[4].

ישאו הררי קודש שלו'[5] וברכת עולמים לכבוד האי סבא קדישא גאון עוזנו, הגאון האמתי צדיק ונשגב, מוהר"א[6] חיים מייזיל שליט"א[7] הגאבד"ק[8] לאדז היו"ו[9].

אחדשה"ט[10] דהדר"ג[11] שליט"א. מצאתי לנפשי חובה להודיע קדם כבוד גאון מר שליט"א, את טיב הכשרות של האתרוגים מאגודת "פרי עץ הדר", מבני המושבות של אחב"י[12], שהם נשמרים בהשגחה ושמירה מעולה מכלל חשש הרכבה, ומושגחים בעניני המצות התלויות בארץ, כערלה והפרשת תרומ"ע[13] כדת תוה"ק[14]. וכאשר זה ידוע לכל מאן דבעי למידע, שדרך נטיעת אילנות האתרוגים בזמננו הוא כולו ע"י[15] הרכבה בלימון, ומה שהי'[16] בימים הראשונים רק מעט המציאות נעשה עכשו למנהג קבוע, שממנו לא יסורו כל הגננים מקטן ועד גדול, אי לזאת המכשלה רבה וכל הטורח שטרחו גאוני עולם, ראשונים כמלאכים זי"ע[17], להשמר מאתרוגים מורכבים, הולך הוא ומתבטל, בעוה"ר[18], ע"י המנהג של ההרכבה, המתפשט במלא העולם כולו. אך ב"ה אשר השאיר לנו פלטה בהר הקודש, ואחב"י[19] הגננים שבאה"ק[20] שבמושבות, המוטלים תחת שמירה והשגחה, בעניינים הנוגעים לרבים ביחוד, על ידם הננו מוצאים אתרוגים כשרים, ויכולים הם להמציאם לקהל הגולה, עד בא לציון גואל במהרה בימינו. וכל מה שידעו אחינו ב"י[21] יותר לדרוש אתרוגים כשרים על ידם, יתרבו הנוטעים והנטיעות, ויזכו כל ישראל, במצוה כמאמרה.

והנה כאשר הי'[22] פה עמנו פעה"ק[23] ת"ו הה"ג[24] החריף מו"ה[25] שלמה פרידמן שליט"א מנאווידוואר, והודיע לי שבארץ פולין היו הגאונים והצדיקים המפורסמים מחזיקים מאד להדר דוקא אחרי האתרוגים הללו של המושבות מהאגודה הנ"ל[26], אם הי' להם ידיעה בתוכן הענין, איך שהאתרוגים הנ"ל של האגודה הם נשמרים בכשרותם, ואיך שמבלעדי שמירה עומדים בימינו הכל בחזקת מורכבים, ע"כ[27] מצאתי לי לחובה להודיע דברי אמת הללו להדר"ג[28], ועוד לאיזה יחידים מגדולי הדור, במדינה הנ"ל ביחוד, שרבו בה ב"ה זהירים ומהדרים במצות לעשותן כמאמרן, כן ירבו, למען זכות את הרבים

במצוה כשרה כדין, ואולי תצטרף לזה, ג"כ[29] זכות התרבות נטיעות והתישבות אחב"י על אדמת הקודש ת"ו.

אחתום בברכה ועתרת שלו' רב, כנפשו הקדושה ונפש הצעיר הנושא אל הדר"ג[30] שלו' וברכת כהן הדיוט מארץ חיים,

הק' אברהם יצחק הכהן הנ"ל.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. שלו' - שלום
6. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
9. הי"ו - השם יברכהו ויחייהו
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. דהדר"ג - דהדרת גאונו
12. אחב"י - אחינו בני ישראל
13. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
14. תוה"ק - תורתנו הקדושה
15. ע"י - על ידי
16. שהי' - שהיה
17. זי"ע - זכותו יגן עלינו
18. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
19. ואחב"י - ואחינו בני ישראל
20. שבאה"ק - שבארץ הקודש
21. ב"י - בני ישראל
22. הי' - היה
23. פעה"ק - פה עיר הקודש
24. ההו"ג - הרב הגאון
25. מו"ה - מורנו הרב
26. הנ"ל - הנזכר לעיל
27. ע"כ - על כן
28. להדר"ג - להדרת גאונו
29. ג"כ - גם כן
30. הדר"ג - הדרת גאונו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת פב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ז) - יפו **נמען:** אחיו, הרב דב בער הכהן קוק

הרב קוק כותב בכאב שמצוות אתרוג כמעט בטלה בגלל ההרכבה שהתחילו בה היוונים, ושמח על שזכה לעורר את התיקון בעזרת אתרוגי ארץ ישראל. לדבריו הגברת התשוקה לארץ ישראל היא מיסודות העבודה בדור, ואין לבדוק את מדרגת הכשרות של העולים, כי "את הפסולת תקיא הארץ".

עיקרי הדברים

- מצוות אתרוג וארץ ישראל.
- עידוד העלייה בלי לבדוק את העולים.

נוסח האגרת

(להרב ר' דוב הכהן קוק שליט"א).

ע"ד[1] האתרוגים, מה אומר לך, אחי אהובי, כמה הומה לבבי ע"ז[2], וכמה אשתוקק שיתרחב הענין. כי בעוה"ר[3] ע"י[4] התחלת היונים, שהרכיבו ראשונה את אילנותיהם כלאים, והטעו את ישראל, נתבטלה כמעט מצות אתרוג לגמרי. כי דרכי הנטיעים החדשים הם דוקא ע"י כלאים, וכל האתרוגים הנמכרים בשוק באים מגננים שיודעים את תכנית המלאכה ע"פ[5] המדה האחרונה דוקא. ואיך לא יהמה הלב לראות כל ישראל מוטעים לעשות מצוה שלא כמאמרה, שבאמת אין בה מצוה, במקום שיש לנו דרך ע"י ישוב ארץ חמדתנו להעזר, שיהי'[6] בהמשך הזמן לכל ישראל אתרוגים כשרים בטוחים, עד אשר יופיע אור ד' וגואל צדק מקבץ פזורינו יבא ויגלה, ונבא כולנו להר הקדש ונשמח לפני ד' ממטעי אדמת קודש על מכון בית חיינו. ברוך המקום אשר לא בזה ולא שקץ ענות עני, ויבחר בשפל-אנשים כמוני לעורר רוח חיים בע"ה[7], להשיב לבצרון את המצוה הקדושה והחביבה הזאת, ועמה יחד הגברת חמדת תשוקת נעימת ארץ חמדה, אשר הביאני אליה ברב אור חסדו וטובו ב"ה[8], שזאת היא ג"כ[9] אחת מיסודי העבודה העקרית בדורנו להגביר תשוקת א"י[10] בלב ישראל באופן ממשי, כדי שיתרבו ממש עם ד' על אדמת הקודש לבא ולהתישב, להאחז בארץ בעבודה ובמסחרים ובכל ארחות החיים. ואין לבדוק כלל על מדרגת הכשרות של הבאים, כי את הפסולת הגמורה תקיא הארץ, והנותר בה קדוש יאמר לו, ממש כמו שאין מזככים את המאכל מסיגיו הטבעיים לפני האכילה, כ"א[11] מוסרים את הדבר לכח החיים.

(עה"ק יפו ת"ו, תרס"ז).

1. ע"ד – על דבר
2. ע"ז – על זה
3. בעוה"ר – בעוונותינו הרבים
4. ע"י – על ידי
5. ע"פ – על פי
6. שיהי' – שיהיה
7. בע"ה – בעזרת השם
8. ב"ה – ברוך השם

9. ג"כ – גם כן
10. א"י – ארץ ישראל
11. כ"א – כי אם

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת פג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' מנחם אב תרס"ז - יפו **נמען:** בתי הדין בירושלים, הרב שמואל סלנט והרב חיים ברלין

הרב קוק מודיע שבמושבות מונו אנשים נאמנים לתקן הפרשת תרומות ומעשרות מפירות הנמכרים בשוק ירושלים, ומבקש להודיע לציבור לקנות רק פירות עם תעודת הכשר מן הממונה בכל מושבה. ההכשר נדרש גם על פירות שנקנו מגוי, ויכלול גם בדיקת ערלה.

עיקרי הדברים

- תרומות ומעשרות מפירות המושבות.
- הכשר לפירות בשוק ירושלים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח' מנ"א[4] תרס"ז[5].

לכבוד רבנן קדישי, הרבנים הגאונים יושבי על מדין ועומדים בפרץ בעה"ק[6] ירושת"ו[7], בתי דינים דכוללות אשכנזים, פרושים וחסידים וספרדים, אהובים וידידים, ולמעלה בקודש עטרת ראשנו סבא קדישא הגאון הגדול מרן רש"ס[8] שליט"א[9], וכבוד רב רחימאי הגאון הגדול פאר הדור מוהר"ח[10] ברלין שליט"א. צור ישראל יאריך ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים, יאירו אורם על אדמת הקודש, עד ביאת ינון בב"א[11].

אחדשה"ט[12]. מצאתי לנכון להודיע למעכת"ה[13], שקבלתי בשמחה מכתב קדשם ע"י[14] שד"ר[15] הרבנים היקרים יצ"ו[16] הר' פנחס והר' בנציון שי'[17]. ובנסעי לקרייתא דא"י[18]. במושבות הסמוכות, לפקח על עניני ערלה וכלאים שבכרמים, סבבנו הדבר לתקן ג"כ[19] את ענין תיקון ההפרשה דתרומ"ע[20] מפירות היוצאים, בפרט הבאים בשוק ירושלים ת"ו, וע"פ[21] ועדי המושבות נתמנו אנשים נאמנים ומומחים לתקן הפירות ולתן הכשר ע"ז[22]. ע"כ[23] יהי'[24] נא מטוב כתר"ה[25] להודיע גלוי לכל עם ד', כי לא יקנו כ"א[26] ממי שמביא עמו כתב הכשר מהממונה שבכל מושבה, שהוא שו"ב[27] המושבה או איש נאמן אחר שנתתי לו ע"ז רשות והרשאה מיוחדת, שישלח בפעם הראשונה ג"כ את תעודתי. ויודיעו מפורש שאין הבדל בין קונה מישראל לקונה מנכרי, על הכל צריך הכשר, ובהכשר יהי' ג"כ מפורש שאין בהם ג"כ חשש ערלה, והאיסור חל בין על החנונים הקונים בין על הקונים מהם, ובזה יתוקן הענין בעה"י[28] כראוי. ואותם הפירות, שהמביאים אומרים שהם של הגויים ממש, יביאו אתם תעודה ע"ז מנאמן מפורסם.

ואחתום בברכה ואה"ר[29], כנה"ר[30] ונפש הק'[31] המצפה לגאולה וישועה בהר קודש אלקים בב"א,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. מנ"א - מנחם אב
5. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
6. בעה"ק - בעיר הקודש
7. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
8. רש"ט - שם אדם - דורש פענוח
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. מוהר"ח - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
11. בב"א - במהרה בימינו אמן
12. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
13. למעכת"ה - למעלת כבוד תורתו הרמה
14. ע"י - על ידי
15. שד"ר - שדוקטור
16. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
17. שי' - שיחיה
18. דא"י - דארץ ישראל
19. ג"כ - גם כן
20. דתרומ"ע - דתרומות ומעשרות
21. וע"פ - ועל פי
22. ע"ז - על זה
23. ע"כ - על כן
24. יהי' - יהיה
25. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
26. כ"א - כי אם
27. שו"ב - שוחט ובודק
28. בעה"י - בעזרת השם יתברך
29. ואה"ר - ואהבה רבה
30. כנה"ר - כנפשו הרמה
31. הק' - הקטן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת צד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' תשרי תרס"ח - יפו **נמען:** הוועד של פתח תקווה

הרב קוק מבקש מוועד המושבה לבטל הצגת תיאטרון שעמדה להתקיים בה. הרב קוק מצטרף לדברי רבני ירושלים: ההצגות, בדרך הגסה והפרועה שבה הן נעשות, פוגעות במידות הקדושות של ישראל ומחללות את שם ארץ ישראל. כל שכן אין לשמוח 'בסוד משחקים' בעת צרה, כשדם ישראל נשפך. הרב קוק מאחל שנשמח בישועת ה'.

עיקרי הדברים

- התנגדות להצגות תיאטרון במושבה.
- חילול שם ארץ ישראל בהתנהגות פרועה.
- אין לשמוח בעת צרה לישראל.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד' תשרי תרס"ח[4].

גמ"ח[5] וכט"ס[6] לכבוד הועד הנכבד בפ"ת[7] ת"ו, שלו'[8] וברכה.

עיני כבודכם יראו את אשר כתבו לי הרבנים הגאונים מירושלים עה"ק ת"ו, וכל בעל דעה מתונה ומיושבת יבין שהצדק אתם. ההנהגות הטיאטראליות, ביחש להמדות הטובות והקדושות שבהן יתפאר ישראל לנצח, הנן בודאי למטה מכל בקורת. ביחוד כפי מה שנוהגים המשחקים וקהל המתענגים עליהם, באופן גס ופרוע, אפילו אצל ישרי לב שבאוה"ע[9] הוא לזרא, ובזה מתחלל שם א"י[10] לדאבון לב כל אוהבי באמת. הערה זאת היא אמיתית בכל הזמנים, ומה נאמר לעת צרה ליעקב כעת הזאת איך אפשר לשבת בסוד משחקים ולעלוז בשעה שדמי ישראל נשפכים בחוצות ובשוקים. ע"כ[11] הנני מציג לפני הדרתם את בקשתי העמוקה, שישתדלו נא בכל עז שבידם, לבטל את המשחק המתעתד להיות במושבה. ואקוה שרב בני דעה מכל הכתות ידעו איך לכבד המבוקש הזה, שהוא מלא צדק ומשרים, ביחוד לפי מצבנו ההוי. והשי"ת[12] יחדש עלינו ועל כלל עמו, ארצו ונחלתו, שנה טובה, לגאולה וישועה, אז נעדה תופנו ונצא במחול משחקים, נגילה ונשמחה בישועתו ב"ה.

והי'[13] ז"ש[14] וברכת השנים, כנה"ר[15] ונפש דורשם לטובה, לכבוד ולברכה,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. גמ"ח - גמילות חסדים
6. וכט"ס - וכל טוב סלה
7. בפ"ת - בפתח תקוה

8. שלו' - שלום
9. שבאוה"ע - שבאומות העולם
10. א"י - ארץ ישראל
11. ע"כ - על כן
12. והשי"ת - והשם יתברך
13. והי' - והיה
14. ז"ש - זה שלום
15. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת צו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ח) - יפו **נמען:** רבני אגודת 'כנסיה של תורה' בירושלים

הרב קוק שמח על ייסוד הכנסייה ומתנצל שאינו יכול לשלוח חידושי תורה. הרב קוק מעיר בקצרה בעניין מתנות עניים בזמן הזה. עיקר האגרת הוא קריאה לחכמי ארץ ישראל לשאוף לגדולות ולהעמיד את 'תורת ארץ ישראל' במקומה הראוי. בארץ ישראל שופעת רוח הקודש מן הכלל אל הפרט, ואילו בחוץ לארץ הלימוד עולה מן הפרטים. אין לחכמי הארץ לחקות את פלפולי חוץ לארץ. עליהם לשלב יראה, אמונה ומוסר עם עומק ההלכה, ולשמור על בריאותם ועל שמחתם, יחד עם השתתפות בצער הכלל.

עיקרי הדברים

- ההבדל בין תורת ארץ ישראל לתורת חוץ לארץ (ירושלמי ובבלי).
- תיקון חטא המרגלים בסיפור שבחה של הארץ.
- חכמי ארץ ישראל לא יחקו את פלפולי חוץ לארץ.
- שמירת הבריאות והשמחה בעבודת ה'.
- המלצה ללמוד את המאמר 'דעת אלקים' ב'עקבי הצאן'.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3]. [תרס"ח[4]].

בני ציון היקרים הרבנים הגדולים אוהבי שם ד' ויראיו בשכל טוב. אגדת קודש כנסי' של תורה ' בעה"ק[5] ירושת"ו[6].

עתרת שלו'[7] וברכה.

רק מפני כבודכם הגדול הנני פונה עכשו מכל המניעות, אשר יסובוני, לכתב לכם דברים אחדים. כי זולת זה אי-אפשר לי כלל בימים הללו, מריבוי טרדותי, לכתב אם מעט ואם הרבה. אבל רק לכתב מפני הכבוד, להראות את שמחת לבבי בכנוסכם הטהור, יעלה כעת בידי, אבל למלא חפצכם, מה שבאתם על דברי תורה לתהות על קנקני הריק, אי אפשר לי: מן המוכן כתוב אין בידי מאומה בענין זה, ובכלל אינני כותב כמעט מאומה בעניני פלפול וחדוש זה כמה, כי-אם במקום הכרח גדול. רק הנני מרגיש חובה קדושה לעיין, כפי היכלת, מעט בהלכה זו, שאתם עסוקים בה, ולהודיע לכם את אשר אתבונן בזה, אבל זה א"א[8] לי כעת בשום אופן, ובפרט בענין חיוב מתנ"ע[9] עכשו במה שנהגו להיתר ע"פ[10] איזה סמוכין, דאף אם יתברר לחיוב רחוק שיתקבלו הדברים, ומוטב וכו'[11], ובפרט שחששא גדולה יש, שעניי הנכרים או המתרוששים מהם יהנו מזה עכ"פ[12] יותר מעניי ישראל, ע"כ[13] למעשה כי פקדתם את חלק זה, הנעזב עד כה.

אבל, יקירי לבבי, אמצא ישר להעיר אתכם, אם כי טרם אדע מהות כנסתכם ותוכן ערכם של החברים בפרטיות, מ"מ[14] כגון זה צריך למודעי, כי אם בימינו אלה הנכם מיסדים כנסי' של ת"ח[15] בעיה"ק[16], שעיני כל ישראל אלי', תראו להשתדל לבקש דוקא גדולות ונשגבות. דורנו הוא כולו דור שואף, ואם

השאיפה הריקנית של החורבא והתהו מגבהת עצמה עד מרומי רמים, כמה צריך שיגבה לב דורשי ד' הנגשים אל הקודש. המבוקש, לכה"פ[17], צריך שיהי'[18] לקדש שם שמים ושם ישראל, בקידוש שם ירושלים בחפץ גדול להראות לכל העולם נצחונה וגדולתה של תורת א"י[19], שלדאבוננו העמוק עומדת היא בשפל, תחת שהיא יכולה ומוכרחת לשבת על גפי מרומי קרת לעיני כל ישראל ונגד כל הגוים אשר ברא ד' בארץ. ועתה הוא עת לדרש את ד', ההכרח מרומם אותנו למדרגות גדולות.

הבדל עצום ונשגב בין תורת א"י לתורת חו"ל[20]. באי"י[21] שפע רוח הקדש מתפרץ לחול על כל ת"ח שמבקש ללמוד תורה לשמה, וק"ו[22] על קיבוץ של ת"ח, והרוח הכללי, השופע בנועם והולך ומתפשט, הוא הרודד את הפרטים, הוא המרחיב את ההלכות, הכל מלמעלה למטה. מה שא"כ[23] בחו"ל[24]. רוח כללי קדוש א"א לשאוף באויר טמא ועל אדמה טמאה. אלא כל פרט ופרט מן התורה מעלה איזה ניצוץ, איזו הארה, להתקרב אל רוח אלקים חיים, השוכן על עמו פה בארץ חיים. "על הגאולה זה תלמוד ירושלמי ועל התמורה זה תלמוד בבלי" (זוהר חדש רות). הידיעה הזאת היא מאירה נתיבות גם על מהות הלמוד בכלל, גם על סדריו, גם על סדר העבודה השלמה הראוי' לבחירי יחידי סגולת ת"ח במקום אורו של עולם, גם על עצם תכנם של עצמיות הסברות, ההויות, החדושים והפלפולים. "עתידין בכ"נ[25] ובמ"ד[26] שבחו"ל[27] שיקבעו באי"י". אנחנו יכולים להמשיך טל אורות של אויר ארץ חמדה באופן כ"כ[28] נוזל ושופע, באופן כ"כ מעדן ומקדש כל רוח ונפש וכל קרב וכליות, עד שילך עמנו אור הבבלי להתאחד עם התלמוד הירושלמי ויחדיו יאירו באור שבעתים. ואל זה אנחנו צריכים לשאוף. לא לעזות יחשב לנו, כי "חביבה כת קטנה שבא"י[29] מסנהדרי גדולה שבחו"ל". יסוד הגלות והשפלות הנמשך בעולם בא רק ממה שאין מודיעים את א"י, את ערכה וחכמתה, ואין מתקנים את חטא המרגלים שהוציאו דבה על הארץ, בתשובת המשקל: להגיד ולבשר בעולם כלו הודה והדרה, קדושתה וכבודה, והלואי שנזכה אחרי כל ההפלגות כולן, מצדנו, להביע אף חלק אחד מרבבה מחמדת ארץ חמדה ומהדרת אור תורתה ועלוי אור חכמתה ורוח הקדש המתנוסס בקרבה. מובן שבכל דבר שבקדושה, וכמ"כ[30] בחול, ישנן מעלות ומדרגות. ו"כ"א נכוה מחופתו של חברו". אבל זה המין של האור והעדן של הקדושה הנמצא באי"י לת"ח[31] מבקשי ד', איננו נמצא כלל בחו"ל. ואנכי הנני בזה יודע ועד, כפי קטני.

יסוד הפלפול והחידוש שבא"י, אפילו בהלכה, בנוי הוא בעיקרו מעצם עומק היסוד הרוחני של חפץ אדון כל עולמים יתעלה שמו, הנמצא בכללותה של תורה ומזהיר ומנהיר בכל מצוה והלכה, בסעיפיה וסעיפי סעיפיה, עד שהדברים שמחים כנתינתם מסיני. בחו"ל צריך לעולל במחשכים [ע"י[32]] התיבות של התולדות, לדמות רק מהן מלתא למלתא, והנקודה התוכית, המיוסדת במעמקי קדש העליון, אי-אפשר לתפוס. מובן הדבר, שע"י[33] עזיבה, ע"י מיעוט ידיעת הערך העצמי, ע"י השפלה של הגבירה נגד שפחתה, ושהיא עוד מלובשת בתואר של מין יראת שמים, מה שהוא למרות עיני כבודו ב"ה, ע"י מה שנותנים בזה למרמס את כבוד ארץ חמדה ומקום הדום רגליו יתברך עדי עד, - הדברים נעשים עמומים; ות"ח[34] שבא"י חוזרים להיות שפופים ושפלים, ועוזבים את חילם, וסוברים שלא נוצרו כי-אם למגרם גרמי אצל חכמי חו"ל ולחקות פלפולים נמוכים, הבאים מתוך מחשכים, ובזה באמת כחם של חכמי א"י חלוש, מפני שהם [נוצרו] לגדולות מאלה, אבל כשהם מעמידים עצמם על כנם הרם, אז הם מוצאים

הכל, ו"בכלל מאתים מנה". ערך חכמת היראה, האמונה והעבודה, הרחבת המוסר וחכמת החיים, עם עמקה של תורה וגדולתה באורח גאוני אמתי, הוא מפולג ומחולק מחו"ל[35], ומוכרח להיות מפולג. ביסורים גדולים עומדים ת"ח וצדיקים שבחו"ל, המבקשים לאחד מקצעות נפרדים לפי [הרגיל], והכל מפני שאין ההארה העליונה של האחדות האלקית מאירה שמה. פה נודה, אחים, ונברך את שם כבוד ד' אלקי ישראל, אשר העמידנו בקרן אורה, הכל אפשר, ולא רק אפשר כי-אם מוכרח: כשמבקשים את הטוב העליון המוכן להדרש בציון, מוצאים הכל. [וכשמסתפקים] פה בדרכים נמוכים, שהם ראוים רק ליושבי חשכת ארץ מאפלי', אין מוצאים אפילו את השיעור המועט. גם הבדל גדול יש בין הזמנים: בימינו עת לחננה הוא. אל ימעט ואל יקטן בעינינו ערך ההתישבות הגדולה, לפי ערך השנים הקודמות, של עם ד' על אדמת הקדש. אות ומופת הוא לנו על צעדי מלאך הברית ההולך וקרב, ע"כ בלב מלא קדושה ואורה, גדולה ושמחה, צריכים אנו לגשת לעסוק בתורה לשמה על אדמת הקדש. ולדרוש] אנו חייבים את המעלה היותר עליונה, שיגיעו מעשינו למעשי אבותינו א"י ויעקב, [לגלוי] אלי' זכ"ל[36] ולתחה"מ[37], שבכל דבר בזה ישנן מדרגות לאלפים ולרבי רבבות, עד שנעלה למעלה כ"כ גדולה שמתפלשת ג"כ[38] עד עולם המעשה, יקיצו וירננו שוכני עפר בפועל ממש בב"א[39].

עסקו נא, ידידי האהובים, בכל יום ויום בענינים כאלה, שיוציאו אל הפועל את רוממות רוחכם ועז הקדושה העליונה החבוי' בנשמתכם, השואפת טל חיים טל אורות מהררי קודש. אפילו יום אחד אל תעזבו את רוחכם הבהיר להכהות. הרבו אור [צח] בגבורה ובמנוחה מדי יום ביומו. ואם גם יהי'[40] כבד מעט הדרך בתחלה אל תרגזו ואל תחפזו, אם רק תהיו לאנשים מהרה יגלה ויראה עליכם מסתר לבבכם אור [העליון], ורוח ד' מלאה שמחה, ענוה וגבורה, תלבשכם ותרומם אתכם, כי ברית כרותה היא ב"ה: "אתה מבקש לראות את השכינה בעוה"ז[41] - עסוק בתורה בא"י".

כל המקודש מחברו הי'[42] שמם מחברו בימי הרמב"ן[43] ז"ל[44]. עכשו ב"ה חוט של חסד הולך ונמשך, ואנחנו צריכים להיות נכונים לקבלו ולאמצו באתערותא דילן. הנשמה של כנסת ישראל עומדת להתנער בארץ חמדה, ואנו צריכים להוסיף לה אומץ [ועז רובם] של בני תורה שבא"י הרוסים הם וצריכים הם טפול ואמוץ, חיים של שמירת [הבריאות], שהיא מחוברת ג"כ עם עבודת ד' באמת בזהירות וזריזות, שמחת [הנפש] וצהלת הרוח, עם נתינת חלק הגון בעתו ובזמנו להרגש הצער העליון, צער העולם כלו וצערה של כנס"י[45], מחמת סיתום המאורות העליונים ומיעוט שפעם, על לב כל בשר ועל המון גוים וממלכות בארץ מתחת ועל שריהם ומנהליהם ממעל, שרק ת"ח שבא"י מסוגלים להרגיש יפה את המרירות העמוקה ולשא [דע] להושע תשועת עולמים בפדות גוי קדוש ואלקיו ב"ה. המרירות הזאת, [כשהרוח] מלא אורה מתהפכת גם היא לעונג ישרים מכשרת לקרבת ד', לטהרה [ולקדושה], לאהבת תורה ויראת שמים מרוצפת באהבת ישראל ואהבת הבריות, העושה את האדם נחמד למטה ואהוב למעלה.

יסודות כאלה הנם בודאי כבר ערוכים ושמורים בלבבכם הטהור, ואינכם צריכים לדידי ולמטלעתי בזה. מ"מ לא יכלתי להתאפק מלכתב דברי אלה המעטים אל אזנים שומעות ולבבות נדיבות שכמותכם, מחמדי לבבי, ומה מאוד אשמח אם תשימו [עין] לפרקים אל דברי המעטים הנדפסים, ואף שאין בהם

צדדי חדוש מרובים לאנשי [מעלה] מ"מ הם טובים לעורר את הלב אפי'[46] כמה וכמה פעמים; ביחוד מאמר "דעת אלקים" ב"עקבי הצאן" ראוי לחזרה כמה פעמים.

והשי"ת[47] יאיר עלינו באורו ויאמץ חילכם בתורה וירומם [קרנכם] למעלה למעלה, לתפארת עם ד' ונחלתו, כנה"ר[48] ונפש דוש"ת[49] באה"ר[50], מצפה רוממות קרן ירושלים ושמחת בני' בוניה ב"ב[51],

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. בעה"ק - בעיר הקודש
6. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
7. שלו' - שלום
8. א"א - אי אפשר
9. מתנ"ע - מתנות עניים
10. ע"פ - על פי
11. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
12. עכ"פ - על כל פנים
13. ע"כ - על כן
14. מ"מ - מכל מקום
15. ת"ח - תלמידי חכמים
16. בעיה"ק - בעיר הקודש
17. לכה"פ - לכל הפחות
18. שיהי' - שיהיה
19. א"י - ארץ ישראל
20. חו"ל - חוץ לארץ
21. בא"י - בארץ ישראל
22. וק"ו - וקל וחומר
23. שא"כ - שאם כן
24. בחו"ל - בחוץ לארץ
25. בכ"נ - בתי כנסיות
26. ובמ"ד - ובמאן דאמר
27. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
28. כ"כ - כל כך
29. שבא"י - שבארץ ישראל
30. וכמ"כ - וכמו כן
31. לת"ח - לתלמידי חכמים
32. ע"י - על ידי
33. שע"י - שעל ידי
34. ות"ח - ותלמידי חכמים
35. מחו"ל - מחוץ לארץ
36. זכ"ל - זכרונו לברכה
37. ולתחה"מ - ולתחיית המתים
38. ג"כ - גם כן

39. בב"א - במהרה בימינו אמן
40. יהי' - יהיה
41. בעוה"ז - בעולם הזה
42. הי' - היה
43. הרמב"ן - רבי משה בן נחמן
44. ז"ל - זכרונו לברכה
45. כנס"י - כנסת ישראל
46. אפי' - אפילו
47. והשי"ת - והשם יתברך
48. כנה"ר - כנפשו הרמה
49. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
50. באה"ר - באהבה רבה
51. ב"ב - בני ביתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת צז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב מרחשוון תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יואל זלקינד, אב בית דין רייגרוד

הרב קוק כותב שהחל בהכנות להקמת ישיבה חדשה למרכז הישוב החדש. זה רעיון גדול ומחודש, שראוי שכל גדולי ישראל ישתתפו בו כדי להרים קרן התורה והיהדות בארץ. אין הרב קוק מסכים לשלוח לשם כך משולחים כנהוג. הסכומים הגדולים הנדרשים צריכים לבוא מהשתדלות של גדולי תורה אצל גדולי עושר. בסוף הרב קוק מבקש את הספר 'ויכוח על האהבה' תמורת ספריו.

עיקרי הדברים

- תוכנית לישיבה מרכזית לישוב החדש.
- גיוס כספים על ידי גדולי תורה ולא על ידי משולחים.
- חילופי ספרים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב מ"ח תרס"ח[4].

שלו'[5] וברכה לכ'[6] ידי"נ[7] הרב הגאון המובהק נודע לשו"ת[8] מוהר"ר[9] יואל זלקינד שליט"א[10], האבד"ק[11] רייגראד יצ"ו[12], שו"ר[13].

מכתבו היקר הגיעני. והנה ב"ה החילותי לעשות הכנה בפועל ע"ד[14] הישיבה, השי"ת[15] ירחיב לנו. אמנם לשלח משולחים כמנהג הרגיל עוד לא הסכמתי ע"ז[16], והמשולחים שנוסעים על מוסד שע"ת[17] הוא ענין אחר. ומחשבתי ע"ד ישיבה חדשה למרכז הישוב החדש, היא ענין גדול ורם ערך מאד ומחודש לגמרי, באופן שראוי שיקחו בו חלק כל גדולי עמנו, כדי להרים קרן ישראל, וקרן התורה בעולם באמת ברוממות קרן היהדות באה"ק[18] ת"ו. והדבר העומד על הדרך הוא האמצעי של כסף, שצריך ממש כסף תועפות, כדי לכונן את הענין בכבודו הראוי לו בע"ה[19]. וסכומים כאלה לא ע"י[20] משולחים יוקחו, כי"א[21] ע"י השתדלות של גדולי תורה וחכמה אצל גדולי עושר ונדיבות בע"ה.

אחתום בברכה באה"ר[22], כנה"י[23] ונפש ידי"ע[24] דוש"ת[25].

אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

אולי יוכל כת"ה לשלח לי "ויכוח על האהבה", ואשלח נגדו בל"נ[26] הספרים שהו"ל[27] כפי שיכתב כת"ה שי'[28].

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום

6. לכ' - לכבוד
7. ידי"נ - ידיד נפשי
8. לשו"ת - לשם ולתפארת
9. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. האבד"ק - האב בית דין קהילת
12. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
13. שוי"ר - שלום וישע רב
14. ע"ד - על דבר
15. השי"ת - השם יתברך
16. ע"ז - על זה
17. שע"ת - שערי תורה (שם מוסד חינוך ביפו)
18. באה"ק - בארץ הקודש
19. בע"ה - בעזרת השם
20. ע"י - על ידי
21. כ"א - כי אם
22. באה"ר - באהבה רבה
23. כנה"י - כנפשו היקרה
24. ידי"ע - ידידו עוז
25. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
26. בל"נ - בלי נדר
27. שהו"ל - שהוציא לאור
28. שי' - שיחיה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת צח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג מרחשוון תרס"ח - יפו **נמען:** חברי לשכת 'המזרחי' לארצות המערב

תשובה מפורטת לשאלון על מצב החינוך בארץ ישראל. החינוך הישן: תלמודי תורה רבים, עם מעלות וחסרונות שצריך לתקן; אגודת 'שומרי תורה' מגינה על היהדות מפני בתי הספר הלאומיים־החילוניים. אין עדיין בית ספר דתי לבנות, ויש צורך דחוף בכך. הרב קוק מתאר חדר חדש ב'אחוה' שלומדים בו עברית, המתאחד עם 'שערי תורה', ומחלקת מלאכה. הרב קוק גם מתאר את בתי הספר החדשים והמורים בהם. העיקר שחסר הוא בתי ספר שמוריהם יראי שמים ומכירים בצורכי החיים, יחד עם ישיבה גדולה. הרב קוק מציע את עזרתו כרב הישוב החדש, ומדגיש את התועלת בידיעת ערבית ותורכית לחכמי תורה.

עיקרי הדברים

- סקירת מצב החינוך הישן והחדש בארץ ישראל.
- חוסר בחינוך דתי לבנות.
- חדר עברי ב'אחוה' ומחלקת מלאכה ב'שערי תורה'.
- הצורך בבתי ספר תורניים העונים לצורכי החיים.
- חכמי תורה הדוברים ערבית ותורכית - פתח להשפעה בממשלה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ג מ"ח תרס"ח[4].

כ'[5] האדונים הנכבדים, הרבנים החכמים, חברי לשכת "המזרחי" לארצות המערב, שלו'[6] וברכה.

מכתבם הנכבד, רצוף בשאלות חכמים, המלאות חן אהבה לשם השי"ת[7], לעם קודש ולאה"ק[8], הגיעני. מפני מניעות שונות לא הי'[9] אפשר לי להשיב על אתר. והנני כעת בתשובה קצרה על אותן השאלות, שהנני מוצא בקרבי הכשר להשיב עליהן, כפי הנראה לעיני רוחי, בעה"י[10].

א. 1. הישיבות והמוסדות לת"ת[11], הנמצאות בכלל באה"ק[12], רבות הנה וא"א[13] לי לפורטם. אך בכלל, הפרוגרמה הישנה היא שולטת בכל המוסדות הישנים, - סדר כזה שיש בו הרבה מעלות, ולא ניקה ג"כ[14] מחסרונות, שהכרח גדול הוא לתקנם. אבל בהם הננו בטוחים שיהודים הם מגדלים לנו, וכשיתקנו המגרעות יהיו גידוליהם יהודים שיהי'[15] לתפארת ארה"ק[16], בישראל ובאדם. המטרה של אגודת "שומרי תורה" היא להגן בעד היהדות, השומרת ברית ותורה במלא המובן, שהיא הולכת ומתמעטת באה"ק ע"י[17] בתי-החינוך החדשים, שחפצים רובם ליסדם על ההכרה הלאומית היבשה, המשוללת אפילו מאמונה בכלל, וק"ו[18] מאמונת-אומן המחי' את בני' באור ד' ובשמירת התורה והמצוה באמת ובתמים. עד כה מצאה ידה של האגודה הנ"ל[19] ליסד איזה בתי לימוד ע"פ[20] הסדר הישן, ולפעמים יש שיש בהם קצת ריכוך ויפוי מול ערך הישן, אבל עוד צריך הדבר להיות הולך ומשתכלל. לזה דרושה עזרה רוחנית, והשפעה טובה מחכמי לב, ועזרה חומרית מבעלי הון אוהבי צדקת ד' ומשפטיו עם ישראל.

2. הועדים המפקחים על כל בתי-הלימוד הערוכים בסדר הישן בכלל, מתנהגים ע"פ גבאים ומפקחים, וישנם ג"כ ע"פ רוב משגיחים שכורים בכל מוסד, ובתי-הלמוד של "שו"ת" עומדים תחת ההנהגה של האגודה, שהם רבנים בעלי תורה וי"ש[21] באופן מצוין, ומהם מסורים להרעיון בכל לב, והם יושבים בירושת"ו[22].

3. הילדים שם במושבות הנם מבני המושבה. פה ובירושלים נמצאים בבתי הלימודים ג"כ אחדים מחו"ל[23] ומערים אחרות. נמצאים ג"כ מעטים מבני התימנים ומהגרים שבאו מרוסיא.

4. המורים הנם ג"כ רובם אנשים כשרים ובני תורה מהדור הישן. נמצאים ג"כ כאלה שיש להם איזו מדרגה של השכלה עולמית, באותה המדה של משכילים מעצמם. שעות הלימוד הן ע"פ רוב ערך שבע-שמונה ביום.

5. לדאבוננו עוד לא נמצא שום מוסד של שומרי תורה ומצות בדרך הישן שיסד בית למוד לנערות, וההשפעה של בתי הלימוד של הנערות ע"פ רוב מוחלשת מאותה החולשה החדשה, שיש בה הפגה לטעם אמונת אמן. ודבר זה דורש תיקון בלא איחור כלל.

6. בכל בתי הלימוד הישנים לבני אשכנז באה"ק שולטת שיטת התרגום לזרגון.

הנני מוצא נכון להעיר, כי ניצוץ אור לטובה התחיל להאיר פה, עי"מ[24] שנתיסד חדר אחד מבע"ב[25], שיש בהם תורה ויראת שמים, וחפצים בחינוך בניהם באופן המתאים באיזה מדה לדרישת החיים, - שעיקרם הם הדרים בחלק מן העיר הנקרא "אחוה", - ויסדו חדר, שהשפה השולטת בו היא עברית במבטא האשכנזי. (בעלי המהלך החדש בוררים את ההברה הספרדית דוקא, אע"פ[26] שהם אשכנזים, ומזה יצמחו לפעמים פירודי דעות במשפחה ובבתי כנסיות). בזה הזמן צעד הדבר לפנים במדה הגונה. נתקבל למפקח ד"ר[27] אחד נכבד בתורה, ביראה ובמדע, מר זליגר מאוסטריא. וזה החדר הוא מתאחד עם המוסד "שערי תורה" אשר פה, שהוא עומד בכללו כולו על פי המשטר הישן, ובהמשך הזמן תוכל ההתאחדות הזאת להתגדל ולתת פרי הגון. אמנם כמובן צריך גם זה היסוד תיקון ושכלול, אבל מזה יש כבר זריחת תקוה, לבסס את היהדות הנאמנת עם יסוד של דרישות החיים ההולכים ומתגברים גם באה"ק ת"ו.

ב. 1. בתי-ספר ללימודי חול ולמלאכה נמצאים רבים במרחב אה"ק[28]. לפורטם אינני יכול, כי כמעט כל מה שנוסד מחדש עקרו הוא בחול. רק פה החילונו ליסד מחלקה של מלאכה, מצורף ל"שע"ת", והדבר עומד בראשית התפתחותו, וצריך אימוץ ועזרה מוסרית וחמרית מרובה, ואז יוכל להועיל הרבה למצב אה"ק ולהרמת ערך היהדות הנאמנה.

2-1. השפה העברית היא מדוברת (במבטא הספרדי) בכמה בתי-ספר חדשים, ולוקחת ג"כ חלק הגון מזמן הלימודים. לרוב בתי-הספר החדשים ישנן פרוגרמות, נכתבות או גם נדפסות, שמהן אפשר להודע פרטי הלימודים. (אם הם נשמרים בדיוק בפנים לא אדע).

4. מכל המפלגות נמצאים ששולחים בניהם גם לבתי-הספר החדשים, ונמנעים מהם רק המצויינים בשמירת תורה ויראת שמים, הפורשים מצד החולשה שיש בהם ביחש לדת, והיראים מפני הממונים של

הכוללים מצד קיפוח חלוקתם, שעכ"פ[29] מזאת היראה, עם כל שפלות ערכה, יוצאת ג"כ איזו תועלת, לפי המצב הבלתי-נעים בהוה. הנערים הנם מהערים, ומהמושבות ג"כ.

5. המורים והמזכירים הנם הועד שבכל בית ספר מאלה, המפקחים ג"כ על הסדרים וכאמור לעיל 2 א.

6. המורים נמצאים מהם דרי"ם[30] בעלי דיפלומים, ויש מהם סתם משכילים הראויים מצד ידיעתם לעבודתם.

ג. 1. המחסור היותר גדול הוא עכשיו בהישוב החדש, כמו פה עה"ק ת"ו ובהמושבות, ליסד בתי ספר כאלה, שיהיו המפקחים והמנהלים, המורים והמלמדים, כולם אנשים שהם בעלי אמונה ויראת שמים באמת, ושיהיו מודים בלב שלם בהצורך שיש למילוי הדרישות של החיים בתוכן הלימודים באי"י[31], ושיהי[32] בעיניהם דבר זה חובה ומצוה, אחרי שרק בזה יתכונן ישראל באי"י כראוי, בעז ובקדושת אמת, וע"פ[33] רוח זה יתכוננו ג"כ ישיבות גדולות, ויהיו לכל אלה מצורפים ג"כ בתי מלאכה, מונהגים ברוח הטוב אשר יתן ד' על עמו בהר קדשו.

2-3. האמצעים לעזר להרים את מצב אה"ק, ולסבב עי"ז[34] הרמת מצב היהדות הכללי, הנם לפי דעתי תלויים דוקא בצפיה לרחוק מעט, דהיינו שלא רק במה שניגש אל הטבת חינוך הקטנים נצליח, כי"א[35] ע"י מה שנשים פנים ג"כ אל החינוך של המגודלים, שחסרון הסדר של חינוכם הילדותי הוא עדיין מעוות שאפשר לתקון. מהם יצאו לנו בקרוב בתי אבות בע"ה[36], ובעלי רושם ניכר בהחיים של היהדות הארצי-ישראלית. אבאר בקצרה. הננו סובלים פה, משני צדדים. הדרך הישן בחינוך יש בו תוך תמציתי טוב, והיינו קדושת האמונה והדרכת י"ש[37], אבל יש בו חסרונות רבים. חסרון הסדר החיצוני של המחנכים והמתחנכים, שהרבה גורם העוני, אבל גם אם יוסר זה החסרון, עוד צריך לסלק את חסרון ההסכמה של הביטול, המצוי במחנה הישנים, לעומת כל הטבת תואר חיצוני, בצורה החיצונית של בית התלמוד, בנקיונו הפנימי, בתלבושת המורים, בסדרי נימוסיהם, בתלבושת התלמידים, במהלכם, וכאלה. עוד יש חסרון פנימי כללי, שהוא באמת מסבב הכל, הוא מצוי בכל מקום ומ"מ[38] הוא מורגש באי"י ביותר והוא עלול להיות ב"ה מתוקן ביותר: הפרעות בסדרי החינוך, אותם שנסמכים על רגש המתיחש לפי הפרסום ליראת שמים, כלומר שרבים טוענים שזהו דוקא דרך האמונה, ובזה מגדלים יהודים כשרים כחפץ השי"ת. זה נובע מפני חסרון דעת ד' ביזיעה מסודרת. הלימודים הרחבים המתיחסים ליראת שמים אינם נלמדים בקביעות, לא אצל הקטנים ולא אצל הגדולים. ע"כ[39] יצא משפט צורת ההדרכה ע"פ סדר של דמיון נפסד. בארצות שהמעמד החברותי מכריח, שיהיו החיים מסודרים, בתיקון חיצוני עכ"פ[40], אין הדבר ניכר, ובא"י[41], שהעניות, החלוקה והממשלה העזובה, גם יחד הנם מכשירים, שצורות דמיוניות בתוכן החיים הרוחניים יוכלו להטביע את המטבע שלהן על החיים החברותיים ולהזיקם, - ניכר ההפסד הרבה. ע"כ אנחנו צרכים להעמיד סדר בחדרים, בישיבות ובכל בתי-לימוד, שלימוד יראת שמים, הכולל את כל הצד הרוחני שבתורה ומוסר, יהיה נלמד כסדרו, כדי שיהיו הדעות הולכות ומתישרות. ובהמשך הזמן יהיה לנו רוב ניכר ומכריע של אנשים בעלי צורה, בני תורה ויראי ד', שמחשבותם על החיים לא תהיה כפי הדמיון המזיק ומחריב את הכל, כי"א ע"פ התורה האמתית והשכל הצלול והבהיר אור ד' בארץ. המחשבות האלו יכריעו את בעליהן לקחת חלק

בכל דבר טוב, בכל שכלול, וכל כבוד של ישראל ושל א"י[42], ויוכלו יפה להתאגד עם כל הטובים והמעולים של דורשי טוב על ישראל ועל אה"ק, שבכל הארצות של הגולה, ולרומם קרן לעם ד' באגודה אחת. וזאת לדעת, כי המקום היותר מוכשר, שראוי להקדים בו מוסדות משוכללים, ע"פ רוח טהור של חיים טהורים, ממולאים באור תורה, אמונה וקדושה, ומסומכים בכשרון של מדע, אמנות מלאכה, הוא דוקא הישוב החדש, ולא ירושלים עה"ק ת"ו בעצמה. בירושלים צריך עוד להיות הסדר הישן קבוע. שם אין ההתמוטטות של היהדות הנאמנה בולטת כ"כ[43]. וגם עלינו לא לשכח, כי איזו תעודה נמצאת באותו הדרך של הנזירות מן החיים, אפילו למראה העין החיצוני ג"כ, אלא שהתעודה היא מכוונת אל גלותנו וענות נפשנו. אבל בירושלים, שרושם של אבלנו הוא כ"כ גדול ותקיף, בית מקדשנו השמם לעינינו, ומקום מקדש מלכנו, שאנו בקרבו עבדים מרודים, הוא דוקר את הלב ומדאיב את הנפש, מוכרח הדבר שאותו הרושם ישאיר איזה עקבות מלאות חלחלה וזרות בחינוך ובסדר הליכות החיים, עד עת לכל חפץ. לא כן הוא משפט הישוב החדש. פה רוח חיים לאומיים הולך ונושב, כל עקרו נוסד מתנועת זה הרוח, אלא שמבלעדי בסיס של יהדות אמיתית, של קדושת אמת ושל אור חיי עולם של שם ד' שעל עמו ונחלתו, אין רוח זה כלום, עובר הוא כקצף על פני מים, וכציץ נובל דמיונו. אבל כשיבוסס בידי פועלים נאמנים, המכירים את חובתם ויודעים איך לעבוד את ד' באמת, בתורת חיים ואור אמת, יהיה באמת רוח בהיר, רוח המביא טל של תחיה לישראל ולאהלי יהודה כולם. ורק בהנשא הכח האמיץ של הסביבה, תתרומם ירושלים בתור המרכז, מקום אשר עינינו ולבנו שם.

ע"כ צריכים אנחנו ליסד במרכז הישוב החדש ישיבה גדולה, שתהיה מתנהגת בכל ארחות הכבוד והחיים היותר טובים ומשוכללים, עד כמה שהיד מגעת. שם צריך שיהי' תופס החלק היותר גדול לימוד התורה שבכתב ושבע"פ[44] בסדרים טובים, שיהיה כולל בקרבו גם את כל המובן של חכמת ישראל בדורנו ג"כ. החלק הרוחני והמדעי שבתורה לכל צדדיו צריך שיהיה נלמד בזכות שוה, כקביעות ההלכה והתלמוד. הסדרים החיצונים צריכים שיהיו עשויים בטעם טוב, המוצא חן בעיני כל איש ישר ומנומס, הבנין, התלבושת, ההתהלכות עם הבריות וכו'[45]. המדעים הכלליים, צריכים לתפס בה מקום רשמי בלשון הקודש, והכשר ולימוד של שפות זרות, מערביות ומזרחיות, ראוי שינתנו לתלמידים, חוץ מזמן הלימוד בישיבה, שלא יארך יותר משמונה שעות ליום, ע"י מורים וספרים טובים, עד שבהמשך של זמן לימוד של שש-שמונה שנים יוכלו לצאת מקרב ישיבה כזאת אנשים משוכללים, שיהיו באמת תפארת לישראל ולא"י[46]. אמנם גם מזה לא נניח ידינו, לשכלל את הלימוד של החדרים ובתי הת"ת[47] באופן קרוב לזה, וכ"ז יותר רצוי ויותר נח שתהיה התחלת העבודה בישוב החדש לכל אגפיו, (הנני מליט בזה מכתב נדפס ע"ד[48] מחשבה זו, הכוללת הרבה מאד בע"ה). בתי מלאכה ובתי ספר לילדות בטעם כזה יוכלו ג"כ להתכונן, וכ"ז יהיה לו בסיס ועתיד מובטח, עם השכלול של הישיבה במילואה העליון, שתגדל לוחמים מלחמת ד', נגד בעלי הדמיון הנפסד, החושבים את עצמם ליראים, ונגד גסי השכל ובעלי טמטום הלב, החושבים את עצמם לחפשים. הבו אחים, נתאחדה ונעשה, חזקו ונתחזקה בעד עמנו ובעד ערי אלקינו.

4. במדה זו הנני אנכי הצעיר, במעמד של הרבנות הכללית לישוב החדש, שהכרעתו היא עה"ק יפו והמושבות ת"ו, - ושאר הסעיפים יהיו משתלמים בע"ה ע"י השתלמות החלק היותר יסודי -, מוכן בכל כחי בל"נ[49] להיות לעזרת גבורי כח עושי דבר ד', היודעים בינה לעתים, לדעת מה יעשה ישראל, לעזרתו ולתשועת ארצו ונחלתו. והרבה מגדולים וחשובים, בארץ ובחו"ל[50], ימצאו בע"ה שיעמדו לימינינו, ודי עמנו מתנשא לכל לראש ב"ה.

5. יותר טוב הוא בודאי שיהיה הכל מאושר מטעם הממשלה התורכית. אמנם א"ז[51] דבר קשה, וגם אינו מעכב הרבה, וב"ה[52] יש עמנו מאוהבינו, יראי ד' וחושבי שמו, שיד ושם להם ג"כ אצל מי שהיכולת בידם, ולא יהי'[53] מזה שום עיכוב כלל. רק נקבץ נא כחות רוחניים ומעשיים.

6. זה פשוט, שאם המצויינים שבחכמי תורה וי"ש יהיו יודעים את השפה הערבית והתורכית, יחד עם מדרגה הגונה של השכלה, אז בהיותם ע"פ חפצם לנתיני תוגרמא יוכלו לזכות לכל המשרות היותר רמות בממלכה, ולפעול טוב הרבה על ישראל. והננו רואים מופת לזה מאחינו הספרדים, אלא שרעיון הבנין והתחיה הלאומית הוא רחוק מהם קצת, וצריכים אנחנו להעיר כח חיים זה באה"ק בטעם יהדותי מלא.

7. ההוצאות א"א[54] לסמן. ואפילו אם בהתחלה נוכל להעמיד כת קטנה משוכללת, לפי חפצנו, ג"כ דבר גדול הוא. ומובן שלפי התגדלות הכחות נוכל להרבות המפעלים, ולהגדיל תורה ולהאדירה.

את אלה הדברים ראיתי בעניי להשיב לכבוד הדרתם באמת. וישנם עוד דברים רבים ונכבדים, שראוי לדבר בהם, בענין הנשגב והקדוש הזה, ונחשך את הדברים בעה"י למועד אשר אתכבד בתשובת הדרתם על דברי אלה.

והנני חותם בברכת ד' מציון ומקודש, כנה"י[55] ונפש דורשם לטובה ולברכה, ברגשי כבוד והדר

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

מצדי אין שום מעצור לפרסם תשובתי זאת בשמי, בהעתקות וגם בדפוס, אם ימצאו בזה איזו תועלת. הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. כ' - כבוד
6. שלו' - שלום
7. השי"ת - השם יתברך
8. ולאה"ק - ולארץ הקודש
9. הי' - היה
10. בעה"י - בעזרת השם יתברך
11. לת"ת - לתלמוד תורה
12. באה"ק - בארץ הקודש
13. וא"א - ואי אפשר

14. ג"כ – גם כן
15. שיהי' – שיהיה
16. ארה"ק – ארץ הקודש
17. ע"י – על ידי
18. וק"ו – וקל וחומר
19. הנ"ל – הנזכר לעיל
20. ע"פ – על פי
21. וי"ש – ויראת שמים
22. בירושת"ו – בירושלים תבנה ותכונן
23. מחו"ל – מחוץ לארץ
24. עי"מ – על ידי מה
25. מבע"ב – מבעלי בתים
26. אע"פ – אף על פי
27. ד"ר – דוקטור
28. אה"ק – ארץ הקודש
29. שעכ"פ – שעל כל פנים
30. דרי"ם – דוקטורים
31. באי"י – בארץ ישראל
32. ושיהי' – ושיהיה
33. וע"פ – ועל פי
34. עי"ז – על ידי זה
35. כ"א – כי אם
36. בע"ה – בעזרת השם
37. י"ש – יראת שמים
38. ומ"מ – ומכל מקום
39. ע"כ – על כן
40. עכ"פ – על כל פנים
41. ובאי"י – ובארץ ישראל
42. אי"י – ארץ ישראל
43. כ"כ – כל כך
44. ושבע"פ – ושבעל פה
45. וכו' – וכולי (וכן הלאה)
46. ולאי"י – ולארץ ישראל
47. התי"ת – התלמוד תורה
48. ע"ד – על דבר
49. בל"נ – בלי נדר
50. ובחו"ל – ובחוץ לארץ
51. א"ז – אין זה; ב"של א"ז הרב": אבי זקני
52. וב"ה – וברוך השם
53. יהי' – יהיה
54. א"א – אי אפשר
55. כנה"י – כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת צט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה כסלו תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי, מחבר 'דורות הראשונים'

הרב קוק פונה לר' יצחק אייזיק הלוי ולכל חכמי ישראל לסייע בהקמת ישיבה גדולה ביפו, במרכז הישוב החדש. הישוב החדש נבנה בידי כוחות זרים לנשמת ישראל, ויש להחדיר בו תורה ואמונה, באופן שיוכל ללכת יחד עם החיים. הישיבה צריכה להיות מפוארת, ותועיל גם לישוב הישן ולכל ישראל. הרב קוק מצרף את מכתבו הנדפס בעניין.

עיקרי הדברים

- קריאה להקמת ישיבה גדולה ביפו למען הישוב החדש.
- חיבור בין הישוב החדש לישן ולגולה.
- הערכה לספר 'דורות הראשונים'.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה כסלו תרס"ח[4].

לכבוד הרב הגאון הגדול פאר חכמים מוהר"י[5] אייזיק הלוי שליט"א[6], מח"ס[7] הנעלה דורות-הראשונים, יהי ד' עמו ויעל.

ימים רבים עברו, שהנני מתעתד לכתב לכ"ג שי'[8], וטרדות שונות מעכבות אותי. חפצתי לכתב דברים ארוכים קצת, לבאר את תוכן המבוקש שלי, שאקוה שגדול דעה וצדיק כביר ככבודו שי' יהי'[9] מראשי העומדים על ימיני, לכונן מעשנו בע"ה[10] למען ד' ונחלתו. אבל בראותי, שלא על נקלה תשיג ידי לכתב בארוכה, אסתפק כעת בדברים קצרים. וכשאזכה לקבלת תשובה מכ"ג שי', אז נוכל לבא כפעם בפעם בחליפות מכתבים לבאר כל הענין.

כללות הענין הוא, הנני קורא את כ"ג[11], ואת כל חכמי ישראל, היודעים את מחלת עמנו וחפצים להחיש לרפואתו, לתן יד לכונן ישיבה גדולה פה בעה"ק[12] יפו ת"ו, שהיא עומדת במרכז הישוב החדש, ההולך ומתרקם, הולך ומתפתח, ע"י[13] כחות אשר ביחש לנשמת ישראל האמתית, לאור ד' ותורתו, הנם זרים לגמרי

ואין חקר לתוצאות המדאיבות העלולות לבא מזה, אם לא נחיש ישועה שיהי'[14] הבנין של האומה, מיסודו על אדמת הקודש, תוכו רצוף בתורה ואמונת אמן, מובן הדבר דוקא באופן שיהי' יכול להתהלך עם החיים בכל הליכותיהם הטובות באמת. וישיבה כזאת מחויבת היא להוסד פה, להחיות את כלל הישוב החדש, ופריו יתן ג"כ[15] על הישוב הישן ועל קדושת ירושלים עה"ק ת"ו וכל ערי הקודש הנוסדות מכבר. ומחיבורם של שני הישובים יחד יהל אור על כללות ישראל בכל הגולה כולה, לרומם רוח ד' על עמו, ולקשר נפשות רבות לחבת אה"ק[16] בקדושה ועז. ישיבה כזאת צריכה להוסד בעושר וכבוד דוקא, בתכסיסים נאים והדורים, וברוח קדושת אמת העולה על הכל, כראוי לאויר דא"י[17] המחכים ומחי' נשמות. והנה כבוד אדוני, התחיל בישועת ישראל בספרו הכביר, משמיא קא זכו לי' לרומם שם ד',

ולהקים כבוד רבותינו, אשר מפיהם אנו חיים, על מכונו, - אקוה שלו יאתה לשים ידו הגדולה עם ידי הכהה, לעדור יחד בעבודת ד' זאת. הנני רוצף בזה מכתבי הנדפס, ואקוה להודיע עוד דברים יקרים ונכבדים בזה, בע"ה, וצור ישראל יגמר בעדנו. הנני חותם בברכה נאמנה ואה"ר[18],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. מח"ס - מחבר ספר
8. שי' - שיחיה
9. יהי' - יהיה
10. בע"ה - בעזרת השם
11. כ"ג - כבוד גאונו
12. בעה"ק - בעיר הקודש
13. ע"י - על ידי
14. שיהי' - שיהיה
15. ג"כ - גם כן
16. אה"ק - ארץ הקודש
17. דא"י - דארץ ישראל
18. ואה"ר - ואהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ק

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח טבת תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק יעקב ריינס, אב בית דין לידא

הרב קוק פונה לר' יצחק יעקב ריינס, ראש תנועת 'המזרחי', ומבקש לאחד כוחות בפעולות בארץ ישראל, כדי שהכוחות לא יתפצלו. בראש הדברים עומדת הקמת ישיבה גדולה במרכז הישוב החדש, מהודרת בפנימיותה ובחיצוניותה, שתשאב כל טוב מכל מקום. הרב קוק מבקש תשובה כדי לדון בפרטים.

עיקרי הדברים

- איחוד כוחות עם ראשי 'המזרחי'.
- ישיבה גדולה במרכז הישוב החדש.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ר"ח טבת תרס"ח[4].

שלו'[5] וברכה מהררי קודש לכ'[6] מר ידידי הרב הגאון הגדול, גדול הדעה וכביר העלילי', מוהר"י[7] יעקב ריינוס שליט"א[8], הגאבד"ק[9] לידא יצ"ו[10].

אחדשה"ט[11].

עברו עלי ימים רבים, ולא יצאתי אל גדולי עמנו אשר בחו"ל[12], ע"ד[13] הפעולות הנחוצות ונכבדות לנו לעשות עכשו באה"ק[14], וביותר מכל, המוטל עלינו לרוממות היהדות, והצקת רוח ד' על צאצאינו. חשבתי להתבונן תחילה לדעת יפה את התנאים, ואח"כ[15] לצאת בכתובים. אמנם עתה כבר השעה דוחקת אותנו. ע"כ[16] הנני פונה בזה לכ"ג, בהערה שנשתדל להיות יחד מקושרים בפעולותינו על אדמת הקודש. לא יתפוצצו נא כחותינו לרסיסים. ב"ה אשר רוח חיים מנשב במחנה, וע"י[17] קיבוץ הכחות וסדורם באופן הגון נעשה ונצליח, וד' אתנו.

ראשית כל עלינו ליסד פה ישיבה גדולה, במרכז הישוב החדש, להחיות את רוח הישוב בטל תורה. מובן הדבר, שאנו חייבים לקשטה בכל דרכי הידור פנימי וחיצוני, ולקחת את כל חלק טוב מכל מקום שידנו מגעת לנטע בקרבה. ע"כ הבה נתקשרה נא יחד, ונצא לעזרת ד' בגבורים.

הנני מצפה על תשובת כ"ג[18] שי'[19], שלא תאחר, ואז נוכל לדבר ג"כ[20] בפרטים.

אחתום בברכה ורב שלו' כנה"ר[21] ונפש ידי"ע[22] קשור באהבתו, אסיר תקוה לישע עמנו וישע את נחלתנו בארץ חיים,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)

5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
10. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
11. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
12. בחו"ל - בחוץ לארץ
13. ע"ד - על דבר
14. באה"ק - בארץ הקודש
15. ואח"כ - ואחר כך
16. ע"כ - על כן
17. וע"י - ועל ידי
18. כ"ג - כבוד גאונו
19. שי' - שיחיה
20. ג"כ - גם כן
21. כנה"ר - כנפשו הרמה
22. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח טבת תרס"ח - יפו **נמען:** המטיף ר' צבי הירש מסלנסקי

הרב קוק פונה למטיף הנודע ומבקש את עזרתו בהקמת ישיבה גדולה ומפוארת במרכז הישוב החדש. לשם כך נחוצים אמצעים רחבים, והרב קוק סומך על כוח הטפתו של מסלנסקי לטובת הדת.

עיקרי הדברים

- בקשת סיוע לישיבה ביפו.
- חובה להעמיד יסוד של תורה בישוב החדש.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ראש חדש טבת תרס"ח[4].

לכבוד הרב החכם הנעלה המטיף הנפלא מו"ה[5] צבי הירש מאסלאנסקי שליט"א[6], שלו'[7] וברכה מקודש.

הנני נשען על ידיעתו הרחבה של כבודו בכל עניני הכלל של אומתנו, שאין צורך להאריך לפניו להודיעו את תוכן מצב הישוב החדש, ואת החוב הגדול שמוטל עלינו להעמיד בו יסוד של חיים גדול באור של תורה, במדה גדולה ובצורה מפוארת הראויה להתקבל בדור. ע"כ[8] הננו מחוייבים ליסד פה, במרכז הישוב החדש, ישיבה גדולה ומפוארה, מובן הדבר שצריך ע"ז[9] אמצעים רחבים, כי הדבר הגדול הזה, שכבוד בית ישראל ראוי שיהי'[10] נשען עליו בעה"י[11], צריך שיהי' באמת גדול והפלא. וכאשר ידעתי משמע אוזן את טהרת רוחו ואת גודל פעלו, לטובת הדת והיהדות, בכח הטפתו הנפלאה, הנני פונה בזה אל כבודו הנעלה. יתן נא ידו עמנו, לרומם בית אלקינו, להקים מכון לרוח ד' אשר על עמנו, על אדמת הקודש, במרכז החיים החדשים המתחילים עתה לשוב על עמנו, בחבל נחלתו.

בתקותי, כי לדבר גדול וברור כזה אין צורך להאריך לפני כל ישרי לב, הנני מקצר, ואומר שלו' מהררי קודש, כנה"י[12] ונפש מכבדו ומוקירו,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. ע"כ - על כן
9. ע"ז - על זה
10. שיהי' - שיהיה
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' טבת תרס"ח - יפו **נמען:** ר' בנימין מנשה לוין

הרב קוק משבח את בנו הרצי"ה כמעט היחיד שמבין את דעתו. הרב קוק פורש את שתי מטרות הישיבה: האחת, להציל יחידי סגולה בלימוד מסודר של פנימיות התורה, שרק ארץ ישראל מוכשרת לו. השנייה, להחיות את הישוב החדש בטל של תורה, ולהעמיד תלמידי חכמים שבניין הארץ יקר להם. הרב קוק כותב שזו בושה שרק מי שהדופק הישראלי חדל בלבו עוסק בבניין הארץ, והכשרים רואים בו 'רע מוכרח'. הרב קוק גם מתאר צורך ברבנות מרכזית מבוססת לישוב החדש, עם יכולת לנסוע בין המושבות ולהדפיס.

עיקרי הדברים

- שתי מטרות הישיבה: פנימיות התורה, והחייאת הישוב החדש.
- ביקורת על התרחקות היראים מבניין הארץ.
- רבנות מרכזית לישוב החדש: נסיעות, הדפסות, איחוד כוחות.
- הבן צבי יהודה כמי שמבין את דעת אביו.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' טבת תרס"ח[4].

ידידי הנאמן הרב החכם ממולא בכל טוב מו"ה[5] בנימין מנשה לוין שליט"א[6], שלו'[7] וברכה מרובה.

הנני משתוקק לכתוב לך בארוכה, יקירי ואהובי, אבל פיזור נפשי על כמה סעיפים וחיובים, שונים ומשונים זה מזה, ימנע אותי לע"ע[8] מעבודה מסודרת. וב"ה[9] שאני יכול לצאת ידי חובתי כמעט במכתבו של בני שי'[10], אשר הוא ת"ל[11] הוא כמעט האחד עמי המתרגל לעמוד על דעתי ולהקשיב את שיח נשמתי. נפשו ב"ה טהורה היא ועדינה, והוא מבוסס ב"ה בהמון רעיונות טובים ומאירים, שיהיו בע"ה[12] לברכה לו ולעולם.

הישיבה, מגמתה האידיאלית אצלי הלא ידועה היא לכבוד מעלת ידידי, להציל יחידי סגולה ההולכים לטמיון ע"י[13] השכחה הנוראה של הצד הפנימי, שהוא אור החיים הגנוז בתורה ובשורש נשמת האומה, ע"י מה שנקבע לימוד מסודר, ממטה למעלה, לכל הזרמים המושכלים והמורגשים ברגש הלב שביהדות במלא רחבה. מובן הדבר, שרוח ד' צריך להיות מתגלה בזה, בדפיקה על נימי הלב, ולזה מוכשרת רק ארץ ישראל, ארץ חמדתנו וגאון עוזנו, המשביעה זיו וחיים רוחניים למתענגים עליה, בעפרה ואבניה, באוירה ושמיה, ובזכרון הודה והדרה מקדם, ובתקותיה המזהירות לעתיד, אשר גם לגלות חבה זו, המלאה בלבבות הטהורות והמלאות עז, בלב היחידים הראויים לקבלה, בארץ ובחו"ל[14], צריכים אנחנו לקבע מדרש ומסכת. המטרה השניה היא להחיות את רוח הישוב החדש בטל של תורה, להוציא את האפלה ואת היבשות המחניקה מיסודו, ולהמציא לו לח של חיים שממנו ישאב לשדו לדורות. מצד זה צריכה הישיבה להכשיר תלמידים, הנושאים בקרבם ובנשמתם את כל קדושתה והדרה של תורה, ושחבת בנינה של האומה בארצה, על אדמת הקודש, תהיה אור לנתיב חייהם; מה שעכשו הדעה

המפורסמת היא, שרק אותם שכבר חדל הדופק הישראלי להחיות את לבם, הם הנם המתאמצים בתחית הבנין של הארץ, והכשרים, בעלי הנשמות הישראליות באמת, מביטים ע"ז[15] רק כעל רע מוכרח ועל גזירה שא"א[16] לבטלה. אוי לה לאותה בושה.

כל המטרות הצדדיות יוצאות הן משתי אלה העקריות

וכשם שהישיבה צריכה אימוץ ותיקון נאה, כמו ברוחה פנימה גם בחיצוניותה ותכסיסה, התלמידים והמורים, נימוסיהם וסדריהם, בכל היופי הדרוש לעם מסודר הקבוע במקומו, לא המתנודד בגלויות, כן צריכה גם הרבנות המרכזית לישוב החדש להתכונן בצורה נאותה ומרווחת, בהשפעה של יכולת לנסיעות תדיריות על כל הככר הישובי, ביהודה ובגליל, להדפסות תדיריות של חוברות ושל מכתבים, למגמה של איגוד כל הכחות, והחזרתם לתחיה. ועי"ז[17] יתרומם קרן היהדות בכל אופניה, ותמצא האומה כולה את מקום הצלת חייה בשני המובנים, במובן המעשי ובמובן הרוחני, על אדמת הקודש, ובזה יוחל זרם אמיתי לקישור האומה לא"י[18], ברוח ד' החי וקיים לעד כימי עולם. כל אלה הלא דברים קטנים הם, ומי בז ליום קטנות, וכמה גדולות הן התוצאות האפשריות לצאת מהם. אין אני מכוין בזה לכבודי ולכבוד בית אבא, כ"א[19] לכבודם של ישראל וישועתם, שזהו רצון ד' ע"ד[20] האמת.

מטרדות צדדיות שהנן מפסיקות אותי באמצע כתיבתי, הנני מוכרח להפסיק מכתיבתי זאת האהובה, שהיא מזכרת אותי את המעמדים שבהם הייתי מדבר באזניך את רחשי לבבי, משפע של אור ד' אשר באור תורת אמת, והנני משוה לנגד עיני את נפשך העדינה, שספגה בקרבה באהבה רוממה את כל אומר והגיון, ועתה הנני רואה אותה צועדת בגאון שם ד' להגיע אל המעלה הדרושה, להיות ממקדשי שם השי"ת[21] ושם ישראל באמת ברבים. עלה והצלח ויהי ד' עמך, כחשק לבבך הטהור ונפש ידידך עז, נאמן אהבתך מצפה לתשועת ד' על עמו בהר קדשו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. לע"ע - לעת עתה
9. וב"ה - וברוך השם
10. שי' - שיחיה
11. ת"ל - תודה לא-ל
12. בע"ה - בעזרת השם
13. ע"י - על ידי
14. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
15. ע"ז - על זה
16. שא"א - שאי אפשר
17. ועי"ז - ועל ידי זה

18. לא"י - לארץ ישראל
19. כי"א - כי אם
20. ע"ד - על דבר
21. השי"ת - השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א טבת תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי, מחבר 'דורות הראשונים'

הרב קוק מודה על ארבעת הכרכים של 'דורות הראשונים' שקיבל במתנה, ומעיר על דיון הספר ביחס בין הבבלי לירושלמי. לדבריו יש לפתוח פתח גם במחיצה שבין חכמת האגדה לחכמת ההלכה, שנובעות מן הנבואה ומן החכמה. הנבואה השפיעה על דרכי תורה שבעל פה, כשיטת התוספות ומן המשנה 'וזקנים לנביאים', ולכן בארץ ישראל, מקום הנבואה, ההבנה פנימית ואינה צריכה אריכות בירורים: 'אוירא דארץ ישראל מחכים'. בסוף הרב קוק חוזר ומבקש סיוע לישיבה ביפו.

עיקרי הדברים

- תודה על 'דורות הראשונים'.
- הקשר בין אגדה להלכה, ובין נבואה לחכמה.
- השפעת הנבואה על תורה שבעל פה ('לא בשמים היא').
- ההבדל בין דרך הלימוד בארץ ישראל לבבל.
- בקשת עזרה לישיבה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"א טבת תרס"ח[4].

עתרת שלו'[5] וברכה מהררי קודש לכבוד הדרת הרב הגאון הגדול, עטרת תפארת ישראל, מגדל עז לתורה ולתעודה, כקש"ת[6] מו"ה[7] יצחק אייזיק הלוי שליט"א[8], מחבר ספר המופתי "דורות הראשונים", יהי ד' עמו ויעל.

אחדשה"ט[9] דהדר"ג[10] באה"ר[11] וברגשי קודש של כבוד והדר,

היום הופיע האור בביתי, כי הובאה החבילה ובה חמדה גנוזה ספרי דבי רב הנהדרים, ארבעת הכרכים של "דוה"ר" אשר לפי מכתב שבא אלי מידידי הרב היקר מו"ה אביגדור רבלין נ"י[12], שד"ר[13] למוסד "שערי תורה" אשר בפה עה"ק ת"ו, שדר לן מר הני מרגליתא טבאן דלית להו טימא במתנה. יומא טבא הוא לי יום זה בהגלות נגלות אור יקרות זה בביתי. אף כי אמנם הרבה שמעתי את שמע ספרו הנשגב, ומעט ראיתיו בדרך העברה מאשר בא לידי בדרך שאלה, אבל לא זכיתי עד כה שיהי'[14] עמדי בקביעות משלי, למען אוכל להתבסם יפה מבסמו בכל עת חפץ. והנה אין הזמן גרמא, מרוב הטרדות, וגם טרם שנתתי לכריכה הגונה הראויה לפי כבודו של אוצר אורה זה, להרחיב איזה דברים אף באחד מכל המקצעות הרבים אשר לתורה, הכלולים בספרים הקדושים הללו, הבנוים לתלפיות לחומת אש, מפני אויב ומתנקם החפץ לבלע את הקודש, של עזה ותקפה של חיי עולם הנטועים בתוכנו, זו תורה שבע"פ[15]. מ"מ[16] כדי להביע מעט את רגשי תודתי להדר"ג[17] מר שליט"א, אציע בזה הערה קטנה וכללית, הנראה לע"ד[18] בענין אשר הרחיב בזה הדר"ג[19] מפרק ט"ו עד פכ"ג[20] מחלק ג' מספרו המזהיר, בדבר היחש שבין הבבלי אל הירושלמי.

והנה הדר"ג, שהוא הראשון אשר פתח בדורנו את הדלת הננעלת, שהיתה מפסקת בין חכמת ישראל, כפי מה שנקלט מושגה ע"פ[21] הספרות האחרונה, ובין עומק חכמת התלמוד, ע"פ המושג הטהור והישר, שהוא מורשה לנו מדור דור, שעבדו בה באהבה ומסירות נפש כל גאוני הדורות, - לו נאה להציע לפניו, כי לדעתי העניה יש לנו עוד מחיצה אחת, שהננו צריכים לפתח בה ג"כ[22] פתח להרבות הכניסה והיציאה מגבול לגבול, והיא: בין חכמת האגדה וחכמת ההלכה. באמת, כשם שחכמת ישראל ההיסטורית לכל ענפיה חיה היא ויונקת מחכמתה של תורה לעמקה ולרחבה, והאחרונה מושפעת ג"כ הרבה מהראשונה, כן הוא בענין חכמת ההגדה עם חכמת ההלכה, שיסוד הראשונה חכמת הלב והרעיון, שכל ההלכות המרובות התלויות בדעה ובמחשבה נובעות ממנה, והשניה היא חכמת המעשים. ששניהם נובעים משני השרשים שמסתעפים מתוה"ק[23], הם החכמה והנבואה, שלא נתבארו עדיין יפה גדריהם ביחש לנתוח ההלכות וענין תורה שבע"פ. כי הך כללא ד"לא בשמים היא" יש בו כמה הררים גדולים, אע"פ[24] ששיטת הרמב"ם[25] היא ביסודי-התורה (פ"ט) דאין שייכות לנבואה לענין הלכה, מ"מ הלא שיטת התוס'[26] (יבמות י"ד ד"ה[27] רבי ועוד כ"מ[28]) היא דאין זה כלל גדול, ופשוט שהיו לכלל זה ג"כ יוצאים, והיתה הנבואה מעולם פועלת ג"כ על הליכות תורה שבע"פ, והכי משמע פשטות המשנה דאבות: "וזקנים לנביאים", שהי'[29] ערך לענין הנבואה בענין תורה שבע"פ, דדוחק הוא לומר שרק במקרה היתה המסורת ע"י[30] נביאים ובאמת לא פעלה כלום הנבואה בזה. וכן משמע לע"ד בהא דזבחים (ס"ב) "ג' נביאים עלו עמהם מן הגולה", והלא היו שם ג"כ כמה חכמים, אלא שהיו ענינים כאלה שצריך דוקא כח נבואה. ואפי'[31] אם נאמר שאין גומרים ההלכה ע"פ נבואה, מ"מ פועלת היא על סדור הלמודים. ע"כ[32] באי"י[33], שהיא מקום הנבואה, יש רושם לשפע הנבואה בסדר הלימוד, וההבנה היא מוסברת מתוך השקפה פנימית ואי"צ[34] כ"כ[35] אריכות בירורים, והיינו "אוירא דאי"י[36] מחכים", ותלמודא בבלאה הוא מטריד להו, וחכמת הנבואה, שהיא יסוד לחכמת האגדה, שהיא הצד הפנימי של שרשי התורה, פעלה באי"י הרבה יותר מבבל, שאינה ראויה לנבואה, כדאמרי' במו"ק[37] (כ"ה) "ראוי הי'[38] רבנו שתשרה עליו שכינה, אלא שבבל גרמה לו". והנה אותם המושפעים מהשרשים של חכמת הנבואה - הקיצור הוא מעלה אצלם, והנתוח של ההלכות והוצאת דבר מתוך דבר נעשה; אצלם בסקירה רחבה מאד, ודי להם רמז קל להחליט משפט, וזה הי' יסוד סדר הלימוד של ירושלמי, שלגבי אותם הזוכים ליהנות מאורה של מעלה הי' די דקדוקים קצרים לבירור ההלכה, אבל לגבי בני בבל, ששרשי הנבואה לא השפיעו עליהם כ"כ, לא הי' מספיק הקיצור והי'[39] צריך אריכות דברים. ונראה לע"ד, דיסוד הדבר תלוי בחילוק שבין בבלי וירושלמי בסוגיא דזקן ממרא בסנהדרין, בפירוש "דבר" האמור בפרשה, דהבבלי מפרש "זו הלכה" וירושלמי מפרש "זו אגדה". דבהקדמה לחוה"ל[40] כתב, דעניני הדעות (שבאמת הן הן עניני האגדה העיקריים) לא נזכרו במקרא "דכי יפלא", וזה ראי'[41] דאין זה שייך לחכמי הסמך והמסורת כ"א[42] אפשר לברר ע"פ השכל, וכמה מהגאונים אמרו ע"פ זה שאין האגדות כ"כ מיוסדות להלכתא; אבל היו מהם, כפי הנראה מתשובת רב האי גאון בעניני החכמות, שהיו מחזיקים לעיקר ג"כ עניני ההגדות. והחילוק הוא פשוט, דסדר-לימוד שהוא נסמך על שרשי הנבואה וסעיפיה, ההלכות עם האגדות מתאחדות על ידו, ויש עניני קבלה ומסורת בדעות כמו במעשים, וזאת היא דעת הירושלמי שלא כדי' חוה"ל[43], אבל בסדר לימוד שבחו"ל[44], שאינה ראויה

לנבואה וממילא אין ענפי רוה"ק[45] מתלכדים עם ההלכה ונתוחיה, הדעות הנן רק מה שאפשר להוציא מתוך השכל ההגיוני, ואין לעניני האגדות שייכות להלכה ולא שייך עליהם לא-תסור, וזה החילוק טבע את חותם ההבדל בין בבלי לירושלמי. ולע"ד[46] זהו החילוק שבין כהן לשופט, המוזכר בתורה לענין קבלה מבי"ד[47], שהכונה: בין דרך לימוד שרוח הקודש ג"כ מסייע את בירור ההלכה, והיינו כהן ד"שפתיו ישמרו דעת כי מלאך ד"צ[48] הוא", ובפרט כהן גדול דבעי' שיהי' מדבר ברוה"ק[49] בשביל אורים ותומים (כיומא ע"ג), לשופט דהיינו שמוציא משפט ע"פ הסברא ודרך הלימוד המבורר מתוך פלפול. ובאמת יש לכל אחד מהם צד חידוש שישנו בכלל לא תסור, דאם הי' כתוב רק כהן הייתי אומר דדוקא בהמדבר ברוה"ק יש ל"ת[50], ואם הי' כתוב רק שופט הייתי אומר דאין שייכות לענין רוה"ק כלל בנטית סברת ההלכה. וי"ל[51] דבמקום שאין שם שום צד מקום ספק ע"פ סברת העיון שייך "לא בשמים היא" אליבא דכו"ע[52], אבל במקום שיש ע"פ עיון משרשי התורה, הכתובה או המסורה, צדדי ספק, כבר אין זה בכלל "לא בשמים היא". וי"ל, שההלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה נשתכחו לגמרי, ומשו"ה[53] לא הי' אפשר להחזירן כי"א ע"י פלפול של עתניאל בן קנז (כתמורה ט"ז), וי"ל שהי' די באמת שיוציא את צדדי הספיקות מתוך פילפול, וההכרעה תהי'[54] ע"פ נבואה או רוה"ק דיהושע או של פינחס, אלא שהי' מאת ד', בהתחלת נטיית תורה שבע"פ, לחזק ידם של חכמים ע"פ השכל היוצא מפילפולה של תורה, וזכה עתניאל לברר אפילו את גמר ההחלטה ע"פ פלפול, והיינו שנתן לו גולות עלית וגולות תחתית, נגד שני עניני הבירור: מה ששייך לשכל הארצי ההגיוני ומה ששייך לשכל העליון של השפעת הנבואה ורוה"ק[55]. וי"ל דהיינו הכאה ולכידה דאמר קרא, ואמר הכתוב רבותא, דאפילו הגמר שאחר הוראת צדדי הספק ע"פ עיון השכל, שהי' אפשר להיות מוכרע מהשמים, מ"מ גמרה עתניאל בפילפולו, והיינו "וילכדה עב"ק".

ובאותו הדרך, המתעלה מעל נתוחי הסברות הפשוטות עד שפונה אל נטיית ההערות העליונות, ישנו ג"כ מין עומק שכלי, שמ"מ[56] אין דרך לפרשו בחתימת תלמוד, והוא מסור לת"ח[57] המשכילים בשכל טוב, והירושלמי סומך יותר על רמזים כאלה משום יתרון החכמה דאוירא דא"י. למשל, בסוגיא דבב"ק[58] (ט"ו) בפ"נ[59] קנסא או ממונא: "ליתני זה הכלל כו'[60], תיובתא והלכתא פ"נ[61] קנסא. תיובתא - והלכתא? אין, ט"מ[62] הוי תיובתא משום דלא קתני כמו שהזיק, לא פסיקא ליה משום דאיכא חצי נזק צרורות כו'". והדבר תמוה למה לא אמר בתחילה התירוץ ולא תהי' תיובתא כלל, ואינו דומה להא דעירובין בב' המקומות (י' וט"ז), דהתם ממקום שמותיב הויא תיובתא, אלא דמ"מ קיימא הלכתא משום די"ל[63] יסוד ממ"א, אבל כאן אין כאן תיובתא לכתחלה ולמה לן להאריך בשפת יתר. ונלע"ד[64], דביסוד הלל"מ[65] דצרורות י"ל[66], שההלכה באה לא לחדש דין חתוך בתור הלכה עקורה שאין לה דמיון, כי-אם לברר לנו בהא דנזק אינו חייב כי"א בפועל אבל גרמא פטור. וגבי בהמה ודאי לכו"ע[67] גרמא פטור, א"כ[68] גבי כחו יש בזה צד לומר שהוא גופו וצד לומר שהוא כחו, ובאה הלל"מ לומר שיש בזה חלק מגופו וחלק של גרמא, ע"כ החצי דגרמא פטור והחלק דגופו שיש בזה חייב, ומשו"ה באמת הוי חצי נזק דצרורות ממש כמו שהזיק, דגרמא לא מקרי "הזיק", ומ"מ[69] לא פסיקא לי'. דסברות כאלה צריכות כמה הסברות כדי להעמידן ואינן נמסרות לכל, והיו טועים לומר דהוי פחות ממה שהזיק, משו"ה[70] נקיט מלתא דפשיטא. ואפי' לר"נ, דבדליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי מ"מ[71] כאן דומה להא

ד"מי מצי אמר בשר אזיק אימורין ל"א", וה"נ[72] גרמא אזיק כמו גופו, דעצם מהות כחו הוא ממוצע בין גופו לגרמא ויש בו מענין שניהם ככל הממוצעים, אבל מ"מ לא ניתן דבר כזה להאמר בסגנון של תלמוד בבלי. וכה"ג[73] במכות (ה') במימרי דרבא: "שנים באו ואמרו במזרח בירה הרג פלוני אה"נ[74] כו', מהו דתימא ניחוש לנהורא בריא", ואח"כ[75] אמר "באו שנים ואמרו בסורא בצפרא בחד בשבתא כו', מ"ד ליחוש לגמלא פרחא", ולכאורה שניהם ענין אחד דאין חוששין לדבר שאינו מצוי. ונלע"ד, דיש סברא מחודשת במאמר הב', דהו"א[76] כיון דע"ז גזה"כ[77] הוי בעינן דוקא שתסרה גופה של עדות מעצם עדותם של המזימין, והיינו כשהעידו על השעה ההיא עצמה "עמנו הייתם", אבל כשאמרו הזמה כזאת שאני צריך בה הוכחה צדדית להכחישם, משום דאי אפשר אח"כ[78] להיות בשעה אחרת במקום אחר, שאינו לפי הזמן, הייתי אומר דזהו הכחשה, אלא דאין דרך לפרש דיוקים כאלה בבבלי, ע"כ סמכו אגמלא פרחא והמעיין יבין הרמוז. וכיו"ב[79] בריש בב"מ[80] בסוגיא דתנא ר"ח[81] "ומה פיו שאין מחייבו ממון, ופיו מחייבו ממון וכו'[82] מאי ממון קנס", דהו"א כזו קשה למצא. וי"ל שרמז, דכח נאמנות של פיו אינו מועיל כלל אפי'[83] לממון, וחיוב הממון בא רק מצד שבכחו לחייב עצמו, כד' המפרשים, ומהא דאינו מחייב עצמו בקנס מוכח דחיוב הממון הוא מצד התחייבות, דאם מצד נאמנות של הסיפור הלא בקנס אין הסיפור של הידיעה מועיל כי-אם צריך בי"ד[84] כמו מיתה, א"כ למה נוציא הודאה מ"אשר ירשיעון אלהים": אפי' הודה מ"מ בעינן אלהים שירשיעוהו, אלא ודאי ענין ההודאה היא ההתחייבות דהיינו ההרשעה, ולזה הוציאה תורה מקנס, א"כ גם בממון אין כח של הודאה בתורת נאמנות, ומ"מ אין דרך לפרש ענין כזה שיוצא מחוג הסברות המובנות לכל שהם יסוד התלמוד בבלי. וכה"ג בחולין (ס"ו): "יגדיל תו"י", נלע"ד[85] דהפי' הוא, דעניני ידיעות נמצאים הרבה בתורה שאין בהם הלכה, ו"יפה שיחתן של עבדי אבות כו'", וא"כ[86] אם הי' כתוב קשקשת הייתי אומר שכח הטהרה מונח בקשקשת לבד, ובסנפיר לא משכח טהרה, כתב רחמנא סנפיר להודיענו הידיעה המופשטת שכח הטהרה מונח בשניהם, וממילא ידענו שאין הסימנים ענינים הסכמיים, אלא שבהם מונחת הטהרה, ויש לבנות על ידיעה זו כמה רעיונות טובים שהם הם גופי תורה, ומ"מ אין זה דרך של פירוש בסוגיא. וכבר כתב רמ"ע[87] מפאנו, דכ"מ[88] שיש "שתיק רב" הי' בזה ענין נסתר, ויש בזה כמה פנים זה לפנים מזה, וכל שהשכל הוא יותר כללי הוא משוטט יותר מענינים דקים ודי לו פלפול מועט, והכלליות של השכל עצמו נמשכת משפע של רוה"ק, עד אשר אפילו בדרך רחוק הרבה יש בו איזה רושם, וזה הרושם הוא עיקר ההבדל שבין בבלי לירושלמי. ומשו"ה לדידן הבבלי עיקר, דדרך הלמוד הפשוט מוסבר בו בהרחבה, ומ"מ לכל עת שיחדש השי"ת[89] לב חדש על עמו ויוחזר כח קדושת אה"ק[90] בגלוי, יגלה האור של הירושלמי מצד סגנונו הקצר והעמוק. שמסתייע ממהלך שכל עליון, וההגדה המקובלת מחוברת בו עם ההלכה בדרך פעולה נסתרת.

וישנן סברות מופשטות למכביר רמוזות בבבלי, שהן מסגנון הירושלמי. למשל, בב"מ (ט"ז) לענין מתנה כמכר, שסותר, ע"פ הכללים דחולין (צ"ג), להא דמגילה (כ"ו), כד' הטו"א[91], - רמוז דהמתנות יכולות להיות בעולם או ע"י השתדלות של המקבל או ע"י הטובה שמקבל הנותן, אפי' בלא כונה מהמקבל שעי"ז[92] יתן לו מתנה, וזה הוא משפט כללי בחכמת החברה ולא בודד על ענין פרטי, וממילא למ"ד דתלינן בהשתדלות של המקבל, אע"פ שהנותן לא נהנה ממנו, יהי'[93] גבי ביהכ"נ[94] כירושה, דלא בא

לידו דבר שיהי כעין פדיון, וגבי גזלן כמכר, דטרח וארצי, ולמ"ד[95] דתלינן בהנאה שמקבל הנותן אפילו בלא השתדלות מהמקבל, ממילא גבי ביהכ"נ יהי' כמכר וגבי גזלן כירושה, דמ"מ לא השתדל, ורמז בלשון דבב"מ[96] אמר "טרח וארצי", ובמגילה - "הוה לי' הנאה מיני'". ויש לרמוז דוגמא על קירוב הרעיון לנסתר ונשגב, שבירושלמי יותר מכפי הסגנון הרגיל של בבלי, שסתמו הדברים יותר בזה מפני כח התלמידים שאינו כ"כ יפה בחו"ל[97], מהא דיומא (ל"ט) בעובדא דשמעון הצדיק, שעובר ע"ז[98] הבבלי בשתיקה והירוש' מתנשא לחביון עז הסוד, ופריך ע"ז: "והא כתיב וכל אדם כו' אני אומר הקב"ה[99] הי'". וכן יש להביא ראי' על רמז הנטי' אפי' מדיוק הלשון, מהא דרבי יוחנן בן בג בג דשלח אצל ריב"ב[100], בקדושין (י) אי' "שאתה בקי בחדרי תורה", ובירושלמי דכתובות פ' אע"פ ה"ד הלשון, "בסתרי תורה, אפילו לדרוש בק"ו", והיינו כפי הנטי' הירושלמית שפועלת על הסגנון.

ובמה שהעיר הדר"ג מענין אשת חמיו, שדבריו המאירים אינם צריכים חזוק, נלע"ד להעיר ביסוד הענין, דעיקר הראי'[101] להיתר בירוש' הוא מדוד שנשא רצפה בת איה, ובודאי הכי קים להו שרק את רצפה נשא מנשי שאול, והכי אי' נמי בירושלמי סנהדרין בפ' כהן גדול ה"ג, והנה רצפה היתה פלגש שאול כמבואר בשמואל ב' (ג' ז'), ולפי זה תלוי הוא אם פלגש הויא בקדושין. והנה גי' הרמב"ם ידועה דהויא בלא קדושין (פ"ד דה' מלכים) ולפ"ז[102] אינה בכלל אשה כלל, וי"ל לפ"ז[103] דירושלמי ובריית' דיבמות ס"ל[104] דפלגש הויא בקדושין, וכדמשמע בירושלמי דפ' אע"פ ה"ב, דפליגי ר"מ[105] ור"י רק לענין כתובה אם יש לה, או בתנאי כתובה, משמע אבל קדושין ודאי יש לה, ומשו"ה הוי ראי' מדוד דאין אסור-תורה בדבר, אבל לפי גירסתנו בסנהדרין (כ"א): "פילגשים בלא כתובה ובלא קידושין" אין ראי' כלל מרצפה בת איה, וראוי לאסור. עכ"פ[106] משמע מהירושלמי, שהאיסור הי' פשוט טובא בסברא, עד שרצו לומר דהוא תורה, ועל כרחין לאו דוקא תורה ממש אלא הלכה לממ"ס[107] או גזירה קדמונית, וכהא דתוס'[108] יומא פ' ד"ה וחצי, דגזירה קדמונית מיחלפא בשל תורה, על דרך סלקא-דעתא. ואע"ג[109] דמלי' הרמב"ם דה' מלכים הנ"ל[110], דכי "קונה אותה", י"ל דבמלך אפי' בלא קדושין קונה אותה והויא כאשתו ממש, לא כדהי' פשוט להרא"מ[111] דלא הויא בכלל ג"ע[112], מיהו מדי' התוס' יומא ס"ו ב' ד"ה פלוני משם ר"ח נראה דפשוט להו דגם במלך לא הויא פלגש בכלל אשה אם היא בלא קדושין, א"כ אין ראיה מדוד, וי"ל דחזר הדין ע"פ סברא דראוי לאסור, ואולי זהו שסמכו עליו לאסור אע"פ שמפורש ההיתר בבבלי, ולפ"ז י"ל דלדידן אסורה באמת מצד חומר של איסור, כס"ד דירושלמי, ולא רק משום מי"ע[113].

וילה"ע[114] ראי' דבה"ג[115] הי' לפניו הירו', מהא דבה' ע"ז דנקט טעמא דנמנו וגמרו דעל ג' דברים יהרג ואי"י[116], אמר ע"ז "מניין, מחנני' מו"ע", ובבבלי ליתא מזה מאומה, אבל מירושלמי דפ' זה בורר ה"ה נראה דהי' לפניהם לימוד זה, דמסיים "אני פי מלך שמור כו' אנכי ד' א'" ומסיק בנוטריקון דנ"נ[117] שאמרו לו חמו"ע[118]. והדברים נראין, שע"ז[119] סמך בה"ג, וכן השאילתות, דג"כ[120] סמך להא דיהרג ואי"י דע"ז אחמו"ע[121]. אלא דעלה על דעתי לפקפק בזה, דאולי לקחו זה ממדרש שה"ש[122] רבה, אע"ג[123] דדוחק הדבר לומר שיקבעו סדר של מקור הלכה ממדרש אגדה. וכה"ג יל"ה[124] ג"כ על ראיתו דהדר"ג מאשת חמיו, דאולי הי' להם מסכתא ד"א (ולפ"ד[125] בעל הריב, הוא ב"דודו"ד", הי' לפני בה"ג

מס' ד"א), ושם מפורש איסור דמ"ע[126]. והנה להדר"ג פשוט, דמה שאמר ר"ח בירושלמי "יסבון באתר דלא חכמין לון" קאי ג"כ על אשת חמיו, ולע"ד מתוך הלשון נראה דקאי דוקא על שני חורגין הדרים בבית אחד. וטעמא רבא איכא בזה, משום דיש לדייק עוד בלשון הירוש', שבאשת חמיו איתא סתם "אסורה מפני מראית העין" וגבי שני חורגין אמרו "אסורין להנשא מפני מראית-העין", ולא סתם "אסורין", וי"ל דעיקר מ"ע הוא מפני היחוד, שכל מה שהם דרין בקביעות י"ל דהרחוקים שאינם יודעים ענינם אינם יודעים כלל שהם דרים בקביעות, והקרובים להם שיודעים זה הרי ידעו ג"כ את צד הקורבה שלהם שאינה אסורה, ודמי להא דכ' הפוסקים באו"ח[127] סי'[128] רמ"ד במרחץ שאין רוחצים בו אלא שכני הדירה, משום שהם יודעים הענין, והרחוקים אינם יודעים איש מרחץ. ולפ"ז י"ל דדוקא בחורגין, דהמ"ע[129] הוא שיסברו שהם אח ואחות, די"ל כר"א (קדושין פ"א) מתיחד אדם עם אחותו, וה"נ אי' בירושלמי, וכד' ח"מ[130] וב"ש[131] באה"ע[132] ריש סי' כ"ב, דלא ס"ל כהשמטת הראשונים הך דינא, דצריך טעמא, א"כ אין מה"ע[133] תמידית כלל, דהרחוקים אינם יכולים לדעת כ"א ע"פ מקרה שיראו שמתיחדים, ע"כ אין מה"ע כ"א בשעת נשואין, ע"כ אמר ר"ח דוקא דיסבון באתרא דל"ח לון ואח"כ מותרין לקבע מקומם אפי' באתרא דחכמין להון. אבל באשת חמיו י"ל הגזירה היא משום חמותו או משום אשת אביו, דאסורין ביחוד, והוי גזירה קבועה, ול"מ[134] מה שינשאו באתר דל"ח, וי"ל כיון דהמ"ע היא תמידית חיישינן שיבאו אנשים מאתר דחכמין להון ויש בזה משום מ"ע, משו"ה לא התיר. ויש לדון בזה הרבה.

כתבתי דברי אלה המעטים בחפזון נמרץ מתוך טרדות שונות, ואת הדר"ג הסליחה אם לא יצאו הדברים מנופים ומסודרים כראוי לפי כבודו הגדול. ואני תפילה, יחזק השי"ת את חילי' דמר ויזכה לגמור בכי טוב את אשר כבר עשהו, לרומם קרן תוה"ק[135] ולהחזיר עטרה ליושנה, לאחד קדושת חכמת ישראל במקור קדושתה ממעין תורת אמת, ואל ישעו עוד אחינו ב"י[136] בדברי שקר של הני טורמיסין וסורמיסין, אשר עשו את תולדתנו הק'[137] פלסתר, וע"פ[138] רב מבלי דעת.

והנה אם דברי אלה המעטים יהיו לרצון לפני הדר"ג, לכבדני בתשובתו היקרה, אז אקוה לשמו ית'[139] שיהי' דבור של חבה מצוי ביניכו בכמה מקצעות של תורה, ותלמוד יביא לידי מעשה בע"ה[140] לחזק את ידי הבונים באה"ק[141], שצריכה בדורנו חזוק ואמוץ מרובה, לרומם בה קרן תוה"ק ודת משה ויהודית באמת ותמים בכבוד והדר. והדר"ג[142], דמן שמיא זכו לי' לקדש שם שמים בפרהסיא, אקוה שמגלגלין זכות ע"י זכאי, ועל ידו תתעורר ישועה ג"כ ע"ד[143] חפץ לבבי, אשר גליתי במכתבי לכ"ג שי'[144], על הדבר הנכבד של קביעות ישיבה פה בעיה"ק[145] במרכז הישוב החדש, הצריך שמירה מרובה ויש תקוה לכוננו ולשגבו בקדושת אמונת אומן, כחפץ לבב כל יראי ד' וחושבי שמו ית'. אמנם צריך לזה עצה ותושי', ואני הנני עני וכואב צעיר לימים ולדעת, אקוה שע"י[146] קבוץ גדולי עם ד' מזה ומזה, אשר יתמכוני וינהלוני בעצתם, נוכל לחזק את דגל תורת אמת באה"ק, לקבע ברכה לדורות בעה"י[147]. ואשרי הזוכים לעבוד בעבודת-הקודש זאת להחיות את אה"ק בחיי אמת.

אחתום בברכה וברגשי כבוד עמוקים מקרב לב עמוק להדר"ג, וברב תודה וברכה על אות חבתו ואהבתו הנאמנה, אשר הרבני בענותו. והי' ז"ש[148] כנה"ר[149] ונפש ידי"ע[150] דוש"ת[151] באה"ר וחותם בכל חותמי

ברכות מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. דהדר"ג - דהדרת גאונו
11. באה"ר - באהבה רבה
12. נ"י - נרו יאיר
13. שד"ר - שדוקטור
14. שיהי' - שיהיה
15. שבע"פ - שבעל פה
16. מ"מ - מכל מקום
17. להדר"ג - להדרת גאונו
18. לע"ד - לעניות דעתי
19. הדר"ג - הדרת גאונו
20. פכ"ג - פרק כ"ג
21. ע"פ - על פי
22. ג"כ - גם כן
23. מתוה"ק - מתורתנו הקדושה
24. אע"פ - אף על פי
25. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
26. התוס' - התוספות
27. ד"ה - דיבור המתחיל
28. כ"מ - כל מקום / כל מה (ש...)
29. שהי' - שהיה
30. ע"י - על ידי
31. ואפי' - ואפילו
32. ע"כ - על כן
33. באי"י - בארץ ישראל
34. וא"צ - ואין צריך
35. כ"כ - כל כך
36. דאי"י - דארץ ישראל
37. במו"ק - במועד קטן
38. הי' - היה
39. והי' - והיה
40. לחוה"ל - לחובות הלבבות
41. ראי' - ראיה
42. כ"א - כי אם
43. חוה"ל - חובות הלבבות

44. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
45. רוה"ק - רוח הקודש
46. ולע"ד - ולעניות דעתי
47. מבי"ד - מבית דין
48. ד"צ - דין צדק
49. ברוה"ק - ברוח הקודש
50. ל"ת - לא תעשה
51. וי"ל - ויש לומר
52. דכו"ע - דכולי עלמא (שהכל מסכימים)
53. ומשו"ה - ומשום הכי
54. תהי' - תהיה
55. ורוה"ק - ורוח הקודש
56. שמ"מ - שמכל מקום
57. לת"ח - לתלמידי חכמים
58. דבב"ק - דבבבא קמא
59. בפ"נ - בפלגא נזקא
60. כו' - וכולי (וכן הלאה)
61. פ"נ - פלגא נזקא
62. ט"מ - טומאת מת (הלכות); "ט"מ הוי": טעמא מאי
63. די"ל - דיש לומר
64. ונלע"ד - ונראה לעניות דעתי
65. הלל"מ - הלכה למשה מסיני
66. י"ל - יש לומר
67. לכו"ע - לכולי עלמא
68. א"כ - אם כן
69. ומ"מ - ומכל מקום
70. משו"ה - משום הכי
71. מ"מ - מכל מקום
72. וה"נ - והכי נמי
73. וכה"ג - וכהאי גוונא
74. אה"נ - אין הכי נמי (אכן כן)
75. ואח"כ - ואחר כך
76. דהו"א - דהוה אמינא (שהייתי חושב)
77. גזה"כ - גזירת הכתוב
78. אח"כ - אחר כך
79. וכיו"ב - וכיוצא בזה
80. בב"מ - בבבא מציעא
81. ר"ח - ראש חודש
82. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
83. אפי' - אפילו
84. בי"ד - בית דין
85. נלע"ד - נראה לעניות דעתי
86. וא"כ - ואם כן
87. רמ"ע - רבי מנחם עזריה (מפאנו)
88. דכ"מ - דכמה מקומות
89. השי"ת - השם יתברך
90. אה"ק - ארץ הקודש

91. הטו"א - הטורי אבן (שם ספר)
92. שעי"ז - שעל ידי זה
93. יהי' - יהיה
94. ביהכ"נ - בית הכנסת
95. ולמ"ד - ולמאן דאמר
96. דבב"מ - דבבבא מציעא
97. בחו"ל - בחוץ לארץ
98. ע"ז - על זה
99. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
100. ריב"ב - רבי יהודה בן בתירא
101. הראי' - הראיה
102. ולפ"ז - ולפי זה
103. לפ"ז - לפי זה
104. ס"ל - סבירא ליה
105. ר"מ - ראש מתיבתא
106. עכ"פ - על כל פנים
107. לממ"ס - למשה מסיני
108. דתוס' - דתוספות
109. ואע"ג - ואף על גב
110. הנ"ל - הנזכר לעיל
111. להרא"מ - להרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, מ (למשל: אברהם + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
112. ג"ע - גילוי עריות
113. מ"ע - מצות עשה
114. וילה"ע - ויש להעיר
115. דבה"ג - דבעל הלכות גדולות
116. וא"י - וארץ ישראל
117. דנ"נ - דורש פענוח
118. חמו"ע - חנניה מישאל ועזריה
119. שע"ז - שעל זה
120. דג"כ - דגם כן
121. אחמו"ע - אחנניה מישאל ועזריה
122. שה"ש - שיר השירים
123. אע"ג - אף על גב
124. יל"ה - יש להעיר
125. ולפ"ד - ולפי דעתי
126. דמ"ע - דמצות עשה
127. באו"ח - באורח חיים
128. סי' - סימן
129. דהמ"ע - דמראית העין
130. ח"מ - החתום מטה; בציון מקור (ח"מ וב"ש): חלקת מחוקק
131. וב"ש - וברוך שמו (אחרי "ב"ה"); בציון מקור: ובית שמואל
132. באה"ע - באבן העזר
133. מה"ע - מראית העין; "במה"ע": במכתב העתי (בעיתון)
134. ול"מ - ולא מבעיא (ומכל שכן)
135. תוה"ק - תורתנו הקדושה
136. ב"י - בני ישראל
137. הק' - הקטן

138. וע"פ - ועל פי
139. יתי - יתברך
140. בע"ה - בעזרת השם
141. באה"ק - בארץ הקודש
142. והדר"ג - והדרת גאונו
143. ע"ד - על דבר
144. שי' - שיחיה
145. בעיה"ק - בעיר הקודש
146. שע"י - שעל ידי
147. בעה"י - בעזרת השם יתברך
148. ז"ש - זה שלום
149. כנה"ר - כנפשו הרמה
150. ידי"ע - ידידו עוז
151. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט טבת תרס"ח - יפו **נמען:** הרב הראשי ד"ר נפתלי הכהן אדלר, אב בית דין לונדון

הרב קוק ממליץ לפני הרב אדלר על יין אגודת הכורמים במושבה רחובות, שנעשה בכשרות מלאה, כולל קיום המצוות התלויות בארץ וכשרות לפסח. האיכרים בונים את הארץ בכוחם ולא מתמיכות, ואחד מחבריהם פתח בית מסחר ליין בלונדון. הרב קוק מבקש מהרב אדלר לתמוך בהם תמיכה רוחנית.

עיקרי הדברים

- המלצה על יין רחובות הכשר.
- שבח העבודה העצמית בבניין הארץ.
- מצות ישוב ארץ ישראל.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ט טבת תרס"ח[4].

הררי קודש ישאו רב שלו'[5] וברכה לכבוד הרב הגאון הגדול בישראל ובאדם מו"ה[6] נפתלי הכהן ד"ר[7] אדלר שליט"א[8], הגאבד"ק[9] לונדון והמדינות הי"ו[10], שלמא רבא וכט"ס[11].

למען אהבת ארץ חמדה, ויקרת החזקת ידי בוניה, ועובדי אדמת קדשה בעמל ויגיע כפם, באתי בזה לבקש מהדר"ג[12] שי'[13]. כאשר במושבה רחבות, הסמוכה לפה עה"ק ת"ו, נועדו האכרים אחינו ויסדו להם אגודת כורמים, ויקב בנו להם לעשיית יינם, זה איזה שנים, והכל נעשה בתכלית הכשרות כדת של תורה, בקיום המצוות התלויות בארץ, ובכל עניני הכשרות לכל ימות השנה ולפסח. והנה האנשים הללו הגדילו לעשות, ופעלם ראוי להיות לשם ולתפארת, כי הוסיפו בנין ושכלול לאה"ק[14]. לא ע"י[15] נדבות ותמיכות כ"א[16] בכחם ואונם, בדרך הגון ומכובד. ע"כ[17] הנני רואה, שחבת הקודש של אה"ק[18] ת"ו ראויה היא שתהי'[19] מכשרת את לב גדולי האומה הע"י[20], לצאת לעזרתם בתמיכה רוחנית. וכאשר בעיר-התבל, מחנה-קודש דהדר"ג[21] שליט"א, יסד אחד מאגודתם מר משה ריינשרייבער בית מסחר למכירת יין האגודה הנ"ל[22], מצאתי חובה קדושה לעצמי להציע את בקשתי קדם הדר"ג[23], שיטה נא חסדו אליהם, ויאר להם את פניו, בעזרתו מקודש ככל אשר יראה בצדקתו וטהרת לבבו, ואהבתו הנאמנה לאה"ק ת"ו. וזכות מצות ישוב אה"ק יעמד להדר"ג[24] להאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים, ויזכה לראות בשוב ד' שבות עמו להר קדשו, בבא לציון גואל בעמוד הכהן לאורים ולתומים, כנה"ר[25] ונפש מתכבד לדרש"ת[26] ברב כבוד וברכה נאמנה,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)

5. שלו' - שלום
6. מו"ה - מורנו הרב
7. ד"ר - דוקטור
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
10. הי"ו - השם יברכהו ויחייהו
11. וכט"ס - וכל טוב סלה
12. מהדר"ג - מהדרת גאונו
13. שי' - שיחיה
14. לאה"ק - לארץ הקודש
15. ע"י - על ידי
16. כ"א - כי אם
17. ע"כ - על כן
18. אה"ק - ארץ הקודש
19. שתהי' - שתהיה
20. הע"י - העל ידי
21. דהדר"ג - דהדרת גאונו
22. הנ"ל - הנזכר לעיל
23. הדר"ג - הדרת גאונו
24. להדר"ג - להדרת גאונו
25. כנה"ר - כנפשו הרמה
26. לדרש"ת - לדורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' שבט תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' אליהו מאיר פייבלזון, אב בית דין קופישוק

הרב קוק מברך על מעבר הנמען לקהילה חדשה. הרב קוק תומך ברעיון ליישב מושבות של יראי שמים, אך מפקפק בביצועו בגלל רפיון הידיים שאצל היראים, כדברי הגר"א שהעוסקים שלא לשמה זריזים יותר. במקום לחכות למושבות חדשות יש לחזק את היהדות בישוב החדש הקיים, שבו יש תלמידי חכמים ויראים רבים, יותר ממה שמגזימים בחוץ לארץ. הרפואה היא ישיבה גדולה לישוב החדש, המשלבת דרך ארץ ויראת שמים, ובכך תיעקר טענת המתפרצים שבחינוך הישן אין דרך ארץ ורעיון לאומי.

עיקרי הדברים

- רעיון מושבות של יראים, ורפיון הידיים של היראים.
- חיזוק היהדות בישוב החדש הקיים.
- ישיבה המשלבת דרך ארץ ויראת שמים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ג' שבט תרס"ח[4]

שלו'[5] וברכה לכבוד הרב הגאון המפורסם, חכם וסופר, אוצר תו"י[6] טהורה. מו"ה[7] אלי. מאיר שליט"א[8] פייוועלזאהן, האבד"ק[9] קופישאק יצ"ו[10], וכל א"ל[11] שלו' וברכה מהררי קודש.

לשמחת לבבי הגיעני מכתב כ"ג[12] שי'[13] היקר, אשר דרך אגב נתבשרתי בו על חילוף המקום למעליותא לקי' החדשה יצ"ו. יה"ר[14] שיהי'[15] להצלחה רבה, ויאיר אור תורתו ויראתו הטהורה ברב כבוד ועז, ויחד עם צאן מרעיתו נזכה להתראות בחדות ד' בבא לציון גואל, וגאולי ד' ישובו ובאו ציון ברינה.

הרעיון ליסד ישוב ע"פ[16] שלומי אמוני ישראל, ברוח אמת של תוי"ר[17], הוא נעלה ונשגב. וזה מקרוב החל אחד מרבי החסידים להתעסק בזה והי'[18] פה, ובכל חפץ לבבי תמכתי את ידיו במכתב ערוך ביסוד הענין. אבל מסופקני על הוצאת הדבר לפועל, מפני רפיון הידים שאנו פוגשים בעוה"ר[19] דוקא אצל היראים. וידועים דברי הגר"א[20] ז"ל[21], שהעוסקים לשמה אינם זריזים כ"כ[22] כהעוסקים שלא לשמה, שהנטיה של הפניה החמרית מוסיפה זירוז. וכ"ה בנ"ד[23] שהאש מן ההדיוט, אע"פ[24] שהיא נמוכה, מ"מ[25] אותם שמציבים לפניהם רק תועלת קרובה חמרית, פרטית או כללית, הם זריזים בעבודתם, והיראים שמחשבתם משוטטת במרומים הם רפויי ידים בעוה"ר, יתן ד' וקויו יחליפו כח.

והנה מפני חפצנו לבקש גדולות, דהיינו מושבות חדשות שלמות, אין לנו להתיאש מן הקטנות שהן בידינו, דהיינו לחזק את יסוד היהדות בישוב החדש. כי ב"ה הרבה ת"ח[26] ויראים נמצאים בכל מושבה, ואין הענין כמו שמגזימים בחו"ל[27], אלא שמ"מ[28] צריך המצב הרמה. רפואה בדוקה לזה היא כשיעזרנו השי"ת[29] לקבע ישיבה גדולה מיוחדת לישוב החדש, כי בזה יתגדרו הרבה, וידעו שיש להם קנין של תורה. וכמובן שמוכרחת ישיבה זו להיות מסומכת ג"כ[30] בדרך ארץ מעבר מזה ובהשפעה רבה של יראת שמים מעבר מזה, ואז יהי'[31] זה הישוב עצמו ישוב שראוי יהי' באמת להתפאר בו על אדמת הקודש,

ותהי[32] מצות יא"י[33] מתקיימת כתקונה, ויתנהג הכל על טהרת הקודש ממילא. כי כל הפרצות מתחזקות רק מפני שהם צווחים שבבתי-החינוך הישנים אין בהם רוח דרך-ארץ ורעיון לאומי, אבל כשיתמלא זה החסרון, לא יהי' להם פ"פ[34], וממילא תהי'[35] יד יראי ד' מתרוממת, ויהי'[36] הישוב ראוי ביותר לעורר רחמי עליון לקירוב גאולה אמתית בע"ה[37].

כמובן יש בזה לדבר הרבה מאד, אבל אני מוכרח לקצר מפני הטרדא. ואקוה שימנה גם כ"ג וסיעת אוהביו ומוקיריו הרבים בין תומכי ידינו לכבוד עם ד' ונחלתו.

והי' ז"ש[38] וברכת ד' מקודש, כנה"ר[39] ונפש ידי"ע[40] דוש"ת[41] באה"ר[42],

אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. תו"י - תורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. האבד"ק - האב בית דין קהילת
10. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
11. א"ל - אמר ליה / אמר לו
12. כ"ג - כבוד גאונו
13. שי' - שיחיה
14. יה"ר - יהי רצון
15. שיהי' - שיהיה
16. ע"פ - על פי
17. תוי"ר - תורה ויראה
18. והי' - והיה
19. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
20. הגר"א - הגאון רבי אליהו מווילנה
21. ז"ל - זכרונו לברכה
22. כ"כ - כל כך
23. בנ"ד - בנדון דידן
24. אע"פ - אף על פי
25. מ"מ - מכל מקום
26. ת"ח - תלמידי חכמים
27. בחו"ל - בחוץ לארץ
28. שמ"מ - שמכל מקום
29. השי"ת - השם יתברך
30. ג"כ - גם כן
31. יהי' - יהיה
32. ותהי' - ותהיה
33. יא"י - ישוב ארץ ישראל
34. פ"פ - פתחון פה

35. תהי׳ – תהיה
36. ויהי׳ – ויהיה
37. בע״ה – בעזרת השם
38. ז״ש – זה שלום
39. כנה״ר – כנפשו הרמה
40. ידי״ע – ידידו עוז
41. דוש״ת – דורש שלומו ותורתו
42. באה״ר – באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט שבט תרס"ח - יפו **נמען:** הרב ר' אלתר נח הכהן

הרב קוק מודה על מכתב ועל מתנה ששלח לו הרב. הרב קוק מברך על פעולתו לקשר נפשות לחיבת ארץ ישראל, ומבקש פרטים על התיישבות יראי ה' בארץ. לדבריו זו 'עיקר עבודת הקודש בארץ ישראל בדורנו' והכנה לגאולה.

עיקרי הדברים

- תודה על מתנה.
- התיישבות יראי ה' כעיקר עבודת הקודש בדור.

נוסח האגרת

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ט שבט תרס"ח[4].

אוזר ישראל בגבורה ועוטרו בתפארה, יאזר ויעטר בגבורת תפארת ועטרת ישועה, את כבוד ידידי ורב רחימי, הרב הצדיק חכם חרשים, מעין חכמה ורזי תורה, עוטה אורה, כקש"ת[5] מו"ה[6] אלתר נח הכהן שליט"א[7], וכא"ל[8], שלו'[9] רב וברכת ד' מקודש.

אחדשה"ט[10] באה"ר[11].

יקרת ימין המכתב הנחמד, גם התשורה היקרה, אשר הואיל כבוד הדרת תפארת ידי"נ[12] שליט"א לכבדני, באו לנכון. והופיע בלבבי אור וגיל מחיבת ידידות נפשי, כמים הפנים לפנים. ולי מה נכבדו אותות אהבה הנאמנים, ומה יקרו לי דעת פליאות חסד עליון אשר הצליח עד כה דרכו בקודש. ואקוה כי יגדיל פעולת צדיק לחיים, לקשר נפשות רבות בקהל קדושים לחבת ארץ חמדת עולמים, מקום עיני ד' בה, להאירה מכבודו בהארה והטבה, ובזכותה יעלה ויראה אור ד' בלב כל בני עם קדוש באמונה גדולה וקדושה וטהרה, להאיר אור משיחו הולך תמים.

אקוה שבמכתבים הבעל"ט[13] יוסיף מר ידו להודיעני בפרוטרוט מכל אשר עלה בידו חפץ צורנו ב"ה, בדבר התישבות אחינו יראי ד', ושומרי אמונים באמת, על אדמת הקודש, שהוא עיקר עבודת הקודש באה"ק[14] בדורנו, להקים ניר לישראל, והכנה ברוכה לגאולת אמת, ע"י[15] כלים המוכשרים לקבל טהרה.

והי'[16] זה שלו' וברכה ממקור הברכות, כנה"י[17] ונפש ידי"ע[18] דבק באהנ"פ[19] הק'[20], כהנא מסייע כהנא,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

להודות על התשורה אין מן המדה, ואדון ההודאות יברכהו כגמול ידיו במלא חפנים ורב נחת. הנ"ל[21]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרס"ח – השנה תרס"ח (1907/1908)
5. כקש"ת – כבוד קדושת שם תפארתו
6. מו"ה – מורנו הרב
7. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. וכא"ל – וכל אשר לו
9. שלו' – שלום
10. אחדשה"ט – אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר – באהבה רבה
12. ידי"נ – ידיד נפשי
13. הבעל"ט – הבא עלינו לטובה
14. באה"ק – בארץ הקודש
15. ע"י – על ידי
16. והי' – והיה
17. כנה"י – כנפשו היקרה
18. ידי"ע – ידידו עוז
19. באהנ"פ – באהבת נפש
20. הק' – הקטן
21. הנ"ל – הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קי

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט שבט תרס"ח - יפו **נמען:** הרב ר' שמואל אלכסנדרוב

הרב קוק משיב לאלכסנדרוב על השגותיו. בעניין 'אחדות ההפכים': מצד המחשבה העליונה אין הפכים כלל, ושני משפטים הפוכים רואים את העניין משני צדדיו. על תפיסת ה'איך' אצל הבודהיסטים: זו מציאות של שאיפה להיעדר, שנובעת מראיית הרע בלי נועם ה'. לעומת זאת ההכרה הישראלית שואפת להוויה שלמה. התנועה הישראלית לא השתנתה מימי אברהם, אלא רק מאירה פעם בבהירות ופעם בכהות. בעניין ירושלים: החוגים שבה מבטאים את אבלות האומה, ולכן יש לייסד תחילה יסודות בריאים בישוב החדש, ולכן תוכנן הישיבה ביפו.

עיקרי הדברים

- אחדות ההפכים - אין ניגוד מוחלט במחשבה העליונה.
- השוואה לבודהיזם: ה'איך' לעומת השאיפה להוויה.
- רציפות 'התנועה הישראלית' מימי אברהם.
- ירושלים וצער האומה; תחילה לבנות בישוב החדש.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ט שבט תרס"ח[4].

לכבוד ידידי הרב הג'[5] החכם הנשגב מו"ה[6] שמואל אלכסנדרוב שליט"א[7]. שלו'[8] וברכה, מקודש.

זה לי איזה ימים שקבלתי את קבוצת מכתביו הנעלים, והי'[9] ראוי לי להשיב מיד מפני הכבוד, אך עכבוני מניעות רבות ומטרידות, כמו שבכלל נתעכבתי על ידן עדן ועדנים מלכתב לכתר"ה[10]. אמנם כאשר ראיתי, שהענין נדחה יותר מדאי, הנני חוטף כעת וכותב מעט. הנני נותן לו את תודתי על התשורה היקרה בכלל, אף שבפרט יש בה כמה דברים שראוי להעיר עליהם, בעיקר צורתם ובמובן מגמתם. ואולי ירחיב ד' לי ונדבר בכל פרט בפ"ע[11] בהרחבה.

כעת מונח לפני מכתבו האחרון. ואתפלא, שעל מה שכתבתי בענין אחדות ההפכים, משיב כבודו עלי מהדבר הידוע שאין אפשרות לשני הפכים שיהיו בנושא אחד. ותמיהני, וכי לזו אנו צריכים. הלא עיקר הצד של חידוש שבדברי הוא, מה שמצד המחשבה העליונה, הסוקרת את עמקם של דברים, אין במציאות כלל הפכים, וכ"מ[12] שיש הפכים יש שם בודאי איזה תנאי נעלם, שכשיתפרש נמצא ששני המשפטים, שנראו במבטא ובציור הפכים, שאחד מהם הוא בנוי על צד אחד מהמשפט והשני על צד אחר, ונמצא שע"י[13] שני ההפכים יחדיו אנו רואים את המשפט משני צדדיו, ונמצא שאין כאן הפכים בדרך החלט, ומצדם אין כאן נושא אחד, כיון שהיחושים של הנושא הם שונים. ובענין שאנו עסוקים, דהיינו מה שנוגע למצב הדעות, מתפשט זה המשפט על כל הרעיונות הרוחניים, וניגוד אמיתי לא נמצא כ"א[14] במה שנוגע להעובדות ההיסטוריות שהנן מבונות בידיעתנו ע"י[15] הקבלה והמסורת, שגם הן כל מה שהדעות הרוחניות מאירות יותר, נעשות הראשונות יותר מזוקקות ויותר קרובות אל הלב, עד

שמגיע האדם גם בהן למדת המדרגה העליונה שבתמימות, אחר ההרחבה היותר בלתי-מוגבלת של חופש המחשבה, ודוקא על ידה.

וע"ד[16] מציאות האין בדברי הנוטים לבודאיות, נראים הדברים שכונתם היא למציאות הכח השואף להעדיר ולאפס בערך מוחלט. ע"כ[17] הוא בעצמו בפנימיות ישותו הוא הויה ומציאות, אלא שישותו היא שאיפה להעדר, ואפילו להעדר של עצמו. כן אנחנו יכולים לצייר לנו את מציאות האפס שלהם, שעכ"ז[18] הוא אצלם מציאות. ובזה אין אנו נכנסים כלל למיסתיקה בלתי-מובנת. וההכרה הישראלית, בדעת ד' כי טוב, מביאה להכיר את המציאות המוחלטת בשאפה להויה גמורה ושלמה, והיא מתענגת על ד' ועל טובו, ובוטחת בו בכל לב, ההפך מטענות המתיאשים, שיסודם הוא חזיון הרע שבמציאות, שהוא נשאר אצלם במרירות טעמו,. כ"ז[19] שאינם מתרוממים לנעם ד', שעל ידו מתהפך כל מר למתוק. ונמצא שגם הניגוד הזה, שבין הבודאיות והיהדות, איננו ג"כ[20] הפך מוחלט, כי המציאות הנסקרת בשכחת ד' היא כולה רעה ומרה, ובקרבה מונחת שאיפה של העדר מוחלט, שסופה להתמלא. "וחפרה הלבנה ובושה החמה" דא חמה ולבנה דקליפה, "והיה אור הלבנה כאור החמה" וגו'[21] דא הוא חו"ל[22] דקדושה, כד' הזוהר בתיקונים.

ומה שכתב כבוד ידידי, על דברי שכתבתי שהתנועה הישראלית כמעט שלא נשתנתה מימי אברהם וכו'[23], ממקרא מפורש של "ושמי ד' לא נודעתי להם", תמיהני, והרי כתבתי שלפעמים היא מתעלמת, א"כ[24] משמע שלפעמים מאירה באור יותר בהיר ולפעמים באור כהה, ומה יש להעיר מעתה, וכי אין ההבדל בין שמות שונים על מושג נשגב ענין אחר כ"א הגדרות על הארתו, בין מדרגה של אור מזהיר ובין מדרגה של אור כהה, או לפי שינויי המדרגות של פרטי ההארות, אבל התנועה היסודית, שהיא הגרעין האלקי, שלא גרעין הוא, כ"א יסוד הכל, הכולל את כל המגמות מראש ועד אחרית במצב לחוץ מאד בתכונת ז"א[25], זאת לא תשתנה, כ"א תתרחב ותתעלה, עד שתמלא כבודה את כל הארץ.

ומה שהעיר כבודו על ההבדל שבין הכלל להפרט, שאמנם הורגלו הלאומיים שלנו לדון, שע"י שנחלש הרוח הלאומי בתקופות האחרונות הוחל הלימוד של הפרטיות להתחדש מקצת, אמת יש בדבר, אבל לא כדבריהם. הם סוברים, שהנצחיות הפרטיית היא תורה מחודשת, שנולדה מסבת החלישות הלאומית, אבל באמת כבר בימים היותר עתיקים, שהרוח הלאומי היה בפריחתו, כבר נאמר "והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים", ובדברי התקועית "ולא ישא אלקים נפש וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח", והלשון "אסיפה אל האבות", שכבר העירו עכ"ז[26] הראשונים שעסקו באלו הענינים. והם דברים חיים וקיימים לעד, שהיסוד האינדיבידואלי לא יוכל לעולם להיות נשמט לגמרי מכל רוח כביר וכללי, אלא שכשהכלליות מתגברת הוא איננו ניכר כ"כ[27] ואינו בולט, מפני שאיננו משמש כ"א בתור מרכז להעגולה הכללית הגדולה והרחבה, וכיון שהכלליות מתחלשת אז העגולה נעשית יותר ניכרת, והיא מתמלאת בפתגמים ובדרושים רבים, ומחזקת מקום יותר רחב בציור הפרטים הרבים שנתעלמו מהם חיי כלליותם. ע"כ בשקיעת שמש האומה ברוח גאונה נקבעו הלימודים של חטיבת הפרט, של כל אישיות פרטית, ביותר הרחבה ויותר פרסום, וזה הכריח ממילא להתאמץ לגלות כמה סודות פנימיים

מהעבר הרוחני של המציאות המוחלטת הרחבה מאד. מתוך החושך של הירידה הזאת יצא אור גדול של התפשטות הידיעות הרוחניות בעולם, שזקקו הרבה את התכונה האישית.

ומה שהעיר כתר"ה[28] על מה שכתבתי, כי "התכונה הפנימית הזאת אינה נשמרת כ"א ע"י אותה ההדרכה ההיגינית, הצריכה לשמירתה כו'[29] לכל המצות המעשיות --שבתורה שבכתב ושבע"פ", שהלא מסתמא יש מושג רוחני לענין קיום כל התו"כ[30] של אברהם אבינו, ולא כפשוטו. ונראה שכבודו רוצה להוליד מזה, שא"כ[31] גם ענין התכונה הזאת הפנימית, שהוא הגרעין האלקי, ג"כ אין לו יחש כ"א למושג הרוחני של המצות. אני תמה, הלא על אבן מעמסה זו אנו מצטערים מימי האלכסנדרונים, שע"י הנצרות אתגלי בהתתייהו ביחש לקיום האומה וקישורה. ואיך לא יספיק כ"ז ללמדנו, שעכ"פ[32] איך שהיתה צורת החיים של האבות בכללם, הנה הם מתוארים בדרך יחושי של דימוי מצבם למצבנו, שאז היו מצד אותו הרעיון האלקי שלהם מקיימים את הכל כפשוטו, אפילו עירוב תבשילין, דהיינו אפילו אותם הקוים הדקים שמבדילים בין קודש חמור לקודש קל, שהם יותר נעלמים מאותם שמבדילים בין קודש לחול, ובין טמא לטהור וכו'. א"כ המוסר היוצא מזה לנו הוא, שיש כח בידינו לפחת ג"כ את הזיק הפנימי, עד שיתרחב ע"פ[33] תכונתו, וישיב את כל החיים ברוחו לכל התכונה השלמה, של המצות המעשיות כולן, שהן תולדה נאמנה ע"פ שינויי המצבים מרוח ד' שעל אבות העולם לפי מעמדם הם, לא רק במושגים רוחניים אוריים, כ"א בדרכי חיים מלאים ושלמים.

כן מה שמזכיר כתר"ה אותי, שהציורים של אהבה העליונה אינם מיוחדים דוקא לישראל, כי טובי חושבי אוה"ע[34] גם הם מדברים בזה. לא אמרתי מעולם, שהידיעות העליונות חסרות הן למין האנושי. אם היו חסרות בטבע, לא היתה שום תקוה להעלותם למרומי האושר שאנו מקוים לו, אלא שהן עלומות הרבה, ואינן חיות בלב האומות במהותן הלאומית, ובנחלת ד' האהבה האלקית היא צביונה הפנימי, שחייה הלאומיים נובעים ממנה. וממילא מוכרח הדבר, שיהיה ג"כ הפרש, בין האישים הפרטיים, אע"פ[35] שההבדל הוא לפעמים מתעלם מאד, שמ"מ[36] רוח הכלל חלק ממנו שורה הוא על כל יחיד, ע"כ אומר גם היחיד בשמחה "שלא עשני גוי".

ואל יחשדני כבודו, שהנני הולך אחר הרגש בלא הארת השכל. רק שהנני משנן תמיד, שהרגש הוא יותר שכלי כשהוא עומד במעלתו התמימה, מאותו החזיון הפסיכי שאנו קוראים לו שכל, שאפילו מה שאנו נוטים לאהבת השכל הוא מיוסד ברגש, ואלמלא הרגש הזה לא היו בעלי שכל מתגברים במושכלותיהם, וק"ו[37] שלא היו בעלי מוסר מתגברים במעשיהם הטובים, מפני שהשכל מביא לו את סמוכותיו מעולם אחר, והרגש טובי' גניז בגויה, ואינו צריך להביא ממרחק לחמו; - אבל לעולם לא יבא לתעודתו כ"א לפי רוב הארת השכל עליו.

מפני הטרדות הנני מקצר הרבה מאד. אחתום בברכה וכ"ט[38] לכתר"ה וכא"ל[39], כנה"י[40] ונפש דוש"ת[41], מכבדו ומוקירו,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

מצאתי לנכון להעיר ע"ד[42] הישיבה, שזכר כתר"ה. לפי התכונה, שהנני מצייר לי את ההכרח ואת האידיאל הגדול במציאותה, הוא דוקא כשתתכונן כעת לא בירושלים, כ"א במרכז הישוב החדש. עלינו להכין סביבה טובה, קדושה וחכמה, כדי שתוכל ירושלים עיה"ק[43] ת"ו להיות מטרופולין עליה. הרעיון של תחיית האומה, במובנו המעשי, חי הוא בפועל דוקא בישוב החדש, ובירושלים היא עומדת לגדולות, לעת יפוח היום, לכשיתרומם רוח האומה בגבורתו ובטהרתו בא"י[44] בכלל, ורוח חיים הנושב מצפונותיה של תורה, בהתאמה אל החיים והמציאות, ימלא כל לב הבאים מארצות נכר להתישב על אדמת הקודש. אז יגיע זמן, שנוכל לדבר ע"ד החזיון המרומם, להראות את מקור החיים לעמנו בהר הקודש בירושלים. לעת עתה משמשת היא עדיין ירושלים בתור מקום ומכון לאבלי ציון המזכירים את ד', בתור אות מוחשי על חרבננו, ועל עומק הכאב המוחש והדוקר בקרב נשמתה של האומה, ממכאובה ויריד‌תה הנוראה. זעקה זו צריכה היא להתלבש בבגדי אבל, שהשממון נוטל בהם חלק גדול, אע"פ שהוא מעוטר בהרבה רגשי קודש ומדות טהורות, נשגבות ונעלות, אבל כל המקודש מחבירו חרב מחבירו. ע"כ אותם שמיסדים יסודות מתאימים לרוח התחיה בירושלים עיה"ק כעת, מוכרחים הם לשכח את צער האומה, את גלות השכינה ועומק צרת הנשמה הישראלית, השרויה שמה גם בחורבנה ושוממותה. ירושלים בתור כלילת יופי ומרכז מקדש מלך לא התחילה עדין כלל להתנחם. היא תנחם רק כאשר תוכל לשמח בבניה. ע"כ תחילה אנו צריכים להכין יסודות טובים ובריאים, מלאים רוח חיים ורוח קדושה, בישוב החדש, שבתור ישוב הארץ יש בו קצת סימני נחמה, כדי שתהיה הנחמה הולכת ומתבססת. ובזה הננו מכינים עז לירושלים לימים הבאים.

ע"כ מגמתי היא לקבע ישיבה ממולאה בתורה ודעה, ברגש ותחיית האומה, ברוח ד' מלא, שיקיף אותה וישכללנה, לעת עתה פה, בעיה"ק[45], שהיא עיר החוף לאה"ק[46], ומרכז הישוב המתחדש ברוח התחיה הישראלית, בהתחלת הניצנים אשר נראו בארץ. והשי"ת[47] יעזרנו ע"ד כבוד שמו. הנ"ל[48]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. הג' - הגאון
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' - שלום
9. והי' - והיה
10. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
11. בפ"ע - בפני עצמו
12. וכ"מ - וכן משמע; לפני "ש...": וכל מקום / וכל מה
13. שע"י - שעל ידי
14. כ"א - כי אם
15. ע"י - על ידי
16. וע"ד - ועל דבר
17. ע"כ - על כן
18. שעכ"ז - שעם כל זה

19. כ"ז - כל זה
20. ג"כ - גם כן
21. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)
22. חו"ל - חוץ לארץ
23. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
24. א"כ - אם כן
25. ז"א - זעיר אנפין
26. עכ"ז - עם כל זה
27. כ"כ - כל כך
28. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
29. כו' - וכולי (וכן הלאה)
30. התו"כ - התורת כהנים
31. שא"כ - שאם כן
32. שעכ"פ - שעל כל פנים
33. ע"פ - על פי
34. אוה"ע - אומות העולם
35. אע"פ - אף על פי
36. שמ"מ - שמכל מקום
37. וק"ו - וקל וחומר
38. וכ"ט - וכל טוב
39. וכא"ל - וכל אשר לו
40. כנה"י - כנפשו היקרה
41. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
42. ע"ד - על דבר
43. עיה"ק - עיר הקודש
44. באי"י - בארץ ישראל
45. בעיה"ק - בעיר הקודש
46. לאה"ק - לארץ הקודש
47. והשי"ת - והשם יתברך
48. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קיא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' אדר ראשון תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי

תשובה לשאלותיו של ר' יצחק אייזיק הלוי על רבנים במושבות. בהוראת איסור והיתר רב במקום יועיל מאוד. בדיני ממונות עדיף בית דין מרכזי של הרבנות הכללית ביפו, וראוי לחבר אליה גם את מושבות הגליל. צורכי הציבור מנוהלים בידי ועדים. רבנים שהם דרשנים טובים ויראי שמים יפעלו הרבה. אברכי ירושלים אינם בטלנים אלא בחיצוניותם: יש בהם כשרונות גדולים, ואם יינתן שכר הגון ולבוש מותאם לבני אירופה יוכלו לשמש רבנים במושבות. הרב קוק גם כותב על דרכי הלימוד בירושלים, ועל הצורך במרכבה ובקופה כדי לסבב בשלושים המושבות.

עיקרי הדברים

- רבני המושבות: הוראה, דיני ממונות, צורכי ציבור, דרשות.
- בית דין מרכזי לכל המושבות ביהודה ובגליל.
- אברכי ירושלים - כישרונות שנחשבים בטעות לבטלנים.
- צורך באמצעים לסיבוב קבוע במושבות.
- הישיבה כפתח תקווה לישוב.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' אד"ר[4] תרס"ח[5].

לכבוד הדרת הרב הגאון הגדול, אוצר חמדת ישראל, מו"ה[6] יצחק אייזיק הלוי שליט"א[7], מח"ס[8] היקר דורות-הראשונים, שלו'[9] וברכה מקודש.

כפי יכלתי אשיב בזה על שאלותיו של כ"ג[10]. ואכתב בתחילה את לשונו במכתבו הנכבד, כחפצו הטהור. .

"אם טוב הדבר ונחוץ להשתדל כי יהיו רבנים בכל קאלאניי', ככל אשר הוא בכל ערי ישראל ברוסיא, גם בעיר היותר קטנה, וזה יתן עז לתורה ולכל דרכי היהדות לכל פרטיהם".

ע"ז[11] אשיב, שברוסיא מחולקת היא עבודת הרבנות לשלשה חלקים ראשיים. האי' הוראת או"ה[12], הבי' דיני ממונות, הגי'[13] עסקי צרכי ציבור, לבד החלק הרביעי, שאיננו כולל את כל הרבנים, הוא חלק הדרשות. והנה מצד הוראות או"ה בודאי תסובב טובה גדולה, במצב היהדות של המושבות, במה שיהיי[14] להם במקומם רב מורה הוראה. אמנם מצד החלק השני, של ד"מ[15], הנה באה"ק[16] כל העניינים מסורים בזה לב"ד[17], והרבה פעמים צריכים לדון בכפיה בכח מסודר, מפני שכל סדר ההנהגה של הישוב תלוי בכח המשפט, ע"כ[18] הכרח הוא שיהיי כח המשפט כח היותר חשוב שאפשר. וכאשר הרבנות הכללית פה עה"ק נתחזקה בכח משטרה, והמושבות שביהודה הנן נשמעות אליי ב"ה, ע"כ אין כדאי הדבר להקטין את זה היסוד, גם יהיי[19] קשה מאד לחדש כח מוכרע בכל מושבה באופן שלא יזיק למנוחתה ולשלומה. ע"כ בזה החלק יותר טוב הוא להניח לע"ע[20] על המצב הראשון, וראוי עוד לעבוד בזה, ולקשר ג"כ[21] את יתר המושבות, שבגליל, שיהיו ג"כ זקוקים להנהגת הרבנות הראשית, כדי שיהיי

תוקף דיני תוה"ק[22] מתנהג על אדמת הקודש באופן מסודר וכללי. החלק הג', העוסק בצרכי ציבור. במושבות מעת הוסדן, הונהגו אצלן ועדים, שהם עסוקים בכל העניינים הציבוריים, ומנהיגים באמת את משטר העדה באופן הגון מאד ביחש להמצב החמרי, ממש כמשטר הפאליציי באירופא, ע"כ אין בזה מקום לעבודת הרבנות. אמנם אם יצליח ד' בידינו להשיג רבנים, שיהיו ג"כ דרשנים טובים באמת, ויהיו באמת יראי ד' וחושבי שמו, החפצים לרומם את קרן היהדות באה"ק, אשער שתהי'[23] פעולתם גדולה במושבות בע"ה[24]. ,

"אברכי ירושלים מוחזקים לבטלנים, כי מעולם לא ראו כי אם את ירושלים. לבדה, ועל כן עלינו לדעת אם ההכרח להביא לזה אברכים מופלגי תורה ויראי ד' באמת מארץ רוסיא, מאלה היודעים להלוך גם נגד החיים, ואשר יהי' בכחם למשך אחריהם את לבב הקאלאניסטים, או שאפשר הדבר למצא זה גם בירושלים, כי טובת תלמוד תורה דרבים בירושלים דורשת לקחת אברכים משם".

ע"ז אשיב, שהבטלנות של אברכי ירושלים אינה כ"א[25] בטלנות חיצונית. באמת נמצאים ביניהם בעלי כשרון נעלים, ופקחים מאד בהויות עולם, נוסף על חשיבותם בתורה וביראת שמים, אלא שההלבשה המזרחית המוזרה לבני אירופא, שבני הישוב החדש הנם מהם, היא עושה אותם מוחזקים לבטלנים. אבל מובטחני, שאם רק ימצא אוצר של כספים בידי אחינו היראים באשכנז, ויוכלו לקבע פרס הגון וחשוב, באופן המספיק לפרנסה בכבוד, לרבני המושבות בעתיד אי"ה[26], אלא שעם זה יגלו דעתם שהם חפצים שתהי' התלבשת של הרב במדה של מיזוג, באופן שיהי' מקובל ג"כ על הבריות בעלי נימוס אירופי, שאז לא תהי'[27] מזה מניעה, וממילא תוסר חזקת הבטלנות מאברכי ירושלים, ונוכל למצא מהם רבנים כאלה, שיוכלו לפעול לטובה על מצב היהדות שבמושבות.

בהערה כותב כי[28]: "יחד עם זה נרצה לדעת באיזה אופן אפשר לתקן דרכי הלימוד בירושלים, אשר נשתומם לראות כי עד היום לא יצא מירושלים עצמה לא לבד גדול הדור, כ"א גם לא תלמיד חכם גדול ומצויין, ואין ספק שזה הוא מפני שהאברכים שם, גם היושבים באהלי התורה, יעסקו בדקדוקי עניות, ואינם יודעים דרכי הלימוד אשר הורו לנו רבותינו הגאונים, כהש"ך[29] בחו"מ[30], המשנה למלך והפרי חדש, המחנה אפרים והקצות החשן, הנודע ביהודה ורבינו עקיבא איגר זצ"ל[31] ודומיהם".

האמת אגיד לכבודו, שאין דרכי הלימוד בירושלים צריכים תיקון בנוגע לידיעת סדר הלימוד. יש להם להלומדים כל סגולות הלמדנות לא פחות מהמצויינים שבחו"ל[32]. יודעים הם היטב את דרכי גדולי האחרונים, ועסוקים הם ג"כ בחידושים ופלפולים, ע"פ[33] אותה הדרך הכבושה ללומדים, מאז הופיעו ספרי גדולי האחרונים בעולם. והסיבה שלא יצא מירושלים עצמה גדול הדור, במובן של הפרסום, הוא באשמת המצב. כי גדול הדור אפשר שיתפרסם או ע"י[34] רבנות חשובה, או ע"י ספרים שידפיס. ושתי אלה יחד לא היו באפשר בארץ ישראל בכלל, וק"ו[35] בירושת"ו[36] בפרט. לרבנות, ודאי שאין מקום לכתרים הרבה בעיר אחת, ובכללות אה"ק[37] הלא היו רק ארבע הערים הידועות. ולספרים, העניות הלא היא גדולה עד שאין לחשוב כלל ע"ד[38] הדפסת ספרים, כי איפו יוקח הכסף להדפסה, ומי יקנה אח"כ[39] את הספרים הנדפסים, וכמה גדולי עולם נמצא בירושלים, שאינם כותבים כלל את חידושיהם, וכן הי'[40] תמיד. ובאמת אגיד לכבודו, שאנשים שהם גדולים בתורה, ממש ככל גאוני הדור המפורסמים,

נמצאים בירושלים גם עכשו, ואין אדם סופרם, ובעצמם הנם ג"כ שפלים בעיניהם, ואינם יודעים כלל את ערכם. מובן שכאלה הנם מעטים במציאות, אבל ישנם. והלא מספר גדולי הדור באמת הוא מועט מאד גם בחו"ל[41], המרובה באוכלסין כ"י. וע"ד[42] ת"ח[43] גדולים ומצויינים, נמצאים ב"ה לעשרות ת"ח, הראויים לעמוד בשורה הראשונה עם כל המצוינים שבחו"ל, אלא שהעניות מדכאת את רוחם, וצריכים אוהבי תורה שבחו"ל להשתדל ביחוד בתקנת מצבם. ולא היתה ירושלים בפרט, ולא א"י[44] בכלל, צריכה לבקש רבנים מן החוץ מצד חסרון גדולת התורה שבת"ח[45] שבא"י[46], כ"א מצד חסרון הפרסום שלהם, ומצד מניעת השמוש הנסיוני, בהנהגת רבנות, שהי'[47] מוכרח להיות לרגלי החרבן הנורא, בעוה"ר[48], השורר בא"י[49].

אמנם יותר ויותר עלולה היא א"י בכלל וירושלים בפרט לתן, כאשר יתוקנו החסרונות, שבאו לרגלי העניות הנוראה. שאוירא דא"י[50] מחכים הננו רואים בחוש. לא מצאתי כמעט ילד הדיוט (אידיאט) אחד מכל ילדי אה"ק, וכל הנולדים באה"ק כולם הם בטבעם חדי השכל ופקחים מאד, שלמרות כל עניותם הנוראה, וכל מה שסבלו מצרות המצב, ודכאות הרוח של החרבן, המדכא את הנפש, לא הספיק לטמטם את אור שכלם, והנם מלאים דעה ושכל טוב.

אמנם לא לבד להיות גדולים בסברא ופלפול סוגיות מוכשרים הנם בני אה"ק. להם יש חוש עליון, ועריגה פנימית לדברים עליונים ודעות נשגבות, שאם תנתן להם הרוחה הגונה עלול הדבר שיעמדו מקרבם גדולי עולם, שיושיעו את ישראל ישועה רוחנית, בהארת אור חכמה עליונה והתנוצצות רוח הקדש כימי עולם. .

"לדעת הדרך הטובה והישרה איך לחנך את נערי הקאלאניסתים, שיהיו שומרי תורה ומצוה, ורוח מלא יראת ד', וכי גם אלה אשר ישארו אכרים פשוטים, תהי' גם להם ידיעת בית רב בתורה, ובעלי הכשרונות יהיו מוכנים עד כי יוכלו גם להשתלם בתורה ולצאת לפעלה".

זאת השאלה היא מחוברת עם השאלה שלאחריה. .

"אם נוכל להיות בטוחים, כי בהוסד שמה בתי תלמוד תורה ישלחו רוב הקאלאניסתים את ילדיהם".

זה תלוי רק אם יהי' בידינו יכולת ורצון, ליסד בתי תלמוד תורה כאלה, שימצאו בהם כל אותם הדברים הטובים הנמצאים עכשיו בבתי הספר, וההפרש יהי' רק מה ששם משפיעים בכונה מיוחדת, ע"פ חפץ המיסדים והמורים, רוח בער והרס, ובבתי הת"ת[51] תהי' ההשפעה מלאה רוח תורה ואמונת ד' ותורתו באמת. אבל מה שנוגע למשטר ולסדרים, לנקיון ולהנהגת הבריאות, למדעים ולכל הרגשות הבריאים הנהוגים אצל המתקדמים המהרסים, הכל צריך שימצא בבתי הת"ת. אז אין ספק שרוב הקולוניסטים, וכולם כמעט, ישלחו את ילדיהם דוקא לבתי ת"ת[52] כאלה, ובזה ננצח את בה"ס[53] הכפרניים כולם, בעה"י[54]. .

"אם ילמדו בת"ת[55] גם שפת המדינה, אם אפשר להשיג שם מורים יהודים כשרים אשר תחלתם וסופם יראת שמים".

אני מסופק בפירוש התחלת הסעיף, אם כונת כתר"ה[56] היא אם בהת"ת[57] שכבר נוסדו באיזה מושבות ילמדו גם שפת המדינה, או אם כונתו אם להבא, כשיוסד בית לת"ת[58], ילמדו שם שפת המדינה. איך שיהי' כאן אנו נוגעים במקום הכאב. ואפרש מעט את הדברים.

זה כחמישים שנה ויותר, אשר התחילו אוהבי השכלה, מצדדים שונים, להשפיע על ירושלים בפרט, ועל א"י בכלל, רוח של השכלה. והנה כפי אשר ידענו את הפחד הנפרז מההשכלה, שהי' שורר בכל גבול ישראל, שבקרבו הי' מונח ג"כ יסוד של אמת, כמובן עלה בירושלים ובא"י[59], מצד ריבוי החסידות והיראה הנמצא בם, ומצד מצב העניות וההפרדה מכל העולם החי המעשי וכל תהפוכותיו, במדה יותר גדולה, עד אשר הביא לגדישת הסאה. וחכמי אה"ק, שהיו בהם כמה גאונים וצדיקים באמת, גזרו בח"ח[60] איסור על כל חכמה של חול ועל כל שפה זרה, ולא השאירו היתר גם לשפת המדינה, והחזיקו את הדבר בחומרות רבות, ביחוד השתמשו בזה באישיותו הגדולה של הגאון המפליא ריי"ל[61] זצ"ל. עכשו לפי מצב הזמן מוטל איסור זה כעול-ברזל על צוארי האנשים יראי-ד' ותמימי-דרך, כי אין להם שום עצה בחינוך בניהם. הם רואים עין בעין, כי א"א[62] להתקיים ולהחזיק מעמד, לפי תנאי החיים החדשים, בלא שפה ומדע. וכל פורקי עול תומ"צ[63] מחנכים את ילדיהם בבה"ס[64], ומכשירים אותם למלחמת החיים בתכלית השלמות, ורק הילדים של ההורים שהם קשורים בקדושת תורה ואמונה נשארים נחשלים בארחות החיים. אנכי העני מאז באתי פה גליתי את דעתי ליחידי-סגולה, שלא טוב הוא הדבר להחזיק במעמד כזה. עלינו להיות רואים את הנולד, ולהקדים רפואה למכה. הודעתי את דעתי, שאנו מחוייבים, משום "עת לעשות לד'", להכנס בפרצה היותר דחוקה רק להכשיר את הבנים, המתחנכים ע"י הוריהם ומוריהם בדרך התורה והמצוה, למלחמת החיים בשפות ומדעים היותר נחוצים. והנני מעלים עין מאותם שיסדו חדר מיוחד ולקחו מורים ללמוד לשון ומדע הנחוצים, והם מתנהגים בדרך התורה והיראה, אע"פ[65] שהוא הרבה נגד השיטה הקבועה לחוש לאיסור של חכמים הראשונים ז"ל[66]. ומ"מ[67] כשיבא הדבר לידי מעשה, שנהי'[68] אנחנו בעצמנו המיסדים והעושים, נהי'[69] צריכים להצעת דברים, בדרך משא ומתן של הלכה, בערך האיסור, והטעמים המספיקים להתירו ע"פ התנאים הראויים.

מובן של "שפת המדינה" פה איננו מדויק. כי שפת הממשלה, היא השפה התורכית, אין בה שום צורך בסדרי החיים הקבועים, ומעטים הם מאד המשתמשים בה. אמנם ראוי מאד שיהיו לנו לכה"פ[70] מצויינים יחידים בין ת"ח היודעים אותה, כדי שיוכלו להתקבל אצל פקידי הממשלה הגבוהים באורח כבוד. אמנם השימוש המעשי הוא בשפה הערבית, ודיבורה מסגלים להם רוב ילידי הארץ, גם בלא לימוד, ולכתיבתה ודקדוקה לא נמצא כ"כ[71] ערך חשוב, ועכ"פ[72] לא תספיק לצרכי החיים והמסחר כ"א אם תהי' מצורפת לידיעה של שפה אירופאית, כאנגלית וצרפתית, ולזה ראוי להגיע.

ממוצא דברינו ידע כ"ג, שבהת"ת[73] שכבר נוסדו עוד לא ילמדו שום שפה, ובאותם שנקוה שיוסדו בעה"י צריכים אנו לתקן את הדרך לזה באורח שלו' וקדושה, שיהי' רוח חכמים נוחה הימנו. ומזה באה ג"כ תולדה, שקשה הדבר פה מאד למצא מורים לשפות, שיהיו בדוקים ביראת שמים. כי ע"פ רוב אותם שלמדו שפות למדום באיסור, ונטו כבר אחרי החיצונים, מחבלי הכרם. ואם ימצאו יחידי סגולה, לא

יספיקו לכל בתי התי"ת. ע"כ ראוי ונכון יהי' לשלח כאלה מחניכי היראים שבגרמני', עד אשר תסולל לנו בהיתר דרך כבושה לזה, כהא דשמואל "והכל לשם שמים". .

איזה קאלאני' מוכשרת יותר להתחיל ממנה".

בזה אין להכריע דבר, כי כולן הנן נצרכות לזה מאד. השפעת בתי הספר היא מזקת ומחרבת את א"י, ובתי התי"ת עוד לא באו למטרתם מפני חסרון ההשלמה העולמית המוכרחת, החסרה עדיין מהם, שהסיבה הראשית לזה היא מיעוט היכולת של העסקנים, ומצטרף ג"כ הרגל הדעת לשנאת כל חדש. אבל אם נתאגד יחד, חכמי לב מוחזקים בתורה ויראת שמים, נוכל לתקן הרבה בע"ה. מ"מ[74] ראוי להקדים את הקולוניות העזובות, שאין בהן ת"ת כל עיקר, ואח"כ[75] לפנות לתקן את אותן המושבות שיש בהן בתי ת"ת, אלא שאינם מסודרים כראוי. את המצב, של מושבות הגליל לא אדע. אמנם היותר קרובה ליהודה היא המושבה סאמארין (שומרון), שלה ראוי להקדים הצלה. כי שם נעצה השיטה הצרפתית את יתדה, וחרשי-משחית נלוו עמה, ורחוקה היא מכל עיר מערי-הקודש, ומ"מ נמצאים בקרבה אנשים רבים, הנוהים בכללם אחרי חינוך ישר ומקובל ביראת ד' באמת, מתוקן יפה עם דרכי החיים.

והנה אחד מהתיקונים היותר גדולים, שבהחזקת היהדות במושבות, הוא שאהי'[76] אנכי בעניי מסבב מפרק לפרק במושבות, להשגיח על דרכי היהדות הכוללים, ולדרש דברי תוכחה ומוסר השכל. אבל צריך לזה הוצאה חשובה, כי אנו מוכרחים להנהיג את הרבנות, הכללית בדרך כבוד, וק"ו שלא להשפילה ע"י קבלת שום טובת הנאה מאותם שאנו חפצים להאיר את דרכם בקודש. וע"כ[77] ראוי שתהי' אצלי מוכנה תמיד מרכבה, כדי לסבב על כל המושבות הנפוצות ביהודה ובגליל, העולות למעלה משלשים במספר, והנן עזובות באין דורש ומבקש. ואנכי יודע ועד כמה גדולה היא השפעת הסיבוב המכובד והשיחה והדרשה וכל ארחות הקירוב, אבל צריך ע"ז קופה הגונה. אולי מאת ד' תהי' זאת, שיוחל אור חדש להאיר על אדמת הקודש בישוב החדש, לקשרם בעבותות אהבה לתורה ויראת ד', ותהי'[78] צדקת המעשים לזה שלמה ותקותם לדור דורים.

והישיבה, כשיזכנו השי"ת[79] להוציאה אל הפועל, בה יהי' פתח תקוה לכל, לשאלת הרבנים, לשאלת המורים, ולכלל כבוד התורה והיהדות בישוב החדש, ולקשר קבוע ופנימי לישוב החדש עם הישן, ולשניהם יחד עם כללות תפוצות ישראל בגולה.

וצור ישראל יופיע על עצתינו, ויהי'[80] עמנו בכל פעלנו. והי'[81] זה שלו' וברכת ד' וטובו, כנפשו הרוממה ונפש דורש"ת[82] הק'[83] באה"ר[84] ורגשי כבוד והדר,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

דברים רבים מאד יש לדבר ע"ד תקון המצב של ת"ח הצעירים, ביחוד של א"י בכלל ושל ירושלים בפרט, וע"ד עניני הרבנות של הישוב החדש, וע"ד הצורך של התקשרותם עם גדולי עמנו בכל הגולה, ונחשך למכתבים הבאים בעה"י. הנ"ל[85]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. מח"ס - מחבר ספר
9. שלו' - שלום
10. כ"ג - כבוד גאונו
11. ע"ז - על זה
12. או"ה - אומות העולם
13. הג' - הגאון
14. שיהי' - שיהיה
15. ד"מ - דיני ממונות; "תנא ד"מ": תנא דבי מנשה
16. באה"ק - בארץ הקודש
17. לב"ד - לבית דין
18. ע"כ - על כן
19. יהי' - יהיה
20. לע"ע - לעת עתה
21. ג"כ - גם כן
22. תוה"ק - תורתנו הקדושה
23. שתהי' - שתהיה
24. בע"ה - בעזרת השם
25. כ"א - כי אם
26. אי"ה - אם ירצה השם
27. תהי' - תהיה
28. כ' - כבוד
29. כהש"ך - כ + הש"ך: הש"ך - שפתי כהן
30. בחו"מ - בחושן משפט
31. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
32. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
33. ע"פ - על פי
34. ע"י - על ידי
35. וק"ו - וקל וחומר
36. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
37. אה"ק - ארץ הקודש
38. ע"ד - על דבר
39. אח"כ - אחר כך
40. הי' - היה
41. בחו"ל - בחוץ לארץ
42. וע"ד - ועל דבר
43. ת"ח - תלמידי חכמים
44. א"י - ארץ ישראל
45. שבת"ח - שבתלמידי חכמים
46. שבא"י - שבארץ ישראל
47. שהי' - שהיה

48. בעוה"ר – בעוונותינו הרבים
49. באי"י – בארץ ישראל
50. דאי"י – דארץ ישראל
51. התי"ת – התלמוד תורה
52. תי"ת – תלמוד תורה
53. בהי"ס – בית הספר
54. בעהי"י – בעזרת השם יתברך
55. בתי"ת – בתלמוד תורה
56. כתר"ה – כבוד תורתו רום הדרתו
57. בהתי"ת – בהתלמוד תורה
58. לתי"ת – לתלמוד תורה
59. ובאי"י – ובארץ ישראל
60. בח"ח – בחרם חמור
61. ריי"ל – רבי יהושע לייב / רבי יהודה ליב – שם אדם
62. אי"א – אי אפשר
63. תומי"צ – תורה ומצוות
64. בבהי"ס – בבית הספר
65. אע"פ – אף על פי
66. ז"ל – זכרונו לברכה
67. ומי"מ – ומכל מקום
68. שנהי' – שנהיה
69. נהי' – נהיה
70. לכה"פ – לכל הפחות
71. כי"כ – כל כך
72. ועכ"פ – ועל כל פנים
73. שבהתי"ת – שבהתלמוד תורה
74. מי"מ – מכל מקום
75. ואח"כ – ואחר כך
76. שאהי' – שאהיה
77. וע"כ – ועל כן
78. ותהי' – ותהיה
79. השי"ת – השם יתברך
80. ויהי' – ויהיה
81. והי' – והיה
82. דורש"ת – דורש שלומו ותורתו
83. הק' – הקטן
84. באה"ר – באהבה רבה
85. הנ"ל – הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קיד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אדר ראשון תרס"ח - יפו **נמען:** הרב יקותיאל קממהר

בעניין אתרוגים מורכבים: הלכה למעשה, רוב האחרונים אסרו אותם. כיום ברור שכל האתרוגים הנמכרים בשוק בלי השגחה מורכבים, גם אלה של קורפו, ואילו אתרוגי ארץ ישראל של האיכרים היהודים כשרים בוודאות. קניית אתרוגי הארץ מחזקת את ישוב הארץ ומונעת חיזוק ידי עוברי עבירה. חיבת הארץ וכשרות ודאית עדיפות על 'הידור' מדומה של מראה. הרב קוק גם כותב על הישיבה: עיקרה לימוד קבוע בחלקי התורה הפנימיים, מן המוסר והמחקר ועד הקבלה.

עיקרי הדברים

- אתרוגי קורפו מורכבים בוודאות.
- עדיפות אתרוגי ארץ ישראל: כשרות וחיבת הארץ.
- זכר למקדש ודרישה לציון בזמן הגלות.
- הישיבה ולימוד פנימיות התורה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב אד"ר[4] תרס"ח[5].

שלו'[6] וברכה לכ'[7] ידידי הרב המאוה"ג[8] אוצר תו"י[9] מו"ה[10] יקותיאל שליט"א[11] קאממעלהאר.

אחדשה"ט[12].

מכתבו וקונטרסו הנחמד קבלתי. ואין הזמן מסכים לפלפל בד"ת[13], גם אין זה ממלאכתי להאריך בדברי פלפול, כ"א[14] מתוך הכרח גדול, ועפ"ר[15] איני מעלה אפי'[16] על הגליון לעצמי כל עניני פלפול, זולת בירור הלכה ועיון תורה בקצרה. ובנ"ד[17] לענין דינא אין שום נפ"מ[18], כי עכ"פ[19] רוב רבותינו האחרונים, משנים קדמוניות, החליטו לאסור מורכבים. ואם גם נרבה ראיות להתיר, שערי דחויים לא ננעלו. ואותם שהתירו אתרוגי קורפו הי'[20] רק מפני שהיו אז רק ספק מורכבים, ובספק ודאי יש לסמוך עכ"פ בשעה"ד[21] על הסימנים. אבל בזמננו נתברר לנו בבירור גמור, באין ספק כלל, שלאו דוקא אתרוגי קורפו כ"א כל מיני אתרוגים הנמכרים בשוק, שהמוכרים משתדלים לפרכס את סחורתם, כ"ז[22] שאין ע"ז[23] השגחה מדוייקת הם כולם מורכבים. וכשם שהם ודאי מורכבים, כך הנם ב"ה אתרוגי אחינו, עובדי אדמת הקודש, ברורים ומשומרים מכל חשש הרכבה. ואיך שייך לרפות את הידים בזה, ובפרט שב"ה[24] גם האתרוגים של אה"ק[25] הנם הולכים וטובים במראיתם, מדי שנה בשנה, ע"י[26] ההרכבה הכשרה של בעלי הפיטמות בשאינם בעלי פיטמות. ואם יתחזקו כל אחב"י[27] בקניית האתרוגים של אחינו מישבי אדמת הקודש, יבא ע"ז[28] תיקון גדול לישוב אה"ק, והידור גדול למצות אתרוג, שסוף כל סוף ע"י עבודה והתחכמות בסדרי הנטיעות ושמירתם יהיו ג"כ[29] מהודרים בתכלית. ולמה לנו לאהדורי אחר הקורפיים, שעכשו הנם מורכבים ברורים. ובודאי חבת אה"ק ויתרון הכשרות הברור ביחד מכריע את ההידור המדומה. ובודאי דוקא בזמן הגלות, שרוב האומה נתרחקה מאדמת הק'[30], יש לעשות זכר

למקדש ודרישה לציון ביותר מבזמן הבית, כשהיתה נטועה בארצה, וכדתיקן ריב"ז[31] זכר למקדש דוקא אחר חרבן. ולע"ד[32] ראוי ובנכון, שגם כת"ר[33] שי'[34], ואחוזת מכיריו הרבנים שי', יחזיקו גם הם במעוז אתרוגי אה"ק ת"ו. ואין שייך בזה כלל לעז ראשונים בדבר שנשתנה הענין, כי מנהג ההרכבה לא הי' נפרץ כלל בימים מקדם, והי'[35] רק חשש של תערובות. אבל כעת הוא חק קבוע, אצל כל הגננים ביחוד במיני האתרוגים, ואיך ננהוג קלות בדברי גאוני עולם רבים ועצומים ז"ל[36], במקום שהמיעוט שצדדו בעד הקורפיים גם הם יודו, כפי המצב של עתה. ובפרט שהננו בזה מישבים את אה"ק, וגורמים לחבבה ולהעלותה על לב כל עם ד', ובודאי ענינים כלליים של מצוה כללית, כקישור ישראל לאה"ק[37], עדיפי טובא מדיוקים פרטיים שאינם מחוורים, כספק של הידור מראה. ובפרט שבזה מחזקים ידי עוברי עברה, שהגויים כשרואים שקונים מהם את המורכבים הם מרכיבים יותר ויותר, ועוברים על איסור הרכבה. וכי לא טוב יותר שנחזק ידי עושי מצוה, הבונים ומישבים את ארץ חמדת צור עולמים ב"ה. ומה אומר ואדבר אלמלא כל הימים דיו וכו'[38] לא נוכל לסיים שבח חבת אה"ק, וחובתה המוטלת עלינו, בכל פינות שאנו צריכים לפנות.

בדבר הישיבה, עיקר כונתי היא שיהי'[39] קבוע בה לימוד בקביעות בחלקי התורה הפנימיים, מהתחלת המוסר והמחקר עד עמקי הקבלה והסוד לכל פרטיהם. כי מובטחים אנו, שזה יביא לגאולה שלמה, וזה נאה מאד להמצא באה"ק[40]. אמנם צריך לזה הכנה מרובה, ולע"ע[41] עוד לא הסכמתי על פרוגרמה מפורטת, וכשאתקנה ואדפיסה בע"ה[42], לא אמנע הטוב מכת"ר[43] בל"נ[44].

אחתום בברכה ואה"ר[45], כנה"י[46] ונפש ידי"ע[47] דוש"ת[48] מלונ"ח[49],

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. שלו' - שלום
7. לכ' - לכבוד
8. המאוה"ג - המאור הגדול
9. תו"י - תורה ויראה
10. מו"ה - מורנו הרב
11. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
13. בד"ת - בדברי תורה
14. כ"א - כי אם
15. ועפ"ר - ועל פי רוב
16. אפי' - אפילו
17. ובנ"ד - ובנדון דידן (ובעניין שלנו)
18. נפ"מ - נפקא מינה
19. עכ"פ - על כל פנים
20. הי' - היה

21. בשעה"ד - בשעת הדחק
22. כ"ז - כל זה
23. ע"ז - על זה
24. שב"ה - שברוך השם
25. אה"ק - ארץ הקודש
26. ע"י - על ידי
27. אחב"י - אחינו בני ישראל
28. עי"ז - על ידי זה
29. ג"כ - גם כן
30. הק' - הקטן
31. ריב"ז - רבי יוחנן בן זכאי
32. ולע"ד - ולעניות דעתי
33. כת"ר - כבוד תורתו
34. שי' - שיחיה
35. והי' - והיה
36. ז"ל - זכרונו לברכה
37. לאה"ק - לארץ הקודש
38. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
39. שיהי' - שיהיה
40. באה"ק - בארץ הקודש
41. ולע"ע - ולעת עתה
42. בע"ה - בעזרת השם
43. מכת"ר - מכבוד תורתו
44. בל"נ - בלי נדר
45. ואה"ר - ואהבה רבה
46. כנה"י - כנפשו היקרה
47. ידי"ע - ידידו עוז
48. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
49. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קטז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד אדר ראשון תרס"ח - יפו **נמען:** ועד המושבה ראשון לציון

פועלים חיללו שבת בפרהסיא במושבה בהכנות לתיאטרון. הרב קוק שמח שהדבר עורר כעס בין בני המושבה, אות לנשמה הישראלית החיה בהם. אבל אין די בכעס: על הוועד למחות מחאה רשמית ופומבית, ולהעניש את המחללים ככל שבידו, כדי להגן על כבוד השבת וכבוד הארץ.

עיקרי הדברים

- חילול שבת בפרהסיא בראשון לציון.
- חובת הוועד למחות רשמית ולהעניש.
- השבת - 'עטרת ה' אשר על ראשנו'.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד אד"ר[4] תרס"ח[5].

לכבוד הועד הנכבד בראשון לציון ת"ו, שלו'[6].

היום החרידה אותי השמועה, שנועזו איזה יחידים פועלים לחלל שבת בפרהסיא באופן מדאיב באמצע היום במושבה, במלאכות להכנת תיאטרון. את האש, הבוערת בעמק פצע נשמתי משמועות כמו אלה, לא אוכל, אחי האהובים, למסור לכם על גליונות. אבל את זה אמצא בצדק לשחר את פני כבודכם, שלא לעבור על מאורע זה בשתיקה, בלא גערה של פומבי ומחאה רשמית מצדכם.

שמחתי אמנם לשמע, כי בכלל העיר דבר הנבלה הזאת קצף בין בני המושבה. אות הוא לי על הנשמה הישראלית החיה בקרבה, ועל אור ד' המאיר בלבבה, אשר עוד יתרומם וינשא, לאשרנו ונחמת תקותנו על אדמת קדשנו ובית חיינו. אבל לא רק בקצף של דברים בעלמא אנו יוצאים ידי חובתנו, בעמדנו להגן בעד הנשמה של אומתנו בכללה, בעד אור החיים של יום הקדושה והמנוחה, עטרת ד' אשר על ראשנו, בעת יעמדו משחיתים, בני בלי רגש ובלי דעת, לשלח בו יד, על אדמתנו, בקרב מושבנו, לעינינו. חובת הועד היא להגן בעד כבוד קדושת אה"ק[7] וכבוד האומה, שלא יתחלל שם שמים, וככל אשר תשיג ידו ייסר למשפט את מחללי הש"ק[8]. וישתמש נא במאורע זה, אשר ראוי הוא שיהי'[9] לנו למוסר, עד כמה תוכל הירידה הרוחנית לפגע בנו אם עוד נחשה ולא נשים על לב, להודיע גלוי את מחאתו הרשמית של הועד על כל ענין של חילול ש"ק[10], ביחוד של פרהסיא, בתור כח פועל העומד לשמור במקומו על עניני האומה היותר חשובים הנוגעים בנחלתה. חזקו ונתחזקה בעד עמנו ובעד כבוד ד' ורוחו, אשר תניחנו בארץ אבות, אשר אנחנו שוכנים עליה, והננו מלאים עז תקוה להושע בקרבה בזרע ד' כימי עולם וכשנים קדמוניות.

בברכה נאמנה, ברכת ד' מציון, וברב כבוד,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל --

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. שלו' - שלום
7. אה"ק - ארץ הקודש
8. הש"ק - השבת קודש
9. שיהי' - שיהיה
10. ש"ק - שבת קודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קיח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה אדר ראשון תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק יעקב ריינס, אב בית דין לידא

הרב קוק תומך באיחוד הישיבה שלו עם בית המדרש ש'המזרחי' מבקש להקים. ההכרה בצורך בדרך חדשה כבר התפשטה בין גדולי הארץ, וגם 'שומרי תורה' התקרבה לכך. הישיבה תייסד 'חכמת ישראל' על דרך הקדושה: היסטוריה, ביקורת, הגיון ושירה. הרב קוק מסביר שהחרם על לימודי חוץ ושפות זרות בארץ היה מוצדק לשעתו, אבל לא הוגבל בזמן. מטרת הישיבה להוציא גדולי ישראל, שישפיעו על ישראל ועל העולם השפעה תרבותית אדירה מתורת ארץ ישראל.

עיקרי הדברים

- איחוד הישיבה עם בית המדרש של 'המזרחי'.
- חכמת ישראל על דרך הקדושה.
- החרם על לימודי חוץ בארץ ישראל - הצדקתו ומגבלתו.
- שאיפה לגדולות: גדולי ישראל והשפעה תרבותית עולמית.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה אד"ר[4] תרס"ח[5].

שלו'[6] וברכה מקודש לכ'[7] מר ידי"נ[8] הרב הגאון הגדול רב פעלים מו"ה[9] יצחק יעקב ריינעס שליט"א[10], הגאבד"ק[11] לידא יצ"ו[12].

שלו' עד העולם.

מכתב כ"ג[13] אשר הגיעני שמח לבבי. והנני רואה בעה"י[14], כי קרן ישועה הולכת ומצמיחה על ארץ חמדתנו, רק שאנחנו, אשר יד ד' וחסדו נטויה עלינו להיות מהבונים, הננו צריכים להתאמץ ולהתחזק יפה יפה. כי ב"ה פקד ד' את עמו, וארצנו הק'[15] הולכת ונבנית ומתישבת לעינינו בבני', ועלינו רק לצקת רוח חן ותחנונים על יושבי יהודה וירושלים, ולקשר את לבבות כל הפזורים ונפוצים, בין במקום, בין בדעה, למקום בית חיינו, למען יציץ ופרח ישראל, באור רוח ד' ותורתו אשר עליו, על אדמת קדשו.

והנה ע"ד[16] איחוד הישיבה עם בית המדרש אשר יבוקש מטעם המזרחי להקים בעה"י. הנני רואה הדבר מוכשר כעת הרבה, להוציא הענין הנשגב הזה אל הפועל. כי ב"ה כמה סבות, וביניהן ג"כ[17] השפעתי הדלה, גרמו שעתה כבר נתבררה ההכרה בלב רבים מגדולי אה"ק[18], שהחובה עלינו להתיצב על דרך מחודש, כדי להחזיק מעמד לתורה ולאמונה על אדמת הק' בפרט ובכללות היהדות בכלל. והאגודה "שומרי תורה", שבתחילת יסודה חשבה להרחיק ללכת ולא לסבול שום דבר תיקון שהשעה מחייבת, גם היא התקרבה להרגיש שאנו צריכים לרכוש לנו כחות חדשים למען ד' ועמו. ע"כ[19] ע"י[20] פעולות רצויות אפשר לקשר הרבה. וביחוד ע"י המגמה הראשית של הישיבה לקבע ג"כ חלק רשום מהמצויינים ביותר להעיונים הרוחניים, ליסד על דרך הקדושה אמתת חכמת ישראל לכל סעיפיה, בכל הרחבתה, עד שלא יהיו עוד חכמת ההסתוריה והבקורת, הגיון הדעות, הפיוט וכל ענפיהם, שייכים דוקא לאותם

האנשים החפצים דוקא בהירוס התורה ואמונת השי"ת[21], כי"א[22] "ליושבים לפני ד' יהי'[23] סחרה לאכול לשבעה ולמכסה עתיק". בזה נרויח את החלק היותר גדול ממה שאנו צריכים לעשות לד' בעת כזאת, לתשועת ישראל. ע"כ ראוי לגשת אל המלאכה, להכנת הבנין, וסידור הענינים הנדרשים למעשה, ע"י עצת שלו' בחכמה ויראת ד'. ידע הדר"ג[24], שמניעה גדולה נמצאת באה"ק[25], לכל שכלול הדרוש להרים קרן של יראי ד' בחינוך הבנים ביחוד, מפני שמוחזק הרבה איסור גדול בח"ח[26], שגדרו הרבנים שהיו בדורות שלפנינו, על כל לימוד חיצוני וכל שפה זרה באה"ק. ובאמת הי'[27] הדבר מוכרח לשעתו למי שיודע השתלשלות הדברים בפנים, וכל ענין מה שאנו יכולים לומר ע"ז[28] שגדשו סאה, הוא רק מה שלא הגבילו הדבר בזמן, ולא נתנו יד לבי"ד[29] אחר לבטל ולהתיר לפי צורך השעה, ע"פ[30] גדרי תורה ויראת ד', וגם עתה יראים הם, מפני לעז של פריצת גדר, כל חשוב באה"ק, לעשות בזה איזה דבר רשום. אמנם, אנכי העני אשר מאת ד' היתה זאת, שיהי'[31] מוטל עלי סבל עבודת הישוב החדש, אשר עין בעין אראה, שרק אם נקדים רפואה למכה, וניסד ישיבה במובן רחב וגדול, לנטע עץ חיים בלב הישוב החדש, אז יהפך הכל לברכה, הנני מוצא לעצמי חובה להעמיס עלי ג"כ את גודל הענין הזה, ואקוה שרבים גדולים וטובים יהיו עמנו לחזק ידינו בשם ד'.

ולא אמנע מהביע לכ"ג את דעתי, שהנני רואה שאנו מחויבים לשאוף דוקא לגדולות, דהיינו שנביא את הישיבה למצב כזה, עד אשר תוכל להוציא מקרבה גדולי ישראל, במובן המלא של המלה, גדולי דעה כאלה, שיוכלו לעמוד בראש השורה של ההשפעה על הכלל בישראל ובעולם, ע"י הגיונות לבבם ומעשיהם. ועפ"ז[32] אנו צריכים ליחד חלק קבוע בעד ההתיחדות להחלק הרוחני שבתורה כולה, להידיעה הרחבה והכבירה של דעת ד', בצירוף כל המכשירים הישנים והחדשים הדרושים לה, באופן שתצא ממקור הקדושה העליונה של תורת א"י[33] השפעה - --קולטורית אדירה בעולם, אשר תגיע לידי זה ש"מלכים יראו וקמו, שרים וישתחוו". ולדבר גדול כזה אין אנו צריכים להיות בעלי דמיון נלהב, כי"א בעלי מעשה נאמנים, הדוגלים באמת בשם ד'. כי אין לשער ואין לספר מה גדול הוא אור החיים של חיי נשמות, אשר לאויר ארצנו הק', ליודעים להשתמש לאורו, וב"ה[34] כי עת לחננה, כי בא מועד.

לולא טרדותי הרבות הייתי מאריך הרבה על כמה ענינים פרטיים הנוגעים לענינינו. אבל כעת א"א[35] לי. ע"כ אקצר, ואחתום בברכה של מרפא וארוכה ונהורא מעליא לכ"ג וכא"ל[36], כנה"ר[37] ונפש ידידו דורש"ת[38] וקשור באהנ"פ[39],

הק' אברהם יצחק ה"ק

קבלתי את החוברת ע"ד הישיבה ברב ת"ח[40]. מאד אשתוקק לדעת איך הדבר מסתדר. ד' יעזרנו ע"ד כבוד שמו. הנ"ל[41]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. שלו' - שלום

7. לכ' - לכבוד
8. ידי"נ - ידיד נפשי
9. מו"ה - מורנו הרב
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
12. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
13. כ"ג - כבוד גאונו
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. הק' - הקטן
16. ע"ד - על דבר
17. ג"כ - גם כן
18. אה"ק - ארץ הקודש
19. ע"כ - על כן
20. ע"י - על ידי
21. השי"ת - השם יתברך
22. כ"א - כי אם
23. יהי' - יהיה
24. הדר"ג - הדרת גאונו
25. באה"ק - בארץ הקודש
26. בח"ח - בחרם חמור
27. הי' - היה
28. ע"ז - על זה
29. לבי"ד - לבית דין
30. ע"פ - על פי
31. שיהי' - שיהיה
32. ועפ"ז - ועל פי זה
33. א"י - ארץ ישראל
34. וב"ה - וברוך השם
35. א"א - אי אפשר
36. וכא"ל - וכל אשר לו
37. כנה"ר - כנפשו הרמה
38. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו
39. באהנ"פ - באהבת נפש
40. ת"ח - תלמידי חכמים
41. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קכט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' ניסן תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק יעקב ריינס, אב בית דין לידא

הרב קוק מזכיר את מכתבו הקודם בעניין הישיבה לישוב החדש, ומבקש לדעת אם 'המזרחי' יגש מיד להקים את הישיבה או את בית המדרש. כל יום בלי פעולה בארץ הוא הפסד גדול, כי זו 'עת זהב'.

עיקרי הדברים

- דחיפות הקמת הישיבה.
- שיתוף פעולה עם 'המזרחי'.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד' ניסן תרס"ח[4].

יחוג בדיצות את חג המצות, כבוד ידי"נ[5] רב חביבי הרב הגאון הגדול, רב פעלים, עוטה אורה, כקש"ת[6] מוהרי"י[7] ריינעס שליט"א[8], הגאב"ד[9] ור"מ דק' לידא יצ"ו[10], וכא"ל[11] שלו'[12] ושפע ברכה.

זה לי שבועות אחדים, אשר הריצותי מכתב לכ"ג, תשובה על אגרתו החמודה, בדבר היסוד המעשי לענין התכוננות הישיבה לישוב החדש, אשר נפשנו לה ערגה. הנני משער מעצמי מה רב הוא כח הטרדא לשכח גם חובות היותר דרושות, ואת טרדת כ"ג[13] ומשא הקודש אשר עליו הנני משער יפה יפה. בכ"ז[14] לא אמנע מלעורר את הדר"ג[15] בדבר הגדול הזה, העומד ברומו של עולם. יואל נא בטובו להודיעני מצב הדברים איך הוא, אם יש תקוה לקשר את רעיונינו למעשים, ע"י[16] שיתוף הכחות, ובאיזה אופן הדבר עולה במחשבתו הטהורה.

יום ויום העובר עלינו בלא פעולה באה"ק[17], לפי מצבה כעת, הוא הפסד גדול. עת זהב היא לנו עתנו כעת על אדמת הקודש, להצמיח פרחי ישועה. נקום ונתעודד, עזרת ד' מקודש מוכנת היא לנו, ידו הגדולה תעודד אותנו להזריח אור יקרות על ארץ חיים, וממנה על כל פזורי הגולה, אשר יראו וינהרו. נשתדל בקיבוץ עדרים, בחיבור לטהרה, גם מכל לבבות רחוקות, "שם גופי' דאיקרי שלו'" יופיע עלינו אורו וישעו, וברבים יהיו עמנו.

על תשובת כ"ג היותר מוקדמת אחכה, ומקודש אשא לו ברכתי באה"ר[18], ידי"ע[19] דורש"ת[20] הק'[21] מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

עיקר מטרתי בשאלתי היא, אם יגש המזרחי ממש מיד למעשהו בא"י[22] ביסוד הישיבה, או ביה"מ[23], אשר כתב כ"ג במכתבו העבר. הנ"ל[24]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרס"ח – השנה תרס"ח (1907/1908)
5. ידי"נ – ידיד נפשי
6. כקש"ת – כבוד קדושת שם תפארתו
7. מוהרי"י – מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, י (למשל: יעקב + יעקב) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. הגאב"ד – הגאון אב בית דין
10. יצ"ו – ישמרה צורה ויחייה
11. וכא"ל – וכל אשר לו
12. שלו' – שלום
13. כ"ג – כבוד גאונו
14. בכ"ז – בכל זאת
15. הדר"ג – הדרת גאונו
16. ע"י – על ידי
17. באה"ק – בארץ הקודש
18. באה"ר – באהבה רבה
19. ידי"ע – ידידו עוז
20. דורש"ת – דורש שלומו ותורתו
21. הק' – הקטן
22. באי"י – בארץ ישראל
23. ביה"מ – בית המדרש
24. הנ"ל – הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קלב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב ניסן תרס"ח - יפו **נמען:** הרב חיים אלעזר הכהן ביחובסקי

הנמען הציע אמצעים כמו עזרת הממשלה נגד הכופרים בארץ. הרב קוק משיב שאלה יתקנו רק מעט. הירידה באה לא מפני שהרבנים לא מחו, אלא מפני שרק מחו ולא עוד. שורש הכישלון הוא זניחת האור האלוקי מן הלב והמוח. כולם עוסקים רק ב'פראסטע פרומקייט' (חרדות פשוטה), ואפילו החסידות שינתה טעמה. העיקר להתאגד להזריח את האור האלוקי, לחזק ישיבות שלומדים בהן עניינים אלוקיים, ולקחת לידינו את ישוב הארץ המעשי, במוסדות של עסקים ואומנויות ולא רק של נדבות. בעניין החלוקה - לא להעניק לפריצים, אבל לא זה יסוד העבודה.

עיקרי הדברים

- זניחת האור האלוקי - שורש הכישלון.
- ביקורת על 'חרדות פשוטה' ועל ירידת החסידות.
- לימוד חסידות וסתרי תורה.
- ישוב הארץ המעשי בידי יראי ה'.
- החלוקה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב ניסן תרס"ח[4].

שלו'[5] וברכה לכבוד הרה"ג[6] המפורסם בתו"י[7] וחסידות מוהר"ח[8] אלעזר הכהן שליט"א[9] ביחאווסקי.

מכתבו היקר, הכתוב בלבת אש נקודת לב ישראל הפנימית, הגיעני. והנה אף שאני מוכן תמיד להיות חבר ליראי ד' לכל אשר יפנו, לחזק קדושת תוה"ק[10] וביחוד פה אה"ק[11], מ"מ[12] הנני מוצא לחובה להעיר את לב העוסקים במלאכת שמים, שישימו את הדעת נר לרגלם, ו"גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות". ידע כת"ר[13], שרק חלק אחד קטן מאד יהי'[14] אפשר לדמות לתקן ע"י[15] אותם האמצעים שכבודו חושב, ע"י עזרת הממשלה, אבל העיקר תלוי בענינים יותר עקריים. הירידה באה לא מפני שלא מיחו רבנן על בתי הכופרים, המחריבים את אה"ק ברוחניות ובחומריות, כ"א[16] מפני שרק מיחו ולא עוד.

אם אבא להציע אפילו חלק קטן ממחשבות הלב הישר בזה, ימעטו גוילים. אבל מעט מהרבה אציגה לפני לב טהור שכמותו יב"י[17].

אני רואה, שעיקר מניעת ההצלחה, בכל מה שעושים לחזק את היהדות, ומעמדם של ישראל בכל, הוא מפני שנזנח האור האלקי, נזנח לגמרי מן הלב והמח. הכל פונים עכשו רק לתקן את ה"פראסטע פרומקייט", כאילו יהי' אפשר להחיות את העולם בגוף בלא נשמה. הנני מוכרח לומר לכי'[18] שאפילו החסידות, שכל יסוד הוייתה בעולם הי'[19] להאיר את האור האלקי בעשירות ובזריחה מבהקת בכל לב וכל מח, שנתה את טעמה, והיא הולכת עכשו רק בדרך החרדות הפשוטה, עד שאין בינה ובין המתנגדות

מאומה. ע"כ[20] סר אור החסד מתוך הלב, וכל הפנים הנם נזעמים ומלאים דינים תקיפים, קשים ועצובים, ע"כ הכל נופל. כל אלה הדברים המעשיים, שכת"ר[21] חושב, ימצאו מקום, לפעמים יהי' נכון להגן בכח נגד הפסולת היותר גרועה של ע"ר[22], אשר התעוררו בימינו, ימי עקבא דמשיחא, אבל לא בזה תלוי הנצחון. העיקר הוא שנתאגד אגודה אחת להזריח את האור האלקי בעולם, בחכמה בתבונה ובדעת, ולחזק ישיבות בחו"ל[23] וביותר באה"ק[24] שיהיו הענינים האלקיים נלמדים בהן בקביעות ובשכל רחב, טהור וצלול, ולקחת תחת ידינו את החלק המעשי של ישוב אה"ק, ליסד מוסדות ולא רק של נדבות עולמיות, כ"א של עסקים ושל אומניות, תחת יד יודעי שם ד' ב"ה ואוהבי שמו באמת. ותיכף כשנרים זה הנס יותש כחה של הרשעה באה"ק, ויתקלס עילאה, וכל מה שנוסיף פעולות יהי' הענין הולך ומאיר, ורבים מפריצי עמנו ישובו בתשובה, והסיגים הגמורים יודחו ויתבטלו.

ומה שנוגע לחלוקה. ודאי מצדנו נעזור כפי היכולת, שלא יותן חלק לכל פריץ ועובר על דת. וכמדומה שעד כה עוד לא הוזז זה היסוד ב"ה. אבל לא ע"ז[25] בנוי הוא יסוד העבודה. הננו סובלים מאותם המואסים בחלוקה יותר ממה שאפשר לסבול מהנזקקים לה. העיקר הוא, שצריך להאיר את האור הפנימי, בין בהרבות לימוד החסידות, בין בכל גנזי סתרי תורה, על דרך העבודה ועל דרך ההשכלה, כדי שיהי'[26] האור האלקי גלוי בעולם, ואז יהי' ידים לכל התיקונים.

מפני טרדתי לא אוכל להאריך כעת. אחתום ברב ברכה, כנה"י[27] ונפש דוש"ת[28] מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. הרה"ג - הרב הגאון
7. בתו"י - בתורה ויראה
8. מוהר"ח - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. תוה"ק - תורתנו הקדושה
11. אה"ק - ארץ הקודש
12. מ"מ - מכל מקום
13. כת"ר - כבוד תורתו
14. יהי' - יהיה
15. ע"י - על ידי
16. כ"א - כי אם
17. יב"י - ירבו בישראל
18. לכ' - לכבוד
19. הי' - היה
20. ע"כ - על כן
21. שכת"ר - שכבוד תורתו
22. ע"ר - ערב רב
23. בחו"ל - בחוץ לארץ

24. באה"ק - בארץ הקודש
25. ע"ז - על זה
26. שיהי' - שיהיה
27. כנה"י - כנפשו היקרה
28. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קלז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אייר תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי

הרב קוק דוחה את הרמז שרבני ארץ ישראל מבטלים דעתם בפני השפעות חוץ. החובה עתה היא להכין בסיס ליהדות ארץ ישראל, ולכן צריך להמשיך כוחות חדשים שיהיו מוכשרים לחיי החברה, עם לימודי חול ושפות, ועם חכמת ישראל ודעת ה'. אי אפשר לשנות את המוסדות הקיימים, ולכן יש להקים ישיבה חדשה בישוב החדש. היא תכשיר רבנים למושבות, מחברים ומורים, ואחריה יקומו בתי מלאכה ובתי ספר לחקלאות. הצלחת הניסיון תשכנע את הישנים. כל ההנהגה הפנימית תהיה בידי שומרי אמונים.

עיקרי הדברים

- רבני ארץ ישראל עומדים על דעתם באמונה.
- ישיבה חדשה - רבנים, מחברים, מורים.
- לימודי חול ושפות לצד חכמת ישראל.
- בתי מלאכה ובתי ספר לחקלאות ברוח תורה.
- ביקורת על 'ישב ואל תעשה' של המוסדות הישנים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב אייר תרס"ח[4].

שלו'[5] וברכה לכבוד הרב הגאון הגדול, אוצר חכמה וכליל תפארת, מו"ה[6] יצחק אייזיק הלוי שליט"א[7].

הנני מוצא חובה לעצמי להעמיד את כ"ג[8] שי'[9] על אמתת הדברים ביסוד פעולתנו לטובת אה"ק[10].

הנני רואה, שכת"ר[11] מזרז במכתבו, את רבני אה"ק שלא להפיל אפילו קוצו ש"י מדעתם, כאילו הורגלו הם לבטל את דעתם מפני השפעת חוץ. ידע אדוני שאין הדבר כן. אם נחפש בכל מלא רחב הארץ לא נמצא אנשים כ"כ[12] עומדים על דעתם, בקביעות ודיוק נמרץ, כמו רבני אה"ק, במה שנוגע לשמירת האמונה, וע"ז[13] אין הם צריכים שום זירוז. אמנם חובתנו עתה היא לאידך גיסא, אנחנו חייבים לראות את הנולד ולדאג בעד מצב היהדות הארצישראלית, שהיא במובן ידוע היהדות הכללית של כל ישראל, שיהי'[14] לו בסיס חזק לדורות יבאו. וזה אי אפשר כ"א[15] ע"י[16] מה שנמשיך כחות חדשים אל תוך המחנה המחזקת בעץ החיים של תורה ואמונה, באופן שיהי' להם מעמד נכון בחיים, ע"י מה שיהיו מוכשרים לחיי החברה, ע"י הידיעות הנחוצות בלימודי ידיעות העולם והשפות היותר מוכרחות, ועם זה להמשיך אורה עליונה של דעת היהדות במעלתה היותר עליונה, שהיא מגעת עד מרומי דעת ד', ע"י התרחבות ידיעת חכמת ישראל לכל מקצועותיה. ולזה צריכים אנו לחדש סדר הישיבות, ושינוי סדר זה לא יעלה בידינו בשום אופן אם נתחיל עם המוסדות שכבר הם קבועים. יוכל להיות בזה רק הונאת דברים משני הצדדים, אבל לא תועלת וקיום אור ד' על ישראל, שאנו מצפים לו. עלינו ליסד כעת ישיבה חדשה, ודוקא במרכז הישוב החדש, שהוא יותר נזקק לתחיה רוחנית, פה נוכל להאגד יחד בעצה אחת. תכלית הישיבה תהי'[17] בראש, שהמצוינים שיתחנכו בה יוכלו להיות רבנים במושבות, מפני שידעו יפה את העולם ואת החיים, ויוכלו להשפיע רוח דעת ואהבת תורה ויראת שמים של אמת במושבות, ויתר

החניכים יהיו ג"כ[18] אנשים שימשיכו עליהם אותו החן והפאר הראויים לבני תורה המעורבים בדעת עם הבריות, המוכשרים ביותר יוכלו להיות מחברים טובים בכל אותם המקצעות של תורה וחכמה, הדרושים לעבודה בדורנו, כדי להשיב לשם ד', לארץ ישראל ולישראל, את כבודם הראוי להם, והמוכשרים לפדגוגיה יוכלו להיות מורים טובים ומכובדים על הבריות, מלאים אור של חיים בריאים ורוח איתן של יהדות ואמונה שלמה, שיהי' כח בידם לעמד נגד הפרוץ המרובה של הפדגוגיה החדשה, ההולכת לבלע את כל קודש ד'.

ועם זה עלינו ליסד בתי מלאכה, ובתי ספר לעבודת האדמה, ממולאים ברוח תורה ואמונה, בדעה ושכל טוב, בחפץ טהור להבריא את הנשמה ואת הגויה הישראלית בארץ ישראל. וזה אמנם צריך שיבא אחר יסוד הישיבה הראשית. ואז כאשר חפץ ד' בידינו יצלח, ומן הניסיון יראו הכל איך הדרך הישרה היא באמת אותה שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, וכאשר יוכחו שכל אותם הפחדים הדמיוניים, שמפחדים מנהלי המוסדות הישנים, מפני כל שינוי לטובה, אע"פ[19] שהוא מוכרח מן התורה ומן השכל הישר, שהוא יסוד הסברא הברורה, שהם פחד לא הי'[20] פחד, ולהיפך ע"י שוא"ת[21] שלהם הסכנה היא בולטת, שכיון שכל המתחנכים תחת ידי בעלי תורה ויראה אינם מתכשרים ללכת עם החיים, לא מצד ידיעותיהם ולא מצד הנהגתם ונימוסיהם, ממילא נעשים הם בגדלם לאנשים חלשים, נמוגי רוח, ומוטלים על הציבור, וההולכים בדרך ההרס ההולכים ע"י זה ומתחזקים במפעליהם, אע"פ שסופם הוא הריסה מוחלטת, המורגש יפה למי שיש לו עין צופיה, - ואחר כל אלה הנני להעיר את כבודו, שרק אז כשיהי'[22] לנו על מה להראות באצבע, אז יודו לנו גם הישנים שכונתם לשם שמים, וממילא יתפשט החידוש לטובה על כל בתי החינוך והישיבות באה"ק[23], ויתרבה עז ותעצומות לעם הקודש בדרך אמת, העומד להיות קיים לעד, והעתיד להוציא ניצנים לתפארת, לשמחת א' ואנשים.

לכן למה זה נפזר בתחילה את כחותינו ללא הועיל, על דרישה של תיקון ביחד עם אחינו יחידי הסגולה הארטאדאקסים האשכנזים, על המוסדות של הישיבות העומדים בצביונם, טוב יותר שנחל בתחילה ליסד את המוסד החדש לנסיון, והננו יכולים להיות בטוחים כי נכח ד' דרכנו, וכשיצלח פעלנו בזה אז יהי'[24] לנו יתד הגון על מה לתלות את התיקונים הנדרשים בכל מרחבי אה"ק.

עם פ' נתן דברתי מקופיא, ע"ד[25] יסוד ישיבה פה למטרת חינוך רבנים בישוב החדש. יותר לא יכולתי לפי מצב נפשו להסביר לו. כמובן נקדתי לו, לא פעם אחת, כי ההנהגה הפנימית כולה מוכרחת היא להיות רק בידי שומרי אמונים, וביחוד היושבים בפנים והיודעים יפה את הארץ ואת מחסריה.

הנני מקוה, שאתכבד בתשובת כתר"ה[26] על יסוד דברי למעשה שלא באיחור זמן רב. כי העניינים הנם דוחפים אותנו בכל עת, להחל בפועל את אשר יהגה לבבנו זה כמה.

אחתום בברכה וכ"ט[27] מקודש, כנה"ר[28] ונפש מתכבד בידידותו ודוש"ת[29] באה"ר[30],

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. כ"ג - כבוד גאונו
9. שי' - שיחיה
10. אה"ק - ארץ הקודש
11. שכת"ר - שכבוד תורתו
12. כ"כ - כל כך
13. וע"ז - ועל זה
14. שיהי' - שיהיה
15. כ"א - כי אם
16. ע"י - על ידי
17. תהי' - תהיה
18. ג"כ - גם כן
19. אע"פ - אף על פי
20. הי' - היה
21. שוא"ת - שב ואל תעשה
22. כשיהי' - כשיהיה
23. באה"ק - בארץ הקודש
24. יהי' - יהיה
25. ע"ד - על דבר
26. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
27. וכ"ט - וכל טוב
28. כנה"ר - כנפשו הרמה
29. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
30. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א אייר תרס"ח - יפו **נמען:** אגודת 'קהלת יעקב'

הרב קוק מברך את האגודה על מטרתה. לדבריו הגיע הזמן שיראי ה' 'יכבשו' את העולם המעשי בארץ ישראל, לא בריבים ובשלילה אלא בפעולות חיוביות: בניית מקורות פרנסה לבני תורה בעבודה ובבניין. כך יוכלו המצוינים להישאר באוהל התורה, ואורח חייהם, שמשלב תורה עם בניין הארץ, יהיה מופת לישוב החדש.

עיקרי הדברים

- כיבוש העולם המעשי בידי יראי ה'.
- מקורות פרנסה לבני תורה בארץ ישראל.
- שילוב תורה, דרך ארץ ותחיית האומה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"א אייר תרס"ח[4].

שלו'[5] וברכה אין קץ לכבוד האגודה היקרה "קהלת יעקב" ולכל מסעדיה, ברכת עולמים.

ברק אור של שמחה פרץ אל לבבי למראה החוברת, אשר הואלתם בטובכם לשלחה אלי, בשביל החפץ הנכבד לבדו, מטרתכם הקדושה כשהיא לעצמה ג"כ[6] הנכם ראויים לתודה ולברכה מכל אוהב לראות בטוב ד' בארץ חיים. הנני חפץ-לקוות, שכל גדולי ישראל, מקרוב ומרחוק, יתנו לכם יד. הגיע הזמן, אחים יקרים. שכל החרדים באמת לאהבת שם ד', והמיחלים לאור דברי קדשו על אדמת הקודש, יצאו חוצץ לכבש את העולם המעשי שבאה"ק[7], לא בתגרות ובמריבות, לא בדברים שוללים כ"א[8] בפעולות חיוביות, לבנות ולכונן מקורות לפרנסה ולכלכלה, ע"י[9] עבודה ובנין, לרוב בני תורה ביחוד, אשר רק באופן זה יוכלו להשאר היותר מצויינים והראויים להיות גדולי הדור להיות קבועים באהלה של תורה בהרחבת דעת ורב כשרון וחכמת אמת, והחיל כולו אשר נגע ד' בלבבם יתרומם כבודם וערכם, וארחות חייהם, המבוססים על יסוד התורה ואמונת אמן באחיזה של בנין עולם והרחבת הישוב המעשי בארץ הקודש, יהיו למופת לכל המון אחינו המתנחלים בישוב החדש מיד ולדורות. וכל אשר תוסיף החריצות המעשית, ועמה ההצלחה בברכת ד' על הולכי בדרכיו, בהיותם ג"כ עמוסים בדרך ארץ ויגיע כפים, המנעימים את החיים ומבריאים את הגוף ואת הנשמה ביחד, כן תוסיף הפעולה הרוממה הזאת להרחיב את חוגה ולאגד את משמרת ד' בהליכות החיים של תורה ומצוה עם תחיית האומה, המעשית על ארץ חמדתנו, שזה הוא באמת יסוד הצמחת קרן ישועה לבית ישראל.

ע"כ[10] אחים אהובים, חזקו ואמצו את הדגל הקדוש הרם והנשא, של חפץ בנין אה"ק[11] בפועל, על יסוד אהבת התורה והמצוה והרחבת גבולם בחיים המעשיים של ארץ ישראל, המתרחבת והולכת לעינינו, את דגל קודש זה אל תעזובו, הרעיון הנצחי הזה, הנובע ממקור חי העולמים ב"ה, יתן לכם עז ועצמה, למען תגיעו למטרתכם הקדושה אשר גם אם יהיה ראשיתה מצער יש תקוה שאחריתה ישגה מאד.

אחיכם המברך אתכם בכל לב בתחיית רוח וחיים של חילוץ עצמות, למען נחלת ד' גאון יעקב אשר נאהב סלה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל,

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. ג"כ - גם כן
7. שבאה"ק - שבארץ הקודש
8. כ"א - כי אם
9. ע"י - על ידי
10. ע"כ - על כן
11. אה"ק - ארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קמג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' סיון תרס"ח - יפו **נמען:** ועד המושבה רחובות

שומרי מצוות בחוץ לארץ ובירושלים מתלוננים שפירות המושבות (שקדים, תפוזים ועוד) נשלחים בלי הפרשת תרומות ומעשרות ומכשילים בטבל, ורבני ירושלים מטילים את האחריות על הרב קוק. הרב קוק מבקש מהוועד לצוות שאין להוציא פירות מן המושבה בלי הכשר נאמן, ולהודיע לו על הממאנים כדי שהרבנות תפעל נגדם. כך לא יאמרו בגולה שהישוב החדש מחריב את הדת.

עיקרי הדברים

- פירות בלי הפרשת מעשרות - מכשול טבל.
- צו הוועד: אין להוציא פירות בלי הכשר.
- טיפול הרבנות בממאנים.
- כבוד הישוב החדש בעיני הגולה.

נוסח האגרת

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט' סיון תרס"ח[4].

לכבוד הועד הנכבד ברחובות, שלו'[5] וברכה

את מכתבי הנני כותב לשם כללות ישובנו החדש. הנני מוכרח לנגע בשאלה כללית אשר לעזבה אי אפשר. כבר הגדתי לכבודם, ולעוד אנשים ממושבות, אשר דבר הישוב קיומו וכבודו נוגע אליהם, בלב מלא תם ויושר, כי צעקת העם, מקהל שומרי אמונים בחו"ל[6], גדולה אלינו על העזיבה של תיקון הפירות הנשלחים לחו"ל[7], השקדים והאוראנזים ועוד. הם באים אלינו בקובלנא רבה: אתם רבני אה"ק[8] למה תניחו להכשיל אותנו באיסורים, ולמה לא תהיו חרדים על חקי תורתנו הק'[9] שיתקיימו באה"ק[10], אשר זכינו לראות תחילת ישובה, וביחוד במה שנוגע אל הכלל כלו המוסר נפשו על מצוה קלה כחמורה. נוסף לזה צועקים ג"כ[11] כל שלמי אמונים בערי א"י[12] פה ובירושלים ת"ו ועוד, על המכשלה הגדולה הזאת, היוצאת לנו בשמירת דתנו הק', אשר עליה הורגנו כל היום, דוקא ע"י[13] אחינו בשרנו אכרי ישובנו החדש ראשית תקותנו. ואני כאלם לא אפתח פה מרוב בושת פנים ועגמת נפש זה כמה, ועיני נשואות לשמים שיתן בלב אחינו להבין את יקר ערך קדושת דתנו הק', והכבוד הגדול שאנו חייבים לכבדה, ועד כמה עץ חיים היא למחזיקים בה לפרט ולכלל כלו עדי-עד, ויתחילו לנהוג כבוד בדיני תורה"ק[14], ולא יקלו את דעתם בזה ביחוד במה שנוגע למכשול רבים. אבל הימים נקפו ואני אינני רואה בעניי אות לטובה, התמרמרות רב המון שלמי אמונים הולכת וגדולה, ולב ישראל מתנקע מחבת אה"ק, ותקות הישוב וחינו נופלת ג"כ ע"י זה במדרגות ידועות. פונים אלי כל הרבנים הגדולים, הגרש"ס[15] והר"א[16] פניזיל החכם-באשי, הגר"ח[17] ברלין וכל בתי הדינים לפרושים וחסידים ולספרדים, כלם אומרים כאחד בי הדבר תלוי, בצוארי הוא הקולר, ובידי לתקן ולהציל הכל, להשיב להישוב את כבודו, ולאחינו היקרים שומרי תורה ומצות את שלות לבם, בכלל להציל רבים ממכשול עון החדש של אכילת טבלים, שהחל לבא ע"י התישבות ישובנו החדש באי"י[18], והנם מציעים לפני הצעות איך ובמה להוציא

את הדבר הנכבד הזה מן הכח אל הפועל. ועתה אהובי לבבי, אליכם אצוק את מצוקת לבבי, יודעים אתם ועדים את אהבתי הבוערת כאש להישוב החדש, שכל נשמתי נתונה לו, הושיעוני נא ויחד נקים דבר שיהי'[19] לנו לשם ולאות, לתפארת אלקים ואנשים.

וזה הדבר אשר הרבנים הנ"ל[20] מבקשים, והנני מוצא שבכללות הכרח הוא להוציא את המשאל הצודק הזה מן הכח אל הפועל: הועד יתן צו, שלא יהין שום איש להוציא דבר בלתי מתוקן ומועד ע"י הכשר נאמן מן המושבה, לא לירושלים, לא ליפו, ולא לחו"ל. וכמובן ראוי שיבאו הדברים הללו בהכרת ערכם לשמירת התורה, להתקדמות הישוב ולכבודו. ואם ימצאו אנשים כאלה, שגם אחרי אזהרת הועד לא ישמעו, ואחרי ההזהרה הנאמנה לא יזהרו, אז ראוי ונכון שכבוד הועד יודיע אלי, שמאיש הזה בפרטיות הנם מסירים את ערבותם, מפני שאין בידם להכניסו בסדר תקונם, ואז תחול על האיש הפרטי ההוא חובת הרבנות, לראות באיזה אמצעיים נאותים איך לפעול עליו, באופן שסוף כל סוף יעלה בידנו הדבר הגדול הזה, להסיר חרפה מעל ארץ אבותינו, שלא יאמרו אחינו יושבי הגולה, שהישוב החדש הוא חרב להחריב את יסוד הדת וקיום תורה ומצות מישראל, תחת אשר באמת הוא סם חיים לכל עם ד' בהוה ובעתיד. שימו אחים יקרים את לבבכם על דברי אלה, מהרו להשיב אותי דבר והשתדלו נא למלאות את שאלתי בכח עז רוחכם וישע ימינכם אשר עוד תכפל ותגדל בימין ד' רוממה על ארץ חמדתנו, כתקות נפשנו לדור דורים.

אחיכם הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

הידיעה ע"ד[21] מי שלא יהי'[22] נשמע לתקנת הועד בזה תוכל לבא ג"כ ע"י הממונה הקבוע לתקון הפירות, רק שביסוד הענין יכנס הועד להקים כבוד הדת על תילה כחובתנו הק'. הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. בחו"ל - בחוץ לארץ
7. לחו"ל - לחוץ לארץ
8. אה"ק - ארץ הקודש
9. הק' - הקטן
10. באה"ק - בארץ הקודש
11. ג"כ - גם כן
12. א"י - ארץ ישראל
13. ע"י - על ידי
14. תורה"ק - תורה הקדושה
15. הגרש"ס - הגאון רבי שמואל סלאנט
16. והר"א - ו + הר"א: הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. הגר"ח - הגאון רבי חיים (מבריסק או מוולוז'ין)
18. בא"י - בארץ ישראל
19. שיהי' - שיהיה

20. הנ"ל - הנזכר לעיל
21. ע"ד - על דבר
22. יהי' - יהיה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קמד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג סיון תרס"ח - יפו **נמען:** יהושע שכנוביץ, עורך עיתון (בעקבות ידיעה ב'הד הזמן')

פרצה של צעירים נגד הדת בפתח תקווה הייתה חמורה עוד יותר ממה שפורסם, והוועד מנע מהם עבודה עד שעזבו. הרב קוק מסיק שעם זרם החיים בארץ באים גם יסודות מקולקלים, והתרופה היא לחזק את שומרי האמונה במעשה ובישוב, בתורה ובמדע. יש להקים ישיבה מפוארת ובתי תלמוד לאומנות ולחקלאות, עם מורים שהלאומיות שלהם חיה בקדושה, בניגוד ל'לאומיות מזויפת' שחסרה קדושה. הרב קוק מעלה על נס את דרכו של הרש"ר הירש בגרמניה כדגם לעבודה בארץ ישראל.

עיקרי הדברים

- התפרצות צעירים בפתח תקווה.
- לאומיות מזויפת מול לאומיות קדושה.
- ישיבה ובתי ספר מקצועיים ברוח תורה.
- השראה מדרכו של הרש"ר הירש.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ג סיון תרס"ח[4].

אדון נעלה ונכבד מר יהושע שאכנאוויץ נ"י[5], שלו'[6].

עברו שבועות מספר כמעט, מאז קבלתי את מכתבו היקר עם הקטע מ"הד הזמן". בין כה חקרתי לדעת בבירור תוכן הדבר, והנה הפרצה מהצעירים היתה באופן יותר מגונה ממה שהיא מתוארת במה"ע[7] הנ"ל[8]. הועד עשה, כמובן, את חובתו, ויגזור שלא תנתן עבודה לאלה המכאיבים בנו חלקת הדת והאמונה, עד אשר נאלצו לעזוב את המושבה.

זהו כל עיקר הענין הפרטי. אבל מה שנוגע ללמד על הכלל כולו מזה הוא, שהננו צריכים עכשו אימוץ גדול כעת חיה, שזרם החיים בארץ ישראל הולך ומתגבר, לשמחת לב כל אוהב עמו וארצו, אבל לעומת זה, עם פרץ זרם חיים זה עצמו, באים יסודות מקולקלים וחמרים מזיקים להאסף באה"ק[9]. ותרופה אחרת אין כי"א[10] לחזק את ידם של שלמי אמונים, בכל דבר מעשה וישוב, ובהרמת קרן בתורה ובמדע, למען יעטרו הם את החיים החדשים ההולכים ומתהוים באי"י[11], בעטרת הקדושה וההוד המרופדת על רגשי קדש נאמנים.

לזאת צריכים אנו כל שלמי אמונים להאגד יחד מקרוב ומרחוק, להקים לנו גדר ביהודה, לכונן עתה בישוב החדש, במרכזו, ישיבה חדשה ומפוארה, מעוטרת בכבוד ונימוס חיצוני, ומושפעת בפנימיותה באור שלהבת אש קודש, של חם יראת שמים של אמת בשכל טוב, ובתי-תלמוד של אומנות ושל עבודת-אדמה, תחת השגחת מורים כאלה, שלא רק דגל הלאומיות החדשה בידם, אותה הלאומיות, שהניצוצות המחיים את האומה מעולם ועד עולם, היורדים תמיד כטל חרמון על הררי ציון, משמי קדם של אמונה טהורה ואהבת דת קודש ותורת אמת, נדעכו ממנה, כי"א מורים, שהחבה הלאומית

וההשכלה המדינית והמעשית שלהם תהי'[12] חיה וקיימת בקדושת ישראל, באור ד', ובחיי עולם של התורה והמצוה. יסוד זה אם נניח, נעשה ונצליח באמת, להרים קרן ישראל בא"י ובעולם כולו, והחלקים הטובים, שהם מתקלקלים כעת מצד הכשלון וחסרון הקנינים של כשרון-החיים המלא בשדרות האמונים לתורה ולמשפטי ד' הישרים, שהנם על כן עלולים להתדבק במחריבי קודש, הם עצמם ילוו עמנו יחד, לעבוד בכל כח ובכל שכלול, לטובת נשמת האומה האמיתית, הגנוזה באמונה ובחקי תורת אמת. ולמראה אור ברק שכלול ישוב של אמת, על אדמת הקודש, ינוסו הצללים, והפריצים יחופו ראשם, ולא יוכלו להרים קרן בגאוה ובוז.

ואתה אדוני אתכבד להודיעך, כי זה לי זמן הגון אשר בחנתי דרכי, ואדע נאמנה שכל תקות ישוב א"י[13], וכל תקות הצמחת קרן ישועה לישראל מציון, תלויה היא בנקודה אדירה זאת, שיאספו אלינו כחות טובים, לעסוק בבנין הרוחני והחמרי של ארץ ישראל, ודוקא ע"פ[14] יסודות הקולטורא ההולכת בצעדי-און באי"י כבכל העולם כולו, וכל מי שנקודת יראת שמים אמיתית בוערת בלבבו, לא יוכל להיות שיתעלם מלבא לעזרת ד' ועמו. אל נא נאחר את המועד, אל נא נתן את הרומסים לרמוס כל היונקים, שרשי צמח-ד' העולים על אדמת הקודש. אחינו היקרים, שלומי אמוני בני אשכנז, ההולכים בעקבות גדול-הדעה, נזיר-אלקים המרומם הגר"ש[15] רפאל הירש ז"ל[16], אשר הציל בגבורת ישע ימינו את שארית ישראל המערבית, ע"י[17] אשר למד והורה לאחוז בכל תכסיסי החיים במילואם, לכונן על ידם את עמדת היהדות הנאמנה. רק בתנאים אחרים, בפרטים משתנים, אבל ברוח אחד, הננו נקראים לעבוד כן בארץ ישראל עתה בימינו. אם נעזוב את שעת הכשר, של התחלת התפתחות הישוב, והחלישות הגופנית והרוחנית וחסרון אמצעי המלחמה יבאו עד מרום קצם אצל שלומי אמונים שבא"י[18], והיד הרמה המחומשת בהפקרות ודרכי הגויים, באין זכר לקדושת ישראל באמת, המחפה את חרסיה בסיגים של לאומיות מזויפת בגרגרים של היסתוריה ושל חבת השפה, המלבישה את החיים צורה ישראלית מבחוץ במקום שהפנים כולו הוא אינו יהודי, העומד להיות נהפך למשחית ולמפלצת, ולסוף ג"כ[19] לשנאת ישראל וארץ ישראל, כאשר כבר נוכחנו ע"פ הנסיון, - היד הטמאה הזאת תתגבר, אז אין די באר גודל האסון. אבל בד' בטחתי, שלא יתן למוט רגלנו, וכל חרד לדבר ד', וכל חפץ בישועת עמו וארץ קדשו, יעמד על דגלנו, ונתחיל ליסד בציון פינת יקרת, ולהחיות את הישוב החדש, על בסיס טהרת האמונה, המחוברת עם ששון החיים ודרישת משאלותיהם הצודקות, והי'[20] ד' עמנו, לקומם הריסות עמנו לדור דורים. ואתה, עורך נכבד, שים נא ידך עמנו, ובא בראש כל חלוץ, לימין ד' רוממה.

הנני חותם בברכה ורגשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

לוטה פה העתקה ממכתב הועד דפ"ת[21]. הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)

5. נ"י – נרו יאיר
6. שלו' – שלום
7. במה"ע – ב + מה"ע: מראית העין; "במה"ע": במכתב העתי (בעיתון)
8. הנ"ל – הנזכר לעיל
9. באה"ק – בארץ הקודש
10. כ"א – כי אם
11. בא"י – בארץ ישראל
12. תהי' – תהיה
13. א"י – ארץ ישראל
14. ע"פ – על פי
15. הגר"ש – הגאון רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
16. ז"ל – זכרונו לברכה
17. ע"י – על ידי
18. שבא"י – שבארץ ישראל
19. ג"כ – גם כן
20. והי' – והיה
21. דפ"ת – דפתח תקוה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז סיון תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי

פאול נתן (מ'עזרה') עוסק בבית ספר טכני בחיפה, ואין חשש שישיבות ירושלים יתחברו אליו. הרב קוק מבהיר שתכלית הישיבות היא תחיית התורה, ולא רק העמדת רבנים, אבל במצב הנוכחי צריך להקדים את המוקדם. במושבות של מאה משפחות ויותר אין רב, מלבד פתח תקווה, ובגלל זה ירוד מצב היהדות שם. אברכי ירושלים מוכשרים, והעניות היא שמשפילה אותם. לחיבור תלמידי החכמים לישוב החדש צריך ישיבה גדולה ומכובדת במרכזו.

עיקרי הדברים

- פאול נתן והטכניון בחיפה.
- תכלית הישיבות - תחיית התורה, ולא רק רבנים.
- חוסר רבנים במושבות.
- אברכי ירושלים והעניות.
- ישיבה מרכזית לחיבור הישובים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז סיון תרס"ח[4].

מקודש יענה אלקים שלומו, לאיש צדיק הולך בתומו, גדל-דעה משגב לעמו, כבוד הרב הגאון הגדול עטרת תפארת מוהר"ר[5] יצחק אייזיק הלוי שליט"א[6].. וכל אשר לו, שלו'[7] וברכה, ברב טוב וחסד.

הנני נכון בזה להשיב לכ"ג על מכתבו הנכבד, כפי יכלתי, בעה"י[8]. א) פאול נתן לא התראה עמדי בפעם הזאת. מפי השמועה נודעתי, שהוא עוסק עכשו ביסוד בית-ספר טכני בחיפה. אבל כמדומני שבטח הוא שלא בא בשום משא ומתן עם הרבנים, ביחוד מהמחזיקים במוסדות של הישיבות ות"ת[9]. בכלל כבר הודעתי לכבודו, שלפי מצב הישיבות שבירושלים, א"א[10] שיעשה בהם שום דבר חדש, מצרכי-הזמן היותר נחוצים כעת, להחזקת מלחמתנו נגד מהרסינו ומחריבינו, וכיון שהם רחוקים מכל תיקון חדש מובן שאין לפחוד כלל שהם יתחברו עם ה' פי נתן ומסעדיו. ובשום אופן לא ישיבו לו אלה מחזיקי בתי הרבים, שהם נכונים לחדש פני הבתים, לא ע"פ[11] אותה התכונה שאפשר לצייר שאנשים שכמותו ימצאו בה חפץ, ולא אפילו באותה הצורה הכשרה אצל ארטאדאקסי אשכנז, כי הקצוות רחוקות הנן אולי יותר מרחוק מזרח ממערב. ב) כמדומה אני, שהננו עומדים על נקודה אחת, ומ"מ[12] הנני מוצא הכרח לבאר מעט דברי.

מעולם לא יעלה על דעתי, שתכלית הישיבות בישראל היא רק כדי להעמיד רבנים. תחיית התורה, המעמדת קדושתם של ישראל בכלל, ע"י[13] גדולי תורה באמת, מיחידי סגולה, וע"י[14] המון רב כפי האפשרי של בע"ב ת"ח[15] הגונים, צריכה להיות לעולם המגמה הראשית בכוננותן של הישיבות. אבל כדי להביא את מצבנו הנשבר. בכל מקום, וביחוד באה"ק[16], לידי מדה זו, צריכים אנחנו להסתכל יפה במצב הזמן וארחות החיים הממשיים השולטים במציאות, כדי שנבנה את בניננו על בסיס חזק.

ונטיעתנו תהיה עלולה להיות קיימת ועושה פירות, בכלל זה הוא כמובן הסדר, להקדים את המוקדם, וממילא יתאחר המאוחר. הרבנות, אמת הדבר שכפי צורתה היום היא חטיבה מאוחרת, מ"מ[17] אנו מוכרחים להודות, שלפי מצב היהדות בימינו, אנו צריכים לדאוג הרבה בשביל קיומה וחשיבותה. ועל כן כאשר אנו מוצאים כעת את הישוב החדש ההולך ונבנה, שהיסוד החשוב הזה חסר בו לגמרי, אנחנו חייבים להשתדל לכל לראש בתיקונו, להסיר את הסיבות אשר גרמו את החסרון. ולהעמיד את היהדות הארצי ישראלית של הישוב החדש בצורה אחת עם היהדות האמיצה של המקומות היותר טובים שבגולה, שאז כמובן יגלה עליה האור של מעלת ארץ ישראל. עד שנוכל לקוות, שתעלה עוד בכמה מעלות בקודש על כל המקומות אשר נתפזרו שם נפוצותינו מעולם על אדמה טמאה.

ומאחר שמצאתי את מצב הישוב החדש ירוד בפרט החשוב הזה, לעומת מצב היהדות שבגולה. תחת אשר בכל תפוצות ישראל, תיכף כשמתקבץ איזה ישוב של איזה עשרות משפחות מאחינו, מיד מרגישים צורך במינוי רב להורות איסור והיתר, ובכלל שתהיה הדרת היהדות שלמה בתכסיסיה, הנה פה יש מהמושבות שהנן עיירות בינוניות, ומהן שמונות משפחותיהן למעלה ממאה ויותר, ומינוי רבנים מקומיים לא יצא כלל כמעט אל הפועל, בלתי במושבה האחת הגדולה, פתח-תקוה, שנתישבה לכתחילה מבני ירושלים, מבעלי הישוב הישן, שהם השתדלו למנות להם רב מיוחד. וכאשר החילותי לסור אל המושבות מצאתי בבירור, שאם היו לנו רבנים חשובים, בכל אחת מהן, היה מצב היהדות עומד במעלה יותר גבוהה. התחלתי לדבר ע"ד[18] הרבנות המקומית, ומצאתי ע"ז[19] מניעות וניגודים פנימיים וחיצוניים. מהחיצוניים היא ג"כ[20] מניעת השכירות, מצד דלדול המצב, ובאחדים מצד רגילות קבלת תמיכה, שהרגל זה מפקיע את המתרגל מלשא בעול בכל דבר הטעון חסרון כיס. אבל זה לא היה כ"כ[21] עומד על הדרך. אגודת "שומרי תורה", ביחד עם הישיבות שבירושלים, הנן תמיד מוכנות לעזור בחלק היותר עיקרי מהשכירות, ואם יחסר איזה סכום נמצאים בכל מושבה יחידי סגולה, יראי ד' וחושבי שמו, החפצים בכל לב בהרמת קרן היהדות, והיה נקל להשלים. ובזה היינו יכולים לכבוש את המניעה העקרית מהמניעות החיצוניות.

אבל, לא זה הוא העיקר. מניעות פנימיות החלו להגלות, שיסוד הכל הוא מה שאין רוח הישוב החדש יכול לשאת את מהלך הרוח, את הסגנון ואת התכונות של חניכי הישוב הישן. וזה הוא דבר המקיף לא רק את קלי-העולם, המואסים בתורה ובמצות, כ"א[22] גם חלק גדול מההגונים, בני תורה ויראת שמים. התנועה החיה של הישוב החדש, חדות החיים ואומץ הלב, הרחבת הדעת, וגאות הלאם השורר בקרב הישוב החדש, לא יכולה לשאת את הגו הכפוף, את הפנים הצמוקות והעצובות המפיקות פחד ומורך לב, את העינים התועות המראות יאוש ושנאת החיים, ההלבשה הזרה המזרחית, כשהיא מצטרפת עוד עם איזה דכדוך של עניות היא מטלת אימה של בוז, על האיש המורגל בחיים אירופאיים, אם מעט ואם הרבה. כל אלה לא יוכלו להיות מתקבלים בלא זעף בקרב הישוב החדש, וכאשר הטפוס היותר מצוי בין חניכי הישיבות של הישוב הישן הוא זה הצביון, ע"כ[23] עצום הוא הניגוד במושבות נגד קבלת רבנים. וכאשר בינותי בדבר ראיתי, שאפילו אם נתגבר על כל הניגודים, ונכניס רבנים בחזקת היד, לא יביאו

כלל את התועלת הרצויה, כל זמן שהניגוד הפנימי, שיסודו הוא עמוק ברוח האדם, אי אפשר לו שיסור ממקומו.

וכאשר לשנות את צביון החיים בקרב הישוב הישן, מבלי להזיק לכמה דברים יסודיים, הוא דבר שאי אפשר, כי"א בהדרגה גדולה ואריכות זמן גדול, - והענין עומד ודוחק. ע"כ החלטתי, שאי אפשר לנו לתקן את הדבר הגדול הזה, העומד ברום עולם היהדות של הישוב החדש, ושנוגע הרבה ג"כ להישוב הישן, ע"י השתלשלות הפעולות שהקיבוצים פועלים זה על זה, כי"א ע"י מה שניסד ישיבה פה במרכז הישוב החדש. פה שהחיים הנם קרובים בכל מהותם לחיי המושבות, ע"י השגחה טובה, מכשרונות טובים הנמצאים באה"ק והנכונים לבא מחו"ל[24], עם שטף הכניסה ההולכת וזורמת, יכולים לצאת אנשים מוכשרים, אם ימלאו את תפקידם יפה בשקידת התורה ועמלה, בחריפות ובבקיאות ובהוראה בעומקא דדינא, להיות מתקבלים בקרב הישוב החדש, ולהרים שמה בקביעות את קרן היהדות, מה שאי אפשר למדה זו להעשות כעת ע"י השפעתי הרחוקה.

לבדה, שאינה נפגשת כי"א עם המושבות הסמוכות, ולעתים רחוקות. וזאת היא הסיבה אשר אמרתי, שתכלית הישיבה בראש תהי'[25], שהמצויינים שיתחנכו בה יוכלו להיות רבנים במושבות.

ומה שכבוד הדר"ג[26] חושש, שישיבה כזאת כשתוסד ביפו תהיה גורמת ביטול, חלילה, לישיבות שבירושלים, מטעם אשר החסרון היותר גדול שבישיבות הירושלמיות הוא מה שחסר להם השלא-לשמה, כי לא הי'[27] להם מקום תקוה להיות לגדולי הדור ולהיות רבנים גדולים ומנהיגי הדור, ואם תקום ישיבה בפנים חדשות ביפו, לגדל רבנים עבור ערי ישראל שם, ירדו הישיבות בירושלים עוד הרבה יותר ממדרגתן, מפני שכל בעלי הכשרון ילכו ליפו. ידע אדוני, שאע"פ[28] שאמת נכון הדבר, שיש איזה צד חסרון במה שהגורם הבריא של תחרות החיים, המעוטה ביסוד של השלא-לשמה, חסר הוא מהישיבות שבירושלים, אבל חסרון זה אין בידינו עכשו לתקנו. הרבנות של המושבות, שלכל היותר נוכל להושיב עליה עד עשרים רבנים, - כמובן אין להעלות בחשבון את המושבות היותר קטנות, שאינן מצטרפות למנין עשר משפחות, - היא לא תעלה רפואה של המצאת השלא-לשמה בתוך הלימוד הארצישראלי. רחוקה היא עדיין מאד רבנות קטנה כזו של מושבה, שתתן את האומץ ע"י התקוה שלה. רבני המושבות, מצד הרבנות שלהם, לא יוכלו להחשב לגדולי הרבנים ולמנהיגי הדור, כשם שלא יוכלו להחשב כן כל הרבנים של העיירות הקטנות בחו"ל[29]. וביחוד לפי המצב הנוכחי, שהמשכרות של הרבנות אינה ניתנת מהמושבה, כי"א מקופת הישיבות, הניתנת גם בלא עול הרבנות ללומדים בישיבות, וההוספה המועטת, שאולי תגרום הרבנות, אינה כדאי להכריע את הכף, אפילו לקבל את הטפול והעול של רבנות המושבות הקשה ביותר, מצד מניעת הרגלם של בני המושבות, זה רבות בשנים, לשאת בעול החמרי והרוחני של רבנות קבועה בתוכם. ע"כ כאשר עוד נוסף לזה, שגם עכשו רחוק הדבר שיתקבלו רבנים במושבות מחניכי הישיבות, אם לא יהיו בתחילה מושפעים מרוח חדש שיוכל לקרבם יותר אל חיי הישוב החדש, אין כדי למנע מליסד את הישיבה ביפו למטרה זו, מפני הדאגה שמא יהיה בזה קפוח לישיבות שבירושלים. ובעצם הענין הנני אומר ברור; שלא לבד שישיבה זו כשתוסד ביפו, ברצות השם יתברך דרכנו, לא תוכל לגרום שום הפסד לישיבות הירושלמיות, כי"א שהיא עתידה לרומם את ערכן. כי

באמת לא רק אותה המניעה של חלק השלא-לשמה, שמצד חסרון רבנות, הוא לבדו הוא הגורם בשפלות-הידים של הלומדים בישיבות, שאינם יוצאים אל הפועל לפי ערך כשרונותיהם, כ"א בכלל תרדמת החיים הבאה ע"י הרוח הישן, שהוחזק ובא מאותה התקופה שהיתה עדיין הארץ חרבה, ורוב הגרים בה לא באו כ"א לצפות ליום האחרון ולהקבר בקרבה, וימי חייהם היו רק שלשלת של קבלת החלוקה, המצומצמת ומחוברת באי-כבוד, ותפילות על מקומות הקדושים החרבים בעוה"ר[30], שהיה חסר מעיקרו את זרם החיים הטבעיים ומרוצתם העליזה, המעוררת לעבודה מעשית ושכלית. במצב כזה היו יכולים לעמוד בשלמות רוחנית רק יחידי הסגולה, שהיו אנשי קודש, ואור ד' הופיע עליהם, ומתוך החרבן והשממון שאפו את אויר קדושת אה"ק[31]. אבל יתר כחות הצעירים, שלא באו למדה זו, נרדמו כשרונותיהם, ורוח עצבון זה, אע"פ[32] שב"ה[33] הוא הולך ומתפכח, מ"מ עדיין שולט הוא בישוב הישן, ורק ע"י התעוררות חיים של הישוב החדש, כשיהיה מחובר באור תורה באופן גדול ומצויין, ישוב גם הישוב הישן וכל לימודי ד' אשר בתוכו לתחיה, ויתחילו הכשרונות הצפונים בהם להגלות.

ויותר מזה, שאינני קובע מסמרות בדבר, שיהיו חניכי הישיבה, אפילו המצויינים, דוקא רבנים. אדרבא, כל חפצי הוא, שיהיו מהם מתלמדים, במשך שנות לימודם, חלק הגון מידיעות שמושיות, ואותם שיש להם נטיה למלאכה יתלמדו איזה שעות ביום בבית-המלאכה, אשר כבר הועמד עמנו פה במוסד "שערי תורה", (שזה מקרוב אשר נוסד, ערך שנתים, ועתה הוא עומד ב"ה במדרגה כזאת, עד שהבנק אנגלא-פלשתינא הכין על ידו ארון-ברזל, ע"פ תכנית הארונות האירופאיים, בפורמאט גדול, והם מלאים רצון מטיב המלאכה), עד שיצאו לנו ג"כ גדולי-תורה שיהיו בעלי-אומנות, המתפרנסים מיגיע-כפם, או אנשים מוכשרים לכל עסקי החיים, ותהיה התורה נלמדת דוקא לשמה, משום תכלית החיים שבהגיון התורה וחבתה.

ומאחר שזאת היא כל עקרה של הצורה החדשה, שאני חפץ בהישיבה, דהיינו שיהיה שורר בקרבה עז החיים, הראוי לשמעתתא דבעיא צילותא, ושמחת לב, אין בה כמובן שום מניעה, באופן שלא תוכל לתן לנו "גדולי תורה הבקיאים בש"ס בבלי וירושלמי, אשר כל ישעם וחפצם וכל חלקם בחיים הוא להבין ולהשכיל בדברי תורה", ולא יוכל להיות חסר בה "הרוח הגדול אשר יעטר את תלמידי חכמים הגדולים". ודוקא בישיבה כזאת יוכל להתקיים התוך של דרשת "אדם כי ימות באוהל", אדם חי, המטה את תשוקותיו וכחותיו לא להוללות וסכלות, כ"א לעמלה של תורה ושמחת השגתה, אבל מי שאין לו הרגשת החיים וזיום הוא לא יכול להיות אדם אשר ימות באוהל. והמצויינים מישיבה כזאת לא יוכלו להיות ממוצעים, שהם כקדרה דלא חמימא ולא קרירא, כ"א גבורים כאריות במלחמתה של תורה, ומלאים חפץ לרוממה ולשגבה על אדמת הקודש, לא משום פניה ותכלית של רבנות, כ"א מפני אהבת השם יתברך, אהבת התורה, אהבת ישראל ואהבת ארץ ישראל, הבוערת בקרבם בשלהבת אש קודש.

אין אנו זקוקים בשום אופן ללמוד מדרכי אירופא, - אע"פ שגם זה איננו כלל מוחלט, וממתוקנים שבהם הלא עלינו החובה ללמוד, אבל בימינו נתקלקלו כ"כ הדיעות, עד שקשה למצא את הנקודה של המתוקנים שבהם, - אבל עלינו לחדור ביותר בתוך מאור התורה עצמה. לא תוכל לעד התורה להיות

מצומצמת רק בחקר הלכה המעשית לבדו. החלק הרוחני שבתורה, לכל רחבו, עמקו והיקיפו, מוכרח גם הוא למצא מקום בישיבה. האגדות. המדרשים הנגלים והנסתרים, ספרי המחקר והקבלה העיונית, המוסר והרעיון, הדקדוק. הפיוט והשירה, כמובן של חכמי אמת וחסידים הראשונים, גם הם הנם גופי תורה, שאף ע"פ שאי אפשר לתן להם כ"כ זמן וכ"כ[34] קביעות, כמו ההלכות והתלמודים, הפוסקים הראשונים והאחרונים, מ"מ א"א כלל, ביחוד בימינו, וביותר בארץ-ישראל, הדורשת תעופה רוחנית מבניה בטבע קדושתה, המלוה את כל אוירה, למנע את כל אלה מלקחת עבורם מקום חשוב. וצד חידוש זה הוא מוכרח בדורנו, ומוכרח הוא ביותר בישוב החדש, הדורש רפואה רוחנית. וחדש כזה איננו אירופי, בשום אופן, כ"א כולו שלנו.

"הישיבות בירושלים צריכים תיקון גדול (כותב כ"ג[35]), ועלינו להשתדל לתקנם, שיתאימו גם לצורך הדור ודרכי החיים, אבל לא לבטלם חס ושלום ולבנות עתה חדשות בעיר יפו". אבל רק ע"י בנין ישיבה חדשה, שתוכל בלא התנגדות לקבל לתוכה את יסוד החיים של הקדושה והעז, יפוח רוח טהור, אדיר וקדוש, גם על הישיבות שבירושלים, ולא לבד שלא יתבטלו כ"א יוסיפו פאר והדר. ואם במרכז הישוב החדש, המחובר בחפץ אדיר לבנין האומה ולרוח ד' אשר בתוכה, ע"י הרבנות הכללית של יפו והמושבות, לא תוסד ישיבה חדשה, חלילה, רק אז צפויות הנן הישיבות הירושלמיות ליריד, לא מצד תחרות של ישיבה, כ"א מצד תחרות של רוח ההרס והכפירה, שעכ"פ[36] יש עמו ניצוצות של ברק החיים, המושך בכל יום לבבות מבית המדרש מתוך חולשה ויגון.

כ"ג חושדני, שאיני יודע כ"א את רוסיא, ואם הייתי רואה את ירידת היהדות שבאשכנז, שבאה מפני שלא שמו על לב לתקן את קלקול הישיבות ולהשאירן כמו שהן, אז הייתי אומר אחרת. הנני מוכרח להעיד על עצמי, שלא נעלמו ממני כל פרטי חיי היהדות שבאשכנז, לכל צדדיהם, אם לא מראיה, אבל מעיון והגיון נוסף על המחקר שע"פ[37] השמועה. אבל דוקא ידיעה זו היא המכרחת אותי לבקש ליסד ישיבה כזאת, שהיא ממש כחפץ כ"ג "תקון לקלקול הישיבות ולהשאירן כמו שהן". כלומר, להכניס רוח חיים בתוך הגיון התורה באופן חזק כזה, שיוכל לעמוד בפני סערת הזמן, ולהגדיל את הכמות ואת האיכות של למוד התורה, להרגיל את התלמידים ללמוד גם המקצעות, אשר כפי ההרגל הישן לא היה להם עסק עמם, כמו שימת הלב להצד ההיסתורי והבקורתי, אשר חטפו אותו בזרוע מהרסים ומחריבים, עד אשר קם כ"ג להושיע את חכמת ישראל ביחש להצד הראשון ביחוד, וכדרכה של תורה, כל אשר יוסיף לעבוד במקצע זה, החדש כמעט אצל חכמי תורה האמיתיים, כן יוסיף להניח מקום לאחרים לשוטט ולהרבות הדעת. וחידוש כזה איננו עלול בשום אופן להשכיח את התורה. חלילה, ולעשות את הרבנים לאינם יודעים אותה, ואת היראים, המושפעים מרוח קדוש זה' לאינם-יהודים יותר מיהודים, כ"א להרחיב את השכל. להגדיל את החריפות ואת הבקיאות, לחבב את התורה, לרומם את הנשמה הישראלית ולגרש את כל רוח זר, אותו שהוא כרקב לבית יעקב, ע"י רוממות הנפש, הבאה מידיעת גדולת ערכה של תורה וכחה האלהי, המתגלה דוקא ע"י כל הקיפה, "מי ימלל גבורות ד' ישמיע כל תהלתו".

"עלינו להשמר מאד מדרכים חדשים" אומר כבוד גאונו. ואני הנני אומר בבטחה, שכבודו יודה, שיותר הועיל הוא למצב היהדות בספריו ההיסטוריים, אע"פ שביחש של כל המחברים משוקדי תורה הלך בדרכים חדשים, ממה שהועילו לנו כמה מחברים אחרים, שנתנו לנו עוד חידושים ופלפולים ע"פ הדרכים הישנים. הננו רואים החרבן הולך ומתגבר, אין מנוס מפניו, לא בחו"ל ולא בארץ. הישיבות המלאות תורה בפלפול ובקיאות ברוסיא לא תוכלנה לעמוד בפני זרם ההרס, וכל עמל התיקונים הקטנים ילך בתהו. אך דרכים חדשים הננו חייבים לסול, שהם הם הנם באמת הדרכים היותר ישנים, שבהם הלכו רבותינו הראשונים, ביחוד אותם שעמדו לישראל בעת צרתם הרוחנית והחומרית, ויאירו להם את דרכם באור תורתם, צדקתם וחכמתם גם יחד. ואם הדרכים הללו נשתכחו כמעט, הננו מוכרחים לשוב וליסדם, והיסוד הראשון מוכרח הוא להיות כעת על אדמת הקודש, ובישוב החדש, שבעצת ד' הנה הוא הולך ונבנה, ונוכל להיות בטוחים שכל המסייע בזה, יהיה מהקרואים הראשונים לקול העתיד לפוצץ בראשי ההרים: "כל מי שפעל עם אל יבא 'ויטול שכרו".

לא רק "ידיעות שמושיות והשקפה כללית על העולם ועל דרכי העולם" חסרות לנו לתן בישיבות, הצריכות להמשיך את קיומן לתן לישראל את אורו וישעו. אע"פ שגם אלה הידיעות וההשקפות ג"כ אי אפשר להכניס בהמוסדות הישנים שבישוב הישן, רק ע"י מה שמתחילה תהיה להם הבחנה מוחשית על הצלחת החידוש, שזהו אפשר רק בנסיון חדש. אבל לא רק בזה נושע. אלה הידיעות הנן טפלות, וכמובן א"א שתהיינה חסרות מבעל-תורה חשוב בימינו, כדי שלא יתחלל שם שמים על ידו. אבל העיקר הוא הרחבת הדעת בעומקה ורחבה של תורה עצמה לכל צדדיה, ע"פ אותה התכונה שבקיעי הזמן מכריחים אותנו להעמיד להם בונים וגודרים.

כמובן, המחלקות התחתונות של הישיבה הן עצמן יוכלו לשמש אותו השימוש שאנו מבקשים מבית-ספר למורים, אבל גם הוא צריך שיהי'[38] רטוב מטל חיים של צדדי התורה, המבוקשים ביותר בימינו באורח מתאים עם ידיעתה של תורה, הרגילה מאז, ע"פ הדרך הישן, באין מחסור דבר

והמחלקה העליונה היא באמת הישיבה. בקרבה לא ימצא מקום כ"א לתורה. אבל לתורה בכל עשרה ותפארתה

אנכי הנני עושה את שלי, ידעתי כי למחיה שלחני ד' אל אדמת הקודש, והנני מוצא לעצמי חוב קדוש לדבר כפי רוחי הפנימי, בעבור שמו הגדול ועבור עמו ונחלתו. ועוד אקוה לברר הדברים, כשיזכני כ"ג בתשובתו היקרה, בעזה"י[39].

ישלים ד' פעלו, ויאיר אורו על עמו ועדת קדשו לאורך ימים טובים, ויזכה לראות בטוב ד' בהר הקודש, בשוב לו הודו והדרו, בעת אשר מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו כדבר ד' אשר נאמן

והי'[40] זה שלו' וברכת אוהב נאמן, מוקיר גדל ערכו,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

מפני כבודם של ת"ח, הנני מוצא את עצמי מחוייב להודיע לכ"ג[41], שאמנם ימצאו בישיבות, שבישוב הישן בכלל ובירושלים בפרט, ג"כ כאלה שאינם לקויים באותן החולשות ע"פ המדה אשר ציירתי. מ"מ הטפוס המוחזק הכללי הוא זה אשר בארתי, ומפני כך הדבר מוכרח שיצא תיקון של מטבע כללית חשובה מהצד החדש של הישוב, ואח"כ[42] תגדל ע"י זה עצמו תפארת הישוב הישן. וקורא אני על מצבנו מקרא שכתוב "והושע ד את-אהלי יהודה בראשנה למען לא-תגדל תפארת בית-דויד ותפארת ישב ירושלם על יהודה, ביום ההוא יגן ד' בעד יושב ירושלם, והיה הנכשל בהם ביום ההוא כדויד ובית דויד כאלהים, כמלאך ד' לפניהם" (זכרי' י"ב, ז ח). עכ"פ[43] צריך שיושעו תחילה אהלי יהודה, ואח"כ מזה עצמו תצא הגנת ירושלים ההולכת ועולה, וכל שיהי' בצורה גדולה תקדים להיות קטנה בהתחלה.

הנ"ל

בטח יזכר הדר"ג את אשר אמרתי במכתב, זה כבר, כי הבטלנות של ת"ח[44] שבישוב הישן איננה כ"א בטלנות חיצונית, אבל בפנים הם מלאים חכמה ושכל טוב, ונמצאים בקרבם כשרונות יקרים מאד. אוירא דא"י[45] המחכים לוחם הוא בכל עז גבורתו עם העניות המדכאת ומשפלת, ורבות רבות מאד נצח את האחרונה. וכל אשר תחדל העניות לדכא את חיי המצויינים שבבני תורה שבישוב הישן, כן יראה יותר הדרם. ע"כ גדולה היא מאד החובה להרחיב את המעמד החמרי של יחידי-הסגולה, הנמצאים במספר הגון בין הישוב הישן בכלל, ובשפע ביחוד בירושלים. כ"ז[46] היא אמת ברורה לענין מה שנוגע להשלמת עצמם של ת"ח הללו, אבל כדי שיוכל לבא קשר של השפעה מת"ח[47] על הישוב החדש, ועל הישן ההולך גם הוא ומתחדש, ע"י חדירת הרוח, דרך בקיעים ופרצים שבבנינו העתיק, דבר זה עלול לבא, לפי מה שעינינו רואות, רק ע"י יסוד ישיבה גדולה ורבת ערך, ומכובדת מכל צד, במרכז הישוב החדש. מההשפעה של חיבור רוח החיים לקדושה ואמונה, לתורה ויראת שמים, שרק ע"י שיחות ומעט ספרות החילותי להזרים על כללות הישוב, שהנני רואה את פריה לברכה ב"ה, נוכל להיות בטוחים, שאוצר-חיים מלא, כשיוסד לנו פה, נשים ע"י ממש נשמה חדשה מלאה ישן וקודש-קדשים בכנסת-ישראל שעל אדמת הקודש, ד' יסעדנו.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. בעה"י - בעזרת השם יתברך
9. ות"ת - ותלמוד תורה
10. א"א - אי אפשר
11. ע"פ - על פי
12. ומ"מ - ומכל מקום
13. ע"י - על ידי
14. וע"י - ועל ידי
15. ת"ח - תלמידי חכמים

16. באה"ק - בארץ הקודש
17. מ"מ - מכל מקום
18. ע"ד - על דבר
19. ע"ז - על זה
20. ג"כ - גם כן
21. כ"כ - כל כך
22. כ"א - כי אם
23. ע"כ - על כן
24. מחו"ל - מחוץ לארץ
25. תהי' - תהיה
26. הדר"ג - הדרת גאונו
27. הי' - היה
28. שאע"פ - שאף על פי
29. בחו"ל - בחוץ לארץ
30. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
31. אה"ק - ארץ הקודש
32. אע"פ - אף על פי
33. שב"ה - שברוך השם
34. וכ"כ - וכל כך
35. כ"ג - כבוד גאונו
36. שעכ"פ - שעל כל פנים
37. שע"פ - שעל פי
38. שיהי' - שיהיה
39. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
40. והי' - והיה
41. לכ"ג - לכבוד גאונו
42. ואח"כ - ואחר כך
43. עכ"פ - על כל פנים
44. ת"ח - תלמידי חכמים
45. דא"י - דארץ ישראל
46. כ"ז - כל זה
47. מת"ח - מתלמידי חכמים

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קנ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד מנחם אב תרס"ח - יפו **נמען:** הרב יעקב יצחקי, רב ראשי של דרבנט (יושב בירושלים)

הרב קוק שואל איך לפעול בעניין החינוך במושבה באר יעקב, שיש בה חשש שהחדשים יסיתו את הילדים מן הדת. הרב קוק שואל אם התושבים ישתתפו בהוצאות, ואם יסייעו להקים תלמוד תורה הגון.

עיקרי הדברים

- החינוך במושבה באר יעקב.
- הקמת תלמוד תורה במושבה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד מנ"א[4] תרס"ח[5].

לכ' ידידי הרב הגאון, כליל חכמה, תורה ויראה, מו"ה[7] יעקב יצחקי שליט"א[8], רב ראשי מק' דרבנד והגלילות ומשכנו כבוד בעי"ק[9] ירושת"ו[10].

שלו'[11] וברכה באה"ר[12],

אבקש בזה מכת"ר[13] להודיעני אם יש לו ידיעה נכונה איך לעשות ע"ד[14] מצב החינוך במושבו באר-יעקב. כי כמובן א"א[15] לנו לעזוב הדבר ליד החדשים, שדרכם להסית ולהדיח ילדי ישראל מהדת והאמונה הק'[16] לגמרי. יודיעני נא כת"ר[17] באיזה אופן יש לפעול עליהם, ובכלל אם ישתתפו גם מצדם בהוצאות ת"ת[18], ואם יהי'[19] מצדם לעזור ליסד שם ת"ת[20] הגונה ע"פ[21] התורה והמצוה כראוי.

והנני בזה דוש"ת[22] ומצפה לתשובתו, ידידו מכבדו כיקרת פאר ערכו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. מנ"א - מנחם אב
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. לכ' - לכבוד
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. בעי"ק - בעיר הקודש
10. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
11. שלו' - שלום
12. באה"ר - באהבה רבה
13. מכת"ר - מכבוד תורתו
14. ע"ד - על דבר
15. א"א - אי אפשר
16. הק' - הקטן

17. כת"ר – כבוד תורתו
18. ת"ת – תלמוד תורה
19. יהי' – יהיה
20. ת"ת – תלמוד תורה
21. ע"פ – על פי
22. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קנד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ח אלול תרס"ח - יפו **נמען:** ועד המושבה זכרון יעקב והרב וולפרט

הרב קוק שמח שזכרון יעקב קיבלה רב אחרי זמן רב בלי מורה הוראה, שבו נעשו פרצות. הרב קוק מבקש לבטל את המנהג לערוך חופות בתוך בית הכנסת, עם מנהגים שפוגעים בצניעות, ולחזור לחופה תחת כיפת השמיים כפי שגזרו גדולי ישראל. הרב קוק משבח את אנשי המושבה ומקווה שתהיה לתפארת הגליל.

עיקרי הדברים

- מינוי רב בזכרון יעקב.
- איסור חופה בתוך בית הכנסת.
- צניעות ומנהגי נכרים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח"י[4] אלול תרס"ח[5].

שנה טובה ומעוטרת, בכוח"ט[6] בספר החיים, לכבוד חברי ועד המושבה היקרה זכרון יעקב ת"ו, וכל עדת ד' היושבת שמה על אדמת הקודש, ובראשם כבוד הרב הגדול בתוי"ר[7] מהולל בתשבחות מוהר"י וואלפערט שליט"א[8], המורה לצדקה במושבה לעם ד' אלה, יברכם ד'.

ידידי נפשי וחביבי, הנני מרשה לעצמי לדבר באזני כבוד מעלתכם דברי אלה בהשעני על מדותיכם הטובות ואש קודש של היהדות הטהורה היוקדת בלבבכם הטהור. הנה מאז שמעתי שמועה טובה מדשנת עצמות, כי רוח טהור התחדש במחנה קודש של המושבה, ותחת אשר זה כמה היתה ללא כהן מורה, וכמובן שבאפס חזון יפרע עם, ונעשו כמה פרצות ע"י[9] אנשים הרחוקים מן הדת והיהדות, אשר הנם אבני נגף ומכשולים גדולים על דרך הקודש, שאנחנו צריכים ללכת בה, ע"פ[10] תורת ד' ומשפטיו על ישראל, שלא זזה שכינה ממנו גם בכל נדודינו בארצות נכר, וק"ו[11] הדברים כאשר מאת ד' היתה זאת נס להתנוסס להתחיל בהצלה, להשיב חלק אחד אחוז משארית ישראל אל נויהם על אדמת הקודש, שהמעוז הלאומי הרצוף ומחובר בקדושת אמונת דת קודש ואור ד' אלהי ישראל יחד יהיו לנו לאבן בחן ופנת יקרת על כל דרכי החיים של היחיד וביותר של הציבור. ובזה נעשה ונצליח, ונהי'[12] לשם ולתפארת בישראל ובאדם, ושם ד' יקרא עלינו, לרוממנו להיות ראשית לצמיחת קרן ישועה לבית ישראל הגוי כולו. אמנם במשגה נתקלקלו איזה מנהגים, שנתערבו זמורות זר ומנהגי עמי נכר, בין עדת קודש, אשר עתה בהארת אור תורה ע"י מורה-לצדקה קבוע, המלמד דעה, בשים שכל ואמרי חן, נקוה כולנו כי הכל ישוב לטובה, וזכרון-יעקב תהי'[13] כאשר יאתה לה אבן-חן במושבות אה"ק[14].

והנה אחד המנהגים הגרועים, אשר תקעו יתדם במושבה, כאשר שמעתי, היא העמדת החופות בבית-הכנסת, עם כמה מנהגים אשר לא לרוח ישראל וקדושת תוה"ק[15] המעורבים עם מנהגי החופה, כמו פריצות איזה גדרי צניעות ביחש המינים, אשר נחלה היא לעם קדוש להיות מתנהגים בזה בקדושה יתירה והנהגה תמה, בתומת ישרים. ובכל אופן כבר גזרו אומר כל גדולי ישראל, שהחופות תהיינה

דוקא תחת כיפת השמים בחצר בית הכנסת וכיו"ב[16]. ע"כ[17] אקוה, כי מעתה יהי'[18] מנהג קבוע וקיים חק ולא יעבור, לשוב לאיתן קדושת תוה"ק, שיהי'[19] מעמד החופות כחק לישראל מעולם, ומנהגים העומדים נגד דרכי קודש של צניעות ישראל כליל יחלפו. אז נדע, כי רוח ד' החל לפעם את עמו, על אדמת קדשו, להחיות רוח לאומנו בקרבנו, ולשום אור תורת חיים נזר לראשנו.

בטוח אני ביושר לבבכם, ומדותיכם הטובות, ובפרט ביקרת כבוד הרב הישיש שליט"א מורה-הצדק, המישר את דרך ד' במושבה, שכולכם יחד תקומו, בשלו'[20] ובמישור, באהבה וחן, להרים מכשול ולפנות דרך ד' במקצע זה וביתר מקצעות לכל אשר ימצא שם בדק. וכל אוהבי עם ד', ארצו ונחלתו, ישמחו ויתהללו בכבוד המושבה היקרה, אשר תתרומם לתפארת ארץ הגליל, וחרפת הזריות ונימוסי הנכריות לא תשא עוד, וקרן הדת והיהדות, והארת אור תורת ד' במוסר השכל ומדות רצויות וטובות, לתפארת אלהים ואנשים, יקחו מקום במושב קודש של עדת-קדשכם להיות נוספות על כל הטוב והתפארת אשר כבר נפל לכם חבל בנעימים. כאשר מודעת זאת, שנמצאים במושבה בכלל אנשים יקרים ממולאים במעלות ומדות יקרות, כל אחד לפי תהילתו, בחכמה ובמדעים, בטוב לבב ובמדות יקרות, ובכל חמדת קודש אשר לעדת ישורון. אבל הגיע זמן, שיגלו לעין-כל כל היקרות הגנוזות, ואורן יאיר על הנהגת המושבה בכלל ובפרט, להשוות את כל הדר הקהילה עם כל קהילות הקודש הנאמנות לד' ולישראל עמו, מבית ומחוץ. ואדון השלו'[21], והבוחר בארץ חמדה, אשר דברו הטוב, אשר דבר על ישראל, לא ישוב ריקם, כי הוא אומר ועושה, גוזר ומקיים, יפרס עליכם סוכת שלומו ותפארתו, וירומם את קרנכם למעלה למעלה, ויחד נזכה לראות ברוממו קרן לעמו על הררי קודש, וישמח ישראל בעושיו, ונגיל יחד באור ישע ופדות על חבל נחלתנו גאון יעקב אשר נאהב סלה. והי'[22] זה שלו'[23] ושנת ברכה וכוח"ט[24], כנה"י[25] ונפש ידידם עז דורשם לטובה באה"ר[26], מצפה תשובתם היקרה ואהובה,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ח"י - שמונה עשרה (18)
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. בכוח"ט - בכתיבה וחתימה טובה
7. בתוי"ר - בתורה ויראה
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. ע"י - על ידי
10. ע"פ - על פי
11. וק"ו - וקל וחומר
12. ונהי' - ונהיה
13. תהי' - תהיה
14. אה"ק - ארץ הקודש
15. תוה"ק - תורתנו הקדושה
16. וכיו"ב - וכיוצא בזה
17. ע"כ - על כן

18. יהי׳ - יהיה
19. שיהי׳ - שיהיה
20. בשלו׳ - בשלום
21. השלו׳ - השלום
22. והי׳ - והיה
23. שלו׳ - שלום
24. וכוח״ט - וכתיבה וחתימה טובה
25. כנה״י - כנפשו היקרה
26. באה״ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קנז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט אלול תרס"ח - יפו **נמען:** הרב בנימין זאב הלוי הורוביץ

הרב קוק שולח את מה שכתב על הפעולה במושבות. בעניין שפה זרה בבתי ספר כפריים יש מחלוקת פדגוגית, והרב קוק אינו קובע מסמרות. את השבחים שנתן לבתי הספר החדשים על דרך ארץ כתב מאומדנה, כי לא ביקר בהם, אבל הרושם השלילי שלהם על הדת ידוע ממעשיהם. עלינו לשפר את מעשינו כאילו הם מתוקנים כראוי.

עיקרי הדברים

- החינוך במושבות.
- שפה זרה בבתי ספר כפריים.
- מתחרים בבתי הספר החדשים ביושר.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ט אלול תרס"ח[4]. שנה טובה ומעוטרת בכוח"ט[5] בספרן שצ"ג, לכ"[6] ידידי הרב המאוה"ג[7] איש חי רב פעלים, כליל חמודות, מוהר"י[8] בנימין הלוי הורוויץ שליט"א[9], שלו'[10] וברכה.

הנני שולח בזה לכבוד תורתו את אשר העליתי על הגליון ממחשבתי ע"ד[11] פעלנו במושבות. אמנם ע"ד נחיצת איזו שפה זרה במושבות יש חולקים מטעם הפדגוגיה, ואומרים שבבתי-ספר נמוכים של כפרים כאלה אין צורך בזה, רק שיהיו הלמודים העברים נלמדים בסדר נכון, וההנהגה תהי'[12] מנומסת כראוי בכל התכסיסים כאשר דברנו. ושמעתי שבבתי-הספר שלהם חדלו כעת מלימוד שפה אחרת. ע"כ[13] איני קובע מסמרות בפרט זה.

השבחים של תכסיסי ד"א, ששבחתי בהם את בתי-הספר, הנני אומרם רק מאומדנא, אבל ידיעה פנימית אין לי מהם, כי לא בקרתים מעולם. אמנם הידיעה ע"ד הרושם השלילי שהם עושים ע"ד הדת והיהדות - זה אין צריך לביקור, שמעשיהם מוכיחים עליהם. ויוכל להיות שאין בהם אותם הצדדים היפים החיצונים, אבל מ"מ[14] לנו הוא ענין אחד, כי עלינו לשפר מעשינו כאילו היו הם באמת מתוקנים כראוי, ובזה נצליח בעה"י[15].

מה טוב הי'[16] אם יהי'[17] אפשר שאראה את עבודת כת"ר[18] באשכנזית לפני השילוח לתמן.

הנני חותם בברכה, ברכת השנים לטובה ולברכה לחיים טובים ארוכים ומתוקנים, כנה"ר[19] ונפש ידי"ע[20] דוש"ת[21] מצפה לישועת ד' על עמו ונחלתו ב"ב[22] בקרוב,

הק' אברהם יצחק ה"ק

ע"ד בית הועד, לא מצאתי כעת לנכון לדבר, ועוד נקוה לקחת בזה דברים כראוי, יחזקנו ד' ע"ד כבוד שמו ואומץ תוה"ק[23] על אדמת הקודש. הנ"ל[24]

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. בכוח"ט - בכתיבה וחתימה טובה
6. לכ' - לכבוד
7. המאוה"ג - המאור הגדול
8. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. שלו' - שלום
11. ע"ד - על דבר
12. תהי' - תהיה
13. ע"כ - על כן
14. מ"מ - מכל מקום
15. בעה"י - בעזרת השם יתברך
16. הי' - היה
17. יהי' - יהיה
18. כת"ר - כבוד תורתו
19. כנה"ר - כנפשו הרמה
20. ידי"ע - ידידו עוז
21. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
22. ב"ב - בני ביתו
23. תוה"ק - תורתנו הקדושה
24. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קנח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ח, יפו) **נמען:** ראשי אגודת 'בצלאל'

בתוך הפוגרומים ברוסיה ואכזבה מאוהבי החופש, 'ארץ ישראל מתנערת'. 'בצלאל' ותחיית האמנות העברית הם סימן תחייה. הרב קוק ממשיל זאת לילדה חולה שמבקשת בובה, סימן שהמשבר עבר. ירושלים, אחרי מחלת הגלות, מבקשת יופי ואמנות. הרב קוק מברך על התועלת המעשית לבעלי מלאכה, ומתנה שלא יהיו בבית דברים האסורים לפי הדת, כמו פסלים.

עיקרי הדברים

- 'ארץ ישראל מתנערת' - אמנות כסימן תחייה.
- משל הילדה החולה והבובה.
- תועלת מעשית לאומנים.
- הסתייגות מדברים האסורים בדת.

נוסח האגרת

ב"ה[1].

לכבוד ראשי החברה הנכבדה לחכמת האמנות העברית אגודת "בצלאל" שלו'[2]

קו אור אחד האיר לנו מתוך הערפל העב של עולמנו החשוך כעת. פה ושם בתפוצות אחינו הנה תוהו ובהו וחשך. דמים נשפכים, גויות נרמסות, גלגלות מתרוצצות, בתים חנויות וכל שכיות החמדה נבזזות ונשדדות, בת עמנו שוכבת למעצבה בין פרסות חזיר מיער, שרומס וטורף באין מציל. אפסה גם תקות אהבת רעים, מתני אהבים, מאוהבי החופש, גם אלה עמדו מנגד ביום צרה ולא נחלו על שבר יוסף, ולא הועילו כל המעשים, החיים וקיימים אשר עשה ישראל הצעיר להתקדמות דרישת החופש, שמה ברוסיא המלאה דמים, הכל נמחק מן הלב, כאילו היה חוב ישן שכבר עברו עליו שמיטין ויובלות, - חשך ואפלה מנודח.

אבל הנה זרם מים קרים על העצמות המפוצחות: "ארץ-ישראל מתנערת". התעורה היא אמנם אטית, אטית מאד, עקב בצד גודל, ובהפסקות גדולות, אבל מכל-מקום היא מתנערת, נצני התחיה נשקפים למי שחפץ להסתכל יפה.

אחד מסימני-התחיה המובהקים היא הפעולה הנכבדה העומדת לצאת מאגודתכם הנכבדה: "תחיית האמנות והיופי העברי באי"י". מלבב המחזה ומרהיב לראות את אחינו רבי הכשרון, גאוני היופי והאמנות, המוצאים מקום הגון בשדרות הרחבות והגבוהות של החיים הכלליים, ורוח מרום נשא אותם להביאם ירושלימה, לעטר את עירנו הקדושה, שהיא כחותם על לבנו, בפרחיהם הנחמדים, להיות בקרבה לכבוד ולתפארת, גם לברכה ותועלת.

וסימן טוב כזה נכון שהכל יהיו שמחים בו, הצעירים וגם הזקנים, גם היותר קרים והיותר טרודים בשאלת הקיום החמורה מאד.

הילדה הנעימה והאהובה, הבת הנחמדה, שאחרי מחלה ארוכה וממושכת, גם נואשת, אחרי מראה של פנים חורים כסיד, שפתים כמראה התכלת, חם בוער כתנור, סימור ופרפור צמרמורי, הנה פקחה עיניה ותפתח שפתיה הסגורות חותם צר, הידים הקטנות מתנועעות בתנועה של חיים, האצבעות הדקות והצחות הולכות אנה ואנה, הן מבקשות את תפקידן. השפתים נעות, כמעט שבות למראה בשר, וקול כאוב מהן נשמע: "אמא, אמא, הבובה, תני לי הבובה, הבובה החביבה שזה זמן כביר לא ראיתיה". קול ששון וקול שמחה, הכל שמחים, האב והאם, האחים והאחיות, גם הזקן והזקנה שכבר שכחו מרב שנים גם את משחקי הילדות של בניהם. "שושנה הקטנה מבקשת את הבובה", ב"ה אות לטובה. ודאי כבר חלצתה חמה. גם הרופא הקרוא כאהוב הבית והמשפחה לקחת חלק בשמחתה, תחת אשר השתתף בצערה, הנה גם הוא מסכים: "אות לטובה", הקריזיס עבר בשלום. עתה התקוה משחקת כי תחיה שושנה, תגדל ותיף, ותהי לגברת בבנות. הבובה אמנם היא השאלה הראשונה, אבל עוד תשאל ותשאל. רוחה וגויתה ילכו הלוך וחזק, תדרוש עוד גם מרפא, גם מרק, גם בשר ולחם, גם שלמה, גם שביסים ושהרונים, גם מורה ועט, גם ספר ועבודה, ועוד, ועוד. למראה דברים כאלה יצהלו הכל, הזקן והזקנה יחגרו גיל. האב והאם עיניהם דולפות דמע ששון. האחים והאחיות הצעירים ימחאו כף וירקדו מטוב לב. וזה לזה ממללים: "שושנה קטנה, היפה ונחמדה, שואלת בובה, האח!.

ירושלים האהובה, שושנת עמקים זאת, הבת-ציון היקרה, זאת הבת היקרה, חולת מחלת הגלות המרה, הזעומה והממושכה. בניה שכחוה, רבים נואשו מרפיון לב, מתקוה וחיים עבורה. עתה זרם חיים מרעיד ברעד נעים את העצמות המדוכאות והחולות, היא דורשת יופי, אמנות, מלאכת-מחשבת. אולי אין הדבר בעתו, יאמרו בעלי חשבון, ישנם צרכים קדומים, יותר מוכרחים. כן, אולי ואולי, יש ויש, אבל הדרישה הבאה מלב בניה, מרוחה אשר שפכה עליהם, הדרישה בעצמה היא אות חיים, אות תקוה לישועה ונחמה.

ומה נכבד הוא לדעת, שאות-חיים זה איננו רק אות ריק מכל תוכן ממשי, כי"א[3] יש בו ג"כ[4] פרי ותועלת. המקצע החשוב הזה, של האמנות היפה, יוכל באמת להביא ברכה ולפתח שערי פרנסה וכלכלה למשפחות רבות מאחינו היושבים על אדמת הקודש. "והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה". והוא יפתח ג"כ את רגש היופי והטוהר, שבני ציון היקרים מוכשרים לו עד מאד, ירומם נפשות רבות ומדוכאות לתת להן הסתכלות בהירה ומאירה, על הדרת החיים, הטבע והמלאכה, על כבוד העבודה והחריצות. כל אלה הנם פרינציפים נשאים, שממלאים את נפש כל איש עברי רגשי גיל והדר.

והתקות הטובות, המתנוססות בלבבי לרגלי תנועתכם החדשה ונכבדה, הן נותנות בי די אומץ-רוח לדבר באזניכם, אדונים נכבדים ואחים אהובים, דברים אחדים, הבאים אמנם מאופק אחר, לכאורה אחר לגמרי מאותו האופק של היצירה של היופי והאמנות, - אופק הרבנות. אבל מקוה אני, שהדברים יהיו לתועלת, ע"י[5] ידיעות קלות נסיר מכשולים אדירים מדרכנו, ונפנה את דרך התועלת והשכלול למשאת נפשנו, לזיו ההוד והיופי, להתגבר ולהופיע על עמנו בארצנו ובעיר קדשנו.

לכללות חמדת היופי האמנותי, המתגשם ביצירות מעשיות, מעשי ידי אדם, מתיחש עמנו לעולם ביחש טוב וחביב, אבל גם מוגבל. נזהרים אנחנו משכרון והפרזה, אפילו מהדברים היותר נשגבים ונעלים.

הצדק הוא נר לרגלנו, ואנחנו קוראים במקרא קודש "אל תהי צדיק הרבה". החכמה היא אור חיינו, ואנחנו אומרים "אל תתחכם יותר", "אכל דבש הרבות לא טוב". זהו הכלל המקיף את כל חוג חיי עם עולם. מעולם לא נתמכר לאידיאה פרטית אחת במדה זו, עד שנהיה טובעים במצולותיה עד לבלי יכולת לתן לנו קצב ומדה להרחבת ממשלתה. אמנם ההגבלה כשבאה, לצורך דברים טובים ונעלים לעצמם, היא דקה ורכה, ענוגה ויפה, "סוגה בשושנים". "אפילו בסוגה של שושנים לא יפרצו בה פרצות", ודי לה לכנסת ישראל גדר של שושנים, קו אחד חשוב, חוט-סיקרא אחד, שרטוט אחד הנושא עליו את חותם ההגבלה, להאידיאה הנכבדה, מצד מה שלמעלה הימנה, מצד הכללות העליונה. "כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם". לפעמים בנקודה ניכרת אחת היא מבעת את רוחה ומגיעה לחפצה, מבלי לפגם את החפש של כל אוצר מיוחד שברוח האדם ע"י רתוקי-ברזל וחומת-סינים.

עמנו העתיק כשבא לעולם ומצא את האנושיות חתולה בחתולי ילדותה הפראית, ורגש היופי הפראי, המחוסר זך ועדנה, הולך וכובש לו את העולם, והיופי בעצמו כבר עלול הוא להתהפך בידי ההמון הגס למין גלוסקא-שמנונית ומשקה משכר, אם לא יוכל לינק מהדר האמת המדעית והמוסרית. האלילות, עם כל תועבותיה, סמכה את כפיה, המגואלות וזבות דם, על הפרח הנחמד הזה, על היופי והאמנות, ותשביתהו כמעט מטהרו. כנסת ישראל נטתה ידה, בעז הדר אל-אמת אשר הופיע עליה, בברקי אור בעמק צלמות, להציל את השושנה הנחמדה, את עדנת היופי לבל תרמס כולה, לבל תתמעך ותתנול בידיה הגסות של האלילות הבזויה. "ד' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן". בימין דוחה ושמאל מקרבת. "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם", "לא תעשה לך פסל", "אלהי מסכה לא תעשה לך" - מעבר מזה, "ראו קרא ד' בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה, וימלא אותו רוח אלהים, בחכמה בתבונה ובדעת ובכל מלאכה, ולחשוב מחשבות לעשות בזהב ובכסף ובנחשת, ובחרשת אבן למלאות ובחרשת עץ לעשות בכל מלאכת מחשבת, ולהורות נתן בלבו הוא ואהליאב בן אחיסמך למטה דן, מלא אותם חכמת לב לעשות כל מלאכת חרש וחשב ורוקם בתכלת ובארגמן בתולעת השני ובשש, וארג, עושי כל מלאכה וחשבי מחשבות" - מעבר מזה.

גם אחרי הנצחון הגדול, שנצחה היהדות כמעט את האלילות, על מרומי העולם הקולטורי, השאירה לה כנסת ישראל קו אחד לאות עולם, על גבורת ישע ימינה, - ע"פ[6] התורה הכתובה והמסורה. קו כזה, אשר גם בעת תקטן מדת ארכו ע"י שערי בינת ההוראה המתאמת עם צרכי החיים, במובנה הנכון הריאלי והאידיאלי, מ"מ[7] גם תחת מחבא הנקודה האחת, אשר לאורך ימים תשאר, יתכנס כל הרוח האדיר והגדול, המבטא את עז נצחונה בעבר, ואת אדיר תקותה לעתיד.

כל המרחב הגדול של הנוי וההידור, היופי והציור, מותר לישראל. רק קו אחד, שרטוט אחד, הנראה לכאורה ארוך הרבה, אבל באמת הוא גדול רק באיכותו, ולא בכמותו. הוא אומר הרבה ברוחו, אבל רק מעט הוא פוגם את החרשת והאמנות, למרות כל המגמות האדירות שלו: "כל הפרצופים מותרים חוץ מפרצוף אדם". אמנם רק פרצוף אדם בתמונה בולטת ושלמה, וגם על זה ישנם דרכי בינה, להעזר ע"י חברת אומן עוזר שאינו בן-ברית, לעת השכלול האחרון של התמונה המיוחדת, שבה נמצאים תנאי

האיסור, אמנם רק נקודה קטנה תשאר מכל הקו הארוך, אבל מה רבו מחשבותיה: התמונות המיוחדות לאליליים, בין בעולם האלילי העבר וההוה, ובין בעולם הנוצרי, תתעב כנסת ישראל ולא תוכל שאתם.

ע"כ[8] הדור הדבר, בחובה קדושה לנו, שבאוצר המשכית הלאומי שבעיר קדוש אלהינו לא ימצאו פסילים כאלה. ובכלל נכבד הדבר מאד, שתודיע האגודה הנכבדה גלוי לכל העולם הנאור העברי והכללי, שהיא עושה את כל מעשיה, אותם המתכנסים באותו המשעול הצר, שבו יפגשו רגש האומה, הדת והאמנות, ע"פ חפץ האומה ושאיפתה הכללית, לראות ביחוד בעיר משוש תקותה, אוצר כל יקרתה וחסן עזה ומקדשה, - ע"פ הוראת חכמי תורה, גאוני ארץ - ישראל המפורסמים באומה.

בטוחים תוכלו להיות, אחי, שהזהירות הקלה הזאת תסול למטרתכם ושהיא משאת נפש כלנו, האוהבים את עמנו וארצנו וחפצים בכבודם והפרחתם, נתיבות סלולות בלבבות. התועלת והברכה המעשית מהמוסד הנכבד שלכם, לא תפגענה שום מכשול רשום על דרכם, ושלובי יד עם כל פלגות עמנו, הנפוצים בגולה ויושבי ארץ הצבי, כולם יחד, ילכו להאיר אור חיים מעשיים, על שאיפותיכם העדינות.

וכשנבא לגבול התועלת המעשית, שאתם חפצים להביא, במעשה הנכבד הזה, לאחינו יושבי אה"ק[9], נקל לנו להבין, כי רק אז יוכל הבית אשר תיסדו להביא את תועלתו הרצויה, להביא אל תוכו המון רב מאחינו, העוסקים במלאכות כאלו, או המוכשרים להן, להשלים את כשרונם ולשפר את עבודתם, ולהמשיך ג"כ חניכים רבים מבני ציון למלאכות המכובדות הללו, מהענפים הרבים המתפשטים מעץ-החיים של הציור והאמנות, מכל מפלגות עמנו היושבים על אדמת הקודש, - רק באופן שלא יוחזק הבית בכללו לבית האוצר בקרבו דברים שמצד חובת דתנו הקדושה נביט עליהם בעין של משטמה רוחנית פנימית. וכבוד הדרתכם, שמטרתכם קדושה היא לתקן ולא לקלקל, לבנות ולא להרס, בטחתי בכבוד נפשכם הנשאה שתשימו לבבכם על דברי אלה, היוצאים מלב מלא אהבה וכבוד ליסודי חפצכם הנכבד.

(עיה"ק יפו ת"ו, תרס"ח)

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. שלו' - שלום
3. כ"א - כי אם
4. ג"כ - גם כן
5. ע"י - על ידי
6. ע"פ - על פי
7. מ"מ - מכל מקום
8. ע"כ - על כן
9. אה"ק - ארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קנט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ז, יפו) **נמען:** רבני הגולה וראשי הקהילות

קריאה לגדולי ישראל לשוב לחבת בניין ארץ ישראל. בדורות הקודמים הדליקו צדיקים את אהבת הארץ, אבל בימים האחרונים התרחקו הגדולים מבניינה, והוא נמסר ל'חסרי דעה'. הרב קוק שמח שגם בדורנו קמו צדיקים לחבת הארץ, ומציג רב מסוים (המכתב קטוע, והסיום לא נמצא).

עיקרי הדברים

- קריאה לגדולי ישראל לחבת בניין הארץ.
- התרחקות הצדיקים - סיבת הירידה.
- המכתב קטוע.

נוסח האגרת

ב"ה[1],

שאלו שלו' ירושלים[2], ישליו אהביך. למען אחי ורעי אדברה נא שלו' בך, למען בית ד' אלקינו אבקשה טוב לך.

הררי קודש ישאו ממעון הברכות שלו' רב ושפע ברכה, לכבוד רועי ישראל, רבנים גודרי גדר ועומדים בפרץ בעם ד', צדיקים יסודי עולם, קדושים וטהורים, גאוני עולם יושבי על מדין, וכל רבי המשרה, פועלי צדקות וקמים על נדיבות, אלופי קהילות יעקב, תומכי שה פזורה, אשר בארצות הגולה, יברכם צורם וברכות יעטה מורה שלו, מאדמת קודש, ממרום הר ד', מקדוש משכני עליון, מארץ חמדת אדון עולמים, מההר הטוב והלבנון, רב ברכות ושפע הצלחות עד בלי די מטל חרמון היורד על הררי ציון, מארץ המעוטרת בעשר קדושות, שחוברה לה יחדו, להצמיח ישועה ותהילה, אורה ונחמה, להחיות לבב נדכאים, אסירי התקוה ושבים לבצרון, יחי לבבכם לעד.

מצאתי לנפשי חובה קדושה, להעיר ולעורר את כל לב טהור בכל יראי ד' וחושבי שמו, כל החיל אשר נגע ד' בלבבם, הזוכרים מרחוק את ד' וירושלים תעלה על לבבם, הדבקים בכל לב ונפש באמונה קדושה וטהורה באהבת ארץ חמדה, חמדת צבאות אדון עולמים ב"ה. כאשר אנחנו שרידי חרב, אשר מאת ד' היתה זאת כי נלקטנו אחד אחד אל מקום בית חיינו, ויד ד' היתה עלינו להוציאנו מן אדמה טמאה, ולהביא אותנו אל קדושת ארץ אשר ד' דורש אותה תמיד, אה"ק[3] ת"ו[4]. והננו הרואים והיודעים, כי הגיע עת לחננה, הננו עדי ראי[5], להעיד לכל עם ד', כי התנוצצות עת פקידה הגיעה, לבנות את ציון וחרבותי, ע"י[6] צאן עמו המתקבצים מארבע כנפות הארץ, לרצות את אבני קודש ולחונן את עפר ארץ חפץ. והנה מקדם זאת הופיעה עצת ד' על יחידי הצדיקים קדושי עליון מדורות שלפנינו, שהציתו לבת אש קודש שלהבת בוערת אהבת קדושת אה"ק בלבב עם ד', ומידם היתה זאת שנתקבצו יחידים ושרידים לארץ הנשמה, עד אשר חלקים חשובים ממנה היו ב"ה לגן עדן, וקהל גדול וחשוב של כללות כנסת ישראל הולך הוא ומתישב על אדמת קדשנו ת"ו, ועצם הזמן עת פקודת ישועה ורחמים, וכל הצרות

הרבות והרעות עם גלי ים זועף ושבר על שבר אשר נקרה בבית ישראל, מרעי גויים אשר קמו לבלע ולהשחית ולאכל את יעקב בכל פה, כל אלה יחד מעירים ומעוררים את כל אשר נשמת אלקים חיים בלבבו, לשא בכח קול עז ולמלא ידים קודש לד', להתחזק לשובב יעקב אל אדמת קדשנו ת"ו, בכל ההתאמצות האפשרית, לשום בהר ציון פלטה והתחלת צמיחת קרן ישועה והתנוצצות גאולה ופדות, אמנם מאד ידאב לב כי יראי ד' ואוהבי שמו, למראה עינים, אשר אף כי בדורות שעברו החרו החזיקו צדיקי הדורות יסודי עולם בכח קדושתם ואש להבת שלהבתם, יראתם ואהבתם, בקדושת אהבת בנין אה"ק ת"ו, ורק בכח הזיקים הגדולים, אשר הפיחו קדושי עליון בלבבות עם קדוש בא לנו הבנין הקדוש על אדמת הקודש, אשר עינינו רואות לשמחת לב והשבת נפש, אבל בימים האחרונים מעט מעט השתמטו אחד אחד מחבת בנין אה"ק כל צדיק וכל גדול באמת, בתורה ביראה בקדושה ובחכמת אמת, והבנין הקדוש הזה, שהוא מקור נפתח לחיי עולמים, לגוי קדוש ולכל העולמים כולם, הולך הוא ונמסר בידי חסרי דעה ודלי מעש, אשר על כן הושפל יקר תפארת חמדת ארץ חמדה בעוה"ר[7] והורד זיוה והדרה כמעט. והננו רואים, כי רק מאשר בתחילה נתנו צדיקי אמת מהודם על עצם חשקת קדושת חבת בנין אה"ק ותשוקת שיבת שבי הגולה אלי', מכל הארצות אשר נדחינו נפוצים בהם, - מכח זה יונקת היא החבה הקדושה בפועל ובמעשה גם כעת לבנין ציון והשרשת שורש ישועת ישראל עלי'[8] באמת ובצדקה. אבל כאשר במשך השנים הרבות רפו הידים של הבונים האמיתיים מהחזיק במעוז ארץ חמדתנו, וקיבוץ בני' לתוכה בחבת אמת, הולך הענין הקדוש והנורא הזה ומתרפה, בעת אשר החובה הקדושה היא כפולה ומכופלת להתחזק ולהתאמץ, לכונן ולהעריץ חבת בנין ארץ חיים ולקשר נשמות צאן קדשים אלי' באהבת קודש בפועל ובמעשה, לישב קהילות קודש מתמימי שלמי עם קודש על אדמת הקודש.

והנה מה מאד עלז לבי ואגילה באלקי ישענו ב"ה, כי גם בזה הראנו הארת פני המזרח, וחבת צדיקים רועי ישראל, המקשרים לבם לאביהם שבשמים בקדושת אהבת השי"ת[9] ויראתו, באמונה ודבקות בשכל טהור ואור צחצחות, ממקור הנשמה העליונה המופיעה מקדושת כנסת ישראל בכל דור דור ודור. גם לרבות בדורותינו האחרונים, הנה החלה להתנוצץ, ומפתח תקות ישועה, שנפתח כחודו של מחט, נקוה לד' שיאר לנו לפתח פתחים רחבים, כפתחו של אולם, ואורח צדיקים יהי'[10] כאור נוגה ההולך ואור עד נכון היום.

כי הנה העיר ד' את רוח אחד מיוחד מיחידי סגולה, חד מרבנן קדישי, אשר זכה להתבסם מקדושת אה"ק עוד בימי עלומיו ושחר טל ילדותו, ואור ד' הופיע עליו ברזי תורה וגנזי יראה בסתר חביון מאור ארץ חיים, הלא הוא כבוד

(הסיום לא נמצא לע"ע)

(עה"ק יפו ת"ו, תרס"ז).

1. ב"ה - ברוך השם
2. שלו' - שלום
3. אה"ק - ארץ הקודש

4. ת"ו – תבנה ותכונן
5. ראי' – ראיה
6. ע"י – על ידי
7. בעוה"ר – בעוונותינו הרבים
8. עלי' – עליה
9. השי"ת – השם יתברך
10. יהי' – יהיה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קס

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ח, יפו) **נמען:** רבני ישראל וראשי הקהילות בגולה

הישוב המעשי בארץ נשען על מכירת היין, אבל עשירים יראי שמים אינם קונים את יין ארץ ישראל. בשנה שעברה נעקרו כרמים בגלל משבר המכירה. הרב קוק קורא לגדולי ישראל לעודד את קניית היין המשובח של הארץ, לחזק את הבונים ולקשר את העם לישוב החדש.

עיקרי הדברים

- יין ארץ ישראל - יסוד הפרנסה בישוב.
- משבר המכירה ועקירת כרמים.
- קריאה לקנות יין מן הארץ.

נוסח האגרת

ב"ה[1].

לכבוד ראשי אלפי ישראל, גבורי כח וגבורה, עוטי אורה, הרבנים הגאונים שרי תורה, רועי ישראל, הצדיקים הקדושים, מנהלי שה פזורה, אסירי התקוה הקשורים בחבלי אהבת עולם לארץ חמדה, מתאנחים ובוכים על שוממותיה ומצפים לאורה ושמחים בתנחומותיה, יברכם ד' מציון ובירושלים ינוחמו, ויזכו מהרה לראות בתפארת עזה ורוממות קרנה בימין ד' רוממה.

שנים לעשרות עברו מאז הוחל ישוב מעשי להתגבר בארצנו הקדושה, ותחת אשר מני-אז היה כל יסוד מושב אחב"י[2] על אדמת הקודש בחורבנה נתמך על צדקת נדבות עם ד', אשר זכרון ציון וירושלים חקוק כחותם על לוח לבבם, והם שלחו את מתנות ידם, לכלכל בהם את היושבים לפני ד', שהיו מעולם יושבים בקדושה על אדמת הקודש, מנייהו מלכי רבנן, גאוני-עולם וצדיקי-אמת, קדושים וטהורים, נוראים כמלאכי ד', ומנייהו לומדי הוגי תורה, ת"ח[3] הגונים, איש כפי ערכו, ועליהם נלוו המוני-עם עניים ודלים, אבל כולם כאחד ישבו בקדושת אמונת אמן, ולבם וידם מלאו לד', לשאת רנה ותפילה בעד אחיהם שבגולה, הנקשרים בהם ועל ידם לקדושת הדר ארץ הקודש מקום בית חיינו, הנה בימים האחרונים מאת ד' היתה זאת, ורוח חדש בא מירכתי-ארץ, וחבת ציון ואהבת אה"ק[4], אשר היתה רפודה בקדושה וטהרה, לקחה לה גם-כן דרך-חול ע"י[5] אנשי-מעשה, אשר החלו לעסוק בבניינה, וע"פ[6] התנועה הזאת, אשר היא נודעת למדי לרבת בני עמנו, נתוספו דיורים רבים מאחינו מפזורי הגולה, ומושבות וקהילות נתישבו באה"ק[7], עובדי-אדמה ואכרים, ועוסקים בכל מעשה ומלאכת יד נתרבו. והנה אף שזה הישוב המעשי גם הוא היה מאז וגם עתה זקוק לתמיכות ונדבות, לעזרו ולסעדו, מ"מ[8] עיקר יסודו היה על ההשתדלות של מחבבי אה"ק וחפצים בבנינה, שירבו פעלים לתוצאות הארץ למכירת היין, העומד בראש לכל מקורי הפרנסה, שהרחבת ישוב אה"ק נשען עליהם, וליתר תוצאות אה"ק, הנותנת פריה וטובה ב"ה גם בשוממותה וחרבנה. והנה הישוב הזה המחודש, וההשתדלות הנמרצה להגדילו ולהרחיבו, היה ראוי לטול חלק בראש אצל כל גדולי עם ד', אצל כל אדירים בעם,

אצל כל הצדיקים הקדושים, רועי צאן מרעיתם באור קדושת חסידותם וצדקתם, ואצל כל גאוני יעקב אשר עיני כל ישראל עליהם ליחל לדברי קדשם, והיה ראוי הדבר להקיף את כל נאות יעקב, וביחוד ממכר היין, שהוא ראש המוסדים לבנין הארץ במצבה החדש, היה ראוי להיות הולך ומתרחב, וכל עדת ישראל בכל תפוצות הגולה היה ראוי שיפנו לקנות רק היין הטוב של אה"ק, העבוּדה בידי בניה, הבאים אליה מכל קצוי תבל. אבל לדאבון לבבנו לא כאשר תשאל לבנו כן הוא, ורבים מעשירי עם ד' יראי ד' וחושבי שמו, אשר אם היו פונים תמיד להדר לכל שימושי ביתם יין של אה"ק היו מזכים בזה את בנין א"י[9], והיו מתוספים על ידם כרמים רבים ומושבות חדשות, ודיורים של אחב"י על אדמת הקודש, הנם מושכים את ידיהם מהיין הזה, שהוא ג"כ[10] ב"ה עולה בטעמו ובכל תכונותיו, במדרגה טובה והדורה מאד להתפאר. ואנחנו נדע נאמנה, כי רבים וכן שלמים מצטערים ע"ז[11] מאד, ואין לאל ידם להושיע, ביחוד גדל הכאב מאד בשנה העברה, שכ"כ[12] הגיע המשבר של מניעת מכירת היין, עד שלדאבון לבנו הגיע העת לעקור נטוע, וכרמים רבים נעקרו, אחרי אשר נטעו גם שורשו, מאין תקוה לבעליהם למכור את יינם, המחזה נורא היה ופולח לב. אמנם הסבה הפנימית של מיעוט הקישור של כללות עם ד' לחבת הקודש של הישוב החדש, שעל ידה בא המעמד המעציב הזה, שאנו חייבים להתאמץ בכל עז כחנו לתקנו, ולחזור ולקשר את כל עדת עם ד' לחבת הקודש בעומק לב ונפש, למען יקחו כולם, ע"פ[13] ראשי אלפי ורבבות ישראל, את חלקם בבנין אה"ק ע"י בניה, בני מלך ישראל וגואלו ב"ה, אשר הנם הולכים ונקבצים אליה, - הוא מפני שהקישור הפנימי האמיתי של עם ד' לאדמת קודש עומד הוא כולו בקדושה, בקדושת שם השם יתברך ואור קדושת חבת תוה"ק[14], בקדושת אמונת אמן ואהבת אמת לתורתו ומצותיו, לעשות אותן על האדמה אשר נתן ד' לאבותינו מעולם. וכאשר אלה אנשי-המעשה, אשר בימים האחרונים עסקו בבנין הישוב, לא ידעו את רוממות העיקר הגדול הזה, ופנו להם לדרכי חול, וחפצו להתוות על הישוב החדש תו החול, תחת הקדושה העליונה השורה עליו באמת מקדושת ארץ הקודש, רעיון החול של המנהיגים פעל ביחוד על דרכי החינוך, שתחת קדושת אמונת אמן ואור תורה ויראת ד' טהורה, הראויה להיות מושפעת על ילדי צאן קדשים בכל מקום שהם, ובמדה יותר מאירה ורוממה בהר קודש ד' וחבל נחלתו, ע"י חינוך ע"י מורי-תורה מובהקים, מלאים בתורה יראה ואמונה שלמה, נוסדו בתי-ספר בצורה של חולין, וממילא הקדושה העליונה נפגמת, ורוח ד' המאיר על אויר ארץ הקודש אינינו מתגלה, ע"י טמטום הלב של הדרכים החדשים, שהמה צמח לא יעשה קמח, וכל רוח וחיל אין בהם. ועם ד' מרחוק הרגיש את כל אלה, וגדולי האומה צפו ממרחק את כל זה, ע"כ[15] באה ההתרשלות הנוראה מהחזקת היד של הישוב החדש, וע"י[16] נפילת הרוח נפל ג"כ ערך החבה לתוצאות הארץ, וביחוד להיין של אה"ק, אפילו להמשומר והמושגח יפה בכשרות כראוי גרם רפיון-הרוח מניעה גדולה למכירתו, וממנו תוצאות למניעת התעלות מצב הישוב החדש, שראוי להיות באמת אהוב וחביב ונחמד לכל עם ד' הגוי כולו.

והנה לכל זמן, ועת לכל חפץ, ומאת ד' היתה זאת, שיגלה ויראה בימינו פתח תקוה, ואור ישועה כפולה רוחנית וחמרית לעם ד' יושבי אה"ק והמתישבים עליה, כי ראה ד' בעני עמו ויחמול על ארצו, להשיב להישוב החדש את הודו וכבודו אשר גלה ממנו. כי נתעוררו בימים האחרונים בכינוס לצדיקים, ובעיר עז לנו ירושלים עה"ק[17] ת"ו[18] נוסדו יחדיו גדולי ישראל צדיקים וגאונים, ועמהם נדיבים מלאי אור

תורה ויראת ד' טהורה, וימתיקו סוד להרים דגל בשם ד' לרומם את קרן הישוב החדש, להחיותו בחיים של קדושת אמונה טהורה ותמימה, בשלהבת אש קודש מאור ד' ותורתו. הם אך החלו לעשות וד' יצא לקראתם, ועין בעין הננו רואים כי אך זה הוא הדרך לבנין ארץ חמדה, ע"י הדר קדושתה ואור תורת ד' ואמונתו יתי[19], והם בונים ומצליחים ב"ה. ועתה כבר בנתה ויסדה האגודה הגדולה והקדושה הזאת בתי תלמוד תורה בכמה מושבות, ברוח ד' הנאמן באור תורת אמת ויראת שמים אמתית, והדברים הולכים ומאירים. ואך רב עוד הדרך, האגודה הקדושה הזאת, אגדת "שומרי תורה", צריכה להיות מעוטרת עושר וכבוד, כדי להרים בכבוד קרן התורה ויראה על אדמת הקודש, להשיב להישוב החדש את אור כבודו בלב כל אחינו עם ד' כולו, וע"י החבה יתרבה קשר הקדושה, והפעולה לתוצאות סחר אדמת הקודש, ולכל מעשה התרחבות ישוב אה"ק, תגדל משנה לשנה. והנה כבר הכין ד' את האגודה הקדושה ורצה את מעשיה, וקנתה לה נכסים גני חמד ופרדסים עושי פרי תפוחי-זהב ושקדים, ונוסף לזה נפל חלקה בנעימים בכרם חמד במושבה רחובות, ורכשה לה יקב הדר ומפאר לעשיית יין וקוניאק בתכלית הכשרות, כראוי לחבת הקודש של יין אה"ק, ב"ה ענוד בכל פארו והדרו בתפארת קדושתו באור לבת אש קדושת אמת, כראוי למעשיהם של צדיקים בוני ארץ חמדה באמת.

ע"כ נקוה לשמו יתי, כי יהי'[20] עלינו נועמו, וכל רבי המשרה וגדולי המפעל בעם ד' ישובו לחבת קדושת ארץ חמדה בישובה החדש ההולך ומאיר באורה של תורה וקדושה נאמנה, ויחזק את ידי הבונים ויגבירו חילם לעבודה בקודש, להרבות הישוב והבנין באה"ק. כי עינינו הרואות, כי יד ד' נוהגת בנו להשריש הכל סוף-כל-סוף בקדושת אמת, כראוי לארץ אשר ד' דורש אותה תמיד, ובכל לב יעמדו לימיננו גדולי ישראל וכל נדיבי עמו, להרים קרן האגודה הקדושה ולקנות את היין המשובח, שזכרו כיין לבנון המלבין עונותיהן של ישראל, בזכות קדושת תורת ארץ ישראל ויסוד ישובה בקדושת השם יתי, אשר שמו הגדול נקרא על עמו ועל נחלתו.

והבוחר בארץ חמדה ירים נס לגויים ונדחי ישראל יכנס מארבע כנפות הארץ, ורעה בשן וגלעד כימי עולם, ויחיש לנו אורו וישעו בבא לציון גואל בב"א[21].

כעתירת אסיר התקוה לציון ומקראיה, מתענג על זיו הדרה ומתאנח על חרבותיה ושוממותה, מצפה לאורה וישעה ברוח ד' על עמו וארצו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקדש פה עה"ק יפו והמושבות תובב"א[22].

(עה"ק יפו ת"ו, תרסח).

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. אחב"י - אחינו בני ישראל
3. ת"ח - תלמידי חכמים
4. אה"ק - ארץ הקודש
5. ע"י - על ידי
6. וע"פ - ועל פי

7. באה"ק - בארץ הקודש
8. מ"מ - מכל מקום
9. א"י - ארץ ישראל
10. ג"כ - גם כן
11. ע"ז - על זה
12. שכ"כ - שכל כך
13. ע"פ - על פי
14. תוה"ק - תורתנו הקדושה
15. ע"כ - על כן
16. וע"י - ועל ידי
17. עה"ק - עיר הקודש
18. ת"ו - תבנה ותכונן
19. יתי' - יתברך
20. יהי' - יהיה
21. בב"א - במהרה בימינו אמן
22. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קסא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' תשרי תרס"ט - יפו **נמען:** הרב שמואל אלכסנדרוב

תשובה קצרה. מצב מאיר כזה בארץ ישראל לא היה מאז הגלות. יש לאסוף את כל הכוחות הרוחניים והמעשיים לארץ: 'ה' יצא לפנינו', וענן היאוש יכול להתפזר.

עיקרי הדברים

- מצב מאיר בארץ ישראל.
- איסוף הכוחות לארץ.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד' תשרי תרס"ט[4].

שלו'[5] וברכת השנים לכ'[6] ידידי הרב הג'[7] החכם הנעלה מוהר"ר[8] שמואל אלכסנדרוב שליט"א[9], וכא"ל[10] שוי"ר[11].

כעת הגיעני מכתבו היקר בברכתו, יהי ברוך למקור הברכות על אהבתו וכבודו.

לולא הטרדות הי'[12] ראוי להאריך לכבודו ע"ד[13] שאלתו למצבנו באה"ק[14] כעת, אחר הקונס', אבל אין דנים אפשר משא"א[15]. ע"כ[16] כעת אסתפק בקצרה, ואודיע ברור לכבודו, שדרכים רבים של תקות גדולות פתח אדון כל המעשים לפנינו כעת על אדמת הקודש. מצב מאיר כזה בא"י[17] לא הי' לנו מאז גלינו ממנה. עתה אנו צריכים לאגור את הכל אל א"י[18], כל מה שאפשר מכחות רוחניים ומעשיים. הנה ד' יצא לפנינו. יאמץ לב אוהבי עמם באמת, להראות באצבע כי מקור ישע הולך ונפתח, ובשובה ובנחת נושעה. ענן היאוש שהי' פרוש על דורות יוכל להתפזר בתנופת יד קלה. עלינו להבין מה המה מעשי ד' במערכות התולדה,

אחתום בברכה וצפיית ישועה משמי שמי קדם עד שדמות ארץ חמדה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. הג' - הגאון
8. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. וכא"ל - וכל אשר לו
11. שוי"ר - שלום וישע רב
12. הי' - היה

13. ע"ד - על דבר
14. באה"ק - בארץ הקודש
15. משא"א - משאי אפשר
16. ע"כ - על כן
17. בא"י - בארץ ישראל
18. א"י - ארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קסב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' תשרי תרס"ט - יפו **נמען:** ועד המושבה רחובות

הרב קוק מודה על ההזמנה לטקס הנחת אבן הפינה לבתים של הפועלים התימנים, ומצטער שבגלל מחלת עיניים לא יוכל לבוא. הרב קוק מברך את העוסקים בבניין ואת התימנים עצמם.

עיקרי הדברים

- בתים לפועלים התימנים ברחובות.
- מחלת העיניים של הרב קוק.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' תשרי תרס"ט[4].

לכבוד ועד המושבה הי"ו[5] ברחבות.

בששון לב ובתודה קבלתי את הזמנתם החביבה לבוא לחגיגת הנחת אבן היסוד לבנין הבתים בעד אחינו הפועלים התימנים. וכבודם בעצמם יודעים כמה קרוב הדבר הנעלה הזה אל לבי, כמה שמח אני בהתחלת הוצאתו אל הפועל בעה"י[6], בעצמם ידעו כי מאד חפצתי להיות נוכחי בחגיגתכם הקדושה ולהשתתף בשמחתה שמחה של מצוה. אבל למורת-רוחי מחלת העינים, אשר תקפתני בימים אלה, היא תמנעני ממלא חפצי זה, על כן מוכרח אנכי להביעהו רק ע"י[7] ברכתי החמה לחגיגתנו זו - בכתב.

יהי נעם ד' וברכתו עליכם, אחי החביבים, כל העסקנים בבנין החשוב הזה, שוכני הבתים אחינו התימנים בעצמם, יפרוס עליהם את סוכת שלומו וישים שלו'[8] במעונותיהם ושלוה באהליהם כל הימים, יחזק ישובם ויצליח עבודתם בארץ חמדה, אשר עיני ד' א' בה מראשית שנה עד אחריתה, לטוב להם יחד עם כלל ישראל עד העולם, ותכתבו ותחתמו כולכם לשנה מבורכה בכל טוב בעד הכלל והפרט, ונזכה לראות מהרה בנחמת ישראל וירושלים בשוב גאולים לציון ברנה.

כא"נ[9] המברככם מלב מלא אהבה וברכה וצפיה לישועה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. הי"ו - השם יברכהו ויחייהו
6. בעה"י - בעזרת השם יתברך
7. ע"י - על ידי
8. שלו' - שלום
9. כא"נ - כאוהבכם הנאמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קסו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' מרחשוון תרס"ט - יפו **נמען:** ועד המושבה קסטינה והשוחט

הרב קוק מודיע שהציע לרב עקרון, הרב יעקב יוסף, לבקר מדי פעם גם בקסטינה כדי לדרוש ולהטיף, ומבקש לקבלו בכבוד.

עיקרי הדברים

- ביקורי רב עקרון בקסטינה.
- כבוד התורה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' חשון תרס"ט[4].

לכבוד ידידי נפשי עם ד' היושבים על אדמת הקודש במושבה הקדושה קוסטינה ת"ו, וביחוד לכבוד הועד הנכבד, ולכבוד ידידי השו"ב[5] הרב היקר שי'[6], ולכל יחידי סגולה אשר במושבה הנ"ל[7], יברכם ד' מציון ומקודש יסעדם.

אתכבד להודיע בזה את כבודם, כאשר הצעתי לכבוד ידידי הרה"ג[8] המצויין לתפארת מו"ה[9] יעקב יוסף שליט"א[10], הרב ומרא דאתרא דמושבה עקרון ת"ו, שיבא לפעמים גם במושבה הנכבדה שלכם, לדרוש ולהטיף דברי תורה, נעימים ומתוקים המשיבים את הנפש, ומקרבין את הלבבות לאביהם שבשמים, כיד ד' הטובה עליו ב"ה. ע"כ[11] אבקש בזה את כבוד הדרתם לקבלו בבאו בכבוד והדר, כראוי לכבוד התורה והיראה, ותיכף לת"ח[12] ברכה. ויתברכו בכל טוב בנפשם ובמאדם, על הארץ הטובה אשר נשבע ד' לאבותינו לתת לנו לנחלת עולמים, כנה"ר[13] ונפש מוקירם ומכבדם באה"ר[14],

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. השו"ב - השוחט ובודק
6. שי' - שיחיה
7. הנ"ל - הנזכר לעיל
8. הרה"ג - הרב הגאון
9. מו"ה - מורנו הרב
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. ע"כ - על כן
12. לת"ח - לתלמידי חכמים
13. כנה"ר - כנפשו הרמה
14. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קעד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' כסלו תרס"ט - יפו **נמען:** דודו, ר' יהודה ליב פלמן

הרב קוק מרגיע את דודו לגבי השינויים בשלטון העות'מאני. אין מה לפחד מגיוס לצבא: אפשר לפדות אותו בחמישים לירה תורכית (כ-400 רובל כסף), ותלמידי חכמים פטורים. ייתכן שיהיה אוכל כשר וחופש בשבתות. השלטון החדש מכבד מאמינים. הרב קוק מעודד עשירים להתיישב בארץ.

עיקרי הדברים

- המהפכה התורכית - אין לפחד.
- גיוס לצבא, פדיון ופטור לתלמידי חכמים.
- עידוד עלייה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' כסלו תרס"ט[4].

לכבוד דודי היקר הישיש הנכבד ותיק וחסיד מלא דעת ויראת ד', מו"ה[5] יהודא ליב פעללמאן שליט"א[6], וכל אשר לו, וכל יו"ח[7] וצאצאיו כן יפקדו לטוב. לברכה והצלחה, ממקור כל הברכות חיים עד העולם.

תלי"ת[8] על החוה"ש[9] אשר עמנו כולנו, כה לחי.

שמחתי בדברים אשר בחתומיו זיכה לנו, לבשרנו משלומו הטוב, ולדרוש את שלו'[10] כולנו. ב"ה אשר גבר עלינו חסדו לשבת בארץ חמדתנו, אשר לעד יסדה להיות מקודשת לפניו ב"ה מכל הארצות מראש מקדם ועד עולמי עד.

מהחדשות אשר צמחו בממשלה, אשר הפקיד צור ישראל ב"ה את ארצנו הקדושה בידה, עד אשר תחזור במהרה בימינו בקרוב לבעלי' האמתיים, זרע עבדיו ינחלוה, אין מה לפחד כלל וכלל. אדרבא אנו רואים יד ד' שהכל לטובה, ולהצמחת קרן ישועה. גזרת הא"ח[11] נפדית היא בחמישים לירה טורקית, שהוא ערך קרוב לארבע מאות רו"כ[12]. גם כל מי שהוא צורבא מרבנן פטור ע"פ[13] דין המלכות, שחכמים פטורים. גם אפשר יהי'[14] בעה"י[15] להמציא שיהי'[16] מאכל כשר לאחב"י[17], ושיהיו משוחררים בשבתות וימים טובים, ולעומת זה יכולים הם לעלות בכל מדרגות הממשלה גם היותר גבוהות. והם אוהבים דוקא את המאמינים בד' ית"ש[18] ובתוה"ק[19], וכבוד התורה גדול בעיניהם. בקיצור אין לפחד מזה כלל וכלל, ואשרי מי שמזכהו השי"ת[20] בעושר ונכסים ומתישב על אדמת הקודש, שיראה עולמו בחייו מזיו נועם קדושתה, ויופי חמדת אוירה הנעים והטהור, אשר ממעט מהנגלות נוכל להציץ כמציץ מן החרכים את הנסתרות לד' אלהינו, בתפארת זיו הדרה, כבודה ופארה, ד' יכוננה מהרה ברב טוב לבית ישראל.

כן אבקשהו נא לשמחנו לפרקים תכופים במכתביו היקרים, לבשרנו משלומו הטוב, ושלו'[21] כל אשר אתו וכל זרעו מקרוב ומרחוק, יברכם ד' בשפע ברכתו וטובו. והי'[22] זה שלו' וברכה מהררי קודש, כנפשו

היקרה ונפש בן אחותו קשור באהבתו בכל לונ"ח[23], מצפה לתשועת ד' על עמו בחבל נחלתו במהרה בימינו בקרוב,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. יו"ח - יוצאי חלציו
8. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
9. החוה"ש - החיים והשלום
10. שלו' - שלום
11. הא"ח - האורח חיים
12. רו"כ - רובל כסף
13. ע"פ - על פי
14. יהי' - יהיה
15. בעה"י - בעזרת השם יתברך
16. שיהי' - שיהיה
17. לאחב"י - לאחינו בני ישראל
18. ית"ש - יתברך שמו
19. ובתוה"ק - ובתורתנו הקדושה
20. השי"ת - השם יתברך
21. ושלו' - ושלום
22. והי' - והיה
23. לונ"ח - לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד טבת תרס"ט - יפו **נמען:** הגאון המקובל ר' שלמה אלישוב (בעל 'לשם שבו ואחלמה')

הרב קוק מודה על ספרו של המקובל ורואה בו סימן ל'קץ המגולה': התיישבות הארץ מצד אחד, והתפשטות פנימיות התורה מצד שני. הרב קוק 'בלע' דפים רבים עוד לפני הכריכה. הרב קוק מבקש העתקה מכתבי היד של המקובל, ומוכן לשלם לסופר.

עיקרי הדברים

- תודה על ספר קבלה.
- הקץ המגולה: ישוב הארץ ופנימיות התורה.
- בקשת העתקות מכתבי יד.

נוסח האגרת

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד טבת תרס"ט[4].

יצוה צור חסדו ובריתו שלו'[5], לנופך ספיר ויהלום, הרב הגאון, מאור גדול וקדוש, מוהר"ר[6] שלמה עליאשאוו שליט"א[7].

שלו' רב באה"ר[8] וחמדת נפש רוח ונשמה מארץ עיני ד' שמה.

נתמלא הבית אורה, בהופיע ספרו הקדוש דהדרת גאון כת"ר[9] לידי. ולא אעצר כח לגלות לפני כבוד קדושת מר ידיד נפשי את רגשי שמחתי הפנימית, מהאור כי טוב. וב"ה[10] אשר יראה לנו אורו וישעו בקץ מגולה של התישבות ארץ חמדה, כדחז"ל[11] הק'[12] מצד אחד, ושל התפשטות אור פנימיות תוה"ק[13] מצד השני, אחרון חביב.

לעת עתה בעוד ספרו הקדוש בכפי בלעתי כמה וכמה דפים, טרם נכרך, מרוב חבת הקודש, ויהי בפי כדבש למתוק. ברוך הוא וברוך טעמו. כן יוסיף המוסיף ב"ה ממקור החיים חיים ארוכים ושנים של טובה ובריות גופא ונהורא מעליא על כתר"ק ידי"נ[14] שליט"א, להוציא אל הפועל כל אשר ברוח ד' עמו, והדברים יתעלו בעילוי אחר עילוי, בבואם אל קודש ד' וחבל נחלתו, כד' הגחת"ס[15] ז"ל[16] בת' רל"ג בחיו"ד[17]. ואם בפשטי תורה כך, ברזין קדישין על אחת כו"כ[18]. ומה מאד תשתוקק נפשי לראות את מכמני כי"ק[19] דמר גאון קדשו שי'[20]. ואם הי'[21] אפשר הדבר להמציא לי ע"י[22] סופר העתקת קונטרסיו החמודים, לא הייתי חס על ההוצאה, רק כדי להקדים לי את קרני אורם להרנין לב על ארץ רבה ת"ו.

רבו עלי טרדותי ממשא עם ד' שאר ישוב, יברכם עליון. ע"כ[23] הנני זקוק ומוכרח לקצר במקום שאמר לי לבי להאריך, כדי להסתכל ביפיו של זיו כ"ק[24] כתר"ה[25] בעיני רוח, בעת אשר הדברים מכוונים להגיע מול אור פני מנורת זהב טהור, כת"ר שליט"א, אשר בנפתולי אלקים נפתלנו, במעמקי לבב.

ואחתום בכל חותמי ברכות מהררי קודש, כנה"ר[26] ונפש ידי"ע[27] דושתה"ק[28] באה"ר וברית שלו' אמת בכל לונ"ח[29],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. שלו' - שלום
6. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. באה"ר - באהבה רבה
9. כת"ר - כבוד תורתו
10. וב"ה - וברוך השם
11. כדחז"ל - כדברי חכמינו זכרונם לברכה
12. הק' - הקטן
13. תוה"ק - תורתנו הקדושה
14. ידי"נ - ידיד נפשי
15. הגחת"ס - הגאון החתם סופר
16. ז"ל - זכרונו לברכה
17. בחיו"ד - בחלק יורה דעה
18. כו"כ - כמה וכמה
19. כי"ק - כתב ידו הקדושה
20. שי' - שיחיה
21. הי' - היה
22. ע"י - על ידי
23. ע"כ - על כן
24. כ"ק - כבוד קדושת
25. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
26. כנה"ר - כנפשו הרמה
27. ידי"ע - ידידו עוז
28. דושתה"ק - דורש שלום תורתו הקדושה
29. לונ"ח - לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קפב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד טבת תרס"ט - יפו **נמען:** יושבי המושבות

קריאה לאיכרים לנטוע אתרוגים כשרים ושמורים מהרכבה. יש לכך שלוש מטרות: להציל את מצוות ארבעת המינים מאתרוגים מורכבים של נכרים, להרחיב את הישוב ולהעביר את הכסף לידי יהודים, ולקשר את יהודי הגולה לארץ ישראל. גדולי ישראל שואלים אם יש די אתרוגים כשרים לכל ישראל, ולכן כל נוטע יקצה מקום לעצי אתרוג. אז יוכלו הרבנים לאסור את האתרוגים האחרים.

עיקרי הדברים

- שלוש מטרות לנטיעת אתרוגים כשרים.
- האם יש די אתרוגים לכל ישראל.
- קריאה לכל נוטע להקצות עצי אתרוג.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד טבת תרס"ט[4].

לכבוד אחינו יושבי המושבות באה"ק[5] ת"ו, שלו'[6] וברכה.

אחים אהובים ונכבדים,

הגיע הזמן שהנני מכיר חובה לנפשי להעיר את רוחכם. על-דבר מקצע אחד הנוגע למטעי ארץ חמדתנו - נטיעת עצי אתרוג בטהרת שמירה מכל חשש הרכבה פסולה, כאשר החלו לעשות כן זה איזה שנים בעלי-הגנות הנודעים לנו בכשרותם. התרבות מטע האתרוג יקרה לנו מאד, וביחוד כעת אשר כל פה וכל לב פונה הוא, ברוך השם, להתרחבות ישובנו בארצנו הקדושה.

שלש מטרות נכבדות לנו כלולות בעבודת קודש חביבה זאת: א) להציל את כלל עם ד' מביטול מצות אתרוג ומיניו, המעכבים זה את זה, אשר באו פריצים בני-נכר ויחללו את הקודש על-ידי אשר מלאו את העולם באתרוגים מורכבים בהרכבת איסור; ב) להרחיב במקצע זה את גבול ישוב ארצנו הקדוש, ע"י[7] הוספת נטיעות נושאות פרי, המביאות ברכה לבעליהן, ושטף הכסף היוצא מאחינו היקרים ובא לידי בני-נכר, אשר מהם צרינו ושונאי נפשנו, יבא לידי אחינו, המאדירים את כח עמנו בהגדילם את ישובנו בארץ חמדה מקום בית-חיינו; ג) לקשר בתוספת-אהבה וחבת-קודש את נשמותיהם של אחינו היקרים פזורי-הגולה אל אהבת ארץ חמדתנו הקדושה, החביבה ואהובה עדי עד, ע"י זכר דרישת ציון, אשר יעלה על לב כל איש, בהיותו נוטל את האתרוג בחג שמחתנו, מפרי עץ הדר גידולי קודש של ארצנו הקדושה, בתוספת שבח ותפארת, בשגם הוא ממטעי אחינו, המחיים בפועל את אדמת קדשנו מקור טללי תחייתנו.

והנה מאז נשמעו הדברים בין החיים, וטיבו של בטחון הכשרם של האתרוגים מטעי אחינו על אדמת הקודש החל להיות נודע לרבים, ולעומת-זה הודאות של הרכבת האיסור של האתרוגים אשר ביד בני נכר נתפרסמה יותר ויותר, נהרו רבים על אתרוגי המושבות החמודות אשר לנו, המשומרים בכשרותם.

אבל פנו אלי רבנים גאונים צדיקים ואנשי שם חשובים בשאלה אחת, אשר לא נוכל לפתר אותה בדברים כי"א[8] במעשה. אחינו הגדולים הללו, אוהבי ציון ומקראיה, החפצים בכל לבם בתיקון המצוה היקרה כמאמרה, אשר כבר באה חכמה בלבם כי רק ממטעי עם ד' על אדמתו תבנה ותתכונן המצוה בכל מלואה, שואלים אותנו: היספיקו האתרוגים הגדלים כעת בגנות המשומרים, של אחינו העובדים את אדמת הקדש, לכל עם ד' הגוי כולו, - אשר רק באופן כזה נוכל להתעודד לגדור גדר בעד כל אתרוגים אחרים, ונוכל לקות שסוף כל סוף ישמעו דברינו?

וכאשר עבודת-קודש זאת היא עבודה שהיא מיד ולדורות, ע"כ[9] מצאתי לנפשי חובה, להעיר את לבבכם, אחים יקרים, העוסקים במטע אדמת קדשנו, שיואל כל אחד מכם בעת נטיעתו לתן מקום ג"כ[10] למטעי עצי אתרוג בשימור וכשרות, עד אשר מכל היחידים הנוטעים יחדו יקבץ לנו, בחסד עליון, בזמן בלתי-ארוך סכום אילני אתרוג כזה, שנוכל להבטיח בו מצדנו, שאנו הננו נכונים, ושארצנו הקדושה מספקת היא כבר, ע"י עמל בניה בוניה, אתרוגים כשרים לכל קהל עדת ישראל הגוי כולו בכל מקום שהם. ואז אקוה, שרבים מגדולי עמנו הרבנים הגאונים ונשיאי ישראל, כל אחד לפי מעלתו וכח השפעתו, יחזקו את ידנו, ונהיה באמת משובבי נתיבות השוממות של המצוה הקדושה הזאת, אשר בלעוה זרים. וענף חיים זה, של סחר האתרוגים, יאסף אל המקום אשר לו יאתה, להוסיף עצי חמד וגנות פוריות מפרי עץ הדר כתורה וכמצוה על הרי ישראל.

הנני חושב, אחים יקרים, שלכם יאתה לעשות את הנסיון החדש הזה, להביא את הדבר הגדול הזה, של תיקון המצוה, הוספת שכלול הישוב, ורוממות ערכה של דרישת ציון מלב ורוח אחינו, המזכירים מרחוק את ד' וירושלים תעלה על לבבכם, - לידי גמרו.

אקוה שישמע עם קדוש את אשר חלק ממנו, שכבר הכה שורש על אדמת מטעו, עושה עבורו, ועבור הפרחת ארץ חמדתו, ויתעורר כולו לתן ידו אל העודרים בהררי קודש, וסוף הכבוד לבא שינער את כפו מכל האתרוגים המורכבים, אשר פסלו אותם גאוני דור דורים, - והם הנם כל האתרוגים ממטעי בני-נכר, - ובכסף מלא יקח את האתרוגים אשר מטעם וגידולם בקודש, ממעשי ידי אחינו המשדדים את עפרות קדש, לשום ארץ קודש אשר היתה לשמה - לגן עדן כימי עולם.

תחזקנה ידיכם, עובדים חביבים, והיה ד' עמכם, ויכונן מעשה ידכם למען. עמו ונחלתו!

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פה עיה"ק[11] יפו והמושבות תובב"א[12].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. באה"ק - בארץ הקודש
6. שלו' - שלום
7. ע"י - על ידי
8. כי"א - כי אם

9. ע"כ - על כן
10. ג"כ - גם כן
11. עיה"ק - עיר הקודש
12. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קפז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז שבט תרס"ט - יפו **נמען:** ועד 'חובבי ציון' באודסה

הרב קוק שולח את נוסח ההרשאה המודפס למכירת השמיטה, ומבקש שהוועד יחתום על הנכסים שיש לו ייפוי כוח עליהם, וימסור כתובות של בעלי קרקעות בחוץ לארץ. הרב קוק גם מעלה הצעה להנהיג מסעדה כשרה באוניות העולים, כדי להקל על עשירים שרוצים לעלות.

עיקרי הדברים

- הרשאות למכירת השמיטה.
- כתובות בעלי קרקעות בחוץ לארץ.
- מסעדה כשרה באוניות העולים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז שבט תרס"ט[4].

לכבוד הועד הנכבד ל"חובבי ציון" באדעסא, שלו[5] וברכה.

אתכבד לשלח בזה לכבודם את ההרשאה, שציויתי להדפיס כדי להכין בעוד מועד תיקון המכירה להכנת שנת השביעית הבעל"ט[6], כדי שלא יהי[7] שום ערעור ובלבולי דעות בהנהגת השמיטה מצד הדין, לפי מצבנו. ואבקש בזה מכבוד הועד, שעל הנכסים בא"י[8], שיש להם ייפוי-כח למכירה, יואילו הם לחתום על ההרשאה, ולאשרה ולשלחה אלינו, באישור חותם הועד.

כן יטיבו נא להודיעני את אדרסתם של האנשים דרי חו"ל[9], ששייכות להם איזה אחוזות בא"י, אשר יש להם איזה יחש לכבוד הועד, למען אוכל לשלח להם את ההרשאות, למען יחתמו עליהם וישיבום לנו.

מדי דברי עם כבודם הנני להציע לפניהם את אשר כתב לי אחד מנכבדי רוסיא, אשר לבו להרחבת הישוב, שכשר הדבר שנשתדל שתהיה לנו באחת האניות מסעדה כשרה, להקל את סבל טורח וסיגוף הנסיעה מהעשירים הרוצים לעלות, וחפצים הם בשמירת בריאותם במשך ימי הנסיעה, ואינם מתגאלים במאכלות אסורות. אולי יקח לו כבוד הועד ענין זה, והי[10] לנו לתפארת אם יעלה הדבר בידו, ורקלמה טובה להכרת ריחוף רוח ישראל, גם בדרך העולה לא"י[11].

במדת טובם אבטח, כי יכבדוני בתשובתם במוקדם ביחוד ע"ד[12] ההרשאות הנ"ל[13].

אחתום בהקדמת תודה וברכת ד' מציון, ברגשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)

5. שלו' – שלום
6. הבעל"ט – הבא עלינו לטובה
7. יהי' – יהיה
8. בא"י – בארץ ישראל
9. חו"ל – חוץ לארץ
10. והי' – והיה
11. לא"י – לארץ ישראל
12. ע"ד – על דבר
13. הנ"ל – הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קצ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' ניסן תרס"ט - יפו **נמען:** הגאון ר' יעקב דוד ווילובסקי (הרידב"ז)

הרב קוק חוזר על נכונותו לנסוע עם הרידב"ז לחוץ לארץ לתיקון השמיטה. רק עניין כזה יכול להוציאו מארץ ישראל, שאינו יכול להיפרד ממנה אפילו רגע. היתר המכירה הכרחי ליקבים ולתפוזים, ואחר כך ינסעו כדי להשיג עזרה לבעלי שדות, גינות ירק וזיתים, ולמי שרוצה לשמור שמיטה במסירות נפש.

עיקרי הדברים

- נכונות לנסוע לחוץ לארץ למען השמיטה.
- אהבת ארץ ישראל וקושי העזיבה.
- היתר המכירה למסחר, ועזרה לשומרים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד' ניסן תרס"ט[4].

שלו'[5] וברכה לכ'[6] ידי"נ[7] הרב הגאון האמיתי פה"ד[8] מוהר"י[9] דוד שליט"א[10], וכא"ל[11] שוי"ר[12].

מכתבו הגלוי הגיעני היום, ותמיהני מאד שלא קבל עדיין את המכתב אשר שלחתי לו זה כשבועים. ובו ביארתי, שאמנם נכון הנני בל"נ[13] לנסע יחד עם הדר"ג[14] בשביל תיקון השמיטה הבעל"ט[15]. מובן הדבר, שרק בעסק הקדוש הזה, שהוא נוגע לכללות קדושת ישראל ואה"ק[16], אוכל לפעול אצלי לזוז מאה"ק[17], אשר אהבתה תקועה בלבבי, וממש איני משער את האפשרות להפרד ממנה אפילו לרגע ממש, ולצאת מנחלת ד' לחו"ל[18]. אבל תיקון המכירה, על העניינים, שכפי מצב הזמן הוא א"א[19] שישמר בהם דין שביעית, כמו היקב ותפוחי-הזהב שעולים למליונים, וחבורי העסקים תלויים בזה גם לאחר השמיטה, שזה הוא דבר שא"א[20] להשמע, מוכרח הוא. וחלילה לנו להעלים עין מזה ולהניח לישראל שיעברו על שביעית בלא שום צד היתר, וכל ההשתדלות שלנו תוכל רק להועיל כעת, אולי נוכל להמציא עזר לבעלי השדות וגנות הירק, וכן בעלי הזיתים, ויחידים ג"כ[21] מבעלי הכרמים והפרדסים, אותם אשר יראת ד' חזקה בלבבם וחפצים לשמור את השביעית במסירות-נפש, אבל על הכלל כלו הוא דבר נמנע לע"ע[22]. א"כ[23] תיקון המכירה מוכרח לצאת אל הפועל, ואח"כ[24] נוכל לנסע להשתדל בעה"י[25], להציל כפי אשר יחנינו השי"ת[26] שלא נצטרך להפקעת חובת שביעית ע"י[27] היתר המכירה. והשי"ת[28] יהי'[29] עמנו ויזכנו לקדש שמו ית'[30] ולשוב בלב שמח ומלא עז ד' וכבודו אל אדמת הקודש כחפץ לבבנו הצמא לאור קדושתה,

והנני בזה ידי"ע[31] דורש"ת[32] באה"ר[33],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. ידי"נ - ידיד נפשי
8. פה"ד - פאר הדור
9. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. וכא"ל - וכל אשר לו
12. שוי"ר - שלום וישע רב
13. בל"נ - בלי נדר
14. הדר"ג - הדרת גאונו
15. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
16. ואה"ק - וארץ הקודש
17. מאה"ק - מארץ הקודש
18. לחו"ל - לחוץ לארץ
19. א"א - אי אפשר
20. שא"א - שאי אפשר
21. ג"כ - גם כן
22. לע"ע - לעת עתה
23. א"כ - אם כן
24. ואח"כ - ואחר כך
25. בעה"י - בעזרת השם יתברך
26. השי"ת - השם יתברך
27. ע"י - על ידי
28. והשי"ת - והשם יתברך
29. יהי' - יהיה
30. ית' - יתברך
31. ידי"ע - ידידו עוז
32. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו
33. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קצא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' ניסן תרס"ט - יפו **נמען:** המשורר חיים נחמן ביאליק

מכתב ברכה לביאליק בבואו הראשון לארץ ישראל. הרב קוק קורא לו לשיר 'שירת הארץ, שירת התחייה', על ישע העם ואלוהיו, ועל העם החי הצועד על תבור וחרמון.

עיקרי הדברים

- ברכה לביאליק בבואו לארץ.
- קריאה לשירת התחייה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' ניסן תרס"ט[4].

ברוך אתה בבאך לארץ חיים, אורח נעלה, משוררנו הגדול והאהוב מר ח, נ, ביאליק, יברכך ד' מציון.

באהבה ברה ותמה ובכבוד נעלה הנני מתכבד להושיט לך, אביר שירתנו, את ידי לברכה, בצעדך היום בראשונה על אדמת תחייתנו. הכן משוררנו האהוב, לקראת טל חיים וחסד עליון חי וערנן, אשר יחל להופיע עליך מחדש מפלג אלהים מלא חיים, המוכן לכל נשמה רעננה אשר לבית יעקב הבאה לאויר חיי הנשמות של ארץ החמדה. נשמה שירית, עורי, עורי, דברי שיר חי, לעם החי, המתעורר לקראת מקור חייו על אדמת מטעיו.

שירה נא, משורר אהוב לנו, מעתה על ישע גוי-ואלהיו. העירה כנורך, המלא. עז ועדנה, לשיר לנו שירת הארץ, שירת התחיה. אמור נא ליעקב, הנה נולד גוי, הנה קם העם החי. הנה הוא צועד עלי תבור וחרמון. שירה נא לנו על החיל והחסן, על העושר והכבוד, אשר לאלהי ישראל, בשמים ובארץ, בבקעה ובהר, בכרמל ובשרון, בחבל נחלתו.

היה שמח ומאושר, משורר חביב ונחמד, במשוש תקות עמנו וארצנו.

המכבדך מאד,

אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קצז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו אייר תרס"ט - יפו **נמען:** ר' יקותיאל מנקביץ

בעניין ההצעה להכשיר מטבח באחת האוניות לעולים: הרב קוק דפק על דלתות ועדיין לא נמצאו תומכים, אבל אינו מתייאש. הרב קוק מסר את העניין לשד"ר שידבר עם הוועד באודסה ועם הסוכנות הרוסית.

עיקרי הדברים

- מאכל כשר באוניות לעולים.
- עידוד עליית עשירים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ו אייר תרס"ט[4],

לכבוד ידי"נ[5] הרב הגביר הנעלה, אחד מהמיוחדים שבאוהבי אה"ק[6] בכל לב ונפש, מו"ה[7] יקותיאל מאנקעוויץ שליט"א[8], וכא"ל[9] שוי"ר[10].

זה זמן רב אשר קבלתי את מכתבו היקר, ע"ד[11] ההצעה להכשרת אחת האניות במאכל כשר. ודפקתי על איזה דלתות בזה, אולי אמצא לי תומכים ועוזרים, ולדאבוני עוד לא פותחו לפני השערים, כי כל אחד מפליג את הדבר לאמר שהוא מהנמנעות. אנכי כשאני לעצמי לא נואשתי מזה, והנני נכון בל"נ[12] לפעול בענין זה כאשר תשיג ידי בעה"י[13].

כעת מסרתי דברים להיקר השד"ר[14] המוכ"ז[15] נ"י[16], שיקח עם הועד באדעסא ועם האגנציא הרוסית שם, ע"ד ענין זה, ונראה דבר מה יראנו ד' כי גם אנכי ככבודו רואה אני בענין זה דרך סלולה, להרבות רגלי גבירים כשרי ישראל על אדמת הקודש. ולרגלי ברוכי ד' אלה תבא ברכה לאה"ק[17] וחיזוק גדול לצמיחת קרן ישועה לישראל. בעה"י.

הנני חותם בברכה באה"ר[18], כנה"ר[19] ונפש ידי"ע[20] דו"ש[21] וטובו בכל לו"נ[22],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. אה"ק - ארץ הקודש
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. שוי"ר - שלום וישע רב

11. ע"ד - על דבר
12. בל"נ - בלי נדר
13. בעה"י - בעזרת השם יתברך
14. השד"ר - השד"ר - שלוחא דרבנן (שליח לאסוף כספים)
15. המוכ"ז - המוסר כתב זה
16. נ"י - נרו יאיר
17. לאה"ק - לארץ הקודש
18. באה"ר - באהבה רבה
19. כנה"ר - כנפשו הרמה
20. ידי"ע - ידידו עוז
21. דו"ש - דורש שלום
22. לו"נ - לב ונפש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב סיון תרס"ט - יפו **נמען:** ועד פתח תקווה

בעניין תקנות המשכנתאות במושבה: מלווים שאינם רוצים להיכנס לתקנות יקבלו התחייבות מפורשת שהמכירה חלוטה ואינה משועבדת לתקנות, באישור הרב והוועד. כך יפויסו המלווים.

עיקרי הדברים

- תקנות הלוואות ובטחונות.
- חריג למלווים שאינם רוצים בתקנות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב סיון תרס"ט[4].

לכבוד הועד הנכבד בפ"ת[5] ת"ו, שלו'[6] וברכה.

מכתבם הנכבד הגיעני. ומאד צר לי שנמצאו מלוים כאלה, המפקפקים בבטחון כספם ע"פ[7] התקנות שיסדנו.

אמנם כדי לתקן את המצב, הנני מסכים להחליט, שכל מלוה אשר לא יחפוץ להכנס בחיוב התקנות, יכתב לו הלוה מפורש, שהוא משעבד א"ע[8] בכל אופן היותר מועיל ע"פ ד"ת[9] ובקגא"ס[10], שאין מכירה זו משועבדת להתקנות, והיא מכירה חלוטה, באין שום פקפוק. כמובן צריך שיאושר תנאי זה ע"פ הרב וע"פ[11] הועד. ואקוה שבזה יהי'[12] מפוייס כל מלוה המדקדק על בטחונותיו. וכל מי שלא יתנה תנאי זה, יהי' נידון ע"פ סדרי התקנות.

יהי' מטוב כי[13] הועד להציע דברי לפני כ' הרבנים, שהיו חברים לנו ביסוד התקנה, ואקוה שיסכימו לדעתי, ובזה יבא המצב על נכון בע"ה[14].

בכבוד וברכה נאמנה,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. בפ"ת - בפתח תקוה
6. שלו' - שלום
7. ע"פ - על פי
8. א"ע - את עצמו
9. ד"ת - דברי תורה
10. ובקגא"ס - ובקנין גמור אגב סודר
11. וע"פ - ועל פי

12. יהי' - יהיה
13. כ' - כבוד
14. בע"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז סיון תרס"ט - יפו **נמען:** דב ליובמן (ההסתדרות החקלאית במושבות יהודה)

הרב קוק מודה על ספר התקנות של ההסתדרות החקלאית, ורואה בה את 'יד ה' הנטויה' לקומם את הריסות העם.

עיקרי הדברים

- ברכה להסתדרות החקלאית.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז סיון תרס"ט[4].

אדון נעלה מר דוב ליובמן נ"י[5], שלו'[6] וברכה.

הנני מביע בזה לכבודו את תודתי העמוקה, על הענג והשמחה אשר השביעני. בשלחו אלי את ספר התקנות ליסוד האגודה של ההסתדרות החקלאית אשר במושבות יהודה.

רגשות רבים לשמחה ותקות עולמים התעוררו בלבבי, למראה התקנות הנכבדות, המבליטות יפה את תכנית ההסתדרות ואת רוחה הכביר.

אנכי הנני רואה בזה, כבכל צעדי הישוב הנכבד והקדוש, את יד ד' הנטויה לטובה על עמו ונחלתו, להחל לקומם את הריסותנו ולשובב את שבותנו כימי עולם. ורוחי סוער בקרבי בסערות אהבה חמה ותמה, לחבק בזרעות של ידידות נאמנה, את כל המתלקטים בעצה וגבורה, להרחיב את גבול ישראל ולרומם את קרנו בארץ חמדתנו, ע"פ[7] כל תנאי החיים החדשים אשר החלו להגלות.

תקבל נא ממני, ההסתדרות החביבה והנכבדה, ברצון את רחשי ברכתי, ועתירתי להצלחתם, וכוננויות מפעלם בפרי ברכה מרובה, לעמנו וארצנו, מיד ולדורות.

ברגשי כבוד ובברכת ד' מציון ומקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל.

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. ע"פ - על פי

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ח סיון תרס"ט - יפו **נמען:** ועד עקרון ובני המושבה

בחור הגיע לעקרון, פגע בכבוד הרב יעקב יוסף, הורה הוראות בלי רשות, ויש שקוראים לו 'רבי'. הרב קוק מורה להתרות בו לעזוב מיד, ואוסר לשאול אותו הוראה, גם לחומרה. אם לא יעזוב תוך יומיים, נאסר לארח אותו ולתמוך בו. הרב קוק מקווה שהבחור ישוב בתשובה ויפייס את הרב.

עיקרי הדברים

- כבוד רב המקום.
- איסור להורות במקום רב.
- התראה וחרם על מחרחר המחלוקת.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח"י[4] סיון תרס"ט[5].

לכבוד הועד הנכבד למושבה עקרון ת"ו וכל עדת ד' בני המושבה הק'[6] ד' עליהם יחיו

שמועה שמעתי, שבא בחור אחד א', אל המושבה, והרים יד בכבוד הרב, ידי"נ[7] הרה"ג[8] כולו אומר כבוד, כבוד מו"ה[9] יעקב יוסף שליט"א[10], רב המושבה הי"ו[11], והורה הוראה שלא ברשותו, וכי עוד ישנם אנשים המחזיקים בידו וקוראים לו בשם "רבי". ע"כ[12] באתי מן המודיעים ולפנים, להודיע לכבוד חביבי נפשי, כבוד הועד הנכבד וכל בני המושבה שי'[13], שיתרו בהבחור הנ"ל[14] התראה חמורה, שיעזוב תיכף ומיד את המושבה, למען לא יהי'[15] על ידו מקור נפתח לשום מחלוקת וזלזול כבוד הרב מרא דאתרא שי'. ואם ח"ו[16] לא ישמע להאזהרה הזאת, חובת כולנו היא להגן בעד כבוד הרב שי' בכל אשר תשיג ידנו, ולא נתן מקום למעשי חציפות כאלה שיעשו באה"ק[17], לעכר את שלומן של מושבותינו החביבות והשקטות, יכוננן עליון. ואקוה, שכל האנשים אשר בשגגה נתנו ידם להבחור הנ"ל ישמעו גם הם לדברי, ביראת ד' אשר בלבבם, ומיד יסלקו ידם ממנו. וחלילה, חלילה לשאול הוראה מפי הבחור הנ"ל, ואסור לשמוע לקולו גם להחמיר במקום שכבוד הרב מרא דאתרא שי' מורה להקל.

הנני מקוה, שהבחור הנ"ל בעצמו ישים אל לבו, לשוב בתשובה שלמה ולפייס את כ'[18] הרב שי', ואז כשיצא מן המושבה עוד יוכל להיות מקורב, כשיתיצב על דרך טובה ולא יהי' מן המבעטים ח"ו.

הנני חותם באה"ר[19] ובברכת שלו'[20] על עם ד' וארצו, כנה"י[21] ונפש המדבר לכבוד תוה"ק[22] ואה"ק[23],

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

אם לא ישמע הבחור הנ"ל ולא יעזוב את המושבה מיד אחרי ההתראה במשך שני ימים, יחול איסור חמור על כל בני המושבה להחזיקו בביתם, ואסור לתן לו שום תמיכה, שלא להחזיק ידי עוברי עבירה ומחזיקי במחלוקת, והשומעים יתברכו בכל טוב.

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ח"י - שמונה עשרה (18)
5. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
6. הק' - הקטן
7. ידי"נ - ידיד נפשי
8. הרה"ג - הרב הגאון
9. מו"ה - מורנו הרב
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. הי"ו - השם יברכהו ויחייהו
12. ע"כ - על כן
13. שי' - שיחיה
14. הנ"ל - הנזכר לעיל
15. יהי' - יהיה
16. ח"ו - חס ושלום
17. באה"ק - בארץ הקודש
18. כ' - כבוד
19. באה"ר - באהבה רבה
20. שלו' - שלום
21. כנה"י - כנפשו היקרה
22. תוה"ק - תורתנו הקדושה
23. ואה"ק - וארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג תמוז תרס"ט **נמען:** מר בריל (פקידות)

הרב קוק ביקר בוואדי חנין ומצא שהמושבה הרוסה בלי ועד זמן רב. ועד נבחר כדין בידי מי שבאו לפי המודעה, והרב קוק מבקש מהפקידות להכיר בו.

עיקרי הדברים

- בחירת ועד בוואדי חנין.
- בקשת הכרה מהפקידות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ג תמוז תרס"ט[2].

לכבוד האדון הנעלה מר בריל נ"י[3] שלו'[4].

אתכבד בזה להודיע לכבודו, שהייתי בוודי-חנין ומצאתי שהכרח הוא לקרא לבחירת הועד, כי המושבה הרוסה בלא ועד זה כמה, ונעשה הועד, ע"פ[5] בחירת האנשים שבאו ע"פ המודעה, וזה נעשה כמשפט ודין-תורה.

ע"כ[6] אבקש מכבוד הפקידות, שתכיר בזה את כח הועד, כדי לנהל את עניני המושבה כראוי.

ברגשי כבוד,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
3. נ"י - נרו יאיר
4. שלו' - שלום
5. ע"פ - על פי
6. ע"כ - על כן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רי

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד תמוז תרס"ט **נמען:** תושבי וואדי חנין

הרב קוק מבקש מכל מי שמסכים לוועד הנבחר לחתום על הפרוטוקול, כדי שענייני המושבה יתנהלו בשלום לפחות חודש, עד שייבחרו עוד שני חברים.

עיקרי הדברים

- אישור הוועד בחתימות.
- שלום במושבה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ד תמוז תרס"ט[2].

אבקש בזה את כבוד תושבי המושבה ודי-חנין ת"ו[3], שכל אלה המסכימים להועד, הנבחר במוצש"ק[4] העבר בעת האסיפה, יחתמו על הפרטיכל, ויאשרו בזה את כח הועד, למען יוכלו עניני המושבה להתנהל כראוי, ובמצב השלו'[5], לפחות במשך חודש דנא, עד אשר יבוחרו עוד שני חברי הועד, אם יהי'[6] הדבר נחוץ, כפי אשר גליתי דעתי, באישור הועד אשר כתבתי שבוע דנא.

ברגשי כבוד ובברכה נאמנה מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. במוצש"ק - במוצאי שבת קודש
5. השלו' - השלום
6. יהי' - יהיה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ריב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' מנחם אב תרס"ט - רחובות **נמען:** אביו, ר' שלמה זלמן הכהן קוק

הרב קוק מתנצל על מיעוט מכתביו. בעניין בעלי מלאכה שהוסתו נגדו, הרב קוק דן את כולם לכף זכות, ואין לו עניין בעסקיו הפרטיים אלא בטובת הכלל. הרב קוק רואה בכל הסיבות, ובשלטון התורכי, 'מצעדי גאולה' נסתרים, אף שרבים שבים לארץ בלי לדעת את משמעות השיבה. הרב קוק ממליץ לאביו על חמי טבריה לריפוי השיגרון. ברחובות הגיעו עולים מתימן, רובם בני תורה ויראי שמים, עובדים ומתפללים, והם ימלאו את מקומם של הפורקים מרוסיה.

עיקרי הדברים

- דן לכף זכות את המוסתים נגדו.
- השלטון התורכי וסיבות הזמן - 'מצעדי גאולה'.
- חמי טבריה לרפואה.
- העולים מתימן ברחובות - תיאור ושבח.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. רחובות ת"ו[2], ד' מנ"א[3] תרס"ט[4].

מבין המצרים, קרן ירים, ואור לישרים, וציצת נזרים, וסלילת מעברים, למקום יאורים, לבני ציון היקרים, נישאים על כנפי נשרים, ומגבעות יהודה הד הרים, שלו'[5] מעברים, לכבוד אאמו"ר[6] עט"ר[7], הרב הגדול בתו"ר[8], יחד חוברה, מוהרש"ז[9] הכהן שליט"א[10], וכא"ל[11] שלו' רב וברכות לעד.

אחדשה"ט[12] דאאמו"ר[13] שליט"א באה"ר[14].

עברו ימים ושבועות, גם חדשים, ומכתב לכא"א[15] שי'[16] לא נכתב ממני, זולת מכתבים גלויים וקצרים, אשר גם הם עבר זמן אדריסתם, וכפי הנראה לא הגיעו ליד מר אבא שליט"א. כעת אחרי עבור איזה משך ימים מעת באי לרחובות ת"ו, אמרתי אשלמה מעט את חובי, ואבטח בכאאמו"ר[17] שיסלח בטובו על האיחור העבר, אשר נעשה לא במרד, כי"א[18] מפני הטרדות ומניעות העניינים. איזה פרטים כבר כתב בני שי', ביחוד ע"ד[19] איזה מבעלי-המלאכות, אשר ע"פ[20] הסתת אחד חשבו להמרות את רוחי, ואנכי ב"ה שלו' כל עם ד' אדרוש, כקטן כגדול, כחכם כבור, ואת תומתי, לדון את כולם לכף זכות ולהטות כלפי חסד, ברוך ד' אשר לא אעזבנה. וכל מה שהקפדתי ע"ז[21] קצת, הוא רק מה שיוכל להיות עולה על לב אנשים מישראל שלא אשים להם לב, מפני עניותם או פשטותם. חלילה, חלילה לזרעא דאבא שליט"א לחשב כן. ות"ל[22] אין הענין תופס מקום אפילו בעיר, וק"ו[23] במושבות. ובכלל כל ישעי וחפצי מאז באי אל הקודש, בעזרת צור ישועתי ב"ה, רק לעבוד לטובת אה"ק[24] ועם-ד' השוכן בה, ואין לי שום חפץ ודאגה בשביל עסקי עצמי הפרטיים, שאינם חשובים כלום לגבי טובת הכלל של הגוי כולו, יברכם ד', ויצמיח מהרה קרן ישועה. ע"כ[25] אין להצטער מזה כלל, ואיננו ראוי כל ענין זה לשימת-לב כלל, רק להוסיף תקוה בחסדי ד' על עמו ונחלתו, שהננו רואים ב"ה בעינינו פליאות נצני ישועתו, עצות מרחוק

אמונה אמן. ומה גדול הוא החיוב עכשו של השרשת האמונה השלמה, שכל מה שהשי"ת[26] מסבב את הסיבות, בלאומים בכלל ובממלכת תורקיה בפרט, אשר מאת ד' היתה זאת, שתהי'[27] ארץ הצבי שמורה תחת ידיה עד עת קץ, שהכל הם מצעדי גאולה וישועה, הנרקמים במסתרים, בתחתיות ארץ, להחיש פדות כי בא מועד, והתעוררות נחמה זו היא באמת מרפא לכל עגמת נפש של עניני הכלל והפרט. ב"ה אשר האיר לנו, בדור אפל ושפל זה, בהתנוצצות ישועה, לאדמת הקודש, מה שלא הי'[28] מעת גלינו מאדמתנו. ולמענו ב"ה יעש גם בלא הכנה רוחנית אחרת, כי"א מה שישימו ישראל פניהם לשוב אל ארץ ד', כיונים אל ארובותיהם, אע"ג[29] שרבים מהם אינם יודעים מה היא שיבה, מה תכונתה ותפקידה. לא יארכו הימים, והאור האמיתי יגלה, ויד ד' הנטויה ממצרים ועד הנה, ומראש מקדם עד עולמי עד, תראה ותגלה לעין כל רוח ונשמה.

יודיעני נא כאמו"ר[30] שלו' בריאותו, ביחוד ע"ד הריומאטיזם. מה מאד הי' טוב אם הי' בא לאה"ק[31], ודרך אגב מרחצאות של חמי טבריא המה נאותים לזה, ודאי לא פחות, ונקוה שיותר ויותר, ממימי דרוזגניק, קמרן וצחציניק וכיו"ב[32]. בכלל ראיתי הרבה שבעי רצון מרפואתם, אע"פ[33] שעדיין אינם שם הסדרים של הבנינים, אשר נשתלמו באלו המקומות באירופא, ואשר בודאי היו כן אצלנו בימי גדולתנו ותפארתנו, וביתר שאת יהיו לנו בשוב ד' שבות עמו, ויציץ ויפרח ישראל על חבל נחלתו. אבל ב"ה שברכת הארץ הולכת ושבה אליה, בתור התחלת ההתחלה, קמעא קמעא, כהדא קריצתא דצפרא.

פה במושבה נוסף ב"ה דבר לטובה, ע"י[34] הד הקול של קיבוץ גלויות לאה"ק, שבא לארץ תימן, באו רבים מאחב"י[35] היושבים שם, בלחץ נורא וגלות איומה מאד, לאה"ק, והם אנשים מסתפקים במועט מאד, רובם ככולם בני תורה, כמעט שלא נמצא ביניהם ע"ה[36] כלל, וכולם חרדים ויראי ד' מאד. לוקחו כמה מהם בתור פועלים במושבה, ומה טוב הוא שאלה ימלאו את המקום של הפסולת דמסיטרא דע"ר[37] הבאים מרוסיא, שהגרועים שבהם א"א[38] שתהי' להם אחיזה באי"י[39], "לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה". והתימנים הללו, הנם ב"ה אנשים בריאים, אוהבים את העבודה, מתפללים בכל יום ג"פ[40] בציבור, בכונה, בחדר מיוחד שבביהכ"נ[41] הגדול פה שייחדו להם, ומתנהגים בכל נימוסי ארצם, הקרובים הרבה למנהגי ישראל היותר ראשונים בכל דבר. והננו שמחים לראות קיבוץ נדחים, אלה מצפון ואלה מתימן, וכולם פונים לארץ חמדה באהבה, ושמחים על גורלם אשר הביאם ד' לאה"ק, ועובדים באהבה את עבודתם בשדה ובכרם, ומהם שומרים ונוטרי כרמים, ושקדנים בתורה, ביראת שמים תמימה, ואין פרץ ומריבות בשכונתם, אע"פ שיש לכמה מהם יותר מאשה אחת, ויש שי"ל[42] ארבע נשים, וחיים בשלות השקט. וכפי הנראה יבאו רבים מהם לימים הבעל"ט[43] להאחז בעבודתם בתור פועלים במושבות, כן ירבה וכן יפרוץ, ויאספו אספת נדחי צאן פזורה, כעדר בתוך הדברו.

מז"ט[44] לנו על הולדת הבן החדש לאחינו הרד"ב[45] שי', לאוי"ט[46].

הנני חותם בכל חותמי ברכות באה"ר, בצפיית ישועה וכ"ט[47], כנה"ר[48] ונפש בנו עבדו, מוכן לשרתו, בכבוד וביראה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. מנ"א - מנחם אב
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. שלו' - שלום
6. אאמו"ר - אדוני אבי מורי ורבי
7. עט"ר - עטרת ראשי
8. בתוי"ר - בתורה ויראה
9. מוהרש"ז - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ז (למשל: שמואל + זאב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. וכא"ל - וכל אשר לו
12. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
13. דאאמו"ר - דאדוני אבי מורי ורבי
14. באה"ר - באהבה רבה
15. לכא"א - לכל אחד ואחד
16. שי' - שיחיה
17. בכאאמו"ר - בכבוד אדוני אבי מורי ורבי
18. כ"א - כי אם
19. ע"ד - על דבר
20. ע"פ - על פי
21. ע"ז - על זה
22. ות"ל - ותודה לא-ל
23. וק"ו - וקל וחומר
24. אה"ק - ארץ הקודש
25. ע"כ - על כן
26. שהשי"ת - שהשם יתברך
27. שתהי' - שתהיה
28. הי' - היה
29. אע"ג - אף על גב
30. כאאמו"ר - כאדוני אבי מורי ורבי
31. לאה"ק - לארץ הקודש
32. וכיו"ב - וכיוצא בזה
33. אע"פ - אף על פי
34. ע"י - על ידי
35. מאחב"י - מאחינו בני ישראל
36. ע"ה - עליו השלום
37. דע"ר - דערב רב
38. א"א - אי אפשר
39. בא"י - בארץ ישראל
40. ג"פ - שלוש פעמים; "תקבל ג"פ": גט פיטורין
41. שבביהכ"נ - שבבית הכנסת
42. שי"ל - שיש לומר
43. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
44. מז"ט - מזל טוב
45. הרד"ב - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ב (למשל: דוד + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

46. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
47. וכ"ט - וכל טוב
48. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ריד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' מנחם אב תרס"ט **נמען:** ועד וואדי חנין

הרב קוק אינו רוצה להתערב בענייני מושבה שלא באו אליו מטעם הוועד, אלא שמצא את המושבה בלי ועד. אם אספה כללית תבחר ועד אחר ברוב דעות, לא יתנגד. עד אז אין למסור את החותם ואת הפנקסים לאיש.

עיקרי הדברים

- אי התערבות בענייני מושבה מסודרת.
- בחירות באספה כללית.
- החותם והפנקסים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י' מנ"א[2] תרס"ט[3].

לכ'[4] הועד הנכבד בודי-חנין ת"ו[5], שלו'[6].

את מכתבם הנכבד קבלתי, ומאד אצטער על הבלבולים אשר במושבה.

הנני מודיע גלוי, שאינני רוצה להתערב בשום מושבה בענינים שלא באו אלי מטעם הועד. אבל במה דברים אמורים, כשהמושבה מתנהגת כדרכן של כל המושבות עם ועד מסודר, אבל כאשר מצאתי את המושבה בלא ועד הוכרחתי לעשות מה שעשיתי. אמנם גם כעת, אם ע"פ[7] אסיפה כללית והסכמת רוב דעות יבחר ועד אחר, לא אלך נגד רצון רוב הקהל. ע"כ[8] כל זמן שלא נבחר עדיין ועד, ע"פ אספה כללית, אין להם למי לתן את החותם ואת הפנקסים. אבל כשיבוחר ע"פ דרך השלו'[9], הנני בטוח בכבודכם, שגם אתם חפצים בשלו'[10] המושבה, ותחזקו מצדכם את מעמד השלו' ותמסרו את החותם והספרים אז ליד הועד המאושר, שיבוחר ע"פ רוב דעות.

כ"ז[11] אני מיעץ לכבודם עצה טובה, למען טובתם ולטובת המושבה בכלל.

בכבוד וברכה

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
4. לכ' - לכבוד
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. שלו' - שלום
7. ע"פ - על פי
8. ע"כ - על כן
9. השלו' - השלום

10. בשלו' – בשלום
11. כ"ז – כל זה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רטו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' מנחם אב תרס"ט **נמען:** מושבת וואדי חנין

הרב קוק מבקש מאנשי המושבה להתאחד. הרב קוק אישר את הוועד רק כי המושבה הייתה הרוסה, ולא מתוך רצון לשלוט. אם ירצו ועד אחר, יבחרו באספה כללית. יש לשמור על הקשר עם תל אביב ולבחור לוועד גם את בני תל אביב.

עיקרי הדברים

- קריאה לאחדות.
- בחירות באספה כללית.
- הקשר עם תל אביב.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י' מנ"א[2] תרס"ט[3].

לכבוד המושבה הנכבדה ודי-חנין ת"ו[4], שלו'[5] וברכה.

אתכבד לבקש בזה את כבוד הדרתכם, להתאגד באגודה אחת לשום סדרים והנהגה אחדותית במושבה. את הועד אשר סבבתי שיבחר ע"פ[6] האסיפה אשר יעדתי בהיותי במושבה, הוכרחתי לאשר, לא מפני שיש בי איזה נטיה להשתרר ח"ו[7] על שום מושבה בעסקיה הפנימיים. הנני מאושר להיות עבד לעם ד' יושב ציון, ואיני רוצה כ"א[8] בכבודם והטבת מצבם. רק מפני שראיתי המושבה הרוסה בלא שום הנהגה, הוכרחתי להתערב בדבר. עתה אבקש ממעלתכם, אם רצון הקהל הוא לבחור ועד אחר יתאספו נא לאסיפה כללית, ואת אשר יבחרו כן יקום, ודי' יצליח את פעלכם. גם תשתדלו, שיעמוד הקשר בין תל-אביב והמושבה, כי אנו חייבים להראות לכל ישראל שחפצנו לאחד ולקשר את בני עמנו אל אדמת הקודש, ולא להפריד בין אחים, וממילא יתבחרו ג"כ[9] מבני תל-אביב בתוך הועד ע"פ האסיפה הכללית. ורק אז, אחרי התיסדות הועד ע"פ האסיפה, ימסור הועד העומד בהוה את הספרים והחותם ליד הועד המאושר ע"פ כללות הקהל. אבל כל זמן שלא נתאשר עדיין ועד, לא יקחו שום יחידים לרשותם את הספרים והחותם, כי-אם אם תהי'[10] על זה אסיפה כללית והסכמת הציבור ביחוד.

אקוה שתמלאו את דברי אוהבכם הנאמן, המצפה רק לאשרכם בארץ חמדתנו.

בכבוד וברכה,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. שלו' - שלום

6. ע"פ – על פי
7. ח"ו – חס ושלום
8. כ"א – כי אם
9. ג"כ – גם כן
10. תהי' – תהיה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה מנחם אב תרס"ט - רחובות **נמען:** אחיו, ר' שמואל הכהן

על ההקדמה וההשלמות ל'שבת הארץ': בנו צבי יהודה מעתיק לאט, והרב קוק מציע שהאח יעתיק בירושלים. הרב קוק גם מבקש מאחיו למצוא את ר' משה ברנשטיין מיריחו בעניין קניית ככר הירדן, כי אגודה מביאליסטוק פנתה בעניין. הכול בסוד.

עיקרי הדברים

- השלמות ל'שבת הארץ'.
- קניית קרקע בככר הירדן - בסוד.

נוסח האגרת

ב"ה[1], רחובות ת"ו[2], כ"ה מנ"א[3] תרס"ט[4].

אחי יקירי וחביבי, החכם היקר ושלם מהר"ש[5] הכהן שליט"א[6], וכא"ל[7], שוי"ר[8].

מעבודות שונות ופיזור נפש לצדי צדדים והחלישות הרגילה, ד' יחזקנו, מיעטתי בכתיבה. גם ע"ד[9] ההקדמה, המבא, וקו"א[10] והשמטות לשה"א[11], הדברים נמשכים לאטם, מפני שצב"י[12] שי'[13] מעתיק מה שאני כותב ומה שנמצא אצלי משכבר הימים. והנה הנכתב אצלי בדיו אוכל לחתוך את העלים ולשלח לך, (אע"פ[14] שאני חושש על הכריכה של הקובץ, שהיא טובה) מפני ההכרח. אבל יש לי מהכתוב בעט עופרת, שצב"י שי' מעתיק, אם תקבל עליך שיועתק בירושלים אצלך ע"פ[15] השגחתך, כמובן אתקן בתחילה בדיו המקומות המטושטשים, אם יצא הדבר בלא איחור בע"ה[16], ואחכה לתשובתך.

אבקשך, אח יקר, להשתדל בטובך למצא את ר'[17] משה ברנשטיין הדר ביריחו. הוא נמצא במאה-שערים, מתפלל שם בביהכ"נ[18] (מפני שהוא אבל, ל"ע[19], ושומר את התפילה בציבור מה שאין לו ביריחו). הוא הציע לפני, זה כמה, ע"ד קנין ככר הירדן, ועתה בא אלי מכתב בשם אגודה חשובה מביאליסטאק בדברים רציניים ע"ז[20], והסכמתי ביחד עם מר זקס מפה, שהוא חם בזה, שיבא פה במוקדם האפשרי, כדי שנדע ממנו ראשית ידיעה. כמובן שאח"כ[21] יהי'[22] צריך להכון לקראת מקוריות יותר מאוששת. אבל הכל כדאי לעשות בשביל ככר חמד של אה"ק[23], שישוב לקנין ישראל. עשה יקירי בזה כמה שתוכל.

הנני חותם בכל רגשי אהבת אח בברכה נאמנה, אחיך,

אברהם יצחק ה"ק

כמובן שהענין ע"ד הקני' צריך להיות בסוד גדול. הנ"ל[24]

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. מנ"א - מנחם אב
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)

5. מהר"ש - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. שוי"ר - שלום וישע רב
9. ע"ד - על דבר
10. וקו"א - וקונטרס אחרון
11. לשה"א - לשבת הארץ (ספרו של הרב)
12. שצב"י - שצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
13. שי' - שיחיה
14. אע"פ - אף על פי
15. ע"פ - על פי
16. בע"ה - בעזרת השם
17. ר' - רבי
18. בביהכ"נ - בבית הכנסת
19. ל"ע - לא עלינו
20. ע"ז - על זה
21. שאח"כ - שאחר כך
22. יהי' - יהיה
23. אה"ק - ארץ הקודש
24. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' אלול תרס"ט **נמען:** אגודה לקניית קרקעות בארץ ישראל, ביאליסטוק

פרטים על קרקע של 200,000 דונם בעבר הירדן המזרחי, כחמש שעות מיריחו. המחיר חמישה פרנק לדונם, הקרקע בידי שני בעלים עות'מאנים, ויש בה מקום לכ־700 משפחות. זו אדמת מישור טובה ועשירה במים, סמוך למסילת הברזל לדמשק, והיא פטורה מהמעשר. הרב קוק מזרז את האגודה לפעול לפני שזרים יקדימו.

עיקרי הדברים

- פרטי הקרקע בעבר הירדן.
- זירוז גאולת הקרקע.
- ההתרשלות בקניית קרקעות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ב' אלול, תרס"ט[2].

לכבוד האגודה הנכבדה, לקניית קרקעות באה"ק[3], בביאליסטאק. שלו'[4] וברכה מקודש.

כוח"ט[5].

מכתבם הנכבד מיום ט"ו מנ"א[6] העבר, הנכתב ע"י[7] מזכיר ועד הזמני, הגיעני. והנני מתכבד להשיב להם על כל שאלותיהם הנכבדות, כפי הידיעות אשר עלו בידי.

אמת הדבר, שעומדת למכירה כברת אדמה גדולה בככר הירדן, בצדו המזרחי. האדמה היא רחוקה כמהלך חמש שעות מיריחו, העומדת כידוע מעבר הירדן המערבי. ובהיותי יושב כעת במושבה רחובות, שלחתי, סמוך לקבלת מכתבם, לקרא את אחד מאחינו היושב ביריחו זה כמה שנים, שהוא בקי גדול בכל הענין, ועל פיו הנני רושם פה לכם תשובה על סדר שאלותיכם.

א. מחיר הקרקע הוא כעת חמשה פרנק הדונם, וזהו מקח זול מאד לפי מצב הקרקעות באי"י[8] בימינו אלה, וראוי לנו להיות זריזים בדבר מאד בע"ה[9], שלא יקדמונו אחרים זרים, כאשר כבר אירע כן לכמה קניות טובות, לדאבון לבנו.

ב. החלקה הראשית היא בת שני מאות אלפים דונמים. אמנם היא ביד שני בעלים, עותומנים, שלכל אחד יש לו מאת אלף דונמים, ואפשר לקנות גם חלק אחד. כמו כן נמצאים במסיבי החלקה ההיא עוד חבלי אדמה קטנים, שאפשר יהי'[10] לקנותם, אבל אין כדאי להתחיל בקטנות כעת.

ג. סכום המשפחות, שיכולות להתישב על ככר זה, נחשב בערך שבע מאות, ערך שלוש מאות דונמים לכל משפחה, אשר לפי תכונת האדמה השמנה, של עבר הירדן, התקציב הזה יש בו די.

ד. האדמה היא אדמת מישור טובה מאד, ראויה לזריעה ולנטיעה, ואין בה טרשים כלל. רק מסביב לגבולותיה נמצאים הררי אבנים, שיוכשרו לקחת מהם לבנינים, כשיעזרנו ד' לבא למדה זו, בחסדו

הגדול ב"ה.

ה. ממסילת הברזל הדמשקאית היא רחוקה רק כשלש שעות, מירושלים - כעשר או שתים-עשרה שעות. וסמוך לה מסביב נמצאות ערים גדולות ערביות, מרובות באוכלסין, והשכנים הם אנשים שקטים.

ו. אדוני הארץ, כאשר כתבתי, הם שני בעלים עותומנים, אחד ערבי ואחד צרפתי, שזכיותיהם מאושרות. וכשיבא הענין במצב יותר קרוב למעשה, נוכל לברר את הכל ע"י עורך דין, הבקי בחקי הממלכה העותומנית.

ז. הארץ ההיא היא שבעה מים, עינות ונחלים, גם קל מאד לחפור בה בארות מים חיים.

והנה מה טוב הי'[11], אשר נחלץ חושים ונשתדל, שתפול חלקה נחמדה זאת לנחלה לישראל. ובעוה"ר[12] רבתה מאד ההתרשלות בדבר הגדול הזה של גאולת הארץ, בעת כזאת, שקול ד' בכח קורא לנו מכל מסיבות המעשים, לעלות ולהתנחל בארץ חמדה, וכל אחד פונה לעברו, ובתוך כך המחירים עולים, והארץ מתישבת וניקנית ע"י זרים. ע"כ[13], חושו נא, אחים אהובים, אשר נתן ד' בכם זיק אורו וחם אהבת חבל נחלתו, והשתדלו נא להוציא מן הכח אל הפועל את מחשבתכם הטובה. והיתה זאת התהלה לטובה, ומכם ילמדו רבים להאחז בארץ, בעה"י[14], באורח הצלחה וברכת ד'.

גם זאת לדעת, שהחבל הזה, ע"י סיבות פוליטיות שחלו בו משכבר הימים, הוא פטור מן העשור, רק מס קטן יש לשלם להממשלה.

את כל זה מצאתי להודיע לכבוד מעלתכם. וכשיבא צירכם הנכבד, או שיבואו עוד הפעם דבריכם בצורה יותר מוכנת לפעולה, נחל במעשה, וד' יצליח דרכנו.

ברגשי כבוד וברכת ד' מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
3. באה"ק - בארץ הקודש
4. שלו' - שלום
5. כוח"ט - כתיבה וחתימה טובה
6. מנ"א - מנחם אב
7. ע"י - על ידי
8. בא"י - בארץ ישראל
9. בע"ה - בעזרת השם
10. יהי' - יהיה
11. הי' - היה
12. ובעוה"ר - ובעוונותינו הרבים
13. ע"כ - על כן
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רכג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' אלול תרס"ט **נמען:** מושבת וואדי חנין

הרב קוק מבקש להשיג אחדות בעניין הוועד. עד אז אין להשתמש בחותם ובספרים בלי הסכמת שני הצדדים. הרב קוק מבקש למנות מבקר נוסף לספרים, ולשלם לרוקח את שכרו מדי חודש.

עיקרי הדברים

- אחדות בוואדי חנין.
- ביקורת חשבונות.
- שכר הרוקח.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ה' אלול תרס"ט[2].

לכבוד המושבה היקרה ודי חנין ת"ו[3], שלו'[4] וברכה וכוח"ט[5].

אתכבד בזה לבקש את כבודכם, מפני שלו' מושבתכם החביבה, יכוננה עליון. כאשר נודע לי שנעשה לעת עתה איזה פירוד ע"ד[6] מינוי הועד, ע"כ[7] תשתדלו נא שיבא הענין לידי אחדות, ולא יחולל כבוד המושבה, נגד שארי מושבותינו המתנהגות בשלו'[8] ובמשור, ועד מועד ההתאחדות למע"ה[9] שלא להשתמש בחותם הועד ובספרי המושבה, כי"א[10] ע"פ[11] הסכמת שני הצדדים.

כן אבקשכם למלא את הדרישה ע"ד מינוי מבקר שני לספרי המושבה, כי ברור החשבונות מביא סדר ושלו'[12]. וע"ד[13] הרוקח, כל מי שהביא את סכום חיובו לקופת המושבה צריך הוא לענות לו, בלא עיכוב, והסוכן מחויב לשלם לו מדי חודש בחדשו את שכרו כנהוג. ודי ישפת לכם שלו' ושלות השקט על אדמת הקדש.

כברכת נאמנכם,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
6. ע"ד - על דבר
7. ע"כ - על כן
8. בשלו' - בשלום
9. למע"ה - למעלה
10. כי"א - כי אם
11. ע"פ - על פי
12. ושלו' - ושלום

13. וע"ד – ועל דבר

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רכד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט אלול תרס"ט - יפו **נמען:** ועד פתח תקווה

תשובות לשאלות על פסק הבוררות במושבה: מינוי חובש זמני, ויתור על לוח התשלומים, ומועמדות החובש לבחירות. הרב קוק מבהיר שמגמת הפסק היא שלא יהיו עוד מפלגות ('מגינים', 'צעירים'), אלא עדה אחת. הרב קוק גם משיב על זכות הבחירה של רווקים ושל מי ששילם מס רק שנה אחת.

עיקרי הדברים

- פסק הבוררות בפתח תקווה.
- ביטול המפלגות - עדה אחת.
- זכות בחירה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ט אלול תרס"ט[4].

לכבוד הועד הנכבד דפתח-תקוה, שלו'[5] וברכה וכוח"ט[6].

אתכבד להשיב בזה לכבודם על שאלותיהם אחת לאחת.

א. אין מניעה מצד פסק-הדין להשתמש בה' ס' בתור חובש עראי עד שתפתר שאלת החובש; אבל אין רשות לדחות בשביל שמושו העראי של ה' ס' את פתרון שאלת החובש יותר מכפי ההכרח.

ב. לותר על העכוב של זמן התשלומין לאלה אשר ישלמו את הערכתם כפי התקנה, לפני הבחירה, בתוך הזמן של שלשה חדשים, אפשר רק ע"פ[7] אספת כל אותם ששלמו עד הזמן הקצוב כפי התקנה, שהם הזוכים בחות-דעת בלא פקפוק, וע"פ[8] הכרעת רובם יוכלו לותר מן התקנה כחפצם בהסכמת הועד.

ג. אין שום מעצור להחובש ה' ס' להמנות בין הקנדידטים, מצד עצם הפסק. אבל בדרך עצה טובה אני אומר, שאם יראו כבודם שתוכל לצאת מזה איזו מחלוקת טוב להמנע מזה.

וע"ד[9] ההערה שלא נזכר בהפסק כי מעתה תחדלנה המפלגות במושבה, הנני להעיר כי כולנו חשבנו את זה לדבר פשוט מאד, ולא עוד אלא שדבר זה הוא היסוד לכל מגמת הפסק כולו, ומעתה אין כאן לא אגודת "מגינים", לא אגודת "צעירים", ולא שום שם עצם מפלגותי, כי-אם עדה אחת - עדת פתח-תקוה בכללה.

וממוצא הדברים האלה תודע ג"כ[10] תשובה על השאלות אשר המציא לידי כבוד הועד מאת ה"ה ליברכט, סלמן וגיסין, ואפרטן בזה ג"כ אחת לאחת.

א. על דבר שינוי של שלילת זכות הדעה מאלה שלא שלמו את 75 האחוזים מהערכתם, שזה אפשר ע"פ התנאים שלמעלה.

ב. - אם יש להם אחוזה על שמם משלמים בעצמם את הסך 12 פר' אז אין חילוק בין רוק לנשוא ע"פ הפסק, ויש להם זכות בחירה שלמה - לבחור ולהבחר. אבל אם אין להם בספר האחוזות והם סמוכים על שלחן אביהם, אע"פ[11] שמשלמים בעדם את 12 הפר' לשנה, ע"ז[12] צריך אני להתיעץ עם שנים מחברי הברורים, אחד מכל צד, כאמור בהפסק סימן ל"א.

ג. ואותם דרי המושבה, ששלמו את 12 הפרנקים רק לשנה אחת, כבר אמור בפסק סימן ז, שאין זכות הבחירה כ"א[13] למי שישלם את הסך הזה שלש שנים רצופות בקביעות.

והנני חותם בכפילת שלום וברכה לשנה טובה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. שלו' - שלום
6. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
7. ע"פ - על פי
8. וע"פ - ועל פי
9. וע"ד - ועל דבר
10. ג"כ - גם כן
11. אע"פ - אף על פי
12. ע"ז - על זה
13. כ"א - כי אם

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רכז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' תשרי תר"ע - יפו **נמען:** ועד פתח תקווה

בעקבות מכתב מנכבדים, הרב קוק מייעץ לוועד לוותר הפעם, מפני השלום, על החומרה בגביית חובות המסים כתנאי לזכות בחירה, אף שהפסק מצדיק אותה. יש להבטיח את המשמעת לעתיד, אבל לא לתת למפלגה אחת ניצחון גדול מדי, כי 'בשיווי המשקל הברכה מצויה'. על כל סכסוך בבחירות יכריעו נציגים משני הצדדים ושלישי מוסכם. בגלל מצב עיניו הכתיבה קשה עליו.

עיקרי הדברים

- ויתור מפני השלום בבחירות.
- שיווי משקל בין המפלגות.
- בוררות על סכסוכי הבחירות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח' תשרי תר"עין,

כבוד הועד הנכבד בפתח תקוה ת"ו, שלו'[4] וברכה וגמח"ט[5].

על הדברים אשר דברנו אמש, בעת אשר נתכבדתי בבקור כבוד הדרתם בביתי, הנני מוצא, אחי ואלופי האהובים, חוב קדוש לפני להוסיף בזה דברי אלה, אחרי הקדימי תפילה קצרה לאדון השלו'[6] ב"ה, שיתן לאמרי, היוצאים מתוך עומק נקודת נשמתי, מהלכים בלבבם הטהור, למען טובת יסוד השלו' בפנת יקרת של מושבותינו, פתח תקוה שלכם ושלנו ת"ו.

הנני מליט בזה את המכתב אשר קבלתי היום, אשר מפני כבוד חותמיו לא אוכל לעבור עליו בשתיקה. והנני נשען על עדינות רוחכם הנעלה, כי כמוני תכירו שאחריות גדולה יותר מדאי היא הפעם להעמיד הדברים על קו הדין בדיוק.

ע"כ[7] הנני נדרש ללא שאלוני, בעצת אוהב נאמן, הדורש לכם שלו' ואושר בכל לב, שתשתדלו לותר כעת, מפני השלו', על חומר דרישת התשלומין של חוב המסים, הנאות מצד הפס"ד[8] ע"פ[9] הכרעתי. ראו נא בחכמת לבבכם וביושר רוחכם דרך ישרה, איך לבא לאורח-החיים באופן ממוצע. השתמשו בכח החק להבטיח את המשמעת ביחש לתשלומי המסים לימים הבעל"ט[10] בדרך איתן, כראוי למושבה מסודרת ורעננה, יכוננה עליון, אבל לעומת-זה מחקו נא את הסאה בנוגע לתכונת הבחירה כעת. אל נא יהי'[11] הנצחון של מפלגה אחת גדול יותר מדאי, כי לעולם בשיווי-המשקל הברכה מצויה.

כמו-כן הנני מוצא לדבר ישר, שעל כל פרטי הסכסוכים, שיוכלו להולד בהכשרת הדעות להבחירה, יבוחר ועד משני הצדדים, שיבחרו להם שלישי ברצון שניהם.

לולא שהכתיבה קשה עלי עדיין, מצד מצב בריאות עיני, הייתי מאריך בדברי חן וכבוד הראויים להדרת כבודכם, והרצויים לפי המצב, שהנכם נתונים בו, אשר אקוה שתצאו ממנו בע"ה[12] בעטרת כבוד

ותפארת, מפוארים בזיו השלו' ובנזר הגבורה של הממשלה ברוח, שהיא צפירת גבורים היותר חביבה.

אמנם כעת הנני מוכרח לקצר. ואחתום בכל רחשי ברכה ואהבה נאמנה, בצפיית ישועה, ורוממות קרן ישראל, ופרישת סוכת שלו' על עם ד' וחבל נחלתו. והנני מתכוין כנגד המברכים, לברך את כל יחיד ויחיד, הנותן יד לחזק יסוד השלו' במושבה, בברכת שנה טובה ומעוטרת בכל טוב, אורך ימים ושנות חיים ושלו'[13] יוסיפו לו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

איני צריך לבאר לפני ישרי לב שכמותם, שכל אותן הדרכים, הנתונים באורח עצה ע"פ הועד, להקל את השילום בזמנו, אם ישנם כמו אלה, בדרך נכון וישר, שאין להפלות בכמו אלה בין מפלגה ומפלגה, וכמו-כן שלא לחפש חומרות יתירות בתארי ההרשאות של העשיריים ונבחריהם. כל אלה הם דברים אשר אבטח למדי שימלאם כבוד הועד בעצמו במדת הישרות היותר נאמנה.

בכבוד והדר

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. וגמח"ט - וגמר חתימה טובה
6. השלו' - השלום
7. ע"כ - על כן
8. הפס"ד - הפסק דין
9. ע"פ - על פי
10. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
11. יהי' - יהיה
12. בע"ה - בעזרת השם
13. ושלו' - ושלום

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רכח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א תשרי תר"ע - יפו **נמען:** ועד פתח תקווה

הרב קוק שמח שהוועד קיבל את עצתו לוותר, ומפרט: מי שאין לו אחוזה רשומה ישלם 75% מהמס לפני הבחירה. בעלי אחוזות ישלמו 50%, ויתקבלו גם שטרי חוב. כדי להיבחר צריך לשלם 75% מחוב השנה האחרונה. בחירת שלושה מכל עשרה תיעשה בנוכחות שמונה לפחות. ועד הביקורת ייבחר רק ממי ששילם הכול.

עיקרי הדברים

- פרטי הוויתור על תשלומי המסים.
- זכות לבחור ולהיבחר.
- ועד ביקורת לבחירות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"א תשרי תר"עין.

לכבוד הועד הנכבד בפתח תקוה ת"ו, שלו'[4] וברכה.

מכתבם הנכבד מאד הגיעני, ואשמח מאד על אשר בכלל קבלתם את עצתי. ללכת בדרך הויתור, בנוגע לזכות הדעה, של אותם אשר לא שלמו את מסי המושבה, לבחירה הבאה של שנה זו, כפי אשר מצב רדיפת השלו'[5] דורש מאתנו. ואתכבד בזה להעיר על איזה מפרטי דבריהם הנכבדים.

ע"ד[6] אותם שאין להם כל אחזת נחלה בספר האחוזות, שבשביל כך אין חובותיהם יכולים לבא לידי גובייגא, הנני גם אנכי נוטה שנכון הדבר שישלמו לכה"פ[7] שבעים וחמשה אחוזים כפי התקנה, קודם שיזכו בדעה. אבל אקוה שלא ישתמשו בחק זה כ"א[8] נגד אנשים כאלה, שבאמת יש לחוש שלא יפרעו את חובם במשך הזמן אחר הבחירה, ומשקל זה יהי'[9] מסור להועד של בקרת בחירת העשיריות.

הנני מוצא כמו-כן ראוי להסכים, שלפחות חמשים אחוזים ישלמו גם בעלי האחוזות לפני הבחירה. אבל הנני מוסיף להעיר ע"ז[10], שראוי שיקובלו ג"כ[11] שטרי-חוב כאלה שיסכים עליהם ועד הבקרת הנ"ל[12]. וכ"ז הוא רק על חוב המסים של השנה האחרונה.

כן אני מסכים, שלהבחר יוכלו רק אותם ששלמו לא פחות משבעים וחמשה אחוזים, לשנה האחרונה, ועל השנים הקודמות תנתן ארכא, כפי ראות עיני ועד הבקרת הנ"ל. וכמובן נכנס בכלל הויתור, שיכולים לשלם עד יום הבחירה. ומה שנוגע להבחר שוה הדבר, בין לענין השלשה מכל עשרה, בין לענין מינוי בהועד.

דבר פשוט הוא, שבחירת השלשה מכל עשרה לא תוכל להתאשר כ"א ע"י[13] קיבוצם של כל העשרה, ולא פחות משמונה מהם במושב אחד, כפי מה שהיה נהוג מקדמת דנא.

הנני מסכים, שועד הבקרת לבקר את בחירת העשרות, יבחר רק מאותם ששלמו את כל חובותיהם להמושבה. אבל הכונה בזה היא: או ששלמו במועדו, דהיינו שלשה חדשים לפני הבחירה, שבעים וחמשה אחוזים, או שישלמו את כל המגיע להם כעת לפני הבחירה.

את כל זה מצאתי לנכון להעיר לפניכם, את הנראה לע"ד[14], בדרך עצה טובה למען השלו'.

ואחתום בברכה ותפילה, שאדון השלו' יפרס על המושבה החביבה והיקרה את סוכת שלומו, וישכין בפורכם אהבה ואחוה שלו' וריעות, כנפשכם הרוממה ונפש רוחש לכם אך טוב וחסד ורוממות קרן על אדמת הקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. השלו' - השלום
6. ע"ד - על דבר
7. לכה"פ - לכל הפחות
8. כ"א - כי אם
9. יהי' - יהיה
10. ע"ז - על זה
11. ג"כ - גם כן
12. הנ"ל - הנזכר לעיל
13. ע"י - על ידי
14. לע"ד - לעניות דעתי

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רכט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג תשרי תר"ע - יפו **נמען:** אגודה לקניית קרקעות בארץ ישראל, ביאליסטוק

הרב קוק משיב על שאלות האגודה: אי אפשר לרשום קרקע על שם נתינים רוסים, אבל קונים על שם נתין עות'מאני ועושים משכנתה לטובת הבעלים האמיתיים. אין צורך שהצירים יביאו את כל הסכום, אבל עליו להיות מופקד. המוכרים הם ערבי וצרפתי שעוזבים. הקרקע ברובה בורה מעצלות הערבים, ו'ושממו עליה אויביכם' היא מידה טובה לישראל. תוכנית התיישבות מפורטת תיקבע כשיבואו הצירים. התיישבות משפחה עולה כ־12,000 פרנק.

עיקרי הדברים

- רישום קרקע על שם נתין עות'מאני.
- המוכרים והקרקע.
- 'ושממו עליה אויביכם' - לטובה.
- עלות התיישבות משפחה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ג תשרי תר"עין.

לכבוד הועד הנכבד לאגודת קנית קרקעות באה"ק[4], בביאליסטאק, שלו'[5] וברכה מקדש.

מכתבם הנכבד, מכ"א אלול תרס"ט[6] העבר, הגיעני, ואחר עד עתה מפני סבות שונות, וביחוד למען אוכל כפי האפשרי להשיב לכבודם דברים ברורים על פרטי שאלותיהם, אשר אבארם בזה אחת לאחת:

א. לקנות קרקע על שם אזרחים בלתי-עותמנים, ובפרט יהודים רוסיים, אי אפשר לפי המצב כעת. אבל חק זה אינו מעכב כלל את התישבותנו המעשית ובטחונה בעה"י[7], כי קונים על שם של נתין עותמני בטוח, והלה עושה אפותיקאות מאושרים על שמם של הבעלים האמתיים, ובאופן זה הדבר משופה בלא שום פחד.

ב. אין הצירים צריכים לקחת אתם את כל הסכום. רק נכון הדבר, שיהי'[8] כל הסכום מוכן ומופקד במקום בטוח, כדי שיהי' נמצא בזמן הדרוש, שהוא זמן אישור הקנינים בכל מלואיהם באפן רשמי. אמנם זהו מובן, שצריך שיהי' אתם סכום כזה, שיהי' מספיק לכל ההוצאות של כל ההכנות הדרושות, - אשר את זה נפרט בעה"י במכתב הבא, אחרי אשר יוכנו כבר הצירים לעלות אל הקדש.

ג. מוכרי הקרקע יושבים על אדמתם זו גופא. הם אנשים עשירים, אחד ערבי ואחד צרפתי, כמו שכבר כתבתי לכבודם, שהם מוכרים את נכסיהם פה מפני שבדעתם להחליף את מקומם לארץ אחרת. הם מוצעים אמנם בתור אנשים ישרים, אבל אין מצב המוסרי שלהם נוגע לנו כלל, כי לא נתן בהם שום אומן וכל הכספים יהיו מושלשים בבנק באפן היותר מובטח, עד גמר הצעד האחרון לבטחון החלטת הקנינים.

ד. הקרקע היא בורה ברובה. חלקים מיוחדים ממנה נעבדים עבודה פרימיטיבית ע"י[9] אריסים מתושבי הארץ; אבל אין כאן סבה אחרת רק עצלותם של הערבים, שהם מניחים שממה כמה מקומות דשנים. וחז"ל[10] אמרו, שהמקרא האמור בתוכחות "ושממו עליה אויביכם היושבים בה" מדה טובה הוא לישראל, שאין הנכרים מוצאים קורת רוח בארץ-ישראל, וב"ה[11] כי בא מועד שתהפך לנו הקללה הזאת לברכה.

ה. הכנת תכנית מפורטת של ההתישבות - אפילו לסוג אחד של אנשים וק"ו[12] לסוגים שונים - עבודה גדולה היא, הצריכה לקבוץ של כמה מומחים, כל אחד למקצע המיוחד לו, ואחרי כל אלה בא לעתים תכופות ומהרס את כל ההחלטות התאוריות. לכן ראוי לנו לאחר את הדבר הזה, עד אשר יבאו הצירים בע"ה[13] ויראו בעיניהם את הכל, ומצדנו הלא נעמד על ימינם בל"נ[14] לכל הנדרש למטרתנו הקדושה בעה"י. ביחוד שונה היא תכנית ההתישבות בין אותם שבאים בגפם ומניחים את בני משפחתם בחו"ל[15] על איזה בסיס, עד אשר יתכוננו עצמם פה בארץ, לבין הבאים יחד עם משפחתם. כמו-כן יש חלוק רב, כמובן, במצב החמרי, האיקנומי, והרוחני, שבין אישי כל משפחה. כל זה ראוי להתברר ביותר, בבא ציריהם הנכבדים, עם ידיעה שיש בה ראיה.

ו. קצבת הסכום הרגילה בעד התאחזות משפחה בינונית, עם כל מכשיריה, לעבודת זרע, היא בערך שנים-עשר אלף פרנק, למשפחה שהיא חפצה לבוא ביחד ולחיות מעבודת אדמתה; אבל באופנים שונים בעבודת נטיעות משתנים הם הפרטים. כל זה השיגה ידי להודע בזה ומצאתי לנכון להשיב להם. אקוה שידיעות הללו מספיקות הן להכין על פיהן את שלוח הצירים, למען נוכל תיכף אחר באם להחל בעבודה ממשית. וצור ישראל ב"ה, הפותח לעמו שערי ישועה על אדמת קדשו, יאר פניו אלינו ויצליחנו בכל מצעדינו בדרך הקדש אשר הננו נגשים ללכת עליה, לשמחת לבב כל אסירי התקוה המצפים לתשועת ד' על עמו בחבל נחלתו, במהרה בימינו בקרוב.

הורדת מחיר הקרקע דבר רחוק הוא כפי הנראה, כי השער הנקצב הוא שער זול לפי מעמד מחירי הקרקעות באה"ק כעת. אבל כמובן לא נמנע את השתדלותנו בזה בעה"י, באיזה אופן שיהי' על זה שום צד אפשרות, אך העיקר הוא השאיפה אל המטרה הקדושה, - התנחלות אחינו היקרים, פזורי הגולה, בארץ חמדתנו.

הנני חותם בכל רגשי אהבה כבוד וברכה מקדש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. באה"ק - בארץ הקודש
5. שלו' - שלום
6. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
7. בעה"י - בעזרת השם יתברך
8. שיהי' - שיהיה

9. ע"י – על ידי
10. וחז"ל – וחכמינו זכרונם לברכה
11. וב"ה – וברוך השם
12. וק"ו – וקל וחומר
13. בע"ה – בעזרת השם
14. בל"נ – בלי נדר
15. בחו"ל – בחוץ לארץ

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רל

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' מרחשוון תר"ע - יפו **נמען:** אגודה לקניית קרקעות בארץ ישראל, ביאליסטוק

פרטים נוספים על הקרקע בעבר הירדן: אקלים ממוזג כביהודה, סמוך לארץ עוג מלך הבשן. מספרים בשבח הבריאות, ואפשר לנטוע אקליפטוסים. אין לסמוך על דברי המציע, אלא על עורכי דין, כלקח ממכשולי הראשונים. התחלת התיישבות דורשת עבודה וסבלנות. יש לשלוח שני צירים מהר, לפני שזרים יקדימו.

עיקרי הדברים

- אקלים ובריאות בעבר הירדן.
- זהירות משפטית בקנייה.
- עבודה וסבלנות בהתיישבות.
- דחיפות שליחת הצירים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' מ"ח תר"עין.

לכבוד הועד הנכבד לקניית קרקעות באה"ק[4], בביאליסטאק, שלו'[5] וברכה מקודש.

מכתבם היקר מז' תשרי דנא הגיעני, ואחר עד עתה מפני כמה מניעות. והנני להשיבם על שאלותיהם כפי ידיעתי.

א. אקלימה של עבר הירדן, הוא כפי הנודע ממוזג מאד, קרוב לאקלימה של ארץ יהודה. הקיץ - חם ויבש, והחורף הוא ימי הגשמים, ושלג הוא יקר המציאות. המצב הגיאוגרפי לסדרו בדיוק, צריך ע"ז[6] הכנה רבה, שאין ביכולתי, אבל בכללות הוא בין הירדן מעבר המזרחי, וסמוך לקיר מואב וסלכה, ערי ממלכת עוג בבשן, ארץ מקנה דשנה כמאז.

ב. ע"ד[7] מצב הבריאות שמה, מספרים לשבח. ומ"מ[8] הצירים יבקרו בפרטיות בצירוף אנשים בקיאים ומומחים. אולי יהי'[9] נדרש באיזה מקומות לנטע עצי אקליפטוס, למזג את האויר יותר, אין זו הוצאה גדולה. וגם באויר בריא לגמרי ג"כ[10] יפים העצים הנטועים מסביב.

ג. ע"ד חומר ההסקה, אין לי ידיעה ברורה. אבל בכל א"י[11] משתמשים בשרשי עצים ובפחמיהם, וכפי הנראה גם שם הוא כן, ואולי יש שם ג"כ פחמי-אבן, אבל בבירור לא אדע כעת.

ד. המציע מבטיח שאין שום עורר על הקרקע, ושתהי'[12] קני' משופה בעה"י[13]. אבל כבר הודעתי, שלא נסמוך כלל על שום אדם בזה, כ"א[14] ע"פ[15] עורכי-דין בקיאים ונאמנים, באופן שנצא מכל ספק. ומכשולי הראשונים, שהיו בהולים בדברים כאלו, ישמשו לנו לתורה שלמה, להיות זהירים בדבר כראוי בע"ה[16].

ה. כפי דברי המציע, אין האדמה צריכה שום הכנה ואפשר להתחיל מיד בישוב בע"ה. אבל הלא כבר הודעתי לכבודם, שכל פרטי הדברים יודעו להצירים השלוחים מכבודם במראית-עין, הטובה הרבה משמיעת האזן. ומצמיח קרן ישועה לעמו יראנו בישועתו, ונזכה לראות את אחינו נודדי ארץ נכר מתנחלים על אדמת הקודש, שמחים ומתענגים על כל טוב. ובודאי שהתחלת ישוב צריך עבודה וסבלנות, אבל מי הוא זה החפץ לקחת טוב בלא עבודה וטורח בתחילה, רק עצל ומוג לב אשר לא ידע דרכי ד', אשר נתן לאדם את עולמו לעבדה ולשמרה, ונתן לעם סגולתו ארץ חמדתו לשכללה ולבנותה, בעמל המנעים את החיים, ולראות עלי'[17] חיים טובים ומבורכים בעז ד' ונעם אמתו לבית ישראל, אשר בשצף קצף הסתיר פניו ממנו ובחסד עולם ירחמנו להשיבנו אל נוינו, בעת רצון אשר יעמד בנו רוח להשתוקק תשוקת אמת לחבל נחלתו אשר נתן לנו למורשה עדי עד.

הנני חותם בברכה באה"ר[18] ובתקוה טובה, שחפץ ד' בידנו יצליח, והי'[19] ז"ש[20] כנה"ר[21] ונפש דו"ש[22] ואשרם על אדמת הקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

ע"ד שילוח צירים. כמובן דיליגציה גדולה שתעלה בהוצאה אין צורך כאן, אבל צירים שנים, אנשים חרוצים, חכמי לב ומחבבי ארץ ישראל, ונאמנים בכל הליכותיהם לטובת כלל האגודה, - זה הוא דבר טוב לשלח במוקדם האפשרי. כי כבר למד אותנו הנסיון, שכמה קרקעות יפות ומשובחות עמדו לממכר, ומצדנו נעשו הכנות רבות ועיכובים, ובתוך שאנו מתישבים קפצו אשכנזים, צרפתים יונים וארמנים וכיו"ב[23], וקנו אותם. כי מה שב"ה[24] אה"ק[25] היא ארץ חמדה מפני הדרת קדושתה לכל העמים, צריכים אנחנו זריזות גדולה בכל דבר הבא לידנו, לתקע בו יתד וגדר בעה"י. ע"כ[26] לדעתי יבואו הצירים במוקדם כפי היכולת. ומ"מ יותר טוב להשתדל, שנוכל לקנות את שתי החלקות. ואם יהי' ד' עמנו ונזכה לקנות ג"כ את החלקים הקטנים הסמוכים שם, שעומדים גם הם להמכר, - מה טוב ומה נעים. התחזקו אחים יקרים למען עמנו ולמען ערי אלהינו וארץ חמדתנו, וד' אתנו, ויהי'[27] עמנו כאשר הי'[28] עם אבותינו, אל יעזבנו ואל יטשנו, ברב טובו וחסדו לבית ישראל מאז ועדי עד.

ידי"ע[29] הנ"ל[30]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. באה"ק - בארץ הקודש
5. שלו' - שלום
6. ע"ז - על זה
7. ע"ד - על דבר
8. ומ"מ - ומכל מקום
9. יהי' - יהיה
10. ג"כ - גם כן
11. א"י - ארץ ישראל
12. ושתהי' - ושתהיה
13. בעה"י - בעזרת השם יתברך

14. כ"א - כי אם
15. ע"פ - על פי
16. בע"ה - בעזרת השם
17. עלי' - עליה
18. באה"ר - באהבה רבה
19. והי' - והיה
20. ז"ש - זה שלום
21. כנה"ר - כנפשו הרמה
22. דו"ש - דורש שלום
23. וכיו"ב - וכיוצא בזה
24. שב"ה - שברוך השם
25. אה"ק - ארץ הקודש
26. ע"כ - על כן
27. ויהי' - ויהיה
28. הי' - היה
29. ידי"ע - ידידו עוז
30. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רלג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט מרחשוון תר"ע - יפו **נמען:** ועד חדרה ובני המושבה

עניין בית התפילה בחדרה מסובך ומבזה את כבוד שמיים. הרב קוק מבקש לקבוע בית מכובד לתפילה יומית, ובפרט לשבתות ולמועדים.

עיקרי הדברים

- בית תפילה קבוע בחדרה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ט מ"ח תר"ע'יין.

לכבוד הועד הנכבד בחדרה ת"ו ולכללות בני המושבה יברכם ד', שלו'[4] וברכה.

אחי האהובים, הגיעני מכתב שענין בית התפילה מסובך מאד במושבה היקרה שלכם, ועי"ז[5] מתחלל כבוד תוה"ק[6] ובכלל כבוד שמים וכל קודש ישראל.

ע"כ[7] הנני בזה לעורר את רוחכם הנדיבה, שתואילו לאחוז בכל האמצעים שבידכם הנדיבה, ותשימו קץ לעלבון נורא זה, ותשימו מקום לד' באיזה בית מכובד, שיהי'[8] קבוע לתפילה בכל יום, ובפרט בימי ש"ק[9] ומועדי ד'. ותקותי חזקה, שבזכות זה יברך ד' אתכם בכל מעשי ידיכם, וכל המסייע לדבר מצוה רבה זו יתברך בכל טוב, ונגע לא יקרב באהלו, ויראה ברכה בכל מפעלו על אדמת הקודש, כנפשם היקרה ונפש דורשם לטובה ולברכה,

ברגשי כבוד ויקר

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. ועי"ז - ועל ידי זה
6. תוה"ק - תורתנו הקדושה
7. ע"כ - על כן
8. שיהי' - שיהיה
9. ש"ק - שבת קודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רלד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א מרחשוון תר"ע - יפו **נמען:** אגודה לקניית קרקעות בארץ ישראל, ביאליסטוק

הרב קוק מבהיר שהסכום של 12,000 פרנק להתיישבות משפחה הוא בנוסף למחיר הקרקע (כ־1,500 פרנק למשפחה). אין לחשוב שיעלה פחות: אף שבהתיישבות רבים יש חיסכון, יש גם הוצאות ציבוריות.

עיקרי הדברים

- עלות ההתיישבות בנוסף לקרקע.
- הוצאות ציבוריות בהתיישבות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"א מ"ח תר"עין.

לכבוד האגודה הנכבדה לקניית קרקעות באה"ק[4], בביאליסטאק שלו'[5] וברכה.

מכתבם הנכבד המאוחר הגיעני לנכון. מלאתי שמחה מדבר התקדמות האגודה, יכונן ד' את מעשי ידנו לטובה ולברכה לכם ולכל בית ישראל, המצפה לבנין הריסות ארץ קדשו.

והנה דברים פרטיים אין לי כעת מה להוסיף יותר מאשר הודעתיכם במכתבים שעברו. רק את זה מצאתי ישר להעיר, כי הסכום שנים עשר אלף פרנק, של ערך ההוצאה להתאחזות הגונה למשפחה, חושבים פה לבד ממחיר הקרקע, שבנידון דידן עולה הוא לערך אלף חמש מאות פרנק למשפחה. והנני מוצא את עצמי מחוייב להעיר את רוחכם היקר, שלא לחשוב ע"פ[6] אומדנא שיעלה הענין במחיר פחות מזה. כי אף שיוכל להיות, שעל ידי ברכת הבית של הרבים, שלכמה דברים עולה בדמים מועטים, לפי הערך של התאחזות יחידים, אבל לעומת זה הלא עולה הוצאה ציבורית, שצריכים אנחנו להתחשב עמה הרבה בהתישבות ישראלית ביחוד.

הננו מחכים לבא הצירים הנכבדים, אשר על ידם יוכלו כבודם לדעת את כל פרשת הענין. וצור ישראל יעלה את הניצוץ הקדוש, של אהבת ארצנו הקדושה וחפץ בנינה, למעלת לפיד מאיר ומחמם כל לב ונפש, ויאזרנו עז וגבורה במסילה הקדושה שהננו הולכים עליה, לחדש את נעורי עם ד' וארץ חמדתו, לראות עלי[7] חיים טובים נעימים ומבורכים, מלאים עז וכבוד, בהדרת קודש כימי עולם, כנפשם היקרה ונפש מכבדם, המשתוקק לראות הצלחתם על אדמת הקדש בכל לב ונפש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. באה"ק - בארץ הקודש
5. שלו' - שלום
6. ע"פ - על פי

7. עלי - עליה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח כסלו תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי

דיווח על תלמודי התורה במושבות. בפתח תקווה העיכוב הוא בריאותו של ד"ר אויערבך. בראשון לציון הקצבה אינה מספיקה, כי ההורים פועלים עניים. ברחובות דרוש עוד מלמד. הגיע הזמן לחינוך הבנות, כי הן האימהות של העתיד ומשפיעות על אחיהן. בית המלאכה ב'שערי תורה' גדל ליותר מעשרים תלמידים וזקוק למנהל. הרב קוק מתחיל צעד קטן לקראת הישיבה המרכזית לישוב החדש.

עיקרי הדברים

- תלמודי התורה במושבות.
- הצורך בחינוך בנות.
- בית המלאכה ב'שערי תורה'.
- התחלת הישיבה המרכזית.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ראש חודש כסלו תר"עין.

שלו'[4] וברכה מהררי' קודש לכבוד הגאון הגדול עטרת תפארת ומגדל עז, מוהר"ר[5] יצחק אייזיק הלוי שליט"א[6].

שלו' שלו' בכפילא.

מכתב הדר"ג[7], מצ"ג העבר, הגיעני במועדו הנכון, ומפני עיכובים רבים ושונים לא עלתה בידי להשיב להדר"ג[8] עד כה.

והנה בדבר פתח-תקוה, נקוה שיהי'[9] מסודר הכל על צד היותר טוב בע"ה[10].

ועד כה היתה המניעה ממצב הבריאות של היקר ד"ר[11] אויערבאך שי'[12], יחזקהו ד' לעבודת הקודש בעד עמו ונחלתו.

ובראשון-לציון ג"כ[13] ב"ה עומד הדבר להסתדר כראוי, רק שהקצבה שקצבו באסיפה, שני מאות פרנק, לא יספיק, גם עם המעט המתקבץ מהמושבה, לשכור ג"כ מורה לשפה הערבית. כי ע"ד[14] שיתופם של בני המושבות עצמם, אי אפשר לדון על כל המושבות בסגנון אחד. כי בפ"ת[15], המחזיקים בהת"ת[16] המה מעיקרי הבע"ב[17] שבמושבה, ואע"פ[18] שפרנסתם מצומצמת, מ"מ[19] הם משתתפים בכל כחם בשיתוף ממשי, אבל בראשון-לציון רובם של המחזיקים בת"ת[20] הם מהפועלים, שאין להם נחלת שדה וכרם, והם עניים מרודים, שקשה מאד וכמעט אי-אפשר להכביד עליהם אפילו הכבדה כל שהיא. ולענין התועלת המקוה, ודאי דוקא יש לקוות, שמבני עניים כאלה תצא תורה.

וכמו-כן ע"ד רחובות ועקרון, צריך להתאמץ מאד לסדר את המצב, כדי להציל ילדי קודש מפח הכפירה, והבוחר בציון יעזרנו ע"ד כבוד שמו הגדול ב"ה.

עתה הגיעה השעה, שנחל בעה"י[21] איזה צעד מעשי ע"ד יסוד ישיבה מרכזית לישוב החדש, אשר את תמצית תכנה כמדומה שהצעתי איזה פעם קדם הדר"ג שליט"א. עלינו להקדים, כפי היכולת, לעשות דבר ממשי בעד המצויינים שבבעלי כשרון המתגדלים בארץ, לבל ילכו שבי אחרי מוסדי ההרס, ההולכים ונושאים ראש, מפני שיש להם מחזיקים נלהבים מעברים. וישיבה אחת שלמה בצביונה, ממולאת בתורה במובן רחב, ומותמכת בתכסיסי החיים כפי הצורך, תכריע את כל הישוב כלפי זכות, ותכין יסוד לחיי ישראל אמתיים על אדמת הקודש. הנני מתחיל בעה"י כעת איזה התחלה קטנה בזה, ואקוה לאוזר ישראל בגבורה, אשר עד כה חזקני ואמצני, לשאת ביד רמה דגל אש דת קודש, באומץ לב ובלי פחד מכל המפריעים, אשר סביב שתו לנו, שיחזק ידי ויאמץ חילי על דרך הקודש הזאת, של יסוד אבן פינה לתחיית תורת אל חי במרכז נחלת ד' של שבי גולה, המחזיקים בידם ראשית פריחת צמיחת קרן ישועה והתחלת דרך לגאולי ד'.

אקוה שהדר"ג[22] שליט"א יבין עד כמה מחשבתי רצויה בזה, ועד כמה הדבר נוגע עד נפש היהדות האמתית בעת כזאת, ליסד לנו על נחלת ד' מכון כזה, שיתן לנו ת"ח[23] כאלה, שיהיו מקובלים על הבריות, ושידעו פרק הגון בכל ענפי התורה, הסובבים את מערכות ההלכה והאגדה, כדי שידעו לכלכל דבר במשפט, נגד המון העוקרים אשר סבונו כדבורים.

ברחובות, דרוש רק עוד מלמד הגון אחד. זה המלמד, היושב עתה בהת"ת שם, הוא מוכשר מאד לעבודתו, לפי תנאי המקום. אבל כעת, ע"י[24] העזיבה של הזמן העבר, באו רב הילדים אל ביה"ס[25], לדאבון לבבינו. ואם יהי'[26] לנו עוד מלמד הגון אחד, יש לקוות, שלימים הבאים יומשכו כל הנערים, ועכ"פ[27] רובם, אל הת"ת[28], להתחנך ע"פ[29] דרך ד' הנאמנה.

גם הגיע זמן לשים לב לחינוך הבנות. כי אם נקח בידנו רק את חינוך הבנים, והבנות תהיינה מחונכות בבתי הספר, והן הנן האמות שלעתיד, עדיין לא הועלנו בתקנתנו. ואפילו זולת הצפיה למרחוק, כיון שבבית אחד, שבו אח ואחות, כשהאחות מבקרת את בה"ס[30], משפעת היא ברוחה על האח, וכמובן הקלקולים מתגדלים באפס יד, לא כן התיקונים, הצריכים עמל כפים והשגחה מרובה.

כמו-כן דבר גדול ונכבד הוא בית-המלאכה, אשר נוסד פעה"ק[31] ת"ו על יד הת"ת שע"ת[32], שמטרתה נאמנה לגדל בקרבנו בעלי מלאכה, בלתי בורים מדעת תורה, ומחונכים בדרכי היראה והנה ההתחלה היתה קטנה, ועתה נתגדלה ב"ה בכמה מכונות ותלמידים, יותר מעשרים. אך חסרון אחד צריך להמנות, שמוסד גדול כזה. צריך מנהל שישגיח על הכל, על החינוך המוסרי של התלמידים, שהיא השגחה שונה מאותו החינוך של תלמידי השע"ת[33], המיוחדים לתורה, ועל נימוסי ההנהגה, גם על ההנהגה של הרכוש, שתהי'[34] מסודרת כראוי, ועל דרכי הלימוד של הנערים וארחות חייהם. ומאד היה ראוי, שהאגודה הנכבדה, שהדר"ג שי' יושב בראשה, תשים לב ע"ז[35], לבר איש כזה, בעל השפעה של יראת שמים ושל נימוס נאה, ולתמוך בהוצאה הדרושה לכך, שהמוסד עצמו, בראשית פריחתו, אין בו יכולת לזה.

כללו של דבר, הרבה מאד, יש לנו לעבוד לשכלולה של ארץ חמדתנו, ושיהי'[36] השכלול, שכלול אמתי, בנין שסופו להתקיים בעה"י, באשר רוח ד' תניחנו למעלה למעלה. ועלינו להתחזק מאד מאד בעד עמנו ובעד ערי אלהינו, ובעד תורת ד' רוח אפינו.

אחתום בעתרת שלו' וברכה מקודש, כנפשו הרוממה ונפש אסיר תקוה המצפה לתשועת ד' על עמו בחבל נחלתו במהרה בימינו בקרוב.

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. הדר"ג - הדרת גאונו
8. להדר"ג - להדרת גאונו
9. שיהי' - שיהיה
10. בע"ה - בעזרת השם
11. ד"ר - דוקטור
12. שי' - שיחיה
13. ג"כ - גם כן
14. ע"ד - על דבר
15. בפ"ת - בפתח תקוה
16. בהת"ת - בהתלמוד תורה
17. הבע"ב - הבעל הבית
18. ואע"פ - ואף על פי
19. מ"מ - מכל מקום
20. בת"ת - בתלמוד תורה
21. בעה"י - בעזרת השם יתברך
22. שהדר"ג - שהדרת גאונו
23. ת"ח - תלמידי חכמים
24. ע"י - על ידי
25. ביה"ס - בית הספר
26. יהי' - יהיה
27. ועכ"פ - ועל כל פנים
28. הת"ת - התלמוד תורה
29. ע"פ - על פי
30. בה"ס - בית הספר
31. פעה"ק - פה עיר הקודש
32. שע"ת - שערי תורה (שם מוסד חינוך ביפו)
33. השע"ת - השערי תורה
34. שתהי' - שתהיה
35. ע"ז - על זה
36. ושיהי' - ושיהיה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רמה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א כסלו תר"ע - יפו **נמען:** ועד פתח תקווה

מר מ' ג' האשים את הרב קוק בעיתון 'הצבי'. הרב קוק משיב שבמכתביו אין סתירות, אלא עצות לשלום. התפטרות החובש הייתה לשעתה, ואין בה איסור עולם על מועמדותו. הרב קוק מציע לוועד להשיב דברי אמת בלי לפגוע באיש.

עיקרי הדברים

- תגובה להאשמות בעיתון 'הצבי'.
- מועמדות החובש.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"א כסלו תר"עין.

לכבוד הועד הנכבד בפתח תקוה ת"ו[4], שלו'[5] וברכה.

הובא לפני גליון "הצבי", שבו מאשים אותי מר מ' ג' בדברים שאין להם שום ענין. כי חלילה לי לשמע טענות מבע"ד[6] של צד אחד שלא בפני חבריו. רק אחר שידענו כל עקרי הדברים, אי אפשר לחסום פיו של שום איש כשבא ומדבר הרחבת דברים בענין הידוע. ובמכתבי לא נמצאו שום סתירות, כ"א[7] הצעות עצות לטובת שלו' המושבה, שאותו אדרש בכל לבי. וע"ד[8] החובש, לא אוכל להשיב אחרת מצד הדין, כ"א שההתפטרות היתה ע"פ[9] הפס"ד[10] לשעתה אבל לא נוכל להוציא מזה איסור עולם עליו שלא להיות מהקנדידטים. רק שהעירותי בדרך עצה להתרחק גם בזה מכל צד מחלוקת, ולאסוף חתימות על איזה ענין מעולם לא התרתי, ולא נשאלתי ע"ז[11] כלל.

כמובן איני רוצה להטפל בענינים כאלה, רק אני מוצא לעצמי חובה להעיר את כבוד הועד, אולי ימצא לנכון לפניו להשיב דברי אמת, כמובן בסגנון שאינו מביא שום התרגשות ושום עלבון לשום אדם, רק בדרך אמת ושלו'[12].

ברגשי כבוד וברכה נאמנה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. שלו' - שלום
6. מבע"ד - מבעוד יום
7. כ"א - כי אם
8. וע"ד - ועל דבר
9. ע"פ - על פי

10. הפס"ד – הפסק דין
11. ע"ז – על זה
12. ושלו"י – ושלום

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' טבת תר"ע - יפו **נמען:** ועד עקרון

הרב קוק מבקש מהוועד לעזור למשפחות של הצעירים, נתינים עות'מאנים, שיגויסו לצבא. הם נושאים במשא הכלל, ושירותם יבטל את מס הפטור מהשירות.

עיקרי הדברים

- סיוע למשפחות המגויסים לצבא העות'מאני.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' טבת תר"עין.

לכבוד הועד הנכבד בעקרון ת"ו, שלו'[4] וברכה.

אהובי היקרים,

הנני בזה להציע לפני כבוד הדרתם, לטכס עצה ע"ד[5] הצעירים, נתיני עותומניה, העומדים לעבוד בצבא. יראו נא דרך ישרה, איך להיות לעזרה למשפחותיהם, בעת אשר יעלה עליהם הגורל ללכת לעבודה. כי הלא כולנו יודעים שאלה העובדים בצבא את משא הכלל הנם נושאים, וראוי שהכלל ישים לב למעמדם. ובפרט שהמס של האסכריה הוא מיוחד בשביל העבודה, וכפי הנראה שיסולק ע"י[6] עבודת אחינו אלה.

אחכה לתשובתם בקרוב.

בכבוד וברכת ד' מציון

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. ע"ד - על דבר
6. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רנ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' טבת תר"ע - יפו **נמען:** ועד פתח תקווה

על השאלה אם מושבות אחרות שנהנות מהלוואת 'הקרן הלאומית' צריכות להשתתף בהוצאות: על פי הדין אסור לפסוק בדיני ממונות לפני ששמעו את הצד השני. מצד היושר, מי שנהנה מההלוואה צריך להשתתף בהוצאות, מלבד הוצאות על הטבות פרטיות לפתח תקווה.

עיקרי הדברים

- אין לפסוק בלי לשמוע את הצד השני.
- השתתפות בהוצאות ההלוואה לפי היושר.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד' טבת תר"עין.

לכבוד הועד הנכבד בפתח תקוה ת"ו, שלו'[4] וברכה.

מכתבם הנכבד מיום ג' דנא הגיעני. ובנידון שאלת כבוד הועד, אם צריכים בני המושבות האחרות, הלוקחים כעת חלק בהמלוה הנציונלפונדית, לקחת ג"כ[5] לפי ערך הלוואתם חלק בהוצאות, הנה ע"פ[6] דין אסור להשיב בדיני ממונות לצד אחד, ע"כ[7] אי-אפשר לי לגלות כעת את דעתי ע"פ ההלכה, טרם שנשאלתי ע"ז[8] ג"כ מאיזה צד שני.

אכן מה שנוגע למדת היושר, אשר גם ע"ז נתכבדתי מכבודם להודיעם את דעתי, הנני בזה להודיע, שאם אך לא נכללו בסכום ההוצאות, גם כאלה שנצטרפו בהן מגמות של הטבות פרטיות לפתח תקוה לבדה, חוץ מענין המלוה, שאם כאלה ימצאו ראויים הם לנכותם מהחשבון, אבל זולת זה ודאי שהיושר מחייב שכל הנהנה מהמלוה יקח חלק בההוצאות שגרמו לה.

והנני כופל את דברי, שמה שנוגע לשורת הדין תוכל דעתי להגלות רק אחר הצעת דברים של איזה צד שני.

בכבוד נעלה ובברכה מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. עה"ק – עיר הקודש
3. ת"ו – תבנה ותכונן
4. שלו' – שלום
5. ג"כ – גם כן
6. ע"פ – על פי
7. ע"כ – על כן
8. ע"ז – על זה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רנו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א טבת תר"ע - יפו **נמען:** הרב יוסף אליהו וינוגרד

הרב קוק שמח שאינו צריך עוד לנסוע לחוץ לארץ. על הסכסוך בעקרון: הרב קוק חושש שהפקידות תתערב בעניין השובתים, כפי שקרה בגליל. לכן הרב קוק ייעץ לשובתים להפקיד שטרי חוב כערבון לנזק, ולעזור בשמירה מפני רועים ערבים. טוב היה אם רבני ירושלים לא היו מתערבים בלי להתייעץ איתו.

עיקרי הדברים

- ביטול הנסיעה לחוץ לארץ.
- סכסוך השובתים בעקרון - שטרי חוב ושמירה.
- התערבות רבני ירושלים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"א טבת תר"עין.

לכ' ידי"נ[4] הרב המאוה"ג[5], אוצר מלא וגדוש לתוי"ר[6] מו"ה[7] יוסף אלי' שליט"א[8] וויניגראד[9], שלו'[10] וברכת טוב.

הגיעני מכתב כ"ג[11] מר אחיו הגרי"צ[12] שי'[13], בצירוף מכתב כתה"ר[14] שי'. ולמותר הוא שנזקק כת"ר[15] ידי"נ להתנצל ע"ד[16] השינוי אודות הנסיעה. אדרבא הנני תלי"י[17] מלא רצון על אשר לא נזקקתי לצאת לחו"ל[18]. שהיתה לי למורת רוח, אשר רק מעוצם ההכרח לא הרהבתי עז בנפשי למאן בזה, אבל כאשר נתהוה הענין שאין צורך בזה מה טוב ומה נעים.

וע"ד[19] השערוריות בעקרון. תוכן הדבר הוא, שאני חש מאד שלא תחל הפקידות להתערב בעניני השובתים ח"ו[20], ויצא הענין לידי מדה זו שיצאה בגליל, שהי'[21] לי מזה וגם עתה יש לי עגמ"נ[22] לאין שעור. ע"כ[23] יעצתי להשובתים, שישלישו אצלנו שט"ח[24], באופן שאם יבורר ע"פ[25] ד"ת[26], שיש איזה היזק, שהם חייבים מהדין לשלם עבורו, יהי'[27] מובטח ע"י[28] השטרות, ובזה תנוח דעת המערערים. וכאשר באמת אין שום ענין כלל לחייב את השובתים ח"ו, ממילא לא יבא מזה שום היזק. ומ"מ[29] כדי שלא יבא הדבר לידי דינא ודיינא, יהיו גם הם שומרים קצת, שלא יבאו הערבים הרועים על השדות השובתות לרעות בשדי חבריהם הזורעים, ויצא מזה תיקון שיהי'[30] הדבר במנוחה, ולהפקידות לא יהי' מקום להתערב. ומה טוב הי'[31] אם לא היו מתערבים בענין זה רבני ירושת"ו[32] והיו דורשים תחילה בעצתי. ואשרי אדם שזיכך נשמתו בקדושת המצוה של בצדק תשפט א"ע[33], כמבואר ביוש"ה[34]. מרב עבודה הנני מקצר ועולה, ואו"ש[35] וברכה לכתה"ר[36], כנה"ר[37] ונפש ידי"ע[38] דוש"ת[39] באה"ר[40],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. לתוי"ר - לתורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. שלו' - שלום
11. כ"ג - כבוד גאונו
12. הגריי"צ - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות י, צ (למשל: יעקב + צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
13. שי' - שיחיה
14. כתה"ר - כבוד תורתו הרמה
15. כת"ר - כבוד תורתו
16. ע"ד - על דבר
17. תל"י - תודה לא-ל יתברך
18. לחו"ל - לחוץ לארץ
19. וע"ד - ועל דבר
20. ח"ו - חס ושלום
21. שהי' - שהיה
22. עגמ"נ - עגמת נפש
23. ע"כ - על כן
24. שט"ח - שטר חוב
25. ע"פ - על פי
26. ד"ת - דברי תורה
27. יהי' - יהיה
28. ע"י - על ידי
29. ומ"מ - ומכל מקום
30. שיהי' - שיהיה
31. הי' - היה
32. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
33. א"ע - את עצמו
34. ביוש"ה - דורש פענוח
35. ואו"ש - ואומר שלום
36. לכתה"ר - לכבוד תורתו הרמה
37. כנה"ר - כנפשו הרמה
38. ידי"ע - ידידו עוז
39. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
40. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רנז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד טבת תר"ע - יפו **נמען:** ר' משה יואל סלומון

שליחי האגודה מביאליסטוק ומלודז' נוטים, בהסכמת הרב קוק, לקנות קרקע ברפיח, תחת שלטון בריטניה ליד אל עריש. הרב קוק מבקש מסלומון, שמכיר את העניין, לבוא ולהיפגש איתם.

עיקרי הדברים

- קניית קרקע ברפיח.
- בקשה לסיוע מסלומון.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד טבת תר"עין.

לכבוד ידידי הרה"ח[4] איש חי רב פעלים מו"ה[5] משה יואל סאלאמאן נ"י[6]. שלו'[7] וברכה.

אמצא נכון להודיע לכ"ת[8], שמר מאניסעוויץ מביאליסטאק, שבא בלוית מר שץ מלודז, ע"ד[9] קניית חבל אדמה באי"י[10], מטעם אגודה גדולה, בעלת רכוש הגון, נוטה עתה, ע"פ[11] צרוף הסכמתי לרפיה, שתחת יד בריטניה, על-יד אלעריש. וכאשר נודעתי שכבודו יודע את הענין לפרטיו, אציע בזה לכ"ת, שימהר לבא במוקדם האפשרי, לקחת דברים בזה עם מר מ. הנ"ל[12]. אולי ד' אתנו ויתבסס בזה ענין גאולה נכבדה לחלק חשוב מאה"ק[13].

איני צריך לזרז למזורז שכמותו שי'[14]. ועכ"פ[15] אם לא יוכל לבא אותו יום, ימהר כפי האפשרות להודיעני בטובו את דעתו על כללות זה הענין ביחס להאגודה הביליסטקית.

בכבוד רב וברכה נאמנה, ידידו דוש"ת[16],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. הרה"ח - הרב החסיד
5. מו"ה - מורנו הרב
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. לכ"ת - לכבוד תורתו
9. ע"ד - על דבר
10. באי"י - בארץ ישראל
11. ע"פ - על פי
12. הנ"ל - הנזכר לעיל
13. מאה"ק - מארץ הקודש
14. שי' - שיחיה

15. ועכ"פ - ועל כל פנים
16. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רנח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז טבת תר"ע - יפו **נמען:** ועד רחובות

בעניין התימנים ברחובות: אפשר למנות להם נציגים לענייני המושבה, אבל אין לכפות עליהם מנהיגים רוחניים. בדינים, בגיטין ובקידושין יפנו לרבנות ביפו. אין להתיר להם לשאת אישה שנייה בלי אישור מבית הדין. בסכסוך על ספר התורה של חכם אברהם נפסק: שלוש שבתות בחודש בידי חכם אברהם, ואחת בידי הציבור, ואין למכור את כלי הקודש.

עיקרי הדברים

- הנהגת עדת התימנים ברחובות.
- איסור נשיאת אישה שנייה בלי אישור.
- פסק בעניין ספר התורה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ז טבת תר"עין.

לכבוד הועד הנכבד ברחובות ת"ו, שלו'[4] וברכה.

זה כמה שאחדים מהתימנים מטרידים אותי ע"ד[5] סידור עניניהם במושבה. וכפי מה שאני רואה, אע"פ[6] שכשר הדבר שיעמיד הועד איזה באי-כח מהם לענין הדברים הנוגעים ליחש המושבה עמהם, מ"מ[7] אין ראוי להעמיד עליהם שלא בטובתם מנהיגים רוחניים, ויותר טוב ונאה להם ולנו, שעניני דיני-תורות ועניני גיטין וקדושין, במקום שיש מקום שאלה, יהיו זקוקים למרכזנו בע"ה[8], כדי שיתנהלו ענייניהם ביותר כבוד. ובכלל זה, שלא תנתן להם רשות לשא אשה על אשה, כ"א[9] אחרי שיביאו מאתנו כתב ראי'[10], שאין עיכוב בזה מצד הדין ואבקש בזה את כבוד הועד להודיעני פרטם של דברים, ומה הם הסכסוכים היותר חשובים שביניהם, כי מהם קשה לי להציל דבר ברור.

וע"ד[11] הסכסוך של חכם אברהם ע"ד הס"ת[12], כבר הכרעתי בקיץ העבר, ששלושה שבתות לכל חדש תהי'[13] רשות הכיבודים ביד ח"ר[14] אברהם, ושבת אחת בחודש ביד הציבור בכללו.

איחל לתשובתם הנכבדה.

בכבוד וברכה מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

ב"ה

זאת למודעי, ע"ד הטו"ת[15] שהי'[16] בין אחינו התימנים יצ"ו[17] ברחובות ת"ו ע"ד זכות ס"ת[18] ויתר כלי-קודש, גמרתי ביניהם שח"ר[19] אברהם יש לו זכות שלש שבתות בכל חודש בעניני הכיבודים והמצות של הס"ת, וכללות הקהל יצ"ו יש להם שבת אחת בכל חודש, ולפי ערך זה ביתר העניינים של כלי-הקודש

שיש לח"ר[20] אברהם תפיסת-יד בהם, ואסור לחר"א[21] הנ"ל[22] וב"כ[23] למכור שום דבר מהנ"ל[24] ולהוציא מרשות הציבור. וע"ז[25] בעה"ח[26] י"ז טבת תרעי"ן פעה"ק[27] יפו ת"ו.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

אב"ד[28] דפה עיה"ק[29] הנ"ל והמושבות ת"ו,

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. ע"ד - על דבר
6. אע"פ - אף על פי
7. מ"מ - מכל מקום
8. בע"ה - בעזרת השם
9. כ"א - כי אם
10. ראי' - ראיה
11. וע"ד - ועל דבר
12. הס"ת - הספר תורה
13. תהי' - תהיה
14. ח"ר - חכם רבי (תואר לרב תימני)
15. הטו"ת - הטענות והתביעות
16. שהי' - שהיה
17. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
18. ס"ת - ספר תורה
19. שח"ר - שהחכם רבי (ככל הנראה)
20. לח"ר - לחכם רבי
21. לחר"א - לחכם רבי אברהם
22. הנ"ל - הנזכר לעיל
23. וב"כ - ובא כוחם
24. מהנ"ל - מהנזכר לעיל
25. וע"ז - ועל זה
26. בעה"ח - באתי על החתום
27. פעה"ק - פה עיר הקודש
28. אב"ד - אב בית דין
29. עיה"ק - עיר הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רעז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' אדר ראשון תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' מאיר לרנר, אב בית דין אלטונה

בעניין מצב היהדות במושבות: בכל מושבה יש יראי שמים רבים, ויש גם צעירים בעלי דעות רעות, ואין כוח לכפות. תוכנית התיקון: א. חינוך - לקחת אותו מידי מורים כופרים, לתקן את עזובת החינוך הישן (כמו 'תחכמוני'), ולייסד בתי ספר לבנות. ב. במה ספרותית בעברית, 'עיתון הרבנות'. ועוד סעיפים, וביניהם אגודה גדולה 'לחיזוק היהדות הנאמנה בישוב החדש', שמרכזה באחת מערי הגולה ויהיה לה ביטאון משלה.

עיקרי הדברים

- מצב היהדות במושבות.
- חינוך דתי משוכלל, גם לבנות.
- עיתון הרבנות בעברית.
- אגודה לחיזוק היהדות בישוב החדש.

נוסח האגרת

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט' אד"ר[4] תרעי"ן.

ישאו הררי קודש, שלו'[5] וברכה עולמים, לכבוד הרב הגאון המפורסם אוצר תורה, חכמה ויראת שמים, מו"ה[6] מאיר שליט"א[7] ד"ר[8] לערנער, אבד"ק[9] אלטונא והמדינה יצ"ו[10].

יקרת מכתב כת"ר[11] הגיעני לנכון. ולתמהוני לא קבלתי את קול-הקורא די שדר לן מר, אבל מתוכן המכתב הנני משער את ענינו, שהוא להעיר ולעורר לבבות של אלופי בני ישראל לקום כאיש אחד חברים, להתחזק במעוז דת קודש ולעמוד בפרצות, בזמן הזה שהוא עת לעשות לד'. יואל ד' ודברי קודש היוצאים מלב טהור יכנסו אל הלב, ויעשו את פריים לברכה. והנה איני יכול לדבר בענין זה בפרטים, כי איני יודע, מחסרון קול-הקורא, לכוין איזה הם הדרכים אשר בהם יתור כתר"ה[12] לבא אל המטרה הרצויה של דרך הקודש, אשר עלינו ללכת בה.

וע"ד[13] מצב היהדות של הקולוניות. ידע כ"ג[14], שאי אפשר למוד במדה שוה, לא את כל המושבות בכלל, וגם לא את אחת מהנה בפרטיות. ת"ל[15] נמצאים רבים יראי ד' ושומרי תורה ומצות בכל הפרטים, בכל מושבה. וגם מאותם אשר נסחפו בזרם ההרס של זמננו, ישנם רבים שמ"מ[16] הנם שומרים את עצמם, מפני הכבוד והשלו'[17], שלא לפרץ גדרים בפרהסיא. ומ"מ[18] אי אפשר לבר בלא תבן, ובפרט בעת כזאת ששטף של צעירים בעלי דעות רעות בא, נמצאים ג"כ[19] כאלה העוברים על כמה גופי תורה, מאין כח למחות, ביחוד לעת כזאת שהממשלה נטלה את כח הכפיה גם מהדת השלטת, ואין כחנו כ"א[20] להאיר אור תורה ברוח נדיבה, באמרי יושר ואומץ לב, אשר ע"י[21] זה יתעורר לתחיה רגש הקודש ודעת ד', הנרדמה גם בקרב הנכשלים אשר בעם ד', כי סוף כל סוף גם הם תולעת יעקב הם, ועתידים הם לחזור למוטב.

הדרכים שאנו צריכים להחזיק בם להטבת המצב רבים הם, אבל צריך לפרט בזה את היותר עקריים בעה"י[22]: א) היסוד הראשי הוא החינוך. כל זמן שיהיו עניני החינוך מסורים בידי מורים כופרים, אשר אין אלקים כל מזימותם, אפסה לנו תקות התיקון של הדור הנולד. אפס כדי לקחת את החינוך בידים אמונות של תמימי דרך, הולכי בתורת ד" צריך לתקן את העזובה שבסדרי החינוך הישנים מצד סדרי החיים והליכות עולם. והנה למטרה זו נסכמתי להתחבר לאגודת יראי ד' שבאשכנז, אשר החלו בזה את מעשיהם כעת ביסוד בית הספר "תחכמני" פעה"ק[23], ובפתח תקוה. וחוב קדוש הוא על כל ירא ד' להאזיר בגבורה ואמץ את ידי הבונים, כדי להקים לנו שרשרת של חדרים כאלה בכל המושבות כולן. אמנם השלמת הדבר לא תכן עד אשר נחל ליסד ג"כ בתי ספר לבנות ברוח ד', המתמם את דרכי החיים, המוסר, הטהר וגבורת הנפש, הראויה להיות למנה בימינו לכל נושא דגל שם ד' ביד רמה, נגד כל המשחיתים. ולזה לא נעשתה עדיין שום התחלה למגינת לבבי מחסרון אמצעיים. הבה נקוה, כי ישפך ד' עלינו רוח עז, ונחלץ חושים להחל גם ביסוד נכבד זה. מובן הדבר, שמוסדות החינוך שלנו חייבים הם להשכיל שכל מה שהוא אך טוב ומאמץ, הנמצא בבתי הספר העומדים על יסוד ההרס והכפירה, לא יחסר בהם, וכשינשא דגל דת קודש על הבסיס של כל כשרון ונחמד, יהי'[24] לפאר ולנצח הוד בעה"י, ונכריע בזה את כל הישוב החדש כולו לכף זכות. ב) צריכים אנו לבמה ספרותית, כתובה עברית, שהיא השפה המהלכת והחביבה בישוב כולו, שתאמץ את רוח כל המתכנסים לדגל אור ד' על אדמת הקודש בכללות הישוב החדש. והתחלה קטנה צריכה להעשות ע"י "עתון הרבנות", שצריך הוא לצאת לאור תחת השגחתנו בצירוף חברים לדעה, יראי ד' באמת, בעלי כשרון, היודעים ללכת עם החיים. וע"ז[25] אנו צריכים לבסס לנו אמצעים חמריים ורוחניים, דהיינו סכום כסף שיהיה בכחו להמשיך את ההופעה לפחות למשך השנה הראשונה, שאז יש לקוות שאח"כ[26] יהיה אורגן כזה נושא את עצמו, וסופרים ועוזרים רוחניים בעלי טעם ודעת, הבקיאים יפה כ"א באותו המקצוע אשר יקח לו לנושא ענינו. ואם יהיה בהתחלה כבד הדבר להעמיד עתון תדירי, יומי או גם שבועי, נחל את מעשינו בירחון, שבכל חודש ידבר על כל המתיחש לאותו החודש לכל החיים באי"י[27], ביחוד בהישוב החדש, ולהעיר עצות נכונות על כל מה שצריך תיקון באיזה דרך ואופן לתקן, ואיך לאסור מלחמת מגן נגד המהרסים, ובכלל זה ג"כ ע"ד[28] כל דרכי היהדות, וע"ד המצות התלויות בארץ וכל התלוי בהן. ומובן הדבר, שלא יניח אורגן כזה את ידו מכל דרכי החיים כולם, אפילו אותם שאינם נוגעים בדרך ישרה לעניני דת קודש, מ"מ[29] הכל עולה לחטיבה אחת לאמץ את רוח ד' אשר על עמו ונחלתו, כשהדברים נעשים על טהרת הקודש, ברוח טהור ונאמן לד' ולתורתו. ג) צריכים אנו להשתדל, שבכל מושבה יתקבל רב מקומי, גדול בתורה וביראת שמים, אוהב את הישוב ומחבב את עבודת האדמה באה"ק[30], כשהיא נעשית באורח ישר ורצוי, ובעל כשרון של דיבור, שידבר דברי מוסר ממולאים בשכל טוב וברגש חבת הקודש, מפרק לפרק, באופן שימשוך לבבות בנועם דבריו לדרך ד'. ד) מצדי אני צריך הנני לעשות מסעות איזה פעמים בשנה על כללות הישוב, ולהתמהמה כמה ימים בכל מושבה, לראות איך לתקן את מצב הדת והתורה שמה, ואיך להסיר כל מכשול. נסיעה כזאת באה"ק, השוממה עדנה בעוה"ר[31], ואין בה מסילות ברזל העושות את הנסיעה נוחה וזולה, עולה בעמל רב ובהוצאת כסף הגונה, שצריך לזאת האחרונה קופה מיוחדת, כדי להוציא הדבר אל הפועל באורח הכבוד הראוי לזה. ה) כדי להכין לנו אנשים בעלי כשרון, גדולי תורה

וקרובים לרוח הישוב החדש, שיוכלו לפעול עליו, וכדי להחיות בכלל בטל תורה את כללות הישוב, צריכים אנו ליסד ישיבה חשובה מרכזית, מכוונת ביחוד לשם הישוב, שבתוכה יבאו בעלי הכשרון שבילדי המושבות, הראויים להיות תלמידי-חכמים חשובים, שהוא דבר שאי אפשר לרובם שימסרו אל הישיבות שבהישוב הישן, ששם יושבים ולומדים שב וישיש יחד עם צעיר ורך, והרוח השורה שם רחוק הוא מהליכות החיים, כאלה, שהישוב החדש המלא התעוררות של חיים ומעשה דורש אותם. מחניכי ישיבה זו יש לקוות, שימצאו רבנים ראויים להנהלת המושבות, באיגוד המרכזיות והכללות של הישוב, ובכלל משפיעים טובים באומץ רוחם ובדרכי חייהם על מצב היהדות של הישוב בכללו.

לשם מטרה זו הכינותי כבר ב"ה התחלה קטנה, שאקוה לשמו ית'[32] שלמענו יעש, למען עמו ונחלתו, לקדושת תורתו ורוחו אשר על עם סגולתו, ויעזרנו להגדיל את צמיחת קרן ישועה זו. קבצתי אלי קבוצה קטנה של צעירים, שהנני רואה כפי האפשרות לנהלם ע"י שיעורים מצדי, ומהעומדים על ימיני, והכינותי ג"כ איזה מוסד חמרי, שיהיה לעזר מעט בע"ה[33] לצעדנו זה. אבל הענין גדול ונשגב, וצריכים אנו לעשותו בהרחבה גדולה ובכבוד גדול, וע"ז אנו זקוקים שיתלוו עמנו אנשי לב, היודעים לעבוד עבודת הקודש בקרבנות של עמל גוף ונפש, ושל סכומים הגונים, ביחד עם ההתענינות האמתית בדבר המטרה הקדושה ושמירתה. ו) ובכללות עלינו ליסד אגודת-קודש גדולה מיוחדת, במטרה ובשם, "לחיזוק היהדות הנאמנה לד' ותורתו בישוב החדש באי"י" ולכונן לה מרכז באחת הערים החשובות שבגולה, ואגודה זו תהיה המכונה הדוחפת בכחה את כל המעשים כולם, שאנו חפצים בחסדי השי"ת[34] לגשת לעשותם לרומם קרן ברוח ד' על אדמת הקודש. ז) כשתתכונן אגודה כזאת בעז"ה[35], אין ספק שהיא צריכה לה ג"כ כלי-מבטא מיוחד, באורגן מקודש לה, באיזה שפה היותר מוכשרת לפעול על הסביבה, שבתוכה תחל הפעולה להראות את כחה. אמנם על זה עוד עת לדבר, כשיתכוננו לכל הפחות התחלות הגונות לדברים הקודמים בזמן, אשר הצענו בזה.

בזה גליתי לכבוד אדוני, מעט מהרבה מרחשי לבבי. יתן ד' ויהי רוח כתה"ר[36] ולבו נאמנה אתנו, ונרומם שם ד' יחדו, ואור ד' וישעו יופיע עלינו לתן מציון ישועה לישראל תפארתו, במהרה בימינו בקרוב.

יסלח כתה"ר, כי לא אוכל כעת למלאות את משאלו ע"ד התיאור הפרטי של הליכות המושבות ביחוד. נקוה שנדבר עוד בזה במכתבים הבאים, כשירצה השי"ת את פעלנו.

והי'[37] זה שלו' וברכה מקודש באה"ר[38] וכבוד נעלה מאד,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. שלו' - שלום
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

8. ד"ר - דוקטור
9. אבד"ק - אב בית דין קהילת
10. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
11. כת"ר - כבוד תורתו
12. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
13. וע"ד - ועל דבר
14. כ"ג - כבוד גאונו
15. ת"ל - תודה לא-ל
16. שמ"מ - שמכל מקום
17. והשלו' - והשלום
18. ומ"מ - ומכל מקום
19. ג"כ - גם כן
20. כ"א - כי אם
21. ע"י - על ידי
22. בעה"י - בעזרת השם יתברך
23. פעה"ק - פה עיר הקודש
24. יהי' - יהיה
25. וע"ז - ועל זה
26. שאח"כ - שאחר כך
27. בא"י - בארץ ישראל
28. ע"ד - על דבר
29. מ"מ - מכל מקום
30. באה"ק - בארץ הקודש
31. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
32. יתי' - יתברך
33. בע"ה - בעזרת השם
34. השי"ת - השם יתברך
35. בעז"ה - בעזרת השם
36. כתה"ר - כבוד תורתו הרמה
37. והי' - והיה
38. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רפד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח אדר שני תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' מאיר לרנר, אב בית דין אלטונה

תשובות לאגודת 'מוריה' שמעוניינת בהתיישבות. אין מושבה נקייה לגמרי, אבל בכל מושבה יש יראי שמים, ובפתח תקווה בית הכנסת מלא. יש לקנות קרקעות סביב המושבות. אגודה שבה יראים רבים מבקשת לקנות קרקע ברפיח, וכבר נכתב בתקנותיה שהכול יתנהל לפי התורה. מחיר הקרקע ליד המושבות 30-50 פרנק לדונם, וברפיח 5-8. גפנים אינן כדאיות, ופרדסים יקרים. הרב קוק מציע שהאגודה תתמקד בחיזוק הדת בישוב החדש בארץ, כפי שהמהרסים מפנים את כל כוחם לארץ ישראל.

עיקרי הדברים

- מצב הדת במושבות.
- התיישבות דתית ברפיח - תקנות התורה.
- מחירי קרקע וגידולים.
- מיקוד אגודת 'מוריה' בארץ ישראל.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], א' ראש חדש אד"ש[4] תרע"ן.

שלו'[5] וברכה מקודש לכבוד הרב הגאון החכם השלם בתוי"ר[6] מו"ה[7] מאיר ד"ר[8] לערנער שליט"א[9], אבד"ק[10] אלטאנא והמדינה יצ"ו[11].

מכתב קודש דכתה"ר[12] מי"ג אד"ר[13] הגיעני לנכון, ואשמח מאד על ההתעוררות הקדושה לישוב אה"ק[14] ברוח ד' אשר על עמו ונחלתו, באמונה שלמה ויראת ד' באמת ותמים. וע"ד[15] שאלותיו אשיב על הסדר בקצרה מפני הטרדא.

א. איזה קולוניות מתנהגות לגמרי ע"פ[16] הדת וכו'[17]. ידע כת"ר[18] שי'[19], שא"א[20] להחליט ענין זה בכללות. כי בכל מושבה נמצאים ב"ה הרבה יראים ושלמים, זהירים ומדקדקים במצות, וגם קובעי עתים לתורה. ולהיפוך נמצאים ג"כ[21] מהרסים ופורקי עול תומ"צ[22], אמנם גם בריקנים שבהם נמצאות מעלות רבות, אבל אין זה נוגע למגמתנו ליסד באה"ק[23] פינת יקרת, שתהי'[24] כולה קודש לד' ואמון בתורה ומצות באין פרץ ויוצאת. ופשוט הוא, שאם נבקש מושבה שאין בה תערובות סיגים א"א[25] למצא, כשם שא"א למצא בחו"ל[26] עיר אחת שתהי' כולה מנוקה בצדק. אמנם אם נטה כלפי חסד, ונהי'[27] מרוצים במה שאנו מוצאים מספר הגון של יראי ד' וחושבי שמו, זה נמצא בכל המושבות ב"ה. וכמובן במושבות היותר גדולות ניכר ענין היהדות בתומ"צ[28] יותר, ולמשל בפ"ת[29], ב"ה, ביהכ"נ[30] והחדרים הסמוכים מלאים אנשים בזמני התפילות, שחרית, ערבית ומנחה, באופן המשמח את הלב של כל ירא ד' השש בעבודתו ית'[31]. וכיוצא בזה במושבות הקטנות ממנה לפי ערכן.

וע"ד הצורך להתרחב, זה יש בכל מושבה כמעט, שכל מה שיגדל גבול ישראל, הישוב מתגדל וחשיבותו ובטחונו עולה. וחבלי אדמה יש לקנות במסיבי כל המושבות כמעט, ביחוד סביב פ"ת[32], רחובות,

עקרון, וכיו"ב[33] בגליל. גם כעת נמצאת אגודה, שיש בה הרבה יראים וחרדים, שמבקשים לקנות חבל אדמה גדול בגבול רפאח, או רפיה, על תחום מצרים, והיא תחת ממשלת בריטניא כעת, מנחל מצרים ולפנים. וכשר הדבר להתחבר עמהם. וכבר היתה בביתי האסיפה הראשונה של המיסדים, והוחלט ונכתב בספר לחק עולם בעה"י[34], שכל עניני ישוב זה, לכשיוסד בע"ה[35], יתנהגו הכל ע"פ דת תוה"ק[36], בין בעניני החינוך, בין בעניני המצות התלויות בארץ, בין בכל עניני הצבור, וששמירת הדת בכל עניני פומבי נכנסת ביחוד בכלל סדרי המדינה, שהועדים הממונים על סדרי המושבות שיוסדו הם אחראים ע"ז[37], שלא יחולל ח"ו[38] שום דבר מהתורה והמצוה, גם מחוייבים כל בעלי הישוב לשאת בעול בכל עניני הדת הנזקקים להוצאה של כסף, בלא שום השתמטות כלל. והמיסדים קיימו וקבלו עליהם, שכל מי שיכנס אל אגודת ישוב זה מחוייב הוא להסכים על התנאים הנ"ל[39], ושלא יקבלו שום חבר, כ"א[40] אחרי הודעתם אותו את היסודות הנ"ל, ואחרי אשר יתן ידו למלאות אחריהם.

ב. מחיר הקרקע שונה הוא מאד, לפי המקומות ולפי החילוקים שבין עידית, בינונית וזיבורית, ופרטי פרטיהם. סביב המושבות חושבים בערך משלשים עד חמשים פרנק הדונם. אמנם במקומות חדשים, כמו ברפיה הנ"ל, המקח הוא בזול, לערך חמשה עד שמנה פרנק הדונם. אבל לעומת זה, תנאי ההתישבות הם יותר כבדים במקומות הרחוקים מהישוב, עד שכמעט הכל עולה לחשבון אחד. והבקיאים אומרים, שיותר כדאי הדבר לשלם סכום היותר גדול סביב המושבות מלקנות בזול במקומות הרחוקים. אלא שכשתתאגד אגודה בעלת כמה מאות חברים, תוכל לקנות ג"כ במקומות הרחוקים, וליסד ישוב מחדש, וכפי ברכת הבית ברובו, יהי'[41] הדבר יותר נקל ובטוח בע"ה.

וע"ד פרטי הנטיעות, ג"כ אין המקומות שוים. כשיבא הדבר לידי מעשה בע"ה, אפשר לברר בדיוק. אמנם נטיעת גפנים, לפי מצב היין עכשו בשוק, א"א ליסד ע"ז ישוב חדש. ופרדס של תפוחי זהב, טעון הוצאה גדולה של תקון באר ומכונות מיוחדים לזה. וכשיהיה הישוב מבורך בעושר, הוא עסק טוב, ואפשר להשיג אדמה מוכשרת לזה. אבל מה שהוא יותר נכון, לפי המצב בהוה, הוא להתאמץ בישוב פשוט, שהנטיעה תהיה טפילה להזריעה של חיטים, שעורים וירקות, וכשהאכרים לא יהיו בעלי עסק, כ"א אנשים האוכלים את פרי אדמתם, ויושבים במנוחה על אדמת הקודש, ברצון טוב ובשמחת ד' ועבודתו. אמנם לזריעה, פשוטה, הגליל הוא יותר מוכשר מיהודה, שהארץ מסוגלת יותר לנטיעות.

ג. וע"ד אכרים, פשוט הדבר שיש ויש למצא באה"ק אנשים מוכשרים לאכרות, יראים ושלמים, והם קודמים לישבם על האדמה לאנשים חדשים.

ד. ההתישבות הגמורה למשפחה בינונית על כל מכשיריה, חושבים פה משבעה עשר עד עשרים אלף פרנק.

ה. מהסך של האות הקדום, יוכל כתה"ר[42] בעצמו להבין כמה יעלה לשכלול קולוניא שלמה לפי הערך. אע"פ[43] שישנן הוצאות רבות, שהן עולות בזול ע"י[44] השיתוף של הרבים, אבל אין לשכח שלעומת זה עולה הרבה ההוצאה הציבורית, ובפרט כל משמרת היהדות, בכל עניני הכשרות, וכל חובת המצות הציבוריות.

ויסוד קולוניא של ה' או יו"ד[45] אנשים, כמובן א"א כ"א סמוך למושבה. וקוסטינא היא באמת מוכשרת לזה. גם אנשי קוסטינה הם אנשים פשוטים שומרי דת תוה"ק, ונכון להתחבר אליהם להגדיל את הישוב עמם יחד.

והנני מוצא את עצמי מחוייב לעורר את כתה"ר, המתחיל במצוה רבה של אגודת "מוריה", שיותר נכון ליחד את העבודה להחזקת אימוץ דת קודש בישוב החדש באה"ק, שזוהי פעולה מוגבלת ויסודית מאד, ואפשר לגשת אליה בהתחלה גם בכחות בלתי כבירים כ"כ[46]. וע"י[47] היסוד העקרי של שתילת עץ החיים במקומו, יוכל הדבר להתרחב בכל פזורי ישראל, כי עצם העסק של עבודת ד' זאת הוא מרומם את נפש העמלים בו, וממילא יצמח מזה תיקון גדול לחיזוק דת קודש ג"כ בכל הגולה כולו. אבל אם תהיה הפרוגרמה בהתחלתה רחבה יותר מדאי לחיזוק הדת בכל העולם, אז אם תהי'[48] הפעולה קטנה בכמותה, יגרום הדבר חלילה חלישות הדעת ורפיון להעסקנים. ובאמת עלינו ללמוד ממעשי המהרסים, שהם פונים בכל כחותיהם לאה"ק[49], ולמה לא נעשה ג"כ אנו קהל עדת שלמי אמוני עם קדוש, להפנות את כל כחותנו לשכלול ובנין אה"ק ע"פ דרך ד', וממילא ירום ונשא וגבה קרן יראת ד' בכל גבול ישראל.

נקוה בעה"י במכתבים הבאים לדבר בפרטיות יותר.

הנני חותם בכל חותמי ברכות באה"ר[50] ורגשי כבוד נעלים.

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ש - אדר שני
5. שלו' - שלום
6. בתוי"ר - בתורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. ד"ר - דוקטור
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. אבד"ק - אב בית דין קהילת
11. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
12. דכתה"ר - דכבוד תורתו הרמה
13. אד"ר - אדר ראשון
14. אה"ק - ארץ הקודש
15. וע"ד - ועל דבר
16. ע"פ - על פי
17. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
18. כת"ר - כבוד תורתו
19. שי' - שיחיה
20. שא"א - שאי אפשר
21. ג"כ - גם כן
22. תומ"צ - תורה ומצוות

23. באה"ק - בארץ הקודש
24. שתהי' - שתהיה
25. א"א - אי אפשר
26. בחו"ל - בחוץ לארץ
27. ונהי' - ונהיה
28. בתומ"צ - בתורה ומצוות
29. בפ"ת - בפתח תקוה
30. ביהכ"נ - בית הכנסת
31. ית' - יתברך
32. פ"ת - פתח תקוה
33. וכיו"ב - וכיוצא בזה
34. בעה"י - בעזרת השם יתברך
35. בע"ה - בעזרת השם
36. תוה"ק - תורתנו הקדושה
37. ע"ז - על זה
38. ח"ו - חס ושלום
39. הנ"ל - הנזכר לעיל
40. כ"א - כי אם
41. יהי' - יהיה
42. כתה"ר - כבוד תורתו הרמה
43. אע"פ - אף על פי
44. ע"י - על ידי
45. יו"ד - יורה דעה
46. כ"כ - כל כך
47. וע"י - ועל ידי
48. תהי' - תהיה
49. לאה"ק - לארץ הקודש
50. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רצ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ניסן תר"ע - יפו **נמען:** הרב יחיאל מיכל טיקוצינסקי

הרב קוק מבקש מהרב טיקוצינסקי לתמוך במטבח הכשר באוניית העולים הרוסית. הרב קוק ובצלאל לפין ייסדו ועד ביפו, והרב קוק מציע להקים ועד דומה בירושלים.

עיקרי הדברים

- מטבח כשר באונייה הרוסית.
- ועד תמיכה בירושלים.

נוסח האגרת

ב"ה, פעיה"ק[1] יפו ת"ו[2], ניסן תרע"ן.

לכבוד ידידי היקר הרב המאוה"ג[3] יקר רוח איש תבונה מו"ה[4] מיכל טוקאצינסקי נ"י[5], שלו'[6] וברכה באה"ר[7].

מצאתי לחובה להעיר את כת"ר[8] ידידי, להיות, עמנו בתמיכת המוסד של המטבח הכשר אשר נוסד באני' הרוסית. וכבר הי'[9] הענין עומד להבטל מאפס דורש ח"ו[10], אמנם בעה"י[11] התחזקנו ביחד עם ידידנו הר"ב[12] לאפין נ"י, ויסדנו ועד והוצאנו די הוצאות החזקת הדבר יותר ויותר מכפי מה שהי'[13] בידינו, ועתה הדבר עומד ברפיון, ונדרש להשתדלות של אגודת יראי ד' החפצים בקיום הענין הנעלה הזה, שהוא זכות הרבים וקדושת שם שמים ושם ישראל, וכבוד והדר לאה"ק[14] ולמושבותי' וכתבתי מענין זה גם לידידנו הרב ר' אייזיק בן-טובים נ"י, ובקשתיו שיחד עם כת"ר יבחרו להם עוד איש חשוב לכונן ע"ז[15] ועד מיוחד, כאשר עשינו פה, ויחד נתיעץ בעזה"י[16] איך להחזיק את הדבר הקדוש הזה, ויהי'[17] ד' עמנו לעזרנו ע"ד[18] כבוד שמו והי'[19] ז"ש[20] וברכה, כנה"ר[21] ונפש ידי"ע[22] דוש"ת[23] באה"ר מצפה תשובתו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. פעיה"ק - פה עיר הקודש
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. המאוה"ג - המאור הגדול
4. מו"ה - מורנו הרב
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. באה"ר - באהבה רבה
8. כת"ר - כבוד תורתו
9. הי' - היה
10. ח"ו - חס ושלום
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. הר"ב - הרב רבי שם שמתחיל באות ב (כגון בנימין / ברוך / בצלאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

13. שהי׳ – שהיה
14. לאה״ק – לארץ הקודש
15. ע״ז – על זה
16. בעזה״י – בעזרת השם יתברך
17. ויהי׳ – ויהיה
18. ע״ד – על דבר
19. והי׳ – והיה
20. ז״ש – זה שלום
21. כנה״ר – כנפשו הרמה
22. ידי״ע – ידידו עוז
23. דוש״ת – דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רצב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז ניסן תר"ע - יפו **נמען:** רבני המוסדות בירושלים

בהשתדלות גדולי רוסיה הוקם באונייה מרוסיה מטבח כשר מהודר וחדר תפילה, ואפילו הפקידים הנכרים מעריכים אותו. הרב קוק קורא למוסדות בירושלים לתמוך בו בתמיכה חודשית, כדי שיתקיים ויתרחב גם לאוניות אחרות.

עיקרי הדברים

- מטבח כשר וחדר תפילה באונייה.
- תמיכה חודשית מהמוסדות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ז ניסן תרעי"ן.

להדרת כבוד הרבנים הגאונים, העומדים על הפקודים, חכמי לב קדושי רוח וטהורי רעיון, מנהלי המוסדים הקדושים אשר באה"ק[4], וביחוד בעיר עז לנו בית חיינו ותפארתנו ירושלים עה"ק תובב"א[5], שלו'[6] שלו' עד העולם.

רבותי ואלופי.

הנה דבר גדול וקדוש נתן ד' לנו, שאקוה אשר בחפץ לב מלא קדושה ואהבה נהי'[7] נכונים להקדיש לו מכחנו, למען קדושת השי"ת[8] ותוה"ק[9] וכבוד ארה"ק[10] והדרת ציון ומקראיה. כאשר ע"י[11] התעוררות גדולי ישראל ברוסיא קם ונהי'[12] ב"ה מוסד קדוש ונהדר, בית-תבשיל כשר בתכלית ההידור והכשרות על האני' ההולכת מרוסיא לאה"ק[13] ת"ו, בכל המכשירים הנדרשים כדת תוה"ק[14], וחדר מיוחד לתפילה בציבור, בכבוד והדר, ועין טובה בה אפילו מצד בני נכר מפקידי האני' וראשי משטרה. ועתה עלינו החובה רק להמציא מצדנו עזרה נכונה, שלא יהי'[15] החזיון האדיר הזה, המשמח לב כל יראי ד' ואוהבי שמו יתי'[16], חזיון עובר, כ"א[17] שיקום חי ויעמד על עמדו, ועוד יוסיף חיל, להרבות פעליו גם בשארי האניות ההולכות מחו"ל[18] אל הקודש. והנה מה נכבד ומתוקן הדבר, אם יהיו כל המוסדות אשר בעקו"ת[19] ירושלים, ועמהם יתר המוסדות במסיבי ירושלים ת"ו, ואולי בהמשך הזמן כללות המוסדות שבאה"ק[20], נותנים ידם לאמץ הדבר הגדול הזה ולהרחיבו, בתמיכה חדשית, אשר אמנם אינה צריכה לגדולות, מ"מ[21] גדול ונכבד יהי' הדבר מאד בעיני כל ישראל, אשר ידעו כי מוסדותיה של אה"ק[22] המה כוננו להחזיק את המעמד של התיקון הגדול והקדוש הזה והנה עמכם אדם ביקר הרב הגדול בתו"י[23] מוהר"א[24] צירנאווסקי נ"י[25], אשר הרבה פעל ועשה בזה, בסיועם של גאוני רוסיא הצדיקים המפורסמים, יאריך ד' ימיהם. הביאו עצה, והואילו בטובתכם וצדקתכם הגדולה לתת יד קדשכם לדבר הקדוש הזה, המכבד את התורה ואת עם ד' ואה"ק[26] גם לעיני יושבי קצות ואחרית ים. וכאשר אבטח בקדושת יראתם ואהבת השי"ת אשר בלבבם, שיחלצו חושים לסייע למלאכת שמים זאת לכבוד

ולתפארת, הנני בזה חותם בברכה ועתרת שלו' לכה"ר[27], כנפש ידי"ע[28] דוש"ת[29] באה"ר[30], מצפה תשועת ד" ועזרתו מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. באה"ק - בארץ הקודש
5. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
6. שלו' - שלום
7. נהי' - נהיה
8. השי"ת - השם יתברך
9. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
10. ארה"ק - ארץ הקודש
11. ע"י - על ידי
12. ונהי' - ונהיה
13. לאה"ק - לארץ הקודש
14. תוה"ק - תורתנו הקדושה
15. יהי' - יהיה
16. ית' - יתברך
17. כ"א - כי אם
18. מחו"ל - מחוץ לארץ
19. בעקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
20. שבאה"ק - שבארץ הקודש
21. מ"מ - מכל מקום
22. אה"ק - ארץ הקודש
23. בתו"י - בתורה ויראה
24. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
25. נ"י - נרו יאיר
26. ואה"ק - וארץ הקודש
27. לכה"ר - לכבוד הרב
28. ידי"ע - ידידו עוז
29. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
30. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רצו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אייר תר"ע - יפו **נמען:** ד"ר ארתור רופין

ביער הרצל מחללים שבת בפרהסיא, והשומר רוכב על סוסו כל השבת. היער הוא קניין כללי של האומה, ואי אפשר לסבול בו חילול קודש. הרב קוק מבקש לתקן מיד.

עיקרי הדברים

- חילול שבת ביער הרצל.
- רכוש לאומי ושמירת שבת.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], אייר תרע"ן.

אדון נעלה ונכבד מר ד"ר[4] רופין נ"י[5].

הנני בא אליך לדבר דבר מקירות לבבי ההומה מאד, ואקוה שברוחך הטובה תבין הגיגי, ותמהר להרגיע את רוחי הסוער בקרבי באין מנח, כי תתקן את המעוות אשר בשלו הסער אשר ברוחי פנימה.

שמועה באה לאזני, אשר הממתני. ביער הרצל מחללים בפרהסיא את השבת, והשומר העברי רוכב על סוסו כל יום השבת ולילו.

אדון נכבד, העובדא הזאת תרעיש בצדק את לבב כל איש ישראל, אשר רגש כבוד האומה לא נכבה מלבבו. היער הזה, שהוא קנין כללי של האומה הישראלית, וזכרו קדוש לאיש אשר ברוחו הרים את דגל הלאם, - אי-אפשר שנשא ונסבול בחילול קודש ד', לעיני כל ישראל בנכסי הציבור הכלליים.

אנא, אדון, מהר נא לתקן את המעוות הנורא הזה, והסר חרפה מנחלת ד'.

בכבוד נעלה וברכה מציון,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ד"ר - דוקטור
5. נ"י - נרו יאיר

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רצז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' אייר תר"ע - יפו **נמען:** אגודה לקניית קרקעות, ביאליסטוק

הייתה תחרות מצערת בין הכוחות המעטים העוסקים בגאולת הקרקע, אבל לפי בירור הרב קוק היא לא תחזור על החלקה הזו. נשמע שהקרקע קטנה מן המשוער, ואולי כדאי לפנות לחלקה אחרת.

עיקרי הדברים

- תחרות בין גואלי קרקע.
- הקרקע קטנה מן המשוער.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט' אייר תרע"ן.

לכבוד הועד הנכבד לקניית קרקעות בא"י[4], בביליסטוק יצ"ו[5], שלו[6] וברכה.

עברו עלי איזה ימים יותר מהרגיל בעיכוב, מאז הגיעני מכתבם הנכבד. ומאד הי'[7] רע עלי מעשה ההתחרות שנתהוה בין אותם הכוחות המעטים העסוקים בגאולת ארץ אבותינו. אמנם אחר אשר עסקתי בזה בחקירה ודרישה, הנני כעת להודיע לכבוד הדרתם, שכפי הנראה אותה ההתחרות לא תקום עוד על החלקה הזאת, שהם עסוקים בגאולתה.

כמובן הנני מצדי נכון לעבוד ולמשא ככל אשר תשיג ידי הכהה בע"ה[8] לטובת אגודתם היקרה, השואפת לאהבת ארץ חמדה וקנינה.

גם זאת באה לאזני השמועה, שמדת הקרקע קטנה היא שמה הרבה ממה שהי'[9] מאומד עד כה. ולפי זה הי' אולי נכון להרחיב את פעולת האגודה על איזה חלקה אחרת, מהעומדות על הפרק. וכשאקבל מכתב מכבודם, אדון בדבר עם הבקיאים בענינים, המוחזקים לאנשי יושר, אוהבי עם ד' וחבל נחלתו. ואת אשר יעלה בידי אקוה להודיעם אל נכון בל"נ[10]. וד' יכונן את מעשנו לטובה ולברכה, לכונן אגודתנו על ארץ חמדה, להשיב בנים לגבולם.

בטח קבלו מכתב ג"כ[11] מהעסקנים פה. וכפי השערתי יתנצלו על התכונה של ההתחרות, שחוץ מה שהיא אינה ראוי' ע"פ[12] דרך תוה"ק[13] היא מפסדת הרבה לענינינו הכלליים על אדמת הקודש.

והנני בצפיתי אצפה, כי יאר לנו אל למושעות, ויפלס לנו נתיבות יושר, ללכת הלך ועלה לפדות נפשנו, ולגאולת ארץ חמדתנו. והי'[14] שם מסלול ודרך, ודרך הקודש יקרא לה, - והלכו גאולים.

ברגשי כבוד וברכה משוכן ציון

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו – תבנה ותכונן
4. בא"י – בארץ ישראל
5. יצ"ו – ישמרה צורה ויחייה
6. שלו' – שלום
7. הי' – היה
8. בע"ה – בעזרת השם
9. שהי' – שהיה
10. בל"נ – בלי נדר
11. ג"כ – גם כן
12. ע"פ – על פי
13. תוה"ק – תורתנו הקדושה
14. והי' – והיה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שטו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח סיון תר"ע - יפו **נמען:** אגודה לקניית קרקעות, ביאליסטוק

יצאה שמועה שהשלטון העות'מאני יכביד על קניית קרקעות גם לנתיניו, אבל התברר שאין לה יסוד, וכנראה היא המצאה של שונאי ישראל. הרב קוק ימשיך לפעול לטובת האגודה.

עיקרי הדברים

- שמועה על הגבלות קניית קרקע.
- המשך הפעולה.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח סיון תרעי"ן.

לכבוד האגודה לקניית קרקעות בא"י[4], בביאליסטאק יצ"ו[5]. שלו[6] וברכה.

זה לי איזה שבועות אשר הגיעני מכתבם הנכבד, ולא מהרתי להשיבם דבר, כי באלה הימים יצא קול, שהממשלה העותומנית החלה להכביד על ענין קניית הקרקעות של אחב"י[7] בא"י, אפילו לנתיניה. וכמובן רפו הידים, עד אשר כעת נחקר הדבר, שהקול הזה אין לו על מה להסמך. וכפי הנראה הוא כולו המצאתם של שונאי ישראל, המביטים בצרות עין על התרבות הישוב ע"י[8] אחינו שבי הגולה. ועתה הננו עומדים במעמד התקוה, כי יאר ד' פניו לעמו, ולא יהיו עכובים גדולים על דרכי הקנין, יותר ממה שהיו עד כה עכ"פ[9].

מצדי הנני מוכן בעה"י[10] לעשות כל מה שידי מגעת בל"נ[11] לטובת הקניה. ועתה, שרק באלה הימים פג הפחד של העיכובים החדשים, אקוה בעה"י לקחת דברים עם העסקנים, לעמוד ביחש אהוב בכל מה שנוגע לאגודתם הנכבדה ואקוה לד' הבוחר בציון המראה לנו ראשית רשמי צמיחת ישועת עמו, בשובו אל אדמת קדשו, שדברי היוצאים מן הלב יכנסו בלבם, ואגודתם הנכבדה תוכל לעשות את צעדיה בהשקט ובטחה.

אי אפשר לי למסור כעת פרטים, והנני טרוד כעת בנסיעה נחוצה. אקוה בקרוב להודע מכל הנוגע להם באופן יותר מדוייק. וכל אשר אמצא לנכון למסור להם, אקוה להודיעם בלא איחור בע"ה[12].

והי"[13] זה שלו' וברכה, כנפשם היקרה ונפש דורש שלומם והצלחתם בעבודה פורי' לתחיית עמנו ואה"ק[14] בעז ימין ד' רוממה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. עה"ק – עיר הקודש
3. ת"ו – תבנה ותכונן
4. בא"י – בארץ ישראל

5. יצ"ו – ישמרה צורה ויחייה
6. שלו' – שלום
7. אחב"י – אחינו בני ישראל
8. ע"י – על ידי
9. עכ"פ – על כל פנים
10. בעה"י – בעזרת השם יתברך
11. בל"נ – בלי נדר
12. בע"ה – בעזרת השם
13. והי' – והיה
14. ואה"ק – וארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שכז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' אלול תר"ע - יפו **נמען:** ועד רחובות

הרב קוק מתנצל שעזב את רחובות בהפתעה ולא נפרד. הרב קוק מבקש להעניש את הדיליז'נס (עגלת הנוסעים) שמגיע מאוחר בערב שבת וגורם לחילול שבת, ולחייב אותו להגיע לפחות שעה לפני השקיעה.

עיקרי הדברים

- פרידה מרחובות.
- הדיליז'נס וחילול שבת.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט' אלול תרעי"ן.

לכבוד הועד הנכבד ברחובות ת"ו, שלו'[4] וברכת השנים.

לרגלי ההזדמנות של נסיעתי מהמושבה הנכבדה ואהובה בהפתעה, ופרידתי מאוהבי האמיתיים בלא הכנה, הנני מוצא את עצמי מחוייב לבקש בזה את סליחתם כי לא עלתה על דעתי שיסתבכו לי פה העניינים כ"כ[5], עד אשר לא אוכל לשוב בקרוב אל המושבה, למען התברך באהבה וכבוד מידידי הקרובים כ"כ אל לבי, וגם לגמור את העניינים הבלתי-גמורים אשר החלותי לעסוק בהם.

אקוה כשירויח ד' לי מטרדותי פה, ודרישתם הנכבדה תבא שאבא עוד על איזה משך זמן, לא אתעכב מלמלא את חפצם הנכבד בכל יכלתי בע"ה[6].

והנני חותם ברגשי כבוד וברכת שנה טובה בגאולה וישועה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

שמעתי שהדיליזנס מתעכבת בליל ש"ק[7] באופן המביא לידי חילול שבת. נא לגדור הפרצה ע"י[8] קנס על העבר ואזהרה חמורה על להבא, שיתחייב לצאת מיפו בכל עש"ק[9] בזמן כזה, שיוכל לבא לפחות שעה אחת לפני שקעה"ח[10] לא יאוחר.

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. כ"כ - כל כך
6. בע"ה - בעזרת השם
7. ש"ק - שבת קודש
8. ע"י - על ידי
9. עש"ק - ערב שבת קודש

10. שקעה"ח - שקיעת החמה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שלג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' ניסן תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' חיים ברלין

בית הדין בירושלים אוסר את הסבון של בתי החרושת היהודיים, ובמיוחד של קודרנסקי ב'בן שמן'. הרב קוק ביקר במפעל וראה שהכול כשר, והעמיד משגיח. הכרזת איסור בלי יסוד מחריבה את ישוב הארץ. בעלי המפעל נוסעים לירושלים, והרב קוק מבקש לקבלם יפה ולבטל את האיסור.

עיקרי הדברים

- איסור הסבון של בן שמן - ללא יסוד.
- הגנה על התעשייה העברית.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' ניסן תרע"ן.

לכבוד מר ידי"נ[4] הרב הגאון הגדול פה"ד[5] מו"ה[6] חיים ברלין שליט"א[7]. שלו'[8] וברכה.

הענינים מזדמנים, שאני צריך להלאות את הדר"ג[9] שי'[10] במכתבי. אבל הדברים נוגעים עד תמצית הנשמה. לא ידעתי מה זה הי'[11] כעת בירושלים, שהדברים הולכים ומתפרסמים, שבד"צ[12] אוסרים את הסבון (זייף) הנעשה בבתי-החרשת העברים, וביחוד מהמכונה של מר קודרנסקי ושותפיו, שבבית-עריף בשם בן-שמן, שהייתי בהפבריקה, וראיתי שנעשה הכל בתכלית הכשרות, באין שום חששה. והעמדתי אחד מהעסקנים, בן תורה וירא"א[13] שמשגיח שיהי'[14] הכל בכשרות, ואיכה זה יתכן להחריב את ישוב אה"ק[15] ע"י[16] הכרזות איסורים שאין להם מקום כלל. איני יודע איזה הם המתעים, אשר התעו את רבני הבד"צ[17] לעשות דבר איום כזה, ולמה לא יחפצו להתישב עמדי, ונדבר יחד באהבה ואחוה, בהמתקת סוד ע"פ[18] התורה והמצוה. בטח יעשה הדר"ג לטובת הענין, לתיקון אה"ק ובוני' בכל אשר תשיג ידו, ויסיר חרפת עולם וחילול השם מעל רבני ישראל.

והנה נוסעים בזה הגביר הנכבד מר קודרנסקי והגביר המופלג מר אשכנזי, בעלי ביהח"ר[19], להגן על העסק שלהם, שהשקיעו בו סכומים גדולים. אנא אהובי הדר"ג יקבל נא אותם בספ"י[20] כראוי לאנשי מעלה וכבוד שכמותם, וישתתף עמנו יחד בעצה להסיר את המעוררים ממעשי בנין אה"ק.

והי'[21] זה שלו' וברכת ד' וטובו על הדר"ג וכא"ל[22], כנה"ר[23] ונפש ידי"ע[24] דוש"ת[25] באה"ר[26], הק'[27]

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ידי"נ - ידיד נפשי
5. פה"ד - פאר הדור
6. מו"ה - מורנו הרב

7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' - שלום
9. הדר"ג - הדרת גאונו
10. שי' - שיחיה
11. הי' - היה
12. שבד"צ - שבית דין צדק
13. וירא"א - וירא אלקים
14. שיהי' - שיהיה
15. אה"ק - ארץ הקודש
16. ע"י - על ידי
17. הבד"צ - הבית דין צדק
18. ע"פ - על פי
19. ביהח"ר - בית החרושת
20. בספ"י - בסבר פנים יפות
21. והי' - והיה
22. וכא"ל - וכל אשר לו
23. כנה"ר - כנפשו הרמה
24. ידי"ע - ידידו עוז
25. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
26. באה"ר - באהבה רבה
27. הק' - הקטן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נוספות ב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (כ' סיון תרס"ג - ירושלים) **נמען:** מאת האדר"ת אל הרב קוק

האדר"ת מוסיף שר' שמואל סלנט שמח על בואו האפשרי של הרב קוק. ברבנות יפו אפשר לפעול הרבה על המושבות, אף שיש בהן חופשיים ויק"א מקימה בתי ספר ברוחה. הם כפופים לרבנים בגלל הכשר היין. יש לקרב את בני המושבות 'בזרוע', ולהיזהר מאנשים ערמומיים. (ביום הזה נערכה בירושלים עצרת על פוגרום קישינב.)

עיקרי הדברים

- הסכמת ר' שמואל סלנט.
- השפעת רב יפו על המושבות.
- עצות לרבנות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], אור ליום ג' לפרשת טובה הארץ מאוד מאוד (עה"ק[2] ירושלים ת"ו[3], שנת תרס"ב[4]).

לח' אהו"נ[5] וחביב לבבי הרב ר'[6] אי"צ[7] הכהן שליט"א[8] ענ"ב[9] בו"ב יחיו כולם בנעימים ויתענגו כולם עכט"ס[10]. יהי ד עמו ויעל.

ביום ה' העבר כתבנו באריכות, בכל פרטי עיר יפו. עתה הנני להוסיף דברים. ע"ד[11] שאלתו מה דעת הגרש"ס[12] נ"י[13], הנה עתה שבתי מביתו, אשר הוא דר אצל הביהכנ"ס[14] הגדולה, שהיינו לרגלי הפומבי שעשו היום כ' סיון להמאורע שבקישינוב, ל"ע[15], ושאלתיו ע"ז[16], והשיב בשמחה מי יתן והי'[17], אדרבה יכבדנו בביאתו גם לפה, וכי נוכל לתקן הרבה כשנהי'[18] בדעה א' איד"ש[19] כו'[20] וכו'[21]. וכן באמת גם השערתי, כי הרבה הרבה נוכל לפעול בכלל, וביחוד על בעלי המושבות, ואם כי נמצאו בהם חפשים, וגם ח' יק"א[22] העומלת להעמיד בתי-ספר לפי רוחם, בכ"ז[23] אם אנחנו רבנים נהי'[24] לאגודה א' לעמוד נגדם הכל נוכל בעה"י[25]. ובכלל ראיתי אשתקד בהיותי ברל"צ[26], אשר נחשבת יותר לבני הדור החדש, כי נמשכו אחרי וכבדוני מאד בחשבם לכבוד גדול כי יהיו יחד באהבת רבני ירושלים. כן מן הראוי לקרבם בזרוע, ואז תהי'[27] פעולתנו הרבה עליהם, ויהי'[28] טובה לכלל ישראל. ובכל הרצון החפשי של הח' יק"א, מסעדיהם ומנהליהם בעניני המושבות, כפופים הם אל הרבנים מפני עסק היין אשר מוכרחים לתעודתנו. ועיקר הדבר, שבכל דבר להיות דעתנו לרצון ד' יתי"ש[29] מצותיו ותורתו, ובל ישים לב למפלגות השונות, שביפו ואגפי', כי בכ"ז ישמעו לרבנים, וחלילה לא ימרו פיהם בגלוי אם רק נדע איך לנהוג עמהם, וכי"ג נ"י כבר מנוסה ומובחן ומובהק לזה, בטחוננו בד' כי כדרכו מאז כן ינהג גם לימים הבעל"ט[30] איד"ש ובתמימותו ותהלוכותיו הכל יוכל, ודברי אבינו הזקן זי"ע[31] "עם עקש תתפל" וכו' הם לנו לעינים. וכן ראוי לנהוג, ולבלי לגלות דעתנו לכל מי שאין אנו מכירים אותו היטיב, והרבה הרבה צריך לבדוק, כי רבים ערומים כנחשים, אבל כ"ג[32] שי'[33] יכירם היטיב, ולא יכשל בהם, ובעזה"י[34] יתבטלו וימסו כדונג נגדו. עלה והצלח בכל מכל כל.

והנני בזה חודו"ז[35] המצפה לראותם בלבבות שמחות בקרוב באריכת ימים ושנים

אלי' דוד

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ב - השנה תרס"ב (1901/1902)
5. אהו"נ - אהוב נפשי
6. ר' - רבי
7. אי"צ - אברהם יצחק (הרב קוק)
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. ענ"ב - עם נות ביתו
10. עכט"ס - עם כל טוב סלה
11. ע"ד - על דבר
12. הגרש"ס - הגאון רבי שמואל סלאנט
13. נ"י - נרו יאיר
14. הביהכנ"ס - הבית הכנסת
15. ל"ע - לא עלינו
16. ע"ז - על זה
17. והי' - והיה
18. כשנהי' - כשנהיה
19. אידי"ש - אחרי דרישת שלום
20. כו' - וכולי (וכן הלאה)
21. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
22. יק"א - יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
23. בכ"ז - בכל זאת
24. נהי' - נהיה
25. בעה"י - בעזרת השם יתברך
26. ברל"צ - בראשון לציון
27. תהי' - תהיה
28. ויהי' - ויהיה
29. יתי"ש - יתברך שמו
30. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
31. זי"ע - זכותו יגן עלינו
32. כ"ג - כבוד גאונו
33. שי' - שיחיה
34. ובעזה"י - ובעזרת השם יתברך
35. חודו"ז - דורש פענוח

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נוספות ו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ד - ירושלים) **נמען:** מאת האדר"ת אל הרב קוק

האדר"ת שמח על פעולת הרב קוק בראשון לציון, ומספר על התרגשותו בביקורו שם, כשראה את פרי עבודת האיכרים. האדר"ת מעודד את מאמצי הרב קוק לעשות שלום בין המפלגות, אבל מזהיר מ'גונבי הדעת' ומאנשים שחותרים תחתיו. האדר"ת מסכים לדבריו על תרומות ומעשרות מזרע של נכרי.

עיקרי הדברים

- פעולת הרב קוק בראשון לציון.
- אזהרה מגונבי דעת.
- תרומות ומעשרות מזרע נכרי.

נוסח האגרת

ב"ה[1], (עה"ק[2] ירושלים ת"ו[3], שנת תרס"ד[4]). אור צום הרביעי יהפך ב"ב[5] לשו"ש[6].

שלו'[7] שלו לכ'[8] ח' הגנ"י[9] שי'[10] לאוי"ט[11] ענ"ב[12] מנב"ת[13] תחי'[14] עבו"ב[15] יגדלום בכל הטוב לתוחומעש"ט[16].

התמהמהתי כל השבוע לגודל החום אשר כבד עלי הכתיבה, ל"ע[17], ובשגם כתב ענינים אחדים ולדבר עם אחרים, מה שאינו בידי. חפצתי להתראות עם הרה"ג[18] ר"ל משניפישאק שי' לאוי"ט, ולא בא לביתי בימים האלו, ולקרוא לו חוששני מפני כת"ר[19] היקר לי מאוד. לדבר עם הגרש"ס[20] נ"י[21] בעצמי א"א[22] לי ל"ע, ועכבתי עד שיבא איש סודו, שאנו מוסרים דברינו זל"ז[23] על ידו, והוא באמת יקר ונעלה ונאמן מאוד, וכתבתי בזה מה שמסר לי להשיב אחרי שהעתיק ממכתבו דמר על כל המאורע.

שמחתי מאוד מנסיעתו ופעולתו במושב (ומדוע לא נאמר עיר, וכן על כל המושבות, כאשר יתענג לראותם אידי"ש[24]) רל"צ[25]. כמוהו כמוני ראיתי בהיותי אצלם בי"ד[26] אלול תרס"ב[27], כי ישמעו לכל אשר נאמר עליהם. אין די באר שמחת לבבי וששון נפשי בשני הימים שהייתי בדרכי ובשבתי שם, אין לתאר כמה נזולו דמעי גיל מעיני מרוב עליצות נפשי, אשר בחס"ד[28] זכיתי לראות כי הגפן יתן פריו מעמל אחינו, שמסרו נפשם לעבודת אה"ק[29] לעבדה ולשמרה, וביחוד בשמרם החובות התלויות בארץ, כדת של תורה. ואשרי חלקו של כ"ג[30] שי', שנפל לו בנעימים לפקח על איסורי ערלה וכלאים ולקיים הכל כמצווה ומוזהר עלינו. בשנה הראשונה לבואי פה חשבתי ליפוק לקרייתא לכל המושבות לפקח על כל דבר, אבל עונותי יסרוני ל"ע, זקנה קפצה עלי, וחלישות עצומה ממיחוש הפיבער ל"ע אשר דכאוני מאוד, עד כי לא יכולתי לצאת ולבא, ע"כ[31] מה מאוד שמחתי עתה אשר יתגלגל זכותם ע"י[32] כ"ג שי' בעמלו ופעלו, במעשיו ובדיבורו, אשר ת"ל[33] יפה כוחו בכל, בלי ע"ה[34], יותר באין ערוך ממני, לאט לאט יהא בכוחו ותבונתו להשריש בהם כל הטוב, וישמעו לדבריו גם אותם אשר עיקרם מהדור הישן ונופם נוטה למנהגי אירופא והבלי הדור החדש, בכ"ז[35] לב רובם לטובה, ואמנם כל דבר צריך מתינות רב לראות סוף מעשה במחשבה תחילה.

ידידי שי' מתאמץ לעשות שלום בין כל המפלגות, אשרי חלקו שנפל לו בנעימים אשר חכו ממתקים למשוך אבירים בדבריו, לעשות מעשה צור שבטו לרדוף שלם, מה טוב ומה נעים, אולם מאוד ראוי הדבר לעשות במתינות הרבה, וביחוד שיש גונבי הדעת רבים, ותומתו דמר כת"ר שי' לא תוכל לחדור אל אופל חדרי הבאים במחתרת לחתור תחת כסא כבודו ולהפוך את הכל לחפצם.

ע"ד תרו"מ[36] של נכרי שזרע שלא ברשות, נחמדים דבריו מאוד וא"צ[37] להסכמתי.

ודי יצילנו משגיאות, ויראנו בישועתו כתקות ח' ודודם הכותב באישון לילה ברפיון ידים מצפה לרח"ש[38],

אלי' דוד

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ד - השנה תרס"ד (1903/1904)
5. ב"ב - בני ביתו
6. לשו"ש - לששון ולשמחה
7. שלו' - שלום
8. לכ' - לכבוד
9. הגנ"י - הגאון נרו יאיר
10. שי' - שיחיה
11. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
12. ענ"ב - עם נות ביתו
13. מנב"ת - מנשים באהל תבורך
14. תחי' - תחיה
15. עבו"ב - עם בנותיה ובניה
16. לתוחומעש"ט - לתורה ולחופה ולמעשים טובים
17. ל"ע - לא עלינו
18. הרה"ג - הרב הגאון
19. כת"ר - כבוד תורתו
20. הגרש"ס - הגאון רבי שמואל סלאנט
21. נ"י - נרו יאיר
22. א"א - אי אפשר
23. זל"ז - זה לזה
24. איד"ש - אחרי דרישת שלום
25. רל"צ - ראשון לציון
26. בי"ד - בית דין
27. תרס"ב - השנה תרס"ב (1901/1902)
28. בחס"ד - בחסדי ד'
29. אה"ק - ארץ הקודש
30. כ"ג - כבוד גאונו
31. ע"כ - על כן
32. ע"י - על ידי
33. ת"ל - תודה לא-ל
34. ע"ה - עליו השלום

35. בכ״ז - בכל זאת
36. תרו״מ - תרומות ומעשרות
37. וא״צ - ואין צריך
38. לרח״ש - לרחמי שמים

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נוספות יא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו אלול תרס"ט - פתח תקווה **נמען:** פסק בוררות לסידור ענייני הציבור בפתח תקווה

פסק הדין של שבעת הבוררים, בראשות הרב קוק: הוועד המכהן ימשיך עד הבחירות, אבל לא יחדש דבר ולא יעניש. הבחירות ייערכו בשיטת 'שלושה מכל עשרה', ונקבעו זכויות בחירה (לבעלי נחלה, לנציגיהם, ולמי שגר שלוש שנים ומשלם מס). הוועד יחולק לסניפים לבריאות, לעבודה ולקשר עם הממשלה. החובש מתפטר, ושאלות יוכרעו בידי הרב קוק. כל אחד אחראי לשמירת השלום.

עיקרי הדברים

- פסק בוררות בפתח תקווה.
- סדרי בחירות וזכויות בחירה.
- מבנה הוועד וסניפיו.
- אחריות לשמירת השלום.

נוסח האגרת

לאגרות רכד, רכז, רכ"ח ו-רמה. פסק-דין של משפט הבוררים לסדור עניני הצבור בפתח-תקוה. נכתב בכי"ק[1] של אאמו"ר[2] הרב זצ"ל[3], ונחתם בחתימתו וחתימות שאר ששת הברורים.

אחרי אשר נועדנו אנחנו ח"מ[4] במושבה פ"ת[5] ושמענו בשימת לב רצינית את טענות שני הצדדים' בדבר הסכסוך הציבורי אשר נתהוה בין שני הצדדים, החלטנו בכל תוקף הניתן לנו מדעת הקהל ע"פ[6] הסכמת שני הצדדים ההחלטות הללו:

א. עד אשר יבוחר ועד חדש, ע"פ הפרוגרמה אשר תבואר בזה עומד ועד ההוה בחזקתו, ביפוי כח משטרו ובכבודו, לכל הדרוש להנהגת המושבה לצרכי השעה. אבל דברים חדשים, וכל ענין שיש לו ערך קבוע, לא יעשה הועד מעתה, ויונחו אלה העניינים למשטר הועד החדש, שיבא אחר הבחירה המסודרת שתבא. בין דברים חדשים יחשב ג"כ[7] קבלת איזה נושא חדש או סילוקו, [מפני שזמן הבחירה קרוב לבא].

ב. כמו כן כל דבר עונש על איזה איש לא יוציא הועד העומד כעת אל הפועל, עד אשר יתכונן הסדר ע"פ חקי הבחירה שיבאו בזה. ואם ימצא איזה חייב בעונש לפי דעתם יכתב עונו למזכרת בספר הפרטי-כל, והועד החדש שיאושר ע"פ הבחירה ידון בזה לפי ראות עיניו.

ג. סדר בחירת הועד יהי'[8] ע"פ שלשה אחוזים מעשרה, כאשר היה עד כה, אבל סדר ההתאגדות של עשרת הבוחרים יסודר באופן זה שיבואר.

ד. ארבעה עשר יום לפני הבחירה יודיע הועד ההוה, ידיעה פומבית רשמית, את היום הנועד לבחירת הועד בהמודעה ההיא יהיה כתוב, שיוכלו כל מספר של עשרה, שיש להם זכות של בחירה, להאגד יחד לבחור מקרבם שלשה בוחרים ע"פ הטוב בעיניהם, וכל אותם אשר ישארו עד יום אחד שלפני הבחירה במצב בלתי מסודר לא יוכלו עוד להסתדר ע"פ דעתם, כי"א[9] הועד יסדרם ע"פ חות דעתו.

ה. העשיריות המסודרות צריכות להודיע את דבר סידורן להועד שני ימים לפני יום הבחירה ויום הבחירה עצמו אינו בכלל.

ו. כל תושבי המושבה, שיש להם אחוזת נחלה במושבה, באופן מאושר בסהא"ח[10] יש להם זכות בחירה בשלימות לבחור ולהבחר.

ז. בעלי נחלה היושבים מחוץ למושבה יש להם זכות לבחור המה בעצמם או בבא כחם אחד מיושבי המושבה הקבועים, אפי'[11] באיש שאין לו זכות דעה מצד מצבו האזרחי ויש לבא-כח זה זכות דעה, לבחור ולא להבחר.

ח. אין לשום אחד מיושבי המושבה כח מכריע יותר מדעה אחת, ואפילו אם יהי' בעל נחלה מאושר בעצמו, ועם זה יהיה ג"כ בא-כח של איזה מיושבי חוץ, אין לו כ"א דעה אחת. אבל יש לבעל זכות כפול כזה כח למסור את כח בחירתו לאיזה מיושבי המושבה הקבועים, שאין להם זכות דעה לעצמם מצד מצבם האזרחי, וישאר הוא עצמו בתור בא כח של היושב חוץ שבידו.

ז. כל הדר במושבה שלש שנים רצופות בקביעות, שאיננו מקבל צדקה מקומית, ומשלם הערכתו לקופת הציבור לא פחות משנים עשר פרנק לשנה, יש לו זכות של בחירה, לבחור ולא להבחר.

ח. שלילת זכות הבחירה מכל מי שזוכה לה ע"פ החק, מצד גרעון מוסרי, לא תוכל לצאת אל הפועל כ"א אם יסכימו ע"ז[12] כל בוחרי הועד, שלשת האחוזים מכל עשיריה, פה אחד, ואם אחד מהם מוחה ע"ז ישוב הדבר לד"ית[13].

ט. ועד המושבה כולו הוא אורגן מחובר מחברים הנבחרים לא פחות מאחד עשר במספר.

י. הועד יעבוד כולו את כל העבודות הכלליות של הנהגת המושבה, ונוסף על זה יחלק את העבודה בקרבו לסניפים מיוחדים, לא פחות משלשה: סניף מיוחד למצב הבריאות, וסניף שני לסידור עבודת הפועלים הקרקעיים בשדה ובכרם, וסניף שלישי לכל דברי החקים שבין הממשלה והמושבה.

יא. כל סניף יכיל בקרבו לא פחות משלשה חברים.

יב. שני חברים ישארו, חוץ מחלוקת הסניפים, בתור ראש הועד וסגנו.

יג. כל סניף מיוחד יש לו אבטונומיה שלמה בחוג הבודזט שלו.

יד. ההסתדרות המיוחדת לעניני הועד ביחש של הסניפים זה לזה, ויחוסם אל ההנהגה הכללית לכל פרטיה, תלויה היא בדעת כללות הועד, שיסדר את הכל באורח כבוד ושלום.

טו. כל ההחלטות של הועד בכלל, ושל הסניפים המיוחדים, יכתבו בספר הפרטי-כל ויקוימו בח"י[14] הנאספים.

טז. בכל תקופה בת שלשת חדשים צריך כל סניף להרצות דין וחשבון, של כל פעולתו במשך התקופה, לפני כללות הועד כולו.

יז. באי כח המושבה, שלשת האחוזים מכל עשיריה, יבחרו ועד ספר האחוזה, שיהיה עומד תחת השגחת ועד המושבה.

יח. מספר-האחוזה תעשה העתקה נאמנה, שתהיה מאושרת ומקויימת ע"י[15] כל הועד, בצירוף ועד ספר האחוזה.

יט. ההעתקה תהיה שמורה בארון-ברזל מיוחד בבנק אנפ"ק[16] ביפו, והמפתח יהיה תחת יד ראש ועד המושבה.

כ. בכל תקופה של שלשת חדשים צריכים כל הדברים המחודשים, שבאו בספר האחוזה במשך התקופה, להיות נעתקים ע"פ ההשגחה האמורה בתוך ספר-ההעתקה השמור.

כא. הועד יוכל לענוש לכל הפוגעים בכבודו וחוטאים נגדו, רק במושב כל חברי הועד הנמצאים במושבה. ודוקא בפניו של הנידון, ואחרי שמיעת דברי הצטדקותו. רק אם ישלח הועד אחריו ויסרב לבא, אז יכול הוא לחייב אותו שלא בפניו, לפי ראות עיניו.

כב. הוצאת דבר עונש אל הפועל תבא רק בהסכמת שני שלישי הועד. ואם לא ימלא מספר המכריעים לשני שלישים, ישוב הדבר לד"ת.

כג. במשך עשרה ימים, אחרי שהודיע הועד את דבר העונש להנענש, באופן רשמי, יכול הנידון לקבול על זה לפני הרב מיפו, אשר ידרש בכתב מהועד להציע לפניו את יסודי טעם העונש. אם ימצא הרב, שאחרי הרצאת הועד צריך הענין עדיין בירור, יקרא לבא לד"ת אחד מחברי הועד, בכח והרשאה מכללות הועד, עם הנידון.

כד. לפני הנסיעה ליפו לד"ת צריך הקובל להשליש ביד הועד סך עשרים פרנק, ואם יצא חייב בדינו תחול הוצאת המשפט משני הצדדים על הקובל.

כה. המונופולין יוחלטו דוקא בהסכמת שלשה חברים של הנאספים באי כח המושבה.

כו. עד מאה פרנק רשאי הועד להוציא על דעת עצמו, כנהוג עד כה. יותר מסכום זה, עד אלף פרנק, צריך הוא להכרעת רוב באי כח המושבה. ולהוצאה בת יותר מאלף פרנק, צריך הסכמת שני שלישים של הנאספים באי כח המושבה.

כז. ע"ד[17] הד"ר[18], כאשר זה מכבר רצה הוא לצאת מן המושבה, אלא שאותם אשר בא עמהם בקשר לא הניחוהו לנתק את קישורם, כעת הסכימה דעת באי הקישור לותר להד"ר[19] על קישורו, ועל פי זה שב הדבר לההסכמה הראשונה שהיתה בדעתו מאז.

כח. במושבה צריך להיות רק ד"ר[20] קבוע אחד, שיבוחר ע"פ באי כח המושבה בהכרעה של שני שלישי הנאספים.

כט. שאלת החובש תפתר ג"כ ע"פ הכרעה של שני שלישי הנאספים מבאי הכח, בין כשידונו על עיקר הדבר, אם המושבה צריכה היא לחובש בכלל, בין אם יוכרע שדרוש לקבל חובש כשידונו מי יהיה החובש שיקובל.

ל. החובש מר ס. מתפטר ממשרתו מראש השנה של שנה עת"ר[21] הבעל"ט[22].

לא. לכל שאלה, שתולד בפרטי ההחלטות הללו, יפנו אל הרב מיפו, ואם ימצא שהדבר פשוט ישיב לפי דעתו, שתהיה מכרעת בזה, ואם ימצא שהדבר צריך שיקול דעת יצרף עמו מאתנו הח"מ[23] הנבחרים, אחד מכל צד, וע"פ[24] הכרעת הרוב יקום דבר.

לב. ההוצאות אשר נפלו, במשך זמן הסכסוך הציבורי, על דבר הדרי"ם[25], יחולו על קופת המושבה.

לג. כל אחד מבני המושבה, מכל המפלגות, אחראי הוא בכל עז קודש על שמירת מצב-השלום במושבה.

ואדון השלום, ששמו שלום, ישים שלום על עמו ונחלתו, ונראה מהרה בשמחת גויינו ובישע עמנו ויפרוש עלינו את סוכת שלומו ויבחר לנו את נחלתנו.

בעה"ח[26] יום חמשה עשר לחדש אלול שנת תרס"ט[27].

נאום הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש, בעה"ק[28] יפו והמושבות תובב"א[29]

נאום ארי' ליב בהרא"ד[30] ז"ל[31] נאום זאב גלוסקין ונאום אלימלך פערלמאן ונאום שמואל אסטאשינסקי ונאום זלמן הכהן, רובין ונאום ד"ר ח. חיסין

---

1. בכי"ק - בכתב ידו הקדושה
2. אאמו"ר - אדוני אבי מורי ורבי
3. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
4. ח"מ - החתום מטה; בציון מקור (ח"מ וב"ש): חלקת מחוקק
5. פ"ת - פתח תקוה
6. ע"פ - על פי
7. ג"כ - גם כן
8. יהי' - יהיה
9. כ"א - כי אם
10. בסהא"ח - בספר האחוזה
11. אפי' - אפילו
12. ע"ז - על זה
13. לד"ת - לדברי תורה
14. בח"י - בחתימת ידי (ידם)
15. ע"י - על ידי
16. אנפ"ק - אנגלו-פלשתינה קומפני (בנק אפ"ק)
17. ע"ד - על דבר
18. הד"ר - הדוקטור
19. להד"ר - להדוקטור
20. ד"ר - דוקטור
21. עת"ר - השנה תר"ע (1909/1910) - כתובה בצירוף אותיות של מספר השנה
22. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
23. הח"מ - החתום מטה
24. וע"פ - ועל פי
25. הדרי"ם - הדוקטורים

26. בעה"ח - באתי על החתום
27. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
28. בעה"ק - בעיר הקודש
29. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
30. בהרר"ד - בהרב רבי א... ד... - שם אדם
31. ז"ל - זכרונו לברכה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נוספות יב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א טבת תר"ע - יפו **נמען:** החלטת מועצת האגודה מביאליסטוק (ישוב רפיח)

החלטה בכתב יד הרב קוק, בחתימת עשרה חברי המועצה, על יסודות ישוב רפיח: שמירת שבת בפרהסיא באחריות ציבורית, קיום המצוות התלויות בארץ לפי הוראת רבנים, השתתפות כולם בהוצאות מוסדות הדת, בתי כנסת ללא נטייה רפורמית, וחינוך ברוח הדת בלי תנועה הורסת.

עיקרי הדברים

- יסודות דתיים לישוב רפיח.
- שמירת שבת ומצוות הארץ.
- חינוך דתי.

נוסח האגרת

כתב החלטה ע"ד[1] שמירת התורה והמצוה בסדור ההתישבות של מועצת האגודה מביאליסטוק לקנית קרקעות באה"ק[2]. נכתב בכי"ק[3] של אאמו"ר[4] הרב זצ"ל[5] ונחתם מאת עשרה חברי המועצה.

אנחנו ח"מ[6], באי כח ישוב רפיה הארץ-ישראלית, נועדנו בזה, לפני התחלת צעדנו הראשון, להכנת יסוד הישוב הנ"ל, והחלטנו כולנו בדעה אחת את היסודות האמורים בזה, שהישוב לכשיתכונן יתנהג על פיהם בלא שום שינוי כלל.

א. שמירת שבתות וימים טובים ומניעת חילולם בפרהסיא היא מוכרת אצלנו בתור תקנת הישוב, שכל יחיד, אשר יתנחל בישובנו מאחינו בנ"י[7], או אשר ישב אתנו, בין ישיבת קבע בין ישיבת עראי, לא יוכל לעבור על זה. וההנהגה הציבורית הכללית ערבה היא בעד שמירה זו, כמו שהיא אחראית בעד כל החיובים המוטלים על כל יחיד מטעם החברה והציבור.

ב. חובת קרקע במצות התלוייות בארץ, כמו ערלה, כלאים, שביעית, תרומ"ע[8], יעשו הכל ע"פ[9] התורה והמצוה, ע"פ הוראת רבנים גדולים בישראל, בתורה וביראת שמים, ויחוסן לכללות ההנהגה הציבורית שוה הוא ליחס הדברים הנזכרים בסעיף א',

ג. כל בניני הציבור ומוסדותיהם, שהם נדרשים מטעם הדת, חייבים כל חברי הישוב להשתתף בהוצאתם.

ד. בתי כנסיות ובתי מדרש יבנו בתכנית כזאת ויתנהגו בהנהלה כזאת, שאין בה שום נטיה להכתות הריפורמיות.

ה. בבתי החינוך של הישוב ישרר רוח הדת והאמונה הנאמנה, ולא תכנס בהם נטיה של שויון רוח ביחש להדת, ואין צריך לומר שלא תמצא בהם מקום שום תנועה הריסית ושלילית ביחש לאמונתנו הקדושה.

כל אלה התקנות אשרנו וקיימנו עלינו בתור אשיות הישוב העתיד, וחובתנו וחובת כל הנלוים עלינו, ביסוד הישוב הנ"ל[10], להודיע את היסודות העיקריים הללו לכל הנכנס להיות עמנו באגודתנו.

וגואל ישראל וקדושו יקים מהרה דברו הטוב להשיב בנים לגבולם ולהצליח את דרכנו בישוב ארץ חמדה.

בעה"ח[11] מוצאי ש"ק[12] כ"א טבת תרעי"ן פעה"ק[13] יפו ת"ו[14].

נאום משה מרדכי מאנישעוויץ

ונאום דובער הלוי עפשטיין

ונאום אהרן זעליג קרינקין

ונאום יהושע העשל לעווין

ונאום יעקב מאיר פאדלישוק

ונאום יואל משה סאלאמאן

ונאום מרדכי אדעלמאנן

ונאום יוסף קאדראנסקי

ונאום זרח בארנעט

ונאום זלמן הכהן רובין

---

1. ע"ד - על דבר
2. באה"ק - בארץ הקודש
3. בכי"ק - בכתב ידו הקדושה
4. אאמו"ר - אדוני אבי מורי ורבי
5. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
6. ח"מ - החתום מטה; בציון מקור (ח"מ וב"ש): חלקת מחוקק
7. בנ"י - בני ישראל
8. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
9. ע"פ - על פי
10. הנ"ל - הנזכר לעיל
11. בעה"ח - באתי על החתום
12. ש"ק - שבת קודש
13. פעה"ק - פה עיר הקודש
14. ת"ו - תבנה ותכונן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שמה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט טבת תרע"א - יפו **נמען:** ועד חדרה

הרב קוק מאשר לחייב את בעלי האחוזות בחדרה שגרים בחוץ לארץ להשתתף בהוצאות המושבה. הם יקבלו שישה חודשים מיום הפרסום לשלם או להגיש טענות לבית הדין, ואחר כך יוחלט על גבייה מהנכסים.

עיקרי הדברים

- חיוב בעלי אחוזות בחוץ לארץ בהוצאות המושבה.
- מועד של שישה חודשים.

נוסח האגרת

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ט טבת תרע"א[4].

לכבוד הועד הנכבד בחדרה ת"ו שלו'[5] וברכה.

מכתב כבוד הועד מכ"ה כסלו שנה זו הגיעני. והנני מאשר בזה את ההצעה להודיע גלוי לאחינו בעלי האחוזה במושבה יושבי חוץ, שהם מחויבים להשתתף בהוצאות הכלליות של המושבה לפי הערך. והנני מגביל בזה זמן של ששה חדשים מיום הפרסום הראשון של החלטה זו ע"י[6] העתונים של אחב"י[7], היו"ל[8] בארץ ובחו"ל[9], שבמשך זמן הנ"ל[10] ישלם כל אחד מבעלי האחוזה, החוציים, את חיבות ההוצאות שעלו עליו, ואם יש לו ע"ז[11] איזה דין-דברים יגיש דבריו אלינו בבד"צ[12], או אפשר באיזה אופן היותר רצוי לשני הצדדים, ואם יעבר הזמן הנ"ל - ובעלי האחוזה שבחו"ל[13] לא יתקנו את הענין בדבר תשלומי חובות הוצאות המושבה הנ"ל, אז יוחלט דבר בעז"ה[14] ע"פ[15] בד"צ[16], איך לגבות את החובות הנ"ל מגופן של הנכסים ע"פ ד"ת[17]. כי ידעתי גם אני את אמתם של דברים, שאי-אפשר בשום אופן להשאיר את המושבה ויושביה הפנימיים במצב לחוץ כזה, מהעול הכבד אשר עלה עליהם. מההוצאות המרובות, שחלק גדול מהם עולה הוא ג"כ[18] בשביל טובתם וצרכם של בעלי האחוזות יושבי חו"ל[19].

את מכתבי זה הנני מרשה לכבוד הועד לפרסם ברבים כפי אשר ימצא לנכון לטובת הענין של קיום המושבה והפרחתה בעתיד בעזה"י[20],

ברגשי כבוד ובברכת ד' מציון על עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

עבו לעם קדוש על אדמת הקודש פה עה"ק יפו והמושבות תובב"א[21]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. שלו' - שלום
6. ע"י - על ידי
7. אחב"י - אחינו בני ישראל
8. היו"ל - היוצא לאור
9. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
10. הנ"ל - הנזכר לעיל
11. ע"ז - על זה
12. בבד"צ - בבית דין צדק
13. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
14. בעז"ה - בעזרת השם
15. ע"פ - על פי
16. בד"צ - בית דין צדק
17. ד"ת - דברי תורה
18. ג"כ - גם כן
19. חו"ל - חוץ לארץ
20. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
21. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שנז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' ניסן תרע"א - יפו **נמען:** ועד פתח תקווה - 'התקנות בדבר האקליפטוס'

תקנות לנטיעת אקליפטוסים, שהשורשים שלהם מזיקים לשכנים: אין לנטוע בלי רישיון הוועד. בבְּצה או בהמלצת שני רופאים מותר לנטוע לצורך בריאות, עם תעלה מגינה שהוצאותיה מתחלקות. ההרחקה הכללית היא עשרה מטרים מגבול השכן. אם הכוונה להציק לשכן כדי שימכור את אדמתו, אפשר להרחיק יותר, בהכרעה של שני שלישים. עצים שניטעו אחרי האזהרה ייעקרו. ספקות יוכרעו בוועד, עם נציגים מוספים משני הצדדים.

עיקרי הדברים

- רישיון לנטיעת אקליפטוס.
- צורכי בריאות (ייבוש ביצות).
- הרחקת עשרה מטרים ותעלה.
- מניעת הצקה לשכן.
- סדרי הכרעה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח' ניסן תרע"א[4].

(לכבוד ועד המושבה, פתח תקוה).

התקנות בדבר האקליפטוס.

א) אסור לנטע עצי איקלי' בלא רשיון הועד.

ב) הועד כשימצא לנכון לתן את הרשיון, ע"פ[5] הנמוקים מיסוד התקנות שיתבארו להלן, יתן להנוטע את הרשאתו בכתב, שבה יהי'[6] מבואר ג"כ[7] ע"פ איזה סעיף מסעיפי התקנות הורשה הנוטע לנטוע את האיק'.

ג) כמו-כן ירשם בספר הועד למזכרת, שע"פ[8] דרישתו של נוטע פלוני, החליט הועד לתן לו את הרשיון לנטוע ע"פ היסוד המיוחד לזה.

ד) בספר הועד וכן בכתב ההרשאה יפורשו ג"כ כל ההגבלות והתנאים השייכים לאותו הנוטע המורשה, ע"פ יסוד התקנות הנ"ל[9].

ה) במקום בצה, או בכל אופן שהבא על זה תעודה משני רופאים מומחים שיש הכרח לנטע איק' בשביל שמירת הבריאות, יותן הרשיון לפי הצורך של יבשת הבצה, או לפי אותה התכונה שיתוו הרופאים, בתוכן השטח שעליו תתפשטנה הנטיעות הנ"ל.

ו) גם באופן המבואר בסעיף ה' תעשה תעלה, שרחבה ועמקה יהי' ע"פ אומד בקייאים שיעמיד הועד, באופן שתהי'[10] התעלה הנ"ל מגנת כפי האפשרי מהתפשטות הנזק הבא לרגלי השרשים של האיק',

העתידים להתפשט בתוך הקרקע המצרנית.

ז) הוצאות חפירת התעלה ומקומה יהיו נדונים מחצה על מחצה, בין הנוטע את האיקי ובין בעל המצר המעכב על ידו.

ח) כל הנוטע עצי איקלי צריך להרחיק עשרה מתר, מגבול של שכנו, חוץ מרוחב התעלה שהנוטע צריך להרחיק, כדי לתן את חצי רחבה מקרקעו, כמבואר בסעיף ז'. יוצא מכלל זה הוא רק אם השטח של עשרה המתר יהי' נדון ע"פ המבואר בסעיף ה', דהיינו שיהי'[11] מקום בצה, או באופן אחר המוכרח ע"פ תעודת הרופאים להיות נטוע באיקי להגנת הבריאות.

ט) אם יראה הועד את מצב הענין, שהבא לנטוע את האיקליפטוס כונתו היא כדי להציק את שכנו, שיהי' מוכרח למכור לו את אדמתו, אזי לא יתנו את הרשיון לנטע את האיקי', כי"א[12] בשיעור הרחקה המספקת להסיר כל היזק מקרקע הסמוכה. ויש בידי הועד להרחיב את ההרחקה יותר משיעור האמור בסעיף ח', כפי ראות עיניו.

י) אם ירצה אחד מהצדדים המחולקים בדבר הרשיון של נטיעת האיקי' גם אחרי ההרחקה האמורה בסעיף ח', על פי האמור בסעיף ט', שישבו עם הועד עוד שני אנשים מבני המושבה, מכל צד, כדי להכריע את הענין ע"פ אומד הדעות, אם באמת כונת הנוטע היא כדי להציק את שכניו למכור לו את אדמתו, הרשות בידו, ואלה הנוספים ידונו בזה יחד עם חברי הועד.

י"א(ההחלטה שהכונה של הנוטע היא כדי להציק לשכנו, באופן שלא תספיק לו ההרחקה של סעיף ח', צריכה להתקיים ע"פ רוב מכריע של שני שלישי הנאספים לדון בזה.

י"ב(אותם האיקי' הנטועים מכבר אין צריך לעקור אותם, והרי הם בחזקתם, רק אותם אשר נטעו אחרי שנתפרסמה האזהרה שלא לנטע עד בירור הדין, הם צריכים להעקר, עד כדי שיעור ההרחקה האמורה בסעיף ח'. הוצאת העקירה באופן זה חלה היא כולה על בעל המצר הדורש את ההרחקה.

י"ג(אם יהי' ידוע להועד שהקרקע המצרנית אינה ראוי' לשום נטיעה או זריעה העלולה להיות נפסדת ע"י[13] האיקי' הסמוכים, אז יתן רשיון לנטע את האיקי' סמוך למצר בלא שום הרחקה.

י"ד(בשיעור ההרחקה האמורה בסעיף ח', אין חילוק בין אם על הקרקע המצרנית ישנן כבר נטיעות או זרעים, העלולים להפסד ע"י האיקי', או שאינם עדיין, רק שתהי' הקרקע ראוי' לנטיעות וזרעים כאלה, יוצא מכלל זה הוא רק אם אין הקרקע ראוי' כלל לנטיעות וזרעים כאלה העלולים להפסד ע"י האיקי', כמבואר בסעיף י"ג.

ט"ו(אומד זה אם הקרקע אינה ראוי' לנטיעות וזרעים המקבלים הפסד ע"י האיקי' יאושר ע"פ הועד בהכרעת הרוב.

ט"ז(כל ספק בעניני התקנות הללו, יוחלט ע"פ חות דעת הועד, בהכרעת הרוב. אבל יש רשות לכל אחד מן הצדדים לדרוש, שיצטרפו עם הועד עוד עד שני אנשים לכל צד, להחליט את הספק על פי חות דעתם של רוב הנאספים, שהם חברי הועד והנוספים להם ע"פ הדרישה הנ"ל.

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. ע"פ - על פי
6. יהי' - יהיה
7. ג"כ - גם כן
8. שע"פ - שעל פי
9. הנ"ל - הנזכר לעיל
10. שתהי' - שתהיה
11. שיהי' - שיהיה
12. כ"א - כי אם
13. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שנח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט ניסן תרע"א - יפו **נמען:** שמואל רפאלי, מחבר 'הארץ לפני כיבוש יהושע'

הרב קוק מודה על שני חלקי הספר, ושמח שחכמי ישראל פונים לחקר קדמוניות הארץ, שהיה עד כה בידי נכרים. הרב קוק מקווה שהספר יעורר בעלי כישרון לחקור, והאמת שבתורה ובמסורת תתברר. 'ציון היא דורש אין לה - מכלל דבעיא דרישה'.

עיקרי הדברים

- חקר קדמוניות ארץ ישראל בידי יהודים.
- המחקר יאשר את אמת התורה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ט ניסן תרע"א[4].

לכ'[5] הרה"ח[6] החוקר המצויין מר שמואל רפאלי נ"י[7],

מח"ס[8] היקר " הארץ לפני כבוש יהושע".

יחד עם בקשת סליחה, על אשר ממניעות שונות נשארתי חייב לכבודו קבלה ותודה על ספרו היקר חלק ראשון, אשר הואיל לכבדני בו זה כמה, הנני מציג לכ' את תודתי הכפולה, גם על החלק הראשון וגם על החלק השני, אשר הגיעני כעת לשמחת לבבי. ב"ה אשר נתן בלב יקירי חכמינו לפנות אל החקר בקדמוניות אה"ק[9], שהיתה מסורה עד כה רובה ככולה בידי נכרים. ומה מאד ישמח לבי על שקידתו הגדולה של כבודו בעבודתו היקרה הזאת. נוכל לקוות שספרו החשוב יהיה לכח מעורר גדול לבחירי בעלי כשרון שבנו, המוכשרים לחקירת קדמוניות, לשדד את החלקה הזאת, שלא נעבדה כראוי עד כה, ויעטרו זר תפארת לקדמוניותינו היותר עתיקות. ואין ספק שבפרוץ הדבר תגבר יד האמת, וישראל יעשה חיל, להראות גלוי לכל העמים את האמת המדויקת שבתורת אמת ובמסורותינו הקדושות כולן.

חזק ואמץ, אדוני היקר, והבא לנו עוד מפרי תבונתך ומחקרך להאיר דרך בישימון של הקדמוניה הכבירה, ולהלהיב את רוח בנינו לאהבת ארץ אבות ומקראיה. "ציון היא דורש אין לה, מכלל דבעיא דרישה". ויהי נועם ד' עליך לכונן מעשי ידיך לתפארת עמנו וארצנו, ולכבוד האמת העומדת לעד.

בכבוד ובברכה נאמנה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. לכ' - לכבוד
6. הרה"ח - הרב החסיד

7. נ"י - נרו יאיר
8. מח"ס - מחבר ספר
9. אה"ק - ארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שנט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח אייר תרע"א - יפו **נמען:** דודו, ר' יהודה לייב פלמן

יש להתעלם מסופר שזלזל במצוות תמיכת ישוב הארץ. דווקא עכשיו, כשהמוסדות נחלשים, צריך לתמוך בהם יותר. ביפו הסדרים שבו על מכונם, והיחיד שעמד נגד הציבור חזר בו.

עיקרי הדברים

- חובת תמיכת המוסדות בארץ.
- שלום ביפו.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו, א' דר"ח[3] אייר, תרע"א[4].

שלו'[5] וברכה לכבוד דודי יקירי הישיש המופלג בתו"י[6] וו"ח[7] מו"ה[8] יהודא ליב פעלמאנן נ"י[9], ולכל אשר לו, ברכת ד' וכט"ס[10] מאדון הטובה והברכה, החיים והשלו'[11].

מכתביו היקרים הגיעונו, ושמחתי בשלומו הטוב. תל"י[12] על החוה"ש[13] אשר עמנו כולנו, ועם הורי היקרים ואחי שי'[14] וכל אשר להם.

ע"ד[15] הסופר אשר הקר את מצות תמיכת ישוב אה"ק[16], ראוי לכל יראי ד' וחושבי שמו ית'[17] שלא לשום לב לדברים כאלה. ואדרבא עתה החובה יותר גדולה להחזיק בידי המוסדות, אשר מפני ריבוי ההוצאות מטו לפול, כי רבו מאד העניים והזקנים הנדרשים לתמיכה. ובודאי נוכל לקוות, שיוטב המצב להבא בעה"י[18], ולא יטוש ד' את נחלתו' גם פעה"ק[19] ב"ה שבו הסדרים על מכונם, וגם היחיד, שעמד נגד הציבור ברובו, נחם ממחשבתו. ונקוה בע"ה[20] שילך מהלך העיר בדרך ישרה לכבוד שם ד' ית' הנקרא על ארצו ונחלתו. והי'[21] בזה שלו' וברכה מקודש, כנה"י[22] ונפש ב"א דושו"ט[23] באה"ר[24],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. דר"ח - דראש חודש
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. שלו' - שלום
6. בתו"י - בתורה ויראה
7. וו"ח - ותיק וחסיד
8. מו"ה - מורנו הרב
9. נ"י - נרו יאיר
10. וכט"ס - וכל טוב סלה
11. והשלו' - והשלום
12. תל"י - תודה לא-ל יתברך
13. החוה"ש - החיים והשלום

14. שי' - שיחיה
15. ע"ד - על דבר
16. אה"ק - ארץ הקודש
17. ית' - יתברך
18. בעה"י - בעזרת השם יתברך
19. פעה"ק - פה עיר הקודש
20. בע"ה - בעזרת השם
21. והי' - והיה
22. כנה"י - כנפשו היקרה
23. דושו"ט - דורש שלומו וטובו
24. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שסב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' סיון תרע"א - יפו **נמען:** ועד חדרה

בחדרה נפרצה קדושת השבת, בעיקר בעבודת פועלים ערבים. עיני כל ישראל נשואות לישוב, וזה מוריד את ערכו. במושבות הסמוכות אין חילול שבת גם בידי נכרים. הרב קוק מבקש מהוועד ומהנכבדים לתקן.

עיקרי הדברים

- חילול שבת בידי פועלים ערבים בחדרה.
- כבוד הישוב בעיני ישראל.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' סיון תרע"א[4].

לכבוד הועד הנכבד במושבה החביבה חדרה ת"ו, ולכל התושבים היקרים שלו[5] וברכה.

אחים אהובים,

מוצא אני לחובה לעצמי להעיר את לבבם הטהור, לעמוד על המשמר בדבר הנוגע ליסוד היהדות, ולכבוד עמנו וארצנו הק'[6] בכלל וכבוד המושבה בפרט.

שמוע שמענו שנפרץ יסוד קדושת השבת במושבה, בעבודה ומלאכה, ביחוד ע"י[7] הפועלים הערבים. ואתם ידעתם, אחי היקרים, עד כמה עיני כל ישראל נשואות לישובנו החביב, לחשבו לירושת פלטה, לכלל האומה ולכל קדשיה וקניני רוחה.

אין לי די מלים לתאר כמה נופל הוא ערך ישובנו הקדוש בעיני כל ישראל, ע"י מה שדברים וזלזולי קודש כאלה הולכים ונשמעים על מיסדי הישוב. דן אנכי לכף זכות, חושב אני שרק איזו התרשלות או חסרון ידיעה באיזו הלכה פרטית או בערך הגדול של שמירת השבת, כבודה וקדושתה לישראל, בכל חומר שבה, הוא שגרם לידי עזיבה כזאת, ואולי אין הדבר בפועל במדה כ"כ[8] גדולה כמו שהותאר לפני זה כמה. אבל איך שיהי'[9], תה"ל[10] במושבות הסמוכות כולן אין פרץ ואין יוצאת, ודעת הקהל משגת את הערך הנכבד והנעלה של קדושת השבת, ולא נשמע חילול פומבי בעבודה ומלאכה, אפילו ע"י פועלים נכרים.

אקוה שכבוד הועד ביחד עם איזה מהתושבים הנכבדים, אשר לב רגש קודש להם, יקומו ויבקשו עצה מכובדת, לתקן את המצב להבא, ותהיה תפארת המושבה היקרה וכבודה, למופת ולנס, לשמחת לבב כל המיחלים לתשועת ישראל על אדמת הקודש, באמת ותמים.

והנני חותם בברכה ברכת ד' מציון ומקודש, ברגשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. שלו' - שלום
6. הק' - הקטן
7. ע"י - על ידי
8. כ"כ - כל כך
9. שיהי' - שיהיה
10. תה"ל - תהלה לא-ל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שעג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' מנחם אב תרע"א **נמען:** סוחרי השקדים בארץ

הרב קוק מבקש מהסוחרים לדרוש מהמוכרים תעודת הכשר מהממונים על תרומות ומעשרות במושבות, כדי שהישוב לא ייחשד בהאכלת טבל.

עיקרי הדברים

- תעודות הכשר לשקדים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ח' מנ"א[2] תרע"א[3].

לכבוד האדונים הנעלים, סוחרי השקדים בארץ ת"ו[4], שלו'[5] וברכה.

אתכבד בזה לבקש את כבוד הדרתם חובת קודש, שיואילו בטובם לדרוש ממוכרי השקדים, שיעמידו עם סחורתם תעודת הכשר מהממונים העומדים בפקודתי במושבות ת"ו לתיקון תרומ"ע[6], ולא ישא עליו ישוב אה"ק[7] חרפה ואשמה של האכלת טבלים לישראל, והי'[8] בזה חלקם ממזכי הרבים, ומרימי בכבוד קרן ארץ חמדה, כנה"ר[9] ונפש מצפה ישועת ד' על עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. שלו' - שלום
6. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
7. אה"ק - ארץ הקודש
8. והי' - והיה
9. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שעד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד מנחם אב תרע"א - רחובות **נמען:** ועד פתח תקווה והרב החדש

ברכה לרב החדש של פתח תקווה בכניסתו לרבנות. ענייני המושבה שלא נגמרו יושלמו עתה בידו, והרב קוק מוכן לעזור.

עיקרי הדברים

- ברכה לרב פתח תקווה.
- העברת הטיפול בענייני המושבה.

נוסח האגרת

ב"ה[1] י"ד מנ"א[2] תרע"א[3] רחבות.

לכבוד הועד הנכבד למושבה הנכבדה פתח תקוה, ולכללות עדת ד' שמה, ובראשם לכבוד האורח הנעלה והחשוב הרב המאוה"ג[4] מרא דאתרא שליט"א[5].

הנני מגיש להדרת כבודם את ברכתי ממעמקי לבבי ברכת מז"ט[6], להופעתו הנכבדה של כבוד חביבי הרב הנכבד שי'[7] לשבת על כסא הרבנות במושבה החביבה. אברכם בכל לבבי בברכת אושר והצלחה ושמחת עולמים בטוב ד' על עמו ונחלתו, והנני מושיט בזה את ידי בברכת שלו'[8] וחבת ידידות לכבוד הרב הנכבד, ואברכו בהצלחה בעבודה פוריה לאור ד' ותורתו על אדמת קדשנו.

ונזכה יחד לראות בתקומת אהלי יהודה וישראל עושה חיל בארץ חיים,

בהשתתפות נאמנה בשמחת המושבה וברגשי כבוד וברכה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

ענינים מושביים, שעוד לא נגמרו מפני עכובים שונים מצדי, יגמרו בע"ה[9] עתה ע"י[10] כבוד הרב, ואם יהי'[11] צורך לברור דבר בזה מצדי הנני תמיד בעה"י[12] מוכן לעזרה, כדרכנו עד כה, הנ"ל[13]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
4. המאוה"ג - המאור הגדול
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. מז"ט - מזל טוב
7. שי' - שיחיה
8. שלו' - שלום
9. בע"ה - בעזרת השם
10. ע"י - על ידי
11. יהי' - יהיה
12. בעה"י - בעזרת השם יתברך
13. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שפד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט אלול תרע"א **נמען:** מר שטרקמטר (פקידות יק"א)

פרץ סכסוך בין הפקידות לאיכרי עקרון. הרב קוק מבקש שהעניין לא ייצא מגבול ישראל ולא יהפוך למריבה פומבית, ושייפתר ביושר ובשקט, לכבוד הברון והפקידות.

עיקרי הדברים

- סכסוך יק"א עם איכרי עקרון.
- בקשה להימנע מתגרה פומבית.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ט אלול תרע"א[2],

אדון נעלה ומרומם מאד, רב פעלים, מר שטרקמטר, שלו'[3].

אדוני הנכבד,

באלו הימים, דאבה נפשי מאד, לשמע שנתהוו ענינים מסוכסכים, ביחש כבוד הפקידות, אל האכרים בני עקרון. והנה כאשר מאז ידעתי את מגמת הפקידות, להנהיג את האכרות העברית בארץ ישראל, בצדק ויושר, הנני בטוח שגם כעת תחת הנהלת כבודו, רק המטרה הרוממה הזאת של הנהגת יושר וצדק, היא מגמתה. איני יודע ובקי בפרטי הענינים מה שיש בין האכרים וההנהגה הפקידותית, אבל איך שיהי'[4], בשם כל הקדוש לנו, אבקש ואחלה את פני הדרת כבודו, שיראה נא בחכמת לבבו וביושר דעתו הרחבה, שלא יצאו הענינים הללו מגבול ישראל, ולא יקבלו צורה של תגרה פומבית, למען לא יהפך לנו חלילה ענין זה לרועץ לכל מגמותיהם של טובי האומה, בארץ ישראל, אשר בצדק אחשוב את הדרת כבודו על דגלם.

אקוה בע"ה[5], שאתכבד לקחת שיחה מיוחדת בזה עם הדרת כבודו באלו הימים. אבל לשעה, הנני כופל בקשתי מכבודו, בשם כל ישראל, אשר עיניהם נשואות למנוחת ישובנו בארץ ישראל, להתפתחותו וכבודו, שיראה נא כבוד אדוני שילכו הענינים הללו במהלך של שקט, עד אשר יקבלו פתרון הגון בדרך היושר והכבוד הראוי, לכבוד הברון הנדיב ולכבוד הפקידות וראשי מנהליה.

ברגשי כבוד נעלים מאד.

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. תרע"א – השנה תרע"א (1910/1911)
3. שלו' – שלום
4. שיהי' – שיהיה
5. בע"ה – בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שפה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אלול תרע"א **נמען:** הרב הראשי של צרפת, ר' אלפרד לוי

פקידות יק"א לוחצת על איכרי עקרון (מזכרת בתיה), אנשים ישרים ועובדים קשה, לחתום על חוזה קשה: ריבית, שלילת זכויות של משפחות שראשן נפטר, ועוד. הברון לא תבע מהם קודם את הקרן עד שתהיה להם פרנסה. הרב קוק מבקש מהרב לוי לדבר עם הברון ועם הפקידות כדי להקל.

עיקרי הדברים

- החוזה הקשה לאיכרי עקרון.
- ריבית ושלילת זכויות.
- בקשת התערבות אצל הברון.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ג אלול תרע"א[2].

להדרת כבוד אדם המעלה, הרב הגאון הגדול בישראל ובאדם, מר א, לוי שליט"א[3], רב הכולל למדינת צרפת יצ"ו[4].

הנני נאלץ בזה לבא במכתבי אל הדרת כתר"ה[5], בנוגע לאחינו האכרים היושבים בכפר עקרון, היא "מזכרת בתיה" מיסוד כבוד הברון הנדיב מר עדמונד רוטשילד שיחי'[6], שהם אנשים ישרים ופשוטים, אכרים טובים במלא המובן, עובדים חרוצים, אוהבים את הארץ ואת עמלה, וזה רבות בשנים, אשר השליכו משכנותיהם בחוץ לארץ ובאו לחסות בכנפי נדיבות כבוד הברון. ואם כי מסבות צדדיות, מצד עול הממשלה במסים וחוב העשור העולה לסך גדול מאד המיגע את האכרים, אינם יכולים עם כל עמלם להיות ברחבה, הנם שמחים בחלקם, שהם יושבים על אדמת הקודש, ומפתחים ומשדדים אותה.

והנה באלו הימים החלה פקידות יק"א[7] ללחוץ אותם מאד, בהכריחה אותם לחתום על חוזה שיש בו תנאים קשים להם מאד מאד, שלא יוכלו לחיות בהם, והדבר עומד במצב קשה מאד. רחמי כל איש בעל רגש מוכרחים לפול על האכרים העניים והתמימים הללו, אשר פתאום הוקפו בהמון חוקים כבדים מנשא, נוסף על עול הזר המוטל עליהם.

בצר להם פנו אלי, שאהי'[8] להם למליץ יושר. ובאשר באמת ידעתי את ענים, וכמה שהוא נמנע מהם להכנס, במצבם החלש כעת, בעול חיובים כאלה, אשר מלפנים לא ידעום. כי גם עיקר הקרן לא תבע מהם כבוד הברון, כי אם כאשר יבא חשבון שיש להם די סיפוק פרנסתם, כדרך חיי האכר, וק"ו[9] שאין ביכלתם לזקוף עליהם תנאים של רבית, (לבד האיסור מצד התורה), ושלילת זכויות של משפחה שנשארה בלא עובד, ע"י[10] סבת מות ראש המשפחה, וכיוצא בזה. אבקש בזה את הדרת כבוד גאון מר נ"י[11], שיהיו דבריו הנכבדים עם כבוד הדרת הברון ועם ראשי הפקידות, להמתיק את חומר הדין מעל האכרים האומללים, ולתן להם אפשרות להתמיד בעבודתם, לשכלל את אדמת הקודש בעמל נפשם.

בתקותי, שישים כתר"ה מקום לדברי, ויואל לכבדנו בתשובתו הרוממה, הנני חותם בברכת השנים כנה"ר[12].

הק אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
5. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
6. שיחי' - שיחיו
7. יק"א - יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
8. שאהי' - שאהיה
9. וק"ו - וקל וחומר
10. ע"י - על ידי
11. נ"י - נרו יאיר
12. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שפו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אלול תרע"א **נמען:** הברון אדמונד דה רוטשילד

פנייה ישירה לברון: איכרי עקרון הם עובדים ישרים, מסתפקים במועט ומכירים את חסדו. עתה הפקידות דוחקת אותם לחתום על שטרות חדשים בחיובים שהם מעל כוחם. הרב קוק מבקש שהברון יצווה לא ללחוץ אותם ולא לגרוע את זכויותיהם.

עיקרי הדברים

- פנייה לברון בעניין איכרי עקרון.
- בקשת רחמים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ג אלול תרע"א[2].

בספר חיים טובים יכתב ויחתם, הדרת כבוד נדיב הנדיבים, עטרת מין האדם וצניף תפארת ישראל, הוד הברון עדמונד די רוטשילד שיחי'[3] לאורך ימים טובים, וכל אשר לו לברכה וכל טוב סלה,

אדוננו הרם,

הנני מוצא את עצמי מחוייב ואנוס להושיט דברי אלה אל הדרת כבוד מעלתו הרוממה.

בימים האחרונים נתהוו סכסוכי דברים בין העומד מצד פקידות יק"א[4] פה ובין האכרים, החוסים בצל כנפי חסדי אדוני בכפר "מזכרת בתיה" היא עקרון. האכרים התמימים הללו נודעים הם לנו בארץ ישראל, לעובדים ישרים, עמלים בזיעת אפם, להביא לחמם מהארץ. חיים חיי הסתפקות, כראוי לאכרים, ובכל זאת הנם נדחקים במצבם, עד אשר לחמם הצר ולבושם הפשוט יבא להם בכבדות. והנם בכל זה שמחים בחלקם, כראוי לאנשים בעלי אמונה ובטחון בד'- מהללים הם את שם ד' כי זכו להיות קבועים על אדמת הקודש, ומברכים את שם כבודו, אשר הגדיל לעשות את מעלת אדוננו לשליח, ציר אמונים, לשאר עמו, להביאם אל נחלת ד', ומכירים הם מאד את חסדי כבוד אדוננו וטובתו עליהם, ועל כללות. האומה.

והנה עתה כאשר הפקידות דוחקת אותם לחתום על שטרות חדשים בחיובים קשים להם, ובנגישות שהן למעלה מכוחם, הנם נתונים בצרה גדולה. אפיל בזה את תחינתי לפני הדרת כבוד אדוננו הברון, שיואיל ברב טובו וחסדו להמשיך חוט של חסדו גם להבא על האכרים התמימים הללו, אשר עזבו את משכנותיהם בחוץ לארץ ונשענו בעזרת השם יתי'[5], על חסד אדוננו הדרת כבודו שיחי', ובפקודתו הרוממה, יואל נא לרחם עליהם, לצוות על הפקידות שלא ללחוץ אותם, במה שאין בכוחם, ושלא לגרוע את זכויותיהם אשר הואיל כבר ברב חסדו וטובו, הדרת כבודו הרוממה לחון אותם.

בתקותי להשם יתברך, שיתן דברי אלה לחסד ולרחמים בלבב אדוננו כבוד הברון שליט"א[6], הנני יוצא ברגשי הכנעה, וברכה מעומק לב ונפש, בכתיבה וחתימה טובה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
3. שיחי' - שיחיו
4. יק"א - יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
5. יתי' - יתברך
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שפז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אלול תרע"א **נמען:** ר' יואל משה סלומון

הרב קוק מבקש מסלומון, שמתווך בסכסוך בעקרון, לדווח על המצב ולפעול להרגעה, בלי תגרות כלפי חוץ, ולעמוד לימין האביונים.

עיקרי הדברים

- תיווך בסכסוך בעקרון.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ג אלול תרע"א[2].

שלו וברכה וכוח"ט[3] לכ'[4] ידי"נ[5] הרב הנכבד, החה"ש[6] רב פעלים מו"ה[7] יואל משה סאלאמאן נ"י[8].

אחדשה"ט[9] באה"ר[10],

ידידי היקר, בין יבין כבודו עד כמה נגעו ללבבי הפרעות הפקידות בעקרון. והנה מר ענתבי, בתשובה על דעפעשע ששלחתי לו, הזכיר את כבוד ידידי מר נ"י בתור מתווך לעסק ביש זה.

אבקש בזה את כת"ר[11], שיואיל נא בטובו להודיעני בפרטיות איך עומד הוא המצב, ומה יש עלינו לעשות, להשקיט את הענין, שלא יבא לידי תגרות ניכרות כלפי חוץ.

בבטחוני שכת"ר[12] ימלא את בקשתי, ואין צורך להעיר שיראה בעין חכמתו איך לעמוד לימין אביונים, אחתום בכל חותמי ברכות, יכתב ויחתם בספר חיים טובים עם צדיקים גמורים, כנה"ר[13] ונפש ידי"ע[14] דוש"ת[15] באהנ"א[16],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
3. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. החה"ש - החיים והשלום
7. מו"ה - מורנו הרב
8. נ"י - נרו יאיר
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. באה"ר - באהבה רבה
11. כת"ר - כבוד תורתו
12. שכת"ר - שכבוד תורתו
13. כנה"ר - כנפשו הרמה
14. ידי"ע - ידידו עוז
15. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

16. באהנ"א – באהבה נאמנה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שצא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד תשרי תרע"ב - יפו **נמען:** אגודה לקניית קרקעות, ביאליסטוק

הרב קוק מציע שתי עסקאות, בלי אחריות: א. כ־7,000 דונם ליד גדרה, שיחברו את גדרה, עקרון וראשון לציון, בכ־25 פרנק לדונם. ב. 6,000 דונם ליד עזה, בכ־10 פרנק לדונם, אבל בלי רצף יהודי. עליהם לפעול בזריזות ובצנעה.

עיקרי הדברים

- קרקע ליד גדרה - איחוד המושבות.
- קרקע ליד עזה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד תשרי, תרע"ב[4].

לכבוד ח' האגודה הנכבדה לרכישת קרקעות באי"י[5], בביליסטוק יצ"ו[6] שלו'[7].

מעת אשר הגיעני מכתבם הנכבד, בצרוף הטשיק בעד מר ב. קליר, לא נזדמנה לי שעת הכושר לכתוב להם, וגם על הקבלה סמכתי על מר קליר שימלא את חובתו. כעת מצאתי לחובה להודיע את כבודם ע"ד[8] עניני קניות הנשמעים להיות עומדים על הפרק, שיוכל להיות, שאם תמצא אגודתכם את האמצעים לגמור אותם - יפלו בגורלה בע"ה[9]. כמובן כל מה שאני מדבר בענינים מעשיים איני חפץ לקבל עלי שום אחריות. כידוע שאותי נושא רק רוח החברה הקדושה לארץ קדשנו ולתחיית עם קדשנו עליה, ופרטים אינם מעבודתי, אבל אשמח מאד אם ע"י[10] התעוררות מצדי יצא איזה דבר ממשי להתנחלות אחינו היקרים בארץ חמדה.

א. ערך שבעת אלפים דונם עומדים להמכר בקרבת גדרה, על ידם תתאחדנה המושבות: גדרה עקרון וראשון לציון, שלא יהיה רשות נכרי מפסיק ביניהם. המטרה של גוף הקניה במרכז יהודה, ושל איחוד שלשלת מושבותינו החביבות, היא גדולה ונשגבה. וראוי לנו מאד להזדרז בעבודה, בהצנע ובזריזות בעה"י[11]. הקרקע, לפי דברי המציע הנאמן לי מאד, היא טובה כמעט לכל פרטי התרבות הקרקעית. מחיר הדונם הוא כעשרים וחמשה פרנק. ולא נשכח שבתוך המושבות עולה המחיר למדה גבוהה מזו באין ערך.

ב. בקרבת עזה עומד להמכר חבל אדמה בן ששת אלפים דונם. מחיר הדונם מקציבים שם כעשרה פרנק. הקרקע - משבחים מאד. וכפי הנראה, יורדת היא מהערך של האחוזה הנ"ל[12] סעיף א' רק במה שסגולת ההתאחדות של הנחלאות הישראליות אין כאן, באשר גבול עזה עודנו לדאבוננו בידי זרים.

כשאקבל מכתב מכבוד האגודה, שהענין יוכל מצדם לבא לידי מעשה, אראה בל"נ[13] לחקור על הפרטים ביותר דיוק. ואתה ד' היה עוזר לנו להשיב לבצרון אסירי התקוה, תאבי הר צבי, השואפים בכל לבם ונפשם לשוב לשבת בחבל נחלת ד' בארץ אבות.

בברכה נאמנה ובצפיית ישועה מהררי קודש, ברגשי כבוד ויקר

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. באי"י - בארץ ישראל
6. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
7. שלו' - שלום
8. ע"ד - על דבר
9. בע"ה - בעזרת השם
10. ע"י - על ידי
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. הנ"ל - הנזכר לעיל
13. בל"נ - בלי נדר

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שצג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו מרחשוון תרע"ב - יפו **נמען:** ועד 'בית רחל' (הרבנים שאול חיים הורוביץ ויהושע צרבינסקי)

גילוי דעת על קניית מגרש מול קבר רחל: חשוב שתהיה נחלה לישראל ליד הקבר, ובה מוסד של תלמידי חכמים ומקום ישוב לעובדי אדמה. את הרעיון התחיל ר' צבי הירש קלישר. הכספים יופקדו בבנק אפ"ק. הערעורים נבעו מהגזמה בתוכניות, אבל גם התחלה קטנה ראויה. 'יש תקוה לאחריתך'.

עיקרי הדברים

- קניית מגרש מול קבר רחל.
- מוסד תורה וישוב.
- נגד הגזמה, ובעד התחלה קטנה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ו מ"ח תרע"ב[4].

(אל ועד "בית רחל", הרב הגאון ר'[5] שאול חיים הורוויץ זי"ל[6] והרב ר' יהושע צרווינסקי זי"ל)

גילוי דעת ע"ד[7] קנין המגרש שממול קבר רחל.

עצם הדבר נכבד מאד שתהיה נחלה לישראל סמוך להקבר הקדוש והחביב הנ"ל[8], וביחוד אם יעלה הדבר לבנות שמה איזה מוסדות-קודש הראויים למקום זה, כמו קיבוץ ת"ח[9] צדיקים עוסקים בתורה ובתפילה. מובן הדבר שנחוץ עם זה, שיהיה שם ג"כ[10] מקום ישוב של אנשים העוסקים בדרך ארץ, לזרע ולנטע ולהחיות את הארץ.

המחשבה הזאת עתיקה היא, וכבר התחיל בהתגשמותה הגאון ראש לחובבי ציון, ר' צבי הירש קאלישר זי"ל, זה כשלשים שנה.

כשישולחו כל הכספים אל הבנק אנגלו-פלשתינא, באופן שיהיו שמורים שמה עד אשר יעלה הדבר ביד הועד, המתעסק ברכישת האדמה הנ"ל, לקנות חבלי אדמה במקום ההוא, כפי מדת היכולת הכספית, הדבר בטוח באופן זה שהנותנים קולעים הם בנדבותיהם אל מטרת הקודש הנ"ל, בלא שום פקפוק, בעה"י[11].

המטרה הנ"ל יש בה דרכים שונים. יש שתשאף לגדולות, כמו להקים מוסד גדול ומושבה חשובה, שעל זה צריך באמת סכומים גדולים, שהם לפי צוק העתים כעת רחוקים להיות נקבצים במשך זמן קרוב. אבל גם לקטנות אל נבוז, ושיעלה בידינו לקנות שמה חבל אדמה של איזה אלפי אמות, ולקבע שמה מוסד קדוש והגון המתאים לתעודת המקום, זהו דבר קרוב מאד ב"ה. וגם ע"ז[12] ראוי שישמח לב כל איש ישראל, ובכל רגשי לבבנו נכסוף לראות גם את החזיון היפה, הנאדר בקודש הזה, שממול קבר רחל אמנו, שהוא עד כה כולו מנוכר לנו, ישמע קולו של יעקב בתורה ובתפילה, ויראו אותות חיים לישראל בבנין ועבודת הארץ, בשיבת בנים לגבולם.

הערעורים שיצאו על הענין הנ"ל באו לדעתי, מפני שנמצאו כאלה אשר הגזימו את הענין וציירו ללכת בגדולות, ביסוד מוסדות רבים ומושבה גדולה, וכיוצא בזה דברים שהרצון עומד בהם חוץ מגבול היכולת כעת, וההגזמה מביאה, כמובן, יאוש תמיד. ע"כ[13] בצדק מחו אנשים חשובים נגד הפרסום של הענין בציור מגוזם זה בהוה, אבל הענין החביב הזה בעצמו איננו צריך לסיוע של גוזמאות, וכפי מעמד הדבר, קרוב מאד שיצא אל הפועל בע"ה[14], ע"י[15] השתדלותם הנאמנה של אנשי הלב בארץ ובחו"ל[16], בצורה הגונה ומכובדת. ומראשית המצער הזה נוכל לשית אחרית שגיא מאד, בעזרת צור ישראל ומושיעו, האומר לאם המבכה על בניה "מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך נאם ד' ושבו מארץ אויב, ויש תקוה לאחריתך נאם ד' ושבו בנים לגבולם"

את אשר יהגה לבי בזה באמת, הנני מביע בזה נגדה נא לכל עמי, אסירי התקוה, התאבים לשוב לבצרון, בצמיחת קרן ישועה, בימין ד' רוממה

בעה"ח[17], יום ט"ו מרחשון תרע"ב,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

אב"ד דפה עה"ק יפו והמושבות ת"ו

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. ר' - רבי
6. ז"ל - זכרונו לברכה
7. ע"ד - על דבר
8. הנ"ל - הנזכר לעיל
9. ת"ח - תלמידי חכמים
10. ג"כ - גם כן
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. ע"ז - על זה
13. ע"כ - על כן
14. בע"ה - בעזרת השם
15. ע"י - על ידי
16. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
17. בעה"ח - באתי על החתום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שצה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד מרחשוון תרע"ב - יפו **נמען:** ועד רחובות

השמירה במושבה עברה לידי שומרים יהודים, והרב קוק שמח על כך. אבל יש להתנות שבשבת וביום טוב לא יחללו: בלי הוצאה, רכיבה, הבערה וירי. חיבת השמירה העברית אינה דוחה את חיבת הקודש, ויש להתחשב גם בדעת הקהל בארץ ובחוץ לארץ.

עיקרי הדברים

- שמירה עברית ושמירת שבת.
- חיבת הקודש קודמת.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד מ"ח תרע"ב[4].

לכבוד הועד הנכבד ברחובות ת"ו, שלו' רב.

הנה שמעתי, שהשמירה של המושבה נמסרה כולה לידי ישראל. ועצם הדבר משמח הוא את לבבי, אבל עם זה אני מוצא לי לחוב קדוש להעיר את כבוד הועד להתנות עם השומרים, שמהלך השמירה בשבת ויו"ט[6], מוכרח להיות בלי חילול קדושת הימים הקדושים, כל אחד כמשפטו, השמירה של לילי שבת ויו"ט מוכרחת להיות נעשית, בלי חילול שבת ויו"ט של הוצאה וק"ו[7] של רכיבה ושל הבערה ויריה וכיו"ב[8], וביו"ט[9] בלא העברה על איסורים הנוהגים ביו"ט[10], שהם כל המלאכות הנהוגות ע"פ[11] רוב בשמירה, חוץ מהוצאה והבערה ע"י[12] אש שכבר הוא בוער.

מובן הדבר שאף שחביב הוא מאד הענין של השמירה הישראלית, אבל אין חבה זו דוחה ח"ו[13] את החבה העליונה והקדושה, העושה אותנו לעם ד' אלהי ישראל, שהיא חבת הקודש של התורה והאמונה הקדושה, וביחוד קדושת ש"ק[14], אות הברית בין ד' ובין ישראל, על כן בעיכוב גדול הוא שא"א[15] לשמירה ישראלית מיוחדת להתבסס כ"א[16] דוקא ע"פ התנאים הנ"ל[17] של שמירת שויו"ט[18].

כמובן שחוץ מצד עצם חומר הענין אנו צריכים לשום לב ג"כ[19] לדעת הקהל, קהל ד' בארץ ובחו"ל[20]. מה יאמר על הישוב ועל המושבה בפרט, אם חלילה ע"י תיקון צבורי והסכמת רבים יהיה מופקר בהם חילול ש"ק וימים טובים, ע"י אחינו ב"י[21].

בתקותי החזקה שישמח כי[22] הועד את לבבי בידיעה ברורה שהכל יהיה מתוקן כדת התורה והמצוה, הנני חותם בברכה מאת שומר ישראל וברגשי כבוד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. ויו"ט - ויום טוב
7. וק"ו - וקל וחומר
8. וכיו"ב - וכיוצא בזה
9. וביו"ט - וביום טוב
10. ביו"ט - ביום טוב
11. ע"פ - על פי
12. ע"י - על ידי
13. ח"ו - חס ושלום
14. ש"ק - שבת קודש
15. שא"א - שאי אפשר
16. כ"א - כי אם
17. הנ"ל - הנזכר לעיל
18. שויו"ט - שבת ויום טוב
19. ג"כ - גם כן
20. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
21. ב"י - בני ישראל
22. כ' - כבוד

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד טבת תרע"ב - יפו **נמען:** אגודה לקניית קרקעות, ביאליסטוק

הרב קוק מודיע על קנייה ליד עזה (כ־7,000 דונם) ועל קנייה ליד כפר סבא (כ־3,000 דונם), ומציע לפנות לד"ר רופין. מוטב לדבר פעמים רבות על קניות, כדי שפעם אחת יצליח, מאשר לחכות לוודאות, ובינתיים זרים יקנו.

עיקרי הדברים

- קרקעות ליד עזה וכפר סבא.
- פנייה לד"ר רופין.
- לא להחמיץ הזדמנויות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד טבת תרע"ב[4].

לכבוד האגודה הנכבדה לקניית אחוזות בא"י[5], בביליסטוק יצ"ו[6], שלו[7] רב.

מאז הגיעני מכתבם האחרון לא נודעו לי דברים ראויים להשמע ע"ד[8] מטרתם הנעלה, עד סמוך לפרק זמן זה, שהוחל להתעורר רעיון ע"ד קניה חשובה בקרבת עזה, שהודעתים כבר, ועוד קניה קטנה ממנה סמוך לכפר סבא, שעל יד פתח תקוה. הראשונה, אומרים, שהיא בערך בת שבעת אלפים דונמים והשניה - בת שלשת אלפים.

הד"ר[9] רופין יודע מהראשונה, ונקל לו להתודע גם לכל הענינים הנוגעים להשניה. הנני מעיר את כבודם, שראוי שיפנו במכתב להד"ר[10] הנ"ל[11] בזה. ואם ימלאו את ידי לדבר עמו, או עם עסקנים נאמנים אחרים, לטובת אגודתם, הנני בל"נ[12] למלאות בשמחה את חפצם בעה"י[13].

בכל אופן, ראוי לנו שלא לפסח על שום הזדמנות של קניה. ויותר טוב לדבר הרבה פעמים ע"ד איזה רכישה ישראלית בא"י, כדי שאיזה פעם יעלה חפצנו בידינו. משנצפה רק על ענינים ודאיים, ובתוך כך יבואו זרים ויתאחזו באה"ק[14], כאשר אירע הדבר כמה פעמים, ביחוד בתקופה האחרונה.

וצור ישראל, אשר עיניו על ארץ חמדתו ועם נחלתו, יאזרנו חיל להרחיב את גבול ישראל על אדמתו, ותחזינה עינינו בישועת ד' על עמו בשוב ישראל אל נוהו.

ברגשי כבוד וברכת ד' מציון,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)

5. באי"י - בארץ ישראל
6. יצי"ו - ישמרה צורה ויחייה
7. שלו' - שלום
8. ע"ד - על דבר
9. הד"ר - הדוקטור
10. להד"ר - להדוקטור
11. הנ"ל - הנזכר לעיל
12. בל"נ - בלי נדר
13. בעה"י - בעזרת השם יתברך
14. באה"ק - בארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' שבט תרע"ב - יפו **נמען:** הגאון ר' מאיר לרנר, אב בית דין אלטונה

בסכום של 5,000 מרק אי אפשר לייסד בית חרושת לשימורים, כי צריך עשרות אלפים. אבל אפשר להשתמש בו כדי לשכן פועלים יראי שמים ובני תורה במושבות, עם סיוע מהמושבות ומחברות הישוב. כך ישתפר מצב היהדות.

עיקרי הדברים

- בית חרושת לשימורים - לא מעשי.
- שיכון פועלים בני תורה במושבות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' שבט תרע"ב[4].

לכבוד הרב הגאון המפורסם, צדיק ונשגב, אוצר תו"י[5] מו"ה[6] מאיר ד"ר[7] לערנער שליט"א[8] אבד"ק[9] אלטונא והמדינה יצ"ו[10].

אחדשה"ט[11] באה"ר[12],

יסלח לי אדוני הרב, כי אחרתי הרבה יותר מדאי את תשובתי על מכתבו הנכבד, כי לא היתה לי האפשרות להעמיד את הענין על בירורו מכמה מניעות. כעת נתברר לי הדבר, שבסכום חמשת אלפים מרק, שמציע כ"ג[13] שי'[14] במכתב, אין כלל מה לדבר ע"ד[15] יסוד בית תעשיה לקאנסערווים לפי תכונת אה"ק[16] ומהלך מסחרה, נדרש להשקיע בעסק כזה, גם בהתחלתו, לפי דברי הבקיאים בדבר, כמה עשיריות אלפים. וכשיעלה סכום כזה בידי האגודה הנכבדה, אז יש מקום לרעיון הנכבד הזה, שעוד חזון למועד בעזה"י[17] לדבר על כל פרטיו.

אמנם יש לפנינו ככר של עבודה, שגם בסכומים קטנים כאלה אפשר לעשות צעד להתחלה, והוא לכונן מצב לפועלים כשרים במושבות, ביחוד בני תורה לזה יוכל להשיג סיוע ג"כ[18] מהמושבות עצמם בעניינים של טובת הנאה, שהם שוים הרבה למתישב מחדש, ואולי גם מהחברות הישוביות הגדולות. והטובה שתוכל לצמח מזה למצב היהדות, כשיתרבו במושבות פועלים יראי ד' ות"ח[19], גדולה היא מאד. ואחלה בזה מכת"ר[20], שיואיל לשים לב לדברי אלה, אולי יהי'[21] ד' עמנו ונוכל להוציא את הדבר הגדול הזה אל הפועל.

והנני חותם בברכה באה"ר, ידידו דוש"ת[22] מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. תו"י - תורה ויראה
6. מו"ה - מורנו הרב
7. ד"ר - דוקטור
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. אבד"ק - אב בית דין קהילת
10. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
11. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
12. באה"ר - באהבה רבה
13. כ"ג - כבוד גאונו
14. שי' - שיחיה
15. ע"ד - על דבר
16. אה"ק - ארץ הקודש
17. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
18. ג"כ - גם כן
19. ות"ח - ותלמידי חכמים
20. מכת"ר - מכבוד תורתו
21. יהי' - יהיה
22. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' שבט תרע"ב - יפו **נמען:** הרב ישראל אבא ציטרון, אב בית דין פתח תקווה

נחוץ לייסד תלמודי תורה בגליל, אבל מכתב לרבנים לא יספיק. יש להתייעץ עם ד"ר אויערבך ועם האגודה מפרנקפורט ומהמבורג. נוסדה 'אגודת התרבות הישראלית', ובכוונתו לאחד את 'תחכמוני' ואת 'נצח ישראל'. אחר כך יפנו במכתב גלוי לגולה, כדי לחנך בגליל כפי שנעשה ביהודה.

עיקרי הדברים

- תלמודי תורה בגליל.
- איחוד 'תחכמוני' ו'נצח ישראל'.
- 'אגודת התרבות הישראלית'.

נוסח האגרת

ב"ה[1] עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' שבט תרע"ב[4].

לכ' ידי"נ[5] הרב המאוה"ג[6] החה"ש[7] אוצר תו"י[8] טהורה מו"ה[9] ישראל אבא ציטרון שליט"א[10] האב"ד[11] דמושבה פ"ת[12] ת"ו[13],

שלו'[14] וברכה באה"ר[15],

יקרת מכתבו מיום ה' דנא הגיעני. ע"ד[16] נחיצת הענין להחל כעת ביסוד ת"ת[17] בגליל אין שום ספק. אבל הדרך להוציא את הענין הגדול הזה, הדורש הוצאה גדולה, ע"י[18] מכתב נשלח לרבנים, - אין מספיק. וצריכים אנו להתישב בזה עם ידידנו הד"ר[19] אויערבאך נ"י[20], איך להתחיל לבא בדברים עם האגודה הפפטי"ת[21]. ואני חושב שצריך לאגד ג"כ[22] לזה את ראשי ה"תחכמני" שבהמבורג כעת. ויחד עם זה נחל בע"ה[23] בפעולה. אמנם אם היקר הר"מ[24] דיסקין נ"י חפץ להדפיס מכתב מעורר, בתור איש יודע את מצב הענין לעומקו, הדבר נאה מאד, אבל א"א[25] לצרף לזה תכונה מעשית של קביעות ועד ואדרעסע לכספים, כי"א[26] ע"י הסכמה כללית מהכחות העובדים יחד עמנו, בתיקון החינוך ע"פ[27] יראת שמים, באימוץ הדברים המוכרחים לצרכי הזמן כדי להחזיק מעמד נגד הזרם ההורס.

והנה פה נוסדה אגודה בשם "אגודת התרבות הישראלית", מכוונת לשם הרמת דגל דת קודש, בכל האמצעים שהזמן מרשה, כדת תוה"ק[28] נקוה שילוו לנו כחות רבים. וכמובן יהיה כת"ר[29] ג"כ מראשי העובדים בקודש. נקוה שלשבת הבע"ל[30] יבואו, לשם הרחבת האגודה צירים לפ"ת[31]: דירקטור שלזינגר ועוד איזה נכבד. אחת מהעבודות למטרת האגודה הנ"ל[32] הועדתי, את האחדות הרשמית של אלה שני הכחות העובדים בקודש, לשם הגנתה של היהדות הנאמנה, ה"תחכמני" ו"נצח ישראל". וכשיעלה הדבר בידינו בע"ה כתקותי, אז נוכל לפנות במכתב גלוי, לכללות הגולה ולגדולים הפרטיים העומדים בראשם, לגשת אל העבודה של הרמת דגל החנוך הנאמן לד' ותוה"ק[33] בגליל, כפי אותה התכנית אשר נתמחתה ביהודה, ע"י עבודתו הנאמנה של חביבנו רב הפעלים ד"ר[34] אויערבאך שי'[35].

יקח נא גם כת"ר דברים בזה עם הד"ר הנ"ל נ"י ויודיעני בטובי את השקפתו הטובה בענין זה. והשי"ת[36] הבוחר בארץ חמדה יעזרנו להקים עדות ביעקב ותורה בישראל בנחלת ד'.

והנני חותם בברכה וידידות כנה"ר[37] ונפש ידי"ע[38] דוש"ת[39] באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. לכ' - לכבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. המאוה"ג - המאור הגדול
8. החה"ש - החיים והשלום
9. תו"י - תורה ויראה
10. מו"ה - מורנו הרב
11. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. האב"ד - האב בית דין
13. פ"ת - פתח תקוה
14. שלו' - שלום
15. באה"ר - באהבה רבה
16. ע"ד - על דבר
17. ת"ת - תלמוד תורה
18. ע"י - על ידי
19. הד"ר - הדוקטור
20. נ"י - נרו יאיר
21. הפפטי"ת - ככל הנראה שגיאת סריקה של הפ"פית (הפרנקפורטית)
22. ג"כ - גם כן
23. בע"ה - בעזרת השם
24. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
25. א"א - אי אפשר
26. כי"א - כי אם
27. ע"פ - על פי
28. תוה"ק - תורתנו הקדושה
29. כת"ר - כבוד תורתו
30. הבע"ל - הבא עלינו
31. לפ"ת - לפתח תקוה
32. הנ"ל - הנזכר לעיל
33. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
34. ד"ר - דוקטור
35. שי' - שיחיה
36. והשי"ת - והשם יתברך
37. כנה"ר - כנפשו הרמה
38. ידי"ע - ידידו עוז
39. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תי

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב שבט תרע"ב - יפו **נמען:** ועד רחובות

בעניין תקנות האקליפטוס: כמו בפתח תקווה, אי אפשר להכריע בדין, ונדרשות תקנות שהציבור יקבל. אם האספה הכללית ברחובות תקבל אותן ותשלח נבחרים להסביר את המצב המקומי, יאשר אותן, אולי בשינויים.

עיקרי הדברים

- תקנות האקליפטוס ברחובות.
- קבלת הרבים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב שבט תרע"ב[4].

לכבוד הועד הנכבד ברחובות ת"ו, שלו'[5].

בתשובה על מכתבם הנכבד, בדבר התקנות בנידון נטיעות האקליפטוס. אתכבד בזה להודיעם, שכאשר נתבררה אצלי השאלה בפ"ת[6] ראיתי כי אי-אפשר, לפי מצב הישוב, להעמיד את הענין בזה על פי הדין, והננו מוכרחים לתקן בזה כעין תקנות, ע"פ קבלת הרבים. ובפ"ת[7] כך היה שהסכימה האספה הכללית לקבל את התקנות שאסדר לפניהם בזה, ואם יעשו כן גם במושבתם, אז אוכל לאשר גם עבורם את התקנות הנ"ל[8]. אבל כמובן צריך שישולחו אלי ג"כ[9] מטעם האסיפה הכללית נבחרים יודעים במצב הענין שיבארו לי את הדבר, לפי מצבה של המושבה, שאולי שינוי המצב בין רחובות לפ"ת[10] יגרום שיהיה צורך לשנות במושבתם איזה פרטים.

והנני מצפה בזה לתשובתם המוקדמת,

ברגשי כבוד וברכת ד' מציון, הק'[11]

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. בפ"ת - בפתח תקוה
7. ובפ"ת - ובפתח תקוה
8. הנ"ל - הנזכר לעיל
9. ג"כ - גם כן
10. לפ"ת - לפתח תקוה
11. הק' - הקטן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט ניסן תרע"ב - יפו **נמען:** הרב לייב אווצ'ינסקי, אב בית דין אלטוביץ

בנו של הרב יוכל להתפרנס כפועל בארץ, אולי בתמיכה בהתחלה. רבים מהפועלים הצעירים רחוקים מתורה, אבל יש גם יחידי סגולה. אם יתרחק מההמון, יש יותר תקווה לו בארץ מאשר באמריקה.

עיקרי הדברים

- עליית בן הרב כפועל.
- ארץ ישראל עדיפה על אמריקה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ט ניסן תרע"ב[4].

שלו'[5] וברכה לכבוד ידי"נ[6] הרב הגאון החה"ש[7] בתו"י[8] מוהר"ל[9] אווצינסקי שליט"א[10], האב"ד[11] אלטאויטץ יצ"ו[12].

הגיעני יקרתו. ע"ד[13] בנו שי'[14] אם הוא בריא בגופו יוכל בע"ה[15] להרויח בתור פועל כדי פרנסתו, ואולי יהי'[16] הכרח בזמן הראשון שיתמך אותו כת"ר[17] מעט, מ"מ[18] יש לקוות שכשיתרגל בהעבודות המביאות שכר יותר גבוה יספיק לו לצרכיו. וע"ד[19] המצב הרוחני, אין לכחד שרבים מהפועלים הצעירים רחוקים מהתוהמ"צ[20] בעוה"ר[21], מ"מ נמצאים ג"כ[22] יח"ס[23] הולכי תום. ואם ירצה להתבדל מהמונם, ולהתרעע בעתות הפנאי עם אנשים הגונים, אפשר לקוות שיש יותר תקוה למצבו הרוחני באה"ק[24] מאשר באמריקא. ובכל אופן כדאי להכריע הכף לצד אי'[25]. והנני בזה ידי"ע[26] דוש"ת[27] באה"ר[28],

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. החה"ש - החיים והשלום
8. בתו"י - בתורה ויראה
9. מוהר"ל - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ל (כגון לוי / ליב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. האב"ד - האב בית דין
12. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
13. ע"ד - על דבר
14. שי' - שיחיה
15. בע"ה - בעזרת השם
16. יהי' - יהיה
17. כת"ר - כבוד תורתו

18. מ״מ - מכל מקום
19. וע״ד - ועל דבר
20. מהתוהמ״צ - מהתורה והמצוות
21. בעוה״ר - בעוונותינו הרבים
22. ג״כ - גם כן
23. יח״ס - יחידי סגולה
24. באה״ק - בארץ הקודש
25. א״י - ארץ ישראל
26. ידי״ע - ידידו עוז
27. דוש״ת - דורש שלומו ותורתו
28. באה״ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תכז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה אייר תרע"ב - יפו **נמען:** הכנסייה הגדולה של 'אגודת ישראל'

הרב קוק אינו יכול להשתתף באספה הראשונה, וכותב את דעתו. הרב קוק שמח שגדולי הדור מדברים בשם 'כלל ישראל' ולא בשם מפלגה, אחרי ימים של התפלגות. שלומי אמוני ישראל אינם מפלגה אלא נושאי נשמת האומה, ולכן עליהם לדאוג לכל האומה, ובראש ובראשונה לארץ ישראל כולה, הישן והחדש. רעיון האחדות מאפשר לשלב קנאות קדושה עם סבלנות. האגודה צריכה לחזק את הכוח העתיק, להשפיע על הכוח החילוני ולמעט את הריסותיו, ולעזור לכל מי שמבקש עזרתה, בתנאים שאינם סותרים את מטרתה.

עיקרי הדברים

- 'כלל ישראל' במקום מפלגה.
- שלומי אמונים - נשמת האומה.
- ארץ ישראל כולה במרכז.
- שילוב קנאות וסבלנות.
- השפעה על הכוח החילוני.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה אייר תרע"ב[4].

להוד קדושת הדרת כבוד הכנסת הגדולה "אגדת ישראל", שלו'[5]

וברכה מקודש.

מכתם-קדשם העיר בקרבי רוח לקיבוץ המון מחשבות פזורות מאז, אשר אם מצאה ידי לבא לאסיפתם הנהדרה אולי הייתי מרציאם לפני הדר"ג[6], אחרי הרשיון אשר אקוה שהיה ניתן לי מהוד כבודם, לחוות את דעתי חות השקפותי בכלליות על חוג מפעלם הרחב. אמנם כעת, אשר ליום הנועד לאסיפה הראשונה הוא דבר שאי-אפשר לי לחשוב ע"ד[7] באי, אתכבד לתן פה במכתב ריש מלין.

נכבד מאד הוא דבר הקריאה להתעודדות האומה בכללה. הפתגם "כלל ישראל", ההולך ונכפל במכתבם הקדוש, אות הוא, שגדולי הדור, גאוני התורה וצדיקי הזמן, עומדים הם על הבסיס של אחדות האומה כולה. ובזה אנו רואים יד ד' לטובה על עמו, שאחרי אשר עברו ימים רבים, של התגדריות מיוחדות, למפלגות ואגודות, שכל אחת דאגה רק לבצרונה, באים ימים של התעוררות לאחדות כללית, המאספת על דגלה את כל האומה כולה. ימים רבים ישבתי משמים, מתוך הצער הגדול, שפצע את לבבי יום יום, מאשר שמעתי את הד קולם של שלמי-אמוני-ישראל בתקופתנו האחרונה, שהוא יוצא בצביון הראוי לצאת מתוך חצרה קטנה של מפלגה פרטית אחת, מה שלא היה זה מימי עולם. וב"ה[8] שהרבה הוקל מכאובי על-ידי הד קול קדשם, ההולך בעז, שאיננו מדבר בשם ולשם מפלגה וכתה מיוחדת, כי"א[9] לדרישת הטוב של כללות האומה, לכל רחבה עמקה והקפה של מובן המלה.

התולדה המתחייבת לצאת מתוך מחשבתם הרחבה והקדושה הכללית הנ"ל[10], היא הקריאה לשימת-הלב-והעין היותר חודרת לפינת-יקרתנו, לארץ-ישראל, וזה ג"כ[11] באופן כללי, כלומר לארץ-ישראל כולה בכל מובני ישוביה, הישן והחדש, הרוחני והחמרי, לכל צדדיו.

ועתה, רבותי הגדולים, תרשוני לומר לפניכם דברים אחדים ממה שלמדתוני.

כשנבא למצות את מדותינו, לעמוד על בירורם של דברים, מצד חידוש זה היוצא מתוך דברי קדשם, נמצינו למדין, ששלמי-אמוני-ישראל, החרדים אל ד' אלהי ישראל ואל דבר קדשו, או כמו שמבטאים היום בביטוי בלתי מוצלח: "המפלגה האורתודוכסית" שבאומה, התחילו להוציא אל הפועל את ההכרה הפנימית הגנוזה עמוק במעמקי נשמתם שהם אינם מפלגה אחת של האומה, שאין עליה לדאוג כ"א לשלומה, החמרי והרוחני, אלא שהם הנם כללות האומה כולה, והדאגה העיקרית המקננת בלבם היא הדאגה לשלום האומה ולישועתה הכללית. ומתוך הידיעה הברורה שהם יודעים, שהם הנם נושאי הנשמה של האומה, הדבקים בכל עז במקור-חייה, הנותן לה את ערובת קיומה, ובטחון תקות עולמים שלה, הם שואפים בגלל-זה, לשפוך מרוח-החיים שבקרבם על כל פלגות האומה.

מעתה, תחת התפרדות של מיני יהדיות חלוקות, לפי הממלכות של הגליות ולפי ההשפעות השונות של הגורמים הרוחניים והחמריים, שעברו עלינו בגלות החיל הזה, הננו שבים ליהדות אחת כללית, גדולה ומקפת, הראויה לגוי אחד בארץ, כימי עולם.

וכיון שאנו עומדים על בסיס נאמן זה, הרי דאגתנו למטרת פעולותינו הולכת היא ומקפת את כל עניני האומה לכל פלגותיה. כעת כבר אי-אפשר לנו לומר, שיש איזה ענין הנעשה בכל מרחבי האומה שאנו בני-חורין מלשים עליו לב, ושאנו רשאים להתיחס אליו בשויון-נפש, מבלי להשתדל בהטבתו כמה שיעלה בידינו, הרבה או גם מעט,

רעיון כללי זה, נס האחדות, הוא מוכרח להיות לפי-זה הכח הנותן נשמת-חיים בהפרוגרמה, המעשית והעיונית, שלנו.

כאן אנו כוללים כבר כאחד שני זרמי-רוח, שמבלעדי המחשבה הרוממה אשר הגה רוח קדשם, במכתבם הבהיר, היו עומדים במצב של שני הפכים שאינם יכולים להתאחד: הקנאה הקדושה, קנאת ד' ותורתו וכל קודש, המאזרת כח וחיל ונותנת רוח גבורה ואומץ-לבב לכל הזוכים לה בטהרתה, - והסבלנות המתונה, המלאה רוח-חסד ודרכי-שלום, המושכת חוט של חן ונעם על כל טהורי-לבב החנונים בה. קנאה גדולה אנחנו מקנאים לדגל שם ד', למקור רוח החיים, אשר החיה ומחיה ואשר יחיה את האומה עדי עד, אור תורה ונר מצוה חיינו ואורך ימינו. ומתוך האהבה העמוקה העליונה, שאנו אוהבים את עמנו הגוי כולו, ואנו חרדים בכל לב לגורלו ועתידו, הננו שואפים לתן את רוח ד' על כל צאצאיו, ומתוך-כך יש לנו כח-סבל גדול מאד, לבא במשא-ומתן עם כל פלגות עמנו ועם כל יחידיו, לתמוך בכל ענין שהוא מסבב אימוץ-ידים ועז-רוח לישראל, לחזק ידים רפות לכל פועל טוב לאומה, ועם זה להשפיע מרוח-החיים אשר באוצר-החיים אשר עמנו, בכל מדה האפשרית, על כל יחיד ועל כל סיעה.

מובן הדבר, שכדי להיות מוכנים לעבודה כללית זו הרינו צריכים לאימוץ פנימי ותיקון סדר נכון בהנהגתם של העניינים המסורים כולם תחת ידינו, כדי שיהיה רוחנו כ"כ[12] אמיץ ומלא עז-ד', עד כדי שיהיה ראוי להיות כח פועל חזק, ודבר ד' אשר בפינו יהיה כאש מצרף וכפטיש יפוצץ סלע".

נשוב לארץ ישראל. כאן אנו מוצאים שלשה כחות יסודיים, שעל כל אחד מהם בפני עצמו בנויים מוסדות של חינוך ושל חסד ועבודה, האחד, הוא הכח העתיק המוחזק בישובנו הקדוש הישן מקדמת דנא, הכנוס הרבה בקדושתו הפנימית הזורה הלאה כל שכלול חדש באיזו צורה שיהיה, האוסר בחדריו וישיבותיו כל שפה זרה, ואפילו שפת הממשלה והמדינה וכל לימוד של חול, אפילו היותר מוכרח בחיים, המנהג את חניכיו בתכסיס חיצוני ישן נושן, ואינו נזקק לשנות בו כל-דהו לפי דרישות החיים החדשים אשר באו לרגלי המון רב של אחינו הבאים ממערב ומאירופא בכללה, שטעמם דורש כבר בחזקה גם מיראי ד' וחושבי שמו, להביט על התכסיס החיצוני היותר מיושן, שהיה מקומו מכיר אותו בעת אשר ארץ ישראל היתה פינה נבדלת מכל המון החיים, בעין של תמהון והצטמקות של צער, בצירוף הרגשה של עלבון. הכח השני הוא הבא מחדש, ואשר התגבר לרגלי המאורעות האחרונות שבארץ ישראל, ושהוכרו ביותר מעת אשר החילותי אני הצעיר לפעול בארץ ישראל, כפי מן קטני אשר חנני ד', הוא הכח האומר שחובתנו הקדושה היא לתן עז ותעצומות לרוח ד' אשר על עמו, ולרומם בכבוד את דגל התורה והמצוה, ע"י[13] רכישתם של כל הכחות התרבותיים הנהוגים בעולם, המאמצים את בעליהם והנותנים אותם לחן ולכבוד בעיני רואיהם, וביחוד המכשירים אותם למלחמת החיים ברוח איתן.

אשר על כן עם השמירה העיקרית והראשית, להעמיד בראש את קוממיות התורה, האמונה, המצוה והיראה הטהורה, נקח את כל נתח טוב, מכל מקום אשר נמצאנו, ונעטר בו את רוחנו ואת מוסדותינו. במדרגה שניה אחרי תוה"ק[14] נלמד את בנינו וחניכינו את הלמודים השימושיים, הנחוצים לאדם בחיים. נרגילם ברוח אמיץ ובתכסיס נאה, נשגר בפיהם את השפה הקדושה שהיא נותנת כבוד ועז לישראל בארץ ישראל, נוסף על צד הקודש והמצוה שיש בה. ניסד בתי מלאכה בעד הנערים המוכשרים לזה, וגם בבתים האלה נשפיע את הרוח החי והפועל, המכיר את הדור והמוכשר לחבב עליו באהבה את כל קדש ד' אשר אהב.

הכח השלישי, הוא הכח החילוני לגמרי, המנער את חצנו מכל קודש, המשים את לבו רק לצרכי החיים הזמניים, של היחידים ושל הכלל, ומתוך שאיפה זו הוא מיסד את מוסדיו, ואת בתי ספריו וארחות חינוכיו. מובן הדבר שהסחת דעה זו מן הקודש, איננה נשארת רק פעולה בלתי-מחייבת, כי-אם שוללת היא ומחרבת, כפי ערך התפשטותה וכיבושיה את איתן חיי הקודש, ונוטלת את זיו החיים של אור ד' וקדושת תורתו, מהמון גדול על האומה, ההולכת ומתישבת באי"י[15]. אבל אין לכחד, שעם כל זה יש גם כאן תוכן גדול של חיים, אהבה לאומית חזקה ושאיפה ברורה ואמיצה לגדל את הישוב המעשי באי"י, לאמץ את רוח הדור להיות הולך ומתקשר לארץ ולאומה, ברוח לאומי-היסתורי, שעם כל נכריותו. גנוז בו ניצוץ קודש חזק מאד, הראוי להתעלות ע"י טיפוח של ידים אמונות.

וכדוגמתם של מוסדות החנוך, המחולקים לפי שלשת הכחות הנ"ל, הנם ג"כ המוסדים המעשיים, מוסדי העבודה והחסד, וכך המה ג"כ המוסדים הספרותיים, שלפרט אותם לפרטיהם, ולהעמיד את

הברור של כל אחד בפרט, אי-אפשר לי במכתב זה, ואין הפרטיות נוגעת כ"כ לענינינו.

והנה ראש דבר אנכי חושב, שהאגודה צריכה לבא במשא ומתן עם כל בעלי הכחות כולם, העומדים בראש המפעלים והמשפיעים היותר רשומים כולם, כדי לקנות מושג ברור מכל ענין בפרטיות, והעצות צריכות להיות מתחשבות איך לבצר את המעמד של הכח העתיק, ההולך ונחלש, מפני מיעוט סיגולו לסדרי החיים, ואיך להגביל את הארחות של הכח השני המחודש, באופן שילך ויחזק תמיד, ויהיה ג"כ למגדל עז לכח העתיק, לחבבו ולאמצו, ולעזרו לשמור את סגולותיו המצויינות המיוחדות בו, ואיך להשפיע גם על הכח השלישי החילוני, למעט כפי האפשרות את ההריסות שהוא מביא בדרכו את מהלכו בזעם, ובאין פנות אל דת וקודש, ולנסות לעורר את רוח קדושת ישראל הטמיר בכל הלבבות. של כל זרע יעקב, באותה המדה האפשרית, בזהירות ובמתינות, בסגנונים שונים, לפי העניינים והמצבים המתחלפים.

אבל בכלל צריכה האגודה הנכבדה והקדושה להכין את כחותיה, להיות מוכנת לעזור לכל, לכל דורש עזרתה ובכל מקום שתמצא שעזרתה החמרית והרוחנית יוכלו להביא אומץ ותועלת. כמובן כשתתן האגודה את עזרתה, תתן ע"פ[16] אותם התנאים שאינם מתנגדים ליסודי מטרתה העיקרית הכוללת, שהיא טובת האומה השלמה, בצדה הקודש והחול, שיחד כולם הנם קודש קדשים.

אצא כעת מאת הדרת-כבודם בתקוה טובה, שדברי המעטים יעוררו את רוח-קדשם לשא-ולתן בהם ויהי נעם ד' עליהם ומעשי-ידיהם יכונן להיות גודרי פרץ ומשובבי נתיבות לשבת.

הברו נושאי כלי ד', ד' עמכם גבורי החיל.

ברחשי כבוד ורוממות עמוקים מאד הנני דורש"ת[17] מהררי קודש, בצפיית ישועה משוכן ציון, על עמו ונחלתו.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. הדר"ג - הדרת גאונו
7. ע"ד - על דבר
8. וב"ה - וברוך השם
9. כ"א - כי אם
10. הנ"ל - הנזכר לעיל
11. ג"כ - גם כן
12. כ"כ - כל כך
13. ע"י - על ידי
14. תוה"ק - תורתנו הקדושה
15. באי"י - בארץ ישראל
16. ע"פ - על פי

17. דורש"ית - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תל

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' סיון תרע"ב - יפו **נמען:** אברהם שוער, ידיד נעורים

תשובות על עלייה: אי אפשר לדעת מראש אם ימצא פרנסה. יוקר המחיה כבעיר גדולה, והגליל זול יותר. דירה ביהודה עולה כ־150 רובל כסף לשנה. בגימנסיה החינוך הלאומי הגון אבל החינוך הדתי חסר לגמרי. כל יהודי שמהגר צריך לנסות קודם את ארץ ישראל.

עיקרי הדברים

- פרנסה ויוקר מחיה בארץ.
- הגימנסיה - בלי חינוך דתי.
- חובה לנסות קודם את ארץ ישראל.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד' סיון תרע"ב[4].

ידידי מנערי, יקר הערך מר אברהם שוער נ"י[5], שלו'[6] וברכה מקודש.

הנני ממהר, יקירי, להשיבך על שאלותיך, דבר כאשר עם לבבי. ואני תפילה, יצליחך ד' בכל פינותיך ומן המצר ייחלצך ויעמיד במרחב רגליך.

וע"ד[7] שאלותיך:

א) אם תוכל למצא לחמך באי"י[8], אי אפשר בשום אופן להחליט בלי נסיון. רבים באו בלא תקוות ויסודות, ובמשך הזמן התכוננו באופן הגון, אבל כמובן רבים גם הבאים ע"פ[9] יסודות של חשבונות ותקוות ברורות, ולבסוף אינם מוצאים מעמד והם מתרחים לעזוב את הארץ, ד' יצילנו.

ב) הוצאת החיים באי"י הן בכלל כמדת עיר גדולה בחו"ל[10]. בגליל ההוצאה קטנה מעט מביהודה, וצרכי אוכל נפש, כבשר, דגים וחלב, כמחירם בעירות הקטנות.

ג) דירה למשפחה בינונית תעלה באופן ממוצע ביהודה, ערך מאה וחמשים רוכס"ף[11] לשנה, פעה"ק[12] ובמושבות שביהודה.

ד) בגימנסיה שלנו, החינוך הלאומי יש לו מעמד הגון, אבל לעומת זה החינוך הדתי הוא משולל לגמרי, באופן המדאיב כל לב אשר לא נתרוקן לגמרי מרגשי קודש, אשר הם מורשה של קהלת יעקב.

וה) הנני חושב שכל מי שבא למדתה של אמיגרציה, מחוייב הוא, באשר הוא יהודי, ראשית לכל לנסות אולי יוכל להשתקע באי"י, ואם ח"ו[13] אין הדבר עולה בידו, והוא מוכרח לעזוב את הארץ, לתור לו מנוחה במקום אחר, גם אז הרויח הרבה שעשה את חובתו, וקשר את עצמו קשר רוחני עם מקום בית חיינו.

הנני חותם בברכה וברגשי ידידות, יעזרך ד' בכלל שאר עמו, צופי ישועתו, כנפש ידידך מאז,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. וע"ד - ועל דבר
8. בא"י - בארץ ישראל
9. ע"פ - על פי
10. בחו"ל - בחוץ לארץ
11. רוכס"ף - רובל כסף
12. פעה"ק - פה עיר הקודש
13. ח"ו - חס ושלום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תמא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד סיון תרע"ב - יפו **נמען:** מושבת וואדי חנין

הרב קוק שמע שבוואדי חנין ירד מאוד מצב שמירת השבת. הרב קוק כותב מתוך אהבה לחלוצים 'ראשית נקובי ישראל', ומבקש שימצאו עצה להסיר את החרפה, שמכה בעלבון את העם כולו, המביט על הישוב כ'ירושת פלטה'.

עיקרי הדברים

- חילול שבת בוואדי חנין.
- קריאה בחיבה לחלוצים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד סיון תרע"ב[4].

לכבוד הועד הנכבד במושבה החביבה ודי-חנין ת"ו, לכל יושביה כולם, רב ברכה ושלו'[5].

אחי היקרים,

הנני מוצא בקרב נפש פנימה, חוב קדוש ואדיר, לקרא אליכם קריאה של חבה, מעוצם יד אהבתי וחבתי העמוקה להדרת כבודכם, בתור חלוצי בנין תחיית עמנו, בארץ תקותנו, תקות דור דורים. והנני בוטח בישרת רוחכם ובאמונת לבבכם אלי, אשר הראיתי לדעת מני אז הנני עומד לשרת את כבודכם בעבודת הרבנות של הישוב, שתקבלו את דברי, דברי ידיד נאמן ומכבד מעומק כל רגשותיו ברצון ובידידות.

זה כמה, אחי החביבים, ששמועה נשמעה לאזני, שדוקא במושבה החביבה שלכם, ירד מאד מצב שמירת קדושת השבת. והירידה כפי השמועה, גדולה היא ואיומה, לכל מי שחי חיים ישראליים במעמקי רוחו, וחש ומכיר מה היא השבת לנו, ומה הוא ערך כבודה וקדושתה הדתית המסורתית, והלאומית ההיסטורית גם יחד.

אחי הנעימים, איני יכול למסור לכם במכתב, אפילו חלק קטן מרשמי יסורי נפשי בכל עת ששמועות כמו אלה מגיעות אלי, על מיטב תקותנו, על הישוב החביב והקדוש ועל חלוציו, שאכן נכיר בהם, ראשית נקובי ישראל, מצמיחי ישועה לעם.

יהיו נא אמרי לפניכם לרצון וחפשו עצה, אשר אקוה שתמצאוה, לגול מעל המושבה היקרה את החרפה הנוראה הזאת, המכה בעלבון עמוק על לחיי עמנו כולו, המביט בגאון על ישובנו הצעיר, בתור ירושת פלטה לעצמיותו, לכל קדשיו ולכל פארו מימי קדם ועד דור אחרון.

חזקה היא תקותי, שבהתעוררות קלה תשיג ידכם למנע כל חילול שבת בכללות ובפרטות ממושבתכם היקרה. עשו אלופי והצליחו, ויהי ד' עמכם, וזכרכם יתנוסס לתפארת עולמים.

הנני חותם בתקוה אמיצה, כי ירום ימינו וגבר ישראל, ויעשה חיל על אדמת ירושתו מימות עולם, ובגאון יראה כרמל ושרון, ויתפאר בהדרת עולם, בכל קניני רוחו וקדשי קדשיו, אחיכם מכבדכם ואוהבכם לנצח,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. ושלו' - ושלום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תמז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א מנחם אב תרע"ב - רחובות **נמען:** הסופר 'בן ישראל'

כמעט כל ספר קבלה מדבר על ארץ ישראל וגאולה, כי הקבלה כולה היא 'צפיית ישועה'. הרב קוק מפנה לזוהר, לתיקונים, ל'מגלה עמוקות', לשל"ה, למהר"ל (בעיקר 'נצח ישראל'), לר' נחמן מברסלב, ל'שער השמים' של ר' אברהם הירירה, ל'דעת תבונות' של הרמח"ל ול'פתחי שערים' של ר' אייזיק חבר. הרב קוק ממליץ על ספרי ערכים לאיתור. 'פנינים לעטרת התחייה הלאומית'.

עיקרי הדברים

- הקבלה כולה צפיית ישועה.
- רשימת ספרי קבלה על ארץ ישראל וגאולה.
- פנינים לתחייה הלאומית.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"א מנ"א[2] תרע"ב[3].

כי[4] הסופר היקר בן ישראל, שלו'[5].

הקשית לשאול ממני, בהיותי יושב פה ברחובות, מחוסר ספרים, לרשום לך מספרי הקבלה את המקומות המדברים ע"ד[6] א"י[7] וגאולה. אמת הדבר, כי אין כמעט גם ספר-קבלה אחד שלא ידבר ע"ד א"י וגאולה, כי הקבלה כולה היא צפיית ישועה, כראוי לחכמה עליונה, שאינה מתפשרת עם ההוה הלקוי כי-אם עולה היא ברוח-ד' אל העתיד המתוקן הנהדר בקודש, וחכמי ישראל לא יוכלו לדבר בחזון אמת ונורא זה כי"א[8] ע"י[9] א"י וגאולה. ראש לכל הלא בס'[10] הזוהר אין כמעט פרשה אחת שלא ידובר בה ע"ד גאולה וא"י[11], ובס' התיקונים במקומות רבים. בס' "מגלה עמוקות" כמעט בכל אופן מרנ"ב אופניו, בשל"ה במקומות רבים, ביחוד בחלק הראשון, בספרי מוהר"ל[12] מפראג, שגם הוא על המקובלים יחשב, אע"פ[13] שסגנונו שונה מרוב בני-גילו, ביחוד בס' "נצח ישראל". בספרות החסידות הרבה לדבר ע"ד א"י מוהר"ן[14] מברסלב, בספריו הרבים ושיחותיו. עוד בס' "שער השמים" לר' אברהם אירירה, בס' "דעת תבונות" לרמ"ח לוצטי, וס' "פתחי שערים": לאחרון ר'[15] אייזיק חבר. את המקומות הפרטיים קשה לי לציין מבלעדי הספרים תחת ידי. עצתי שתעזר בספרי-הערכים, כמו "ערכי הכינויים" לבעל "סדר הדורות", "קהלת יעקב" לבעל "מלא הרועים", "מדרש תלפיות".

בכל אלה תמצא המון רב פנינים שראוים לשבצם בעטרת התחיה הלאומית, שיהיו לחן ולכבוד כשיטפל בהם לוטש אמן ובעל-כשרון.

סלח נא, על אשר לא אוכל למלא חפצך הנכבד כראוי. חזק ואמץ בעבודת-הספרות בדרך טובה וישרה, שראוי ללכת בה לבנין האומה וכבודה, ויהי חלקך בין הבונים הנאמנים, בעלי הלב הטהור והרוח הנכון, ויהי ד' עמך.

בכבוד וברכה,

אברהם יצחק ה"ק

באהבה אדר"ש[16] חביבנו הסופר הישיש היקר מר אז"ר[17] נ"י[18]. הנ"ל[19]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
4. כ' - כבוד
5. שלו' - שלום
6. ע"ד - על דבר
7. א"י - ארץ ישראל
8. כ"א - כי אם
9. ע"י - על ידי
10. בס' - בספר
11. וא"י - וארץ ישראל
12. מוהר"ל - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ל (כגון לוי / ליב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
13. אע"פ - אף על פי
14. מוהר"נ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות נ (כגון נתן / נחום / נפתלי / נחמן) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
15. ר' - רבי
16. אדר"ש - אחר דרישת שלום
17. אז"ר - אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ (כינויו הספרותי של הסופר)
18. נ"י - נרו יאיר
19. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תמח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד מנחם אב תרע"ב **נמען:** הרב אברהם משה לונץ

ברכה ליובל של לונץ, על עבודתו הרבה לחכמת ישראל ולספרות ארץ ישראל, בתנאים קשים.

עיקרי הדברים

- ברכת יובל ללונץ.
- ספרות ארץ ישראל.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ד מנ"א[2] תרע"ב[3].

שלו'[4] רב, באהבה רבה, לכבוד ידידי הרב הגדול, בתורה ובחכמה ובפעלים רבים לתורת ארץ ישראל מו"ה[5] אברהם משה לונץ שליט"א[6].

ידיד נפש, גדול העלילה, אמנם רושם של חגיגת יובל, שנפרץ כ"כ[7] בשוק הסופרים, צר הוא מהכיל את המון רגשי התודה והברכה, אשר ירגיש כל אוהב ארץ ישראל וספרותה להדרת כבודו, על כל הטובה הרבה אשר עשה לחכמת ישראל ולספרות א"י[8] ביחוד, מאז אשר החל לעבוד עבודתו הקדושה במקצעות כ"כ שונים ומרובים ובתנאים כ"כ בלתי-נוחים, אשר רק מלא רוח גבורה וקדושת אהבה טהורה למפעלים הנאדרים כהדרת כת"ר[9], יכול היה לעבוד ולנצח בהם, בכל זאת אשמח מאד על רגשי הקודש אשר התעוררו בלב רבים לעשות את החגיגה היובלית הזאת, ויום זכרון התעוררות מעשית, למען ידע ישראל את חובתו לעזור על יד העובד הצנוע, המוסיף חיל וחוסן בלא הרף לחכמת ארץ ישראל וספרותה, להוציא לאור עולם את כל אשר ירחש לבבו הטהור.

והנני בזה מגיש לכת"ר[10] באה"ר[11] את ברכתי ממעמקי לבבי, יחזק השי"ת[12] את ידיו ולבו לעבודת הקודש, וינוב בשיבה טובה, דשן ורענן, ותחזינה עיניו באור חדש אשר יאיר על ציון ועל מקראיה, בשוב לה עטרת תפארת וצבי כבודה כימי עולם, בשוב ד' את שבות עמו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

אב"ד דעה"ק יפו והמושבות ת"ו

---

1. ב"ה – ברוך השם
2. מנ"א – מנחם אב
3. תרע"ב – השנה תרע"ב (1911/1912)
4. שלו' – שלום
5. מו"ה – מורנו הרב
6. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. כ"כ – כל כך
8. א"י – ארץ ישראל
9. כת"ר – כבוד תורתו

10. לכת"ר - לכבוד תורתו
11. באה"ר - באהבה רבה
12. השי"ת - השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תעב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו כסלו תרע"ג - יפו **נמען:** דובער ימיני, ועד ספר האחוזות בפתח תקווה

קניין שלא נרשם בספר האחוזות אינו עדיף על עיקול שהטיל רב המושבה. לפי התקנות שנתקבלו בניסן תרס"ט, העיקול תקף עד בירור הדין.

עיקרי הדברים

- עיקול מול קניין שלא נרשם.
- תקנות ספר האחוזות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ו כסלו תרע"ג[4].

אדון נעלה מר דובער ימיני נ"י[5], חבר ועד ספר האחוזה בפתח תקוה ת"ו,

שלו'[6]

הנני בזה להשיב לכבודו ע"ד[7] שאלתו בנידון עיקול שנתקבל מכבוד רב המושבה נ"י על נחלה אחת, שהקנין נעשה עליה לפני העיקול, אבל עדיין לא נרשמה הנחלה הנ"ל[8] בספה"א[9], אם יוכלו לרשום בספר האחוזה, למרות העיקול הנ"ל מצד קדימת הקנין.

אתכבד בזה להודיע לכבוד ועד ספר האחוזה, שע"פ[10] התקנות אשר נתקנו בהסכמתי ונתקבלו במושבה, מחודש ניסן תרס"ט[11], אין ספר האחוזה זקוק לקנינים שלא נרשמו בו, והעיקול הנ"ל יש לו כל דין תוקף עיקולי ב"ד[12], עד שיתברר הדו"ד[13], שבין הצדדים הנ"ל,

ברגשי כבוד וברכת ד' מציון,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. ע"ד - על דבר
8. הנ"ל - הנזכר לעיל
9. בספה"א - בספר האחוזה
10. שע"פ - שעל פי
11. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
12. ב"ד - בית דין
13. הדו"ד - הדוד

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' דראש חודש אדר ראשון תרע"ג **נמען:** ד"ר זגורודסקי

בעניין החלב היהודי: תיקון השומרים נעשה בהסכמת הרב קוק עוד לפני שידע על החלב מעקרון, וממילא זה לא יספיק לדרישה. הרב קוק מוכן לצאת בפרסום לטובת החלב היהודי, ובלבד שכל החלב יהיה כשר, וגם בבן שמן יחלבו בשבת על ידי נכרי, כמו בעקרון.

עיקרי הדברים

- תמיכה בחלב יהודי.
- תנאי: כשרות בכל מקום.
- חליבה בשבת על ידי נכרי.

נוסח האגרת

ב"ה[1], א' דר"ח[2] אד"ר[3] תרע"ג[4]

אדון נעלה מר ד"ר[5] זאגורודסקי נ"י[6], שלו'[7]

בתשובה על יקרתו מכ"ו שבט דנא ע"ד[8] החלב היהודי, אתכבד להודיעו, כי תיקון השומרים נעשה בהסכמתי, בעת אשר לא ידעתי כלל מהחלב העקרוני, וגם כעת לא יספיק בשום אופן החלב העקרוני, לפי רוב הדרישה של החלב הכשר.

מובן הדבר, שאנכי נכון הנני בכל שמחת לבי לצאת ברקלמות לטובת החלב היהודי, לחזק את הענף הכלכלי הזה בידי אחינו. אבל יחד עם זה צריך הדבר להיות כל החלב היהודי כשר, באין הבדל בין מקום למקום, ובכן-שמן ג"כ[9] מוכרח שיחלבו בשבת ע"י[10] נכרי, כשם שעושים כן בעקרון.

בתקותי, שמשאת נפשי תמלא לטובת החזקת ישובנו בארץ אבות, והרמת ערך חבתו וכבודו יחד, הנני חותם ברגשי כבוד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. דר"ח – דראש חודש
3. אד"ר – אדר ראשון
4. תרע"ג – השנה תרע"ג (1912/1913)
5. ד"ר – דוקטור
6. נ"י – נרו יאיר
7. שלו' – שלום
8. ע"ד – על דבר
9. ג"כ – גם כן
10. ע"י – על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' אדר ראשון תרע"ג - יפו **נמען:** הרב שמעון הכהן, מורה הוראה במיטאווי

על שאלת עלייה לארץ עם משפחה: קשה לייעץ, כי הכול תלוי בזמן ובאדם. יש שעולים בלי כסף ומתפרנסים, ויש שהכסף מתדלדל. הרב קוק אינו יכול להכריע, אבל מוסיף שאלפיים רובל כסף אינם מספיקים לקנות קרקע ולחיות מעבודת פועלים.

עיקרי הדברים

- אין עצה החלטית על עלייה.
- הכול לפי השגחת ה'.
- אלפיים רובל אינם מספיקים לקרקע.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' אד"ר[4] תרע"ג[5]

כ'[6] ידי"נ[7] הרב הגדול בתוי"ר[8] מו"ה[9] שמעון הכהן שליט"א[10], מ"מ[11] דק' מיטאוי יצ"ו[12], וכא"ל[13] שלו'[14] רב וכט"ס[15].

הגיעני מכתבו היקר מיום י"ג תשרי העבר, ומאד קשה להשיב על דברים כאלה, התלויים בכמה ענינים צדדיים, שהכל לפי הזמן והאיש. ישנם באים לאה"ק[16] בלא כסף ומתפרנסים בכבוד, וישנם גם שקונים במעט כסף איזה אחוזה קטנה וחיים עלי'[17], ויש שהכסף שמביאים מתדלדל ת"י ל"ע[18], והכל כמובן ע"פ[19] השגחת השי"ת[20], ואיך ייעץ ע"ז[21] איש צדדי, להכניס משפחה במצב בלתי ברור לו, ולהיפך להניא מעלות אל הקודש ג"כ[22] קשה. ע"כ[23] א"א[24] לי להשיב בהחלט על שאלתו. והשי"ת[25] ינחהו בעצה טובה ויישר דרכו לפניו, כאו"נ[26] ונפש ידי"ע[27] דוש"ת[28],

הק' אברהם יצחק ה"ק

זה פשוט ששני אלפים רו"כ[29] אינם מספיקים לקנות קרקע, שיהי'[30] אפשר לחיות מעבודת פועלים אחרים. ע"ז צריך סכום גדול. הנ"ל[31].

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
6. כ' - כבוד
7. ידי"נ - ידיד נפשי
8. בתוי"ר - בתורה ויראה
9. מו"ה - מורנו הרב
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. מ"מ - מכל מקום

12. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
13. וכא"ל - וכל אשר לו
14. שלו' - שלום
15. וכט"ס - וכל טוב סלה
16. לאה"ק - לארץ הקודש
17. עלי' - עליה
18. ל"ע - לא עלינו
19. ע"פ - על פי
20. השי"ת - השם יתברך
21. ע"ז - על זה
22. ג"כ - גם כן
23. ע"כ - על כן
24. א"א - אי אפשר
25. והשי"ת - והשם יתברך
26. כאו"נ - כאוהבו הנאמן
27. ידי"ע - ידידו עוז
28. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
29. רו"כ - רובל כסף
30. שיהי' - שיהיה
31. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקיא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד אדר ראשון תרע"ג - יפו **נמען:** יצחק פקלר

הרב קוק מצרף מכתב מהאפוטרופוס על עיזבון מרת הינדין, ב' יפה, שהוא גם מומחה לקרקעות. העת כשרה מאוד לגאולת הארץ, והרב קוק קורא לבעלי הכסף לא להחמיץ אותה. על הגימנסיה: הפרצה ביחס לדת עדיין גדולה, אף שאומרים שריככו מעט את יחסם לתנ"ך.

עיקרי הדברים

- עיזבון מרת הינדין.
- העת כשרה לקניית קרקעות.
- ביקורת על הגימנסיה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד אד"ר[4] תרע"ג[5]

ידידי היקר המרומם מר יצחק פקלר נ"י[6], שלו'[7] רב מקודש.

בתשובה ע"ד[8] שאלותיו אודות העזבון של מרת הינדין ז"ל[9], וכמו-כן ע"ד קניית קרקעות, הנני מליט בזה לכי[10] מכתב האפטרופוס על העזבון הנ"ל[11], ועם זה הוא מומחה, ועסקן בעניני קרקעות בא"י[12], מר ב' יפה. בכלל דבר ידוע הוא כעת באה"ק[13], שהזמן מוכשר מאד לגאולת הארץ כעת, כי פקד ד' את עמו, והמאורעות האחרונות הולכות ומתרקמות לטובת הישוב הישראלי ב"ה.

איכם גבירינו, אדירי הכסף, שיש בהם איזה זיק של חמדת תקות ישועת ישראל וארצו, אל נא תעזבו עת פקידה לטובה בזאת.

ע"ד הגימנסיה. למורת רוחנו עדיין הפרוץ מרובה ביחס לקודש הדת והיהדות. אומרים, שרוכך קצת קשיות ערפם של המורים ביחס ללימוד התנ"ך[14]. אבל עדיין לא זו הדרך. הבה נקוה כי עין ד' על עמו תהיה לטובה גם במקצע ישוב זה, ומתוך מאפליה יאיר אור לנו במהרה בימינו בקרוב, וילדינו כולם יקדישו את קדוש יעקב, וירימו קרן בימין ד' רוממה בארץ חמדה. ידידו מכבדו ומוקירו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. ע"ד - על דבר
9. ז"ל - זכרונו לברכה

10. לכ' - לכבוד
11. הנ"ל - הנזכר לעיל
12. באי"י - בארץ ישראל
13. באה"ק - בארץ הקודש
14. התנ"ך - התורה נביאים וכתובים

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז אדר שני תרע"ג - יפו **נמען:** מערכת 'המוריה'

מטרת אגודת 'ישבח הארץ' אינה רק מסחר של חבריה, אלא הגנה על כל סחר הארץ מפני מוציאי לעז. התבואה בכללה כשרה, והאגודה תשפיע גם על המיעוט שאינו מקפיד, כדי שלא יהיה מקום לחשד. האתרוגים הם רק ענף אחד מעבודתה.

עיקרי הדברים

- מטרות 'ישבח הארץ'.
- מלחמה בלעז על פירות הארץ.
- רוב התבואה כשרה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז אדר ב' תרע"ג[4].

לכ'[5] מערכת ה"מורי"ה" שלו'[6].

מצאתי לנכון להעיר, שמטרת האגודה "ישבח הארץ" איננה רק להתעסק במסחר יבול הארץ, בקיום כל המצות התלויות בה, של חבריה לבדם, כי-אם להגן על סחר ארצנו הקדושה בכלל מפני המפריעים את התפשטותו ע"י[7] הוצאת לעז על יבולינו שאינם חלילה כשרים כדבעי; להלחם בכל מוציאי הדבה האלה ע"י בירורים אמתיים ומדוייקים ולעשות תעמולה תמידית של הכרזת האמת, שיבול ארצנו בכללו הוא כשר בתכלית הכשרות לכל ישראל, ושגם הדרישה של המהדרין-מן-המהדרין אינה חוצצת בפני העריגה הקדושה של כל קהל ישראל, להנות מפרי הארץ ולעזור להתפתחות מסחרו; וכדי שלא לתן מקום לכל לעז איזה שיהיה - להשפיע על היחידים הלקויים בחוש האמוני הקדוש, שמצדם תוכל לצאת איזו סחורה שיש בה חשש מצד הענינים התלוים במצות הארץ, - אע"פ[8] שכאלה הם מיעוטא דמיעוטא. ואינם יכולים כלל לעכב את בירור הכשרות, הנדון ע"פ[9] רובא ורובא-דרובא והתעודות המדויקות הלא מוציאות הן מידי כל ספק, - שגם הם ילוו אל הכלל כולו. וסחרם של אלה היחידים יהיה גם הוא כשר ומהודר, עד שלא יהיה כל צורך לפלג - בין אחים לאחים, ביחש לבטחון הכשרות של יבול ארצנו, בכל מקצועותיו השונים ובלב שלם ובטוח מכל נקיפה יגשו כל החרדים לדבר ד' האמוניים המובהקים, לעבוד בעד התפתחות סחר יבולנו, תוצאות עבודת אחינו, מישבי שממות ארצנו הקדושה של כל ישובנו החביב כולו.

ולפי הפרוגרמה הזאת של האגודה, המקצוע של האתרוגים הכשרים איננו כ"א[10] ענף אחד מעבודותיה, שאמנם כבושו יותר קשה, ביחוד מפני המתחרים הנכרים הסובבים בכחש את ישראל. אמנם גם לו נקוה לעתיד מזהיר בע"ה[11], כי רוח חיים חזק מפעם כעת במחנה ישראל מעברים שונים "ועתה לא כימים הראשונים אני לשארית העם הזה, נאום ד' צבאות".

ברגשי כבוד וברכה וצפיית ישועת ד' לגוי כלו על אדמת קדשו ב"ב[12] בקרוב,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. לכ' - לכבוד
6. שלו' - שלום
7. ע"י - על ידי
8. אע"פ - אף על פי
9. ע"פ - על פי
10. כ"א - כי אם
11. בע"ה - בעזרת השם
12. ב"ב - בני ביתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקל

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' ניסן תרע"ג - יפו **נמען:** ועד עקרון

בעניין המחלבה: הרב קוק מציע שנציגי כל המחלבות היהודיות יתכנסו ויילחמו יחד בחלב הנכרי. הרב קוק מצידו יחייב את הקונים היהודים לחתום חוזה עם המחלבות העבריות, בתנאי שלא יהיה מחסור בחלב ושהמחירים יהיו הוגנים.

עיקרי הדברים

- איחוד המחלבות העבריות.
- עבודה עברית בחלב.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח' ניסן תרע"ג[4].

לכבוד הועד הנכבד בעקרון ת"ו, שלו'[5].

אני מוצא לי לחובה להעיר את כב' הועד, ע"ד[6] ענין המחלבה, שלדעתי ראוי הדבר שיתועדו יחד באי-כח מכל המחלבות הישראליות שבא"י[7], ויחליטו ביניהם להלחם יחד נגד החלב הנכרי, ואז מצדי אתאמץ להכריח את היהודים קוני החלב, שיעשו את החוזה עם מחלבותינו. ואקוה שמצד בני המושבות, לא יהיה גרם למחסור חלב בעיר בכלל, ויתאמצו למלא גם את הדרישות של הקונים במדה שהיושר מסכים לזה, ע"ד תקציבי המחירים.

הנני מחכה לתשובתם המוקדמה. בכבוד וברכה נאמנה מקודש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. ע"ד - על דבר
7. שבא"י - שבארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד אייר תרע"ג - יפו **נמען:** ר' יצחק פקלר

על האתרוגים: הרב קוק פרסם אזהרה מהרכבה על לימון, ונוסדה אגודת 'אתרוג הכשר'. 'תחכמוני' בתיקון בחוץ לארץ. הישוב מתפתח, ועכשיו העת לקנות נחלות.

עיקרי הדברים

- אזהרה מהרכבה.
- 'תחכמוני' בתיקון.
- העת לקניית קרקעות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ד אייר תרע"ג[2], פעה"ק[3] יפו ת"ו[4].

ידידי הנעלה והיקר הר"י[5] פיקלר נ"י[6] וכא"ל[7] שלו'[8] מהררי קודש.

שמחתי בדבריו היקרים. וע"ד[9] האתרוגים, פרסמתי אזהרה להזהר מלהרכיב הרכבת איסור, דהיינו אתרוג ע"ג לימון, וזאת היא ודאי חובתי, וב"ה[10] נתחברה אגודת "אתרוג הכשר", וחובה להתחזק שינצח האתרוג הא"י[11], כי תקוה גדולה לו בע"ה[12] ביסוד ישובנו בקודש.

ע"ד[13] התחכמוני עוסקים כעת בתיקונו בחו"ל[14]. אקוה בעה"י[15] שיבא לשכלול לימים הבעל"ט[16] כתקותנו.

הישוב ב"ה מתפתח, הקישור לאה"ק[17] הולך ורב, קנינים נעשים ב"ה, והשעה שעת הכושר היא לקנין נחלאות. חזקו והתחזקו בעד עמנו ובעד ערי אלהינו השוממים, המצפים לרגלי בניהם מישביהם.

והנני בזה דוש"ט[18] באה"ר[19], נושא לו ברכת אהבה מארץ חמדה, ידי"ע[20],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
3. פעה"ק - פה עיר הקודש
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. נ"י - נרו יאיר
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. שלו' - שלום
9. וע"ד - ועל דבר
10. וב"ה - וברוך השם
11. הא"י - הארץ ישראל
12. בע"ה - בעזרת השם
13. ע"ד - על דבר

14. בחו"ל - בחוץ לארץ
15. בעה"י - בעזרת השם יתברך
16. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
17. לאה"ק - לארץ הקודש
18. דוש"ט - דורש שלומו וטובו
19. באה"ר - באהבה רבה
20. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקמג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' סיון תרע"ג - יפו **נמען:** דוד ילין ויוסף מיוחס

הרב קוק מאשר את תקנות האגודה (כנראה לגאולת מקומות קדושים), ומציע תוספות: העברת המקומות על שם יחידים בלי זכות למכור או לשעבד; רב בוועד; ענייני דת בהסכמת הרב; ירושה רק ליורשים יהודים. אין לעכב, ויש להתחיל בהדפסה ובתעמולה.

עיקרי הדברים

- אישור התקנות.
- מניעת מכירה.
- רב בוועד.
- התנהגות לפי התורה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד' סיון תרע"ג[4].

לכבוד חברינו הרה"ח[5] הנכבדים מר דוד ילין ומר יוסף מיוחס שליט"א[6], שלו'[7] רב.

בתשובה על יקרתם בצירוף התקנות שקבלתי, אתכבד להודיע להדרת כבודם, שהנני מוצא דברי התקנות מתאימים למטרתנו הקדושה. והנני מוצא להעיר אך הוספות אחדות:

א) במטרת החברה, סעיף ו"ו, ראוי להוסיף, לפי דעתי, שהעברת המקומות על שם היחידים או החבורות תהיה בצורה חוקית כזאת, שתשלול מאותם שנכתבו על שמם, באופן הרשמי, את היכולת של מכירה או שיעבוד והשכרה וכו'[8].

ב) שתמיד יבחר בתוך הועד רב אחד מהרבנים שבא"י[9].

ג) שכל העניינים שבחברה הנוגעים לדת ודין יעשו בהסכמת הרב שבין החברים.

ד) אם אפשר שיהיה מותנה באישור ההעברה, כשתהיה על שם יחיד, שלא תעבור זכותו ליורשיו, כ"א[10] אם יהיו בדת ישראל, היה זה לפי דעתי לא למותר.

לעשות פה אסיפת חברים איני רואה אפשרות כעת. מר א"ש[11] הוא חולה כאשר ידעתם (ד' ישלח לו רפו"ש[12] בקרוב), וממר ד"ר[13] רופין לא קבלתי תשובה על מכתב ששלחתי לו סמוך לקבלת מכתבם הראשון. הנני חושב שכבר קבלתם תשובה משניהם, בהסכמה על התקנות. בכל אופן לפי"ד[14] אין לאחר, ולהקדים ההדפסה, והתחלת התעמולה למטרתנו הקדושה בעה"י[15].

והנני חותם בברכה מקודש ובשמחת הרגל, ברגשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ, ב. בהערות ב. ג. אפשר ג"כ[16] לכתוב במקומן בקצרה "שהאגדה מתנהגת ע"פ[17] התורה והיהדות הנאמנה". הנ"ל[18]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. הרה"ח - הרב החסיד
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
9. שבא"י - שבארץ ישראל
10. כ"א - כי אם
11. א"ש - אתי שפיר (מיושב היטב)
12. רפו"ש - רפואה שלמה
13. ד"ר - דוקטור
14. לפ"ד - לפי דעתי
15. בעה"י - בעזרת השם יתברך
16. ג"כ - גם כן
17. ע"פ - על פי
18. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקמד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' סיון תרע"ג - יפו **נמען:** הוועד הזמני של 'אגודת ישראל'

שאלת הפועלים הדתיים היא דרך ישרה להרים את ערך האגודה בארץ. הרב קוק מצרף מכתב מהצעירים הדתיים בפתח תקווה, ומציע להקים חוות פועלים דתית. עם 'אגודת נטעים' אפשר לתת עבודה לחמש מאות פועלים צעירים, אם האגודה תממן את הצד הרוחני: מורה, בית מדרש וספרים. יש התעוררות להקים פרבר דתי כעין תל אביב.

עיקרי הדברים

- חוות פועלים דתית.
- חמש מאות פועלים צעירים.
- פרבר דתי.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' סיון תרע"ג[4].

לכבוד הועד הזמני ל"אגדת ישראל", שלו[5] רב.

אני מוצא חובה לנפשי להעיר את הדרת כת"ר[6], ע"ד[7] שאלת פועלים יהודים נאמנים, שהנני רואה בה אחד הדרכים היותר ישרים להרים את הערך של אגדתנו באי"י[8], למען תהי'[9] תפארתה מתפשטת בהרחבה גם בכל פזורי ישראל, והנני מליט בזה מכתב שקבלתי מהצעירים שלמי אמונים שבפתח-תקוה, שראויים הם לשים לב לדרישתם. אם תמצא לנו בקרוב חות-פועלים אחת שהיהדות הנאמנה מושלת בקרבה, יש לקוות הרבה מהשפעתה על מהלך הפועלים בכלל, ועל חיי ישובנו החדש בהקפו הכללי.

חוץ ממילוי שאלה זו, יש לנו להקים מוסד של חינוך פועלים צעירים, נוצרי תורה, וזה יעלה בידינו בנקל אם נרצה להשתתף בזה עם הח' "אגדת נטעים" וכבר לקחתי דברים בזה עם העומד בראשה באי"י, וע"פ[10] ההבטחה, נוכל לתן עבודה לחמש מאות פועלים צעירים, מגיל של חמש עשרה שנה בערך, אם רק נקח עלינו את העול של ההוצאות הרוחניות, כמורה ומנהל, ביהמ"ד[11], ספרים. אם תואיל אגודתנו הקדושה להכנס בענין זה, ראוי להקדים את הדבר בזריזות, ובמכתב הבא, אי"ה[12], אחר תשובתם, יבורר הדבר בביאור הגון.

גם זאת אמצא לנכון להעיר. ההתעוררות פה גדולה בין חברי האגודה, ע"ד יסוד פרור מיוחד, כעין תל-אביב, בכל הידורו ויפיו, שתהיה היהדות הנאמנה שוררת בו בכבוד. אני מוצא גם את המגמה הזאת נכבדה לנו. ידעתי כמה מצומצמים הם הכחות כעת, בכל זאת ראוי לנו לסגל לעצמנו כח כספי על הענינים שהם מצד עצמם בטוחים, גם מחוץ לחוג ההכנסה של אגודתנו.

כל הפרטים שבמכתב דנא דרושים לאריכות מרובה, לבירור פרטי של פרטיהם, וכעת אין השעה מוכשרת לפני לזה. נקוה שלימים הבעל"ט[13], וחילוף מכתבים בינינו בענינים המעשיים, החמריים

והרוחניים של אה"ק[14] יהיו מצויים בינינו, נוכל לדבר על כל שאלה בפרטיותה, בעה"י[15].

והנני בזה חותם ברגשי כבוד נעלים וכבירים, ובברכת ד' מציון,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. כת"ר - כבוד תורתו
7. ע"ד - על דבר
8. באי"י - בארץ ישראל
9. תהי' - תהיה
10. וע"פ - ועל פי
11. ביהמ"ד - בית המדרש
12. אי"ה - אם ירצה השם
13. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
14. אה"ק - ארץ הקודש
15. בעה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקמה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' סיון תרע"ג - יפו **נמען:** ר' יצחק פקלר

השמועה שהרב קוק התיר את אתרוגי הגויים היא 'לא היו דברים מעולם': הם כולם מורכבים ופסולים, וכל מלחמתו נגדם. הישוב מתפתח, ועכשיו העת לקנות אחוזות.

עיקרי הדברים

- הכחשת היתר אתרוגי הגויים.
- העת לקנות קרקע.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' סיון תרע"ג[4].

לכ"[5] ידידי היקר הנעלה מוהר"י[6] פיקלר נ"י[7], שלו'[8] רב.

ע"ד[9] האתרוגים כבר הודעתיו, שלהד"ם[10]. חלילה לי להתיר את של הגויים, שהם כולם מורכבים ופסולים. וכל מלחמתי היא רק נגדם ותמיהני איך מהפכים דברי יושר.

הישוב ב"ה מתפתח. תקוות גדולות ישנן כעת. מי יתן ויתעוררו אחינו לקנות אחוזות באה"ק[11]. הזמן מוכשר מאד ב"ה.

ידידו מכבדו כיקרת ערכו

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. לכ' - לכבוד
6. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. נ"י - נרו יאיר
8. שלו' - שלום
9. ע"ד - על דבר
10. שלהד"ם - שלא היו דברים מעולם
11. באה"ק - בארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א סיון תרע"ג - יפו **נמען:** הרב יעקב בר"י לווינזון ורבני שיקגו

הרב קוק שמח בהתעוררות רבני שיקגו לבניין הארץ, ומציע כמה תחומים. אפשר להושיב כעשר משפחות של תלמידי חכמים על הקרקע בפתח תקווה, בתמיכה או בהלוואה לעשר שנים. אפשר לממן את הצד הרוחני של חמש מאות פועלים צעירים דרך 'אגודת נטעים'. ואפשר לממן מקוואות, תלמודי תורה, שוחטים ונסיעות לחיזוק הדת במושבות. העלייה מכל הצדדים היא 'אתחלתא דגאולה'.

עיקרי הדברים

- תלמידי חכמים על הקרקע.
- חינוך פועלים צעירים.
- חיזוק הדת במושבות.
- 'אתחלתא דגאולה'.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"א סיון תרע"ג[4].

שלו'[5] וברכת מקודש לכבוד הרב הגאון, אוצר תוי"ר[6] טהורה, מו"ה[7] יעקב בר"י לעווינזאהן שליט"א[8], רב בק' שיקאגא יצ"ו[9], וכל חבורתא קדישתא, הרבנים דעי"ת[10] הנ"ל[11], עתרת שלו' וברכה.

יקרת מכתבו הגיעה לידי. ואשמח מאד על ההתעוררות הקדושה לבנין אה"ק[12] והחזקת ישובה, אשר נתעוררה במחנה קדשם. והנה להציע פרטי עבודות צריכים ע"ז[13] אריכות רבה, ואין הזמן גרמא לי כעת לזה. ואקוה לד' ית'[14], כאשר נבא בכתובים לימים הבעל"ט[15], כשיתקרבו הענינים, שהדרת כת"ר[16] עוסקים בהכנתם. לידי מעשה, אבאר את הדברים בבירור יותר פרטי, אבל כעת אסתפק ברישום קצר.

הרעיון להושיב ת"ח[17] על הקרקע הוא נשגב מאד. והנה כבר נוסדה במושבה פתח-תקוה, אגודה להפרחת הישוב, מבני תורה יראים ושלמים. ואם רצון כת"ר לזה, יוכלו להחל בפעולה מיד לישב בערך עשר משפחות ויותר ת"ח הגונים, שיעסקו בעבודת האדמה, ויקבעו ג"כ[18] עתים לתורה, ויהיו מצויינים למופת בדרכיהם הישרים בע"ה[19]. ויוכלו לכונן את תמיכתם בשני אופנים: או דרך תמיכה, לקנות בעד כל אחד בית, וחבל אדמה של איזה דונמים קרקע, עם מכשירי עבודה, באופן שיוכל לעבוד את האדמה בלא הוצאה מרובה, כי"א[20] ע"פ[21] השיטה של החקלאות הזעירה, - או בדרך הלואה, בתשלומין של עשר שנים בערך, ואח"כ[22] יוכל הסכום לחזור לקופת חברתכם, ולהגדיל בו עוד את הישוב בעה"י[23].

ויש עוד מכון, שאפשר להתחיל בו, ברוח של שכלול הישוב, בקישור עם קדושת התורה. שאלת הפועלים היא גדולה באה"ק[24]. הפועלים הצעירים, הרבה מהם רחוקים מעניני הדת, בעוה"ר[25], ואין דרך לעשות בזה דבר רצוי, כי"א שנחנך לכתחילה פועלים ישרי דרך, ברוח אמונה ויראת שמים. ולמטרה זו באתי בדברים עם חברת "אגודת נטעים", והם הבטיחו לי, שיתנו עבודה לפועלים משלנו, אפילו עד מספר חמש מאות, כעת בהתחלה. ויש תקוה שהמספר יגדל הרבה בימים העתידים בע"ה. רק שעלינו

ליסד מכון כזה, שיקבל עליו את הטיפול וההוצאה של כל הענינים הרוחניים של הפועלים הצעירים הללו, דהיינו: בנין ביהמ"ד[26], ספרים, מנהל, מלמד וכיו"ב[27]. ואז יש תקוה שבמשך זמן לא כביר יהיו לנו פועלים מחונכים בתוי"ר[28], ומוכשרים להעבודות היותר חשובות שבעבודת הישוב.

ואם רצונם לעסוק בעניני הישוב הרוחני, שהוא דבר גדול, אציע לפני הדרת כת"ר, איך שכל הישוב בכלל, היהודי והגלילי, הולך הוא ומתרחב, ובעוה"ר[29] אין במושבות, ביחוד הרחוקות, סדרי חיים מתוקנים בכל הפרטים הנדרשים לקדושת ישראל, ועל כל אלה צריכים סכומים. יש מושבות שצריכים לבנות בהן בתי טבילה, וישנן כאלה שצריכים ליסד בהן בתי ת"ת[30], וישנן ג"כ מחוסרות שובי"ם[31], ובתי כנסיות, ובמד"ר[32] וספרים וכו'[33], וביחוד צריכים לנסוע בתדירות נסיעות הקפיות על כל הישוב, כדי לעורר את רוח החיים האמיתיים בכללות הישוב, ובמקומותיו הפרטיים, לחזק את היהדות בכלל ואת המצות התלויות בארץ בפרט. ות"ל[34] הרבה עזרנו השי"ת[35] להועיל בזה, אבל הוא כלא נחשב לגבי מה שיש לעשות. וצריכים עכ"ז[36] הוצאות גדולות. מה רבה תהי'[37] המצוה, אם אגודתם הנכבדה תקבל עליה הוצאה כזו, כולה או חלקים ממנה. הלא אז תהי' היא המיסדת באמת את בנין הארץ בעה"י.

ישנם עוד ענינים גדולים ונכבדים להציע, והעת עת לעשות היא בעה"י, כי פקד ד' את עמו, וממזרח וממערב ומצפון ומים באים אחינו הנדחים, ציונה ישאלו, דרך הנה פניהם. ואין ספק שהתנועה הגדולה הזאת היא אתחלתא דגאולה שתבא בב"א[38], ואנו חייבים להתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלהינו ככל האומץ האפשרי, ודי' יעזר לנו לרומם קרן בקדושה, בשכלול אה"ק, הנשמה ומחכה להבנות ע"י[39] בניה, אשר יקבצו לה מכל קצות הארץ. והנני בזה ידי"ע[40], דוש"ת[41] באה"ר[42], מצפה תשובתם והצלחת פעלם לטובה ולברכה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. תוי"ר - תורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. דעי"ת - דעיר תהילה
11. הנ"ל - הנזכר לעיל
12. אה"ק - ארץ הקודש
13. ע"ז - על זה
14. יתי' - יתברך
15. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
16. כת"ר - כבוד תורתו
17. ת"ח - תלמידי חכמים
18. ג"כ - גם כן

19. בע"ה - בעזרת השם
20. כ"א - כי אם
21. ע"פ - על פי
22. ואח"כ - ואחר כך
23. בעה"י - בעזרת השם יתברך
24. באה"ק - בארץ הקודש
25. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
26. ביהמ"ד - בית המדרש
27. וכיו"ב - וכיוצא בזה
28. בתוי"ר - בתורה ויראה
29. ובעוה"ר - ובעוונותינו הרבים
30. ת"ת - תלמוד תורה
31. שובי"ם - שוחטים ובודקים
32. ובמד"ר - ובמדרש רבה
33. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
34. ות"ל - ותודה לא-ל
35. השי"ת - השם יתברך
36. עכ"ז - עם כל זה
37. תהי' - תהיה
38. בב"א - במהרה בימינו אמן
39. ע"י - על ידי
40. ידי"ע - ידידו עוז
41. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
42. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקמז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' אייר (נשלח י"א סיון) תרע"ג - יפו **נמען:** ועד תל אביב

פסק: מותר למכור את המגרש הישן שנועד לבית הכנסת בתל אביב ולבנות בכסף בית כנסת במקום מרכזי יותר, שקרוב לכל השכונות החדשות. תנאי: במקום הישן לא יעמוד שימוש בזוי. עוד מזרז הרב קוק לבנות בית מרחץ.

עיקרי הדברים

- מכירת מגרש בית כנסת.
- תנאי - אין שימוש בזוי.
- בית מרחץ.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"א סיון תרע"ג[4].

לכבוד הועד הנכבד לפרור תל-אביב, פעה"ק[5] ת"ו, שלו'[6] וברכה.

נדרשתי ע"י[7] האדונים הנעלים מר דיסקין ומר לב להורות כד"ת[8], ע"ד[9] שאלת המגרש אשר נועד לבנין ביהכנ"ס[10] בת"א, וכעת לפי התרחבות הישוב ע"י הפרורים החדשים ב"ה, דעת הרבים מסכמת להעתיק את מקום הבנין הקדוש למקום יותר מרכזי, ולפי מצב זה, הכרחי הדבר למכור את המגרש הישן, ודמי הקרקע יעלו לבנין ביהכנ"ס במגרש החדש, ובאו השואלים הנכבדים הנ"ל[11] בתור באי כח הקהל הנכבד, לדרוש את דעתי, אם אין כאן מניעה מצד דין תוה"ק[12].

אתכבד בזה להודיעם, שלפי המצב שנשתנה במשך השנים הללו, הנני מוצא שהדבר נכון וישר לבנות את בית ד' במקום היותו קרוב בשוה לכל הפרורים החדשים, ואין שום איסור למכור את המגרש לכל בר ישראל, כדי לבנות בדמיו את ביהכנ"ס במגרש המרוצה מהסכמת הקהל, וטובי העדה, עסקני הצבור, הממונים על ענין זה. כדי לכבד את הקודש, אדרוש, שיתנו עם הקונה, שעל אותו החבל שהיה נועד לבנין ביהכנ"ס לא יעמוד תשמיש בזוי, כבתי כסאות או תיבת הזבלים, וכיו"ב[13].

מדי דברי אזכיר את כבוד הועד הנכבד, להזדרז ע"ד בנין בית המרחץ להרבות עבודה וחיים ועז לישראל על אדמת קדשו, וצור ישראל יצמיח לנו מהרה צמח קרן ישועתו, בגאולה וישועה לאסירי התקוה בהר קדשו, אשר אהב סלה.

בעה"ח ז' אייר תרע"ג

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פעיה"ק[14] יפו והמושבות ת"ו.

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. פעה"ק - פה עיר הקודש
6. שלו' - שלום
7. ע"י - על ידי
8. כד"ת - כדת תורה / כדרך תורה - לפי ההקשר
9. ע"ד - על דבר
10. ביהכנ"ס - בית הכנסת
11. הנ"ל - הנזכר לעיל
12. תוה"ק - תורתנו הקדושה
13. וכיו"ב - וכיוצא בזה
14. פעיה"ק - פה עיר הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג סיון תרע"ג - יפו **נמען:** ועד רחובות

הוצאות המושבה על מגרש הנדיב ברוידא: עד שנת תרע"ג משלמת קופת תלמוד התורה, ומאז - ד"ר רופין. הרב קוק מודה על פעולת הוועד בתיקון תרומות ומעשרות, ומבקש לפרסם שלא יימכר דבר בלי עישור על ידי הממונה, ר' חיים צבי בסיסט. גם הענבים לירושלים יעושרו על ידו, כדי שההשגחה תהיה מרוכזת.

עיקרי הדברים

- חלוקת הוצאות המגרש.
- עישור על ידי ממונה קבוע.
- ריכוז ההשגחה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ג סיון תרע"ג[4].

שלו'[5] וברכה, לכ'[6] הועד הנכבד ברחובות ת"ו.

בתשובה על מכתב כ'[7] הועד מענין תשלומי הוצאות המושבה של מגרש הנדיב המנוח ברוידא ז"ל[8], אתכבד להודיעו, שמה שעלה עד שנתנו זו תרע"ג מוטל על קופת התי"ת[9], ומשנת תרע"ג ולהלן צריך ד"ר[10] רופין לשלם, ואני חושב שלא יסרב בדבר.

הנני בזה להביע את תודתי לכבוד הועד על פעולתו לתיקון התרומ"ע[11]. ואעיר את כבודם, לפרסם מודעות שלא ימכר שום איש כל דבר הטעון תרומ"ע[12] בין במושבה בין חוץ כ"א[13] מעושר כדת, ע"י[14] הממונה הר' חיים צבי באסיסט נ"י[15]. וגם את הענבים המוצאים לירושלים ת"ו ג"כ[16] יעשר הממונה הנ"ל[17], כדי שיהיה דבר ההשגחה מרוכז יפה. וכאשר הגיד לי הרב ר'[18] בנציון ידלר נ"י, שידידנו הרה"ג[19] ר' איסר שליט"א[20] חושב לטורח לו להתעסק בתיקון הענבים בשנה זו, ואי-אפשר להטריחו במה שקשה עליו, ולעזוב את הענין ע"פ[21] מקרה ג"כ א"א[22], ע"כ[23] מוכרח הדבר שהכל יהיה מסור בידי הממונה הקבוע על כל עניני התרומ"ע, מטעם הועד, ומסתמא לא יאבה כ' הועד לשנות חזקה דגברא מהימנא הרחצ"ב[24] הנ"ל.

והנני בזה חותם בברכה ורגשי כבוד ויקר, בצפיית ישועת ד' על עם קדשו בחבל נחלתו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. כ' - כבוד

8. ז"ל - זכרונו לברכה
9. התי"ת - התלמוד תורה
10. ד"ר - דוקטור
11. התרומ"ע - התרומות ומעשרות
12. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
13. כ"א - כי אם
14. ע"י - על ידי
15. נ"י - נרו יאיר
16. ג"כ - גם כן
17. הנ"ל - הנזכר לעיל
18. ר' - רבי
19. הרה"ג - הרב הגאון
20. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
21. ע"פ - על פי
22. א"א - אי אפשר
23. ע"כ - על כן
24. הרחצ"ב - הרב חיים צבי ב... - שם אדם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקנד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד סיון תרע"ג - יפו **נמען:** החברה לקניית קרקעות בביאליסטוק

ברכה נלהבת על ייסוד המושבה 'כפר אוריה', 'קריית משה', על שם הגביר משה מרדכי מנוסביץ. הרב קוק שמח במיוחד בסעיף שהמושבה מתייסדת 'על יסודות התורה והיהדות והדת המסורתית'. הרב קוק מקווה שישמשו מופת לרבים ושכל בניין התחייה יתבסס על יסוד תורת ה'.

עיקרי הדברים

- ייסוד כפר אוריה.
- מושבה על יסודות התורה.
- מופת לרבים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד סיון תרע"ג[4]

ברכת ד' מארץ חמדת עולמים, לכבוד החברה הנכבדה "לקניית קרקעות באי"י" אשר בעי"ת[5] ביאליסטאק יצ"ו[6],

הנני, אחי ואלופי היקרים, - בכל עומק רגשות נפשי, בעז ושמחה, בהודות והלל לד' הטוב' אשר פקד את עמו להחל להזריח לו שמש צדקה וצמיחת קרן ישועה, להשיב שבות גוי קדוש על אדמת קדשה, - מביע לכם את ברכתי, ברכת מז"ט[7], לשמחתכם, שמחתי ושמחת כולנו, שמחת הגוי כולו, שמחת כל אשר נשמת אהבת ישראל ואהבת אה"ק[8], המצורפה באהבת שם ד' ואור תורתו ואמונתו, חיה ברוחו, ליסוד המושבה החדשה, כפר אוריה, מוסבת שם "קרית משה" ת"ו, לכולכם כאחד, חביבי רוח ונפש, אנשי מעלה, שלמי אמונים, חנוני אור דעה ושכל טוב. גבורי כח לב, וכבירי מעש, וביחוד לבחור מעם, חביבנו המרומם, הרב הגביר הנכבד מר משה מרדכי מנוסביץ שליט"א[9], אשר משמיא זכו לו שם עולם בנחלת ד', בהקרא המושבה החביבה על שמו.

הנני אלופי היקרים, רוחץ בנחלי עדנים, וממולא שובע שמחות בעת כתבי אליכם דברי אלה. מה רחב לבבי, בברק הנגוהות אשר האירו עיני בצד של החוברת, בהטיבכם לחרות על הלוחות את הסעיף העקרי וראשי, ש"המושבה מתיסדת על יסודות התורה והיהדות, והדת המסורתית". הגדלתם לעשות, אדוני היקרים, בהרימכם את דגל אמונת אומן לנס כבוד לעיני כל על קריתכם, המיוסדת בקודש. מקוה אני שהד קולכם, קול המולה כקול מחנה, ישמע בגאון והדר, בכל מחנה ישראל, ומכל עברים יתנו לכם צדק ויחזקו ידיכם בשם ד'. באמרתכם זאת, המרקיעה גבהי שחקים ונוקבת עד תהומות לעומק, נפחתם נשמת חיי עולם בפעלכם הגדול, אשר נקוה בחסדי ישראל, כי תהיו למופת לרבים, אשר מכם ילמדו בהוה וביותר לעתיד. כי אור ד', ברכתו והצלחתו יהל על מעשי ידיכם, ותהיו לצבי תפארת ולאבן חן בנחלת ד', לבצר את יסוד כל פעלי תחייתנו הלאומית, וכל בניינו בארץ אבות, על יסוד נשמת אור חי

העולמים ורוחו, החיה בעמו ונחלתו ע"י[10] אור תורתו, מורשה קהלת יעקב, עטרת תפארת דור דורים, ואוצר חיים וברכה, מאבות אבות לבני בנים. ברוכים אתם וברוך טעמכם.

אם ארבה לכתוב כהנה וכהנה, אחדל ספורות את רשמי רגשותי, החוגגים עמכם יחד בחדות לב, את חג יסוד מושבתכם היקרה. קבלו נא, חביבי, ברצון את ברכתי, המובאת לכם ממקור לב אוהב נאמן, מאחל לכם הצלחה ורוממות קרן, ומצפה לחדות פניכם בשמחה, בעלותכם להיות נטועים בהר נחלתנו, בארץ קודש ד' אשר אהב סלה, ולשמח לראות כי תתענגו על רב שלו'[11] על טוב ד', על דגן ועל תירוש, ועל בני צאן ובקר, והיתה נפשכם כגן רוה, ונזכה כולנו יחד לראות אור קרן ישועה וגאולה שלמה, בעז וגודל, לעם ד' ונחלתו, ידידכם החותם בברכה מקודש

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. בעי"ת - בעיר תהילה
6. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
7. מז"ט - מזל טוב
8. אה"ק - ארץ הקודש
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. ע"י - על ידי
11. שלו' - שלום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקנח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' דראש חודש תמוז תרע"ג - יפו

נמען: ועד החברה להחזקת המקומות ההיסטוריים (ד' ילין, י' לוי, י' מיוחס)

הרב קוק חותם על הקול קורא בשני תיקונים: במקום 'עם נכר היודע יותר ממנו', שהוא מעליב, נוסח מעודד - 'היודע גם הוא... שנזדרז יותר ממנו'; ובמקום שם משפחה ישראלית שאולי שגגה, נכתב 'משפחה יהודית ידועה'. הרב קוק מקווה שהמקומות הקדושים ישובו לרשותנו.

עיקרי הדברים

- חתימה על קול קורא.
- נוסח מעודד ולא מעליב.
- לא לפרסם שם משפחה לגנאי.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' דר"ח[4] תמוז תרע"ג[5].

(לועד "החברה להחזקת המקומות ההיסטוריים בארץ-ישראל" בירושלים, ה"ה דוד ילין, יצחק לוי, יוסף מיוחס).

חברינו הנעלים והנכבדים, שלו'[6] רב.

הנני מתכבד בזה לשלח להדרת כבודם בחזרה את טופס מכתב הקול-קורא, אשר ישר הוא גם בעיני, והנני נמנה עם כבוד הדרתם לדבר מצוה גדולה זו, בחתימתי.

אמנם ראיתי לתקן בו שני תיקונים קטנים.

הא', תחת "עם נכר היודע יותר ממנו", שהוא סגנון מעליב, נסחתי "היודע גם הוא", שהוא סגנון מעודד ומרומם את הרוח, אלא "שנזדרז יותר ממנו" ולחכמי לב שכמותם אין צורך בביאור נימוק תיקון זה.

לדעתי אין ראוי לפרסם לגנאי הסתורי שם משפחה בישראל, על מעשה שאולי עשתה בשגגה, ע"כ[7] מחקתי את השם פיריריה ונסחתי "משפחה יהודית ידועה".

הנני חותם בברכה, ששוכן ציון יעמד לימיננו, וישרה שכינתו במעשה ידינו, ובקרוב נזכה לראות מקומות קדושים, מלאי זכרון קודש ועז, שבים לרשותנו, להיות נחלה לישראל, ומקור התעודדות ותעצומות לעם.

בכבוד היותר נעלה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

אח"כ[8] הוספתי עוד איזה תיקונים, שאקוה להסכמת הדר"כ[9] עליהם ג"כ[10], הנ"ל[11]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. דר"ח - דראש חודש
5. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
6. שלו' - שלום
7. ע"כ - על כן
8. אח"כ - אחר כך
9. הדר"כ - הדרת כבודו
10. ג"כ - גם כן
11. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקסג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט תמוז תרע"ג **נמען:** הרב שרגא פייביל ריזנמן

הסכמה לספר 'תפארת ירושלים', 'רצוף אהבת ארץ חמדה' מדברי חז"ל. הרב קוק מקווה שהספר יעורר את גדולי הדור לעלות לארץ ולקרב את הגאולה.

עיקרי הדברים

- הסכמה ל'תפארת ירושלים'.
- עידוד העלייה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ט תמוז, תרע"ג[2],

מבין המצרים, יאיר אורים, מאיר לארץ ולדרים, לצופי ישועה לתקוה אסורים, ולכל בני ציון היקרים, וחד מנייהו כבוד הרב המאוה"ג[3], אוצר תורה ויראה טהורה, רבא ויקירא, בנן של קדושים מו"ה[4] שרגא פייביל ריזענמאן שליט"א[5], מח"ס[6] החביב "תפארת ירושלים".

חביבי הרב היקר, הרבני כת"ר[7] בענותו ליתן לו יקר סהדותא על ספרו היקר "תפארת ירושלים", אשר שלח לי ממתקו ודבשו. אף כי אינו צריך לשום הסכמה לספר יקר כמוהו, שכולו רצוף אהבת ארץ חמדה בכלל וחבת עיר האלקים סלה בפרט, מצוף דבש אמרי נועם של דברי חז"ל[8] הקדושים, מלאים טל חיים ושלהבת אש קודש, בכ"ז[9] לעשות רצונו של אדם גדול כמותו יב"י[10] חפצתי. והנני מחזק את ידיו, ואין מחזקים אלא את המחוזקים, ישר כחך אריי, יהי ד' עמו, ופעלו ירצה בכל גבול ישראל. ויהא רעוא שדברי קודש מלאי הוד ויפעת אור אמת, שכל ספרו היקר מלא מהם, יפעלו על כלל עם ד' ועל בחירי ישראל, גדולי וצדיקי הדור, לרומם את הדר אהבת ארץ הקודש ולשאוף אליה בפועל בכל לב ובכל נפש, לבא להסתופף בצל צח קדשה, לשבוע מזיו נעמה בנועם ד' ודעת קדושים, ובגבורת ישע ימין קודש לעשות חיל לעורר גאולת עולמים, לקרב ישועה לעם נושע בד'. והי'[11] ד' עם כת"ר ועם כל מחזיקי ימינו, לוקחי הספר הקדוש הנ"ל[12] ברכה אל ביתם, לברכם מקודש ולהראותם בישועת חומות וחיל, ברוממות קרן עם ד' על אדמת קדשו בכל עז והדר במהרה בימינו אמן.

כנה"י[13] ונפש ידידו דוש"ת[14] באה"ר[15],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פעיה"ק[16] יפו והמושבות ת"ו[17].

1. ב"ה – ברוך השם
2. תרע"ג – השנה תרע"ג (1912/1913)
3. המאוה"ג – המאור הגדול
4. מו"ה – מורנו הרב
5. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן

6. מח"ס - מחבר ספר
7. כת"ר - כבוד תורתו
8. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
9. בכ"ז - בכל זאת
10. יב"י - ירבו בישראל
11. והי' - והיה
12. הנ"ל - הנזכר לעיל
13. כנה"י - כנפשו היקרה
14. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
15. באה"ר - באהבה רבה
16. פעיה"ק - פה עיר הקודש
17. ת"ו - תבנה ותכונן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקעג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו מנחם אב תרע"ג **נמען:** ועד חדרה

בעלי אחוזות בחדרה שיושבים בחוץ לארץ חייבים להסדיר את חלקם בהוצאות המושבה עד ט"ו בשבט תרע"ד - בעצמם, על ידי מורשה או בכתב. אם לא, ייגבו ההוצאות לפי שומת בית דין מהקרקע עצמה. הוועד רשאי לפרסם את המכתב.

עיקרי הדברים

- חובת בעלי אחוזות בחוץ לארץ.
- מועד אחרון.
- גבייה מהקרקע.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ט"ו מנ"א[2] תרע"ג[3]

לכבוד הועד הנכבד בחדרה ת"ו[4], שלו'[5],

בתשובה על שאלת כבוד הועד ע"ד[6] המתנחלים במושבה יושבי חוץ, אשר כבר פרסמנו, במכתבים פרטיים וע"י[7] העתונים זה כשלש שנים, שאי-אפשר להעמיד את המצב כמו שהוא, והכרח גמור הוא שאחינו אלה יושבי חוץ יגמרו את חשבונותיהם עם הועד ע"ד הוצאות המושבה, שעל חלקם בעבר, ויכוננו את המצב גם לימים הבעל"ט[8], להשתלם מדי שנה בשנה את המגיע לפי הערך על חלקו, הנני להודיע עוד הפעם שהננו קובעים זה עד חמשה-עשר בשבט דשנת תרע"ד[9] הבעל"ט, וכל אלה אשר לא גמרו עדיין את סכסוכיהם ע"ד הוצאות המושבה שיואילו עד הזמן הנ"ל[10] לגמור באופן היותר מרוצה, אם שיבאו בעצמם לאה"ק[11] למטרה זו, או שיעשו מורשה כד"ת[12], או שיכתבו לנו את טענותיהם בכתב.

אבל אם אחרי הודעה זו לא יגמרו את החשבונות ע"ד ההוצאות הנופלות על חלקם נהיה אז מוכרחים לגבות את ההוצאות ע"פ[13] ד"ת[14], ע"פ שומת בי"ד[15], מהקרקע עצמה. והנני נותן בזה רשות לכבוד הועד לפרסם גם את מכתבי זה, כאשר פרסמו את המכתב הראשון, ובתקוה שאחינו הנכבדים, בעלי האחוזות שבמושבה יושבי חוץ, ידעו את אשר לפניהם ויהיו מזורזים לגמור את החשבונות ע"ד הוצאות אחוזותיהם ע"י[16] דרך היושר והצדק במוקדם האפשרי.

והנני חותם בברכה ובצפיית ישועת ד' על עמו וארץ חמדתו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. שלו' - שלום

6. ע"ד - על דבר
7. וע"י - ועל ידי
8. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
9. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
10. הנ"ל - הנזכר לעיל
11. לאה"ק - לארץ הקודש
12. כד"ת - כדת תורה / כדרך תורה - לפי ההקשר
13. ע"פ - על פי
14. ד"ת - דברי תורה
15. בי"ד - בית דין
16. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקעו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' דראש חודש אלול תרע"ג **נמען:** הרב יצחק גולדהאר

ברכה נלהבת על הוצאת הספר 'אדמת קודש' לחקר ארץ ישראל. כשעם ישראל שב לארצו, קם גואל גם לחכמת חקר הארץ. הספר מסיר את החרפה שעמים אחרים חקרו את הארץ יותר מאיתנו. הרב גולדהאר חוקר מתוך מקורות ישראל - התנ"ך, הבבלי, הירושלמי והמדרשים - יחד עם מחקר וראייה עצמית.

עיקרי הדברים

- שבח ליאדמת קודש'.
- חקר הארץ ממקורות ישראל.
- הסרת חרפת העמים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], א' דר"ח[2] אלול תרע"ג[3]

ישאו הררי קודש, הגבעות העמקים והגאיות, הערים והכפרים, הנחלים והנהרים, שלו'[4] וברכת השנים לכבוד חביבי הרב הגדול לתורה ולתעודה, ליש ולביא במחקרי ארץ הצבי, מו"ה[5] יצחק גולדהאר שליט"א[6], מחבר ספר היקר "אדמת קודש"

יום שמחה הוא לי היום הזה, אשר בו בשרני כת"ר[7], שספרו הנכבד יצא לאור בקרוב בשכלולו, כליל בהודו והדרו. ישר כחו וחילו על השמועה הנעימה, אשר הרנינה את לבבי, והנני מצפה ליום אשר אזכה לקבל את הספר גדל-הערך הזה מעשה ידי אמן רב-פעלים מר ידידי שליט"א. עוד מרחפת לנגד עיני התמונה המבהיקה, המעודדת לב ונפש כל איש ישראל, הקשור בקשרי ידידות נצחת וחבת קודש לארץ חמדת עולמי עולמים, אשר חזיתי והתענגתי בהיות למראה-עיני ספרו הגדול בעודו בכתב-יד, ואחרי-כן הקונטרסים האחדים אשר הואיל להציגם לפני מהנדפס זה איזה ירחים.

בכל לבי ונפשי הנני מברך ברוך יוצר המאירות, אל ד' ויאר לנו, ובאותו הפרק ששבי ציון, פזורי צאן נדחה, ההולכים ומתקבצים לנוה רבצם, לגאון יעקב מחמד נפשו, ונשמות ארץ הקודש הולכות ונבנות לאטן על-ידי בנים מלאי נדודים, השבים אל חדר הורתם, בו בזמן שצלילי התחלת קול מבשר על הררי יהודה הולך ונשמע לבשר בנין וקיבוץ נדחים, וקמעא קמעא מתנוצצים קוי אור להחיות חרבות אדמת הקודש, הנה קם לנו גואל גם לחכמת חקרי אדמת קודש, וכבוד מר שיהי'[8] גברא דמארי' סייעי' הנה בא מלא רוח ד', ספריה עליה וכל כלי אמנות בידו, בתורה וחכמה, בעבודה נמרצה במחקר מתון וסבלנות מרובה, להחל לגלות מעלינו חרפת עמים רבים, ששרידיהם עסוקים זה כמה במחקרי ארץ חמדה, ואנו עם הארץ, עם שבשבילו נבראת הארץ, עם-ד' הקשור לידידות הדר הכרמל והשרון בכל רוחו נשמתו וכל קרביו, רק מעט גלינו עד כה בעבודה רבת-ערך ונאדרת-בקודש זאת. עד שקם הדרת כבוד חביבי, קם משובב נתיבות, שואב מים טהורים מבאר ישראל, חקרי אדמת ישראל ממקור ישראל, מספרי הקודש, התנ"כ ודברי רז"ל[9] בתלמוד הבבלי הירושלמי והמדרשים, בצירוף חקרי רוחו ומראות עיניו החודרות,

ורכוש גדול של חכמה ומדע אשר סגל לו ברב כשרון, ואת הכל לקח להיות לו לכלי מעשה לעבודת עבודה ועבודת מתנה" זאת, להמציא לנו ספרו הענקי הזה רב הכמות והאיכות, אשר יהי'[10] לאור מאיר ולבאר מפכה מים קרים נוזלים, לכל אשר תנדב אותם רוחם בישראל ובאדם לשוטט בחקר ארץ הקדש.

מה גדלו מעשיך גבור החיל. ברוך ד' אשר חזק ואמץ ידיו ואשר היתה ידו עליו לטובה, להחל ולגמור את המלאכה הגדולה הזאת, מלאכת חושב מחשבות ודורש וחוקר ברוח אמת ואמונה, בלב נכון ובחפץ טהור למען עמנו ולמען ערי אלהינו וארץ קדשו.

תוקפים עלי המון רגשותי מחדות לבב מעבודתו הקדושה אשר תפליאני, ובכל לבבי אברכהו, יהי ד' עמו ויעל במעלות הקדש, אורה ושמחה, שיבה טובה ואורך ימים והוד והדר יעטרוהו, ויוסיף תת לנו פרי קדש הלולים ממגד תבואת רוחו הנעלה, לכבוד ולתפארת לבית ישראל ולארץ אשר ד' דורש אותה תמיד, ועיניו ועינינו מהרה תחזינה העיר הקודש והמחוזות הולכות ונבנות פרזות, והדר אפריון האלמים והמזוזות, מחזות מול מחזות, ומלך ביפיו מלא חוסן ועזיזות, מבשר שלום ומשמיע, כנס בראש הרים ובקול שופר מריע, שובי בתולת יהודה, שובי אל עריך, חונני עפרך ורצי אבניך, עוד אבנך ונבנית ותשובי לקדמותיך, דרשי וחקרי הדר ארצך וכל פנותיך, באהבת עולמים וחמדת קדש, בצפיית ישועה וגאולה קרובה, כתקות אחד אסירי תקות ישועת חומות וחיל, חותם בברכה והחזקת טיבותא מלי חופני להדרת כת"ר על עבודתו הקדושה המסולאה בפז, אשר כירח יכון עולם לשם ולתהילה ולתפארת בעה"י[11],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פעיה"ק[12] יפו והמושבות ת"ו[13].

1. ב"ה - ברוך השם
2. דר"ח - דראש חודש
3. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
4. שלו' - שלום
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. כת"ר - כבוד תורתו
8. שיהי' - שיהיה
9. רז"ל - רבותינו זכרונם לברכה
10. יהי' - יהיה
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. פעיה"ק - פה עיר הקודש
13. ת"ו - תבנה ותכונן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקפב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' אלול תרע"ג - רחובות **נמען:** ועדי מושבות הגליל

ביהודה התבססו המצוות התלויות בארץ בזכות הוועדים, והשוק העברי 'כובש לו מסילות'. הרב קוק שולח לגליל את הרב בן ציון (ידלר), ומבקש לקבלו ולפעול כמו ביהודה.

עיקרי הדברים

- הצלחת יהודה.
- שליחות לגליל.

נוסח האגרת

ב"ה[1], רחובות ת"ו[2], ו' אלול תרע"ג[3].

לכבוד הועדים הנכבדים למושבות הגליל באה"ק[4] ת"ו, שלו'[5] וברכה,

ועדים חביבים,

הנני בזה פונה אל כבודכם בהצעתי בקודש, כאשר במושבות שביהודה, עד כה עזרנו ד', והמצות התלויות בארץ בכלל ומצות תרומ"ע[6] בפרט נתבססו יפה. והועדים הנכבדים של המושבות ת"ו, זכורים יהיו לטובה, הם תמכו בימיני תמיד, ומכחם שחרו בעד הענין הקדוש הזה, לחזק את התיקון שלא תצא תקלה של אכילת טבלים מישובנו הקדוש, ושכל יבול אה"ק[7] יהי'[8] מתוקן בהפרשת תרומ"ע ע"י[9] הממונים ע"ז[10]. ובזה הורם לכבוד דגל ישובנו בקודש, והשוק הישראלי באה"ק ובחו"ל[11] הולך וכובש לו מסילותיו, בעז והדר. אמנם למורת חפצי לראות כמה פעמים את שלו' אחי בגליל, שגברו עלי תמיד טרדות ומניעות, ולא יכולתי עד כה להוציא אל הפועל אדיר חפצי זה, אשר אקוה בעה"י[12] להוציאו בקרוב.

וכעת הנני שולח ציר אמונים, הרב ר'[13] בנציון נ"י[14], שהוא עומד על ידינו תמיד בכל הענינים הנוגעים לתיקון השוק במושבות שביהודה ועריו ת"ו. הואילו נא ועדים נכבדים לקבל בכבוד וחבה פני שלוחנו, והוציאו אל הפועל כל הענינים הנדרשים לענין הקדוש הנ"ל[15], כמעשה הועדים הנכבדים שביהודה. וצור ישראל יוסף עליכם ברכה עד בלי די, ותנטעו בארץ חמדה ברב עז וברכה, כנה"י[16] ונפש דורש אשרם ורוממות קרנם בארץ צבי חמדת עולמים, חותם בברכת השנים,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
4. באה"ק - בארץ הקודש
5. שלו' - שלום
6. תרומ"ע - תרומות ומעשרות

7. אה"ק - ארץ הקודש
8. יהי' - יהיה
9. ע"י - על ידי
10. ע"ז - על זה
11. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
12. בעה"י - בעזרת השם יתברך
13. ר' - רבי
14. נ"י - נרו יאיר
15. הנ"ל - הנזכר לעיל
16. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקצב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב אלול תרע"ג - יפו **נמען:** ועד תל אביב

ב'המוריה' התפרסמה קובלנה על התנהגות לא מוסרית של בנות בתל אביב, והכותב תוקף את הוועד. אם יש בזה אמת, על הוועד לפעול ברצינות; ואם זה שקר, אסור לשתוק, ויש לפעול בפומבי נגד מוציאי הדיבה.

עיקרי הדברים

- בירור הקובלנה.
- פעולה נגד מוציאי דיבה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב אלול תרע"ג[4]

כ'[5] הועד הנכבד בתל-אביב ת"ו, שלו'[6],

בעתון "המוריה" נדפס שבוע דנא מאמר קובלני נגד הנהגה אי-מוסרית של איזו מבנות תל-אביב. הכותב מתקיף את הועד, ביחוד, ואת כל מי שצריך למחות ואינו מוחה.

הנני מוצא לי חוב קדוש להעיר ע"ז[7] את כבוד הועד, אם יש גם מקצת אמת באשמת חרפה זו, יאחז נא הועד בכל האמצעים היותר רציניים להסירה מעל פרורנו האהוב, ואם שקר הדבר, נורא הוא לעבור בשתיקה על עלבון איום כזה, וצריך כ' הועד ג"כ[8] לעשות צעדים פומביים נגד מוציאי דבה.

בתקותי להתכבד בתשובה מוקדמת הנני חותם ברגשי כבוד עזיזים ובברכת השנים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. כ' - כבוד
6. שלו' - שלום
7. ע"ז - על זה
8. ג"כ - גם כן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרסו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח שבט תרע"ד - יפו **נמען:** צעירי ירושלים (בני ישיבות שרוצים להתיישב)

הרב קוק מחזק את הצעירים בני הישיבות שרוצים לעסוק בבניין הארץ. ביום שת"ח 'יינקו מהמקור האלוהי' ויעלו לאדמה, יזרח אור חדש. בלעדיהם הצורה הרוחנית מיטשטשת 'מאפס חומר מוצק', ובעלי החומר רואים בבעלי הצורה רק חולשה. 'החיים הטבעיים הישרים' בעבודה יוציאו לפועל את 'אוצרות הסגולה' שבהם, והם יעמדו בראש התחייה.

עיקרי הדברים

- ת"ח לעבודה המעשית.
- צורה בלי חומר מיטשטשת.
- עבודה מוציאה את הסגולה.
- בראש התחייה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח שבט תרע"ד[4]

חביבי-לבבי היקרים, צעירי עיר עז לנו, אשר אור חיים נגה בלבם לעסוק בבנין ארץ ד' הנשמה, ד' עמם ויעלו מעלה מעלה.

אחי החביבים, אע"פ[5] שלא השיגה ידי להתראות שנית עם כבוד הברון, אחר הראיון של ראשון-לציון, בכ"ז[6] הנני מוצא לנכון לפני לחזק את ידכם, בשם ד' אל תסוגו אחור ממחשבתכם הגדולה, אדירת-התוצאות לכל-ערכי-תחייתנו, לעת-פלאות הזאת אשר פקד ד' את עמו ואת ארצו, אין ספק אצלי, כי ביום אשר תלמידי-חכמים יקרים שכמותכם, אמוני הישיבות הקדושות, אשר זיו חיים רוחניים, בקדושה ואמונת-אומן, יחד עם אהבת האומה והארץ, ינקתם משחר טל ילדותכם, מהמקור האלהי-הבלתי-פוסק, המחיה את זרמי-נביעתו בכל עת, "חדשים לבקרים רבה אמונתך", אשר אתם תשאו את ידיכם קודש לשוב ולהתקרב אל אדמתנו, אשר רוחקנו ממנה בעונינו עדנים ותקופות - ביום ההוא אור חדש יחל להופיע על ציון ועל כל מקראיה, על התחיה הנשואה על כל פה ולשון, באין עוד צורה הגונה לגולמה הגדול ממקור ישראל. והצורה הרוחנית הנאדרה-בקודש, החיה בקרבנו מאור תורה ואמונת-אומן, הולכת היא ומתטשטשת, מאפס חומר מוצק לרגליה, הנותן לה מהלכים בחיים עלי אדמות, ומתוך כך רואים בעלי-החומר, עסקני התחיה בצדדיה החיצונים, בבעלי הצורה, ובאור הקודש כולו, רק חולשה ורפיון, והנה הם הולכים ומתרחקים, הולכים ועוזבים ועם-זה נעזבים ממקור-החיים, אשר רק הוא יחיינו לעולמים.

ואין עצה ואין תחבולה בזה, אחי החביבים, להציל אותנו ואת דורותינו, להציל את זיו העליון ההולך ומאיר בהר-קודש, שלא יועם אורו, כי-אם כשנצרף אל כל עבודתנו בקודש את עצת-ד' המפעמת ברוחכם

הטהור והער, שיחלצו חלק מבני-תורה הגונים וחשובים, בעלי מדות טובות וצנועים, ברוח גבורה וקנאה, לעסוק בעבודת התחיה המעשית.

החיים הטבעיים הישרים, המשוקים מלשד טל-קודש בארצנו הקדושה, ההולכים ומתחזקים ע"י[7] השפעת העבודה, החיים של חלוץ-עצמות והרחבת-הרוח אשר יבאו בגללם, הם יוציאו מן הכח אל הפועל את כל אוצרות הסגולה הנפלאים, הגנוזים וחבוים עמוק עמוק ברוחכם הגדול והנכבד, ואתם ובניכם תעמדו לנס-עולם בראש תנועת-התחיה המתנוססת בארץ כעת חיה, ולמופת תהיו לרבים. גבורי-כח וגדולי-נשמה מכם ובכם יקומו, והכל יודו בגדלכם, וברכת-ד' אשר תהיה עליכם ועל צאצאיכם מהררי-ציון, היא תתוה תו של חיים דשנים ורעננים על כל ישובנו בקודש, הישן והחדש גם יחד.

חזקו ואמצו, והיו לבני-חיל, ותשועת-ד' תשגבכם.

אל תפסיקו את עבודת התעוררות הרוח ביניכם-לבין-עצמכם ואת העבודה להעיר ולעורר את כל החוגים שהיכולת בידם, ברוח הגון ומכובד וענות-צדק ובידיעה הגונה בערככם הנכבד ובערך הכללי אשר לישראל משאיפתכם החשובה. ואני בעניי הנני מוכן לשרת אתכם, עד מקום שיכלתי הקטנה מגעת, וצור ישראל יהיה עם ידינו ועם פינו.

בברכה עמוקה, לגבורה ולקדושה, בכבוד וחבה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. אע"פ - אף על פי
6. בכ"ז - בכל זאת
7. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרעה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה אדר תרע"ד - יפו **נמען:** ועד תל אביב

התעוררה שאלת בניית בית מרחץ ומקווה ציבורי ביפו. נבחר ועד פועל של עשרים חברים, והוחלט לשתף את תל אביב. הנציגים: ד' ארבר, א' דיסקין, י' ליפשיץ, י' שמרלינג ושי' אשכנזי. סדרי החיים צריכים להתבסס 'בחטיבה מאוחדת'.

עיקרי הדברים

- בית מרחץ ומקווה.
- שיתוף יפו ותל אביב.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה אדר תרע"ד[4]

לכבוד הועד הנכבד בתל-אביב ת"ו, שלו'[5] רב'

הנני בזה מתכבד להציע לפני כבוד הועד שנתעוררה כעת בעירנו, בחוגים חשובים וכלליים, השאלה הציבורית על דבר בנין בית-מרחץ ובית-טבילה ציבורי, כפי הנאות לעדה גדולה בישראל, כעירנו ופרוריה. ע"פ[6] אסיפה שהיתה במוש"ק[7] העבר, נבחר ועד פועל, בן עשרים חברים, וחלק מכריע ממנו נאסף אצלי אמש לישיבה הראשונה. והנה הוחלט לבא בדברים עם כבוד הועד התל-אביבי, למען קשר את כל כחות הצבור שלנו באגודה אחת, כדי שיגדל הכח ונוכל לעשות מפעל שיהיה בו מן התפארת הציבורית והתועלת במדה החשובה היותר אפשרית. לברר פרטי הדברים נבחרו החברים הנכבדים של ועד הבנין הנ"ל[8]: מר ד. ארבר, ומר א. דיסקין, מר י. ליפשיץ, מר יחיאל שמרלינג ומר ש. אשכנזי.

הנני מצדי לבקש את כבוד הועד הנכבד שהנני פונה אליו במכתבי זה, להעמיד שאלה רצינית זו על הפרק בזמן היותר מוקדם האפשרי. והנני מקוה, שתמימי דעים אנחנו בשאיפה זו, שסדרי חיינו בארץ אבות בעת החיה, אשר האיר ד' לנו, צריכים הם להתבסס עד כמה דאפשר בחטיבה מאוחדת, ובזה נוכל לעשות את פעולותינו הציבוריות במדה של גודל וחוסן הראויה לכבודנו.

ברגשי כבוד, ובברכה לתחיית ישראל על אדמתו בשם ד' אלהיו.

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שלו' - שלום
6. ע"פ - על פי
7. במוש"ק - במוצאי שבת קודש
8. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרצא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד סיון תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

האם העסקים הקטנים קטנים באמת? בצעקות הלב יש 'המית נבלים של שיח קודש', וקדושת הארץ צפה 'כשמן על מים' על כל רגש. יש להגביר את 'אבוקת הדעת' על ההרגשה העדינה. הרב קוק עדיין מתלבט בנסיעה. 'מי יתן הרוח אהבת נועם לאומה כולה'.

עיקרי הדברים

- קדושה בעסקים הקטנים.
- דעת ורגש.
- אהבת האומה.

נוסח האגרת

בעזהי"ת[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד סיון תרע"ד[4]

מחמדי, המוני-טרדות סובבים אותי, וחובה נעימה של מכתבך בתוכם. הנני מתמלט כרגעים מתוך ההבל המחניק של העסקים הפעוטים שבני-אדם נדחקים ונלחצים בהם, ושב אני מעט לדבר עמך, יקירי, ממרחק. והעסקים הקטנים האם באמת קטנים הם? היש לנו מדה למוד את הרוח, ואלה הנטיות השונות, אשר הצעקות הבאות ממעמקי-הלב, שכל אחד מביע בהן את צדקו, - וכי לא המית-נבלים של שיח-קודש הננו רואים בהן. וכי אין שם צירופי-אותיות של רזי-עולם של נוהג בחסדו בכל דור? וכי אין באותה מאפליה אור-נגה. וכשמן על מים צפה היא קדושת ארץ-חיים על כל שרעף וכל ניד, כל-ניב שפה וכל רגש-לבב. אותה האורה, המביאה חיים-עולמיים בכל דריכת ארבע אמותיה, זורחת היא בהופעה בולטת ומבהקת לנו כל סתרי-חשך, "ומאפל ומחשך עיני עורים תראינה".

שמחתני בדברי מכתבך היקר, עלה והצלח והגבר תמיד את אור-הקדש של אבוקת-הדעת על ההרגשה העדינה המפתחת את הלב ומעדנתו, ויחדו יאירו עולמינו וחדרינו בדעת ימלאו ובשמחת-ישרים ירופדו.

ע"ד[5] המסע לאספת "אגודת ישראל", כמה קשה לי להחליט דבר להעתק לימים וק"ו[6] לשבועות מארץ-חמדה, שזיוה ונעמה יעדנו רוחי בחסד צור ישראל גומר עלינו בכל עת. נתישב ואיך שיוחלט דבר נתפלל נא: יואל ד' וברכתו יצוה עלינו לכונן את מעשי-ידינו לטובה ולברכה, לרומם קרן בדעת ובבינה בגבורה ויושר-לב מלא טהרה וקדושת אמת וצדק לעם ד' הגוי כולו, ביפעת שלום ואהבה בלי-מצרים. מי יתן הרוח אהבת-נעם לאומה כולה, למשפחה הגדולה והחביבה הראויה לחסד עליון לאהבה אין-קץ לכל בניה, כקרוב כרחוק, ישתפך בנשמות הוגי תורה ודעת, ושיח-קדש היוצא מאהבת-אמת ימצא את בסיסו בחיים, ואור ד' ימלא כל רוח ונפש.

אביך מנשקך מרחוק

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. בעזהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. ע"ד - על דבר
6. וק"ו - וקל וחומר

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרצז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' תמוז תרע"ד **נמען:** אגודת 'נחלת אבות'

הרב קוק תומך באגודה שמייסדת מושבות לשומרי מצוות על פי התורה, ושיהיו 'לאות ולמופת' ויחזקו את היהדות בישוב החדש. הרב קוק קורא לגדולי הדור לתמוך.

עיקרי הדברים

- מושבות לשומרי מצוות.
- מופת לישוב.

נוסח האגרת

(לאגודת "נחלת אבות")

הכל מסייעים למלאכת-שמים כוללת כזאת, אשר נתעוררו אנשי-מעשה יראים ושלמים, לבנות נשמות ארצנו הקדושה בעת-לחננה בעת כזאת אשר קול קול יעקב הולך ונשמע בכל קצוות הארץ: שובו בנים לגבולם, ויסוד הקודש, שהוא מקור החיים, קדושת התורה והמצוה באש דת קודש ואמונת אומן, מוכרח הוא שיבוסס בבנין הארץ בכל עז ואומץ. ומה גדולה וקדושה היא הפעולה של יסוד מושבות ביחוד לכינוס של שלמי אמונים ועל-פי התורה והמצוה, בחיי היחיד והציבור למעלה בקודש, כרצון כל יראי ד' וחושבי שמו. המושבות הללו, כשיכונן ד' מעשינו, תהיינה לאות ולמופת בעה"י[1] לכל שלמי אמונים מקרוב ומרחוק, להחזיק בבנין אה"ק[2] בכל רשפי אש אהבת עולמים, ויחזקו את יסוד היהדות והתורה והיראה בישוב החדש בכלל.

ע"כ[3] הנני בזה לאמץ ידי הבונים ולקרא לכל גדולי דורנו ולכל אשר תורת ד' תחייהו: הבו ידכם קודש לד' ורוממו את דגל האגדה הקדושה "נחלת אבות", שמטרתה לכונן מושבות לד' ליראי ד' וחושבי שמו, שכולם כאיש אחד חברים יעמדו על טהרת הקודש כתורה וכמצוה אין פרץ ואין יוצאת.

והנני בזה חותם בברכה אסיר-תקוה לישועת ד' על אדמת קדשו ברוממות כבוד שמו וקרן תורתו, הבעה"ח[4] ב' תמוז תרע"ד[5],

הק' אברהם יצחק ה"ק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פעה"ק[6] יפו והמושבות ת"ו[7].

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. אה"ק - ארץ הקודש
3. ע"כ - על כן
4. הבעה"ח - הבאתי על החתום
5. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
6. פעה"ק - פה עיר הקודש
7. ת"ו - תבנה ותכונן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשיב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הוריו וכל המשפחה (בעברית וביידיש)

הם שמחים במכתב האם. 'לפי ערך הזמן' הם שוהים 'ברב חסד', אבל צער העולם, ישראל והארץ מדאיג מאוד. הרב קוק הצליח לשלוח רק מעט עזרה. הרב קוק שמח שבריאות אביו השתפרה.

עיקרי הדברים

- תודה על מכתב האם.
- צער המלחמה.
- עזרה מעטה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ס"ט גאללין, ו' שבט העת"ר[2]

כבוד הורי היקרים עט"ר[3] שי'[4] ושמואל וביתו ויונה ופרידא בתי' ודודתנו, שיחיו כולם לאוי"ט[5] ונזכה להתראות ברב עז ושלו'[6] על אדמת הקודש,

תל"י[7] על החוה"ש[8] אשר עמנו ובצפיתנו נצפה לחסד עליון ורחמיו, כי יאיר לנו ולעולם כולו מתוך האופל הגדול ויאיר קרני אורה לישרים, ויה"ר[9] שישים חלקנו עם הבוטחים בשמו באמת ויראנו בשמחת גויינו ובישע נחלתנו בב"א[10].

ליבסטע מוטער, לעבוואהל. עס פריידט אונז זייער היר אין גלות צו זעהן דיין ליעבען שרייבען. מיר דאנקען דיר פון טיפען הערצען. מיר האפפען אז השי"ת[11] וועט אונז העלפען מיט געדולד אונד געזונדהייט אריבער צו טראגען די שווערע וועלט-צייט, און ער וועט אונז זיינע הילפע שיקען און מזכה זיין צו האיזע צו ארצנו הקדושה צוריק צו קאממען אין פריידין מיט אייך ליעבע עלטערן אונד אללע אונזערע ליעבע צו טרעפען. זא נאד די צייט אונד וועלט-לאגע איז אונזער פאר-בריינגען היר מיט גרויס חסד. עס פעלט אונז ב"ה ניכטס אבער דער צער פון דער וועלט, די אלגעמיינע אונד איבערהויפט די אידישע און נאך מער דיא ארץ-ישראל-דיגע באאומרוהיגט זייער פיעל. עטוואס האב איך גיקאנט צו בריינגען פון היר הילפע. געווייניליך גאנץ ווייניג נאכן צושטאנד. השי"ת זאל העלפען.

תרגום

(אמא האהובה מאד, חיי בטוב. שמחנו מאד פה בגלות לראות כתב-ידך האהוב. אנחנו מודים לך על זה ממעמק הלב. אנחנו מקוים, כי יעזרנו השי"ת בסבלנות ובבריאות לעבור ולסבול את זמן-הגלות הכבד, ויזכנו לשוב לארצנו הקדושה, לפגוש אותכם ואת כל אהובינו. לפי ערך הזמן ומצב העולם נתעכבנו פה ברב חסד ב"ה, אין חסר לנו מאומה, אבל הצער של העולם הכללי, וביחוד הישראלי, ועוד יותר הארצישראלי, הוא מדאיג הרבה מאד. יכלתי להמציא עזר מפה מעט מאד לפי המצב. השי"ת יעזור),

אקוה בעה"י[12] לאחר ש"ק[13] נכתב מכתב מלא, ע"כ[14] כעת נקצר. למע"ה[15] להודיענו בפרטיות מכל אשר עמכם כולכם לטובה ולברכה, תל"י שבשרנו שמואל ע"ד[16] הטבת מצב בריאותו של כאמ"ור[17] שליט"א[18]. כן יוסיף חסדו ואור ישעו ונזכה בקרוב לספר בציון את ישועת ד', והנני חותם בברכה ויראת הכבוד, בצפיית ישועה ונעימת ידידות ארץ חמדה, בנם עבדם ואחיהם דוש"ט[19],

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. עט"ר - עטרת ראשי
4. שי' - שיחיה
5. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
6. ושלו' - ושלום
7. תל"י - תודה לא-ל יתברך
8. החוה"ש - החיים והשלום
9. ויה"ר - ויהי רצון
10. בב"א - במהרה בימינו אמן
11. השי"ת - השם יתברך
12. בעה"י - בעזרת השם יתברך
13. ש"ק - שבת קודש
14. ע"כ - על כן
15. למע"ה - למעלה
16. ע"ד - על דבר
17. כאמ"ור - כבוד אדוני אבי מורי ורבי
18. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
19. דוש"ט - דורש שלומו וטובו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשטו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** בני ארץ ישראל שגלו לאלכסנדריה

הרב קוק קרא את מכתבם 'בשבר לב ובדמעות', ומוכן לעזור. 'חזקו ואמצו: אור הגאולה גנוז 'בכנפי הרוח הנורא הזה', וההחושך פורש כנפיו לפני שינוס מפני האור.

עיקרי הדברים

- עידוד לגולי הארץ.
- אור בכנפי הסערה.

נוסח האגרת

(אל בני ארץ ישראל שגלו אז בזמן המלחמה לאלכסנדריה)

ב"ה[1], סט-גאללין, כ' שבט העת"ר[2]

ידידי החביבים בני ציון היקרים ומסולאים יושבי גלות מצרים, יברכם ד' ומהרה יצמיח להם ולנו ולכל שאר עמו ישע ופדיון.

אהובי היקרים: מכתבכם היקר הגיעני, בשבר-לב ובדמעות מקרב נפש שבורה קראתיו, ומיד מלאתי חפצכם יקירי, והנני בכל חפץ בעה"י[3] נכון לשרת אתכם בכל האפשרות, עד אשר ירחם ד' על עמו ועולמו ואור שלום יציץ נזרו וישובו החיים השקטים לאיתנם בעה"י, וזרע-השלום יתן פריו לברכה ויהיה צמח-ד' לתהלה ולתפארת ושבו בנים לגבולם.

ואתם מחמדי-לבבי, חזקו ואמצו, איש לרעהו יאמר חזק' אל תיראו ואל תפחדו מתגרת הזמן הקשה, אשר ברוח סועה וסער ירעש עולם. אל תירא יעקב, בטח לבנו בצור ישראל, כי אור חיים ומרפא, אור גאולה וישועה גנוז הוא בכנפי הרוח הנורא הזה. בסבלנות, בטהר-לבב, ברוח איתן, באור ד' ובאהבת עם-קדשו, נס גוים ואור עולמים, נדגל ונבטח כי יראנו מהרה את ציצי פרחי הישע, אשר מהרה בחסדו יציצו ויוציאו פרי-תנובה, לרומם רוח כל ישרי-לב צופי-ישועה ומיחלי אור-ד' לישראל עמו בארץ-חמדתו ולכל מרחבי-עולמו, אשר פרש החשך עליהם את כנפיו טרם ינוס מפני קרני האור, אשר יופיע בגבורת ישע ימין עליון בעל מלחמות ומצמיח ישועות בב"א[4].

והנני בזה ידי"ע[5] דוש"ת[6] באה"ר[7] מוכן לטובתם בכל לו"נ[8],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. בעה"י - בעזרת השם יתברך
4. בב"א - במהרה בימינו אמן
5. ידי"ע - ידידו עוז
6. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

7. באה"ר - באהבה רבה
8. לו"נ - לב ונפש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשיט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** ד"ר משה זיידל

יש להתחמש בגבורת רוח מול המשברים, ו'חלק יעקב' הוא להכיר את הפלאות שמסתתרים בחושך. מהאפלה תצא אורה גדולה, ונחלת ה' תחיה. חובה להציל נפשות בארץ, וגם עשייה קטנה היא 'פיקוח נפש'. הרב קוק, רעייתו וצבי יהודה סבלו בגרמניה משנאת הרוסים. בנותיו ביפו. ד"ר לוין אינו כותב, ואולי נעשה נתין עות'מאני.

עיקרי הדברים

- גבורת רוח במשבר.
- אור מתוך החושך.
- פיקוח נפש לארץ.
- המשפחה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], [סט-גללין] כ"ז שבט העת"ר[2]

עתרת שלו'[3] וברכה לכו'[4] ידי"נ[5] חביבי הרה"ח[6] אוצר נחמד ויקר מר משה ד"ר[7] זיידל שליט"א[8] וכא"ל[9] שלו' וברכת ד'.

שמחתני, יקירי, בדבריך היקרים בשבתי פה במגורי-גלותי, והנני בכל יום מצפה לרחמי שמים ואור חסד אשר יופיע על העולם הנתון בעבי-מחשכים, ונזכה לשוב אל הקודש ברוח נכון לעבוד ולמשא בעבודת ד' וישראל עמו. אמנם בגבורת-רוח גדולה צריכים כעת להתחמש, לשאת במנוחת-לבב ובנפש שוקטה את כל שטפי המשברים והגלים ההומים בים האנושיות הגדול אשר פרצו חקם, ויגרש מימם רפש וטיט. אבל זה הוא חלק יעקב מאז להכיר מפלאות אל מסתתר בתוך המון הרי חושך, וסמוך ובטוח לבנו, כי מאפלה נדחה זו תצא בקרוב אורה גדולה להחיות עמים רבים ולהאיר רוח לאומים, ועל גביהם לעורר לתחיה-עולמים את נחלת ד' הנהלאה, ברתא דיעקב, הסובלת שכם אחד על כל משפחת-האדם הגדולה הנתונה בעוצר רעה ויגון, ו"טוב ד' לקויו לנפש תדרשנו".

והנה כן יחד עם נשיאת-הדע למרחוק חייבים אנו לעשות עד כמה שהיד מגעת להצלת נפשות לשעה. מצב בני א"י[10] כעת נורא ואיום הוא, ועד כמה שאפשר אין קצה לעומק החיוב לעשות לטובתם, מעט הוא העזר שאוכל להמציא להם, בכל-זאת לא ארף ידי בעה"י[11] ממה דאפשר, ואם יש ביד כבודך, ידידי, לעשות איזה דבר, במקום שדבריך נשמעים, אל תקטן בעיניך כל עשיה קטנה, כי הכל עולה כעת לפקוח-נפש במלא מובן המלה.

כיונת, יקירי, אל האמת, כי הננו מתגוררים פה ביחד, עם רעיתי ועם צבי יהודה שי'[12]. הרבה סבלנו באשכנז משנאת הרוסים, ביפו הנחנו כעת עם בני משפחתנו שי' את בנותי. קבלנו מהם מכתבים. אקוה לשמו יתי'[13], שלא יחסרו להם האמצעים להוצאתם המוכרחת, עד אשר יזכנו השי"ת[14] ברחמיו לשוב

לאה"ק[15] לחיים ולשלו'[16]. וכמו-כן מיתר בני משפחתי, אקוה בעה"י שיתכלכלו בהצמצום הראוי לפי הזמן בלא מחסור. ועמנו פה בחסדי השי"ת לא נחסר כל הנדרש להחיים הגשמיים. אמנם עינינו ולבנו לארץ חמדה בכל יום ויום, ודי יתן הטוב, ויזכנו לספר בציון ישועת ד', בהזריחו אור ישועתו בקרוב.

בעת אשר הזדמנתי בבזל, בבית ידידנו הרב ד"ר כהן נ"י[17], כתבתי אליך ד"ש[18] במכתב של בני הרב שאמרו שישלחו לך, וכפי הנראה לא קבלת עדיין את מכתבם. שמחתי להמצא שמה בחוג אנשים אוהביך ומוקירי ערכך החביב,

מידידנו הד"ר[19] לוין שי' לא הגיעני שום מכתב מאז נסעתי מאה"ק[20], והדבר יחשב גם לי לפלא. וכבר דרשתי עליו במכתבים לביתנו. אקוה שיודיעני משלומו. ואולי יתעורר לכתב בקרוב. כפי הנראה אם הוא נתין רוסי נעשה כבר לעותמני, כאשר עשו רבים, שרק לא הי'[21] להם מעצור מזה, כדי להפטר מהגלות, אשר נגזרה על נתיני רוסיא, אנגליה וצרפת.

מאד אשמח אם תשמחני במכתביך היקרים בבירור מכל אשר עמדך בחומר וברוח.

והנני חותם בברכה ועתרת שלו' לך ולכא"ל[22] כנפשך היקרה ונפש אוהבך הנאמן, מצפה אשרך וטובך, המיחל לתשועת ד' על עם ד' הגוי כולו, ועל כל יצוריו המיחלים לחסדו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. הרה"ח - הרב החסיד
7. ד"ר - דוקטור
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. א"י - ארץ ישראל
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. שי' - שיחיה
13. יתי' - יתברך
14. השי"ת - השם יתברך
15. לאה"ק - לארץ הקודש
16. ולשלו' - ולשלום
17. נ"י - נרו יאיר
18. ד"ש - דרישת שלום
19. הד"ר - הדוקטור
20. מאה"ק - מארץ הקודש
21. הי' - היה
22. ולכא"ל - ולכל אשר לו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח מרחשוון תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

על החוברת: היה מבליט יותר את אהבת הישוב החומרי. מצבה, במה ומקדש: המצבה - 'נקודה מרכזית שכולם מתקבצים סביבה' - מתאימה לקריאה בשם ה' הכללית של אברהם. יעקב הפך אותה ל'בית אלוהים' מוקף מחיצות, סגולת ישראל. לעתיד יאמרו העמים 'לכו ונעלה... אל בית אלוהי יעקב' (פסחים פח), ויבינו את ערך המצוות הפרטיות. במת יחיד הותרה עד שהמילוי הפרטי בשל, ואז נקבע בית עולמים.

עיקרי הדברים

- מצבה - עבודה כללית.
- בית - סגולת ישראל.
- העמים יבינו את המצוות.
- במה ובית עולמים.

נוסח האגרת

(אל הרב ר' [1] יונתן בנימין הורוויץ) ב"ה [2] ס"ג כ"ח מר-חשון עתר"ו [3].

מכתב רב רחימאי כת"ר [4] שליט"א [5], הראשון גם השני עם החוברת הגיעני. ויסלח נא אהובי על אחור תשובתי. - לולא מה שקשה לי כעת לעבוד עבודה ספרותית, הייתי מתקן את החוברת בהרבה מקומות, ביחוד הייתי מבליט יותר ויותר את אהבתנו לישוב החמרי על אדמת-קדשנו ואת אמונתנו הגדולה, שבשפלותנו יזכר לנו צור ישראל ב"ה, ומכל גרעין הנזרע בארץ-צבי יפריח ישועה ותהלה גדולה מאד.

את הגיוני-רוחי ע"ד [6] מצבה, במה ובית-המקדש, למדרגותיהם, ארשום בזה למר בקצרה.

ראינו שמצבה היתה אהובה בימי האבות, ונשנאה אח"כ [7] לגמרי בלא שום התר זמני. הבמה הותרה ונאסרה והותרה עד שנאסרה לגמרי, ע"י [8] קביעת בית-עולמים שנקרא "נחלה - שאין לה הפסק", כמבואר שלהי זבחים. מהו תכן מצבה באר הרמב"ם [9] בהלכות עבודה-זרה, שהוא בנין שמתקבצים לעבודה סביבו. וראוי להתבונן על הקו המבדיל בין מרכז שמתקבצים לעבודה סביבו, שנתרחק, ובין בנין שמתקבצים לעבודה בתוכו, שנשאר אהוב. הנה בפסחים פ"ח אמרו חז"ל [10]: מאי דכתיב: "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ד' אל בית אלהי יעקב"? לא כאברהם שקראו הר ולא כיצחק שקראו שדה אלא כיעקב שקראו בית. באור הדבר, כי מראש אמנה כשהחל איתן האזרחי לקרא בשם ד', הלא לא היתה הקריאה מפורטת בדרך-עבודה מיוחד ומסודר להלכותיו, כי-אם להפנות את הלבבות בכלל לשם ד' אל עולם קונה שמים וארץ. וסגנון זה אינו מניח הבדל בין עם לעם, וכל באי-עולם יוכלו יחד להתקבץ לעבוד את ד'. וזאת היא הוראת המצבה: נקודה מקודשת מרכזית, שהכל מתקבצים לעבודה סביבה באין הבדלה.

אבל מעמד כזה הוא רק מעמד של הכשרה. מגמתה העליונה היא, שתבא לעולם אותה הסגולה של העבודה הרצויה, המסודרת ברוח-ד' ומיוחדת לישראל עם-סגולה, ולזאת המדרגה אין כל באי-עולם ראויים להשתתף בשוה. ויעקב כאשר ראה את הסגולה המיוחדת, העתידה להופיע מזרע ברך ד' אשר יפרח ממנו, אמר אז: "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה" לא תהיה עוד מצבה חפשית, שהעבודה תהיה מרוכזת סביבה בלא הבדלת מחיצות, כי-אם "יהיה בית אלהים", בית מיוחד מוקף מחיצות, שרק הראויים לו יכולים לבא אליו. וכל העמים אין להם עדיין שום מושג איזו תועלת יש בכל אותה הפרטיות המסודרה, בכל אותם גופי-הלכות של תורה ומצותיה, שישראל מצטיינים בהם בכל מעשיהם וביחוד בעבודת הקדש והמקדש.

אבל, אע"פ[11] שבזמן הזה עדיין לא זרח האור ולא הוכר הכח החי העליון מההופעה העליונה המבורכה אשר לחלק יעקב בגופי תורתו המיוחדת לו, העולה על הכלליות של הקריאה בשם ד' אל עולם בכלל מכמה מעלות, לעתיד לבא כשיראו כל באי-עולם מה פעלו אלה החוקים והמשפטים, הדקדוקים וגופי ההלכות, על אומה זו הנפלאה, שנתקיימה בניסי נסים וצצה ופרחה בקדושתה המיוחדה גם בימי עניה ומרודה וזכתה לאורה גדולה, בעת תבוא התגלות צדקתה וכבודה יאמרו כולם: מעתה נדע שלא די לנו באותה ההכללה של קריאה בשם ד' לבד במושג-האמונה הערום, אשר חשבנו אותו למספיק לכל התפקידים הנשמתיים, אלא צריכים אנו לעלות "אל הר ד'" הקורא בכללות לקדושת אמונת ד', והכרתו בכלל, למען נבוא אל הבית פנימה, "אל בית אלהי יעקב", ולא נסתפק עוד בהכרה כללית ובמושגים כלליים, שראינו כבר שאינם מספיקים להאיר את הסגולה העליונה בעולם ולבסס את האנושיות על בסיס יסודי, כי-אם נשוב לאשר זנחנו ואבן מאסנו מוכרח להיות לראש פינה, והם הם הלמודים הפרטיים שהם נחלת-יעקב המיוחדה לעד, כמה שנוכל עכ"פ[12] להקות ולקחת מהם רטיה למחץ העולם והאדם הלקוי בכל ערכיו, "ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו".

והלמוד הפרטי הזה המלא רוח מיוחד וסגולות מפורטות, אינו מצוי כלל בשוק הרוחני הכללי, ו"בגוים אין תורה" אע"פ שיש חכמה, "כי מציון תצא תורה ודבר-ד' מירושלים". באותה הפרטיות המיוחדה לקדושת ישראל אנו באים אל הבית פנימה, אבל גם כאן אנו פוגשים הכללה והפרטה, אבל לגמרי בצורה אחרת: ולעומת מה שבזמן שאנו עוסקים בהערכת כל העולם כולו הננו מקדימים את ההכללה על הפרטיות, ומפעולת אב-המון-גוים אנו באים ל"בית יעקב אשר פדה את אברהם", הננו מהפכים את הסדר כשאנו עוסקים בהטבת האורה בישראל פנימה. אם נבא מיד אל ההכללה ונאמר: מושג-האומה עולה על כל, מבלי אשר נדאג למלא את המושג הזה בברכת-ד' והשפעת-הקודש, הננו הולכים ונכשלים, נאחזים בסבך אותה המסכה הנסוכה על כל הגוים, החושבים שהצבוריות לבדה היא יסוד הכל ובגללה הכל שרוי הכל מחול, ואינם שמים על לב כי הכמות לא תוכל לעולם להכריע לצד עליון את האיכות; ואם מותר האדם מן הבהמה הוא באיכותו - איך יתכן שכל סגולתו ושאיפת-מעשיו תהיה רק למען הרבוי הכמותי בלא דרישה עליונה איכותית?

אמנם יקרה היא לנו הכמותיות הצבורית, אבל לא מצד געגועים בהמיים המגלמים את המחשבה, כי-אם בסגולה בהירה, בהעמדת הסגולה של היחידים במלוי קדושתם, בצביון קדשם ואור טהרת

מדותיהם. וממכון מלא אוצר-חיים כזה ראוי לבא להכללה צבורית, שכמותה נעשית כלי מוכשר לקבל את שפעת-האורה של כל הנקלט באוצרות היחידים, המשפחות, העדות והשבטים, ועושה אותם חטיבה אחת עליונה המאירה באור-שבעתיים. על-כן מוכרחת היתה במת-היחיד להיות מותרת, אחרי שבכללות נתאגדה הצבוריות צריכים למלאותה ענין, והשלום הוא הכלי המחזיק את הברכה, והברכה עצמה מה היא? - קדש-ד' העליון בכל סגולותיו.

אמנם אחר שחזתה הנבואה ברוח-קדשה, שהמלוי הפרטי כבר בא לגמר-בשולו באופן הראוי להיות מצטרף אל הכלליות, אז בא תור האחדות הכללית הנאדרה-בקדש לעד, ובמת-יחיד, גם אותה המוקפת יריעות ומחיצות, שעולה הרבה בפנימיותה על מצבה, הפתוחה לכל, גם היא נאסרה, ונקבעה קדושת בית-עולמים הכללית. "זאת מנוחתי עדי עד" יזכנו השי"ת[13] לראות מהרה באורו הגדול על ציון ועל מקראיה וישיבנו ברחמיו אל ארץ-חמדתו. והיה זה שלו'[14] וברכת אה"ר[15] כנה"ר[16] ונפש ידי"ע[17] דוש"ת[18],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ר' - רבי
2. ב"ה - ברוך השם
3. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
4. כת"ר - כבוד תורתו
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. ע"ד - על דבר
7. אח"כ - אחר כך
8. ע"י - על ידי
9. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
10. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
11. אע"פ - אף על פי
12. עכ"פ - על כל פנים
13. השי"ת - השם יתברך
14. שלו' - שלום
15. אה"ר - אהבה רבה
16. כנה"ר - כנפשו הרמה
17. ידי"ע - ידידו עוז
18. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אייר תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

העיתונים מגזימים על המצב בארץ, והרב קוק מציע לשאול במברק. 'הזמן הנפלא והנורא... צריך תכונה של טהרה וגבורה'.

עיקרי הדברים

- דאגה למשפחה בארץ.
- טהרה וגבורה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ב אייר עזר"ת[2].

בני מחמדי שליט"א[3], מאד היינו כמהים לדעת איזה ידיעה מתמן משלומם ומצבם. פה מגזימים מאד העתונים ע"ד[4] המצב שם, ד' ירחם וישמור. אולי כדאי שתשאל בדעפעשע על שלומם.

הזמן הנפלא והנורא שלנו, שיד ד' בו גלויה היא וקול ד' קורא לכל אוזן שומעת, צריך הוא תכונה של טהרה וגבורה קדושה פנימית בכל עת. והרכוש הזה הוא היותר גדול, שיעשיר את העולם כולו, בבוא התור לסידור. חיים חדשים בנאות שלו'[5] ומשכנות מבטחים.

יחזקנו צור עוזנו בישועתו וירוממנו להגיון קדשו ומפעלי עבודתו באור ועז. הנני חותם בברכה בצפית ישועה ואורה. והי'[6] זה שלו' כנה"י[7] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[8],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ע"ד - על דבר
5. שלו' - שלום
6. והי' - והיה
7. כנה"י - כנפשו היקרה
8. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתל

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז סיון תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ועד הרבנים הכריז על כ' בסיון כיום התעוררות לישועת אחינו בארץ. הרב קוק תמה מדוע הרצי"ה לא שלח מברק. אשתו של מר קמחי נפטרה. מדוע הרצי"ה מקצר במכתביו?

עיקרי הדברים

- יום התעוררות.
- פטירת אשת קמחי.
- בקשה למכתבים ארוכים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ז סיון, עזר"ת[2].

בני מחמדי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] הרגיל עמנו. כה יחנינו השי"ת[6] לשמע ממך ומכל יקירנו באה"ק[7] ובחו"ל[8] בשורות טובות, וששון וגיל ישמיענו, ותחת בשתנו משנה, ישמחנו באור חסדו וישועתו בקרוב.

ת"ח[9] לך יקירי על התמונה אשר הואלת בטובך לשלח. יחנינו צור עולמים ב"ה לראותך בתור האדם המעלה בכל טוב ואושר לאוי"ט[10], במהרה בקרוב בעזרתו ית"ש[11].

פה הסכמנו, ועד הרבנים, להכריז יום כ' סיון הבע"ל[12] ליום התעוררות קדושה, ומעין הזכרת גזירת תענית וזירוז לצאת לישע אחינו באה"ק.

מה היא הסיבה שלא הודעתנו אם שלחת את הט"ג[13] לתמן. היתכן ששלחת ולא קבלת תשובה. כמה מפה קבלו תשובות או ידיעות תלגרפיות. ירחם ד' וישמיענו בקרוב בשורה מרגעת הרוח לשלותם ושלומם.

כמובן הורגז הרבה רוחנו משמועת השבר של ידידנו מר קמחי נ"י[14]. ישלם ד' לו נחומים. תמול הריצותי אליו מכתב תנחומים, סמוך לשמועה. יגדור ד' פרצות עמו, ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, וסוכת שלו'[15] יפרס עלינו תמיד.

זה כמה שלא התענגתי במכתב ארוך מאתך, מפורט בעניני קודש וחול, כאשר הסכנת מאז, הואילה נא מחמדי בטובך לבאר לי את הסבה של קיצור כתיבותיך, וגם אם אפשר לשמחנו ולהרגיע קצת את רוחנו ע"י[16] דבריך המבוררים בפרטיות באר היטיב, מכל, מפרטי ענינך בכל הדייקנות האפשרית.

הביע נא לידידנו הרב הד"ר[17] הערץ נ"י את רגשי שמחתי בהודות לד' הטוב על חופשתו. ומה יש עם מעלת הרב ד"ר[18] אי נ"י. ישפת ד' שלו' לעמו וליראיו, ומברכותיהם יבורכו כל בריותיו.

חזק בני ואמץ, בתקוה עליונה המופעת תמיד על דורשי ד' וחושבי שמו. נחזק ונאמץ את לבבנו בבטחון עז אור קודש ונועם חדות ידידי ידידות פאר חי העולמים ב"ה, ובשפעת טובו ישגבנו ישע, ויעודד ענוים בישועתו, וחלקנו עמהם ישים, ואור גאולה וישועה יופיע מהרה על כל אפסי ארץ, ממקור חיי עולמים ממכון הקודש מציון מכלל יופי, ומתוך העבים המכופלים בדק, נהירים יאירו תבל, ומעטה ששון נעטה בקרוב תחת רוח כהה, ואור הגיון תורתו, חכמת ודעת אשר באוצר יראתו הטהורה יחיה רוחנו לעשות חיל, ברב עז ותעצומות, כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך, מיחל לחסד אל כל היום,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. באה"ק - בארץ הקודש
8. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
9. ת"ח - תלמידי חכמים
10. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
11. יתי"ש - יתברך שמו
12. הבע"ל - הבא עלינו
13. הט"ג - הטלגרמה
14. נ"י - נרו יאיר
15. שלו' - שלום
16. ע"י - על ידי
17. הד"ר - הדוקטור
18. ד"ר - דוקטור

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרע"ז) - לונדון **נמען:** קול קורא ביידיש לבתי הכנסת באנגליה

ממשלת אנגליה מוכנה לתמוך, אבל צריכה ביטוי לרצון הכללי. הרב קוק מבקש מבתי הכנסת להחליט שהם דורשים את הארץ כ'בית לאומי נצחי', ולהצהיר שהבניין יקום על יסוד הלאומי והדתי יחד. צריך לייסד בית דין או ועד רבנים, 'כעין סנהדרין', שיאחד את העניינים הדתיים והלאומיים.

עיקרי הדברים

- תמיכה בדרישה לבית לאומי.
- לאומי ודתי יחד.
- כעין סנהדרין.

נוסח האגרת

אויפרוף

פון הרב קוק

ליעבע געהרטע בריידער!

די קאמיטע-לייט און די מיטגליעדער פון שוהלען אין ענגלאנד. א הייליגען מאמענט לעבען מיר איבער. העכער און גרעסער פון אונזער דענקונגסקראפט אין דער געטליכער וואונדער וועלכער בעוויזט זיך אין די וועלצונגען פון די מענשליכע געשיכטע, וואס ברויזט יעצט ווי א קאכעדיגער ים, און וועלכע פיהרט יעצט מיט זיינע וואונדער צו דעם אויפבויאונג פון אונזער פאלק אויף אונזער אלטער הייליגער היים. די ענגלישע רעגיערונג איז פארבערייט פון איהר זייט דעם גרויסען וואונש צו שטיצען, זי ברויך אבער האבען א ריכטיגע איבערצייגונג אויף אונזער אלגעמיינעם ווילען. מיר זעהען אין דעם גאנץ אפען די בעהאלטענע וועגען פון דער געטליכער האנט, וואס פיהרט אונז צו די גאולה און וואס פערגרעסערט אונזערע פליכטען צו היטען יעדען טריט פון דעם גאנג.

מיר בעטען אלע אונזערע בריידער, די פיהרער און די חברים פון די שוהלען איבער גאנץ מלכות ענגלאנד, ווי אם גיכסטען זייער צו-שטימונג צו געבען אויף דער פאדערונג פון אונזער הייליג לאנד, און אז מיר בעטען פון די ענגלישע רעגירונג אז זי זאל אונז העלפען אין אונזער פערלאנג זיך אומצוקערן אין אונזער הייליג לאנד אלם אייביגע פאלקס-היים.

מיר ברויכען אויך צו שטיצען די פירער פון דיעזער זאך אין זייערע בעמיהונגען צו עררייכען דעם הייליגען ציעל. מיר בעמערקען דערביי אז עפענטליך פאר דער גאנצער וועלט ברויכען מיר צו ערקלעהרען, אז אונזער שטרעבונג איז צו בויען אונזער פאלק אין ארץ ישראל אויף דעם יסוד פון די ביידע הויפט-עלעמענטען פון אונזער פאלקס-גייסט: די נאציאנאלע און די רעליגיעזע אידעע אין דעם העכסטען צוזאמענהאנג. מיט די גרעסטע איבער-צייגונג זענען מיר זיכר, אז די בעוועגונג פון אונזער

פאלקס-נשמה און די גליקליכע צוקונפט פון אונזער צוזאמענבינדונג מיט ארץ ישראל איז געבויט אויף דעם צוזאמענהאנג פון די ביידע יסודות, דער רעליגיעזער און נאציאנאלער, ווייל דער איינער פון זיי גיט דעם אנדערען ערהאבונג, קראפט און אידעאליזם. און מיר זענען זיכער אז די שוהלען וועלען אין זייער רעזאלוציע ערקלערען דעם קלארען וואונש.

צו דער רעאליזירונג די הארמאניע פון די נאציאנאלע און רעליגיעזע אידעע אין איינקלאנג, מוז געגרינדעט ווערען א בית-דין, אדער ועד הרבנים, אינ׳ארט סנהדרין אויף ווי ווייט די מעגליכקייט וועט ערלויבען, וועלכער זאל בעשטעהן פון רבנים אויטאריטעטען, גדולים בתורה יראה וחכמה, וועלכער זאל עפענטליך רעכטליך אנערקאנט ווערען צו שטיצען אלע הייליגע ענינים און צוברענגען א ריכטינגען צוזאמענשלום צווישען די רעליגעזע און די נאציאנאלע ענינים, וועלכע זענען אין אונזער אלגעמיינעם געשיכטליכען לעבען זייער ענג פארבונדען. מיט דעם ריכטיגען פארשטעלען פון אונזער פאלקם-נשמה, ואס די נאצינא-ליטעט מיט די רעליגיעזיטעט זענען ביי איהר אין איין אינהאלט צוזאמענ-געמומען, וועלען מיר אונזער העכסטען ציעל עררייכען, און דער גרויסער נאמען פון מלך ישראל וגואלו וועט ערשיינען אויף אונזער בעוועגונג, אונז מדריך צו זיין אויף א וועג פון הצלחה און פון שלום. און אלע פעלקער וועלען פערשטעהן ווי צו שעצען דעם גרויסען וועדטה פון אונזער וואונדערבארע נייע אויפלעבונג און אונזער אומקעהרונג צו אונזער גאנץ אלטען הערליכען לעבען אויף אונזער אלטען הייליגען לאנד, וועלכס איז פערבונדען מיט אלע העכסטע און איידעלסטע אידעען, וועלכע ווערען געאכטעט פון די העכסטע און בעסטע מענשען פון דער וועלט.

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' מרחשוון תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

החגים עברו בחדווה עם ידידים, אבל הטרדות מונעות סדר בעבודה. על שיעור של הרצי"ה בבזל: טוב לקבוע בהלכות ארץ ישראל - 'דרישה דציון'. 'מחתך בבשר' - צובע חייב רק בבשר העומד למכירה, ולא בבשר אדם (מנחת חינוך). אין סברה שמלאכה חשובה תחשיב מלאכה אחרת. הרב קוק חושש שקמחי שותק בגלל מצב דחוק וחובם.

עיקרי הדברים

- שיעור בהלכות ארץ ישראל.
- צובע בבשר.
- חוב לקמחי.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ג' מ"ח תרע"ח[2].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], כבר זמן רב יותר מהרגיל עבר עלינו שלא הרוית את צמאוננו בדבריך היקרים. הואיל נא ושמחנו מכל אשר עמדך לטובה ולברכה, ולדי הישועה להצליחך בכל פינותיך ולהעמידנו בקרן אורה בחסדו הגדול.

עברו עלינו ימי הקודש של ראשית השנה ת"ל[4] כשורה, בחליפות מצבים ברוח הכלל לפי שינויי העתים, ובכלל ב"ה ברוח נכון ובחדוה חגיגית בתוך אחי ועמי, ידידים טהורי לב, המקושרים בקישור נפשי עדין וקדוש, יברכם ד'. אמנם הטרדות המעשיות והרעיוניות רבו מאד, באין אפשרות לשכלל איזה סדר בעבודות מסודרות וצור עולמים ב"ה ירחיב לנו בישועתו ויעמד במרחב רגלנו להתהלך ברחבה, בהשכלת אמתו וחקר פקודיו, חיי עולם ומשוש דורים לכל בהם חמדת נפשנו עדי עד.

מה שלו[5] חביבינו הרה"ג[6] ד"ר[7] אשר וד"ר[8] הערץ שי'[9] וביתם וכא"ל[10], היושבים הם במנוחה. יגונן ד' עליהם בכל טוב.

ע"ד[11] השעור, הי'[12] ראוי ונכון מאד לקבע ענין של הלכה דארץ ישראל, ואין בזה כלל משום יוהרא, ומקיימים אנו בזה ג"כ[13] דרישה דציון שהוא באמת דבר השוה לכל נפש, והלואי ישוטטו רבים בעניני הלכות א"י[14], להעיר ולעורר את האהבה ולסגל את הנשמה הכללית והפרטית לקדושת הארץ ואור בהירות תורתה. בענין הערתך בהא דמחתך בבשר הוא, פשוט הוא דחיוב צובע הוא רק בבשר העומד למכירה, כדאמר התם (ע"ה[15] ב') לתקן דלא ליתי דרי בתראי וליחכו, ולא שייך כלל בבשר אדם. ובסי' מנחת חינוך במוסך השבת כתב ג"כ בפשיטות להוכיח, דהרמב"ם[16] לא פסק כרב, מדלא מחלק בין בשר העומד למכירה לבין שאר בשר לענין חיוב משום צובע, והיינו כמש"כ[17].

ולומר כדבריך, שהצביעה תהי'[18] דוקא במקום שיש ג"כ נטילת נשמה, אין לזה מקום בסברא. אף שאם היינו יכולים לבסס סברא זו היה בזה ריוח לכמה אקהייתא, ובכללם ג"כ מהא דאין צביעה באוכלין,

דהיה אפשר לומר דדוקא בלא צירוף של נטילת נשמה אין צביעה באוכלין אבל ע"י[19] צירופה שפיר דמי. מ"מ[20] אין לזה יסוד שמלאכה שאינה חשובה תפעול עלי'[21] מלאכה אחרת שעמה להחשיבה. ואולי טעמא דאין צביעה באוכלין הוא משום דעיקר הקפידא באוכלין הוא על הטעם ולא על הצבע, ולפ"ז[22] באופן שעיקר הכונה היא הצבע, כה"ג[23] דנ"ד, י"ל[24] שאין בזה כלל משום אין צביעה באוכלין.

הנני מוכרח לקצר מאד, מפני טרדות שונות וקדושת ש"ק[25] והכנתה. יחננו השי"ת[26] לשמחנו בבשורות טובות מהרחוקים והקרובים ויעודדנו בישועתו.

למר קמחי שי' כתבתי עוד הפעם, כי פליאה מאד בעיני מה שלא קבלתי ממנו שום ידיעה בכל משך ימי ראשית השנה, כאשר יאתה לידיד נאמן שכמותו. חוששני אולי ח"ו[27] מצבו דחוק, באופן שיש לו רעיון ע"ד עיכוב חובנו. יזכנו השי"ת לשלמו בכלל כל חובותינו, שיחוס עלינו בחסדו ורחמיו לשלמם כראוי. כתוב נא בפרטיות מכל הנהגתך וסדריך בכל ימי החגים שעברו תל"י[28] לטובה ושיחך ותהלוכתך בבזל.

יכונן ד' צעדיך לטובה ולברכה בכל עז ורוב שלו'. והי'[29] זה שלו' וברכות לעד, כנה"י[30] ונפש אביך מצפה אשרך וטובך רוממות קרנך צביונך ותפארתך בכל טוב סלה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. שלו' - שלום
6. הרה"ג - הרב הגאון
7. ד"ר - דוקטור
8. ודו"ר - ודוקטור
9. שי' - שיחיה
10. וכא"ל - וכל אשר לו
11. ע"ד - על דבר
12. הי' - היה
13. ג"כ - גם כן
14. א"י - ארץ ישראל
15. ע"ה - עליו השלום
16. דהרמב"ם - דרבי משה בן מימון
17. כמש"כ - כמו שכתב
18. תהי' - תהיה
19. ע"י - על ידי
20. מ"מ - מכל מקום
21. עלי' - עליה
22. ולפ"ז - ולפי זה
23. כה"ג - כהאי גוונא
24. י"ל - יש לומר
25. ש"ק - שבת קודש
26. השי"ת - השם יתברך

27. ח״ו - חס ושלום
28. תל״י - תודה לא-ל יתברך
29. והי׳ - והיה
30. כנה״י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג מרחשוון תרע"ח - לונדון **נמען:** הלורד ליונל וולטר רוטשילד

ברכה על 'הצהרת בלפור', שרוטשילד היה 'הציר המבשר' שלה: 'הסכמתה העדינה של ממשלת בריטניה... להשיב לנו את ארץ אבותינו'. הרב קוק מאחל שיראה את מלוא התגשמותה. לבריטניה נפל הגורל 'להיות הראשונה בעבודת הקודש' של בניין העם בארצו.

עיקרי הדברים

- ברכה על הצהרת בלפור.
- זכות בריטניה.

נוסח האגרת

ב"ה[1] כ"ג מרחשון תרע"ח[2].

ברכה מציון ומקודש להאדון המרומם לארד ראטשילד נ"י[3], שלו'[4] רב אדוני הנעלה, מרוב רגשי שמחתי על הסכמתה העדינה של ממשלת בריטניה, ירום הודה, על הגשמת תקותנו הלאומית, להשיב לנו את ארץ אבותינו אשר זכית אתה אדון יקר להיות הציר המבשר את הבשורה הטובה הזאת, אשר קבלת מאת הדרת המיניסתר הפנימי מר באלפאר.

הנני לברך את כבודו מעומק לבבי בברכה נאמנה, שתחזקנה ידיו בעבודת הקודש של בנין עמנו על ארץ חמדתנו. והזכות הגדול הזה של בשורת ראשית הצעד של צמיחת קרן ישועת ישראל, יעמד לו לראות בקרוב את משאת נפשנו בהתמלאותה בכל כבודה והדרה, כי יושע יהודה וישראל ישכן לבטח על ארצו, ושבט אשור שבט מלכותנו יהיה מעוז ומחסה לשלו'[5] עולמים לכל העמים, כדבר ד' הנאמן ביד נביאיו הקדושים, ולתפארת נצח לדורות עולם, לממלכת בריטניה, הגדולה והנאורה, אשר משמים נפל עליה הגורל, להיות הראשונה בעבודת הקודש הזאת של בנין גוי קדוש על אדמת הקודש.

ברגשי כבוד מאד כבירים, ובצפיית ישועה קרובה לגוי קו-קו ומבוסה, אשר בזאו נהרים ארצו.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. נ"י - נרו יאיר
4. שלו' - שלום
5. לשלו' - לשלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז מרחשוון תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הצהרת הממשלה 'להקים ניר ישראל על אדמתו' הרהיבה רבבות. 'מה נפלאו תהלוכות עצת ה'' שהביאו אותו דווקא לאנגליה, 'מקום הריכוז לראשית הצעדים'. יש להתכונן 'בטוהר לב ובגבורת נפש' לגדולות. הלכה: אין לטייל במקום שיש בו חשש סכנה, אפילו רחוק - רק לפרנסה (מועד קטן יד, ירושלמי). אל יעזוב את השחיטה.

עיקרי הדברים

- תגובה להצהרת בלפור.
- השגחה שהביאה ללונדון.
- איסור טיול בסכנה.
- השחיטה.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. כ"ז מ"ח תרע"ח[2].

שלו'[3] וברכת עולמים, אורה וישועה יחדו יהיו תמים לבני יקירי ומחמדי שליט"א[4], בני חביבי, ד' עמך, וחיל ועז יאזרך לאוי"ט[5].

תלי"ת[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו פה, ועינינו צופיות לחסדי צור ישועתנו ב"ה שישמיענו מהרה ששון לבב מיקירינו אשר בארץ חמדה, שיגונן ויציל ימלט ויפלט אותם מכל אסון ופגע.

מפלאות תמים דעים ב"ה, אשר החלו להגלות בעולם והגיעו לחדור בתוך מאפלת העולם בברקי אורה בגילוי דעתה. של הממלכה פה להקים ניר ישראל על אדמתו, הן הרהיבו רבבות אלפי נפשות צופות לפתיחת מקורות חסד עליון לבית ישראל ולארץ ולדרים, וב"ה[8] שעודדו ג"כ[9] את נפשנו הכמהה. ואם כי עינינו נשואות בחרדה רבה וביחול וקיווי נמרץ, להקשיב קשב של בטחון ושמירה לכל נפשות עם ד' הנתונות בתוך מצרי רעש העולם ההולך והומה, בכ"ז[10] מלאי עוז הננו חשים את עצמנו, רכובי מרומים ומחוזקים בשגב רוממות קודש, ומדי יום יום נוסיף אומץ ובטחה על ישועה קרובה ואור חיים וטוהר עליון. אבטח, שבכל מרחבי ארץ עשתה הבשורה לפי ערך את רשמה התוכני המשוגב. ואם כי הרבה יש לעבוד ולקוות, להתפלל ולהתחנן ורחמין למיבעא על רזא דנה, שילך במסילת אור פדות וישע, הרי הנשמה מתנהרת, ושפעת רוח חיים חדשים עליזי קדש קדשים הולכת ומשתפכת על נשמתו הגדולה של גוי קדוש, שומר אמונים צופה וחוכה ישועה ואורה. ומה נפלאו תהלוכות עצת ד' שבשפלותנו זכרנו, וכאשר רצון קדשו הוא שנהיה נודדים בגולה עד יעבור זעם, צדקה עשה עם אסיר תקוה מלא מרורות מהמית צער העולם והאומה הנאדרה בקודש, שהביאני למדינה זו, מקום הריכוז לראשית הצעדים אשר לאור הישע, ונודה לשמו על חסדיו הנאמנים, ונקוה כי מהרה יגלו אורים רבים ונהדרים וראו כל אפסי ארץ את מעשה ד' הגדול.

במנוחת לבב, בנפש שוקטה, ברעיון מטוהר ובשכל נזקק בזיקוק בחינת קושט ואמונה אומן, רוממה ומסולאה, נעמוד הכן להקשיב את קול ד' בכוח ילדי יום יום אשר יביע אומר המבשר צבא רב, ומהרה יכוננו לשמוח בשמחת גויינו להתהלל עם נחלתנו, במהרה במהרה בימינו בקרוב.

בכל לב אודך בני אהובי על כל דבריך במכתבך היקר המלא חמודות. התחזק והתאמץ והתכונן באיזור חיל, בטוהר לב ובגבורת נפש, לקראת הגדולות אשר נצפה שיפליא לעשות בהמון רחמיו אוזר ישראל משגבו ומושיעו בעת צרה. נושאי כלי ד' הברו, וכל מחזיקי עץ החיים לתורה ולתעודה יחליפו כח ברוח נהרה, להרחיב דעה ולהגדיל תורה באור אמת וצדק, להפיח רוח חיי עולמים בקרב כל לבבות נשברות, ההולכות לקראת אור המרפא אשר מקרני שמש צדקת ד' יופיע. בטח תודיעני גם אתה את רשמיך ורשמי הגות לבב מיודעינו אנשי השם גבורי החיל ובעלי הדעה והרגש, שהרבה מאד תלוי פיתוח המצב בהכנתם והאזרם בגבורה ובטחון נאמן ונמרץ, המתעלה מכל פקפוקי דלות ורכרוכי לבב.

ע"ד[11] עצם ההליכה לטייל במקום שיש אפילו חשש רחוק של סכנה ח"ו[12], כבר גליתי את דעתי כמדומה באיזה ממכתבנו, שאינה מהראוי. וע"פ[13] זה ישתוו הסוגיות דבבלי מו"ק[14] י"ד וירושלמי פ"ג ה"א, דבירושלמי אמר דרבי יהודה ס"ל[15] דאסור לפרש בים הגדול, ומחוורתא כפי' הפ"מ[16] דמשום סכנה הוא, ולא כפי' הק"ע דתלי לה בדין שלשה ימים קודם לשבת, דעיקר חסר מן הספר, ובבבלי אמרינן דלשוט דהיינו לשם טיול לד"ה[17] אסור. וע"י[18] ההשואה של הסוגיות מבואר, דכל דבר שיש בו חשש סכנה, אע"פ[19] שמנהג העולם להכנס בכך לצרכן של בריות, אין היתר כ"א[20] לפרנסה, ולפי מה דקיי"ל[21] כרבנן גם להרוחה מותר, אבל לא לשם טיול בעלמא. ונראה לע"ד[22] דה"ה בכ"מ[23] שיש בו חשש סכנה, אפילו בדרך מיעוט ורחוק מאד. וד' ישמרך מכל פגע ותאושר בכ"ט[24] לאוי"ט.

ודאתאן עלה, לענין ברכה, אם נאמר שיש איסור בדבר הרי קיי"ל[25] בסי'[26] קצ"ו באוכל דבר איסור אפי'[27] דרבנן אין מברכין עליו לא בתחילה ולא בסוף, ויש לחלק כמובן. ואמנם י"ל[28] ע"פ[29] דברי הגהת רעק"א[30] שם, דבאוכל פת שאפאו בחלב בלא שינוי, אע"ג[31] דאסור לאכלו מדרבנן מפני התקלה, י"ל דלא חשיב איסור כ"כ[32], ובפרט לפי מש"כ[33] הפלתי דיכול לחלקו לאנשים הרבה, ואע"ג[34] דאינו מחלקו מ"מ[35] הוי כדמאי, דאי בעי מפקיר נכסיה והוי עני וחזי לי' דמברכין עליו, וה"נ[36] כיון דמשום פרנסה והרוחה מותר אי בעי מכוין להרויח בזה והוי כדמאי, וכל מקום שיש שום חזקת סכנה משמע דכו"ע[37] מודים, גם בני אשכנז דסי' רי"ט, והכל לפי הענין ואומד יפה.

אולי תוכל לסדר קונטרס כסדר הסוגיא דבר-פדא, לכלול בו כל הסגנון שאמרת, בין מה שהצעת מדברי קמאי ובתראי ושיטות פוסקים ומפרשים, בין מה שהעירות, אם לא יכבד הדבר עליך, יהיה לי לנחת בעז"ה[38] לראות דבריך מסומנים ומסודרים. כמדומה שידעת מאז כמה חביבה היא עלי מערכה לימודית כזאת שיש בה חכמה ומלאכה יחד, לסדר דברי חז"ל[39] וביאורי גדולי הדורות על שיטות מיוחדות, ובין הפרקים או בהקדמת הענין וסידורו להוסיף מה שכשרון החידוש משער בזה אצל כל הוגה דעה בתורה. ומי יתן והי'[40] זה דרך למודך לאגור על יד כתבים מסודרים כאלה, שיטה לבדה, נוסף על הזמן המיוחד ללימוד גפ"ת[41] ופוסקים ע"פ סדריהם.

ע"ד מצבך כעת נחכה מה יראנו ד' במסיבות הזמנים ואם היה מזדמן איזה מקום שתהי'[42] העבודה לפי הכבוד והכשרון, אז נראה להתישב בדבר בעה"י[43]. מה אתה עושה בענין השחיטה, ההנך עסוק בה לפרקים, אחר שסגלת לך את הצד האמנותי שבה ג"כ ב"ה, הנני מוצא לנכון לזרזך שלא תעזבנה. למודך ע"ד פרטי ענינים בקודש ובחול, זה זמן רב שלא הודעתני. ומה יקר הי'[44] לי אם תודיע לי כ"ז[45] בפרטיות.

ההופעה החדשה ע"ד מצבנו הכללי ויחושנו לאה"ק[46] העירה בי הרבה מחשבות חדשות-ישנות ועבודות רוחניות ומעשיות, אשר ניחל לתשועת ד' שילכו הלוך וצעד צעדים רבים למעלה למעלה. הבה נקוה לאור ישע ופדות, לאיזור גבורה וחן ושכל טוב ברוח טהור ונפש נכונה.

מפני הטרדות הרגילות והחדשות הנני כמוכרח לקצר כעת, ואצפה לחסדי צור ישראל וגואלו שישמחנו בקרוב בבשורות טובות, ממחמדי לבבנו בארץ חמדה ומכל עם ד' הגוי כולו ומכל יצוריו הנתונים בצרה וצוקה ומצפים להעזר בקרוב עזרה מקודש. חזק ואמץ כנה"י[47] ונפש אביך מצפה אשרך והצלחתך בכל עז ופאר קודש ביפעת תפארה בחדות לבב לאוי"ט,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
6. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. וב"ה - וברוך השם
9. ג"כ - גם כן
10. בכ"ז - בכל זאת
11. ע"ד - על דבר
12. ח"ו - חס ושלום
13. וע"פ - ועל פי
14. מו"ק - מועד קטן
15. ס"ל - סבירא ליה
16. הפ"מ - הפני משה (פירוש לירושלמי)
17. לד"ה - לדיבור המתחיל
18. וע"י - ועל ידי
19. אע"פ - אף על פי
20. כ"א - כי אם
21. דקיי"ל - דקיימא לן
22. לע"ד - לעניות דעתי
23. בכ"מ - בכמה מקומות
24. בכ"ט - בכל טוב
25. קיי"ל - קיימא לן
26. בסי' - בסימן
27. אפי' - אפילו

28. י"ל - יש לומר
29. ע"פ - על פי
30. רעק"א - רבי עקיבא איגר
31. אע"ג - אף על גב
32. כ"כ - כל כך
33. מש"כ - מה שכתב
34. ואע"ג - ואף על גב
35. מ"מ - מכל מקום
36. וה"נ - והכי נמי
37. דכו"ע - דכולי עלמא (שהכל מסכימים)
38. בעז"ה - בעזרת השם
39. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
40. והי' - והיה
41. גפ"ת - גליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
42. שתהי' - שתהיה
43. בעה"י - בעזרת השם יתברך
44. הי' - היה
45. כ"ז - כל זה
46. לאה"ק - לארץ הקודש
47. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' כסלו תרע"ח - לונדון **נמען:** חיים יהודה רוטה (הגדוד העברי)

הרב קוק שמח להיפגש עם 'גיבורי ישראל, העומדים הכן לצעוד... על במתי ארצנו הקדושה'. הרב קוק שואל על פרטי הנסיעה למחנה.

עיקרי הדברים

- ביקור בגדוד העברי.
- 'עוד ישראל חי'.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ו' כסלו תרע"ח[2].

אדון יקר מר חיים יהודה ראטה נ"י[3].

שלו'[4] לו ולכל הגדוד הישראלי עז ותעצומה מאוזר ישראל בגבו'. הגיעני מכתבו הנכבד וכמים הפנים אל הפנים הנני מלא אהבה וחמדת נפש להתראות עם אחינו גבורי ישראל, העומדים הכן לצעד בצעדי גבורי אל גבור על במתי ארצנו הקדושה, חמדת כל ישראל עדי עד, ולהרים משם נס גאולה וישועה על הררי ציון לעיני כל עמי הארץ אשר יראו מהרה את ישועת אלהינו. יטיב נא כבודו להודיענו בפרטיות מתוכן הנסיעה, כמה יארך זמן המסע, ומה היא תכונת המקום, ואנה אוכל להתעכב במשך הזמן הקצר שאהיה שמה. והנני בזה בצפיתי להתראות, באהבת אחים אזורי חיל ועז ואלהים יעננו בקול "עוד ישראל חי וחיה יחיה עד בלי די".

כשאיפת אוהבם ומכבדם,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. נ"י - נרו יאיר
4. שלו' - שלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו כסלו תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

רושם הצהרת בלפור לא נמחק: יש בה 'יד ה' הטובה' ו'טבעת הגונה בשלשלת' המאורעות. אין ידיעות מהמשפחה בארץ, והרב קוק מציע לבן לנסות במברק.

עיקרי הדברים

- רושם ההצהרה.
- דאגה למשפחה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ט"ו כסלו תרע"ח[2], לונדון.

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], שלו'[4] רב לך ולעוזריך וכא"ל[5].

תל"י[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו פה, וכן עינינו נשואות ותלויות לרחמי שמים להודע בקרוב משלום יקירינו ומחמדי לבבנו באה"ק[8] אשר זה כביר נסתם מהם חזון, יגונן מגן עוזנו עליהם ועלינו ועל כל עמו ב"י[9].

בטח קבלת את המכתב אשר הריצונו זה מקרוב, ואם אמנם כבר עברו ימים ושבועות מעת ההשמעות הטובה של ממשלת הארץ פה ע"יד[10] אה"ק[11], אבל רושם התקוה והתרוממות הנפש ורגשי התודה בעוז קדשה לפנות למעלה, וממנה תוצאות ג"כ[12] לישר מסילות בסדרי דרך ארץ והאחוה המדינית, שהיא טבעת הגונה בחוליתה של השלשלת הגדולה של מאורעות העולם הנפלאות, שעינינו רואות בהן בבהירות מוחלטה יד ד' הטובה על עמו ונחלתו, והופעת התחלת דרך מסילה לאור החיים והישע על כל יצוריו, - כל הרשמים הנשגבים הללו לא נמחקו ולא נתטשטשו מגלי הזמן של הימים הללו, שיום כשנה נחשב בסדרי חיים רגילים, לפי ריבוי החליפות וצמיחת החדשות מידי יוצר וצר צורה רב מחולל כל ב"ה, אשר לו נתכנו עלילות ולישועתו קיוינו וכל קוויו לעולם לא יכשלו. בטח תכתב לנו במוקדם האפשרי מכל אשר עמדך. ואולי תנסה להודע ע"י[13] דעפעשע משלו'[14] יקירינו שמה. אולי יחנן ד' ונשיג איזה ידיעה וגם תצמח להם ישועה שנוכל להמציא להם תמיכה בע"ה[15] כפי האפשרי.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות לך וליקירנו הר"א[16] קמחי וכא"ל שי'[17] ולכל ידידינו ודו"ש[18] כנה"י[19] ונפש אביך מצפה לתשועה,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. שלו' - שלום
5. וכא"ל - וכל אשר לו

6. תל"י - תודה לא-ל יתברך
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. באה"ק - בארץ הקודש
9. ב"י - בני ישראל
10. ע"ד - על דבר
11. אה"ק - ארץ הקודש
12. ג"כ - גם כן
13. ע"י - על ידי
14. משלו' - משלום
15. בע"ה - בעזרת השם
16. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. שי' - שיחיה
18. ודו"ש - ודורש שלום
19. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתס

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בלונדון 'נעשים דברים גדולים לעתידותנו', ו'חובתנו להאיר את הדברים'. ידיעות מהארץ מעודדות, ויש מכתב על התארגנות הפועלים. הם ישלחו סכום דרך סלוצקין.

עיקרי הדברים

- דברים גדולים בלונדון.
- ידיעות מהארץ.
- שליחת כסף.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ו' טבת תרע"ח[2], לונדון.

בני יקירי ומחמדי שליט"א[3], שמחתנו אהובי במכתבך הגלוי, שהגיע אלינו אחרי עבור כמה שבועות אשר השתוחחנו מאד ממניעת מכתבך. ב"ה שהשיבו דבריך המועטים את רוחנו, אמנם לא הרוו עדיין את צמאוננו, מאשר קצרת מאד ולא הודעתנו מכל פרטי מעשיך הנהגותיך, וכל עניניך, עבודתך השיעבודית ועבודת השלמתך בשעות החופש לעצמך. נא חביבי הואיל נא לבאר באר היטב כל פרט ופרט, בטח קבלת את מכתבינו השלוחים לך מאז.

פה נעשים באמת דברים גדולים לעתידותנו. יד ד' באור חסדו ב"ה הולכת היא ומתגלה מתוך כל המאפלים. חובתנו היא כעת להאיר את הדברים, לרוממם ולשגבם. וצור ישראל יקום בעזרת ישראל ויחזק ידי כל הבונים, כל אשר רוח ד' צלחה עליו לעדור במערכת בנין עולמים לבית ישראל, כל אשר יפעל עם אל יבא ויטול שכרו. ת"ל[4] שהידיעות הבאות מאה"ק[5] מעודדות את הרוח, והתקוות הולכות ומתחזקות. הדעפעשע מהרא"מ[6] סלוצקין נ"י[7] הלא הודעתיך. ת"ל על שלומם ברחובות, וכעת הננו עומדים בצפיתנו שיזכנו השי"ת[8] לשמע ג"כ[9] חדשות ונצורות ובשורות טובות מפ"ת[10] ומירושת"ו[11]. פה בא מכתב מאחד שהי'[12] תמן, ושלח ידיעה ע"ד[13] ההתארגנות שאחינו העובדים הגשמיים עושים כעת, והדברים האלה משמחים ונותנים תעצומה, ההנך עוסק בפועל בעבודת השחיטה. ואנה אתה מתאכסן בקביעות, ואיך הוא סדר אכילתך, ואיך בכלל תמצא את עצמך בריצוי לעומת מצבך העבר בניישטל. על הכל הואיל נא לבאר באר היטב.

אנחנו שלחנו מכתבים למר סלוצקין שישלחם שמה. וכן ע"י[14] האדרעסע של המבשר ע"ד פעולת העובדים באה"ק[15], שלחנו ג"כ מכתבים. אולי יתן ד' ויבאו הדברים לידי הורינו היקרים ואחינו, ונזכה להקשיב מהם קשב לטובה. כעת נחשוב לשלח בקרוב איזה סכום הגון ליד סלוצקין והוא ימציא להם. אף כי בקרוב נקוה שנוכל לשלח ישר מפה, מ"מ[16] לא נרצה לדחות, כי כמובן צרכם גדול הוא מאד. והנני בזה מקצר מפני טרדות רבות ומצפה לאור דבריך היקרים. חזק ואמץ בני ודי יצליחך בכל עוז ואומץ, בכל גילה וטהרה ובכל חדות קודש ואור תורה וחכמת לב, כנה"י[17] ונפש אביך מנשקך באהבה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. מאה"ק - מארץ הקודש
6. מהרא"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, מ (למשל: אברהם + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. נ"י - נרו יאיר
8. השי"ת - השם יתברך
9. ג"כ - גם כן
10. מפ"ת - מפתח תקוה
11. ומירושת"ו - ומירושלים תבנה ותכונן
12. שהי' - שהיה
13. ע"ד - על דבר
14. ע"י - על ידי
15. באה"ק - בארץ הקודש
16. מ"מ - מכל מקום
17. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

מר שכויץ כתב על הצורך להפנות את דעת הקהל לאתרוגי ארץ ישראל, וראה את ההורים בירושלים. 'הימים ימי מעשה ועבודה גדולים'. הרב קוק שואל מה דעתו של ד"ר אשר על עבודה מעשית בארץ, ועל איחוד ה'יחידים' בקהילה בסנט גאלן.

עיקרי הדברים

- אתרוגי ארץ ישראל.
- ידיעות על ההורים.
- עבודה מעשית.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ט"ו טבת תרע"ח[2], לונדון.

בני יקירי שליט"א[3], ת"ל[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. בטח כבר קבלת את מכתבנו עם המכתבים ששלחנו לך מיקירינו באה"ק[6]. וכמו כן קבלתי מכתב ממך ממר שכויץ נ"י[7], מעיר ע"ד[8] אתרוגי א"י[9], להפנות אליהם כעת את דעת הקהל. גם מודיע משלו'[10] הורינו היקרים שי'[11], שראה אותם בהיותו בירושת"ו[12] שבועים לפני כתיבת מכתבו שהוא ו' כסלו. וכמ"כ[13] מודיע משלו' הבנות שי' ומשלו'[14] ש"ח וביתו ושמואל וביתו שי', שראה את כולם תל"י[15] על שלומם.

והנה הימים ימי מעשה ועבודה גדולים ומופלאים בתוצאותיהם, וראוי וחובה היא לרומם את הרוח העליון את רוח ד' על עמו למען יפוח בחזקה להכין את כל לב וכל יד, לרגש ולמפעל, בעבודת פנים ועבודת חוץ.

קבלנו דעפעשע מד"ר[16] אשר שי', שכותב שיתראה עמך בקרוב. בטח הי'[17] אצלכם בס"ג. נכבד לי לדעת מה דעתו כעת בדבר עבודה מעשית בא"י[18], הראויה לשרידים אשר ד' קורא, לעת כזאת, וראוי והכרח הוא לאגד את הידים מהמדינות שיש אפשרות להאגד יחדו, הנה כבר בקשתיך לכתוב לנו מכל פרטי מעשיך במושבך החדש, ומה מצב הקהילה בכלל, העולה יפה האיחוד דאשתקד, ואם נראה פריו ג"כ[19] לטובה עכ"פ[20] באיזה מדה על מצב היהדות שמה.

בטח תכתב לאה"ק[21], לכולם בפרט ולירושת"ו[22], כראוי לפי המצב החדש, המעודד עכ"פ רגשי תקוה בעה"י[23]. מרוב הגות לב ושפעת ארחות רעיון, להתוכנים החדשים הבאים ומופיעים עלינו, קשה לי לסדר דברים ארוכים. נקוה לאור ד' שירחיב את כל המצרים, ותשועת ישראל בא תבא בשלל יקרתה, במהרה בימינו בקרוב. אביך מצפה אשרך,

אברהם יצחק ה"ק

ד"ש[24] באה"ר[25] לאהובינו הר"א[26] קמחי ור"מ ויסבורד והר"י[27] שטערענבוך נ"י, רב תודות על ד"ש היקרה.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. באה"ק - בארץ הקודש
7. נ"י - נרו יאיר
8. ע"ד - על דבר
9. א"י - ארץ ישראל
10. משלו' - משלום
11. שי' - שיחיה
12. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
13. וכמ"כ - וכמו כן
14. ומשלו' - ומשלום
15. תל"י - תודה לא-ל יתברך
16. מד"ר - מדרש רבה
17. הי' - היה
18. בא"י - בארץ ישראל
19. ג"כ - גם כן
20. עכ"פ - על כל פנים
21. לאה"ק - לארץ הקודש
22. ולירושת"ו - ולירושלים תבנה ותכונן
23. בעה"י - בעזרת השם יתברך
24. ד"ש - דרישת שלום
25. באה"ר - באהבה רבה
26. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
27. והר"י - ו + הר"י: הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט שבט תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר משה זיידל

'אתחלתא דגאולה' אינה מהיום, אלא מעת ש'הרי ישראל החלו לעשות ענפים' (סנהדרין צח). עכשיו היא עולה ב'מפלאות תמים דעים'. הביטוי 'אלוהים אדירים' שכתב הוא 'גרירה שגגית מזוהמת האלילות'. הצד החיצוני נבנה בידי פועלים 'כצידונים' שכורתים עצים למקדש. גם זיידל עושה הרבה בחיזוק נשמת האומה. החרדים שהתנגדו לציונות 'צירפוה והסירו חלק גדול מסיגיה'. 'הסבלנות מקור חיים'.

עיקרי הדברים

- אתחלתא דגאולה.
- ביקורת על ביטוי.
- הבונים החיצוניים כצידונים.
- תרומת מתנגדי הציונות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ט שבט, תרע"ח[2], לונדון.

ידידי מחמדי הרה"ח[3] נחמד מאד, מסולא בפז, טהר לב ויקר רוח מר משה ד"ר[4] זיידל נ"י[5], שלו'[6] רב לך ולכל אשר לך.

מכתבך הנחמד הגיעני, ומרב טרדא אי אפשר לי לרצות דברים רבים הראויים לבא על סדרי הגיונותך. אמנם אעבור בקצרה על מכתבך.

כן אתחלתא דגאולה ודאי הולכת ומופיעה לפנינו, אמנם לא מהיום התחילה הופעה זו, רק מאז התחיל הקץ המגולה להגלות מעת אשר הרי ישראל החלו לעשות ענפים ולשאת פרי לעם ישראל אשר קרבו לבא, התחילה אתחלתא זו, ועיני כל חודר ברוח דעת היו תמיד נשואות כי יד ד' הנוהגת כל מסיבות דורים תפליא פלאותיה להביא את ההתחלה הזאת למעלה יותר רוממה, והפלא הזה קם ויתא בימינו לעינינו, לא ע"י[7] מעשה אדם ותחבולותיו, כי"א[8] ע"י מפלאות תמים דעים, "בעל מלחמות ומצמיח ישועות", ודאי קול דודי דופק ואור ד' אחד, המנהל בחכמתו חסדו וגבורתו, את גלגלי התולדה, כשם שהוא מנהל את הליכות כל צבאות עולמים וכל סדרי היקום כולו, הוא ד' אלהי ישראל, אשר אנחנו עמו וצאן מרעיתו, הננו עדיו עדי עד, מופיע ברב זוהר מתוך כל המאפלים, לפלס נתיבות חוקו על עמים רבים והמון לאומים. (המליצה אלהים אדירים ל"ר[9], שמבלי משים פלטה קלמסך, היא גרירה שגגית מזוהמת האלילות תוצאת הספקנות החמרנית שמצוה סופרי הזמן בכל קובעת שמריה, ותהי לפעמים למכשול גם לישרי לב).

אמנם זה היום שקיוינו הולך הוא ובא, לעת עתה הולכים ומתגלים צדדיו היותר חיצונים, ע"י פועלים המוכשרים לכונן את המעשים הללו, כערכם של הצדונים היודעים לכרת את העצים מן הלבנון לבנין בית ד' יותר מבני ישראל, אשר עינם ולבם וכל רגשי נשמתם נתונים נתונים אל הבית הגדול והקדוש,

אשר נקרא שם שם ד' צבאות יושב הכרובים, אשר ידעו את שמו לדבקה בדבריו ובדרכיו בכל לבם ובכל נפשם.

ואתה יקירי אם קובל אתה מה עשית להביא את הרגע המאושר, הרבה עשית, אשיבך, והרבה יותר מזה עוד תעשה בעזרת אל למושעות, בהיותך בן נאמן לעם ד' שומר את דבר ד' בהליכות חייך, ברגשי לבבך ובחפץ רוחך. הלא בזה אמצת וחזקת חלק אחוז מנשמת האומה, וכל חוג ההשפעה שלך הלא אור זוהר אור הקודש של חיי עולם מלאת. וסגולת האומה הנפלאה העומדת לנס בדבר ד' אשר עמה חזקת, ובזה נתת עז לישראל, ומכון להכשרת ברכת ד' על עמו, אשר בגללה תנחת השפעה האלהית העליונה להגלות במערכות התולדה, להסבת חפצי עמים, ונטיות מלכי ארץ וסגניה, להכיר את הזכות הרשמית לחיי עם עולם על אדמת קדשו. ואם אחרים היו שלוחי הקריאה וההכרזה, אתה וכל רעיך אנשי הרוח והאמון הישר והעמוק היו והנם מיסדי התוכן והמרץ הפנימי, מחיה הנשמה האומית, וממשיכים את אור הוייתה.

אותם החרדים תמימי הלב, אשר מעומק טהרת רוחם התנגדו אל הציונות, הם הם אשר צרפוה והסירו חלק גדול מסיגיה, עד אשר הביאוה בפעולתם השלילית אל המדריגה הזאת שתהיה ראויה להתלבש בלבוש מלכות מעשית, ולא תזרה כולה מרוח בית ישראל. הצד החיצוני שבבנין האומה, כמו הצד החיצוני שבבנין יצירת האדם, וכל החי, בא בהתגלות כחות כאלה, שלא הם הנם בצורתם הזעירה המביאים את תוכן המעולה של החיים לערכו המשוגב, אשר עליו יתיצב כשתופיע כל סגולתו, וכשיחשבו הפועלים החיצונים הללו, שהם הנם הבונים את נשמת החיים, יוצאה ע"י זה כמין מחאה מכאב לב של החשים את האור הגדול של הנשמה, ואת זוהר תפארתה, ובכל זאת אותם הכחות בעצמם הם הם יהיו לבסיסים חזקים להעמיד עליהם את הבנין של החיים המגמתיים. החיים הפנימיים האידיאליים, שכל נפש טהורה אליהם שוקקת.

אמנם הרבה מאד צריכים עיבוד שני הצדדים החיצוניים והפנימיים. הסבלנות מקור חיים היא, אבל במה דברים אמורים בזמן שהיא באה מתוך הטוהר של הדעת והמוסר, שאי אפשר לו להתברר כ"א מתוך ההכרה הבהירה בהמהות של חיי האומה ונשמתה התולדתית, אבל בזמן שהיא באה מתוך רכרוכית הלב, ורפיון הרוח הרי היא נעשית לסם ממית ומכלה, שסופו להביא קנאה מרה וקשה כשאול, שמחזיקיה יהיו דוקא הדוגלים בשם הסבלנות. כשאנו מבחינים יפה את הערך העצמי שיש לתורת ישראל לדבר ד' אשר עמו עם רוחו ומהותו, וכל מפלאות חייו הארוכים והנפלאים, נדע ונכיר מיד, כי הסבלנות הבאה לחסום את הדרך של עז החיים לעמוד על ידו נגד כל מהרס עד היסוד את נשמת האומה, ומכניס רוח תוהו במערכת חייו, היא דומה לאותה הסבלנות של האיש הרואה שכבוד ביתו ומשפחתו נתון הוא למרמס כל פריץ והולל, והוא ברפיונו מעמעם ומחשה. הפרטים, מה הוא הקו, והיכן הוא הגבול, ודאי צריכים הם להתבאר ביאור למודי, אבל הכלל, נשאר כלל אמת וקיים לעד.

הציונות, לא תוכל למצא את מלא צדקה מפני שהיא תנועה מודרנית, מפני שלא כל מה שהוא מודרני הוא צודק. גם המלחמה האכזריה היא תנועה מודרנית, ומ"מ[10] כמה רשעות יש בה, והמודרניות בעצמה, עוד לא לגמרי תוכל ללכת במשעול זה שלא לשאול לדעותיו של כל איש, אדרבא תנועה מודרנית

המבוססת על איזה פרינציפיום איתן, כל מי שהוא מפורש מהרס בדיעותיו הגלויות בביטוי ובפועל בהחלטה גמורה לאותו הפרינציפיום, לא יוכל להיות מתקבל לכח הגון באותה התנועה. המעוז העולמי לעם ישראל הוא חיי רוחו, שהתבצר בו במבטח יותר חזק מכל החומות הגבוהות אשר לכל ממלכות הגויים, והחומה הזאת, אי אפשר שתהיה נתונה הפקר לכל הרוצה להשליך עליה אבני קלע לפרוץ בה פרצות, בצורה מוחלטת וקבועה, במערכי חייו, ובהגיונותיו הקבועים. הציונות, בתור תנועה מרקלמת את היסוד הלאומי של ישראל, היא טובה ונכונה, ויש לה אחרית ותקוה, אבל בתור משגב של האומה כולה לעולם לא תקום ולא תהיה, מפני שביסודה אינה משגת את אור הקודש של חיי העולם אשר לנשמת האומה, את רוח אל אמת אשר בקרבה.

על כן תעסוק יפה בהשטחים החצונים של בנין האומה, ומעולם לא תגיע עד החיים הפנימיים, שבנינם עומד הוא הכן בעד עובדים אחרים, שהם לגמרי מסוג אחר, והם יצמחו דוקא, מתוך אותה "ארץ ציה" של החרדים אשר התנגדו להציוניות באמת ואמונה, מפני חרדתם התמימה על רוח ד' על עמו על יסוד חייו.

כמובן שהפירוט של הפרוגרמה של אגודת ישראל, הוא כבר נכנס תחת סוג הפרטים של תורת הסבלנות, לא תחת הסוג של הקו הכללי, שעליו הם דברינו, ועל כן איני אחראי להם. חלילה לדחות "נפשות תועות" כל זמן שלא יתפרצו לקחת להם קרנים לומר שהם הם קברניטיה של האומה שיפלסו לה אורח חיים חדש, לקוח בהקפה מהמודרניות האירופית, שהיא כסף סיגים מצופה על חרסי האליליות הקדמוניה, וכל זוהמת שפלותה, שעליה הננו נלחמים, ועוד נלחם בכל עז רוח ד' אשר תשגבנו סלה.

המאורע של הויכוח ע"ד[11] הגימנסיה, וביחוד דעתו של הלוי ז"ל[12] בזה ודאי כבר הוא נכנס בתור פרטי פרטים, שאיני צריך להזקק לו בזה. בכל זה אגיד לך יקירי כי הגימנסיה, עם כל היתרון שלה בהשפעתה על תחית השפה והטקטיקה החיצונית, של הלאומיות, חטאה הרבה לרוח ישראל, במה שעשתה כל קודש לחול, וזהו תחילת רקבון, ובסיס של התבוללות גרועה, שפריה מוכרח לצמח ראש ולענה במשך איזה דורות, שאמנם מובטחני בחסד ד' אשר על עמו, שכבר ברא רפואה מוקדמת למכה זו.

ודגמה שלך, ממה שהם נותנים לנו רשיון לבנות בתי כנסיות, ובתי מדרשות, אינו דומה להנידון. פה אין העסק בתורת הסבלנות שבין דת לדת ובין אומה לאומה, אלא בתורת הסבלנות של אותה האומה עצמה בינה לבין עצמה, כדי לשמור את אומץ חייה. ובענין המיוחד שלנו, לעומת בני דתות אחרות, הוא ענין אחר, שדורש הגדרה בודאי, ושנקוה למצא בזה נתיבות סלולות וישרות מאד בעז"ה[13], בבוא תור המעשה, וידעו גויים צדקנו וכל עמים כבודנו.

והאירוניה של ההיסתוריה, אינה אירוניה מרה למשכילים אל רוחה. כבר היו לנו תקופות רבות שנושאי המשרה לא היו כלל מרוצים לרוחנו הפנימי, ומ"מ כל זמן שהמשטר הפנימי עומד הוא על כנו, ובכללות האומה דבר ד' הוא לקו בהליכות החיים, הרי החיים הכלליים הולכים ומתפתחים, וסוף כל סוף, יבוא התור של האיחוד הגמור, זהו סוד החיים של כסא דוד, שהוא צפייתם של ישראל לדור דורים. והרי האירוניא של הורדוס בתור בונה את המקדש היא יותר מרה, ומ"מ לא בשביל כך יאמר כל

חוקר תולדתי נאמן שראוי ללמוד מזה רוח של סבלנות למעשיו של הורדוס והליכות חייו, ושאיפותיו. הלבנים אל הבנין יכולים לשאת גם אותם שאינם חודרים אל עומק סוד הישרים אשר ישבו בו, ולא רק הלבנים, כי אם רשאים הם להיות המנצחים על המלאכה, אבל בבא תור סוד הישרים להגלות אז יבורר הדבר, "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו", ומ"מ אין שכר כל בריה מתקפח, ועל פי פעלם ימצאו כל העובדים את ערכם בזכרון האומה לדורות יבאו. וסוף כל סוף יצדק קודש.

השאלה ע"ד מדיניות ודתיות, היא לגמרי צדדית. ערך ישראל בארץ ישראל יתברר שהוא עומד ממעל לכל תוכן של מדיניות ודתיות מורגלה. כשיתחזק רוח העם בקרבו ע"י שבתו אל ארצו וממלכתו, יתחילו סגולותיו העתיקות לצאת לאור עולם, ורוח הנבואה בהוד האלהי שלה יצא ממחבואו, ויתעלה מכל חופש של דיבור, מדומה וארעאי, שהוא נוהג בארצות המנומסות לפי רוח זמנינו. ובמשך איזה תקופה הלא מוכרחת תהיה תנועה דתית מהפכנית לצאת מכחן של ישראל, לטהר ולצרף את כל סיגי האליליות, והחמרנות הגסה, המסובכים ברוחות העמים והדתות השונות, למען צרף את כל מערכי רוח האדם, באופן שיוכשר להתעלות למדת השלום והחופש המוחלט. "והסירותי דמיו מפיו ושקוציו מבין שניו, ונשאר גם הוא לאלהינו", "ועתידין תיאטריות וקרקסאות שבחו"ל[14] שילמדו שרי יהודה בהם תורה ברבים", בין תורה פוליטית מבשרת שלום וחירות, כדעת התוספות, שהם בתי החול של חברת העם, ובין תורה דתית, מוזהרת מזוהר האור של דעת האמת האלהית, ואהבת דרכי ד' בחיי היחיד והחברה, כדעת רש"י[15] במגילה שם, ואז נתעלה מעל לגבולה של השאלה הפרטית הזאת. כללו של דבר המדינה תהיה "ארץ ישראל" וסגולת ישראל בטהרתה תשלוט בה, ואם בתחילתה תהיה לפעמים סובלת מאיזה רוחות תסיסיות, יבא הכל למנוחה ע"י אור החיים הבא ממכון נשמת חי העולמים, ההולכת להחיות את עם סגולתו, על ארץ חמדתו, וכל אלה הדברים הנראים כעת לסנטימנטליים, היה יהיו לתוכנים הכריים מלאי אומץ חיים, ויסוד מרץ ועבודת עם.

עבודת הדפסת הש"ס[16] נתעכבה מפני דוחק הנייר. יפה היא ההערה, ע"ד הציון של הפסוק ואמר וגו'[17], ובע"י[18] הדפיסו את המהרש"א[19] בנוסח ד"ה[20] אי, ובאמת בגמ'[21] התחיל במלת ואמר, רק המדפיסים הדפיסו מלת "אי" גדולה בטעותם. לשמחת לב תחשב לי הודעתך ע"ד שביעת הרצון של התלמידים והמנהלים מהשפעתך הטובה, ותקותי חזקה שפעלך והדרך ילך הלך וגדל עליהם, ויה"ר[22] שנזכה לראותך עובד עבודת הקודש על הררי ציון ברוממות קרן לבית ישראל, במהרה בימינו בקרוב.

מצב"י[23] שי'[24] הנני מקבל ב"ה מכתבים כסדרם, ודאי יזדרז כעת לקבע חליפות מכתבים מלאי ענין, לפי התוכנים המתחדשים בחיי הכלל כעת יום יום שראוי שילכו ההשקפות ויתבררו בבירור אחר בירור, בבקורת נכונה והופעת קודש, ששתי אלה יחד הן משלימות זו את זו, והתאמתן הלא הוא האידיאל העתיד של המדע, ב"ה שכעת התחלנו כבר לקבל מכתבים מב"ב באה"ק[25]. ת"ל[26] מרוצים הם מאד מהחליפה של מצבם, ועוד נקוה לחדשות רבות ענין בימים הקרובים לבא על"ט[27] בע"ה[28].

ת"ח[29] לך על הד"ש[30] מה' סוויצקי, אמנם כבר הודיעני צב"י[31] משם הגולים בכלל, ואולי גם ממנו בפרט, אבל נעים לי לשמוע עוד הפעם מהודעתו דרך אגב בבחינת מסל"ת[32] ' ודי יגונן עליהם ועלינו,

ויחננו להתראות בחדות אמת על אדמת הקודש בקרוב.

והנני בזה מקצר ואומר שלו' רב לך ולעוזריך ולכל אשר לך, חזק ואמץ, ויהי ד' עמך לרוממך ולשגבך בישועתו, ונזכה לראות באור חדש אשר יאיר על ציון ועל מקראיה, כנפשך היקרה ונפש ידידך מוקירך בכל לב, מצפה אשרך,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

הנני שולח לך, איזה עקזעמ' ממכתבי ע"ד דגל "ירושלים", אקוה שתמצא בו מקום למפעל והרחבה, נתחזקה נא, ויהי ד' עמנו.

הנ"ל

הרבנית תחי'[33] דורשת תמיד לדעת את כל אשר עמדך לטובה, ומוקירה אותך מאד מאד.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. הרה"ח - הרב החסיד
4. ד"ר - דוקטור
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. ע"י - על ידי
8. כ"א - כי אם
9. ל"ר - לשון רבים
10. ומ"מ - ומכל מקום
11. ע"ד - על דבר
12. ז"ל - זכרונו לברכה
13. בעז"ה - בעזרת השם
14. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
15. רש"י - רבי שלמה יצחקי
16. השי"ס - השישה סדרים (התלמוד)
17. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)
18. ובע"י - ובעל ידי
19. המהרש"א - המורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, א (למשל: שמואל + אברהם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
20. ד"ה - דיבור המתחיל
21. בגמ' - בגמרא
22. ויה"ר - ויהי רצון
23. מצב"י - מצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
24. שי' - שיחיה
25. באה"ק - בארץ הקודש
26. ת"ל - תודה לא-ל
27. על"ט - עלינו לטובה
28. בע"ה - בעזרת השם

29. ת"ח - תלמידי חכמים
30. הד"ש - הדרישת שלום
31. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
32. מסל"ת - מסיח לפי תומו
33. תחי' - תחיה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקכ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' מרחשון תרע"ט **נמען:** ועד המושבה חדרה

הרב קוק מבקש לשמוע על מצב המושבה. הרב קוק מבקש בשם מר יעקב בעראוויץ מבלפסט, מבעלי הנחלות בחדרה, שיחזיקו את נחלתו בחזקתו. הרב קוק מוכן לשלם את חלקו בהוצאות המושבה, ומקווה לשוב לארץ בתום המלחמה.

עיקרי הדברים

- שאלה על מצב חדרה.
- בקשה לשמור נחלת בעראוויץ.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ד' מ"ח[2] עטר"ת[3].

לכבוד הועד הנכבד בחדרה ת"ו[4].

שלו'[5] וברכה.

מה מאד אבקש לשמע מאת כ'[6] הועד את פרשת המצב של מושבתם היקרה, כעת בעודני יושב פה בגולה, בצפיתי אצפה להתראות עמם בחבת קודש בע"ה[7] בשוב ד' את שבותנו לארץ חמדה.

אבקש בזה מכבודם בשם אחד מתושבי העיר בעלפאסט במדינה זו מר יעקב בעראוויץ, שהוא מהמתנחלים במושבתם, ששחרני זה כמה שהוא מוכן למלא את חובותיו בהוצאות המושבה ע"פ[8] החשבון הצדק, ומבקש שיראה הועד לקיים ולהחזיק את נחלתו בחזקתו, והוא מקוה לשוב לא"י[9] בכלות המלחמה אי"ה[10]. איחל לתשובתם המוקדמה ואחתום בברכת שלו' כנפשם הנכבדה ונפש מוקירם ודורש אשרם כה"י[11] בצפיית ישועה וגאולה קרובה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. שלו' - שלום
6. כ' - כבוד
7. בע"ה - בעזרת השם
8. ע"פ - על פי
9. לא"י - לארץ ישראל
10. אי"ה - אם ירצה השם
11. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקכו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' כסלו תרע"ט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שמח במכתב הרצי"ה ובחידושיו. עם בוא השלום, הגיע הזמן שהרצי"ה יתכונן לבוא אליהם, ואחר כך לעלות לארץ. מאמריקה מבקשים שיבוא וישלמו את ההוצאות, אבל הדבר לא הוכרע. 'עתה הגיע כבר תור המעשה המוחש'. בהלכה: בעניין 'תשמישי מצוה נזרקים' - לפי הרמב"ן (בר"ן, מגילה, פרק בני העיר) יש 'קדושה של כבוד' שחלה רק בשעת המצוה, ויש קדושה עצמית שאינה פוקעת. אולי זה שורש המחלוקת אם 'קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא', ושני פירושים ב'ונקדש בכבודי'. אין לתלות זאת ב'לב בית דין מתנה', שנאמר רק על פרטים יוצאי דופן. קובץ התעמולה מתורגם לעברית. הרב קוק מתמה שהרצי"ה לא השיב על התרגום לגרמנית.

עיקרי הדברים

- שמחה בחידושי הרצי"ה.
- הכנה לשיבה.
- קדושה עצמית וקדושת כבוד.
- קובץ בעברית.

נוסח האגרת

בעה"י[1], י' כסלו עטר"ת[2].

בני יקירי שליט"א[3], אחרי אשר הרבה חכינו לדבריך, הנה באו במשך ימי מספר כרטיסך ומכתבך האחרון מלא דבר ד' זו הלכה, אשר הי'[4] לי לשמחת לב. ברוך ד' אשר נתן בלבך דעה והשכל לפלפל בחכמה, באורח דעת ומישרים. כה יחזק ויאמץ חילך לאורייתא, ותוסיף אומץ באור ד' ובקדושת תורתו ויראתו, בדעת ותבונה, והגיון ישר להגדיל תורה ולהאדירה לאוי"ט[5].

הנה תל"י[6] אשר זכנו להגיענו לימי השלו'[7] בעולם, יה"ר[8] שיכונן את מצעדנו מהרה להביאנו שמחים לארץ חמדתנו, ולמצא ברב עוז ושלו'[9] את כל מחמדינו וכל עם ד' הגוי כולו יושב ציון מעוטר בהוד והדרת כבוד ויפעת קודש ד'. והנה כבר הגיע הזמן לחשוב על דבר הענין למעשה. וכן חושבים אנו שראוי שתכין את עצמך לבא פה אלינו בעה"י. והשי"ת[10] יזכנו לעלות אל הקודש בקרוב, בהצלחה, ורחמיו וחסדיו אל יעזבונו נצח. מאמריקה כתב ד"ר[11] זיידל נ"י[12] בשם ד"ר רעוועל ואגודת הרבנים שם, שהם מבקשים כולם שאבא שמה בשביל עניני אה"ק[13], ואם אשיבם הן ע"י[14] דעפעשע ישלחו את ההוצאות הדרושות.

אמנם לע"ע[15] עוד הדבר בלתי מוכרע אצלי, ינחנו ד' בעצה טובה מלפניו. ממר באדענהיימר הגיעה רשימת חברות שלו, שכתוב בה ששולח לי"ש[16] אחת, אבל הלי"ש[17] לא נמצאת במכתב, ואין זה ענין מעכב. ב"ה[18] שעצם רעיוננו הולך ומתפשט וקונה לבבות יקרים. עתה הגיע כבר תור המעשה המוחש בע"ה[19]. כל מגמתנו היא לאחד ולהרבות נועם ושלו', אני מתאמץ ומחפש למצא דרך סלולה במעשה במקום שהנוטים לדעת אחרת מעבירים מאד את הדרך, מבלי להתחשב עם הכרתה הכללית של האומה,

המתבטאת ע"י שלמי אמוני עם ד', שבאמת הם הם עיקרה ויסודה של אומתנו אפילו שהם נחלשים במעשיהם המעשיים במה שנוגע למצב הזמן. אקוה שיאיר ד' באור ישעו את נתיבותינו ויחזק את רוחנו באורח שלו'[20] ועז.

בהערת אהובנו הה"ג[21] רמ"ש[22] שי'[23], בטעמא דמילתא שתשמישי מצוה נזרקים, וכי קדושה שבהן להיכן הלכה, כבר הסביר זה הרמב"ן[24], הובא בר"ן מגילה פ' בני העיר, שהקדושה שחלה על המצוה היא קדושה של כבוד, שחלה רק בשעת מצוה, והיינו מפני כבודה של המצוה. א"כ[25] יש לנו בעניני קודש קדושה בעצם וקדושה של כבוד, ובתשמישי קדושה הקדושה היא בעצם, ע"כ[26] ודאי א"א[27] שתיפקע, ויש שאפי'[28] פדיון אין מועיל בהם, אבל קדושה של כבוד שייך רק כ"ז[29] שהכבוד שורה שם, והכבוד של המצוה אינו שורה כ"א[30] בזמן שהמצוה נוהגת. ונראה שזה הוא שורש המחלוקת בקדושה ראשונה או שני' אם קדשה לע"ל[31], דלדעת רבים היא סובבת גם על מקום המקדש, שאם נאמר שהיא קדושה של כבוד כיון שנסתלק הכבוד מסתלקת הקדושה, ואם היא קדושה עצמית, זאת היא קדושת השכינה, אז אמרינן שלעולם אינה בטלה, כמו וכי קדושה שבהן להיכן הלכה. והם שני פירושים על המקרא דונקדש בכבודי האמור במשכן, וה"ה[32] במקדש דאיקרי משכן, שאפשר לפרש שעל ידי הכבוד חלה קדושה עצמית, והויא קדוה"ג[33] ואינה בטלה לעולם, וכ"ק[34] שבהן לה"ה, אבל אם נפרש שהקדושה היא מפני הכבוד אז אינה נוהגת כ"א בזמן שהכבוד שורה.

ובס' שער השמים לר"א אירירה האריך בהבנת האצלה קיימת והאצלה מתנודדת, שהמעמיקים שבאפלטוניים השיגו כבר את הכרח מציאותם של שני הצדדים הללו בעמדה הרוחנית המצויה בההויה האצילית, ובאופן יותר מצוחצח הגדירוה חכמי קודש של עם ד'.

ומה שקשרת את הדברים בענין לב ב"ד[35] מתנה, לא מצאנו סברת לב ב"ד מתנה כ"א על דברים פרטיים יוצאים מן הכלל, אבל על ענין הכולל את כל הכלל כולו, כה"ג[36] דתשמישי מצוה, שכל עניני מצוה אין קדושתם כ"א בשעתם, אין שייך ע"ז[37] לב ב"ד מתנה, ויותר נח להכניס הדבר ביסוד קבוע בטבע הענין כסברת הרמב"ן, דכך היא המדה דקדושה של כבוד. קשה לי כעת להאריך בכל דבריך הנעימים וישרים ב"ה, יזכנו השי"ת[38] להשתעשע בחוקיו ובאמרות צדקו בשמחות וגיל וחדותו ונועמו לאוי"ט בכט"ס[39].

כעת נקוה שנוכל להתקשר בדברים עם הרבה כוחות טובים וקדושים, לעבוד שכם אחד ביסוד הסתדרותנו הקדושה, בכונה רצויה להזריח קדושת שם ד' והוד פאר יפעת תורתו על כל תנועת תחייתנו. בקרוב יצא לאור קובץ המכריז של ד"י[40], שהעתקתי את כתבי התעמולה לעברית. אקוה שבחוג מביני מדע יפעלו הדברים האמורים בלה"ק[41] יותר מכפי שפעלו בהיותם נאמרים בלשון חול. בעניני הת"ת[42] ויתר מוסדות הקודש באי"י[43], הנני משתדל עד כמה שידי הכהה מגעת, וב"ה[44] שעזרה לא מעטה לפי הערך באה להם ע"י השתדלותנו, ונקוה שהתעכבותי בגולה במשך הזמן עד כה תהי'[45] להם להועיל ולרוממות קרן גם לימים הבעל"ט[46], כשיחננו השי"ת ברוב חסדו לשוב אל הקודש ולעשות בדרך מסודר בתיקון ענינינו הפנימיים במקום המעשים ומרכזם, באחד המכתבים העירותיך כבר ע"ד[47] העתקת כתבי התעמולה לאשכנזית, ובגופן שלהן, וחידוש בעיני שלא השיבות ע"ז דבר.

דר"ש[48] כל יקירנו שי' ביחוד הרא"ק[49] ומשפחתו, מה שלומם בפרטיות כעת לפי מצב הזמן, השי"ת ישמור ויגונן ויציל את שאר עמו מכל פגע ומחלה. אבקשך מאד להתמיד במכתבים, יהיו אפילו קצרים, פעמים או שלוש בשבוע, והשי"ת יתקננו בעצה טובה מלפניו בכל עוז וישועה.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר[50] כנה"י[51] ונפש אביך מצפה צביונך ותפארתך בכט"ס,

הק' אברהם יצחק ה"ק

למע"ה[52] להשיב דברים ברורים מה אתה חושב ע"ד שיבתך אלינו בע"ה בקרוב, יצוה צור חסדו ברחמיו, ונגילה ונשמחה בישועתו לאוי"ט.

הנ"ל

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. הי' - היה
5. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
6. תל"י - תודה לא-ל יתברך
7. השלו' - השלום
8. יה"ר - יהי רצון
9. ושלו' - ושלום
10. והשי"ת - והשם יתברך
11. ד"ר - דוקטור
12. נ"י - נרו יאיר
13. אה"ק - ארץ הקודש
14. ע"י - על ידי
15. לע"ע - לעת עתה
16. לי"ש - לירות שטרלינג
17. הלי"ש - הלירות שטרלינג
18. ב"ה - ברוך השם
19. בע"ה - בעזרת השם
20. שלו' - שלום
21. ההי"ג - הרב הגאון
22. רמ"ש - רבי משה ש... - שם אדם
23. שי' - שיחיה
24. הרמב"ן - רבי משה בן נחמן
25. א"כ - אם כן
26. ע"כ - על כן
27. א"א - אי אפשר
28. שאפי' - שאפילו
29. כ"ז - כל זה
30. כ"א - כי אם
31. לע"ל - לעתיד לבוא
32. וה"ה - והוא הדין
33. קדוה"ג - קדושת הגאון

34. וכ"ק - וכבוד קדושת
35. ב"ד - בית דין
36. כה"ג - כהאי גוונא
37. ע"ז - על זה
38. השי"ת - השם יתברך
39. בכט"ס - בכל טוב סלה
40. ד"י - ד' ירחם
41. בלה"ק - בלשון הקודש
42. הת"ת - התלמוד תורה
43. בא"י - בארץ ישראל
44. וב"ה - וברוך השם
45. תהי' - תהיה
46. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
47. ע"ד - על דבר
48. דר"ש - דורש שלום
49. הרא"ק - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, ק (למשל: אברהם + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
50. באה"ר - באהבה רבה
51. כנה"י - כנפשו היקרה
52. למע"ה - למעלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקכט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' טבת תרע"ט - לונדון **נמען:** הוריו, בנותיו, אחיו ואחיותיו

הם מתכוננים לנסיעה חזרה לארץ. איש נכבד כיבד את הרב קוק בספר תורה חדש ומהודר שנכתב בירושלים, וחגגו את סיומו בערב 'זאת חנוכה' במסיבת יראי ה'. הרב קוק מבקש תשובות ברורות לענייני הכלל שכתב עליהם במכתבו הקודם.

עיקרי הדברים

- הכנות לשיבה.
- ספר תורה מירושלים וסיומו בזאת חנוכה.
- בקשת תשובות.

נוסח האגרת

ב"ה[1] ה' טבת, עטר"ת[2] לונדון.

הורי היקרים עט"ר[3] בנותי היקרות, אחי ואחיותי גיסי היקרים וצאצאיהם הנחמדים שליט"א[4].

תל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו כה לחי. וכמו כן הננו מקבלים מצב"י[7] שי'[8] מכתבים מבשרים שלומו ב"ה. הננו מתכוננים בע"ה[9] להכנת הנסיעה לשוב אל הקודש בחסדי השי"ת[10] בשעה מוצלחת. יזכנו השי"ת להתראות עם הורי היקרים וכל מחמדינו שי' בשמחת וטוב לבב, ולקבל מכולם רב טוב ונחת לאוי"ט[11], ולראות בטוב ד' בישועת עם ד' הגוי כולו בנאות קדשנו לשמחת לב כל המיחלים לד'. ב"ה שהזמין ד' לנו בחסדו איש נכבד אחד, שהואיל לכבדני בס"ת[12] יפה ומהודרה, חדשה שנכתבה בירושת"ו[13], וחגגנו את סיום הספר בערב "זאת חנוכה", במסבת חברים יראי ד' נכבדים ואהובים. יחננו השי"ת בטובו וחסדו לעלות בקרוב להר קודש ד' ולשמח בשמחת תוה"ק[14] ברב עז וחדוה בכל טוב ונחת. נקוה שכבר קבלתם את מכתבינו הקודמים, וגם את ד"ש[15] מנוסעת אחת שכבר היתה אצלנו לפני הנסיעה שלה.

וע"ד[16] העניינים הכלליים, כתבתי במכתבי, אקוה שישימו יקירינו לב לכל הדברים וישתדלו להשיב במוקדם תשובות ברורות על כל הדברים הנזכרים שם. והשי"ת[17] ינחנו בעצה טובה ויצליחנו במפעלותנו לטובה ולברכה. והי'[18] ז"ש[19] כנה"י[20] ונפש בנם עבדם דוש"ת[21], ואחיהם מברכם בכט"ס[22],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. עט"ר - עטרת ראשי
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. מצב"י - מצבי יהודה (בנו של הרב קוק)

8. שי' - שיחיה
9. בע"ה - בעזרת השם
10. השי"ת - השם יתברך
11. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
12. בס"ת - בספר תורה
13. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
14. תוה"ק - תורתנו הקדושה
15. ד"ש - דרישת שלום
16. וע"ד - ועל דבר
17. והשי"ת - והשם יתברך
18. והי' - והיה
19. ז"ש - זה שלום
20. כנה"י - כנפשו היקרה
21. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
22. בכט"ס - בכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקלז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו שבט תרע"ט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הגיע הזמן להתכונן לנסיעה לארץ, והרצי"ה צריך לבוא אליהם ללונדון. הרב קוק מבקש שיתחיל בהכנות ויודיע מתי יוכל לבוא.

עיקרי הדברים

- הכנה לנסיעה.
- הרצי"ה יבוא ללונדון.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ו שבט עטר"ת[2].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], ת"ל[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. יחזקנו ויאמצנו השי"ת[6] בטובו ויחננו לשוב בקרוב אל הקודש ויצליח בידנו חפצו לעבודת ד' ועם קדשו על חבל נחלתו. הנה כעת כבר הגיע הזמן בעזה"י[7] שאנו צריכים לכונן את צעדנו לקראת הכנה לנסיעתנו צלחה בחסדי ד'. וכמובן סדר הענין מחייב שתבא אלינו פה ונקוה שלא יהי'[8] לך עיכוב בזה בע"ה[9]. ע"כ[10] החל נא להתעסק בההכנה הדרושה מצדך והודיענו נא בטובך במוקדם ע"ד[11] הזמן האפשרי מצדך. ע"ד ענינים אחרים וכלליים נכתב אי"ה[12] במכתב מיוחד ובזה אקצר כדי שיבא המכתב לידך במוקדם האפשרי. והנני בזה אביך דורש אשרך מצפה לתשועת ד' ואומץ ישעו,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
8. יהי' - יהיה
9. בע"ה - בעזרת השם
10. ע"כ - על כן
11. ע"ד - על דבר
12. אי"ה - אם ירצה השם

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' אדר שני תרע"ט **נמען:** הוריו, בנותיו ובני המשפחה (ולאמו ביידיש)

כל יום בגולה 'נחשב לנו כמאסר'. הדברים ששמואל וישראל כתבו עדיין אינם ברורים, ומיפו לא קיבל ידיעה. בלונדון מחפשים דרך לחזק את מצב הכשרים בארץ. הרב קוק מודה לאמו ולבנותיו על מכתביהן ומבקש מהבנות לכתוב בתדירות.

עיקרי הדברים

- הגולה כמאסר.
- חוסר בירור על ירושלים ויפו.
- תודה על המכתבים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ה' אד"ר[2] עטר"ת[3].

הורי היקרים עט"ר[4] ובנותי היקרות אחי ואחיותי גיסי וצאצאיהם היקרים כולם יחיו לאוי"ט[5], שלו'[6] וברכה ב"ה על החוה"ש[7] אשר עמנו פה, ומצב"י[8] שי'[9] מקבלים אנו מכתבים וידיעות ב"ה על שלומו הטוב.

הנני מוטרד הרבה בעתים הללו, ע"כ[10] מתעכבים דברינו. בפרטיות, איני יכול עדיין להחליט דבר, כל יום ויום כעת הוא נחשב לנו כמאסר בתוך הגולה, ומחכים אנחנו לחסדי השי"ת[11] שיביאנו לאה"ק[12] לחדות בשמחה את פני כולכם הורי האהובים וכל מחמדי לבבינו שי'. אמנם עלינו לדעת דבר ברור מתוכן המצב, הדברים שהודיעו לנו שמואל וישראל שי' עדיין אינם ברורים לנו להכריע על פיהם דבר. וכמו כן מיפו לא קבלתי עדיין שום ידיעה ע"ד[13] יחושם. פה הנם חותרים למצא איזה דרך איך לרומם את המצב הנדכא של אחינו הכשרים וכל המחזיקים בתורת ד', אבל העבודה כבדה מאד. אולי אם היה דבר המצב אצלכם כעת מתברר לי ביותר הי'[14] אפשר לעשות באופן היותר מועיל.

איך דאנקע זייער דיר ליבסטע מוטער פאר דיין ליבען שרייבען. געבע השי"ת מיר זאלען זוכה זיין בקרוב זעהען זיך אין פריידן און מינדליך אלעס צו ערקלערען. מיר האפען עס זאל זיך די פאסט צו רוסלאנד דאך עפענען און מיר זאלען זוכה זיין ערפרייט צו ווערען מיט בשורות טובות פון אונזערע ליעבענדע דארטען. בנותי היקרות, רב תודות לכן על כתיבתכן, הואילו נא וכתבו בתדירות ובפרטיות מכל אשר עמכן ועם כל יקירינו שי', יזכנו ד' בקרוב לעלות אל הקודש ולראות מכן ומכל חביבינו רב נחת באה"ק[15], ויגמור בעדנו לטובה להסכים בעצה ישרה על דבר המקום שנקבע בו דירתנו בעז"ה[16].

הנני חותם בברכה בכ"ט[17] ביראת הכבוד ואהבה נאמנה, בנכם מוכן לשרתכם בקודש אביכם ואחיכם המצפה לתשועת ד',

אברהם יצחק ה"ק

תרגום

אני מודה לך מאד, אמא האהובה מאד, על כתיבתך האהובה. יתן השי"ת שנזכה בקרוב להתראות בשמחה ולברר הכל בעל-פה. אנו מקוים כי הדואר לרוסיה יפתח ונזכה להשמח בבשורות טובות מאת אהובינו משם.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ר - אדר ראשון
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. עט"ר - עטרת ראשי
5. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
6. שלו' - שלום
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. ומצב"י - ומצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
9. שי' - שיחיה
10. ע"כ - על כן
11. השי"ת - השם יתברך
12. לאה"ק - לארץ הקודש
13. ע"ד - על דבר
14. הי' - היה
15. באה"ק - בארץ הקודש
16. בעז"ה - בעזרת השם
17. בכ"ט - בכל טוב

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א אדר שני תרע"ט **נמען:** ועד העדה ביפו

הרב קוק מתגעגע לעדת יפו, שבה קשורים זיכרונותיו העמוקים, והייתה עמם רוחו בצרתם ובגלותם. הרב קוק רוצה לשוב לפעול דווקא במקום שעבודתו נחוצה. כששמע שהעדה ביפו התארגנה ויש בה משרד רבנות, חשב שהכול מסודר ושאולי מוטב לו לפנות לדרך אחרת, 'ולא להיות נדרש ללא נדרשתי באתר דאית גוברין'. (סוף המכתב לא נמצא.)

עיקרי הדברים

- געגועים ליפו.
- עבודה במקום שנחוץ.
- שאלת השיבה ליפו.
- המכתב חסר.

נוסח האגרת

ב"ה[1] י"א אד"ר[2] עטר"ת[3].

לכבוד הועד הנכבד לעה"ק[4] יפו ת"ו[5].

שלו'[6] רב.

מכתבכם החביב הגיעני לשמחת לבבי. אמנם כמים הפנים אל הפנים, לבי מלאה געגועים לעדת קודש אשר בה קשורים זכרונותי היותר עמוקים, אשר על ידם התגלמו משאות נפשי, ביחושי עבודתי על אדמת הקודש, לשם ההצצה של ראשית נצני גאולתנו ופדות נפשנו, במהלך העלילות הנפלאות, מעשה ידי יוצר צור ישראל וגואלו ב"ה. עמכם, אחי החביבים, היתה רוחי בעת ענותכם וגלותכם, ועמכם התרוממה נפשי בעת אשר קוי אורה החלו לזרח על ארץ חמדתנו. ובארץ נודי וגלותי אך זאת היא נחמתי, כי זכיתי עכ"פ[7] להשתתף בשיתוף מפעל ומחשבה עם העמלים עם הציבור לטובת תחייתנו הלאומית, כפי השגת ידי הכהה.

ועתה עיני ולבי נשואות בעז"ה[8] לשוב אל הקודש ולחבק בזרועות אהבה וידידות עמוקה את כל אחי יושבי אה"ק[9] וביחוד בני יפו והמושבות, אשר להם נמסרו מאז מעיני והגיוני רוחי.

אמנם אהובי היקרים, לפעול ולעבוד על אדמת חמדתנו הנני קרוא בכל קרבי, ולהמצא דוקא במקום שעבודתי מורגשת ונחוצה היא כל חפצי. ומאז כאשר שמעתי שת"ל[10] נתארגנה עדתנו הקדושה ביפו באורגנים מסודרים, ולחיי הקודש נאגד משרד רבנות, חשבתי אולי כבר הוסדר הכל על נכון באין מחסור דבר לשכלל ע"י[11] עבודה מצדי, ובאופן כזה היה חשבוני לנטות לדרך אחר לפלס את מאויי הפנימיים לעבוד את עבודתי על אדמת קדשנו, ולא להיות נדרש ללא נדרשתי באתר דאית גוברין.

(לע"ע לא נמצא סיומו של מכתב זה)

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ר - אדר ראשון
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. לעה"ק - לעיר הקודש
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. שלו' - שלום
7. עכ"פ - על כל פנים
8. בעז"ה - בעזרת השם
9. אה"ק - ארץ הקודש
10. שת"ל - שתודה לא-ל
11. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקסו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש חודש מנחם אב תרע"ט **נמען:** הרב זאב יעבץ

מקום הדירה עדיין לא הוחלט סופית, אבל נראה שיהיה בירושלים. הקינטור והמרירות שגברו בסיעות אחדות יהיו 'כצל עובר', ובמקום איבה ותחרות תצמח 'אהבת אחים', כי קשר אחדותנו 'מנצח... את כל חפץ הקרעים'.

עיקרי הדברים

- כנראה ירושלים.
- הקינטור יעבור.
- האחדות מנצחת.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ער"ח[2] מנ"א[3] עטר"ת[4].

בונה ירושלים, ומכונן ציון, יופיע אור שבעתים, כפלגי מים בציון, לכבוד רחימא נפשאי, וחביבי, הרב המאור הגדול, מנהיר עיני חכמים, בונה מוסדות, בחקרי תולדות, מו"ה[5] זאב יעבץ שליט"א[6], וכא"ל[7] שלום וברכת עולמים.

אחדשה"ט[8] באהבה עזיזה.

נתאחרה תשובתי על מכתב הדרתו הנעלה, מפני מניעות שונות, אשר אקוה שיסלח ע"ז[9] רחים לבבי בטובו, ע"ד[10] הסכמת מקום קביעת דירתנו בשובנו בעזה"י[11] לאה"ק[12], עוד לא החלטתי דבר ברור, אבל כפי הנראה הדברים מטים שתהיה קביעותנו בירושת"ו[13]. יחננו ד' בטובו לעזור לכל ישרי לב החפצים להגדיל ולהאדיר בנין עם ד' על ארץ חמדתו, באורח שלו'[14] ומישרים.

הנטיה של קנתוריא ומרירות נפש, שנתגברה בסיעות אחדות, הנני מקוה שתהיה כצל עובר. סוף כל סוף יתפשטו קמטי הלבבות הלך והתפשט, והדעה הטהורה של אור השלו'[15] שמו של הקב"ה[16], שאנחנו מקושרים עמה בקשר חיים של עומק נשמתנו לעולמי עד, היא תלך הלך ואור, עד שתחתיה ישחו כל מזעימי נפש, ובמקום איבה ותחרות צמח ד' יעלה לאהבת אחים לידידות נאמנה ועזרה משותפת, ומעין יצא מבית ד' להגלות לעיני כל העולם הפנימי והחיצוני, שקשר אחדותנו באור נועם צור ישראל וגואלו חי, מנצח הוא בעוז שלומו את כל חפץ הקרעים וההתפרדות שיכול לעלות על כל לב של כל יחיד וכל קבוצה.

אקוה בל"נ[17] עוד לכתוב לכת"ר[18] חביבי לפני נסיעתנו בע"ה[19], וכעת מוכרחני לקצר מפני הטרדא. והיה זה שלו' וברכה, אורך ושנות חיים טובים ארוכים ומתוקנים, שיבה טובה, ועבודה פוריה, וצהלת לבב בחדות עוז ישועת ד' ונחמתו על עמו ונחלתו, כנה"ר[20] ונפש אחוז באהבתו בכל לב ונפש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ח - ערב ראש חודש
3. מנ"א - מנחם אב
4. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. ע"ז - על זה
10. ע"ד - על דבר
11. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
12. לאה"ק - לארץ הקודש
13. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
14. שלו' - שלום
15. השלו' - השלום
16. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
17. בל"נ - בלי נדר
18. לכת"ר - לכבוד תורתו
19. בע"ה - בעזרת השם
20. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז אלול תרע"ט (יפו)

נמען: ועד הרבנים בלונדון וחברי ועד 'הסתדרות ירושלים' (הרב צ"ה פערבער, הרב מ"צ שווארץ)

מאז שהגיע לארץ הקיפו אותו 'טרדות נעימות' - פגישות עם ציבורים וסיעות. הרב קוק עדיין ביפו, ומבקר בישוב החדש, ואחרי השבת ישוב לירושלים. הרב קוק מבקש להרבות חברים ולפעול ל'פונד הרליגיוזי' - אוצר שיכנס את כספי הקודש תחת ידי שומרי האמונה. אור השלום זורח בארץ: תלמידי החכמים מתאגדים, כבוד התורה עולה, 'וזהרורי תשובה ניכרים'.

עיקרי הדברים

- קבלת הפנים בארץ.
- ביפו ובמושבות.
- הקרן הדתית.
- סימנים טובים בארץ.

נוסח האגרת

בעזהי"ת[1], ט"ז אלול עטר"ת[2].

שלו'[3] וברכה וכוח"ט[4], לכ'[5] ידי"נ[6] הרבנים הגאונים, חברי ועד הרבנים בעי"ת[7] לונדון יצ"ו[8] וביחוד חברי ועד הסתדרותנו הקדושה, ההסתדרות ירושלים, וכ'[9] היו"ר[10] הרב הגאון רצ"ה פערבער שליט"א[11], וכ' המזכיר הנכבד הרב הגאון רמ"צ[12] שווארץ שליט"א, וכולהו רבנן קדישי אחי ורעי הצמודים ברוחי נפשי ולבבי כחותם לאהבת עולם אהבת אמת ואמונה, ועמהם יחידי הסגולה, הבע"ב[13] הנכבדים, בעלי תורה ויראה טהורה, מסולאים בפז מדות תרומיות, אשר עינם ולבם לחזק ולאמץ ולרומם את דגל הקודש דגל ירושלים, בעוז והדר, להתעודד ברוב חיל בעוז ד' בשעה הגדולה אשר אור ד' מאיר על עמו ועל חבל נחלתו להצמיח ישע ופדות לצאן מרעיתו, בצדקה ותהילה נגד כל הגויים, בעה"י[14] במהרה בימינו בקרוב.

רבותי היקרים, מאז אשר הביאני צור ישראל וגואלו ב"ה[15] ברחמיו המרובים אל אדמת הקודש, גברו עלי המוני טרדות נעימות, מרהיבי לב ומחזקי נפש, מרוב חמדת ידידות ארץ חמדה, ומפגישות ידידותיות של אהובים ורעים, רבים ושלמים, גדולים וטובים, ציבור וסיעות, כנסיות וחבורות, יחידים וקיבוצים, אשר באהבת עולם, בידידות נועם פגשוני ולבבוני להתחזק ולהתאמץ יחד בימין ד' רוממה, לחזק דגל הקודש לרומם נס התורה והיראה הטהורה על אדמת הקודש ברוב עוז ותעצומות בעזה"י[16]. ועתה כעת עודני עצור איזה ימים פעה"ק[17] יפו, ומוטרד בבקרת הישוב החדש, נושא קץ המגולה של הררי קודש, ובעזה"י[18] נקוה לשוב למכון בית חיינו ירושלים, אחר ש"ק[19] הבעל"ט[20] בעה"י, יעזרנו השי"ת[21] ע"ד[22] כבוד שמו, ויהיה עם ידינו בכל מעבדנו ויזכנו כולנו יחד לרומם את נס קודש ד' ודגלו.

ועתה חביבי היקרים כתר"ה[23] התאמצו נא בעבוה"ק[24], ולמען ירושלים לא ישקטו, לפאר את כבוד הסתדרות קדשנו, למען דעת כל עמי הארץ כי בשם ד' הננו דוגלים, ולאור תורתו אנחנו הולכים במקום

בית חיינו. הרבו חברים להסתדרותנו הקדושה, הרבו פעלים ליסוד הפונד הרליגיוזי, אוצר הקודש שלנו המוכן לכנס אליו את כל הכחות הכספיים המיועדים למטרות קדושות על אדמת הקודש, שיהיו מועמדים תחת ידי שלמי אמוני ישראל, הנאמנים בקדושת התורה, וקדושת ישראל וארצו באור ד' אשר בלבבם, ובלהבת אש קודש ואמונת אומן אשר בנפשם, ובזה יתרומם כל הכח אשר לעם ד' על אדמת הקודש, והמעמד הגשמי של עמנו יתבצר על אדמתו כתכונה של הצמחת אור גאולה וישועה קרובה בעזה"י.

הנני כעת עדין מוטרד מאד, ולא הי'[25] הזמן מספיק להחל בסדרים ממשיים, אבל ב"ה גדולה היא התקוה, אור השלו'[26] זורח על אדמת הקודש, ת"ח[27] שבא"י[28] מתאחדים ומתאגדים, כבוד התורה מתחיל להיות הולך ועולה, וזהרורי תשובה נכרים גם במקומות הרחוקים, סימנים טובים להתעודדות עקבות פדות עמנו, והליכות צעדי ישועת ד' על חבל נחלתו מתחילים להיות מורגשים. רבים הם הפרטים שנקוה בעה"י להאריך בהם במכתבים הבע"ל[29], כעת הנני מוכרח לקצר, ואחכה בזה על מכתב קדשם, בפרטן של דברים בעניני הפעולות, אשר נפעלו, ושעוד עתידים להיות נפעלים אצלם לטובת תחיית ארץ חמדתנו באור קודש ד' אשר לישראל. והי'[30] זה שלו' וברכת עולמים בכוח"ט[31] וכט"ס[32] כנה"ר[33] ונפש ידי"ע[34] דוש"ת[35] באה"ר[36] חותם בברכה מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעזהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. שלו' - שלום
4. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
5. לכ' - לכבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. בעי"ת - בעיר תהילה
8. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
9. וכ' - וכבוד
10. היו"ר - היושב ראש
11. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. רמ"צ - רבי משה צבי? / רבי מאיר צבי - שם אדם
13. הבע"ב - הבעל הבית
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. ב"ה - ברוך השם
16. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
17. פעה"ק - פה עיר הקודש
18. ובעזה"י - ובעזרת השם יתברך
19. ש"ק - שבת קודש
20. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
21. השי"ת - השם יתברך
22. ע"ד - על דבר
23. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
24. בעבוה"ק - בעבודת הקודש

25. הי' - היה
26. השלו' - השלום
27. ת"ח - תלמידי חכמים
28. שבא"י - שבארץ ישראל
29. הבע"ל - הבא עלינו
30. והי' - והיה
31. בכוח"ט - בכתיבה וחתימה טובה
32. וכט"ס - וכל טוב סלה
33. כנה"ר - כנפשו הרמה
34. ידי"ע - ידידו עוז
35. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
36. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז אלול תרע"ט **נמען:** ר' אלכסנדר הערמאן, לונדון

הרב קוק מצטער שלא נפרד ממנו כראוי. מאז ששב הקיפוהו אוהבים רבים. דירתו תיקבע בירושלים, אבל יישאר קשור ליפו ולמושבות, ויהיו לו גם שם דירה ומשרד.

עיקרי הדברים

- צער על הפרידה.
- ירושלים, וקשר עם יפו.
- ברכת השנה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ט"ז אלול תרע"ט[2].

ידידי היקר הנגיד הנדיב וירא"א[3] באמת חובב תורה בכל לבבו התורני הנכבד מו"ה[4] אלכסנדר הערמאן שליט"א[5] וכב"ב[6] משפחתו היקרה, שלו'[7] וברכה וכוח"ט[8] באה"ר[9]. אחדשה"ט[10] באהבה נאמנה.

ידידי היקר. מעת אשר נפרדתי מאוהבי ומיקירי האהובים בלונדון לא מש מלבי זכרון ידידי, מאד נצטערתי על אשר לא הספיקה לי השעה להפרד מידידי בברכת פרידה הראויה לאוהבים נכבדים ככבודו היקר וחביב, מאד שמחתי לראות כתב ידו היקר במכתבו אשר הגיעני. והנה מעת אשר זכני השי"ת[11] ברב חסדו לשוב אל אדמת הקודש, לנשק בפי את אבניה ולהתענג מהדרת קודש של הרריה ועמקיה ובהירות שמיה הטהורים, הקיפוני אוהבים רבים, יחידים וצבורים בהקפת ידידות ואהבה נאמנה. והנני מוכרח לעשות כמה דאפשר לי רצון כולם, ונקוה בעה"י[12] לקבע דירתנו בעה"ק[13] ירושלים ת"ו[14], ועם זה הנני גם כן מקושר עם יפו עיה"ק[15] והמושבות ת"ו כמקדם, וגם פה תהי'[16] לי דירה ומשרד בעה"י לעבוד עבודת הקודש, יצליחני ד' לטובת עם קדשו וחבל נחלתו. מרוב הטרדא אני מוכרח כעת לקצר ועוד אקוה לבא במכתבים עם כבודו ויתר אוהבי וידידי בכל הענינים הנוגעים לעבודת קדשנו של בנין אה"ק[17] ושל התחזקות אור התורה והקדושה על הררי קודש, כי בא מועד בעה"י ודי פקד את עמו. ונקוה שמהרה יצמיח לנו ישע ופדות כרב חסדו.

והנני בזה ידידו דושה"ט[18] באה"ר חותם בברכת השנים ובכט"ס[19],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. תרע"ט – השנה תרע"ט (1918/1919)
3. וירא"א – וירא אלקים
4. מו"ה – מורנו הרב
5. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. וכב"ב – וכל בני ביתו
7. שלו' – שלום

8. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
9. באה"ר - באהבה רבה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. השי"ת - השם יתברך
12. בעה"י - בעזרת השם יתברך
13. בעה"ק - בעיר הקודש
14. ת"ו - תבנה ותכונן
15. עיה"ק - עיר הקודש
16. תהי' - תהיה
17. אה"ק - ארץ הקודש
18. דושה"ט - דורש שלומו הטוב
19. ובכט"ס - ובכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקעה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרע"ט) **נמען:** ועד המושבה רחובות

תודה וברכה לעדת רחובות, 'החקוקה כחותם על לבבי'. הרב קוק מקווה לבקר אחרי החגים.

עיקרי הדברים

- תודה לרחובות.
- ביקור אחרי החגים.

נוסח האגרת

ב"ה[1] תודתי וברכתי נתונה בזה לכבוד הועד הנכבד ולכל עדת ד' החביבה אשר במושבה רחובות ת"ו[2], החקוקה כחותם על לבבי. בצפיתי אצפה לצור ישענו שיזכנו לחדות בשמחה את פניהם בזמן היותר אפשרי אחר ימי חגינו הבעל"ט[3]. והנני בזה חותם בברכת השנים באהבת אומן בציפית גאולה וישועה קרובה,

הק'[4] אברהם יצחק הי"ק[5]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
4. הק' - הקטן
5. הי"ק - הכהן קוק

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקעו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (ערב ראש השנה תר"פ) **נמען:** קול קורא ליושבי ירושלים, יפו, המושבות וערי הקודש

תודה על קבלת הפנים מכל החוגים. הרב קוק מקווה שכל הכוחות יתאגדו להבליט את 'זיו הקודש' שבאוויר הארץ, בעבודת הקודש ובעבודת החול גם יחד, ושיוכל לשרת את כולם. ברכה שתהיה שנת תר"ף 'ומרפא לכל תחלואינו', שנת אחדות ובניין.

עיקרי הדברים

- תודה לכל החוגים.
- עבודת קודש וחול יחד.
- ברכת שנת תר"ף.

נוסח האגרת

אחי היקרים, יושבי ירושלים עיר קדשנו ותפארתנו, תבנה ותכונן, יושבי יפו עה"ק[1], המושבות הקדושות ושאר ערי הקדש ת"ו[2]!

רגשי הקדש הרוממים, הממלאים רוחי עז מהדרת ארצנו הקדושה, אשר זכני ד' לשוב אליה אחרי ימי נדודי בגולה, יחד עם הפגישה מלאת האהבה, אשר נפגשתי מאתכם, מהחוגים השונים, בשובי עתה אל הקודש, הרהיבו את נפשי להציג לפניכם את תודתי וברכתי להתמלאות תקותנו ומשאת נפשנו לראות את עבודת ראשית צמיחת ישועת עמנו על אדמת הקדש הולכת ומצלחת בעה"י[3], על ידי הופעתה על ברכת השלו'[4] על כנסת ישראל יושבת ציון, ועל ידי איחוד כל כחותינו השונים בצביונם למטרה הנאדרה בקודש רוממות קרן ישראל על אדמת קדשו במילואה. וכאשר אדע נאמנה, שלשד הוד הקדש הבלוע בתנועת בנין עמנו ותחיתנו על אה"ק[5] הוא הנותן לנו את העז ואת היפעה כלפי פנים וכלפי חוץ, הנני מלא תקוה שכל כחותינו, לכל שדרותיהם השונות, יתאגדו כולם לאגודה אחת להיות כולם מסייעים להבליט ולהאיר את אותו זיו הקדש של חיי נשמות אשר לאויר -ארצנו, העומד להיות הולך ומתגלה על-ידי עבודתנו המשותפת, עבודה רוחנית ועבודה גופנית, עבודת הקדש ועבודת החול, גם יחד. ואני תפילה כי צור ישראל וגואלו יחננו כח ואמץ, חן וחסד, למען נוכל לעבוד עם כל הבונים החביבים בבנין עם ד' הגוי כולו על אדמת הקודש, ושיזכני לשרת את כולם באהבת אומן ובהדרכת קודש עד אשר נראה מהרה כולנו יחד בשמחת גוינו ובתהלת נחלתנו בגאולת עולם.

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שוכן ציון ובוחר בירושלים, שתהא השנה הזאת, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה, שנת תר"ף[6] ומרפא לכל תחלואינו, החומריים והרוחניים, היחידיים והצבוריים, הפרטיים והכלליים, שנת שלום ושלוה, אהבה כבוד וחן, שנת עבודה פוריה להקמת שוממות ארצינו הקדושה ובנין בית ישראל על אדמת קדשו. שנת אחוד כל מפעלותינו וכל נטיות נפשינו לעבוד שכם אחד עבודת ד' ועמו ובנין ארץ חמדתו, שנת ויעוד בית קדשנו ותפארתנו שנת גאולה וישועה שלמה ורוממות קרן לבית ישראל לשם ולתהלה בכל אפסי ארץ.

אחיכם ועבדכם הנאמן חותם בצפית ישועה רוממות וחיל ותפארת ציון וירושלים בב"א[7].

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. עה"ק - עיר הקודש
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. בעה"י - בעזרת השם יתברך
4. השלו' - השלום
5. אה"ק - ארץ הקודש
6. תר"ף - השנה תר"פ (1919/1920)
7. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקפה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב שבת פרשת לך לך (תר"פ) - יפו **נמען:** הוריו, אשתו ובנותיו

הרב קוק הגיע ליפו בשלום, ויתעכב יום או יומיים אחרי השבת. הפתק נכתב באחד מבתי המושבות (או 'מחוגרים'), והרב קוק מתנצל שלא כתב אמש.

עיקרי הדברים

- הגעה ליפו.
- עיכוב קצר.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עש.'ק. לך. יפו תל אביב

הורי היקרים עט"ר[2]. רעיתי הרבנית היקרה ובנות. היקרות שליט"א[3].

וכל יקירי כולם שי' לאוי"ט ברנה ושלו'[4] וכט"ס[5] ב"ה באתי לשלו'[6] הנה וכפי הנראה אצטרך להתעכב יום או יומים אחר ש"ק[7] יצליחני ד' בעבוה"ק[8], למען שמוה"ג[9] ולמען תוה"ק[10] וארה"ק[11]. נכתב באי' לי מחוגרים. מפני ההטרדות השונות שהיו לי עד כה, לא נפניתי לכתוב אמש בערב כאשר הי'[12] עם לבבי, ואתכם הסליחה. ב"ה על החוה"ש[13] אשר עמנו ועם כל יקירנו פה. שבתא טבא, וכל טוב.

בנכם עבדכם בעלך ואביכם אחיך ודודכם המברככם בכט"ס[14].

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עט"ר - עטרת ראשי
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ושלו' - ושלום
5. וכט"ס - וכל טוב סלה
6. לשלו' - לשלום
7. ש"ק - שבת קודש
8. בעבוה"ק - בעבודת הקודש
9. שמוה"ג - שמו הגדול
10. תוה"ק - תורתנו הקדושה
11. וארה"ק - וארץ הקודש
12. הי' - היה
13. החוה"ש - החיים והשלום
14. בכט"ס - בכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקצח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א כסלו תר"פ - ירושלים **נמען:** הרב יחזקאל הכהן עפשטיין

תודה על ניחומים על 'אסוננו הנורא', ומזל טוב על הצלחתו בבחינה. הרב קוק עומד על הצעתו שהרב עפשטיין יבוא לארץ ויקבע בה את עבודתו הרוחנית. המכשולים רבים, והבאים חדשים שחשבו ש'הכול סוגי שושנים' מתאכזבים, אבל 'כדאי לשאת ולסבול'. ת"ח בעלי כשרון נדרשים, אבל עליו לדאוג שבתחילה לא ייאלץ לקבל משרה מזדמנת.

עיקרי הדברים

- ניחומים ומזל טוב.
- הזמנה לעלות.
- מכשולים ותקווה.
- מצב חומרי.

נוסח האגרת

ב"ה[1] ירושלים עיה"ק[2]. כ"א כסלו, תר"פ[3]

ידידי החביב, הרב הגדול. אוצר נחמד, חו"ב[4] סוע"ה[5] מו"ה[6] יחזקאל הכהן עפשטיין שליט"א[7]

שלו'[8] וברכה באה"ר[9] רב תודות לך ידיד אהוב על דברי נחומיך על אסוננו הנורא, אשר הפגיע ד' בנו בצדקת משפטיו ב"ה, ירחם ד' עלינו וינחמנו בישועת עמו ונחלתו ב"ה בקרוב. כמו כן על דברי בשורתך הטובה על הצלחת בחינתך לטובה למז"ט[10]. והנה אודות בואך פה לאה"ק[11], הנני עומד בדעתי אשר הצעתיה לפניך חביבי, כי ראוי להציב לפניך בעה"י[12] את מגמת עבודתך הרוחנית בעתיד - פה במקום בית חיינו. אמנם יודעים אנו כולנו, מבית ומחוץ, כי הרבה מאד המה המכשולים העומדים לנו על כל מפעל ועבודה כללית, הספוגה ברוח אור ד' לתורתו בדעת וכשרון, - בכ"ז[13] הלא ארץ החיים לעם ד' היא ארצנו הקדושה, וכדאי לשא ולסבול בעבור נועמה וצפיית הישועה העתידה לצאת ממנה ועל ידה. אנכי אשר התחלתי ב"ה בעניני א"י[14] בשנים שעברו, ויודע אני את מהלכם וכל צביוניהם, כמובן אינם מפתיעים אותי שום ענינים של הפרעות שמזדמנים, כי אדע נאמנה כי הכל הולך ונארג למגמת האור וצדקת הקודש. אצל אחרים הבאים מחדש, וסוברים שכל הדברים סוגי שושנים הם, ימצאו בראשית בואם גם רגשות שיש בהם דכאות לב. אקוה שאם כ"ת[15] יסכים לבא בע"ה[16], הנה יבין כבר למדי את אפני המהלכים, ועז ד' ותורתו תשגבהו, וכשרונותיו המצויינים ומדותיו היקרות יעטרוהו רצון בחסד צור ישועתו ב"ה.

ע"ד[17] מצבו החמרי בבואו, כפי הנראה אין מה לפחוד, אנשים בעלי כשרון וחמושים בידיעות ות"ח[18] חשובים. נדרשים לנו פה, ויש תקוה שימצא מקום מכובד ונאות לכבודו וכשרונו, אבל בכ"ז ראוי לדאוג שבזמן הראשון לא יהיה נדחק לקבל איזה משרה ועבודה המזדמנת מפאת דאגת המצב, אבל כ"ז[19] אקוה שלא יהי'[20] חוצץ בעדו.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר בצפית ישועה ובתקוה להתראות בחסד ד' על אדמת הקודש, ובהר הקודש בירושלים, כנה"י[21] ונפש ידי"ע[22] דוש"ת[23] בכל לונ"ח[24]

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. חו"ב - חריף ובקי
5. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' - שלום
9. באה"ר - באהבה רבה
10. למז"ט - למזל טוב
11. לאה"ק - לארץ הקודש
12. בעה"י - בעזרת השם יתברך
13. בכ"ז - בכל זאת
14. א"י - ארץ ישראל
15. כ"ת - כבוד תורתו
16. בע"ה - בעזרת השם
17. ע"ד - על דבר
18. ות"ח - ותלמידי חכמים
19. כ"ז - כל זה
20. יהי' - יהיה
21. כנה"י - כנפשו היקרה
22. ידי"ע - ידידו עוז
23. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
24. לונ"ח - לבב ונפש חפצה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' שבט תר"פ - ירושלים **נמען:** האיכרים, הכורמים וסוחרי יבול הארץ במושבות

הרב קוק מזכיר את הקשר מימי יפו, כשעודדו את שמירת המצוות התלויות בארץ, וזו גם מה שמחבב את הארץ על שומרי התורה ומרחיב את שוק יבולה. ב"ה, תיקון תרומות ומעשרות, ערלה וכלאים מתקיים בחפץ לב. הרב קוק שולח שוב את הרב בן ציון ידלר, הממונה הראשי על תיקון תרומות ומעשרות, ומבקש לחזק את ידיו ולכבוש את שוקי הארץ ביבול אחינו.

עיקרי הדברים

- זיכרונות מיפו.
- מצוות התלויות בארץ.
- שליחות הרב ידלר.
- יבול הארץ בשוק.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלם ת"ו[2], יום ה' לחדש שבט, תר"פ[3]

אחי היקרים מישבי שוממות ארצנו הקדושה. ובוני חרבותיה, אכרנו וכורמנו יושבי המושבות החביבות, וכל העוסקים בסחר יבול ארץ הקודש, להרחיב מחית עם ד' המתישב על אדמת קדשו תובב"א[4]. שלום וברכה, ברכת עולמים מהר הקודש מציון וירושלים אחים אהובים, מאז אשר חנני צור ישראל וגואלו בחסדו, לעמוד לשרת לפניכם בקודש, בהיות עוד מושבי בעה"ק[5] יפו ת"ו, בתקופת השנים שעברו, לפני תקופת הרת עולם, וסערת המלחמה אשר עברה. היה תמיד דבור של חבה מצוי בינינו, על ידי פגישות לעתים מזומנים. ועל ידי מכתבים ערוכים בכל רגש אמתת עזוז אהבתנו הנאמנה, אהבת עולם אשר לא תשכח, הקשורה בנועם חמדת עז. ידידות ארץ חמדה, ואהבת בניה בוניה מקוממי הריסותיה, וגודרי פרצותיה, משובבי נתיבותיה לשבת. ודברנו היו תמיד באמנה, להעיר ולעורר אהבת הקודש החתומה בלבבנו בחותם חי וקיים לעד, בדבר שמירת קדושת ארצנו הקדושה ברושם קדשה של המצות התלויות בארץ כתורה וכמצוה, על פי כל דרכי תורה מורשה קהלת יעקב. ועמדת הקודש הזאת, היא היא גם כן המרהיבה את נפשות עם ד' לאהבת ארץ אבות, והעוזרת להרחבת סחר יבול ארצנו הקדושה בין אחינו הנאמנים לד' ולקדושת התורה ומצותיה, השומרים באהבה ונעימת קודש בגאון ועז.

את חקות הקודש בדבר המצות התלויות בארץ וב"ה[6] שפרץ טהרה בישראל על אדמת הקודש, ובחפץ לבב הולכים הם ומתקיימים פקודי ד' הישרים בתיקון תרומות ומעשרות, ערלה וכלאים, המצות התדיריות כדבר ד' על ישראל עמו על חבל נחלתו. ועתה אחינו החביבים, אשר מאת ד' היתה זאת, ומהפכת העולם ושאון הלאומים הביאו מתוך מחשכיהם קוי אורה המתוקים, את ערכי צפיות ישועתנו ורשמי תקות הרחבת ישוב ארץ אבות הולכים ומתגלים, בימין ד' רוממה העושה חיל. הנני בזה לחזק את רוחכם הטובה והנאמנה, להוסיף אומץ בטהרת ידיכם הנשואות תמיד קודש לבנות את ארצנו

הנשמה. וכמאז כן גם עתה. ביתר שאת וביתר עז, תמלאו ידיכם קודש לד' ולעמו, ולבנין ארץ חמדתו במשמרת הקודש, להרבות ידידות ארץ חמדה כבודה והדרה, ולכבוש את שוקי הארץ במלואם ביבול אחינו משדדי אדמתנו החביבה.

והנני שולח בזה כמאז ציר אמונים, זריז בעבודת הקודש הרב ר'[7] בנציון ידלר, הממונה הראשי לפקוח תקון תרומת ומעשרות, והמצות התלויות בארץ בכלל באה"ק[8]. תכון עתירתי אחי האהובים לחזק ולאמץ את ידי צירנו. להדר ולפאר את כבוד ארצנו הקדושה, ולרומם ולכבד את עובדיה ומישביה לעיני כל עם ד' הגוי כולו. גוי קדוש שומר אמונים ע"י[9] שמירת המצות התלויות בארץ כדת תוה"ק[10]. חזקה היא תקותנו, כי מהרה ישיב ד' את שבות אהלי יעקב כימי עולם וכשנים קדמוניות. ומלך ביפיו. וכהן על כסאו. ארמון על משפטו. ועם ד' שוכן לבטח בארצו, תחזינה עינינו, ושב יעקב ושאנן ואין מחריד. והיה זה שלו'[11] וברכת ד' מקודש, עליכם אחי היקרים. יברך ד' חילכם, ושדי תנובות ימלאו ברכה עד בלי די, כנפשכם היקרה ונפש הקשור באהבתכם.

החותם בברכת ישועת חומות וחיל במהרה בימינו אמן

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עובד לעם קדוש על אדמת הקודש, החונה פה עיה"ק[12] ירושלים תובב"א[13]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
5. בעה"ק - בעיר הקודש
6. וב"ה - וברוך השם
7. ר' - רבי
8. באה"ק - בארץ הקודש
9. ע"י - על ידי
10. תוה"ק - תורתנו הקדושה
11. שלו' - שלום
12. עיה"ק - עיר הקודש
13. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אטו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראש חודש אדר (תר"פ) - פתח תקוה **נמען:** הוריו ואשתו

הם הגיעו בשלום ליפו ומשם לפתח תקוה; בתיה נשארה אצל אחותו פריידא. הרב קוק יתעכב עד אחרי השבת.

עיקרי הדברים

- ביקור ביפו ובפתח תקוה.
- עיכוב עד אחרי שבת.

נוסח האגרת

ב"ה[1], יום ר"א לחדש אדר תר"פ[2]

הורי היקרים ורעיתי הרבנית היקרה שליט"א[3]

ב"ה באנו שלו'[4] ליפו, ומצאנו את כל יקירינו שי'[5] במצב החוה"ש[6]. וכעת באנו ב"ה הנה לפ"ת[7] לשלו'[8]. בתי' תחי'[9] נשארה אצל פ"ח תחי'. ב"ה על שלומם. לכתחילה חשבתי לשוב בע"ה[10] למחר ליפו, ומשם ביום ו' עש"ק[11] הבע"ל[12] לשוב לירושלים. אך כאשר באנו פה, נראה שיהי'[13] הכרח קצת להתעכב בעה"י[14] עד אחר ש"ק[15], ונקוה בע"ה לשוב אחר ש"ק במוקדם היותר אפשרי. יזכנו השי"ת[16] להתראות בלבבות שמחות בעה"י בעיקו"ת[17] תובב"א[18].

והנני בזה מקצר ואומר שלו' כנפשכם היקרה ונפש בנכם ואישך, שלבם

אברהם יצחק ה"ק

ב"ה שגם פה מצאנו את פ"ב ויונה, ואת צב"י[19] שיחי'[20] במצב הגון בחו"ש[21] ב"ה, הנ"ל[22]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. שלו' - שלום
5. שי' - שיחיה
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. לפ"ת - לפתח תקוה
8. לשלו' - לשלום
9. תחי' - תחיה
10. בע"ה - בעזרת השם
11. עש"ק - ערב שבת קודש
12. הבע"ל - הבא עלינו
13. שיהי' - שיהיה
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. ש"ק - שבת קודש
16. השי"ת - השם יתברך

17. בעיקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
18. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
19. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
20. שיחי' - שיחיו
21. בחו"ש - בחיים ושלום
22. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אל

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' אייר תר"פ **נמען:** דברים בחגיגת הלאומיים (אחרי החלטת סן רמו)

'טרף נתן ליראיו' ו'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים' (תהלים קיא) - באותו יום ראינו את שני ההפכים: מצב ישראל בגולה חשוך, ומכנף הארץ באה בשורה גדולה. 'ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי' - מי שמכיר את המקור הראשון רואה בצוררים ובמיטיבים רק כלים בידי ה'. אין לכפור בטובת הפועלים, אבל 'טוב לחסות בה'' - לא 'התקוה' וקריאות הידד ויין כרמל יבנו את הבית, אלא 'יזכור לעולם בריתו' - התורה והמצוות; הארץ שלנו מכוח ברית בין הבתרים, לא מכוח כיבוש או היסטוריה.

עיקרי הדברים

- שני ההפכים.
- המקור הראשון.
- הכרת טובה וחסות בה'.
- הברית - יסוד הבעלות על הארץ.

נוסח האגרת

דברים אחדים בשעת החגיגה של הלאומיים, ביום א' אייר תר"פ[1] אחרי הסכמות הממלכות כסא ע"ד[2] ארה"ק[3].

תהלים קיא: "טרף נ"ל י"ל[4] בריתו. כ"מ[5] הגיד לעמו ל"ל נחלת גוים" כמה גדול המרחק בין שני המאמרים האלה הסמוכים זל"ז[6]!

הראשון כמה צנוע הוא! כלום הוא מבקש אלא לחם לאכול - "טרף ליראיו", דבר שאין מונעים משום בריה. והשני כבר מתהלך בגדולות, שנעוף אל "נחלת גויים"! ואמנם את שני ההפכים האלה בפרק א' - בעיננו ראינו היום הזה: לא הי'[7] ימים רעים לישראל, ברב ארצות פזורים כבזמן הזה: מצבנו בקרב עמים רבים - חשך ישופנו, השמים מעל ראשינו הולכים ומתקדרים, אנו למכים, חיינו למרמס, כבודנו לכלימה, רכושנו לבוזזים, עד שבאמת גם טרף לחם חוקנו יום יום צריך לזכירת ברית מיוחדה, צריך לרחמים מרובים, עמוד בנס (ובפרט ליראיו, המפונקים בבחירת האמצעים לפרנסת יומם, שאינם טורפים טרפם בידיהם, שאינם חוטפים ברצונם, אלא מצפים שהטרף "ינתן" להם מן השמים -) ובה בשעה מכנף ארץ רחוקה גדולות שמענו "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נ"ג", אכן זרח בחשך אור לישרים! מי האמין לשמעתנו!. כתוב ויפול יוסף על צואר בנימין ויבך, במדרש: "כשם שלא פייס את אחיו אלא בבכי כך לע"ל[8] אין ישראל נגאלין אלא בבכי" האמנם מי פעל כל זאת? בכתובים אחרי שבמזמורי הלל נמצא מענה מספיק לשאלה זו: "ד', ל ל"א לי בעוזרי וא"א[9] בשונאי, טוב לחסות בד'". בביאור דברים אלו כבר מלתי אמורה מאז וכאן אבאר:

הנה נא ידענו שאם יפל איש בעלילה ועלה לגרדום לידון, אז יחבל תחבולות שונות ויבקש לו פרקליטים ומליצים שונים, כדי להפיס דעתו של השופט אשר בו גורלו תלוי, ויש אשר ישתמש לזה בדרכים

רחוקות, ע"י[10] כחו וכח כחו, ובלבד שתגיע הסניגוריא שלו עד כסא השופט, וכל זה אינו אלא כ"ז[11] שאינו מכיר את המקור הראשון, או שאין לו דרך להגיע אליו ישר. אבל בודאי שמיד כשיתפתח לו איזו פתח שער להגיע אל המקור הראשון, אז יאמר בלבו למה לי רוב המתוכים ומרבית השתדלנים, הלא טוב לי לפנות לכל לראש אל מי שממנו משפטו יצא. - אחים חביבים! מי כעמנו ישראל למוד בנסיונות מקורות דורותינו, כי שוא יעמלו הבונים כ"ז אשר ד' לא יבנה וגם להיפך - לשוא יפריעו הסנבלטים והדיאמאנדים'א - אם אך יהי ד' אתנו. ואולי זוהי מה אמר דוד: ד' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי לא אירא - פתח ד' את עיני להכיר את מקור הראשון שממנו תצאנה עבורי הרעות והטוב, ואדע כבר כי צוררי, אשר מפניהם יראתי, אינם אלא כלי זעם בידיו של הקב"ה[12], ומיטיבי אשר לעזרתם צפיתי אינם אלא מלאכים עושי דברו, עד כי ד' לי בעוזרי (בעוזרי לא אראה אדם אך א-ל וככה ג"כ[13] אני אראה טרף נתן לעמו ליראיו יזכור לעולם בריתו.

כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים". ד' לי לא אירא. בשונאי - (ולא אראה שונא לפני רק שבט אפו של הקב"ה) א"כ[15] הלא אשיב אל לבי ל"ל רוב המתוכים והאמצעים, אשובה אלכה לי קודם כל אל המקור הראשון הלא טוב טוב לי קודם כל לחסות בד'. שהוא הוא הגואל האמתי והוא הוא התומך גורלי, - חביבי! אין ערך לגדלה של השעה הזאת, אשר.זה אלפי שנים כל עיני בית ישראל מיחל לה. למרות כל הצרות הרבות והרעות אשר עברו עלינו במשך כל ימי נדודינו, מצאה השעה הגדולה הזאת את עם ישראל, אם כי נדכה ושחוח בחומר, אבל רובו ככולו איתן ורענן עדיין ברוח במצבו המוסרי: עוד רד עם א-ל וגם יראתו נאמן. חלילה לנו להיות כפויי טובה לכל פועלי האמונה אשר בהשתדלותם ובחרף נפשם עזרו להביאנו עד הלום.

אבל בה בשעה מכירים אנו בהכרה ברורה כי לא המה, אך האלהים הרועה אותנו מעודנו, הוא עשה לנו היום את התשועה הגדולה הזאת, והמה אך כלי חפץ היו בידו אברך. ואם ד' לי בעוזרי, אם בעוזרי אראה לכל לראש את ד' לבדו, - הלא טוב טוב לנו קודם כל לחסות בד', לשאת עינינו ולבנו אל המקור הראשון שממנו יפתח לנו מעין הישועה. ואחרי כל רחשי התודה אשר ירחש לבנו אל שליחיו עושי דברו, - הלא נדע ונבין כי לשוא עמלו הבונים. לולא ד' אשר אמר לבנות. וכבר אמר דוד: פדות שלח לעמו י"ל בריתו", (אין ברית אלא תורה, אין ברית אלא מצות ד'!) לא שירת "התקוה" לבדן, ולא קריאת הידד ושתיית יין כרמל לבדן. תהיינה לאבני בנין בידינו לבנות את בית ישראל רק זכירת ושמירת בריתו ע"פ[16] דרך התורה והמצוה, היא תהיה' לנו ליסוד מוסד ולאבן פנה. אתה מוצא בכל המקרא את השם א"י[17] רק זעיר שם ז"ש[18] ובכל המקראות בשם "ארץ כנען" תקרא. והלא א"י מוחזקת היא לנו מאבותינו? אכן מוחזקת היא אבל לא בחזקת כבוש ואף לא בזכיתה של ההיסטוריא, שבכל אלה שטרו של כנען קודם לשטרנו, רק בכח הברית של בה"ב עם א"א[19] ע"ה[20] למען אשר יצוה את בניו וגו'[21] אין הארץ לישראל אלא בז' הוא לד' - "פדות של"ע" אבל התנאי הראשי הוא - "יזכור לעולם בריתו"!

1. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
2. ע"ד - על דבר
3. ארה"ק - ארץ הקודש
4. י"ל - יש לומר

5. כ"מ - כל מקום / כל מה (ש...)
6. זל"ז - זה לזה
7. הי' - היה
8. לע"ל - לעתיד לבוא
9. וא"א - ואי אפשר
10. ע"י - על ידי
11. כ"ז - כל זה
12. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
13. ג"כ - גם כן
14. א"כ - אם כן
15. ע"פ - על פי
16. א"י - ארץ ישראל
17. ז"ש - זה שלום
18. א"א - אי אפשר
19. ע"ה - עליו השלום
20. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אסב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' תשרי תרפ"א **נמען:** הרב י"א ציטרין, רב פתח תקוה

ברכת השנה. הרב קוק הורה לשלוח עוד עותקים מהמכתבים (לאיכרים). לא נגע בעניין העסקת עולים אצל סוחרים בערים, כי כמעט אין נוכרים עובדים בבתי המסחר היהודיים, והדבר עלול לדחוק את תושבי הארץ הוותיקים ולעורר איבה; ובכל זאת יש לשים לב.

עיקרי הדברים

- ברכת השנה.
- עוד עותקים מהמכתבים.
- עבודה בערים - חשש איבה.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. יום ה' לחודש תשרי שנת תרפ"א[2]

ברכת השנים, וגמח"ט[3] לכ'[4] ידי"נ[5] הרב הגאון מוהריי"א[6] ציטרין שליט"א[7]

האב"ד[8] דפ"ת[9] ת"ו[10] הנה ברך לקחתי באהבה מכתר"ה[11] חביבי שליט"א. ותשובתו אמורה ואברכה מברכיך יתברך כתר"ה[12] בכל טוב. בשנה טובה ומעוטרת. ונזכה לראות בתשועת עם ד' על אדמת קדשו ובהצלחת צמח ישועתינו לגאולה שלמה. נצטערתי על אשר שלחו רק עקזעמ' אחדים מהמכתבים וציויתי להוסיף לשלח עוד איזה טופסים. מה שלא נקדתי בזה המכתב ע"ד[13] נתינת עבודה בערים אצל הסוחרים וכדומה, מפני שבמציאות כמעט אין נכרים עובדים אצל בתי המסחר של אחב"י[14], ואולי יוכל הדבר לגרום דחי' של תושבי הארץ מלפנים בשביל הבאים, ויביא לידי איבה, ע"כ[15] נמנעתי מזה. בכ"ז[16] צריכים אנו לשום לב גם ע"ז[17]. ועוד נתישב בע"ה[18] עם כתר"ה במכתבים. וכשיחנינו השי"ת[19] להתראות באיזה אופן להמשיך את העבודה של תוכן המכתבים לימים הבעל"ט[20].

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר[21] כנה"ר[22] ונפש ידי"ע[23] דוש"ת[24]

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. וגמח"ט - וגמר חתימה טובה
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. מוהריי"א - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, א (למשל: יעקב + אברהם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. האב"ד - האב בית דין
9. דפ"ת - דפתח תקוה
10. ת"ו - תבנה ותכונן
11. מכתר"ה - מכבוד תורתו רום הדרתו

12. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
13. ע"ד - על דבר
14. אחב"י - אחינו בני ישראל
15. ע"כ - על כן
16. בכ"ז - בכל זאת
17. ע"ז - על זה
18. בע"ה - בעזרת השם
19. השי"ת - השם יתברך
20. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
21. באה"ר - באהבה רבה
22. כנה"ר - כנפשו הרמה
23. ידי"ע - ידידו עוז
24. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אעב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט מרחשון תרפ"א **נמען:** אל כל בית ישראל ובייחוד לאיכרים ולכורמים

'דגל ירושלים' הורם בשעת הצהרת בלפור: יש כוח כביר בתחייה החילונית של 'ציון', שמטרתה המדינה, אבל בלי אור הקודש לא תגיע לתעודתה, ומגמת הקודש אינה רק המדינה אלא 'כסא ה' אשר בירושלים'. עכשיו העולים הצעירים, שאין להם כלום מלבד אהבת הארץ וכוח שריריהם, צריכים עבודה: 'וחי אחיך עמך'. האיכרים חייבים לקבלם כפועלים קבועים, 'בלא אמתלאות'. עם העין הטובה לשכנינו הערבים, 'שלא להתעלם מבשרנו', בפרט מפליטי חרב.

עיקרי הדברים

- ציון וירושלים.
- קליטת העולים.
- עבודה עברית במושבות.
- עין טובה לערבים ואחריות לאחים.

נוסח האגרת

ב"ה[1] י"ט חשון תרפ"א[2].

אחינו היקרים, כל בית ישראל הגוי כלו. דגל ירושלים הורם באותה שעה, אשר המטרה המדינית של ציון הגיעה כמעט להמדרגה החשובה שהיא עומדת בה עכשו. באותו הפרק של מתן הדקלרציה על ידי הממשלה הבריטית, ראינו אז עין בעין שהתכונה החלונית של בנין האמה ותחיתה בארצה כובשת לה את דרכה בחיים, התעמולה רבה וגדולה, והאידיאלים החלונים מקסימים, וטבעו של עולם צריך להם, וכל לב רגש מוכרח הוא להודות שכח כביר ורב טוב צפון בהתחיה החלונית שלנו הדוגלת בשם "ציון" שמטרתה הוא: המדינה היהודית בארץ האבות. אבל מעבר מזה, נוכחנו לראות שכמה שיצליח החול במצעדיו איננו כלל עלול לבוא לתעודתו, אם לא יופיע אור הקדש בתכונה רוממה ויאיר את כל מחשביו. ואור הקדש הוא בא מתוך הכרת הקדש שלנו, מתוך התביעה האלהית הפנימית אשר בנשמת ישראל, מתוך אור ישראל וקדושו שהוא אור העולם ומלואו. והמגמה האחרונה של הקדש, אינה רק המדינה!, כי"א[3] כסא ה' אשר בירושלים, "כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו" ובעת אשר על נהרות בבל ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון כאשר לבנו נשבר.

ועתה השעה באה, ואנו, כלומר, יושבי הארץ מלפנים, הננו קרואים למעשה. לעזרת אחים שהיא עזרתנו, עזרת הגוי כלו בסוס חסננו כבודנו בארץ ובעולם. והנה המהגרים הללו, רובם צעירים אשר אין להם כל, כי אם נפשם הנלהבה באהבת ארץ אבות וכח שריריהם המוצקים, הנכונים לעבודה. ועתה כמה חובה כפולה ומכופלת היא על ישובנו כלו, וביחוד עליכם אחינו האכרים והכורמים אשר על אדמת הקדש, אשר התאזרחתם בארץ ונוטעתם עליה. עכשיו הגיע הזמן להחלץ חושים כלנו, בעד העבודה העברית, עתה בא התור של "וחי אחיך עמך", ביחש לנתינת עבודה בכל מקצעות המשק שלנו בישובנו כולו בכל מלא רחבו והקיפו. אורות קס'. קולי אליכם, אחים חביבים אכרינו וכורמינו! ממעמקי לבבי

אקרא אליכם: התרוממו בנפש נדיבה ברוח מתנה, לקראת אחינו אלה. לעומת אורחינו החביבים, כחות החיים הרבים, שבהם אוצר חיים גנוז לבנין עמנו וארצנו לקוממיותנו העתידה בארץ אבות, עת לעשות הוא לנו השעה הגדולה הזאת. נקדם נא באהבה את אחינו החלוצים, קחו נא אחים, את אחינו הבאים מחדש, את הצעירים וגם את הבאים בימים העומדים הכן לעבודה, לפועלים קבועים במושבות. העבודה הישראלית, מכרחת היא להיות עכשיו עולה כפורחת בארצנו הקדושה.

כל מניעה שבעולם אסור לה, להיות חוצצת ביניינו ובין חובת הקודש הזאת. עלינו לזכור מה היא חובתנו הכוללת לעמנו ולארצנו בעת חיה. עלינו לזכור כמה אוצרות סגולה ישנם בין צעירי אחינו הללו, שיהיו לברכה ולתהלה בארץ. עלינו לחזק ולאמץ את כחם ואת רוחם של המהגרים הללו, בכל קרוב ובכל אמוץ. וההתקרבות היותר גדולה, והיותר כשרה, ויותר מועלת ומביאה למטרה הרצויה היא רק זאת: נתינת עבודה בעין-יפה, בלא אמתלאות בלא השתמטות. שאלת היום היא לנו עכשיו, שאלת העבודה העברית ועם כל העין הטובה שאנו נוהגים בה ביחש לבני גזענו ושכנינו יושבי הארץ הערבים, עלינו לזכור שלא להתעלם מבשרנו, במדה כפולה, של חובת אחים, ושל חובת בנין העם על אדמתנו, של חובת אהבת גרים, פליטי-חרב, הבאים אל חק אמם לציון, להסתר מחמת פראים, וקנאת אויבים, אכזרים כחיתו טרף. שאו ידיכם קדש, אחים יקרים, אכרינו וכורמינו. אשר על אדמת קדשנו. החיו את נפשות מהגרינו היקרים, הבאים להאחז בארץ חמדה. הרימו נס של עבודת-אחים, עבודת ישראל, על אדמת ישראל. וצור ישראל, ירים מהרה נס לגוים, ונדחי ישראל יכנס מארבע כנפות הארץ. וירום קרן לעמו על אדמת קדשו וחבל נחלתו לעולמים.

כנפשכם היקרה, ונפש אחיכם, ועבדכם הנאמן

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. כ"א - כי אם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אצא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' אדר שני תרפ"א **נמען:** המלצה על בית החרושת למשקה מבריא של ר' משה נתן רוטמאן, יפו

לפי התקנות שאישר בית הדין ביפו, כל הפועלים בבית החרושת יהיו לאחר שנה שותפים שווים עם הבעלים. הרב קוק מחזק את המפעל וקורא להשתמש במשקה, לפיתוח התעשייה בארץ ולפרנסת הפועלים.

עיקרי הדברים

- שותפות הפועלים.
- תמיכה בתעשייה.
- קריאה לצרכנים.

נוסח האגרת

ב"ה. יום יוד לחדש אד"ש[1] תרפ"א[2]

אחרי אשר ראיתי, את התקנות והתנאים שעל-פיהם יתנהל בית-החרושת ל"משקה-מבריא", של הר' משה נתן רוטמאן, בעה"ק[3] יפו ת"ו[4], המאושרות מטעם הרה"ג[5] הב"ד[6]-צדק דעה"ק[7] הנ"ל[8] ומועתקות בהפנקס ז ועל פיהם יש הזכות השלמה לכל הפועלים והעובדים בבית-החרושת (אחרי שנה) שוה, עם בעל ביהח"ר[9], ואחרי ידעי את האיש החשוב הנ"ל, אשר השקיע, רב-אמץ ויגיעה בהעבודה הזאת, למען טובת בניניה של הארץ, והמצאת עבודה לבני ארה"ק[10]. אמרתי, אף ידי תכון עמו, לחזקו ולאמצו במעשהו הח' הנ"ל. והנני קורא לכל אחב"י[11], להשתמש בהמשקה-המבריא הנ"ל, אשר ממנו תוצאות, בעזה"י[12], להתפתחות התעשי' בארצנו הק'[13] בכלל, וגם כן למקור-מחיה, לרבים מאחינו הפועלים, בארץ-ישראל, ויאכלו ענוים וישבעו, ויתענגו על רוב שלום, כנה"ר[14] ונפש המצפה לתשועה שלמה, על עם ה' הגוי כלו, באדמת-קדשו, במהרה בימינו בקרוב.

1. אד"ש - אדר שני
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. בעה"ק - בעיר הקודש
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. הרה"ג - הרב הגאון
6. הב"ד - הבית דין
7. דעה"ק - דעיר הקודש
8. הנ"ל - הנזכר לעיל
9. ביהח"ר - בית החרושת
10. ארה"ק - ארץ הקודש
11. אחב"י - אחינו בני ישראל
12. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
13. הק' - הקטן
14. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אור ליום ב' אייר תרפ"א **נמען:** האדמו"ר מגור

ברכת הדרך לאדמו"ר בצאתו מהארץ, אחרי שזכה להתקשר בחיבת הקודש של ארץ ישראל, ותפילה שישוב במהרה.

עיקרי הדברים

- ברכת הדרך.
- חיבת הארץ.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. אור ליום ב' אייר תרפ"א[2]

ברכת ה' מקדש להדרת רב רחימאי הרב הגאון הצדיק המפורסם אוצר טהרה יושר ותמימות מוהרא"מ[3] אלטר שליט"א[4]

מגור יצ"ו[5], וכא"ל[6], שלו'[7] רב וברכת עולמים ממכון בית חיינו מהר הקדש מירושלים, אחדשה"ט[8] דהדר"ג[9] כתר"ה[10] שליט"א באה"ר[11], יקבל נא ברצון הוד קדושת כתר"ה מגור שי'[12] את ברכתי בדברים שבכתב השלוחים לו בזה, על דרכו בקודש בצעדו מן הקודש אל החול, על דעת להקשר בחבת הקודש של ארץ הקודש ארץ החיים, מקום חמדת כל ישראל וחמדת נעימת עליון חבת קודש של כל צבאי צבאות, עליונים ותחתונים, ארץ צבי וירושלים, אשר זכהו השי"ת[13] לחזות אותה ולהתנעם מנעם קדשה ולהקשר בקדושתה. כן יבורך גבר הדרת קדשו, לשוב הקודש במהרה באור גדולה וישועה, בתת ה' בקרוב ישועה מציון לישראל תפארתו, ולעיני כל יושבי תבל יתקדש שם צור ישראל וגואלו ביהודה עם קדושו, ושב יעקב ושקט ושאנן כימי עולם, ומלך ביופיו וארמון על משפטו יראו עינינו וישמח לבנו, וה' ישמר צאתו ובואו לחיים ולשלום בכט"ס[14], כנפשו הקדושה ונפש ידי"ע[15] אחוז בקדושת ידידות קדשו, הקי[16] א"י[17] הכהן

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. מוהרא"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, מ (למשל: אברהם + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
6. וכא"ל - וכל אשר לו
7. שלו' - שלום
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. דהדר"ג - דהדרת גאונו
10. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
11. באה"ר - באהבה רבה
12. שי' - שיחיה
13. השי"ת - השם יתברך

14. בכט"ס - בכל טוב סלה
15. ידי"ע - ידידו עוז
16. הק' - הקטן
17. א"י - ארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקכח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' שבט תרפ"ב **נמען:** אגודת צעירי 'אגודת ישראל' בירושלים

הרב קוק נבהל שמייחסים לו התנגדות ל'קרן ארץ ישראל' ול'קרן הישוב' של אגודת ישראל; הרב קוק מוכן לפעול למענן. אבל למנוע את עזרתו מבניין הישוב, גם כשהבונים רחוקים מהתורה, הוא נגד דרך ה', כי רק בהתקרבות ובעזרה יקרבו את הרחוקים. 'ומה אעשה ולבי הולך לקרב ולא לרחק'.

עיקרי הדברים

- אינו מתנגד לקרנות האגודה.
- עזרה לכל בוני הישוב.
- לקרב ולא לרחק.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ' שבט פ"ב

לכ'[2] אגדת צעירי אגו"י[3] פעה"ק[4] ת"ו[5] שלו, רב. מכתבם היקר קבלתי, ונבהלתי לראות שהם מיחסים לי התנגדות לקרן א"י[6] וקרן הישוב, שנתכונן ע"י[7] אגו"י, לא כן אחי, בכל לב ובכל נפש, הנני מוכן לעשות בעד הקרנות הללו בכל עת שאדרש, בל"נ[8], בעה"י[9], רק למנע את עזרתי מבנין הישוב, אפי'[10] אם הבונים, הם רחוקים בעוה"ר[11] מהתורה"ק[12], זהו נגד כל חושי וידיעותי בדרך ד' הישרה. כי מקוים אנחנו שרק ע"י התקרבות ועזרה, יעלה ביד יראי ד' לקרב את הרחוקים, ולתקן סוף כל סוף את בנין הארץ עפ"י[13] דרך התוהמ"צ[14], כרצון השי"ת[15] באמת. ומה אעשה ולבי הולך לקרב ולא לרחק, תל"י[16].

והנני בזה ידידם מברכם בעבודה פורי' לחזוק התורה ולבנין אה"ק[17].

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. לכ' - לכבוד
3. אגו"י - אגודת ישראל
4. פעה"ק - פה עיר הקודש
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. א"י - ארץ ישראל
7. ע"י - על ידי
8. בל"נ - בלי נדר
9. בעה"י - בעזרת השם יתברך
10. אפי' - אפילו
11. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
12. מהתורה"ק - מהתורה הקדושה
13. עפ"י - על פי
14. התוהמ"צ - התורה והמצוות
15. השי"ת - השם יתברך
16. תל"י - תודה לא-ל יתברך

17. אה"ק - ארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקכט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' שבט תרפ"ב **נמען:** צעירי 'אגודת ישראל' בירושלים

המאמר נמסר לעסקנים לפני שהגיע מכתבם. 'הדרך של התנגדות לבדה לא תספיק להצלת המצב', ויש ללכת בדרכים שונות, כמו בתכסיסי מלחמה שמחלקים את המחנות; כולם מכוונים לבניין הארץ בקדושה, והרב קוק סבור שבעזרה לבנייה החילונית יתקבלו דברי החרדים. (סוף המכתב חסר.)

עיקרי הדברים

- התנגדות לבדה אינה מספיקה.
- חלוקת המחנות.
- עזרה תביא השפעה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], יוד שבט פ"ב

לכ'[2] צעירי אגו"י[3] פעה"ק[4] ת"ו[5] שוי"ר[6] באה"ר[7] קבלתי את המכתבים, והנה המראה אחת היא, כי המאמר נמסר ליד העסקנים לפני קבלת המכתב הראשון. ובעצם הענין, הנני חוזר על דברי, ומדגיש אני בזה לכם יקירי לבבי, שאני רואה שהדרך של התנגדות לבדה, לא תספיק להצלת המצב, ולהגדרת הפרצות המתגברות בעוה"ר[8], לחרדת לב כל ירא ד' וחושבי שמו, עלינו ללכת בדרכים שונים, כדרך תכסיסי מלחמה, שמחלקים את המחנות. הלא כלנו מכוונים לדבר אחד לטובת ישראל האמיתית. שהיא בנין אה"ק[9] בקדושה ובטהרה, אלא שאני רואה, שבדרך של עזרה לכל המעשים החלוניים בבנין, יוכל הדבר לבא שיתקבלו דברי החרדים ע"ד[10] ד', ברב או במעט. וישנם רבים גדולים וטובים הרואים, שע"י[11] התנגדות או לפחות.... [הסוף חסר]

1. ב"ה - ברוך השם
2. לכ' - לכבוד
3. אגו"י - אגודת ישראל
4. פעה"ק - פה עיר הקודש
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. שוי"ר - שלום וישע רב
7. באה"ר - באהבה רבה
8. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
9. אה"ק - ארץ הקודש
10. ע"ד - על דבר
11. שע"י - שעל ידי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקלד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרפ"ב) **נמען:** ד"ר אברהם יעקב ברוור

הרב קוק הסכים לקרוא לעפולה 'יזרעאל' אם השם העתיק מושך לב רבים. בגיטין אין מכשול, כי השמות תלויים בהסכמה: יכתבו 'יזרעאל דמתקריא עפולה' (אבן העזר קכח), ואם גם זרעין תיקרא כך - 'דמתקריא זרעין', כי השינוי ניכר. 'תרי ירושלים הוו' נמצא בערכין לב ב, לא בעירובין; שמות כפולים נוהגים בכל הארצות. בארץ ישראל, בזמן אתחלתא דגאולה, השם שקובעים ישראל הוא היסודי ('ויקראו בשמות את הערים').

עיקרי הדברים

- השם יזרעאל לעפולה.
- שמות בגיטין.
- 'תרי ירושלים הוו'.
- השם העברי יסודי.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. [תרפ"ב[2]]

ידידי היקר הרה"ח[3] הנעלה מו"ה[4] אברהם יעקב ד"ר[5] בראוואר שליט"א[6] שלו'[7] וברכה.

בתשובה ע"ד[8] מכתבו היקר בענין השם יזרעאל, הנני רואה מכותלי המכתב שכבר ראה כבודו את חות דעתי, בהסכמה על השם יזרעאל לעפולה, אם רק יש בזה טובה להישוב מפני שהשם יזרעאל העתיק הוא מושך לב רבים. ובענין גיטין אין שייך שום מכשול כלל כי השמות בין של המקומות בין של האנשים תלוי הכל בהסכמה. ואם יקראו לעיר זו בשם יזרעאל זהו שמה, ואפילו אם היה לה איזה פעם שם אחר, שנשתקע אין זה מעכב כלל, ובנ"ד[9] שיש שם של נכרים שישאר עפולה, ושם היהודי יהיה יזרעאל. אז יהיה הנוסח של גיטין יזרעאל דמתקריא עפולה, כמבואר באה"ע[10] סי'[11] קכ"ח ס"ג בהג"ה[12]. וזה יהיה נהוג כ"ז[13] שלא ישתקע לגמרי שם עפולה. ואם הכפר זרעין, יהיה למושב ישראל כתקותנו בע"ה[14], וגם לו יקבעו שם יזרעאל, בלא ליווי או באיזה לווי, כמו הראשונה, או הקדמוניה וכיו"ב[15] אז כ"ז שלא ישתקע לגמרי השם זרעין, יהיה צורך לכתב בתחלה את השם היהודי, דמתקריא זרעין. ואע"פ[16] שבמקום שאין ריחוק גדול מהביטוי של היהודים לזה של הנכרים, אין צורך לכתב כ"א[17] השם היהודי כמש"כ[18] בשו"ע[19] בהג"ה שם, מ"מ[20] כאן שיש שינוי ניכר בהשם בסופו, דומה הוא למה שכתבו הפוסקים שם בעיר פוזין ופזננא, וכן קאזמר וקאזמירז, דהוי כשם אחר, וה"נ[21] החילוק בביטוי שבין יזרעאל לזרעין, הוא ניכר הרבה, אע"פ[22] הוא מוצא אחד, מ"מ אין נראה להחזיק זרעין לשם אחד עם יזרעאל מאחר שיש בהם חילוק באותיות בתחילה ובסוף ובתבנית התנועות, ע"כ[23] יהיה נכון לכתוב ג"כ[24] דמתקריא זרעין כמש"כ.

והמאמר, תרי ירושלים הוו, הוא לא בעירובין כמו שהעתיקו בטעות, אלא במסכת ערכין, דף ל"ב ע"ב[25] שהוא מאמרו של רב אשי. דהוא בתרא, וקיי"ל[26] הלכה כבתראי. והתוספות שם ד"ה[27] הכי נמי, כתבו שגם אליבא דרבא בסוגיא שם ג"כ אנו אומרים דתרי ירושלים הוו, אלא דלרב אשי היתה ירושלים הקטנה נמצאת ביהודה. ולרבא אין צורך לומר שביהודה היו תרי ירושלים, אלא שהיתה ירושלים השניה באיזה מקום אחר מחלקי הארץ כמו בגליל או בעבר הירדן, וכיו"ב. ואיך שיהיה הרי שמות ערים כפולים זהו דבר נהוג בכל המקומות, וכל הארצות. וכמש"כ[28] במכתבי שם מתרי קדש במכות דף י' ובערכין שם, ובב"מ[29] דף כ'[30] ע"ב אמרי ' חיישינן לשני שוירי והעיקר שהשמות באו בשביל התועלת המעשית, ולא נראה לי למעט איזה הרחבה של אפשרות בבנין ארה"ק[31] בשביל דיוקים של שמות. ובפרט שהשם יזרעאל הלא היה נתון לעיר מלוכה מטרפולין, שבודאי גם בנותיה נקראו ביחוד על שמה. ויכולין אנו לקוות שהראשית המצער של העיר הישראלית הזאת תתרחב ג"כ ותשוב לגדולה מטרפולית, וגם הכפר זרעין יגבל בה, כי גדול יום יזרעאל. בסוף דברי הנני להביע את רגשי תודתי לכבודו על קנאתו הטהורה על שמירת עתיקותינו, אע"פ שבנקודה זו דעותינו שונות והנני בזה ידידו הנאמן.

אלה הדינים אמנם נובעים הם מהפוסקים שכתבו ע"ד ערי חו"ל[32] שהגויים נחשבים לבעלי הארץ. אבל באי"י[33], וביחוד בזמן גילוי אתחלתא דגאולה, יותר מחוור הוא שלא להתחשב כלל עם השם של הגויים, והשם אשר יקבע ע"פ[34] ישראל בעלי המקום, זהו השם היסודי. וכמש"כ בס"פ[35] מטות, ויקראו בשמות את הערים אשר בנו. ועיין בספר גט פשוט, ובטיב גיטין בלקוטי שמות עיירות ונהרות סקט"ז[36] מש"כ[37] ע"ד שם ירושלים, ושם קודש שקורין לה הערבים, וגם מקצת היהודים המסתערבים. ומש"כ[38] נראה עיקר לדינא. ומה שכתבתי מהדוגמא של דברי הפוסקים מענין ערי חו"ל יתכן להיות נוגעים לנו בזמן שחלק מהיהודים עוד יהיו קוראין את העיר כשמה הראשון מפני ההרגל.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ב - השנה תרפ"ב (1921/1922)
3. הרה"ח - הרב החסיד
4. מו"ה - מורנו הרב
5. ד"ר - דוקטור
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. ע"ד - על דבר
9. ובנ"ד - ובנדון דידן (ובעניין שלנו)
10. באה"ע - באבן העזר
11. סי' - סימן
12. בהג"ה - בהגהה
13. כ"ז - כל זה
14. בע"ה - בעזרת השם
15. וכיו"ב - וכיוצא בזה
16. ואע"פ - ואף על פי
17. כ"א - כי אם
18. כמש"כ - כמו שכתב
19. בשו"ע - בשולחן ערוך
20. מ"מ - מכל מקום

21. וה"נ - והכי נמי
22. אע"פ - אף על פי
23. ע"כ - על כן
24. ג"כ - גם כן
25. ע"ב - עמוד ב
26. וקיי"ל - וקיימא לן
27. ד"ה - דיבור המתחיל
28. וכמש"כ - וכמו שכתב
29. ובב"מ - ובבבא מציעא
30. כ' - כבוד
31. ארה"ק - ארץ הקודש
32. חו"ל - חוץ לארץ
33. בא"י - בארץ ישראל
34. ע"פ - על פי
35. בס"פ - בסוף פרק
36. סקט"ז - סעיף קטן ט"ז
37. מש"כ - מה שכתב
38. ומש"כ - ומה שכתב

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקמד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט אלול תרפ"ב **נמען:** קריאה ליושבי ירושלים להתאזרח

'מצות ההודאה בארצנו' - כמו יוסף שנשתבח בה - מתקיימת עתה בהתאזרחות החוקית בארץ ישראל. מלבד התועלת לחיזוק זכויותינו, יש בשם 'אזרח ארץ ישראל' קדושה ותפארת. 'אל תעכבו ואל תחמיצו' - היו מהר לנתיני ארץ ישראל.

עיקרי הדברים

- מצות ההודאה בארץ.
- התאזרחות.
- חיזוק הזכויות.

נוסח האגרת

ב"ה[1] כ"ט אלול תרפ"ב[2]

אחינו היקרים יושבי עה"ק[3] כולם שלום וברכה. בלב מלא התעוררות נפשית של רגשי קדש הננו פונים אליכם, אחים חביבים, לזרז אתכם בדבר המצוה הרבה שבאה לידינו כעת; מצות ההודאה בארצנו הקדושה, היא המדה הקדושה שנשתבח בה יוסף הצדיק כמבואר במדרש רבה ואתחנן. ההודאה בארץ-ישראל נגד כל העולם כלו, ע"י[4] ההתאזרחות החקית באי"י[5], צריכה להיות לנו יקרה וקדושה, וחלילה לנו להעליב את תפארתה של ארץ חמדה, ולא לשאת עלינו את שמה הקדוש, למען דעת כל עמי הארץ שאנחנו הננו אזרחיה ונתיניה של ארצנו הק'[6], אנחנו הננו בניה הקשורים אליה בכל קשר של חבה, בכל קשר של קודש. חוץ מהתוצאות הטובות שתבאנה בעזה"י[7] לכל הכלל, ע"י ההתאזרחות הכללית של כל אחינו יושבי ארץ-ישראל, חוץ מהעזרה הגדולה שכל יחיד ויחיד שיבוא להתאזרח בצורה רשמית חוקית בארץ-ישראל, יתן בזה לחזוק זכייתנו הכלליות בארצנו, הרי שעצם רגש הקדושה ותפארתה, שיש בהשם הזה להיות אזרח ארץ-ישראל, מוסיף הוד והדר ומטה כלפי זכות את כל המחזיקים בו.

על כן הננו קוראים אליכם, אחים יקרים, בכל לשון של חבה ובכל לשון של זרוז: אל תעכבו ואל תחמיצו את המצוה היקרה הזאת של ההודאה באה"ק[8]! היו מקדימים וזריזים למצוה חביבה זו, התלויה בקדושת ארץ חמדה וקשורה בחזוק בנינה וישובה, ע"י עם ד', ההולך ושב אליה בעצת ד' העליונה, אשר דבר טוב על ישראל, לפתח לו קרן אורה, פתח ישועה בארץ חמדתו. הזדרזו לדבר הגדול הזה, ותנו כבוד לעם ה' ולארץ קדשו, ושאו את שמה ברמה, והיו כולכם מהר לנתיני ארץ-ישראל, ודי' יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סלה. היו לאזרחים בארץ חמדה, התאזרחו בארצנו הקדושה בשמחה ובטוב לב, וצור ישראל עזרו ומגינו יחיש את גאולתנו ואת פדות נפשנו, ויחד עם הפיטן נאמר: "רנו כל עוברי אורח, כי הנה רענן אזרח אורו זרח, קנה כפתור ופרח, על הר ציון יפריח, אליהו הנביא ומלך המשיח", בב"א[9].

1. ב"ה - ברוך השם

2. תרפ"ב - השנה תרפ"ב (1921/1922)
3. עה"ק - עיר הקודש
4. ע"י - על ידי
5. בא"י - בארץ ישראל
6. הק' - הקטן
7. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
8. באה"ק - בארץ הקודש
9. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקפב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו סיון תרפ"ג **נמען:** הרב בן ציון הלוי ברמן

הרב קוק אינו נוטר טינה על ביקורתו. אילו מצא משפיעים העוסקים ב'ימין המקרבת', אולי היה עוסק ב'שמאל הדוחה'; אבל כיון שהדחייה נהוגה הרבה, עליו לאזן בקירוב. את 'אגודת ישראל' הרב קוק מחזק, אבל בבניין הארץ יש לעזור בלי תנאים, ו'הרשול מסיוע הבנין... הוא ראשית חטאת'. מי שאמונה בסגולת ישראל חיה בו יתלהב משיבת הבנים, גם אם יש אבני נגף. אהבתו אליו ולאביו קיימת גם אם ימשיך להתנגד.

עיקרי הדברים

- אין טינה.
- ימין מקרבת ושמאל דוחה.
- עזרה לבנייה בלי תנאים.
- אהבה למרות המחלוקת.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ט"ו סיון ג'

ידי"נ[2] וחביבי כמאז גם עתה הרב המאוה"ג[3] טהר לב ויקר רוח מו"ה[4] בנציון הלוי ברמן שליט"א[5] שלו'[6] וברכה,

אהובי היקר, לפי טרדותי הרבות הנני ע"פ[7] רוב מאחר את תשובותי על מכתבים. אבל על מכתבך היקר והוספתו הגלוי' איני חפץ לאחר את התשובה שלא תחשוב שיש לי עליך שמץ טינא בלב ח"ו[8]. ידעתי חביבי גם ידעתי את תום לבבך וטהרת רוחך, ואני מתענג לשמע ולראות דברי בקרת היוצאים מלב טהור אע"פ[9] שאני יודע שהמבקרים נכשלים בידיעות קטועות ובלתי נכונות, סוף כל סוף כונתם רצוי'. ובעיקר הדבר, האמין לי יקירי, שאלמלי מצאתי מהמשפיעים על חיי הצבור בא"י[10], כאלה שהם עוסקים בימין המקרבת, יוכל להיות שאנכי דוקא הייתי עוסק בשמאל הדוחה שגם היא צריכה לגופה של מלאכת הקדש אשר להנהלת הצבור, אבל מאחר שמצאתי את הדחיה נהוגה במדה מרובה הנני מוכרח לתבל אותה ע"י[11] הימין המקרבת, וגם זה במדה ידועה ובזהירות הגונה בעה"י[12], וכל יודעי מכירים שכונתי היא בזה לא לשום פני' עצמית ח"ו.

ובענין אגו"י[13], תמיד אני מחזק אותה ומחבב את מפעלותי' החיוביות, אבל בדבר בנין אה"ק[14] חיבים אנחנו לעזור בלא שום תנאים, ואפילו אם איזה חלק מן המתישבים מתנהג שלא כשורה, בטוחים אנחנו בעה"י שהחלק הכשר וההגון יצמיח את הצמח המבוקש מאת ההשגחה העליונה ליסוד גאולה וישועה, וע"י[15] זה הכל ישובו לבצרון במשך קרוב או גם רחוק. והרשול מסיוע הבנין והקנין של אה"ק הוא ראשית חטאת, לגרום משטמה ודחי' פנימית של הדור השואף לתקומת ישועה ע"פ עמק טבע נשמתו הקשורה בתכן הגאולה באחרית הימים באופן יותר בולט מבדורות הקודמים. ומתוך שאני

מכיר תוכן זה יפה, ע"פ השקפת הדעת וע"פ[16] הנסיון, הרבה יותר משאר רבנים שלא באו לידם הבחינות הללו, ע"כ[17] אני עוזר תמיד לבנין ולישוב בעה"י, ורואה אני מזה הרבה דברים של תועלת לחזוק הדת והיהדות בעה"י. ומובן הדבר אם שגם כשבאים רחוקים ובונים את אה"ק הנני עוזר על ידם בדלות כחי, על אחת כמה וכמה שהנני עוזר בכל אשר תשיג ידי, בשמחה כפולה ומכופלת, אם הבונים הללו יהיו תמימי דרך ושלמי אמונים בישראל, ואינני משיג בשום אופן טעם ההתנגדות והקנטוריא נגד הנהגתי מאנשים שאינם נוגעים בפניות של כבוד ושל ממון.

ודע עוד חביבי, שבשום אופן לא תהיה דרכנו בעניני הצבור הכללי סלולה לפנינו, אם לא נקדים את האמונה העמוקה בסגולת ישראל העליונה הקשורה בקשר הכלל כולו, שבה נעוץ יסוד הברית, ברית התורה וברית הארץ, ברית הקיום הנצחי וברית הגאולה העליונה גם יחד, ומי שקדושת אמונת אומן זו חיה בנשמתו, אי-אפשר לו שלא יהיה תמיד מלא התלהבות מכל מה שיראה, שצעדי שיבת בנים אל אדמת מטעם הולכים ומתגלים, ויראה בכל אלה את ההוד ואת זהר הקדש העליון, אפילו אם ימצאו תחת הצעדים הללו ג"כ[18] אבני נגף, שע"ז[19] אנו קרואים לאמר: פנו דרך ד'. והנני. ידידי הנאמן, אשר אהבתך ואהבת אביך המנוח הרב התמים, ישר השכל ונקי הדעת ז"ל[20], חקוקה היא תמיד על לוח לבבי, ומים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה הנאמנה הזאת, אפילו אם מחמת איזו סגולה נפשית מיוחדה לא תוכל לעת עתה לעמוד על אופי הצדק של שאיפותי ולהכיר ע"ז[21] את האמת והאמונה שהם ב"ה תמיד נר לרגלי, ואפילו אם תעסוק עוד להלאה בהתנגדותך הכטויית והמעשית, הנני תמיד ידידך עז המוקירך נאמנה והוקרה פנימית כימי עולם.

המצפה לאור ד' וישועתו על עם קדשו וחבל נחלתו נעימת ימינו במהרה בימינו

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ידי"נ - ידיד נפשי
3. המאוה"ג - המאור הגדול
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שלו' - שלום
7. ע"פ - על פי
8. ח"ו - חס ושלום
9. אע"פ - אף על פי
10. באי"י - בארץ ישראל
11. ע"י - על ידי
12. בעה"י - בעזרת השם יתברך
13. אגו"י - אגודת ישראל
14. אה"ק - ארץ הקודש
15. וע"י - ועל ידי
16. וע"פ - ועל פי
17. ע"כ - על כן
18. ג"כ - גם כן

19. שע"ז – שעל זה
20. ז"ל – זכרונו לברכה
21. ע"ז – על ידי זה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקצד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד מרחשון תרפ"ד **נמען:** הרב שלמה הכהן אהרנסון, רב יפו ותל אביב

הרב קוק שמח שהרב רוצה להצטרף לסיור במושבות לחיזוק הדת. כבר החליט לצאת בתחילת החורף, כמו הסיור בגליל לפני המלחמה שהועיל מאוד. הרב קוק מבקש לדעת את המועד, ואולי יצרפו רב נוסף.

עיקרי הדברים

- סיור במושבות.
- זיכרון הסיור הקודם.
- תיאום.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. כ"ד מ"ח[2] ד,

שלו'[3] וברכה לכ'[4] ידי"נ[5] הרב הגאון הנודע למשגב לשו"ת[6] סוע"ה[7] מוהר"ר[8] שלמה הכהן אהרנסון שליט"א[9]

האב"ד[10] דעה"ק[11] יפו ות"א ת"ו[12]. אחדשה"ט[13] באה"ר[14] לשמחת לבבי הגיעני מכתבו היקר ע"ד[15] הנסיעה לקרייתא דא"י[16], לפקח על עניני הדת והיהדות ולרומם את הרוח בע"ה[17]. והנה זה מכבר הסכמתי לעשות מסע זה בראשית ימי החורף דנא, אחרי אשר הרבה נצטערתי על העיכוב הגדול שנתעכבה נסיעה מוכרחה זו מאז לפני המלחמה, שסדרנו סיור הגון בישוב הגלילי, והתועלת היתה אז גדולה מאד, ושמחתי מאד להודע שגם כתר"ה[18] חפץ בנסיעה זו, והנני מחכה למכתבו להודיעני איזה זמן הוא נכון מצדו, גם אם יוכל לבא לירושת"ו[19], כדי שנתחיל את המסע ממקומות הסמוכים לכאן, ולתשועת ד' נצפה, שיעלה בידינו חפץ ד' להקים עדות ביעקב על אדמת הקודש. חושב אני אולי לנכון לצרף לנו עוד איזה חבר מחשובי הרבנים.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר ידי"ע[20] דוש"ת[21] מלנ"ח[22]

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. לשו"ת - לשם ולתפארת
7. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
8. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. האב"ד - האב בית דין
11. דעה"ק - דעיר הקודש

12. ת"ו - תבנה ותכונן
13. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
14. באה"ר - באהבה רבה
15. ע"ד - על דבר
16. דא"י - דארץ ישראל
17. בע"ה - בעזרת השם
18. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
19. לירושת"ו - לירושלים תבנה ותכונן
20. ידי"ע - ידידו עוז
21. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
22. מלנ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקצה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז מרחשון תרפ"ד - ירושלים **נמען:** הרב שלמה הכהן אהרנסון

חזרה על התוכן: הרב קוק מתכנן סיור בכל הישוב בתחילת החורף, ומבקש שהרב יבוא לירושלים כדי להתחיל מסביבותיה.

עיקרי הדברים

- תיאום הסיור.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלם כ"ז מ"ח תרפ"ד[2]

שלו'[3] רב לכבוד ידי"ע[4] הרב הגאון המפורסם לשו"ת[5] סוע"ה[6] מוהרש"ה[7] אהרנסון שליט"א[8]

האב"ד[9] עה"ק[10] יפו ות"א ת"ו[11]. אחדשה"ט[12] באה"ר[13] הגיעני מכתבו היקר, וזה מכבר אשר הסכמתי לקבע נסיעה בראשית ימי החורף דנא לבקר את הישוב בכללו. ואשמח מאד אם גם כתר"ה[14] חפץ בזה. ואולי נצרף עוד איזה חבר מהרבנים הנכבדים שיחי'. יואיל כת"ר[15] להודיעני בטובו אם יוכל לבא ירושלימה, כדי שנתחיל המסע מהמקומות הסמוכים במסיבי ירושלים, וגם באיזה זמן הדבר נכון מצדו. ונשתדל בע"ה[16] להוציא את הדבר אל הפועל בל"נ[17]. כי מאז לפני המלחמה, שסדרנו סיור הגון בישוב הגלילי לא נזדמן לי עדיין אפשרות לכך, מרוב העיכובים.

והנני בזה חותם בברכת אה"ר[18] כנה"ר[19] ונפש ידי"ע דוש"ת[20] מלונ"ח[21]

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
3. שלו' - שלום
4. ידי"ע - ידידו עוז
5. לשו"ת - לשם ולתפארת
6. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
7. מוהרש"ה - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ה (למשל: שמואל + הלל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. האב"ד - האב בית דין
10. עה"ק - עיר הקודש
11. ת"ו - תבנה ותכונן
12. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
13. באה"ר - באהבה רבה
14. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
15. כת"ר - כבוד תורתו
16. בע"ה - בעזרת השם
17. בל"נ - בלי נדר

18. אה״ר – אהבה רבה
19. כנה״ר – כנפשו הרמה
20. דוש״ת – דורש שלומו ותורתו
21. מלונ״ח – מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקצז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב כסלו תרפ"ד - ירושלים **נמען:** קריאה ליהודי כל הארצות

הקרן הקיימת גאלה כבר חלקי אדמה, אבל מעט לעומת מה שעומד להיגאל, והשעה מוכשרת. הרב קוק קורא לכל העדות והמפלגות לתרום לקרן לגאולת הארץ.

עיקרי הדברים

- גאולת הקרקע.
- השעה מוכשרת.
- קריאה לכל העדות.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלים, י"ב כסלו תרפ"ד[2]

אחינו בני ישראל בכל ארצות פזוריהם שלום וברכה מהררי קודש אחים יקרים. הזוכרים מרחוק את ד', וירושלים, ושלום ארצנו הקדושה וגאולתה תעלה על לבכם תמיד. הננו מוצאים לנו חובה קדושה להעיר את רוחכם הטהור להתאמץ בדבר מצוה רבה הקבועה לדורות ועומדת ברום עולם של תחית עם ד' על אדמת הקודש, המוכנת כעת לפנינו ואנחנו צריכים לאמץ את כחותינו להגדילה ולהאדירה, כדי לכונן לנו יתד וגדר ביהודה ולהרחיב את גבול ישראל על ארץ חמדתו, והוא יסוד גאולת הארץ אשר מיוחד ומוקדש לשם מטרה קדושה זו היא הקרן הקימת לישראל. ובע"ה[3] כבר עלה בידי הקרן הזאת לגאול הרבה חלקי אדמה מאדמת קדשנו ונכנסו לרשות ישראל.

אבל במה נחשבו המה החלקים המעטים לעומת הקרקע העומדת לפנינו להגאל. והדבר תלוי בהתאמצות כחותינו הכלליים כולם, מכל העדות ומכל המפלגות בישראל, להרחיב את גבול המפעל הגדול הזה, יסוד הקרן הקימת לישראל. על כן קולינו אליכם נדיבי עם וראשי אלפי ישראל בראשם. דעו לכם כי השעה מוכשרת מאד כעת לרכוש לנו הרבה חבלי אדמה שנוכל לישב עליה ישוב גדול ישראלי בארץ-ישראל. רק אם ימצאו לנו סכומים רבים שיהיו מוכנים לשם גאולת הארץ, בטוחים אנחנו בע"ה[4] כי קדושת ארה"ק[5] וזכות מצות ישובה וקשר צמיחת קרן ישועה לישראל הקשור בה, כל אלה יחדו יהיו כחות מעוררים, להתחזק בדבר הגדול ולהרחיב את גבולי הקרן הקימת לישראל, ועם ד' יבנה ויתכונן על אדמתו בכל הדרת קדשו וכליל תפארתו, בתקות אסירי התקוה המצפים לתשועת ד' הקרובה על עם קדשו וחבל נחלתו, החותמים בברכה מהר הקודש מירושלים

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
3. ובע"ה - ובעזרת השם
4. בע"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' שבט תרפ"ד - ירושלים **נמען:** קריאה לתמוך בבני ברק

הרב קוק מחזק את ייסוד הישוב בבני ברק, מקום התנאים, שהקים הרב יצחק גרשטנקורן; נקנתה אדמה והתחילו להתיישב. הרב קוק קורא לעזור לבנותו 'על פי התורה והמצוה'.

עיקרי הדברים

- ייסוד בני ברק.
- הרב גרשטנקורן.
- קריאה לסייע.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלם ז' שבט תרפ"ד[2]

לאחינו ב"י[3] הקרובים והרחוקים אומר שלום וברכה מקודש, ואחזק בזה את ידי העמלים במלאכת-שמים ליסוד ישוב אה"ק[4] בככר הנחמד "בני-ברק", מקום מושבם של רבותינו התנאים אבות-העולם זי"ע[5]. ומה גדולים הם מעשיו של האיש הנכבד הרב היקר העוסק באמונה בכוננויות ארץ הקודש מו"ה[6] יצחק גרשטנקורן נ"י[7],

אשר יסד ופעל את עבודת יסוד ישוב הקודש הנ"ל[8] בעמל רב ויגיעה עצומה, וחפץ ד' בידו הצליח להביאו עד היום, שנקנה חבל אדמה הקדושה שמה, וכבר החלו להסתדר חלק מהמתישבים, לשמחת לבב כל המצפים לישועת ד' על עמו ונחלתו. והנני קורא לכל אחינו היקרים ממעמקי לבבי: קומו נא לעזרת ד' בגבורים, להקים ארץ שממה מחורבנה, לישבה ולכוננה ע"י[9] בניה בוניה. מחונני אבניה ועפרות קדשה, והחזיקו בידי עושי מצוה רבה בשיתוף הכחות, להיות לאגודה אחת לשכלל את הישוב הקדוש בבני-ברק לתהילה ולתפארת, עפ"י[10] התורה והמצוה בסדר ישוב איתנים וכל הנהגות קהלות-קודש דישראל, ערוכה ושמורה, ובונה ירושלים ד' יעמוד על ימין כל המשתתפים בדבר מצוה קבועה לדורות, לכונן מעשי ידיהם ולברכם בכל טוב, ויראו ברכה בעמלם לשם ולתהילה ולתפארת לעיני כל ישראל ולעיני כל עמי הארץ, כנפשם היקרה ונפש דורשם לטובה ולברכה, המחזיק את ידיהם לבנין ארץ חמדה באהבת עולם ואהבה רבה, החותם בברכה מהר הקודש מירושלים

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
3. ב"י - בני ישראל
4. אה"ק - ארץ הקודש
5. זי"ע - זכותו יגן עלינו
6. מו"ה - מורנו הרב
7. נ"י - נרו יאיר

8. הנ"ל – הנזכר לעיל
9. ע"י – על ידי
10. עפ"י – על פי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' שבט תרפ"ד - ירושלים **נמען:** הרב שלמה הכהן אהרנסון, רב יפו ותל אביב

הנציב השיב שלא יעשה דבר בחוק הקהילות לפני שיגיש להם את הצעות הצד השני. הרב קוק שולח מעט כסף לתקציב המושבות (יבת שלמה, ועוד), כי שלח לבלפוריה ספרים ומזוזות ולבנימינה. תביעת סוכורוב נגד בעלי הטחנות תידון ברבנות ביפו.

עיקרי הדברים

- חוק הקהילות.
- תקציב המושבות.
- תביעת סוכורוב.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלם ט' שבט תרפ"ד[2]

לכבוד ידי"נ[3], הרב הגאון המפורסם, סוע"ה[4] ורב-פעלים, וכו'[5]. כש"ת[6] מוה"ר[7] שלמה הכהן אהרנסון שליט"א[8].

וכא"ל[9] לברכה יצ"ו[10]. רב-הראשי, ליפו ות"א ת"ו[11] בב"א[12]. שלו'[13] וברכה באה"ר[14] ונאמנה א. יסלח לי כתרה"ג[15] ידי"נ שליט"א, על שלא.באתי אליו בכתובים בכל משך הזמן מפני טרדתי הרבה, בעניינים שונים, כידוע היטב לכת"ר[16]. ושבגלל זה, ג"כ[17] לא יכלתי לכתב לכת"ר בענין עבודתנו בקשר עם אשור-חקת-הקהלות. תשובת הנציב העליון בענין זה היתה: שהוא לא יעשה דבר בזה, לפני שהוא יגיש לעיוננו את ההצעות שתתקבלנה לפניו מהצד השני וישמע את תשובותינו עליהן. ולכן אין מקום כעת לעבודה, מלפני שמתקבלות לנו ההצעות מיד ה. מ. הנציב, כאמור. ב. הנני שולח ע"י[18] אחי הרש"ח[19] נ"י[20], לכת"ר, ארבע לי"מ[21], מחשבון הכספים לתקציב-המושבות לי"מ בעד "בת-שלמה". לי"מ בעד בנו של ר'[22] שלו' מנשה ז"ל[23], לחשבון החודש הזה. אין לנו היכולת, לע"ע[24], בחודש הנוכחי, לתן יותר לשני המקומות האלה, עם כל הנחיצות, מפני שהייתי מוכרח לשלוח לבלפוריה לי"מ. ולקנות ספרים ומזוזות בעד בלפרי' ולשלחם, שעלה קרוב לגי לי"מ, וגם לבנימינה. ובס"ה[25], ישאר לנו כשלש לי"מ. וא"א[26] להוסיף בחדש הזה, כי כפי הנראה תהיינה לנו עוד דרישות מהמקומות השונים. ג. בתשובה לדברי כת"ר[27], בענין התווכים עם ה' סוכורוב.

אמרו לי ב"כ[28] בעלי הטחנות: שהפרשות ביניהם ובין בעלי הטחנות דפעה"ק[29], יצאו ע"י העקול של התובעים אצל הרבנות כידוע. וע"כ[30], גם דבר תביעת ה' סוכורוב, מקומו להפתר אצל הרבנות ביפו, כמו שהי'[31] בכאן, כמובן. והי'[32] זה שלו' וברכה.

כנה"ר[33] ונפש ידי"ע[34] הדוש"ת[35] באה"ר ונאמנה, מהר הקדש מירושלים

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
3. ידי"נ - ידיד נפשי
4. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
5. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
6. כש"ת - כבוד שם תפארתו
7. מוה"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
11. ת"ו - תבנה ותכונן
12. בב"א - במהרה בימינו אמן
13. שלו' - שלום
14. באה"ר - באהבה רבה
15. כתרה"ג - כבוד תורת הרב הגאון
16. לכת"ר - לכבוד תורתו
17. ג"כ - גם כן
18. ע"י - על ידי
19. הרש"ח - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ח (למשל: שמואל + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
20. נ"י - נרו יאיר
21. לי"מ - לירות מצריות
22. ר' - רבי
23. ז"ל - זכרונו לברכה
24. לע"ע - לעת עתה
25. ובס"ה - ובסך הכל
26. וא"א - ואי אפשר
27. כת"ר - כבוד תורתו
28. ב"כ - בא כוחו
29. דפעה"ק - דפה עיר הקודש
30. וע"כ - ועל כן
31. שהי' - שהיה
32. והי' - והיה
33. כנה"ר - כנפשו הרמה
34. ידי"ע - ידידו עוז
35. הדוש"ת - הדורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארכג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אדר ראשון תרפ"ד **נמען:** הנהלת הקרן הקיימת

הרב קוק מסכים למסירת אדמת 'חברת שומרי תורה' ברחובות לקרן הקיימת ב-12,000 פרנק, והכסף יופקד על שמו לטובת תלמוד התורה ברחובות.

עיקרי הדברים

- מכירת אדמה לקרן הקיימת.
- לטובת תלמוד התורה.

נוסח האגרת

כ"ג אד"ר[1] ד'

לכבוד הנהלת קרן קימת לישראל פעה"ק[2] ת"ו[3] הנני בזה להצהיר את הסכמתי על מסירת האדמה השייכת לחברת שומרי תורה ברחובות להנהלת קרן הקימת לישראל במחיר שנים עשר אלף פרנק כפי החוזה שבינינו, והכסף יושלש בבנק אפ"ק[4] על שמי לטובת הת"ת[5] ברחובות.

ולאות אמו"צ[6] בעה"ח[7] אור ליום הנ"ל[8] פעה"ק ת"ו

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. אד"ר - אדר ראשון
2. פעה"ק - פה עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אפ"ק - אנגלו-פלשתינה קומפני (בנק אפ"ק)
5. הת"ת - התלמוד תורה
6. אמו"צ - אמת וצדק
7. בעה"ח - באתי על החתום
8. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארכד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אדר ראשון תרפ"ד **נמען:** קריאה לסייע למחוסרי עבודה

העולים מחפשים עבודה ואינם מוצאים. הרב קוק מברך את המגבית למחוסרי עבודה, כדי שלא יעזבו את הארץ עד שיוטב המצב.

עיקרי הדברים

- מצוקת העולים.
- מגבית למחוסרי עבודה.

נוסח האגרת

כ"ג אד"ר[1] ד'

אחינו היקרים! המצוקה הגדולה של אחינו העולים לארצנו הקדושה, בלבבות מלאות שאיפה לעבודתה ובנינה, והם מחפשים עבודה ואינם מוצאים, הגיעה עד הלב והנפש, של כל מרגיש בצרת אחיו. וכדי להקל את המצב נוצרה כעת המגבית לשם מחוסרי עבודה. הנני מברך באהבה את העסקנים הנכבדים, המשתדלים לחזק את ידיהם של אחינו האומללים הללו, שלא יעזבו את ארץ ישראל עד אשר יוטב המצב וישיגו דרך לחיות בעמל נפשם בארץ חמדה בעז"ה[2]. חזקו נא אחינו האהובים את ידי המתעסקים בדבר מצוה רבה זו. וצור ישראל יקום לעזרת עמו ויחננו לבנות ולהבנות על אדמת קדשנו.

אחיכם המסור לעבודתכם

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. אד"ר - אדר ראשון
2. בעז"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארנט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט מרחשון תרפ"ה - ירושלים (מאת ר' ישראל רבינוביץ, מזכירו)
נמען: ועד התשעה של מושב יהודי טרנסילבניה בעמק

שמחה על התרחבות המושב, וצער על העיכובים בענייני הדת שם ועל פטירת הרב מקלויזנבורג. הרב קוק עדיין לא שב, וכשיבוא יסודרו הדברים.

עיקרי הדברים

- התרחבות המושב.
- צער על פטירת הרב.
- המתנה לשיבת הרב.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלם י"ט ח' מרחשון תרפ"ה[2]

לכ'[3] הנהלת ועד התשעה של מושב יהודי טרנסילבניא בעמק. שמחנו מאד במכתבם היקר, עם ידיעת התרחבות מושבם היקר, כן ירבה וכן ירחב בע"ה[4], והטבת מצב היהדות של אותה הסביבה בכללה שתצא על ידו, זכות הרבים ודאי תהי בעזרכם לשפע הצלחה וברכה ברו"ג[5] לראות בטוב עם ד' וצמח ישועתו בארץ חמדתו. ולעומת זה הננו אתכם בצער על העכובים הארעיים של תקוני עניני היהדות שם. וכן עוד לבנו דוי על האבדה הרבה של האי שופרא דבלי בארעא קדישא הגאון האב"ד[6] דקלויזנבורג זצ"ל[7], ונקוה לשי"ת[8] שיאמצנו ויצליחנו בעבודת תחית ארצנו הק'[9] בתחית אמת של קדושת התורה והמצוה כרוח ה' אשר עלינו ובדברו אשר בפינו.

והנה כ"ק[10] הגאון שליט"א[11] איננו עדיין בביתו לע"ע[12], ונצפה שיבוא בשבועות הקרובים ושיתברכו ויתישרו הדברים והדרכים אז לכוננויות מצב היהדות במרחבי ישובנו בארץ בכלל ובמקומכם בפרט בעה"י[13]. והנני דו"ש[14] ואשרכם בארץ חמדת חיינו עדי עד ומצפה לישע עם ה' ונחלתו. ר'[15] ישראל רבינוביץ.

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. לכ' - לכבוד
4. בע"ה - בעזרת השם
5. ברו"ג - ברוחניות וגשמיות
6. האב"ד - האב בית דין
7. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
8. לשי"ת - להשם יתברך
9. הק' - הקטן
10. כ"ק - כבוד קדושת
11. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. לע"ע - לעת עתה

13. בעה"י - בעזרת השם יתברך
14. דו"ש - דורש שלום
15. ר' - רבי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארסה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' טבת תרפ"ה - ירושלים **נמען:** הקרן הקיימת

בפשרה על מכירת אדמת 'שומרי תורה' ברחובות לא דובר על מספר דונמים מדויק, ולכן אין לנכות מהמחיר אם חסר.

עיקרי הדברים

- אין ניכוי מהמחיר.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלם ט' טבת תרפ"ה[2]

לכ'[3] הנהלת לשכת הקרן הקימת הלומית לישראל, כאן הנני בזה להודיע לכ' כי בעת הפסוק שהיה בינינו, ע"ד[4] מכירת אדמת ח' "שומרי תורה" ברחבות לקהק"ל[5], לא היה שום דבור ע"ד מדידה מדויקת של מספר הדונמים, רק ע"ד אותה הקרקע של ח' שו"ת[6] בדרך כלל ולא כפי מספר הדונמים, ולכן הדין נותן שגם אם יחסר מה ממספר הדונמים, שכ'[7] חשבו בזה, אין לנכות משום זה מכסף מחיר הקרקע.

ברגשי כבוד

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. לכ' - לכבוד
4. ע"ד - על דבר
5. לקהק"ל - לקופת הקרן הקיימת לישראל
6. שו"ת - שאלות ותשובות
7. שכ' - שכבוד

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארסו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' טבת תרפ"ה - ירושלים **נמען:** מר בריל, פקיד יק"א ביפו

בפריז ביקש מהברון שהרכבת מראש העין לפתח תקוה לא תיסע בימי שישי בחורף (ספטמבר עד אפריל), כדי שלא תחלל שבת; הברון ציווה על מר פרנק לכתוב לו. הרב קוק מבקש לבצע זאת, כרצון המושבה.

עיקרי הדברים

- רכבת פתח תקוה בערב שבת.
- הוראת הברון.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלם ט' טבת תרפ"ה[2]

אדון נעלה מר בריל, פקיד יק"א[3] באי"י[4], יפו. בהיותי בפריז, אצל מעלת כבוד הברון שיחי'[5], הצעתי לפניו את דרישת הקהל באי"י שהרכבת ההולכת מראש על עין לפ"ת[6], תשבת בחדשי ספטמבר והלאה, עד אפריל, ביום ו' ערב שבת קודש, כדי להמנע מחלול שבת, הנמשך איזה שעות אחר שקיעת החמה בערבי שבתות בחדשים ההם. כבוד הברון צוה בפני להאדון פרנק שיכתב לכבודו, שיסדר את הדבר, להפסיק את מהלך הרכבת הנ"ל[7], באופן שלא יהיה חלול שבת בחדשים הנ"ל.

אקוה שכבר הגיע לכבודו מכתבו של מר פרנק ויטיב נא להוציא מן הכח אל הפועל את המפעל הזה, שהוא ג"כ[8] רצון המושבה פתח תקוה, כפי מכתבם ע"י[9] ועד המועצה, בתקותי שיסודר הדבר כראוי הנני חותם בברכה ורגשי כבוד

אברהם יצחק ה"ק

אחכה לתשובתו היקרה במוקדם, הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. יק"א - יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
4. באי"י - בארץ ישראל
5. שיחי' - שיחיו
6. לפ"ת - לפתח תקוה
7. הנ"ל - הנזכר לעיל
8. ג"כ - גם כן
9. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארסט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז טבת תרפ"ה - ירושלים **נמען:** יהודי אמריקה, אוהבי ציון

נוסדה 'קרן בנין ירושלים', של סוחרים, עובדים וגדולי תורה, לקנות בתים ושכונות בירושלים ובכל הארץ. בזה 'דגל ירושלים' מתנוסס גם על בניין מעשי, והרב קוק קורא להצטרף.

עיקרי הדברים

- קרן בנין ירושלים.
- דגל ירושלים במעשה.
- קריאה להצטרף.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלים ט"ז טבת תרפ"ה[2]

אחינו ב"י[3] אוהבי ציון וירושלים הצמאים לחצרות ד', ושואפים לבנין הקודש של עם ד' על אדמת קדשו, שלום וברכה מקודש. אחים יקרים - מאז אשר בדרך נחני ד' להתודע עמכם בקירוב מקום, ודיבור של חבה היה מצוי בינינו לרומם את דגל הקודש דגל ירושלים, להשלים על ידו בקדושה ובטהרה את כל תנועת החיים, אשר מאת ה' היתה זאת בימינו לרומם קרן ישראל, ולהרחיב את גבולו על אדמת הקודש, מהעת ההיא כאשר עזרנו ד' לשוב אל הקודש, הנני עסוק בע"ה[4], למצא מפעלי קודש, אשר יעזרו להגשים בחיים יותר ויותר את עומק המהלך אשר לתחיית הקודש, ולהרים נס ודגל לבנין ארצנו ועיר קדשינו, ברוח אמונים, וברעיון קדוש מלא אמונת אומן. ועם זה חמוש ואזור בכח מפעל ובנין ממשי.

והנה מצאתי את שאהבה נפשי, אשר נוסדו יחד יחידי סגולה אנשי שם, אנשי מעשה ואנשי רוח, סוחרים מצויינים ועובדים חרוצים ועליהם גדולי תורה וגאוני עה"ק[5] ואה"ק[6] ת"ו[7], לכונן "קרן בנין ירושלים" להחל בעיר הקודש לבנית בתים רבים ושכונות קטנות עם גדולות, ולהרחיב את המפעל הקדוש על כל מלא רוחב ארצנו הקדושה, שמח לבי כי התנוצץ האור, ודגל ירושלים שכבר הוא מתנוסס בכמה מקצעות רוחניים לחידוש החיים והמפעל הבונה בתחיית האומה והארץ, הנה הוא כעת מתנוסס גם כן על היסוד המעשי של בנין חרבות עיר אבותינו, ונשמות אה"ק[8] ע"פ[9] התקנות המבוארות בחוברות קרן בנין ירושלים הנ"ל[10]. בטוח אני בלב הטהור המלא רגש קודש וצפיית ישועה, שתכנסו כולכם לאגודת קודש הזאת.

לרומם את דגל ירושלים ואת תחיית הקודש אשר לעם ה בכל מלא הדרם, ומהרה יראו עינינו וישמח לבנו בבנין שלם כנה"י[11] ונפש אחיכם הנאמן המצפה לתשועת חומות וחיל במהרה בימינו אמן

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם

2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. ב"י - בני ישראל
4. בע"ה - בעזרת השם
5. עה"ק - עיר הקודש
6. ואה"ק - וארץ הקודש
7. ת"ו - תבנה ותכונן
8. אה"ק - ארץ הקודש
9. ע"פ - על פי
10. הנ"ל - הנזכר לעיל
11. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארעה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט טבת תרפ"ה **נמען:** הרב עקיבא גלזנר, רב קלויזנבורג

ניחומים על פטירת אביו, שנלקח זמן קצר אחרי שבא לארץ; הרב קוק מקווה שכתבי ידו יצאו לאור. לאחיו - אין בידו להבטיח משרה, אבל יעזור. בתוספת: יש להשתדל במקוה ושוחט למושב יהודי טרנסילבניה, גם מקרן היסוד, שהרי רבים מהתורמים יראים.

עיקרי הדברים

- ניחומים.
- עזרה לאחיו.
- מוסדות דת למושב.

נוסח האגרת

י"ט טבת ה'

מנחם ציון וירושלים יברך ויעודד את כבוד הרב הגאון המפורסם בנן של קדושים אילי תרשישים איש חמודות מו"ה[1] עקיבא גלאזנער שליט"א[2] האבד"ק[3] קלויזענבערג יצ"ו[4], וכל משפחתו הרוממה יתברכו בכט"ס[5]. אחדשה"ט[6] באה"ר[7] הנני ממרחק מקום אבל מלב קרוב לברך את כתר"ה[8] ברכת נחומים על גניזתו של אותו המאור הגדול והטהור, אותו צדיק וישר, כבוד מר אביו הגאון זצ"ל[9] ולחיי העוה"ב[10]. ידידי וחביבי, מה אומר ואדבר דברי נוחם, כי גם לבי בקרבי שבור ורצוץ מצער ומכאב, על האי שופרא ידיד נעים ונכר, גדל דעה וטהר לב, ענותן ואציל רוח, אשר בו ישראל יתפאר, כי לוקח מאתנו בפתע פתאום אחרי זמן קצר מאד אשר זכינו לאורו פה על אדמת הקודש, אבל זאת נחמתי ונחמת כל ישרי לב, שהיא תהי'[11] ג"כ[12] נחמת בניו היקרים ומשפחתו הכבודה, כי מדותיו התרומיות אהבת התורה וכבודה, ואהבת עם ד' באמת ובתמים, וצפיית ישועתו אשר היו תמיד כאש קדש יוקדת בלבבו הטהור ונפשו הכבודה והקדושה, ועל כולן גדולת תורתו ועמל נפשו בחקר דבר ד' זו הלכה, אשר השאיר אחריו ברכה לדורות, ואקוה כי גם אלה החבושים עוד בטמון באוצר כתי"ק[13], יצאו בעה"י[14] לאור עולם ע"י[15] כתר"ה ואחיו היקרים שליט"א, - כל אלה יחשבו לכל מוקירי שמו הגדול ז"ל[16], להצגתי, מעמד חיים גם בתבל ארצה לנשמתו הגדולה אשר נעם ד' עליון גורלה, ובמשפטי ד' הישרים ננחם, כי צדיק הוא בכל דרכיו, וזכותו תגן בעדנו ובעד כ"י, ונזכה לראות מהרה בישועת עם הקודש על אדמת קדשו לשם ולתפארת לעיני כל עמי הארץ.

וע"ד[17] אחיו הנכבד, אמנם אין בידי להבטיח איזו משרה, כי סניפי העבודות השונות מסורות הנה בידי עסקני הצבור הרבים פה, אבל לא צריכנא למימר כי בל"נ[18] בכל אשר תשיג ידי הכהה הנני בכל לבי ונפשי מסור לטובתו בקדושת קשרי ידידות נצח ששררו ביני ובין כ"ג[19] מר אביהם הגאון זצ"ל, נבדל לחיטו"א[20] בחסדי צור ישועתנו סלה.

והנני בזה חותם כל חותמי ברכות באה"ר

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ"ב[21]: לא אמנע מלהעיר את כתר"ה שליט"א ע"ד[22] השתדלות נחוצה בדבר מוסדי היהדות העקריים למושב יהודי טרנסלוואניא, כמו מקוה טהרה שו"ב[23] וכיו"ב[24], שחובה קדושה היא להשתדל בזה בכל מאמצי כחנו בע"ה[25], בין מנדבות של יחידים בין מהכספים הציוניים של קרן היסוד, שסו"ס[26] בכל המקומות חלק גדול ומכריע של הנותנים הם שלמי אמוני ישראל, ורבנים הם המסייעים, ועלינו לעמוד לימין קדושת תוה"ק[27] והצדק האמתי, שבנין אה"ק[28] המתחדש יהי'[29] ערוך בכל תקוני הדת והיהדות מיסודו, כמו שנהג הברון נ"י[30] ביסוד המושבות שלו, אקוה שכתר"ה[31] יוכל להשפיע לעזור לנו בהמצאת העזרה הדרושה בעבור המושב הנ"ל[32], ומד' ישא ברכה. וראוי הי, להאריך בפרט גדול זה ובע"ה[33] עוד חזון למועד כשיזכנו השי"ת[34] לבא בכתובים במכתבים מבשרי שלו'[35] וברכות טוב לימים הבע"ל[36] אי"ה[37], ידי"ע[38] הנ"ל.

---

1. מו"ה - מורנו הרב
2. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
3. האבד"ק - האב בית דין קהילת
4. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
5. בכט"ס - בכל טוב סלה
6. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
7. באה"ר - באהבה רבה
8. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
9. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
10. העוה"ב - העולם הבא
11. תהי' - תהיה
12. ג"כ - גם כן
13. כתי"ק - כתב ידו הקדושה
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. ע"י - על ידי
16. ז"ל - זכרונו לברכה
17. וע"ד - ועל דבר
18. בל"נ - בלי נדר
19. כ"ג - כבוד גאונו
20. לחיטו"א - לחיים טובים ולשלום
21. נ"ב - נכתב בצד (תוספת למכתב)
22. ע"ד - על דבר
23. שו"ב - שוחט ובודק
24. וכיו"ב - וכיוצא בזה
25. בע"ה - בעזרת השם
26. שסו"ס - שסוף סוף
27. תוה"ק - תורתנו הקדושה
28. אה"ק - ארץ הקודש
29. יהי' - יהיה
30. נ"י - נרו יאיר
31. שכתר"ה - שכבוד תורתו רום הדרתו
32. הנ"ל - הנזכר לעיל

33. ובע"ה - ובעזרת השם
34. השי"ת - השם יתברך
35. שלו' - שלום
36. הבע"ל - הבא עלינו
37. אי"ה - אם ירצה השם
38. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארעח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג טבת תרפ"ה - ירושלים **נמען:** הנהלת חברת 'קהלת ציון'

הרב קוק דורש לבנות בהקדם מקוה בבלפוריה, כפי שהבטיחו לו באמריקה, בלי לחכות לשאר בנייני הציבור.

עיקרי הדברים

- מקוה בבלפוריה.
- הבטחה מאמריקה.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלם כ"ג טבת תרפ"ה[2]

לכבוד הנהלת חברת קהלת ציון. כאן. שלו', הנני בזה להסב את תשומת לב מע"כ[3] על ענין נשגב והכרחי מאד למעמד היהדות במושבה בלפוריה, העומדת תחת הנהלת כ'[4]. והוא בנין של המקוה, שהוא צורך חיוני ממש למעמד היהדות של כל ישוב יהודי, ולצערנו ולתמהוננו נתאחר כל-כך סדורו של הדבר המוכרח הזה עד הנה, ועתה, אחרי ההתעכבות הרבה, ואחרי הדרישה החזקה והחשובה מצד תושבי המושבה שלומי אמוני ישראל, ואחרי ההבטחה שהבטיחו לי מנהלי החברה הנכבדה, בהיותי באמריקה, למלא את הדבר הקדוש והנחוץ הזה, - הנני מעורר את מע"כ, ודורש ומבקש. שישתדלו לתקן את זה ולסדר את בנין המקוה במושבתם החביבה בהקדם היותר אפשרי, בלי שום עכובים ומבלי לחכות לסדור שאר הבנינים הצבוריים, ועם התקדשות המושבה על יסוד טהרת היהדות הנאמנה, יופיע נעם ה' עליכם להצליח כל מפעליכם החשובים לתחית עמנו וארצנו. אקוה להתכבד בתשובתם הנעלה, ע"ד[7] הסדור המידי של הענין הק'[8] הנ"ל[9] בשלמותו, והנני חותם בברכת ד' מציון וירושלים.

בכבוד ויקר

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. מע"כ - מעלת כבודם
4. כ' - כבוד
5. ע"ד - על דבר
6. הק' - הקטן
7. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארפ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו טבת תרפ"ה **נמען:** הנציב העליון, סר הרברט סמואל

בקשת רחמים על איכרי עקרון, 'איכרים חרוצים ותמימים', שנאשמו בעבירה; יש לדון אותם לכף זכות, כי 'לא מרע לב עשו זה', והרב קוק מבקש להקל בדינם.

עיקרי הדברים

- בקשת חנינה לאיכרי עקרון.

נוסח האגרת

כ"ו טבת ה' הוד מעלתו הנציב העליון לאי"י[1] סיר הרברט סמואל ירום הודו

ברכת עולמים. אדוננו הנעלה, הנני נגש לבקש רחמים מהדרת מעלתו בעד אחינו בני עקרון, שאני יודע אותם לאכרים חרוצים ותמימים זה רבות בשנים, והאשמה שנתפסו בה יש בה הרבה צדדים לדון אותם לכף זכות, כי לא מרע לב עשו זה. פרטי הדברים כתובים הם בכתבים שנמסרו להא' מר קמבל ס' מושל ליפו, חושב אני שכבר הגיעו ליד הוד מעלתו. והנני על כן משער שה"מ[2] יודע כבר את כל הענין לאשורו, ואני מוצא לי לחובה קדושה להודיע לה"מ[3] כי בכל מדת האפשרות של החנינה הנמצאת בחוג שו"ע[4] יו"ד[5] פ"ב כי[6]. היכולת המשפטית הגבוהה שתחת שלטון כבודו ראויים הם האנשים הישרים האלה למתק את דינם ולהתנהג עמם בחסד וברחמים.

והנני בזה חותם ברגשי כבוד אדירים וברכה נאמנה להוד מעלתו וכל אשר לו.

עבדו הנאמן המצפה לראות אשרו וכבודו

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ"ב[7] אם יש צורך לבירור הענין שאתיצב לפני ה"מ[8] יטיב נא להודיעני ע"י[9] עו"ר[10] את הזמן הרצוי. הנ"ל[11]

1. לאי"י - לארץ ישראל
2. שה"מ - שהוד מעלתו
3. לה"מ - להוד מעלתו
4. שו"ע - שולחן ערוך
5. יו"ד - יורה דעה
6. כי - כבוד
7. נ"ב - נכתב בצד (תוספת למכתב)
8. ה"מ - הני מילי (דברים אלו אמורים)
9. ע"י - על ידי
10. עו"ר - עושי רצונו (שליחיו)
11. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארפב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' שבט תרפ"ה - ירושלים **נמען:** קריאה בעניין 'אוצר ארץ ישראל ושכנותיה'

חקר ארץ ישראל נעשה בעיקר בידי חכמי אומות אחרות, ומדתנו 'מדת רזון זעומה'. אבל בנו של הרב ישראל זאב הלוי הורוביץ הביא לו את 'אוצר ארץ ישראל ושכנותיה' של אביו, ובמיוחד החלק 'ירושלים', פרי שקידה וחיבת הקודש. הרב קוק קורא לכל העם להוציאו לאור כולו, ולהשלים את החומר שלא עובד.

עיקרי הדברים

- חקר הארץ בידי זרים.
- 'אוצר ארץ ישראל'.
- החלק 'ירושלים'.
- קריאה להוציאו.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלם ת'.ו. יום ה. לחדש שבט תר"פ[2] עת כנוס היא לנו העת הזאת, לכנס ולאסוף את כל כחותינו אנחנו חייבים, להעבידם בעבודת הקודש הכללית, של תחית עם ד' על אדמת קדשו. כשאנו עולים במעלות של הכנוס הזה, וחודרים אל צדדיו הרוחניים. אנו מוצאים פנה יקרה אחת, הראויה להיות משוכללת ומפוארת בכל הדרה, מעובדת בכל צדדיה, ומבוררת בכל מקצעותיה - הפנה הזאת היא פנת המחקר של ארץ ישראל. חכמים גדולים, מגזעים ומאומות שונות, עבדו בו, מפני החטיבה המיוחדת של ארץ ישראל, שמעולם ועדי עד היא חמדת צבי צבאות גויים, אבל כמה עלבון נשא ונסבול, וכמה צער המגיע עד הנשמה אנו מרגישים, כשאנו מעמידים את הערך של העבודה הזאת, של חקר ארץ קדשנו משלנו, אותה שנעשתה ע"י[3] חכמינו, ע"י בניה וילדי שעשועיה של ארץ הצבי, מול מה שנעשה מידי זולתנו - מדתנו נראית אז מדת-רזון-זעומה, וחרפה תשבר לבנו.

והנה בעת כזאת אשר באו בנים עד משבר, צפיתנו גדולה היא כי יעמדו לנו עובדים חשובים על הכבר המדעי הזה, החביב, המקודש והנחוץ לנו כאחת, והנה אנכי אחוז הנני בסבך הרעיון הזה הממלא דאגה וצער, והנה חזיון גדול הופיע מול עיני. חזיון אשר אמנם יחד עם הממרורים אשר השביעני, הניח את רוחי ושמח גם כן את לבבי. בפתע פתאום נגלה לפני אוצר גדול ויקר, אוצר מלא עושר במדה גדושה לחקרי ארץ אבותינו, מעשי ידי אמן, תייר גדול בתורה ובחכמה, עתיר נכסין, ועתיר פומבי, הרב הגדול מו"ה[4] ישראל זאב הלוי איש הורוביץ ז"ל[5], אשר בהיותו חי עמנו, רק מעטים מאד. לפי הערך, ידעו יקרת ערכו. גדולת רוחו, טהרת לבבו, ועצמת שקידתו, ועל כולם מסירתו העמוקה והנלהבה לאהבת ארצנו הקדושה וחקר מדעה.

והנה הביא לי בנו הצעיר הנעלה - אוצרות קודש מלאים יפעת נהורים: "אוצר ארץ ישראל ושכנותיה". עמדתי מרעיד על המראה, על רוב העבודה. על עוצם השקידה ועל הכשרון הגאוני המזהיר מכל הגליונות הללו, וגולת הכותרת של האוצר הנפלא הזה, הוא החלק "ירושלים"; פה אנו רואים נשמת

הרב המחבר ז"ל, דואה על כנפי נשרים, חבת הקודש העליונה לאהבת עיר האלהים סלה, היא מקשקשת לפניו כזוג. והוא נאזר בגבורה ונעטר בפארה, חודר ומעמיק, מקיף ומרחיב את מרבית צדדי הידיעות, רבות הערך וגדלות התבונה אשר לעיר הקודש ולהר הבית ולמקדש, ואת הכל יפה עשה, בסדור נכון ונפלא, באסיפה רבת הגונים, מאוצרות התורה שבכתב ושבע"פ[6] ומהספרים המתיחשים למחקרי קודש אלה, מכל עבר ופנה אשר השיגה ידו הגדולה, רבת המפעל והכשרון. מעי מעי אוחילה על גפן אדרת זה, אשר בלא עתו נקטף ממנו, ורוחי סוערת בקרבי על האבדה הגדולה אשר אבדנו לתורה ולתעודה, וביחוד לחקר ארץ אבותינו ומדעיה, לדרישת עיר הקודש, וכסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו, המקדש וההראל, ומתנחם אנכי בהשריד אשר השאיר אחריו ברכה, להיות למחיה למדע אה"ק[7], ולהיות ראשית למעשנו בעת החיה הזאת, בעת אשר אורות תחית עם ד' על אדמת קדשו החלו להופיע.

לגול את חרפת אי-המחקר במדע המקודש והחביב הזה מעל ישראל, ולהעיר ולעורר דרישת ציון ומקראיה בלב בעלי כשרון וחכמי לב מהשרידים, אשר ימלאו קנאת סופרים, מלאה אש קודש למדע ארצנו הקדושה, קדוש משכני עליון. והנני בזה קורא בחיל, לכל עם ד', הגוי כולו, לכל ראשי עם, לכל הדוגלים באהבת ציון וירושלם בכל לבם, לכל החרדים לדבר ד' ונאמנים לכבוד עמנו ואה"ק[8], אל נא תחשו ולא תשקטו מלהביא לעמנו ברכה, הוציאו נא לאור עולם כליל בהדרו את האוצר היקר הזה, אוצר הקודש, אשר הניח לנו הרב המחבר ז"ל, את כל מעשה ידיו להתפאר חייבים להוציא לאור עולם, החל מהחלק המרכזי "ירושלים" עד כל חלקי האוצר כולם. והחומר הרב אשר נשאר עדנה בלתי מעובד, יקומו נא אנשי חיל לגמור את המלאכה הגדולה הזאת למען יהיה לנו אוצר למדע אה"ק כלול בהדרו. תקותי חזקה היא שטהורי לב בעם ד' יתעוררו באהבה לגשר; אל המלאכה הגדולה הזאת, ויחזקו ברב כבוד וחבה בידי הבן היקר, הקם על נחלת אביו, להוציא לאור חמדה גנוזה זאת. וצור ישראל וגואלו מהרה יקים דברו הטוב אשר דבר על עמו ונחלתו, ויראינו בישועת חומות וחיל, בתקומת ארץ חמדה, העיר הקודש והמחוזות, והדר הכרמל והשרון, והארץ הנשמה כגן עדן תהיה לעם ד' אשר ישוב אל נחלתו, ובהר ציון תהיה פלטה, והיה קודש, וארמון על משפטו ישב, ומלך ביפיו תחזינה עינינו בתתו מציון תשועה לישראל תפארתו במהרה בימינו אמן.

בתקות אסיר התקוה המצפה לתשועה וגאולה קרובה

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש החונה פה עיה"ק[9] ירושלים תובב.א

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. ע"י - על ידי
4. מו"ה - מורנו הרב
5. ז"ל - זכרונו לברכה
6. ושבע"פ - ושבעל פה
7. אה"ק - ארץ הקודש

8. ואה"ק - וארץ הקודש
9. עיה"ק - עיר הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארצ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו שבט תרפ"ה - ירושלים **נמען:** הנציב העליון, סר הרברט סמואל

תודה על החסד לאיכרי עקרון, ובקשה להתחשב במצבם החומרי כשיגיע זמן תשלום הכופר.

עיקרי הדברים

- תודה על החנינה.
- בקשה להקל בכופר.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלם כ"ו שבט תרפ"ה[2] הוד מעלתו הנציב העליון לאי"י[3] סיר הרברט סמואל ירום הוד. יקבל נא הוד מעלתו ברצון את

ברכת תודתי העמוקה, על חסדו הגדול, אשר הואיל להראות לאחינו האכרים הישרים בני עקרון. ועוד תקותי חזקה שבזמן שיבא התור לשלום הכופר, בעד שני החדשים, אשר חוננו מהוד מעלתו. יטה את חסדו עוד להתחשב עם מצבם החמרי [המורה] מאד. והנני בזה חותם ברגשי הכנעה והדרת כבוד, עבדו הנאמן

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. לאי"י - לארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' אדר תרפ"ה **נמען:** מר בריל, יק"א

הרב קוק דורש לבצע מיד את תיקון הרכבת בפתח תקוה בערב שבת, כהבטחת הברון.

עיקרי הדברים

- ביצוע תיקון הרכבת.

נוסח האגרת

ב' אדר ה'

אדון נעלה מר בריל שלו'[1] א"נ[2] ע"פ[3] מכתבו הנכבד שקבלתי אודות תיקון שמירת השבת של הרכבת בפתח תקוה, שהסכים לזה כבוד הברון שיחי'[4] כאשר בקרתי אותו בפריז, הנני בזה לדרוש מכבודו שהתיקון הזה יצא מיד אל הפועל כהבטחתו של כבוד הברון ורצונו הנכבד. ואדוני היקר הלא תמיד עמד לימיני בכל מאורע שנזדמן לי מאז באתי לא"י[5] בעניני הכלל, אקוה שיעשה כן גם בענין זה של הרכבת ודי' ישלם פעלו הטוב ברב ברכה.

נאמנו מאד

אברהם יצחק ה"ק

---

1. שלו' - שלום
2. א"נ - אדון נכבד (בפתיחת מכתב); בהלכה: אינו נאכל
3. ע"פ - על פי
4. שיחי' - שיחיו
5. לא"י - לארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: פורים דמוקפין תרפ"ה **נמען:** מר נ' בנטוויץ'

בקשה להקל בעונשו של האיכר קלמן ארקין החולה, שמאסרו מסכן אותו ואת אשתו החולה, ולהמיר את החודש במאסר בכופר, כמו שעשה הנציב לשאר האיכרים.

עיקרי הדברים

- בקשת הקלה לאיכר חולה.

נוסח האגרת

פורים דמוקפין ה' הוד כבוד האדון מר נ' כנטוביץ שלו'[1] רב אתכבד לבקש גם מצדי על דבר האכר מר קלמן ארקין, שהוא חולה, כאשר יודע מזה גם אדון מיללער מושל רמלה. מאסרו יוכל לסכן את מצבו ומצב אשתו החולה במצב של סכנה יוכל להביא לתוצאה נוראה שלא נוכל כלל להגביל את מדתה. יהיה נא מטוב אדוני לבסם את דינו, ובמקום החודש של המאסר יהיה הוא נפדה בכופר כאשר הואיל הוד מעלתו הנציב העליון לעשות בחסדו עם כל יתר האכרים על שני החדשים. בטוח אני שדברי האמורים באמת יתקבלו בלב כבודו לטובת החולה הנ"ל[2] ומשפחתו המדוכאה.

בכבוד נעלה מאד.

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. שלו' - שלום
2. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשיז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (ניסן תרפ"ה) - ירושלים **נמען:** מכתב גלוי לאורחים החדשים (פסח תרפ"ה)

ברכה לאורחים שבאו לדרוש בשלום ציון: שיתאכסנו רק באכסניות כשרות, בפרט בפסח, ושיספרו בארצותיהם את מה שראו. זה רק 'ניצוץ אור קל', לקראת הגאולה השלמה. ויש לדעת שאסור עדיין 'איסור חמור מאד' להיכנס להר הבית.

עיקרי הדברים

- ברכה לאורחים.
- אכסניות כשרות.
- ניצוץ של גאולה.
- איסור כניסה להר הבית.

נוסח האגרת

מכתב גלוי להאורחים החדשים [ניסן תרפ"ה[1]] אורחינו החביבים,

אחים, באתם לדרש את שלום ציון. אשרכם, על אדמת הקודש הנכם עומדים, הררי יהודה וירושלים, הכרמל והשרון, בכל הדרם ששים ושמחים בכם, שמחת אם בבניה אשר באו ממרחקים. בטוח אני, בזיו הנשמה הטהורה, מלאה שאיפת קודש, לתחיית עמנו וארצנו השורה בלבבכם, אשר היא קראה אליכם ממרחק, באו ושישו משוש, עם צמיחת קרן הישועה, עם הנצוצות הראשונים של זהרי שמש הכבוד וההדר אשר לישראל בארצו. שזאת הנשמה בעצמה גם כן תעיר את רוחכם להיות ספוגי רוח קודש, וקדושים יהיו חייכם גם וביותר על אדמת הקודש, וקודש יהיו לכם הימים הנעלים שהנכם עטופים הוד האצילות של ארץ חמדה, ושל עיר עז לנו ירושלים, מכון בית חיינו לנצח. בטוח אני שתדעו כולכם להתאכסן רק באכסניאות של אחינו, הכשרות במלא מובנן, בכל ימי היותכם עמנו, וביחוד בימי החג הקדוש, חג הפסח, זמן חרותנו, ככל גדולתנו ותפארתנו. ורשמי הקודש הללו, ישאירו בכם ברכת עולמים, גם בשובכם לבתיכם ולארצות פזוריכם, תדעו לזכור את ציון ואת מקראיה, תדעו לספר בחדות לב וברב ענין, את כל חזון הקודש אשר חזיתם, בעלותכם לראות פאר ארצכם החמודה וחבל נחלתכם סלה. בהתנערה לתחיה יחד עם בניה תתגעגעו תמיד לשוב אל בית חיינו, ותצוו את בניכם לדורותיכם לשום מגמת פניהם קדימה, להיות נוהרים אל ד' ואל טובו, אל ארץ חמדתו.

וזכר תזכרו, כי רק ניצוץ אור קל, מתוך ערפלי חושך, אשר האיר צור ישראל עלינו בחסדו, הוא הוא אשר הופיע עליכם בנהרה זו, ונפשכם חכמה, לצאת מתוך אפלת הגלות, ולצפות לאותו אור העולם הגדול, אשר יופיע עלינו באור ד', בישועה השלמה בבנין בית קדשנו, בקיבוץ כל גלויותינו, בביאת גואל צדק משיח צדקנו אשר אור ד' עליו יזרח, והלכו גויים לאורו. ויראת הקודש הרוממה תהיה נגד פניכם, יחד עם רוממות הגיל. ותדעו, כי מקום בית מקדשנו, קודש הוא, ואסור לנו עדיין, איסור חמור מאד, להכנס להר הבית למקום המקדש, בזמן הזה, עד אשר ירחם ד' עמו, ונזכה לבנין שלם בנוי כמו רמים

ונעלה להר ד' בקדושה ובטהרת הקודש כתורה וכמצוה. ונאכל שם כולנו יחד כל ישראל חברים מן הזבחים ומן הפסחים ששים ושמחים בבנין שלם במהרה בימינו אמן, פרס הפסח, התרפ"ה[2], ירושלים.

אחיכם ועבדכם הנאמן

אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
2. התרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשיט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' ניסן תרפ"ה **נמען:** מר פרנק, ראש פקידי יק"א

המלצה על הגביר אליעזר דוד קרופבניצקי מוורשה, בעל תוכנית ליישוב הארץ באופן חקלאי וטכני, ובקשה לייעץ לו.

עיקרי הדברים

- המלצה על קרופבניצקי.

נוסח האגרת

ה' ניסן ה'

ידידי הנעלה אדון פרנק וראש פקידי יק"א[1] באי"י[2] וסוריא א"נ[3] הנני מציע בזה לכבודו את האיש הנכבד מאד הגביר מר אליעזר דוד קרופבניצקי מווארשא, שהוא בעל תכנית רחבה לישוב ארץ ישראל באופן חקלאי וטכני. בטוח אני שכבודו ישמח לדבר עם איש מצוין ובעל מעשה שכמותו, וגם כבוד הברון הנדיב שיחי'[4] ישמח מאד לראות אנשים בעלי רכוש ובעלי נסיון הבאים להגדיל את הישוב בכחותיהם העצמיים. אבקש את כבודו לנהל את האדון הנ"ל[5] בעצתו המחוכמה באשר ידרש ממנו.

ברגשי כבוד נעלים

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. יק"א - יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
2. באי"י - בארץ ישראל
3. א"נ - אדון נכבד (בפתיחת מכתב); בהלכה: אינו נאכל
4. שיחי' - שיחיו
5. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה ניסן תרפ"ה **נמען:** הסתדרות 'המזרחי' העולמית

ברכה להנחת אבן הפינה לבית ספר למלאכה וחקלאות של 'בית חלוצות מזרחי' בעמק הארזים ליד מוצא; אינו יכול להשתתף.

עיקרי הדברים

- ברכה לבית חלוצות מזרחי.

נוסח האגרת

כ"ה ניסן ה'

שפעת ברכה וחזוק ידים לכבוד הנהלת הסתדרות המזרחי המרכז העולמי פעה"ק[1] ת"ו[2] שלו'[3] רב שמחתי במפעלכם היקר בנין בית חלוצות מזרחי המסתדר ע"י[4] הסתדרות נשים מזרחיות, אשר הואלתם לכבדני להיות נוכח בהנחת אבן הפנה לבית ספר למלאכה וחקלאות על אדמת המזרחי בעמק הארזים אשר על יד מוצא. אך מרב טרדות ועבודות מוכרחות איני יכול לצערי לנסע כעת למקום החגיגה הנכבדה. אבקש בזה שיקבלו נא ברצון את ברכתי הנאמנה שיכונן ד' את מעשי ידיהם ובית ישראל יבנה על אדמת קדשו מבני ובנות עם ד' האוצרים ברוחם ובכל תוכן חייהם את אוצרות הקודש של קדושת ישראל ותורתו באמונת אומן וגדולת רוח של היהדות הנאמנה החיה וקימת לעד. חזקו ואמצו הבונים והבונות, ועליכם תבא ברכת דור דורים.

ברב הוקרה נאמנכם סלה

אברהם יצחק הכהן קוק

1. פעה"ק - פה עיר הקודש
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. שלו' - שלום
4. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשכו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אייר תרפ"ה **נמען:** הנהלת פיק"א

המלצה על א"ד קרופבניצקי מוורשה, סוחר עשיר בעל ניסיון בהתיישבות, בהצעתו על קרקע בקברה, ובקשה להציעה לברון.

עיקרי הדברים

- המלצה על קרופבניצקי.

נוסח האגרת

כ"ג אייר פ"ה

לכבוד הנהלת חברת פיק"א[1] פה הנני מתכבד בזה להודיע לההנהלה הנכבדה שהאדון מר א"ד[2] קרופאוויניצקי מוואַרשא המציע את ההצעה בדבר הקרקע בקברה הוא אחד מהאנשים הנכבדים מאד בפולניא, סוחר עשיר ובעל אמנה גדולה, ויש לו כישרון גדול ונסיון רב בכל עניני ההתישבות, וכל דבריו הם מבוססים על בסיס האמת והצדק. ע"כ[3] ראוי ונכון הדבר מאד להציע את דבריו לפני הוד כבודו של הברון הנדיב יחי', כי דבר גדול של ישוב הארץ החביב כל כך על כבוד הברון יוכל לצאת מההצעה הנכבדה הזאת.

והנני בזה חותם בברכה ורגשי כבוד

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. פיק"א - פיק"א - חברת התיישבות (יק"א)
2. א"ד - ראשי תיבות של שם פרטי (כגון אברהם דוב)
3. ע"כ - על כן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשכט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' סיון תרפ"ה - ירושלים **נמען:** מר שלמה פרץ קמינר וחבריו

הגיעה קובלנה מ'הכשרת הישוב' על השגת גבול בקרקע שכמעט נקנתה. אינו מקבל טענה מצד אחד, ומבקש לדעת את העניין לפני שיעשו צעדים.

עיקרי הדברים

- קובלנה על השגת גבול.
- בקשת הסבר.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלם ה' סיון, תרפ"ה[2]

לכ'[3] האלופים הנכבדים מר שלמה פרץ קמינר וחביריו שלו'[4] רב. א"נ[5], כעת נתקבל אצלי מכתב קובלנא, מהכשרת הישוב, ע"ד[6] השגת גבול מצדם בענין קרקע בחלקה שכבר נגמרה כמעט קנינה להחברה הנ"ל[7]. כמובן איני יכול לקבל שום טענה מצד אחד, אבל אבקש בזה את כבוד מעלתך, שיואילו להודיעני במוקדם אי"ה[8] אחר יו"ט[9] הבע"ל[10] את תוכן הענין לפני עשותם צעדים בענין מסובך זה, והננו מקוים בע"ה[11] שקניני קרקעות באה"ק[12] יבאו לנו באורח שלו' ומשור.

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. לכ' - לכבוד
4. שלו' - שלום
5. א"נ - אדון נכבד (בפתיחת מכתב); בהלכה: אינו נאכל
6. ע"ד - על דבר
7. הנ"ל - הנזכר לעיל
8. אי"ה - אם ירצה השם
9. יו"ט - יום טוב
10. הבע"ל - הבא עלינו
11. בע"ה - בעזרת השם
12. באה"ק - בארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשלא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש חודש תמוז תרפ"ה **נמען:** הרב דוד צבי חן, רב צירניגוב

הרב קוק מציע שבתפילתם על קבר רחל יאמרו את מזמור יום רביעי ('אל נקמות') שבע פעמים, אולי עם תקיעות ושלוש עשרה מידות, 'לרומם כבוד שם שמים ולהשפיל קרנות זדים'; ואף שצריך לשים לב לשפלות הדור, 'נקמה במילתא גדולה היא' (ברכות לג א).

עיקרי הדברים

- תפילה בקבר רחל.
- מזמור יום רביעי.

נוסח האגרת

ערב ר"ח תמוז ה'

לכבוד ידידי הרב הגאון הישיש החסיד המפורסם מו"ה[1] דוד צבי חן שליט"א[2]

הגאבד"ק[3] צרניגוב יצ"ו[4] שלו'[5] וברכה באה"ר[6], נתעוררתי להציע קדם כתר"ה[7] שליט"א בדבר תפלת היום יומא דרחמי בע"ה[8],, לרומם כבוד שם שמים ולהשפיל קרנות זדים, שראוי ונכון בהיותו עם חברותא [קדישתא על קבר רחל ע"ה[9] לומר מזמור של יום רביעי בשבת בכונה ז' פעמים, ואולי ג"כ[10] בצירוף תק"ש[11] וי"ג מדות בין פעם לפעם. ואם כי העירותי לעומת דברי חתנו הרה"ג[12] שליט"א בענין עג עוגה, שעלינו לשום לב על שפלות הדור מק"ו מתלמידי דתלמידי דלוי ב"ס[13] ז"ל[14] בירו' תענית פ"ג ה"ח[15], בכ"ז[16] נקמה במילתא גדולה היא בברכות ל"ג א'. והשי"ת[17] יחוס מהרה על שמו הגדול ועל שאר עמו ונחלתו.

יהי'[18] זה שלו' כנה"ר[19] ן ונפש ידידו דוש"ת[20] מלונ"ח[21]

אברהם יצחק ה"ק

1. מו"ה – מורנו הרב
2. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
3. הגאבד"ק – הגאון אב בית דין קהילת
4. יצ"ו – ישמרה צורה ויחייה
5. שלו' – שלום
6. באה"ר – באהבה רבה
7. כתר"ה – כבוד תורתו רום הדרתו
8. בע"ה – בעזרת השם
9. ע"ה – עליו השלום
10. ג"כ – גם כן
11. תק"ש – תקיעת שופר
12. הרה"ג – הרב הגאון
13. ב"ס – בן סיסי (בציון שם); "שאב"ס": שאין בו סכנה
14. ז"ל – זכרונו לברכה

15. ה״ח – הלכה ח׳ (בציון מקור)
16. בכ״ז – בכל זאת
17. והשי״ת – והשם יתברך
18. יהי׳ – יהיה
19. כנה״ר – כנפשו הרמה
20. דוש״ת – דורש שלומו ותורתו
21. מלונ״ח – מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשלח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראה כרך ד', אגרת אשמ **נמען:** –

אגרת כפולה - ראה כרך ד', אגרת אשמ.

נוסח האגרת

אגרת זו מופיעה בספר פעמיים. הנוסח שלה מובא בכרך ד', אגרת אשמ: לאגרת אשמ.

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז מנחם אב תרפ"ה (מאת המזכיר בשם הרב) **נמען:** הגברת בירגר

חובה לתקן עירוב במושב (במורד) כדי למנוע חילול שבת, ולקבוע גוי לחליבת הבהמות בשבת. הרב קוק דורש תיקונים אלה בכל מקומות הישוב.

עיקרי הדברים

- עירוב.
- חליבה בשבת על ידי גוי.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ה' ט"ז מנ"א[2] תרפ"ה[3]

להגברת בירגר. הנני מתכבד להודיע בשם מרן הגאון הרב הראשי שליט"א[4].

א) שחוב גמור הוא לתקן עירוב במושב שהמורד הוא שם, למנוע אחב"י מחילול שבת.

ב) ושמוכרח הדבר שיקבעו אינו יהודי לחלוב את הבהמות בשבת. אני דורש אלה התקונים מכל מקומות הישוב.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשמא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג מנחם אב תרפ"ה - ירושלים **נמען:** הנדיב נתן שטראוס

שטראוס קנה מד"ר לוי את המגרש ליד קבר רחל, שרבנים, ובראשם הרב צבי הירש קלישר, השתדלו לקנותו למוסד דתי של תורה ותפילה; גם ועד בית רחל' פעל לכך. הרב קוק מבקש שיקדיש את המגרש למוסד דתי, באישור הרבנות הראשית.

עיקרי הדברים

- המגרש ליד קבר רחל.
- השתדלות הרב קלישר.
- בקשה להקדשה.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלם כ"ג מנ"א[2] תרפ"ה[3]

הדרת כבוד הנדיב הגדול בישראל ובאדם מר נתן שטראוס, יאריך ד' ימיו ושנותיו יחד עם הנדיבה הגבירה רעיתו הכבודה תחי'[4] וכל משפחתו הרוממה. שלו'[5] וברכה מציון וירושלים.

אדוני החביב. הנני מוצא לי חובה קדושה להעיר את לב הוד כבודו, בדבר המגרש אשר קנה מידי הד"ר[6] לוי אצל מקום קבורת רחל אמנו ע"ה[7]. אשר זה כמה תקופות שנים, שרבנים גדולי ישראל עסקו בדבר הגדול הזה לקנות את המגרש הסמוך להקבר הקדוש הזה על מנת ליסד בו מוסד דתי חשוב, לתורה ולתפילה לאחינו בני ישראל, בדרך קביעות וסדר הגון ומכובד. מראשונים במשתדלים בשביל המטרה הקדושה הזאת הי'[8] הגאון הידוע בכל העולם ר'[9] צבי הירש קאלישער מטהארן בגרמניה זצ"ל[10], שהוא הי' ג"כ[11] הראשון אשר הקים את התנועה של חבת ציון המעשית, שממנה יצאה כל התעמולה הציונית המלאה עתה את כל העולם היהודי והאנושי, רק ע"י[12] סבות שונות לא עלה הדבר בידי המשתדלים כל ימי משך ממשלת תורקיה בארץ ישראל. גם בזמנים האחרונים נוסד ועד בית רחל ע"י רבנים חשובים לשם המטרה הזאת, וכבר התחיל הועד באמצעות ד"ר[13] לוי הנזכר בעצמו, שהונח תחת ידו סכום כסף בהבנק לשם קניית החבל לשם מכון דתי.

אמנם על ידי סבות של חסרון ביאור בעצם הענין נסתבך הדבר, והמכון הדתי לא יצא אל הפועל במקום המקודש הזה, שהוא ראוי מאד, מצד התכונה הדתית וההסתורית להיות נוסד שמה. אמנם, שמחתי לשמע שסוף כל סוף נכנס המגרש הזה תחת רשות כבוד מעלתו בחיר נדיבי עמנו הממולא גם כן ברגשי קודש, והגיוני אמונה טהורה, אשר אקוה ששמח מאד להיות הציר הנאמן ממרומים, להוציא אל הפועל את המבוקש הקדוש והנאצל הזה, ליסד בחבל קדוש הזה אשר על ידי הציון הקדוש לכל וגם לכל האנושיות התרבותית מכון דתי קדוש לישראל, בזה שיואיל נא כבוד הדרתו להקדיש את המגרש הזה לשם מוסד דתי קדוש לתורה ולתפילה לישראל. על ידי האישור של הרבנות הראשית לארץ ישראל שיש לה יפוי הכח מיד הממשלה הבריטית ע"י הנציב העליון אחינו העליון סיר הרברט סמואל שכהן עד כה

במשרה הגדולה הזאת בחקה קבועה לדורות, לאשר הקדשות וצדקות של היהודים בארץ ישראל בכל כח ועז. ובזה ישאר שמו הגדול של הוד כבודו לזכר עולם, גם על הדבר הגדול הזה שיתן כבוד לעם ישראל, והדרת קודש לדתינו הקדושה בזכרון קודש של האם הקדושה אמן של ישראל, המסמלת את האהבה הלאומית, ואת אמונת הגאולה והתחיה לעמנו על אדמת קדשו לעד.

הנני מלא בטחון בע"ה[14] שדברי המעטים, היוצאים מן הלב יכנסו ללבו הנדיב והרחב לעשות חסד משפט וצדקה. והרעיון הקדוש שהגו גדולי ישראל, להציג זכרון נצח ומכון דתי חשוב וקדוש על יד קברה של רחל אמנו, יצא בקרוב מן הכח אל הפועל בכל הכבוד וההדר על ידי נדבת רוחו הטהור. והנני מתכבד לברכו ברב שלו' מהר הקודש מירושלים.

ידידו הנאמן המעריצו כיפעת ערכו

אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
4. תחי' - תחיה
5. שלו' - שלום
6. הד"ר - הדוקטור
7. ע"ה - עליו השלום
8. הי' - היה
9. ר' - רבי
10. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
11. ג"כ - גם כן
12. ע"י - על ידי
13. ד"ר - דוקטור
14. בע"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשדמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א אלול תרפ"ה - מוצא **נמען:** מר דב חביב, ראש עיריית ראשון לציון

הגיע הזמן שהמושבה תהיה קהילה שלמה עם רב. הרב קוק ממליץ על הרב זבולון חיים חרל"פ, מגדולי הרבנים הצעירים, בקי בהליכות החיים, בעל אהבה לאומית, דרשן ונואם.

עיקרי הדברים

- רב לראשון לציון.
- המלצה על הרב ז"ח חרל"פ.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. מוצא י"א אלול תרפ"ה[2] ידידי הנעלה מר דוב חביב נ"י[3] שר עיריתנו ראשון-לציון ת"ו[4]

אדון מאד נכבד. תודתי נתונה לכבודו על מכתבו היקר בתשובה על דבר מנוי הרב בעיריה החביבה. מקוה אני שהאספה הנכבדה אשר תתאסף כעת בכלות הבציר תדע להעריך את הדבר הגדול הזה, כבר בא התור שישובנו החביב יצא לכלל גדלות, ויתבגר להיות ערוך מקהלות קדושות בישראל על אדמת ישראל, במקום ישובים קבוציים שלא בא עליהם עדין התאר השלם של עדות שלמות, מפני המחסור של הצרכים החיוניים הראשיים שגולת הכותרת שלהם היא הרבנות. זה המוסד אשר אין די לבאר גודל ערכו בתולדות עמנו מאז הוסדו עד עתה. ובארצנו בעת התחיה, שהרבנות זאת היא תפקידה, להחיות בטללי אורות בהדרת קדש את ערכה של תחיתנו הלאומית, ולרומם את הרוח ואת החיים של היהדות המוצקת והנאמנה בישובנו. להוסיף לו יפעה ועז גם יחד. ההכרה של נחיצות למנוי רבנים בכל מושבה חשובה הכתה ב"ה כבר שורש עמוק באומה, וכל הלוקחים חלק בבנין הארץ מקרוב ומרחוק נותנים לזה ערך רב ונכבד. וביחס האישיות של הראוי להתיצב בתור מנהל דתי רוחני בישוב במרכז חשוב ונכבד כעירתנו הכבודה ראשון-לציון, הנה הרב הגדול בתורה וחכמה ויראה טהורה מו"ה[5] זבולון חיים חרל"פ[6] שליט"א[7], הוא מתאים מאד להמשרה המעולה הזאת בתור אחד מהגדולים, צעירי הרבנים אשר קרא ושנה הרבה ויודע ג"כ[8] הליכות החיים, מלא טהרת לב ואהבה לאומית רחבה ועמוקה, דרשן ונואם מצוין אשר כבר בטח שמעו אודותיו לטובה גם אלה החוגים שלא נזדמן להם לשמוע נאומים.

ע"כ[9] הנני בזה בדרישתי המלאה אהבה וחבת קדש להעיריה היקרה, שיואיל נא כי[10] הנעלה בתור שר העיריה, וכבוד הועד והאספה הנכבדה בכלל, להחליט אומר ולקחת אחר כבוד את הרה"ג[11] הנכבד הרז"ח[12] חרל"פ הנ"ל[13], אשר אבטח בע"ה[14] שבכבודו יתימרו, ותפארת העיריה והצלחתה יעלו בזה למעלה למעלה, כתקות אחיכם הנאמן סלה.

החותם בברכת התחיה ממקור הקודש המבורך לעד

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם

2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. נ"י - נרו יאיר
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. מו"ה - מורנו הרב
6. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. ג"כ - גם כן
9. ע"כ - על כן
10. כ' - כבוד
11. הרה"ג - הרב הגאון
12. הרז"ח - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ז, ח (למשל: זאב + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
13. הנ"ל - הנזכר לעיל
14. בע"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשמה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' דסליחות תרפ"ה **נמען:** יושבי ארץ הקודש

הרב יחיאל מיכל טוקצינסקי, מנהל עץ חיים, תיקן לוח מדויק לפי האופק של ארץ ישראל לזמני הדלקת נרות ומוצאי שבת. הרב קוק מבקש מסוחרים, מלונות ובתים לתלות אותו על הקיר.

עיקרי הדברים

- לוח זמני שבת.
- הרב טוקצינסקי.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. א' דסליחות, תרפ"ה[2]

אחינו היקרים, אנשי המעשה, יושבי אה"ק[3] ת"ו[4]. שלו'[5] וברכת השנים, באהבה. אחי האהובים, כאשר דרוש מאד לכל איש ישראל לדעת את הזמן המדוייק הדלקת הנר בכניסת השבת וזמן היתר מלאכה במוצאי ש"ק[6], ועד כה לא נתפרסם במרחבי א"י[7] לוח מתוקן שיורה את השעות בדיוק ע"פ[8] האופק הארצי ישראלי. ועתה תיקן תקנה גדולה זו, גבר בגוברין ומומחה הג"ר[9] יחיאל מיכל טיקצינסקי שליט"א[10]

מנהל הת"ת[11] והישיבה הגדולה עץ חיים פעה"ק[12] ת"ו, והלוח, אשר הנ"ל[13] בשם זמן הדלקת הנר בעש"ק[14], הוא ראוי להשתמש בו בכל מרחבי אה"ק. ע"כ[15] אדרש בזה, שיואילו נא אחינו הסוחרים בעלי החנויות והמלונים, וכל בתי הציבור, וגברי יחידים בבתיהם, לקחת את הלוח הנ"ל, ולתלות אותו על הקיר למען ידעו את הזמן בדיוק, להדלקת הנר בעש"ק, ולהתחלת היתר מלאכה במוצאי ש"ק, ובזכות שמירת קדושת שבת קודש נזכה מהרה לגאולה וישועה, ושנת ברכה וחיים כנה"י[16] ונפש אחיהם מברכם באהבה רבה, מהר הקודש

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה – ברוך השם
2. תרפ"ה – השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. אה"ק – ארץ הקודש
4. ת"ו – תבנה ותכונן
5. שלו' – שלום
6. ש"ק – שבת קודש
7. א"י – ארץ ישראל
8. ע"פ – על פי
9. הג"ר – הגאון רבי
10. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. הת"ת – התלמוד תורה
12. פעה"ק – פה עיר הקודש

13. הנ"ל - הנזכר לעיל
14. בעש"ק - בערב שבת קודש
15. ע"כ - על כן
16. כנה"י - כנפשו היקרה